

พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจ
ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT AND TRENDS OF THE ROLES AND MISSIONS
OF BUDDHIST UNIVERSITIES

MRS. CHAWEERAT KASETSOONTORN

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Higher Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2010
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์
โดย	นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร
สาขาวิชา	อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา โขวิไลกุล

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิภา ปรัชญพฤทธิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา โขวิไลกุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อัฉรา ไชยูปถัมภ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. พระธรรมโกศาจารย์)

ฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร : พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (DEVELOPMENT AND TRENDS OF THE ROLES AND MISSIONS OF BUDDHIST UNIVERSITIES) อ. ที่ปรึกษา

วิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ดร. พันธุ์ศักดิ์ พลสารมย์, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ.ดร. สุกัญญา ไชวใญกุล 445 หน้า

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงอนาคตมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)วิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และ3)นำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารและคณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และ วิทยาเขต 17 แห่ง จำนวน 577 รูป/คน ในการสำรวจความต้องการเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิตอบแบบสอบถามการวิจัยอนาคตเดลฟายแบบปรับปรุง(Modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)จำนวน 24 รูป/คนโดยการวิเคราะห์ข้อมูลหาความสอดคล้องโดยการหาค่าความแตกต่าง ระหว่างค่ามัธยฐานและฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 รูป/คนตรวจร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเห็นว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ จำเป็นกว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ส่วนภารกิจในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการจำเป็นมากกว่าภารกิจในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และเป็นที่น่าสนใจว่า ภารกิจในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นความต้องการจำเป็นน้อยกว่าด้านอื่น

2. แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาและสนองงานคณะสงฆ์ สามารถสนองตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยทรงให้เป็นที่ยศศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาการชั้นสูง คือ ศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาท ส่งเสริมการศาสนศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม แผนกสามัญศึกษาศึกษาสงเคราะห์ผู้พิการทางร่างกาย เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้ง 2 ทาง คือ ทั้งทางธรรม และทางโลก ลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน เป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาและจริยธรรมเป็นตัวตั้ง มีอัตลักษณ์ของตนเอง เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรมจริยธรรมให้แก่บ้านเมือง มีบทบาทหน้าที่และอำนาจมากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนทายาท

3. แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผลิตบัตินี้ทำให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เปิดหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ ให้ความสำคัญกับภาษาบาลี เปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ และ สถาบันสมทบเป็นสาขาในต่างประเทศ เน้นวิจัยที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์และสังคม ร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีสามัญศึกษาและสถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศปฏิบัติการวิจัยเป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชน จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ เชิงความคิดสร้างสรรค์ จัดตั้ง “คณะศิลปะและโบราณคดี” เปิดโอกาสให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้เข้าศึกษาในหลักสูตรนี้รวมทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

4. แนวโน้มของการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเป็นอิสระและมีการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนที่ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือนานาชาติ ใช้งบกองทุนทางสังคม จากรัฐบาล จัดหารายได้เอง โดยร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดในการจัดหางบทุน ใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอ ควรพัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา อุดมศึกษา

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา 2553

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4984624427 : MAJOR HIGHER EDUCATION

KEYWORDS : TREND / ROLE AND MISSION / BUDDHIST UNIVERSITY

CHAWEERAT KASETSOONTORN: DEVELOPMENT AND TRENDS OF THE ROLES AND MISSIONS OF BUDDHIST UNIVERSITIES. THESIS ADVISOR: ASSIST. PROF. PANSAK POLSARAM, Ph.D. ASSOC. PROF. SUKANYA KOVILAIKOOL, Ph.D. 445 pp.

The purposes of this future research are 3 folds: 1) to analyze roles and missions of Buddhist Universities, from the past to present; 2) to study critical needs of such roles and missions; and 3) to introduce new trend on the roles and missions. Samples studied include: 1) 577 administrators and faculties of 2 Buddhist Universities and their 17 campuses for the study of needs in the Buddhist university roles and missions; 2) 24 specialists for the study of Buddhist university roles and missions, using "Modified Delphi Technique" in the consistency analysis of data from questionnaires by comparing "Mode", "Median", and "Interquartile Range"; and 3) 6 experts for the verification of the trend on the Buddhist university roles and missions. The study result shows that:

1. Critical needs of Buddhist university roles and missions. It is found that faculties rated high for all university roles and missions. They also viewed that the role in responding to the Sangha is more important than its role as the higher education institution. The role in academic dissemination and service is more important than its role in artistic and cultural preservation. However, the role in research, development and promotion of Buddhism is less important than others.

2. On the trend of university roles, as a higher education institution responding to the Sangha, Buddhist universities are able to respond to royal resolutions of H.M. King Chulalongkorn, the founder of Buddhist university in Thailand: to be the institute for the study of Tipitaka and high level of modern knowledge for both monks/novices and the general public; to be the center for the Buddhist descendent development, the promotion of the Buddhism studies in area of Pali, Dharma, general education and welfare education for physical disables, and the center for the dissemination of Buddhism, promotion of public assistance and welfare for the Sangha; to respond to the need of both Buddhist and general education for disadvantageous groups and reduce educational gap between groups of people with different economic backgrounds; and to be the university that having its own identity, being the center pillar for the country's ethics and morality and having wider authority and roles than an institute for the development of Buddhist descendent.

3. On the mission of graduate production, research and promotion of Buddhism, academic dissemination and services, and artistic and cultural preservation, Buddhist universities are to produce graduates with more distinctive characteristics emphasizing an excellence in Buddhism, being the qualified Buddhist descendent, the spiritual leaders and perpetuating the Buddhism, than other normal universities. The university's specialized curriculum focusing on Pali as well as international Buddhist colleges and affiliated branch institutes in other countries should be established. The university should also focus its research to respond to the needs of the Sangha and Thai society, and in cooperation with local Buddhist academic service centers at both national and international levels. The university establishes learning centers on sustainable economy for the community development in accordance with H.M. the King's initiative, special funds for Buddhist academic promotion and services, conservative and creative preservation of arts and culture, and the "Faculty of Art and Archaeology" to provide educational opportunity in such areas for heads of the Sangha as well as monk/novices and the general public.

4. On the administration and management, the 2 Buddhist universities should be independent but highly cooperated, being public institution involving all sectors in the society in their administration and management as well as the development of modernity and stability of the Sangha governance. The university is elevated to be an international institution, utilizing funds from all sources, the society, government as well as the university own income. Cooperate with the Sangha and Buddhist temples in raising funds. Utilizing distance learning technology supplementing faculties in some areas. The university should also develop its distance education services.

Department : Educational Policy, Management and Leadership

Field of Study : Higher Education

Academic Year : 2010

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความเสียสละ ความอนุเคราะห์ และน้ำใจจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์ อาจารย์ที่ปรึกษา และรองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา โขวิไลกุล อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้แนวคิด คำแนะนำ ชี้นำ ตลอดจนให้การตรวจแก้ไขอย่างละเอียด ตั้งแต่เริ่มแรกทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จเป็นรูปเล่ม ด้วยความห่วงใย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ซึ่งประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ดร.พระธรรมโกศาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิภา ปรัชญพฤทธิ์ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.อัจฉรา ไชยูปถัมภ์ ที่ได้กรุณาตรวจงานวิจัย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่ายิ่งทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาอุดมศึกษา คณาจารย์ในภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษาที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและกราบขอบพระคุณ ท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์และตรวจสอบเครื่องมือ และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้ตรวจสอบผลการวิจัยพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งที่ส่วนกลางและวิทยาเขตทั้ง 17 แห่งทั่วประเทศ ที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถามและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสืบค้นเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสำนักจดหมายเหตุ บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้า รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องที่ต้องการสืบค้นเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือจากเพื่อน ๆ ร่วมรุ่น และนางสาวพิไลจิรา ไกรศิริ นายชนะกิจ คชชี ที่ช่วยค้นคว้าเอกสาร นางสาวชวมล เลมมงคล นางสาวสิริทิพย์ แก้วจรัสนากุล ที่ช่วยงานพิมพ์และแก้ไขจนบรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี ตลอดจน ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามที่ได้มีส่วนช่วยให้เกิดกำลังใจและสนับสนุนด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ คุณความดีและกุศลที่พึงบังเกิดมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นผลมาจากความเมตตากรุณาของพล.ต.ต.ไพโรจน์ และ ด.ช. เกษตร เกษตรสุนทร ผู้คอยให้กำลังใจผู้วิจัยขอขอบคุณความดีเหล่านั้น เป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดาผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	13
ขอบเขตของการวิจัย	13
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	14
กรอบแนวคิดในการวิจัย	15
สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	17
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	26
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
ตอนที่ 1 บทบาทและภารกิจสถาบันอุดมศึกษา	27
1.1 ความหมายและทฤษฎีของบทบาท	27
1.2 บทบาทอุดมศึกษาที่ต้องเปลี่ยนแปลง.....	28
1.3 ความมุ่งหมายของการจัดการอุดมศึกษา	29
1.4 ภารกิจอุดมศึกษา	30
1.5 ภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตในมหาวิทยาลัย.....	33
1.6 ภารกิจด้านการวิจัยในมหาวิทยาลัย.....	33
1.7 ภารกิจด้านการบริการทางวิชาการในมหาวิทยาลัย	33
1.8 ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย	38
1.9 ตัวอย่างบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่สอน ศาสนา	38
ตอนที่ 2 บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	45
2.1 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา	45
2.2 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์	46
2.3 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	47
2.3.1 ด้านการผลิตบัณฑิต	47
2.3.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา	47
2.3.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ	47

	2.3.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	47
ตอนที่ 3	การก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์	48
	3.1 ประวัติในการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์	48
	3.1.1 ประวัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	48
	3.1.2 ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.....	59
	3.2 กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์.....	67
	3.2.1 ระเบียบ หลักสูตร แนวทางของมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490.....	67
	3.2.2 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการ พระพุทธศาสนาพ.ศ. 2527	67
	3.2.3 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540.....	69
	3.2.4 แผนพัฒนาการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ระยะที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)	74
	3.2.5 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไข พ.ศ. 2535	78
	3.2.6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.....	80
	3.2.7 แผนพัฒนาการอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)	85
	3.2.8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10	88
ตอนที่ 4	แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย.....	90
	4.1 เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)	90
	4.2 การวิเคราะห์สาระ(Content Analysis)	92
	4.3 รูปแบบการตรวจสอบโดยวิธีของผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) .	93
	4.4 การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment)	94
ตอนที่ 5	แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต	97
	5.1 แนวคิดพื้นฐานและจุดมุ่งหมายการวิจัยอนาคต	97
	5.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต.....	100
	5.3 เทคนิคการวิจัยอนาคตเดลฟายแบบปรับปรุง (modified Delphi Technicque).....	100
	5.4 ขั้นตอนการใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง	103
	5.5 ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย.....	106
	5.6 การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงวิธี EDFR.....	107
ตอนที่ 6	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	109
	6.1 แนวโน้มอนาคตทางสังคมและการบริหารมหาวิทยาลัยไทย	109
	6.1.1 แนวโน้มอนาคตทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการศึกษา .	109
	6.1.2 การบริหารมหาวิทยาลัยไทยในอนาคต.....	112
	6.1.3 บริบทอุดมศึกษาร่วมสมัย	113
	6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์.....	118
ตอนที่ 7	สรุปข้อค้นพบจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย	119

บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	125
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	125
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	127
	การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	128
	วิธีดำเนินการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล	130
	การวิเคราะห์ข้อมูล	132
	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	135
	แผนภูมิการดำเนินการวิจัย	140
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	141
	ขั้นตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จากเอกสาร	141
	ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจ	229
	ขั้นตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงฆ์.....	245
	ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงฆ์	281
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	306
	สรุปผลการวิจัย	307
	อภิปรายผล	325
	ข้อเสนอแนะ.....	335
	รายการอ้างอิง.....	338
	ภาคผนวก.....	348
	ภาคผนวก ก แบบสรุปวิเคราะห์เอกสาร	349
	ภาคผนวก ข แบบสอบถามความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงฆ์.....	353
	ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเทคนิคการวิจัยอนาคต แบบปรับปรุงรอบที่ 1-3.....	366
	ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ modified Delphi Technique	411
	ภาคผนวก จ เหตุผลการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	429
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	445

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร 126
2	จำนวนกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ 126
3	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม 229
4	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นบทบาท มหาวิทยาลัยสงขลบุรีในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา 231
5	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นบทบาท มหาวิทยาลัยสงขลบุรีในการสนองงานคณะสงฆ์..... 232
6	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงขลบุรี ในด้านการผลิตบัณฑิต 233
7	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงขลบุรี ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา 235
8	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงขลบุรีในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ 236
9	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงขลบุรีในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 237
10	ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของบทบาท และภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีในแต่ละด้าน 238
11	ความคิดเห็นของคณาจารย์จากแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวโน้ม ของบทบาทภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี 238
12	ค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องของคำตอบในรอบที่ 2 และ รอบที่ 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง..... 247
13	ค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องของคำตอบในรอบที่ 2 และ รอบที่ 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี โดยใช้เทคนิคเดลฟาย แบบปรับปรุง..... 258
14	ค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องของคำตอบในรอบที่ 2 และ รอบที่ 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มการบริหารจัดการของ มหาวิทยาลัยสงขลบุรีโดยใช้เทคนิคเดลฟาย แบบปรับปรุง..... 274
15	พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัย..... 324

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	16
2 สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย	140

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนา บุคคล สังคม และประเทศชาติ และการให้การศึกษาคือดีแก่พลเมืองของชาติย่อมเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนา ทั้งมวลเมื่อการศึกษาเป็นกิจกรรมหลักที่มีความ สำคัญเป็นอันดับแรกสำหรับทุกสังคม ดังนั้น องค์ประกอบทุกส่วนที่อยู่ในระบบการศึกษา จึงควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งนี้ เพื่อให้ผลผลิตที่เกิดขึ้นมีคุณภาพ ที่ดีและเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) อันเป็นแผนระดับชาติฉบับแรกที่มีการ เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาประเทศเป็นประการสำคัญ โดยมีมุ่ง เตรียมคนให้มีคุณลักษณะมองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีวินัย มีความอดทน มีความรู้ มีความ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความเป็นประชาธิปไตย รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นเป้าหมายหลักของ ประเทศที่สถาบันการศึกษาทุกแห่งต่างให้ความสำคัญ

จากเหตุผลที่กล่าวแล้ว การศึกษาจึงนับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดสำหรับการสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าและการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เพราะการศึกษาเป็น เรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศให้รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาตลอดจนรู้จักใช้ทรัพยากรวัตถุที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสิ้นเปลืองน้อยที่สุด การที่ประเทศเจริญก้าวหน้าได้จำเป็นต้องมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความคิด ความสามารถ จำนวนมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) โดยเฉพาะการศึกษาใน ระดับอุดมศึกษานั้นนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับสูงเพื่อให้ เป็นกำลังสำคัญในการบริหารและพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นการศึกษาระดับสูงของประเทศ เป็นแหล่งรวมวิทยาการ หลากหลายแขนง และศูนย์รวมของผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการในศาสตร์สาขาต่างๆ จำนวนมาก สถาบันอุดมศึกษานอกจากจะมีภาระหน้าที่สำคัญในการผลิตบัณฑิต สร้างและพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรม บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมแล้ว ยังต้องมีบทบาท สำคัญในการตอบสนอง ชี้นำ เตือนภัยและแก้ปัญหาให้กับสังคม สถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นเสมือน สมอ/ขุมกำลังทางวิชาการและจิตวิญญาณของสังคม (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2546)

มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางโดย ในอดีตการจัดการศึกษาใน ประเทศไทย มีการจัดการศึกษากันที่วัด เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย

เป็นแหล่งคำสั่งสอนการฝึกอบรมและอำนวยการความรู้ ทั้งโดยตรงแก่ผู้เข้าไปบวชเรียนอยู่ในวัดและอยู่อาศัยพักในวัดเพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสถานศึกษาระบบวัดมานับร้อยปีจนถึงปัจจุบัน วัดก็ยังคงเป็นสถานศึกษาของผู้ด้อยโอกาสที่ได้เข้ามาอาศัยเพื่อศึกษาเล่าเรียนและเป็นแหล่งพักพิงอาศัยชั่วคราวเพื่อที่จะสร้างโอกาสทางการศึกษาหรือเป็นหนทางที่สร้างโอกาสให้กับผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอีกสถาบันหนึ่ง โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้บริหารการศึกษาและเป็นครูสอน การเรียนการสอนเน้นที่ความมีศีลธรรม จรรยาความประพฤติเป็นหลัก และรองลงมาเป็นการอ่านออกเขียนได้ เพื่อการสื่อสารกันในสังคม มุ่งเพียงเพื่อให้ทำมาหากินแบบพอมีพอกิน อยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกันและกัน เด็กและเยาวชนจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยจากวัด อันเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้แก่เยาวชนซึ่งได้รับแบบอย่างที่ดี จากพระอาจารย์ผู้ซึ่งบรรพชาอุปสมบทภายใต้พระบวรพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ผู้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์และสามเณร พระสงฆ์ เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ดีที่สุดในกลุ่มหนึ่งของสังคมสมัยโบราณ

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทเสมือนกลไกสำคัญด้านบุคลากรที่เกื้อกูลการพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนในสังคมโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างกำลังคนของประเทศให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งสติปัญญาและจิตใจมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในระยะต่อมาบทบาทดังกล่าวจะลดน้อยลงเนื่องจากการจัดการศึกษาในประเทศที่แยกตัวออกไปจากระบบการศึกษาภายในวัดระบบเดิม อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่เกื้อกูลพระศาสนาและสังคมยังคงพัฒนาด้านการศึกษาภายใต้คณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องมาตามลำดับ กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มแนวคิดในการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง เพื่อขยายการศึกษาสงฆ์ในระดับที่สูงขึ้น โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2432 โปรดฯ ให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้เปิดทำการสอนอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2432 ต่อมาใน พ.ศ. 2439 ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์ให้ใช้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ และต่อมาในปี พ.ศ. 2436 ได้ทรงสถาปนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเริ่มจัดการศึกษาสงฆ์ ตั้งแต่ปี 2436 โดยเปิดการเรียนการสอนเกิดการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยในช่วงปี 2489 และพ.ศ. 2490 มีการตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุ (จุฬารัตน์ แสนใจรักษ์ ,2531) การศึกษาของคณะสงฆ์ภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคมได้ใช้เวลาถึง 50 ปีกว่า เพื่อเรียกร้องให้ภาครัฐออกพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนสถานภาพอันจำกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของภาครัฐโดย

กรมการศาสนาและมหาวิทยาลัยมีฐานะเป็นกรมมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ กล่าวคือ มีลักษณะสำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มีความเป็นอิสระมากขึ้นโดยภาครัฐมีหน้าที่ดูแลมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างกว้างๆตามที่กฎหมายกำหนด

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้จัดการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการของพระภิกษุสามเณรที่จะศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยมีการประยุกต์วิชาการสมัยใหม่ และแม้ว่าในการเริ่มต้นของการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์จะยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายฉบับใดได้กล่าวครอบคลุม หรือยังไม่มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเป็นของตนเองการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังอาศัยพระราชบัญญัติกำหนดวิถีสถาณะ พ.ศ. 2527 ซึ่งมีลักษณะการเทียบเท่าว่าจบปริญญาตรี

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น โดยมีสภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิจัย ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนวิชาการด้านพระพุทธศาสนาก็สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ และโดยที่อุดมศึกษาเป็นระบบหลักหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อระบบการศึกษารวมทุกระดับของชาติในโลกยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ Knowledge-based Society (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546)

มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งนี้ปัจจุบัน เป็นสถาบันหลักในการสอนพระพุทธศาสนาชั้นสูง นอกจากจะมีภาระหน้าที่ส่งเสริมหลักกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่ศาสนิกชนทั่วไปและผู้ด้อยโอกาสแล้ว ขณะนี้ยังสามารถส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมนานาชาติได้อีกด้วย โดยเป็นผู้นำในการให้การศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวโลก สำหรับการเน้นประสิทธิภาพทางการศึกษาและความเป็นเลิศในการปฏิบัติภารกิจนั้นจะต้องหาทางปรับปรุงมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีอยู่นี้ ด้วยการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพตามความต้องการได้ กล่าวคือ เป็นศาสนทายาทที่ศึกษา เรียนรู้ฝึกปฏิบัติตนจนเข้าใจในหลักพุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งจนนำไปเผยแพร่ต่อประชาชนได้รวมทั้งเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้ทำหน้าที่ ในด้านต่างๆได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทำหน้าที่สอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บนฐานแห่งคำสอนดั้งเดิมในพระไตรปิฎก สามารถพัฒนาบุคคลตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วยศีล คือการฝึกปฏิบัติทางความประพฤติให้มีพฤติกรรมที่ดีงามสุจริตและเกื้อกูลสังคม สมာธิ คือการฝึกจิตใจให้มีความสงบ มีสติมั่นคงและเจริญอกงามในคุณธรรม ปัญญา คือ การพิจารณาวิเคราะห์เรื่องราวหรือปัญหาอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ สามารถเข้าถึงความจริงในระดับต่างๆจนถึง

ความจริงชั้นสูงสุด ทำหน้าที่วิจัยเพื่อประยุกต์ใช้หลักธรรม เป็นแนวทางในการปกครอง เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลทั่วไปในสังคม ทำหน้าที่บริการวิชาการแก่สังคม ทำหน้าที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจระหว่างชาติ โดยเฉพาะด้านการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพในการเผยแผ่หลักธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ (อำนาจ บัวศิริ, 2539) การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มุ่งเน้นไปที่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความเป็นอิสระทางวิชาการ (Academic Freedom) โดยวัตถุประสงค์พื้นฐาน เน้นในวิชาการด้านพระพุทธศาสนา มุ่งให้เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย ในทางวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถที่จะนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทั้งใน และต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้ เป็นผู้นำทางจิต วิญญาณของประชาชนเป็นสถาบันหลักที่ต้องเตือนสติทางสังคม (พระครูสุนทรธรรมโสภณ ,2549)

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีวิทยาเขตมากและมีการขยายเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้ก็เพื่อ ขยายการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กระจายไปสู่ท้องถิ่น ในแง่หนึ่งก็เป็นข้อดีที่ทั้งพระสงฆ์ และ ข้าราชการในท้องถิ่น จะมีสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาให้ได้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียน ในอีกแง่ หนึ่งการขยายวิทยาเขตมากทำให้มีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณมากซึ่งจะต้องพิจารณาความ คุ่มค่าของวิทยาเขตแต่ละแห่ง และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการงบประมาณ แต่ถึง กระนั้นก็ยังต้องประสบปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ เพราะรัฐไม่อาจเพิ่มงบประมาณอย่าง ไม่จำกัด และวิทยาเขตเองก็ต้องการขยายงานเช่นเดียวกับส่วนกลางซึ่งทำให้มีปัญห งบประมาณไม่พอยิ่งเป็นปัญหาหนักขึ้น แม้ในขณะนี้ก็ต้องอาศัยการบริจาคจากวัดบ้าง ชุมชน บ้าง กิจกรรมทอดผ้าป่าบ้าง ซึ่งอาจจะทำกิจกรรมเช่นนั้นทุกปีไม่ได้ และการบริจาคจาก ชุมชนก็อาจไม่แน่นอน รายได้ที่มาจากการบริจาค่นั้นเป็นสิ่งที่ดีเพราะแสดงว่าประชาชนยังมี ศรัทธาในศาสนา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับความศรัทธาจากประชาชน เป็นเครื่องวัด ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยได้อย่างหนึ่ง แต่ก็ต้องไม่ให้เป็นภาระอะไรเพราะอาจกลายเป็น การเบียดเบียนและเป็นผลเสียได้ รายได้ดังกล่าวจึงควรเป็นส่วนเสริมมากกว่าส่วนหลัก เรื่อง งบประมาณจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรต้องพิจารณาร่วมกับวิทยาเขตทั้งในเรื่อง หลักการจัดสรร ความจำเป็นและการใช้งบประมาณอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพต้องเรียนรู้ ระบบงบประมาณ ความประหยัด การจัดลำดับก่อนหลัง เรื่องเหล่านี้จำเป็นต้องมีระบบงาน และระบบการตรวจสอบ มิฉะนั้นเรื่องงบประมาณจะกลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานและทำ ให้วิทยาเขตไม่อาจพัฒนาได้ โดยเฉพาะเมื่อวิทยาเขตไม่มีลักษณะเด่นหรือแนวทางในการ พัฒนาเฉพาะด้านที่ชัดเจน คงต้องยอมรับว่า การเงินหรือการลงทุนในสถาบันอุดมศึกษา ผ่าน ระบบงบประมาณปัจจุบันยังไม่สะท้อนคุณภาพการศึกษา และยังมีได้ใช้เงินไปกับกับเชิง นโยบายอย่างเต็มที่ การแบ่งภาระค่าใช้จ่ายเพื่ออุดมศึกษาระหว่างผู้เรียน รัฐ และผู้ได้รับ ประโยชน์จากผลผลิตอุดมศึกษาไม่เหมาะสม นอกจากนั้นสถาบันอุดมศึกษาไทยจำนวนมากมี ภาระที่จะต้องแสวงหาแหล่งทุนเพื่อรักษามาตรฐานการศึกษานอกเหนือจากรองรับจำนวน

นักศึกษาที่เพิ่มขึ้น ได้รับการตำหนิจากสาธารณะว่าเป็นอุดมศึกษาพาณิชย์ ซึ่งในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตามความคาดหวังของประชาชนจึงทำให้จำเป็นต้องมีการพัฒนาให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพสามารถทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลก

ปัญหาที่เกี่ยวกับภารกิจและบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่พบในการประเมินคุณภาพมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งรวมทั้งวิทยาเขตต่าง ๆ มีความรู้สึกตรงกันว่างานที่มหาวิทยาลัยทำกับเกณฑ์ของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ไม่สอดคล้องกัน และรู้สึกอึดอัดที่ต้องพยายามทำตามมาตรฐาน ทั้ง ๆ ที่ผิดธรรมชาติของงานแต่ก็เห็นว่าจำเป็นต้องทำเพราะเข้ามาอยู่ในสังกัดแล้ว งานบางประเภทที่เป็นงานสำคัญทางศาสนาแต่ไม่มีมาตรฐานไว้ให้ก็ต้องจัดไว้ในมาตรฐานที่เห็นว่าพอจัดลงได้ งานสำคัญเช่น โครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่าง ๆ จึงจัดไว้ในงานบริการวิชาการ ซึ่งมหาวิทยาลัยทางโลกถือเป็นงานที่อยู่ในระดับความสำคัญน้อย เพราะมีใช้จุดมุ่งหมายโดยตรง แต่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องถือว่างานนี้เป็นงานหลัก ถ้าทำน้อยถือว่าบกพร่อง เพราะเป็นงานอบรมคน สร้างคนดีให้แก่ประเทศ เป็นหน้าที่ของสถาบัน มีใช้กิจกรรมย่อยที่จัดขึ้นเป็นคราว ๆ ควรมีน้ำหนักไม่น้อยไปกว่างานวิจัยหรือวิชาการที่เป็นงานสร้างองค์ความรู้ เป็นงานรับผิดชอบค่านิยมดีงามของสังคมทั้งหมด และมีผลทั้งทำให้สังคมดีงาม และรักษาสถาบันพระพุทธศาสนา งานดังกล่าวจึงเป็นงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างสำคัญด้วย จึงไม่ควรจัดให้โครงการต่าง ๆ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเป็นเพียงงานบริการวิชาการ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2548)

งานเหล่านี้แม้จะจัดเป็นงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมก็ไม่ควรเพราะงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอาจมีทั้งงานด้านวิชาการ และด้านขนบธรรมเนียมประเพณี โดยทั่วไปการประเมินในมหาวิทยาลัยมักจะทำให้ความสำคัญแก่ประเพณี เช่น กิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ เนื่องจากนักวิชาการทั่วไปมักขาดความเข้าใจเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ อันที่จริงงานด้านวิชาการ เช่น วารสารวิชาการด้านพระพุทธศาสนา การตีพิมพ์งานวิจัยทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมยิ่งกว่างานด้านประเพณี เพราะให้ความรู้ที่ถูกต้องและทำให้ศาสนานั้นคงมากกว่า ดังนั้นหากเข้าใจศิลปะวัฒนธรรมเป็นเรื่องกิจกรรมชั่วคราว เรื่องดังกล่าวก็กลายเป็นเรื่องสำคัญน้อย หากเป็นเช่นนั้น การเผยแผ่ศาสนาก็ต้องจัดเป็นมาตรฐานต่างหากสำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์ หากไม่ ระบบจะเป็นตัวการลดความสำคัญของงานแทนที่จะเป็นเครื่องมือประเมินให้เห็นภาพจริงด้วยความเป็นธรรม เพราะยังพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ได้มาตรฐานเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยทางโลก จุดมุ่งหมายของการเปิดมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จะไม่แตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยทางโลก อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ควรพัฒนาตามมาตรฐานสากล แต่ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในมาตรฐานสากล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงระบบการศึกษา ความใน มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความ เหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์กับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ สังคมโลก ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542,2543)

บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการจัดการศึกษาและด้านการสนองงานคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากเพราะการจัดการศึกษาให้กับพระนิสิตในระดับอุดมศึกษาที่ มหาวิทยาลัยสงฆ์โดยมีผู้บริหารสูงสุดที่ต้องเป็นพระภิกษุถือว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่พระสงฆ์มี ให้กับสังคม นอกเหนือจากที่ต้องมีบทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสร้างพระสงฆ์ที่มีคุณภาพให้กับวงการสงฆ์แล้ว ยังมีส่วนช่วยตอบสนอง นโยบายของรัฐบาลในการให้การช่วยเหลือผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากติดขัดในเรื่อง การเงินให้มีโอกาสได้รับการศึกษาถึงระดับปริญญาตรี โท และเอก สืบเนื่องจากในสภาพการณ์ ปัจจุบันของไทย รัฐไม่สามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เช่น ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน และอื่นๆพระสงฆ์ในฐานะสมาชิก ของสังคมและในฐานะผู้นำชุมชนของชาวพุทธ มีอาจที่จะเพิกเฉยหรือปฏิเสธบทบาทในการ แก้ปัญหาดังกล่าวได้ การเพิกเฉยไม่สนใจความเดือดร้อนของชาวบ้านไม่เข้าไปร่วม กระบวนการแก้ปัญหาสังคมนั้น อาจจะทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้แปลกแยกจากสังคม และไม่ สืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงมุ่งหมายให้พระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือประชาชนเท่าที่ จะทำได้ พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในวัดที่ใกล้ชุมชน พระสงฆ์จึงมีความใกล้ชิดกับ ชาวบ้าน ได้รู้เห็นปัญหาของชาวบ้านและจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชาวบ้านโดย ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์บางรูปจึงได้เสียสละและเปลี่ยนแปลงด้านเป้าหมายใน การแสวงหานิพพานไปเป็นการเปลื้องทุกข์ให้ชาวบ้าน บทบาทพระสงฆ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังกล่าวเห็นได้จากความสำคัญของการพัฒนาชุมชน (ภัทรพร สิริภาณูจน์,2535)

อย่างไรก็ตาม แม้สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปดั่งบริบทข้างต้น บทบาทของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน เพื่อมาช่วยจัด การศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่จะได้นำหลักวิชาการทั้งทางธรรมและทางโลกมาประยุกต์ใช้ ให้สอดคล้องกลมกลืนกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เป็นที่พึงและเต็มปัญญาแก่สังคมไทย อีกทางหนึ่ง และเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษา และทางเลือกทางการศึกษาไม่ใช่เฉพาะแต่ พระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาให้กับคฤหัสถ์ได้เข้ามาศึกษา วิชาการด้านพระพุทธศาสนา ถือว่ามหาวิทยาลัยได้สร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึง (Access) ระบบการศึกษาซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทย โดยผ่าน ทางสถาบันการศึกษาของสงฆ์ นั่นก็คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ได้แก่มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่ง
คณะสงฆ์ไทยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจของสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีการพัฒนาการ
มายาวนาน ซึ่งในที่สุด ความพยายามที่จะให้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เริ่มขึ้นเมื่อ40ปีที่แล้วก็ประสบความสำเร็จเพราะความพยายาม
อย่างต่อเนื่องยาวนาน ของผู้บริหารมหาวิทยาลัยซุดแล้วซุดเล่าและเพราะความร่วมมือที่ได้รับ
จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้
ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งใน
ประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ก้าวต่อไป คือ การเป็นมหาวิทยาลัยระดับภูมิภาคและ
ระดับโลกในที่สุด (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาขึ้นเพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎก
และวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัยในปัจจุบันมีปณิธาน คือ ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุ
สามเณรและคฤหัสถ์ และมีวิสัยทัศน์ คือ ผลิตคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษา
และวิจัยได้อย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ และ บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
โดยเฉพาะบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีความมุ่งมั่นในการ
ให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ และ
ความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ และนานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่ง
ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม อันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา โดยมีพันธกิจ ใน
ด้านการผลิตบัณฑิตยึดถือหลักการผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา
สามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์ต่างๆได้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ด้านการวิจัยและถ่ายทอด
เทคโนโลยี เน้นการพัฒนางองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีการสหวิทยาการ ด้านบริการ
วิชาการแก่สังคมสร้างความรู้ความเข้าใจในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้านการทํานุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม คือการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้เอื้อต่อ
การศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์มีระบบบริหารคล่องตัว โครงสร้างกะทัดรัด ให้บุคลากรทุกระดับ
เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติภารกิจหลักได้

จากปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัยจะเห็นได้ว่าภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยคือ
เป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ที่มีบุคลากรเป็นผู้นำทาง
วิชาการพระพุทธศาสนา และจากที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เริ่มขยายการ
จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เริ่มตั้งวิทยาเขตแห่งแรกที่
จังหวัดหนองคาย และได้ขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ที่มีความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ
อาคารสถานที่

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต จำนวน 33 สาขาวิชา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต จำนวน 14 สาขาวิชา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตนานาชาติ จำนวน 3 สาขาวิชา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต จำนวน 3 สาขาวิชา หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 2 วิชา และหลักสูตรประกาศนียบัตร จำนวน 10 วิชา ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตในกำกับดูแล ทั่วประเทศ 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 6 แห่ง และ ห้องเรียน 11 แห่ง หน่วยวิทยบริการ 18 แห่ง สถาบันสมทบในไทย 1 แห่ง และใน ต่างประเทศ 5 แห่งรวมเป็น 6 แห่ง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2553)

ภารกิจของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปจะต้องดำเนินการ 4 ภารกิจ คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการวิจัย ด้านบริการวิชาการ ด้านการดำเนินงานบูรณาการศิลปวัฒนธรรม สำหรับในการ ดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีวิทยาเขตอยู่ในท้องถิ่นถึง 10 วิทยาเขต มีภารกิจอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านผลิตบัณฑิต ด้านวิจัยและพัฒนา ด้านส่งเสริมพระพุทธ ศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคมและด้านดำเนินงานบูรณาการศิลปวัฒนธรรม โดยมีบุคลากรทำหน้าที่ ปฏิบัติงานทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขตรวม 713 รูป/คน คือ อาจารย์มีจำนวน 379 คน และ เจ้าหน้าที่ มีจำนวนทั้งสิ้น 334 คน โดยได้จัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะปี 2550 มีพระนิสิตทั้งปริญญาตรีและปริญญาโท รวมส่วนกลางและวิทยาเขต จำนวน 10,173 รูป/คน (รายงานประจำปี, 2550) นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยยังมีบทบาทตามความคาดหวังของสังคมในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 บทบาท คือ บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษากับบทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์และประเทศชาติ

จากที่กล่าวมาแล้วว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีการปรับเปลี่ยน บทบาทภารกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสนอง ความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นที่ขาดโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษา อย่างไรก็ตามการ ดำเนินงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีปรากฏชัดว่ายังไม่สามารถ บรรลุจุดมุ่งหมายเนื่องจากปัญหาในเรื่องงบประมาณที่ได้รับแล้ว ยังมีปัญหาข้อจำกัดบาง ประการ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ผ่าน มา สามารถชี้จุดอ่อนอันสามารถนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยในช่วง แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 9 (2545-2549) คือ

1. สัดส่วนของวุฒิการศึกษาของอาจารย์ คือปริญญาเอกร้อยละ 20ปริญญาโท ร้อยละ 60 ปริญญาตรีร้อยละ 20 ซึ่งยังไม่ได้เกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการที่ กำหนดให้วุฒิการศึกษาของอาจารย์ที่สอนในระดับปริญญาตรีมีวุฒิการศึกษาปริญญาเอกต่อ ปริญญาโท 40 : 60 และวุฒิการศึกษาของอาจารย์ที่สอนในระดับบัณฑิตวิทยาลัยมีวุฒิการศึกษา ปริญญาเอกต่อปริญญาโท 50 : 50

2. สัดส่วนตำแหน่งอาจารย์ต่อตำแหน่งวิชาการเท่ากับ 89:11ซึ่งยังไม่ได้เกณฑ์ มาตรฐานตามที่ระบบประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยกำหนดตำแหน่งอาจารย์ต่อ ตำแหน่งวิชาการเท่ากับ 70 : 30

3. ร้อยละของนิสิตที่จบการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในแต่ละสาขาต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดเมื่อเทียบกับจำนวนนิสิตที่รับเข้าในรุ่นเดียวกัน

4. โครงสร้างส่วนงานของมหาวิทยาลัยใหญ่โตเกินไปมีถึง 43 ส่วนงานทำให้มีตำแหน่งบริหารระดับสูงถึง 43 รูป ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลาง 54 รูป/คน ผู้บริหารระดับต้นสายวิชาการ 48 รูป/คน ผู้บริหารระดับสายปฏิบัติการระดับหัวหน้าฝ่าย 136 รูป/คน รวมผู้บริหารทุกระดับ 324 รูป/คน

5. กระบวนการเรียนการสอนมีการใช้นวัตกรรมใหม่ๆน้อย

6. การเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหารไม่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามลำดับ (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2549)

สภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ทำให้การจัดการเรียนการสอนขาดคุณภาพซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้เรียนโดยตรง และในฐานะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาคนให้มีศีล สมาธิและปัญญาตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สู่ระดับนานาชาติเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนสถานภาพและบทบาทของตนเองเพื่อให้มีศักยภาพสูงขึ้น ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงต้องมีแนวทางในการพัฒนาบทบาทและภารกิจให้สอดคล้องกับ เป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษา ระยะยาว 15 ปี พ.ศ. 2551-2565 ฉบับที่ 2 คือ “ยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดเวลา พัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษา บนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ” รวมทั้งวิสัยทัศน์ นโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษาของชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาและเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลและเพิ่งได้จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยมาเพียง 12 ปี แม้ว่าจะมีประสบการณ์ ด้านการศึกษาของสงฆ์มาเป็นเวลานาน แต่การบริหารงานในระบบองค์กรราชการเช่นมหาวิทยาลัยของรัฐโดยทั่วไปยังเป็นเรื่องใหม่ มหาวิทยาลัยเองเข้าใจในเรื่องนี้ดีได้พยายามปรับตัวและพัฒนาอย่างจริงจัง จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2546พบว่าการทำตามเกณฑ์ประเมินคุณภาพของมหาวิทยาลัยดำเนินการอย่างเคร่งครัดทำให้มหาวิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะปรับตัวให้เป็นไปตามดัชนีชี้วัดซึ่งเป็นของมหาวิทยาลัยทางโลก และไม่สะท้อนลักษณะเฉพาะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทางมหาวิทยาลัยเองก็รู้สึกอึดอัด เพราะเป็นแนวโน้มที่จะทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ค่อย ๆ กลายสภาพเป็นมหาวิทยาลัยทางโลก และสูญเสียอัตลักษณ์ซึ่งมีมาแต่เดิมอันเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงสถาปนามหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาชั้นสูงของพระภิกษุสามเณร ปัญหานี้มีมาตั้งแต่การขอรับรองหลักสูตรจากทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งกรรมการใช้เกณฑ์ของมหาวิทยาลัยทางโลกและมหาวิทยาลัยต้องวางและปรับหลักสูตรให้เป็นไปตามนั้น เพื่อให้ได้รับการอนุมัติหลักสูตร (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา,2548)

ในโอกาสที่คณะกรรมการประเมินผลจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้ประชุมร่วมกับผู้บริหารและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เมื่อปี 2548 ได้มีความเห็นตรงกันว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ควรได้รับการประเมินในลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางต่างกับมหาวิทยาลัยทางโลกและทางมหาวิทยาลัยคลายความอึดอัดและพร้อมที่จะรับการประเมินในลักษณะที่ไม่อิงดัชนีที่ สมศ. วางไว้อย่างเคร่งครัด แต่เปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยได้รับการประเมินไปตามธรรมชาติของมหาวิทยาลัย เช่น การวัดคุณภาพด้วยคุณภาพ คุณวุฒิปริญญาโทและปริญญาเอกของอาจารย์ ซึ่งเป็นไปในระบบการศึกษาทางโลกโดยเฉพาะแบบตะวันตก ไม่สอดคล้องกับการศึกษาธรรมของสงฆ์คือเปรียญธรรมซึ่งมีมาแต่โบราณและช่วยรักษาพระศาสนาไว้ได้ ตำแหน่งทางวิชาการคือศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และอาจารย์ ก็อาจไม่เหมาะสมและไม่แสดงคุณลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิทางธรรม เกณฑ์ตลาดแรงงานและความพึงพอใจของลูกค้ำหรือบัณฑิตที่เป็นพระสงฆ์และเป็นการใช้เกณฑ์ธุรกิจไปพิจารณาคุณธรรมอย่างง่ายเกินไป เกณฑ์และตัวชี้วัดที่ใช้ ไม่อยู่ในขอบเขตและเนื้อหาสำคัญที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ดำเนินการอยู่ การประเมินผลจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.)จึงเป็นการประเมินให้สะท้อนสภาพจริงอันเป็นธรรมชาติของมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา โดยดูจากสิ่งที่เห็นเป็นวัตรธรรมภายนอกลงไปสู่บุคลากร เนื้อหาสาระของงานความคิดความเห็นของฝ่ายรับการประเมินจนถึงความเห็นของฝ่ายรับการประเมิน ดัชนีต่าง ๆ ได้ใช้เป็นกรอบเท่าที่จำเป็นเพื่อให้ครอบคลุมการประเมินอย่างรอบด้าน แต่เนื้อหาภายในจะเป็นไปตามธรรมชาติของมหาวิทยาลัยซึ่งพบว่ามหาวิทยาลัยมีแนวโน้มจะกลายเป็นมหาวิทยาลัยทางโลกไปในที่สุด เพราะเนื้อหาด้านพระพุทธศาสนาจะลดความเข้มข้นลงเรื่อย ๆ และอาจไม่เป็นที่นิยมเช่นเดียวกับที่มหาวิทยาลัยทางโลกที่มีความเด่นเฉพาะทางได้ลดความเด่นในเรื่องนั้น ๆ ลงเมื่อมีการขยายเพิ่มคณะวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีวิชาต่าง ๆ มากที่สุด เมื่อเห็นวัตรประสงค์รองมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามแนวโน้มดังกล่าว ก็จะต้องแข่งขันกับมหาวิทยาลัยทางโลกในวิชาการทางโลกซึ่งหนทางที่เป็นไปได้ก็คือ เป็นมหาวิทยาลัยทางโลกเต็มตัว เพราะถ้ายังมีเนื้อหาพระพุทธศาสนา มากก็จะสู้มหาวิทยาลัยทางโลกไม่ได้ ในที่สุดวิชาพระพุทธศาสนาก็อาจกลายเป็นสาขาหนึ่งหรือคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยและอาจเป็นคณะที่คนนิยมเรียนน้อยเช่นเดียวกับกรณีที่วิทยาลัยครูพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏจนทำให้สถาบันที่เด่นในเรื่องสร้างครูกลายเป็นสถาบันที่วิชาครูไม่เป็นที่นิยม(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา,2548)

นอกจากนี้ยังพบในเรื่องของภารกิจและบทบาทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่า มหาวิทยาลัยฯ ได้เปิดสอนหลักสูตรวิชาทางโลก แต่ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องจุดมุ่งหมายของการเปิดสอนหลักสูตรดังกล่าว เนื่องจากยังคงมีจุดเน้นทั้งเพื่อการเผยแผ่พระศาสนา และการประกอบอาชีพของบัณฑิต ความไม่ชัดเจนดังกล่าวทำให้สังคมภายนอกยังไม่เข้าใจและยอมรับได้ไม่เต็มที่ มหาวิทยาลัยฯ มีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์และห้องเรียน แต่ยังคงขาดการประสานงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ โดยยังมีความเข้าใจว่า ส่วนกลางให้ความสำคัญและรับฟังข้อมูลและปัญหาของวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์น้อยเกินไปในบางเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ การขยายการศึกษาโดยเพิ่มจำนวนนิสิตและระดับการศึกษาทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขตทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ในทุกๆ ระดับ หากไม่มีการจำกัดขอบเขตการรับนิสิตปริญญาตรีและการเน้นระดับบัณฑิตศึกษาให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ปัญหานี้จะทำให้มหาวิทยาลัยฯ ขาดคุณภาพได้ ห้องสมุดยังมีศักยภาพไม่พอทั้งในการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี และการทำวิทยานิพนธ์และการวิจัย ข้อนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับมหาวิทยาลัยทั่วไปของรัฐ ยังขาดการรวบรวมข้อมูล การตีพิมพ์งานวิจัยวิทยานิพนธ์อย่างเป็นระบบ ยังขาดการติดตามความเห็นของนิสิตในเรื่องประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ในส่วนกลางมีการจัดทำเฉพาะคณะครุศาสตร์ ในส่วนวิทยาเขต 10 แห่ง มีการจัดทำเพียง 5 แห่ง บัณฑิตวิทยาลัยในปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องจำนวนบุคลากรที่เป็นอาจารย์ประจำทำให้มีภาระหนักในการเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ปัญหานี้เกิดขึ้นทั้งโดยเหตุที่มีอาจารย์น้อยและรับนิสิตมากเมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายแห่งของโลกที่จำกัดให้อาจารย์คุมวิทยานิพนธ์ได้ไม่เกิน 6 เล่ม ระบบติดตามประเมินผลการทำงาน และคุณภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษายังไม่เข้าขั้นและต่อเนื่อง ขาดแคลนทรัพยากรทำให้มาตรฐานและความเข้มแข็งทางวิชาการของวิทยาเขตหลายแห่งไม่ทัดเทียมส่วนกลางแต่การขาดแคลนส่วนหนึ่งเนื่องมาจากโครงสร้างการบริหารและการจัดการทางบัญชี วิทยาเขตส่วนใหญ่ยังขาดการทำวิจัย ซึ่งอาจเนื่องมาจากการขาดทรัพยากรและการกระตุ้นและส่งเสริมจากส่วนกลางยังไม่เพียงพอด้วยส่วนหนึ่ง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2548)

ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบันมีหลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต จำนวน 14 สาขาวิชา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จำนวน 5 สาขาวิชา หลักสูตร ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต จำนวน 1 สาขาวิชา ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตในกำกับดูแลทั่วประเทศ 7 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 3 แห่ง ศูนย์การศึกษา 11 แห่งและห้องเรียน 3 แห่ง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย , 2553) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ที่ผลิตบัณฑิตทั้งที่เป็นภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์และพัฒนาชุมชนด้วยการสั่งสอนพระพุทธศาสนา ดำเนินการเรียนการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2436 รวมเวลาดำเนินการ 114 ปี หลักสูตรที่เปิดสอนมีตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาโทและเอก ใน 2 กลุ่มสาขาวิชา คือ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ในปีการศึกษา 2549 มีนักศึกษา 13,896 รูป/คน เป็นนักศึกษาเต็มเวลา 11,341 รูป/คน คณาจารย์ประจำ 165 รูป/คน

และบุคลากรสายสนับสนุน 177 รูป/คน ลักษณะเด่นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการสั่งสอนเผยแผ่ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาและพัฒนาชุมชนด้วย หลักธรรมพระพุทธศาสนา

สำหรับในการประเมินคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะกรรมการประเมินผลจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้ประชุมร่วมกับผู้บริหารและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อ ปี 2551 ได้มีความเห็นตรงกันว่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ในด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรมีหน่วยงานติดตามบัณฑิต เพื่อการประเมินคุณภาพและการพัฒนาบัณฑิตอย่างต่อเนื่อง ควรกำหนดการประชุมทางวิชาการทุกปี เพื่อให้นักศึกษาปริญญาโทมีโอกาสนำผลงานค้นคว้าวิจัยมากขึ้น ด้านงานวิจัยและสร้างสรรค์ควรพัฒนาการเผยแพร่ผลงานวิจัยซึ่งค่อนข้างจำกัด และจำนวนอาจารย์ที่ทำวิจัยมีน้อยมาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรสนับสนุนงบประมาณการวิจัยและสนับสนุนให้อาจารย์ขอทุนวิจัยจากภายนอกให้มากขึ้น ควรจัดหาฐานข้อมูลที่จำเป็นในการวิจัยให้อาจารย์และสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติให้มากขึ้น ด้านการบริการวิชาการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรพัฒนาคณาจารย์ซึ่งมีภาระงานบริการวิชาการมาก ประกอบกับภาระงานสอนมาก มีผลทำให้มีเวลาทำวิจัยน้อย และการนำประสบการณ์การบริการวิชาการมาใช้ในการเรียนการสอนยังไม่มากเท่าที่ควร จึงควรสนับสนุนบุคลากรที่มีความสามารถให้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีจุดเด่นในด้านนี้มาก เนื่องจากมีการสนับสนุน ส่งเสริมให้ทำกิจกรรมในการอนุรักษ์ พัฒนา และสร้างเสริมเอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งจัดสรรงบประมาณให้อย่างเพียงพอต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ส่วนในด้านการพัฒนาสถาบันและบุคลากร ควรพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารควรถ่ายทอดความคิดและรับฟังความคิดของบุคลากรของมหาวิทยาลัยทุกระดับ ควรมีนโยบายการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นระบบ ควรวางแผนในการหางบประมาณเพิ่ม เพื่อให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมงานวิจัยและการบริการทางวิชาการ ควรเพิ่มบุคลากรสายอาจารย์ให้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนควรเพิ่มบุคลากรฝ่ายสนับสนุนเพื่อช่วยงานวิจัยและการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนเนื่องจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีอาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิปริญญาเอก และมีตำแหน่งทางวิชาการน้อย และจำนวนนักศึกษาเต็มเวลาเทียบเท่าต่อจำนวนอาจารย์ประจำน้อยกว่าเกณฑ์ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.)มาก ดังนั้นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควร ควรปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 อย่างแท้จริง ควรให้มีอาจารย์ประจำหลักสูตรที่มีคุณวุฒิ คุณสมบัติ ความเชี่ยวชาญตามสาขานั้น ๆ ควรมีการวางแผนพัฒนาคุณวุฒิและตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ สนับสนุนเรื่องทุนการศึกษาและงบประมาณในการทำตำแหน่งทางวิชาการ สำหรับด้านระบบประกัน

คุณภาพ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรดูแลให้ทุกหน่วยงานมีระบบการประกันคุณภาพเป็นแนวเดียวกันและมีการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนสนับสนุนให้บุคลากรเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพและปฏิบัติเป็นภารกิจประจำเพื่อพัฒนา และปรับปรุงการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา,2551)

จากปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยสงฆ์ แนวทางหนึ่งที่จะเกิดประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ การกำหนดสิ่งที่มีมุ่งหวังและศึกษาสภาพบทบาทและภารกิจที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติในอนาคต

ด้วยความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น จึงน่าจะมีการศึกษาพัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เหมาะสมต่อความต้องการของสังคม และมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามบทบาทและภารกิจตามความคาดหวังของสังคมไทยมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์
3. นำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระในการศึกษาวิจัย
 - 1.1 วิเคราะห์บทบาทและภารกิจ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นับแต่เริ่มจัดตั้งพ.ศ. 2432 ถึงปัจจุบันโดยแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ
 - 1) ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432
 - 2) ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489
 - 3) ยุคการมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ.2512
 - 4) ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527
 - 5) ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540

การแบ่งยุคของผู้วิจัยนั้นจะแบ่งตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการอุดมศึกษาซึ่งสอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของการสถาปนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง

1.2 ศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1.3 ศึกษาแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยการใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique)

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย กลุ่มเอกสาร และกลุ่มบุคคล ซึ่งในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และผู้บริหารในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง จำนวน 279 รูป/คน กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่งจำนวน 544 รูป/คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางการอุดมศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารและเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 35 รูป/คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และผู้บริหารในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้บริหารทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง และวิทยาเขต 17 แห่ง เลือกเฉพาะบางตำแหน่ง ได้แก่ ตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดีในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง คณบดี รองคณบดี ผู้ช่วยคณบดี ผู้อำนวยการ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 191 รูป/คน และกลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่งและในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ R.V.Krejcie และMorgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 386 รูป/คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิเคราะห์ความต้องการจำนวน 5 รูป/คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนกำหนดทางเลือกสำหรับการวิเคราะห์ แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 24 รูป/คน และในขั้นตอนตรวจสอบการนำเสนอภาพแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling)

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยสงฆ์ หมายถึง สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่เปิดสอนทั้งพระภิกษุสามเณรและฆราวาส สำหรับเรียนวิชาการทางพระพุทธศาสนาชั้นสูง มีพระราชบัญญัติกำหนดวิถยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 รับรองคุณวุฒิระดับปริญญาตรีด้านพุทธศาสตรบัณฑิตให้แก่พระบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย และด้านศาสนศาสตร์บัณฑิตให้แก่พระบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 ทั้ง 2 แห่งในการบริหารจัดการโดยมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเป็นนิติบุคคล ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง ได้ขยายสาขาเป็นวิทยาเขตรวม 17 แห่ง กระจายอยู่ในภูมิภาคทั่วประเทศ ซึ่งได้ขยายการบริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาทั้งพระภิกษุสามเณรและฆราวาสทั่วไป ในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกโดยรัฐให้การรับรองและสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินการ

บทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ หมายถึง การกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นความคาดหวังของสังคม ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ดำเนินการในฐานะเป็นสถาบัน อุดมศึกษา และในฐานะการเป็นส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์

ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ หมายถึง หน้าที่หรือกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ ดำเนินการอยู่อย่างเด่นชัดและต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง(Modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) หมายถึงเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟายที่มีการปรับปรุงวิธีการหรือขั้นตอนในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และลดข้อจำกัดขึ้นในเทคนิค เดลฟายแบบดั้งเดิม (สุวิมล ว่องวาณิช, 2548: 232)

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดีในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง คณบดี รองคณบดี ผู้ช่วยคณบดี ผู้อำนวยการ

ความต้องการจำเป็น หมายถึง สภาพปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินการในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งวัดได้จากสภาพความต้องการหรือคาดหวัง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์” มีกรอบแนวคิดการวิจัยดังที่แสดงในแผนภูมิที่ 1 ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเป็นสากล ประมวลจุดมุ่งหมายได้เป็น 3 ประการ คือ มุ่งบุกเบิกแสวงหา บำรุงรักษาและถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างสรรค์จริยธรรมความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ (Advancement of Knowledge and Academic Excellence) ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยถือว่ามหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิทยาการชั้นสูงที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อความเจริญของมนุษยชาติ และทะนุบำรุง ส่งเสริม ศิลปะและวัฒนธรรม ภายในขอบเขตของจุดมุ่งหมายดังกล่าว มหาวิทยาลัยกระทำหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ

1.1 การผลิตบัณฑิต การสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม

1.2 การวิจัย ค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

1.3 การบริการทางวิชาการ แก่สังคม

1.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี

(วิจิตร ศรีสะอ้าน,2518; ไพฑูรย์ สินลารัตน์,2542; The International Encyclopedia of Higher Education , 1977 ; Encyclopedia of Higher Education , 1992; พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ,2543;อุทุมพร จามรมานและคณะ,2542)

2. บทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 2 บทบาท

2.1 บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ไม่แตกต่างจากบทบาทตามที่สถาบันอุดมศึกษาทางโลกดำเนินการ กล่าวคือ มีบทบาทในการผลิตบัณฑิตให้เป็นคนดีของสังคม การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ การบริการทางวิชาการ การทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยมีบทบาทเด่นชัดและสำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ การสนองความต้องการทางการศึกษาในระดับสูงของประชาชนที่เสียเปรียบจากโอกาสทางการศึกษาที่รัฐจัดให้ ถ้าพิจารณาในแง่นี้จะเห็นว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวเชื่อมช่องว่างในโอกาสทางการศึกษาที่มีอยู่มิให้ขยายวงกว้างออกไปมากเกินไป เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสถาบันสงฆ์มีคุณค่าต่อสังคมไทยมิใช่เฉพาะในการฝึกอบรมบุคคลในทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าในด้านเป็นแหล่งให้การศึกษาดูแลใช้จ่ายที่ต่ำมาก นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาตระหนักถึงความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตให้คุณภาพและคุณธรรมทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในสาขาวิชาต่าง ๆ

เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นอกจากนี้ยังมีภารกิจหลักในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในฐานะสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยตระหนักถึงความสำคัญของแผนพัฒนาและภารกิจหลักดังกล่าว จึงได้พยายามจัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ และคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพการศึกษามุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล

2.2 บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ โดยมีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในด้านการจัดการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนสร้างคนให้เป็นคนดี ได้รับความสุขจากการศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้สถาบันทั้งสาม ได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความมั่นคง นอกจากนี้ บทบาทที่มหาวิทยาลัยสงฆ์มีต่อสถาบันสงฆ์หรือคณะสงฆ์โดยตรง คือ การพัฒนาคุณภาพของสมาชิกสถาบันสงฆ์สูงขึ้น โดยการผลิตพระสงฆ์รุ่นใหม่ซึ่งมีความรู้ทางศาสนาและวิชาการทางโลกพอที่จะเข้าใจสังคมภายนอกและสามารถสื่อสารความหมายกับโลกภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นับเป็นผลดีโดยตรงต่อพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ไทย มิเช่นนั้นสถาบันสงฆ์อาจประสบปัญหาเกี่ยวกับภาวะเสื่อมลงในอัตราที่เร็วกว่านี้ จริงอยู่สถาบันสงฆ์อาจจะสูญเสียพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีความรู้ไปบ้างจากการลาสิกขา แต่ระบบการบวชแล้วสึกได้ตามความสมัครใจซึ่งได้ถือปฏิบัติเป็นประเพณีมาในสังคมไทย ก็เปิดโอกาสให้มีการทดแทนหมุนเวียนกันไปผู้ที่สึกก็จะเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของสังคม

3. ภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 4 ด้าน

3.1 ผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงฆ์ กำหนดเป็นเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา

3.2 วิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา สร้างองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาสังคมควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน

3.3 เผยแพร่และบริการวิชาการพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ มุ่งให้การบริการวิชาการแก่สังคม ด้วยการเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา พัฒนาจิตใจของประชาชนพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา

3.4 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเป็นพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. การก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์

4.1 ศึกษาจากประวัติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ซึ่งสมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภารเจ้าสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ.2432 มีชื่อเดิมว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” และมีพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2439 โดยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติยศของพระองค์สืบไป (พระมหาสุรพล สุจริโตและคณะ, 2540) สำหรับประวัติของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงรับมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงประจำปี

4.2 ระเบียบ หลักสูตรและแนวการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490 เป็นระเบียบที่ได้กำหนดไว้ตามแถลงการณ์ ว่า พระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะรุ่งเรืองมั่นคงถาวรเป็นประโยชน์แก่นิกรชนทุกหมู่เหล่าสืบไปได้ ก็ด้วยความปฏิบัติชอบของพุทธบริษัทเป็นสำคัญ แต่ความปฏิบัติชอบนั้นย่อมมีการศึกษาเป็นมูลฐานพุทธบริษัทที่ศึกษาจนซาบซึ้งถึงประโยชน์แล้ว รู้จักสิ่งที่ไม่ควรจึงปฏิบัติได้ถูกต้องและชอบธรรมเมื่อความปฏิบัติชอบยังอยู่อย่างนี้ก็แน่นอนที่พระศาสนาต้องชื่อว่ายั่งยืนคง ข้อนี้นั้นพระพุทธรูปก็ได้มีพระพุทธรูปดำรัสไว้ว่า “ เหตุผล 5 ประการเท่านั้นที่เป็นไปเพื่อให้สัทธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ดำรงมั่นไม่พินาศอันตรธานได้ คือ 1. เหล่าภิกษุตั้งใจฟังคำสั่งสอน 2. ตั้งใจเรียนให้รอบรู้คำสั่งสอน 3. ตั้งใจจดจำคำสั่งสอน 4. ตั้งใจไตร่ตรองถึงประโยชน์ของคำสั่งสอนที่จดจำไว้วันนั้น และ 5. รู้เหตุรู้ผลแล้ว ตั้งใจปฏิบัติให้ชอบธรรม” ยิ่งกว่านั้นพุทธบริษัทที่ปฏิบัติชอบเพราะศึกษาดีแล้ว ยังแสดงว่าพระพุทธรูปเจ้ามีความรู้ดีจริง ๆ พระธรรมเป็นคำสั่งสอนที่ดีแท้ พระสงฆ์เป็นปฏิบัติดีดีแน่นอนนี้แลพระพุทธรูปศาสนาจะรุ่งเรือง ฉะนั้นการศึกษาจึงนับว่า เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญของพระพุทธรูปศาสนาเมื่อจัดการศึกษาให้กับพุทธบริษัทให้มีความรู้กว้างขวางถูกต้องเหมาะสมแก่กาลเทศะแล้วก็เท่ากับหว่านพืชลงในนาดี ย่อมมีผลานิสงส์มากมาย ใช่แต่พระศาสนาที่หาไม่ยอมมีประโยชน์ทั่วไปแก่ประเทศชาติด้วย ผู้หวังให้เกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่จะดูดาบเรื่องนี้เสียไม่ได้ จำเป็นต้องจัดตั้งทำตามสมควร โดยสมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภาร พระพุทธรูปเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นพระธรรมราชาพระองค์หนึ่ง ซึ่งทรงซาบซึ้งเรื่องนี้ดี ดังนั้นจึงได้ทรงทะนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนาด้วยการปรับปรุงการศึกษา ทรงตั้งวิทยาลัยเพื่อเป็นแหล่งศึกษาขึ้นใน

คณะสงฆ์เฉพาะมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็เป็นแห่งหนึ่งที่พระองค์ทรงสถาปนาไว้โดยกระแสพระราชปรารภที่แจ้งอยู่ในคำปรารภแล้ว

4.3 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ พระภิกษุสามเณรซึ่งได้ศึกษาและสอบไล่ได้เปรียญเก้าประโยคตาม หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสนามหลวงของคณะสงฆ์ ปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิตตามหลักสูตรปริญญา ศาสนศาสตร์บัณฑิตของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิตตามหลักสูตรปริญญา พุทธศาสตร์บัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เทียบชั้นบัณฑิตด้านสังคมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักร สมควรกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จ การศึกษาจากหลักสูตรทั้งสามนี้ให้สูงเท่ากับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักร จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

4.4 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 มาตรา 6 ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษา วิจัยและส่งเสริมวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 มาตรา 6 ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” และเป็นนิติบุคคล ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษ วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและมาตรา 7 ให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ

4.5 แผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 9(2545-2549) ดำเนินการวิเคราะห์แผนแม่บทและจัดทำเป็นแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2549 ประกอบด้วยแผนวิชาการ แผนกายภาพ แผนครุภัณฑ์และเทคโนโลยี แผนกำลังคน และแผนงบประมาณ เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ ให้สำนักงานงบประมาณจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยต่อไป สำหรับแผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะที่9(2545-2549) มีการจัดการศึกษาที่เน้นสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะรายวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญาเป็นหลัก เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้ามาเรียนเพื่อให้พระพุทธศาสนาและวิชาการอื่นพัฒนาไปควบคู่กันไปอย่างสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ในแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2548-2557) เน้นเป็นองค์กรหลักในการจัดการและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีคุณภาพมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง เศรษฐกิจ สังคมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

4.6 แผนพัฒนาการอุดมศึกษา ระยะที่10 (2550-2554) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2551 – 2554) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาระยะกลางที่น่าประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการใน 4 ปี แรกของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 – 2565) การดำเนินงานสำนักนโยบายและแผนการ

อุดมศึกษาได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 นี้ เสนอคณะอนุกรรมการ
 ด้านนโยบายและแผนพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และได้รับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 โดยความร่วมมือของกองแผนงานมหาวิทยาลัยทุกแห่งทุกภูมิภาค ร่วมดำเนินการจัดเวทีรับฟัง
 ความคิดเห็นและนำข้อคิดเห็นมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ ในแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2
 (พ.ศ. 2551-2565) ได้ฉายภาพอนาคตที่จะมีผลกระทบต่อโลก ประเทศและอุดมศึกษาไทย โดย
 ได้คัดกรองภาพอนาคตที่คาดหวังว่ามีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมไทยและ
 อุดมศึกษาประกอบด้วยผลกระทบในด้านการเปลี่ยนแปลงของประชากร พลังงานสิ่งแวดล้อม
 การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต การกระจายอำนาจการปกครอง การจัดการความ
 ขัดแย้งและความรุนแรง เยาวชน นักศึกษาและบัณฑิตในอนาคตรวมทั้งปรัชญาเศรษฐกิจ
 พอเพียง การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2551 – 2554) ได้
 เน้น ดังนี้ 1.สถาบันอุดมศึกษาผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพมุ่งตอบสนองผู้เรียนในวัยเรียนวัยทำงาน
 และวัยสูงอายุเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถ
 ปรับตัวกับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต มีคุณธรรมมีความรับผิดชอบ สามารถนำไปสู่การพัฒนา
 ประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์ 2.อุดมศึกษามีศักยภาพในการสร้างความรู้และนวัตกรรมและมี
 ส่วนร่วมแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ
 ประเทศและมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา (Education Hub) และการวิจัยพัฒนาใน
 ภูมิภาคบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการแข่งขันในระดับสากล สนับสนุนการ
 พัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนโดยใช้กลไกธรรมาภิบาล เครือข่ายอุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพ
 ทางวิชาการ ความหลากหลายและเอกภาพเชิงระบบ

5. กฏระเบียบที่เกี่ยวข้อง

5.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554)มุ่งพัฒนาสู่
 “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความ
 รอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ
 เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้
 ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมี
 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

5.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ไว้ ณ วันที่ 14 สิงหาคม
 พ.ศ. 2542 เป็นปีที่ 54 ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มี
 พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าโดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วย
 การศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและ
 เสรีภาพของบุคคลซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ประกอบด้วยมาตราต่าง ๆ

ได้แก่ มาตรา 36 ให้สถาบันของรัฐจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นนิติบุคคล มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มาตรา 56 การผลิตและพัฒนาคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนามาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการและพนักงานของรัฐในสถาบันการศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล

5.3 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไข ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ในมาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ (1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี (2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและ คฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม (3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขและประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ประกาศใช้นี้ เป็นการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันให้เหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น มิใช่เป็นการแก้ไขกร่างพระราชบัญญัติขึ้นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่แต่ประการใด เพียงแต่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติโดยเป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 จำนวน 16 มาตรา และเพิ่มเติมจำนวน 9 มาตรา

6. ทิศทางการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์

- 6.1 พัฒนาสถาบันสู่การเป็นสถาบัน อุดมศึกษาเพื่อปวงชน และนานาชาติ
- 6.2 มุ่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา
- 6.3 มุ่งสร้างบัณฑิตที่มีความรู้คู่ความดี
- 6.4 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเครือข่ายความร่วมมือ
(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2550)

7. เป้าหมายการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์

- 7.1 เป็นมหาวิทยาลัยระดับภูมิภาคและระดับโลก
- 7.2 ให้บุคลากรทุกระดับมีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการพระพุทธศาสนา
- 7.3 ผลิตบัณฑิตให้เป็นคนเก่งและดีอย่างมีสมรรถภาพ
- 7.4 เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ
(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2550)

8. บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ใน 5 ยุค

ในการวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นับตั้งแต่เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2432 ถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

- 1) ยุคพระราชพิธีฐาน พ.ศ. 2432

- 2) ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489
- 3) ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512
- 4) ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527
- 5) ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน

การแบ่งยุคของผู้วิจัยนั้นได้ศึกษาจากประวัติการพัฒนากิจการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง โดยใช้อ้างอิงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารงานและบทบาทภารกิจภายในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังนี้

ยุคแรกยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 จากการศึกษา จะเห็นว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้เริ่มในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 จากทรงมีพระราชดำริให้สถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าแล้วเห็นว่า การที่จะเข้าใจลักษณะทางการศึกษาสงฆ์ในรัชสมัยรัตนโกสินทร์ จำเป็นต้องทำความเข้าใจสภาพการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุครัชกาลที่ 1-3 (พ.ศ.2325-2394) ยุคนี้มีการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างมาก พระสงฆ์รูปใดสามารถสอบได้เป็นพระเปรียญจะได้รับพระราชทานเงินนิตยภัต และเมื่อได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ถ้ามีบิดามารดาเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สมอยู่ จะได้รับพระราชทานให้เป็นโยมสงฆ์ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน ถ้าเป็นทาสก็โปรดให้จ่ายพระราชทรัพย์ให้พ้นจากภาระนั้น (ทิพากรวงศ์,เจ้าพระยา, 2504:173)ซึ่งในสมัยนี้ยังไม่มี การสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ยุคต่อมาคือ ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สองรัชกาลที่ 4-5 (พ.ศ.2394-2453)ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานศึกษา คือ วัด ศูนย์รวมศิลปวิทยาการที่ยังสืบเนื่องแต่พื้นฐานเดิมของการศึกษาไทย การศึกษาในวัดมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้ของอาจารย์พระที่สอนและความตั้งใจของศิษย์ เพราะการศึกษาในวัดเน้นในเรื่องพุทธศาสนา เลข ภาษา วิชาช่างเป็นสำคัญ เนื้อหาวิชายังไม่กว้างขวางครอบคลุมวิชาต่างๆ(เดอ ลาลู แบร์ อังในสันติ ท.โกมลบุตร,2510: 261-262) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มีการปฏิรูปการศึกษาทรงวางรากฐานการศึกษาแผนไทยที่เป็นระบบขึ้นทรงตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวังแล้วขยายผลการจัดการศึกษาออกไปสู่ราษฎรทุกระดับชั้นด้วยแนวคิดและวิธีการที่เป็นระบบแบบแผน แนวพระราชดำริ พระบรมราชโองการประกาศตั้งโรงเรียนตามพระอารามหลวงและยังทรงมีพระราชดำริที่จะตั้งโรงเรียนในพระอารามหลวงทุกแห่งเพื่อให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้เล่าเรียนได้สะดวกโดยไม่ต้องเสียเงิน (เอกสารการจัดการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,2511: 20) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)นับได้ว่าทรงปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ครั้งใหญ่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกโดยมีหลักการ คือ ให้พระสงฆ์มีบทบาทได้รับอำนาจในการปกครองกันเองโดยตรงมีอิสระมากกว่าแต่ก่อน (ศุภวัฒน์ เกษมศรี ,ม.ร.ว.,2525: 467,470-471) และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2417-2456: 115) ทรงได้กำเนิดสถาบันการศึกษาสงฆ์ 2 แห่ง คือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราช

วิทยาลัย ด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และพระภิกษุสามเณร ผู้วิจัยจึงขอเริ่มนับยุคในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ในยุคนี้เป็นยุคแรก คือ ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432

ยุคที่สองเป็นยุคริเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2489 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ตั้งหลักสูตรปริญญาตรีศาสนศาสตร์บัณฑิตเปิดสอนในรูปของมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 โดย เปิดสอนนักศึกษาเพียงชั้นเดียวรุ่นแรกมี 35 รูป และเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงในระดับมหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรกเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 ส่วนมหามกุฏราชวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2490 มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ คือ กำหนดไว้ว่าผู้ศึกษาจะต้องผ่านชั้นบูรพศึกษา (สมัยนั้นเรียกว่าชั้นมูล) 1 ปี ก่อน จากนั้นก็เข้าศึกษาชั้นเตรียม ศาสนศาสตร์ 2 ปี แล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต ปีที่ 1 ใช้เวลาศึกษาภาควิชาการรวม 7 ปีกับจะต้องรับการอบรมพิเศษและค้นคว้าอีก 1 ปีรวมทั้งสิ้น 8 ปี จึงจะมีสิทธิรับปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต(ศ.บ.) และยุคที่สาม คือ

ยุคที่สามเป็นยุคการมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 มหาวิทยาลัยเริ่มมีการปรับสถานภาพให้เข้ามาตรฐานมหาวิทยาลัยสากล และยังเป็นหน่วยงานเอกเทศมีอิสระ จนถึงเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2512 คณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่อง "การศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 " และเรื่อง " สภาการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 " คำสั่งทั้ง 2 ฉบับนี้ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย โดยสมบูรณ์

ยุคที่สี่เป็นยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 เมื่อปี พ.ศ. 2527 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา โดยรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยและได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่รัฐให้การรับรอง

ยุคที่ห้าเป็นยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 เมื่อปี พ.ศ. 2540 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี ได้เสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราชทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ มีพระราชบัญญัติ

รับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐบาล และเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ เน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

9. เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการพัฒนาบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาและเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล และเพิ่งได้จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยมาเพียง 12 ปี แม้ว่าจะมีประสบการณ์ ด้านการศึกษาของสงฆ์มาเป็นเวลานาน แต่การบริหารงานในระบบองค์กรราชการเช่นมหาวิทยาลัยของรัฐโดยทั่วไปยังเป็นเรื่องใหม่ มหาวิทยาลัยเองเข้าใจในเรื่องนี้ได้พยายามปรับตัวและพัฒนาอย่างจริงจัง มหาวิทยาลัยสงฆ์จึงมีแนวโน้มที่จะปรับตัวให้เป็นไปตามมหาวิทยาลัยทางโลก ซึ่งไม่สะท้อนลักษณะ เฉพาะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นแนวโน้มที่จะทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ค่อย ๆ กลายสภาพเป็นมหาวิทยาลัยทางโลก และสูญเสียอัตลักษณ์ซึ่งมีมาแต่เดิมอันเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อให้เป็นแหล่งการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ บทบาทอันเป็นวัตถุประสงค์รอง คือเปิดโอกาสให้คนยากจนในชนบทได้เรียนโดยวชเป็นสามเณรเพื่อเป็นช่องทางได้เล่าเรียนและสีกไปประกอบอาชีพ ไม่ใช่บทบาทจำเป็นอีกต่อไป เนื่องจาก รัฐให้โอกาสศึกษาเล่าเรียนแก่ประชาชนได้ทั่วถึงและมีการศึกษาที่จะให้เรียนได้ต่อเนื่องทั้งในเวลาราชการและนอกเวลา รวมถึงระบบการศึกษานอกโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเปิด บทบาทอันเป็นวัตถุประสงค์รองของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กำลังเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและควรต้องลดบทบาทหนึ่งลงแทนที่จะเพิ่มบทบาทและแข่งขันกับมหาวิทยาลัยทางโลก ดังแนวโน้มที่เป็นอยู่ บทบาทหลักอันเป็นรากฐานอันมั่นคง คือรากฐานที่เกิดจากวัตถุประสงค์หลักคือการสืบทอดพระพุทธศาสนาทั้งในทางปริยัติและปฏิบัติ คือการเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์และการศึกษาของฆราวาสเพื่อให้มีความรู้และการปฏิบัติอย่างพระสงฆ์เช่นเดียวกับสมัยพุทธกาล ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์อาจต้องนำมาพิจารณาในเรื่องนี้ต่อไป(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา,2548) บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงถูกท้าทายให้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทและภารกิจให้สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของสังคมไทย โดยหารายละเอียดของแนวโน้มจากการใช้เทคนิคเดลฟายซึ่งเป็นการวิจัยอนาคต (สุวิมล ว่องวาณิช,2548:252-255) ดังนั้นการจัดการบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการปรับบทบาทและภารกิจตามแนวโน้มที่ควรจะเป็นเพื่อให้ทันและเหมาะสมกับยุคสมัยในโลกยุคไร้พรมแดนต่อไป

สรุปได้ว่าการดำเนินการเพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เริ่มต้น จากการศึกษาความเป็นมาของพัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในแต่ละยุคในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยศึกษาจากเอกสารในส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งบทบาทและภารกิจสถาบันอุดมศึกษา การก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 มหาวิทยาลัย

กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมทั้งทิศทางและเป้าหมายการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ จากนั้นจึงได้ศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และการคาดการณ์แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จากความคิดเห็นของผู้บริหารและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์สามารถใช้แนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ได้จากงานวิจัยเป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินใจ การกำหนดนโยบายในการบริหารและพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง และตรงตามความต้องการจำเป็นของสังคม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ จากเอกสาร วารสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือมีความใกล้เคียงกันที่สามารถเกื้อหนุนงานวิจัยเรื่องนี้ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งผู้วิจัย ได้สรุปสาระสำคัญตามประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยนำเสนอเป็น 6 ตอน รายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บทบาทและภารกิจสถาบันอุดมศึกษา

1.1 ความหมายและทฤษฎีของบทบาท

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ (2525)

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยา บทบาท หมายถึง สิทธิ หน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคม ตามสถานภาพของตนเอง ตัวอย่างของบทบาท ได้แก่ บทบาทการเป็นบิดา หน้าที่ตามบทบาทได้แก่ การเลี้ยงดูเอาใจใส่ในบุตรและภรรยาเป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร บุคคลหนึ่งอาจจะสวมบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เช่น เป็นพ่อ เป็นครู เป็นสามี เป็นประธานสมาคม ฯลฯ โดยทั่วไป บทบาทเป็นความคาดหวังจากสังคมให้ต้องมีพฤติกรรมที่สอดคล้องไปตามบทบาทนั้น ๆ บทบาทอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) บทบาทที่ได้จากตำแหน่ง และ (2) บทบาทที่ถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของบุคคล ได้แก่ ค่านิยม ทัศนคติ และประสบการณ์ เป็นต้น (พูนพร ศรีสะอาด, 2534)

บทบาทที่สังคมกำหนดหรือบทบาทในสังคมมีคำอธิบายว่า คือ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือหน้าที่ที่คนในสังคมได้กำหนดไว้ให้บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ ยึดถือเป็นแนวทางของการปฏิบัติ บทบาทในสังคมของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามสถานภาพของเขา เช่น บทบาทของครู อาจารย์ สังคมกำหนดไว้ว่าครูอาจารย์ต้องประสิทธิ์ประสาทวิชาการให้แก่ศิษย์ อบรมศิษย์ให้มีความรู้ มีกิริยามารยาทดี ดูแลสอดส่องความประพฤติของศิษย์และให้ความช่วยเหลือศิษย์ ตลอดจนเมตตาต่อศิษย์อย่างเต็มที (สุชา จันท์เอม, 2534)

บทบาท หมายถึง ผู้ใดก็ตามที่ดำรงอยู่สถานภาพใดสถานภาพหนึ่ง ผู้นั้นย่อมถูกคาดหวังว่า เป็นผู้ที่ต้องกระทำตามบทบาท และตามที่สถานภาพของเขา กำหนดทั้งโดยตัวเองและคนอื่น ๆ เช่น บิดามารดาและบุตร บิดามารดาต้องคุ้มครองบุตรส่วนบุตรก็ต้องเชื่อฟังบิดามารดา และดูแลท่านเมื่อท่านแก่ชรา ข้าราชการมีหน้าที่ให้ความสะดวก และบริการแก่

ประชาชนโดยเต็มใจและเต็มทีหรือพระสงฆ์ ซึ่งดำรงสถานภาพเป็นพระสงฆ์ก็ต้องมีสามัญสำนึก (อรรถชัย สกลสุภาภรณ์, 2542)

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะของปัจเจกบุคคล เป็นตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้น เป็นตัวกำกับมนุษย์แต่ละคนให้มีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคม ควบคุมพฤติกรรม อาศัยความรู้ความชำนาญตนช่วยในการแสดง อาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย เป็นสไตล์ของตนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536)

ทั้งนั้น บทบาทของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็เป็นบทบาทหนึ่งที่ถูกคาดหวังจากสังคมในด้านการจัดการศึกษาให้แก่ศิษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เพราะสังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคม บทบาทด้านการให้การศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาจึงเป็นบทบาทหนึ่งในหลายบทบาทที่พระสงฆ์กระทำ

1.2 บทบาทอุดมศึกษาที่ต้องเปลี่ยนแปลง

1.2.1 บทบาท พันธกิจ และความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษา ในฐานะที่ทำหน้าที่เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การวิจัย การบริการทางวิชาการ และในเชิงทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งภารกิจหลักทั้ง 4 นี้ จะอิงอยู่กับปรัชญาอุดมศึกษาที่มีวิวัฒนาการและ พัฒนาการตามกาลเวลามาช้านาน ทั้งยังมีอิทธิพลต่อการจัดการอุดมศึกษาอย่างมากด้วย และเมื่อย้อนมองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและมองต่อไปสู่นาคตแล้ว ก็คงจะพบว่า บทบาท พันธกิจ และความรับผิดชอบของอุดมศึกษาที่คาดหวังไว้เพียงภารกิจ 4 ด้านนั้น ไม่เพียงพออีกต่อไป แล้ว จะต้องเป็นภารกิจที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ไปสู่บทบาทที่ชี้ นำ สามารถสะท้อนและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

1.2.2. พันธกิจและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา (mission and function) ควรเป็นลักษณะที่ตั้งอยู่บนฐานของหลักการ “ความหลากหลาย” ของอุดมศึกษา ไม่ใช่เป็นเพียงเพื่อการ เปิด/ตั้ง/ขยายจำนวนสถาบันไปทั่วทุก ๆ แห่งของประเทศ หรือการเปิดสอนสาขาวิชานั้นสาขานี้ ให้มากมายจนครบถ้วนเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบไปแล้วนั้น แล้วบอกว่าเป็นบทบาท เป็นภารกิจ เป็นความรับผิดชอบและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย สิ่งเหล่านี้เป็นข้ออ้างของมหาวิทยาลัยมานานและเห็นชัดเจนมากในปัจจุบัน

1.2.3. ความหลากหลาย (diversity) ของการอุดมศึกษานั้น สถาบันอุดมศึกษาควรมีลักษณะที่หลากหลายรอบด้านแบบองค์รวมทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ เนื้อหาสาระ และวิธีการ รวมทั้งมีความแตกต่างในจุดเน้นการดำเนินการที่ไม่ใช่การปฏิบัติหรือดำเนินการเพียงด้านเดียว แต่ต้องเป็นเปรียบเหมือนการแบ่งเค้กเป็นชั้น ทั้งด้านตรงและด้านข้าง แนวคิดแห่ง พันธกิจที่หลากหลายเหล่านี้ อาจช่วยทำทนายวิจารณ์ญาณอันสุขุม และรอบคอบของ

สถาบันอุดมศึกษา ด้วยเหตุผลที่น่าจะเป็น ดังเช่น ในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตตามภารกิจการสอนนั้น ควรมีลักษณะเป็นทั้งให้การศึกษาและเน้นการฝึกอบรมไปพร้อม ๆ กันอย่างสมดุล ในระดับที่ได้ผลดีที่สุด (optimum) เพื่อการผลิตบัณฑิตที่คิดเป็นและสร้างเป็น

1.2.4. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็นศูนย์แห่งความรู้ (knowledge center) สำคัญมากสำหรับความเป็นมหาวิทยาลัย จึงควรมีหน่วยงานหลักในการบริหารองค์ความรู้ (knowledge management)

1.2.5. บทบาทในการติดตาม วิเคราะห์ เตือนภัย และเสนอแนวป้องกันภัยให้กับประเทศในขณะที่เกิดภัยคุกคาม ดังเช่น

1.2.5.1 บทบาทการชี้แนะเพื่อช่วยเหลือสังคมในยุควิกฤติ เช่น ในช่วงภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งมหาวิทยาลัยพลาดโอกาสที่จะมีบทบาทตรงนี้ไปแล้ว

1.2.5.2 สร้างสัญญาณเตือนภัยให้กับประเทศ โดยการมองภาพรวมของปัญหาสังคม/ประเทศ เช่น ในเรื่องการลงทุนบาท มหาวิทยาลัยพลาดโอกาสอันดีไปแล้วเช่นกัน

1.2.5.3 การเสนอแนะแนวคิดการเชื่อมโยงการปกครอง/การเมือง กับ เศรษฐกิจและสังคมเข้าด้วยกันมหาวิทยาลัยยังไม่ได้เริ่มทำ

ภายใต้ภารกิจที่หลากหลายนี้ จะต้องสอดคล้อง รองรับ และชี้แนะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการบริบทของประเทศเป็นหลักสำคัญด้วย

1.3 ความมุ่งหมายของการจัดการอุดมศึกษา

การจัดการอุดมศึกษาต้องเป็นไปเพื่อสร้างปัญญา ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ คุณธรรมและความสมบูรณ์ให้กับนิสิตนักศึกษาและบัณฑิตของตน ตลอดจนเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ การบริการวิชาการให้แก่ชุมชนและสังคม การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสิ่งแวดล้อม การธำรงรักษาสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการเรียนรู้ชั้นสูงและการศึกษาตลอดชีวิตและช่วยเหลือร่วมมือกับการศึกษาทุกระดับ

หลักการที่สำคัญเพื่อให้การศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาดำเนินไปอย่างเต็มศักยภาพ ควรยึดหลักการดังนี้

1.3.1 สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งควรมียึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารและจัดการอุดมศึกษา ความมีอิสระในการปกครองตนเอง ความมีอิสระ และความคล่องตัวในการดำเนินงาน และความมีเสรีภาพทางวิชาการ และมีระบบที่ตรวจสอบและวัดได้

1.3.2. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง พึงมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อผู้เรียน สาธารณชนและสังคมของประเทศ

1.3.3. สถาบันอุดมศึกษา พึงได้รับการจัดสรรงบประมาณแบบหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การกิจอุดมศึกษา

การกิจอุดมศึกษา หมายถึง บทบาทและหน้าที่ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาทุกระบบ การศึกษาพึงปฏิบัติให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษาระดับสูง ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างมีคุณภาพ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน มีบทบาทในการแก้ปัญหาของสังคม ประเทศ ภูมิภาคและโลก ตลอดจนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ปัญญา และจริยธรรมของบุคคลและสังคม เพื่อนำไปสู่สันติสุข เสรีภาพ การยอมรับนับถือ สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย

เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ดำเนินการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันอุดมศึกษาทุกระบบ จึงมีหน้าที่จัดดำเนินการให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.4.1. การวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้

1.4.1.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย เพื่อขยายพรมแดนความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างหลากหลาย เพื่อการพัฒนาและนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

1.4.1.2 มุ่งพัฒนาการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และภูมิปัญญาไทย

1.4.1.3 แนวทางการจัดการศึกษา ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาการค้นคว้าวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้

1.4.1.4 ส่งเสริมให้ผู้สอนทำการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน พัฒนาหลักสูตร พัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

1.4.1.5 เผยแพร่องค์ความรู้และงานวิจัยสู่สังคม เพื่อเป็นประโยชน์ทางด้านข้อมูลข่าวสาร วิชาความรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

1.4.1.6 จัดตั้งศูนย์วิจัยเฉพาะเรื่องที่มีความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

1.4.1.7 ร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร และชุมชนทั้งภายในและต่างประเทศ ในการค้นคว้าวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้และการวิจัยเพื่อพัฒนา

1.4.2. จัดการเรียนการสอนและการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1.4.2.1 พัฒนาบุคคลให้มีความสมดุลด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม มีวิจรณ์ญาณในการเลือกใช้กลวิธีการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม รู้จักฟังตนเอง มีความสามารถในการประกอบอาชีพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

1.4.2.2 ปลูกฝังความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านภาษา

1.4.2.3 ปลุกฝังความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองในระบบอบ
ประชาธิปไตย ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาไทยและความรู้เป็นสากล

1.4.2.4 หลักสูตรต้องมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย มุ่งเน้นการพัฒนา
วิชาการและวิชาชีพชั้นสูง โดยผสมผสานความรู้และศาสตร์ต่าง ๆ อย่างสมดุลกัน

1.4.2.5 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างลุ่มลึก มีความ
สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

1.4.2.6 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการ
สืบค้นและแสวงหา เพื่อเป็นรากฐานของจิตวิญญาณในการใฝ่รู้

1.4.2.7 จัดกระบวนการเรียนการสอนในลักษณะที่มุ่งเน้นการวิจัย การฝึก
ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดสร้างสรรค์ และการคิดแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้
ด้วยตนเอง

1.4.2.8 จัดกระบวนการเรียนการสอนโดยบูรณาการความรู้ คุณธรรมและ
ค่านิยม ที่สามารถพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและจริยธรรม มีลักษณะชีวิตที่ถูกต้องดีงาม
สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในทางที่ถูกต้องและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ

1.4.2.9 จัดการประเมินผลการเรียนการสอนอย่างมีมาตรฐานเหมาะสมกับ
ระดับและรูปแบบการศึกษา โดยพิจารณาให้ครอบคลุมเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน ความ
ประพฤติ พฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบ

1.4.2.10 สนับสนุนการพัฒนาอาจารย์อย่างมีคุณภาพทั้งด้านวิชาการและ
วิชาชีพ

1.4.2.11 จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ ใฝ่รู้และเกิด
การเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและสถานที่

1.4.2.12 ร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรและชุมชนในการจัดการเรียนการสอน
และการเทียบโอนความรู้ทั้งภายในและต่างประเทศ

**1.4.3. รับผิดชอบดูแลแก้ปัญหา ร่วมมือ และส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของ
ชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**

1.4.3.1 มีบทบาทในการเปิดวิถีทางชี้นำและขจัดปัญหาสังคมในด้าน
เศรษฐกิจการเมืองและการดำรงชีวิต เพื่อสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่เข้มแข็ง

1.4.3.2 ส่งเสริมให้เกิดความรู้ในชุมชน ให้ชุมชนสามารถแสวงหาความรู้และ
รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

1.4.3.3 นำเสนอผลงานทางวิชาการ งานวิจัย และบริการข้อมูลข่าวสารที่
ทันสมัยสู่สังคมอย่างต่อเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ

1.4.3.4 รูปแบบหลักสูตร ควรมีลักษณะสหสาขาวิชาและข้ามสาขาวิชา ซึ่ง
มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมและมีการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม

1.4.3.5 ประสานความร่วมมือกับบุคคล องค์กร และสถาบันในชุมชนและสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

1.4.3.6 สนับสนุนกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนและท้องถิ่น

1.4.3.7 มุ่งปลูกจิตสำนึกในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

1.4.4. อารงรักษา สืบสาน รั้งสรรค์ เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

1.4.4.1 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนัก มีจิตสำนึก มีความภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อยกระดับอารยธรรมของประเทศ

1.4.4.2 บูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในบุคคล ความรู้ระหว่างบุคคล ความรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับสังคม ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย โดยการประยุกต์ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ในกระบวนการเรียนการสอน

1.4.4.3 สร้างสรรค์และปลูกฝังค่านิยมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่งดงามทั้งวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอันเป็นสากล เพื่อให้คนไทยเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

1.4.4.4 ร่วมกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ในการจัดการศึกษาอบรม การแสวงหาข้อมูลข่าวสารความรู้ และเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ

1.4.5. สนับสนุนการเรียนรู้ขั้นสูงและการศึกษาตลอดชีวิต

1.4.5.1 ให้การศึกษาอบรมแก่พลเมืองของประเทศ เพื่อมีโอกาสได้เลือกศึกษาและได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.4.5.2 ส่งเสริมการศึกษาขั้นสูงและการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยระบบผู้ทรงภูมิปัญญาและการเรียนรู้ทางไกล

1.4.5.3 ระบบอุดมศึกษาต้องเปิดโอกาสในการศึกษา โดยให้มีความยืดหยุ่นในการรับเข้าและออก

1.4.5.4 อุดมศึกษาต้องเป็นแหล่งความรู้และวิทยาการที่ลึกและกว้างขวาง อันจะเกื้อหนุนให้บุคคลได้เรียนรู้ขั้นสูงและเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.4.5.5 มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ และสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่อง

1.4.5.6 ร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในลักษณะเป็นระบบเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และจัดให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและสถานที่

1.4.6. การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกันจัดการศึกษาทุกระดับ

1.4.6.1 มีบทบาทในการให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาทุกระดับ

1.4.6.2 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการศึกษาทุกระดับ ทั้งด้านการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

1.4.6.3 เชื่อมโยงกับการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษา โดยผ่านการพัฒนาการศึกษาครู การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยการศึกษา

1.5 ภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตในมหาวิทยาลัย

ภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตในมหาวิทยาลัยโดยมีบทบาทในการสร้างพุทธิปัญญาและความฉลาดเฉลียวเยี่ยงศิษย์ เพื่อสร้างคุณสมบัติบัณฑิตที่พึงประสงค์ ด้วยการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนและฝึกอบรมนิสิต นักศึกษา การสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิต นักศึกษา การจัดหลักสูตรที่หลากหลายที่มุ่งการพัฒนาทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี รวมทั้งการปฏิรูประบบการวัดผลด้วยการพิจารณาจากความประพฤติ การร่วมกิจกรรมและการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนิสิตนักศึกษาเป็นหลัก ที่ไม่ใช่การวัดความรู้ความจำ บทบาทในการสร้างสรรค์ความเข้มแข็งและความเชื่อถือได้ของตนเอง เพื่อการรับผิดชอบต่อสาธารณะ มหาวิทยาลัยต้องเสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและความเป็นสากลบนฐานปรัชญาการศึกษาของตน ในขณะเดียวกันก็ต้องเร่งสร้างคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของตน ด้วยระบบการตรวจสอบและประเมินผลและระบบการประกันคุณภาพ เพื่อพร้อมให้การตรวจสอบจากสาธารณชน

1.6 ภารกิจด้านการวิจัยในมหาวิทยาลัย

ภารกิจด้านวิจัย มุ่งการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้พยายามผลิตงานวิจัยในปริมาณที่มากในระดับหนึ่งแล้ว แต่งานวิจัยเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นการสร้างองค์ความรู้ย่อย ๆ เพียงเพื่อสนองทุนวิจัยเท่านั้น ขาดทั้งระบบ ขาดทั้งความต่อเนื่อง และขาดการนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่พยายามกำหนดไว้ การวิจัยที่ทิ้งเปล่าเหล่านี้ ควรได้นำงานวิจัยเหล่านั้นมาร้อยเรียงสาระเดียวกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำไปสานต่อสู่การปฏิบัติหรือไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “การสร้างและพัฒนาต้นแบบ” ให้ได้บทบาทการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัย ควรได้เน้นการส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่ออุดรอยรั่วทางสังคมด้วยการกล่อมเกลากลูกศิษย์คนรุ่นใหม่เข้าไปช่วยพัฒนาสังคมไปสู่ความสมดุลแบบไทย

1.7 ภารกิจด้านการบริการทางวิชาการในมหาวิทยาลัย

ภารกิจด้านการบริการทางวิชาการในมหาวิทยาลัย เป็นงานในภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องดำเนินการ เพื่อรับใช้สังคมและประเทศชาติในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาที่เต็มไปด้วยผู้ทรงความรู้ ซึ่งในการบริการทางวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการวิชาการในเบื้องต้น ก่อนที่จะถ่ายทอดสู่สาธารณชน

การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมด้านวิชาการทุกอย่างภายในสถาบันที่เกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม ตลอดจนการควบคุมคุณภาพด้านวิชาการ และการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างรูปแบบการศึกษาแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบ รวมทั้งการบริหารกิจกรรมความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษา และ/หรือองค์กรเอกชนและองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพของงานวิชาการสูงสุด

หลักการการบริหารงานวิชาการของอุดมศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

1. เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ
2. มีเสรีภาพทางวิชาการ
3. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้
4. เน้นการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมและภูมิปัญญาไทย อันเป็นการยกระดับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของบุคคลให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน

1.7.1. ประเภทของการบริหารงานวิชาการ

1.7.1.1 หลักสูตรและการเรียนการสอน

1.7.1.1.1 ให้สถาบันอุดมศึกษาจัดหลักสูตรที่หลากหลาย โดยสาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพ มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1.7.1.1.2 สถาบันอุดมศึกษาจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย หรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งให้มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.7.1.1.3 สถาบันอุดมศึกษาจัดหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและเอื้อโอกาสให้มีการศึกษาข้ามสาขาวิชา โดยให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาสหสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาในเชิงมิติของความสัมพันธ์ได้อย่างครบถ้วน ตลอดจนเอื้อให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งอาจประกอบด้วย การผสมผสานระหว่างหลักสูตรระยะยาวและการฝึกอบรมระยะสั้น

1.7.1.1.4 สถาบันอุดมศึกษาจัดหลักสูตรที่เอื้ออำนวยให้มีการประสมประสานในวิธีการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม และการเรียนการสอน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความคล่องตัวยิ่งขึ้น

1.7.1.1.5 สถาบันอุดมศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจน ในการเสริมสร้างทักษะในการเรียนรู้มากกว่าการสั่งสมความรู้ โดยมุ่งสร้างให้ผู้เรียนมีความสามารถ

ในการวิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อน การมีความคิดที่เป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเอง อันนำไปสู่การสร้างจิตวิญญาณการใฝ่รู้

1.7.1.1.6 สถาบันอุดมศึกษาจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้ด้วยตนเองและให้ผู้เรียนรู้จักสร้างและพัฒนาความรู้ขึ้นได้ด้วยตนเอง

1.7.1.1.7 สถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนระหว่างสถาบันอุดมศึกษาด้วยกัน และ/หรือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานอื่น ทั้งของรัฐ เอกชน และชุมชน ทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในการถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อการระดมทรัพยากรในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและหลากหลาย อันนำไปสู่เครือข่ายการเรียนรู้ของบุคคลที่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7.1.1.8 สถาบันอุดมศึกษาปรับปรุงระบบการประเมินและการวัดผล การศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพิจารณาจากความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมและการร่วมกิจกรรมควบคู่กับการทดสอบตามความเหมาะสม

1.7.1.2 การวิจัย

1.7.1.2.1 ให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนางานวิจัย โดยมีนโยบาย ทิศทางการดำเนินงาน มีการบริหารงานด้านวิจัยที่ชัดเจน เป็นระบบและเป็นไปตามข้อกำหนดของสถานศึกษานั้น ๆ

1.7.1.2.2 ให้สถาบันอุดมศึกษากำหนดเป้าหมายความเป็นเลิศของสถาบันในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง โดยมีการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่ลึกซึ้ง และแตกต่างจากสถาบันอื่น ๆ และให้คณะกรรมการพัฒนางานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมและเอกชน ในอันที่จะทำการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี ให้ดำเนินการด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยภาคเอกชนจะต้องให้ความช่วยเหลือด้านทรัพยากรและค่าใช้จ่าย อีกทั้งเอกชนควรจะได้รับประโยชน์จากการร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาอย่างเหมาะสม

1.7.1.2.3 สถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนา รวมทั้งการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งดำเนินการวิจัยโดยผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับสถานการณ์ทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้น

1.7.1.2.4 สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและจิตวิญญาณของนักวิจัยที่ดี โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

1.7.1.2.5 สถาบันอุดมศึกษากำหนดให้การวิจัยเป็นภารกิจหลักของบุคลากรวิชาการ โดยการวิจัยควรเป็นเงื่อนไขของการรับคณาจารย์ การเลื่อนขั้นและการพัฒนา คณาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดเป็นนโยบายชัดเจนว่างานวิจัยดังกล่าวจะต้องเป็น

งานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อสร้างความเป็นเลิศและ/หรือเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและท้องถิ่นโดยตรง

1.7.1.2.6 สถาบันอุดมศึกษาสนับสนุนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของแต่ละชุมชน เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ

1.7.1.3 การบริการวิชาการแก่สังคม

1.7.1.3.1 สถาบันอุดมศึกษาร่วมกับสถาบันสังคมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจัดเทคโนโลยีและวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนนวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนเข้าไปเผยแพร่ให้มีการจัดฝึกอบรม ทั้งโปรแกรมฝึกอบรมระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้ความรู้และหลักการที่ถูกต้องเหมาะสมและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยศักยภาพของชุมชนเอง

1.7.1.3.2 สถาบันอุดมศึกษาทำความรู้จักและเข้าใจชุมชนที่สถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ตั้งอยู่ เพื่อให้ได้สะท้อนภาพในเชิงวิชาการของชุมชนอย่างลึกซึ้งจนสามารถชี้แนะภาพทางเลือกของชุมชนได้และสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน โดยพื้นฐานเดิมยังต้องดำรงอยู่ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง มีศักดิ์ศรี และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.7.1.4. การควบคุมคุณภาพด้านวิชาการ

1.7.1.4.1 จัดให้ระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยใช้หลักการที่เหมาะสม เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลจากภายนอก

1.7.1.4.2 จัดตั้งองค์กรหรือคณะกรรมการภายในสถาบัน ทำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินการตามระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการอุดมศึกษา โดยกำหนดรูปแบบการควบคุมคุณภาพด้านวิชาการให้ครอบคลุมการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งด้านหลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ พร้อมทั้งสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับในการดำเนินการควบคุมคุณภาพทางวิชาการให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรของสถาบันด้วย

1.7.1.5. การเทียบโอนผลการเรียน

1.7.1.5.1 คณะกรรมการการอุดมศึกษาจัดทำแนวทางการเทียบโอนผลการเรียนระดับชาติ ประกอบด้วย นโยบายและวิธีดำเนินการที่ครอบคลุมถึงการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนที่ขอเทียบโอนผลการเรียน เนื้อหาสาระ จำนวนรายวิชา ระดับคะแนนขั้นต่ำและวิธีการคิดคะแนนเฉลี่ยสะสม เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งที่ได้จัดทำและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถาบันการศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนนอกระบบ การเรียนรู้อัตโนมัติ การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์ทำงาน

1.7.1.5.2 คณะกรรมการการอุดมศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ทดสอบมาตรฐานขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาที่มีความพร้อม และ/หรือส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ทดสอบมาตรฐานขึ้น ในลักษณะของความร่วมมือของกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา โดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการทดสอบ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบและดำเนินการทดสอบรายวิชาที่ผู้เรียนได้ศึกษามาจากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงดำเนินการประเมินด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อเทียบระดับความรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการฝึกอาชีพหรือการทำงาน

1.7.1.5.3 สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง จัดทำหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนของสถาบันอุดมศึกษาขึ้น ที่มีแนวทางสอดคล้องกับแนวทางเทียบโอนผลการเรียนระดับชาติ โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ด้วย

1.7.1.5.4 คณะกรรมการการอุดมศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดทำความตกลงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียนขึ้น เพื่อให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถาบันที่ร่วมทำความตกลงและให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องของการศึกษาของผู้เรียนและป้องกันมิให้เกิดการสูญเปล่าทางการศึกษา

นอกจากนี้ คณะกรรมการการอุดมศึกษาควรส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาของไทยมีการจัดทำความตกลงว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียนกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ โดยเริ่มในระดับหลักสูตรไปจนถึงระดับสถาบัน ซึ่งในการนี้ คณะกรรมการการอุดมศึกษาจะต้องส่งเสริมและควบคุมให้สถาบันอุดมศึกษามีการจัดทำหลักสูตรและพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เพื่อช่วยในการทำความตกลงว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของไทยและสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศเป็นไปได้ง่ายขึ้น

1.7.1.5.5 สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจัดให้มีหน่วยงานเฉพาะที่ดำเนินการด้านการเทียบโอนผลการเรียนโดยตรง ซึ่งอาจจัดให้ขึ้นตรงต่อสถาบันหรือขึ้นตรงต่อคณะวิชาของสถาบันก็ได้ โดยหน่วยงานดังกล่าวมีหน้าที่ในการนำเสนอนโยบาย ดำเนินการ และรับผิดชอบด้านการเทียบโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ

1.7.4. บทบาทขององค์กรเอกชน

1.7.4.1 บทบาทของการศึกษา องค์กรเอกชนสามารถจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออื่น ๆ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษาเหล่านั้น อาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม

รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ตามที่ระบุไว้ในหัวข้อการเทียบโอนผลการเรียน

1.7.4.2 บทบาทในการมีส่วนร่วมของเอกชน รัฐจัดตั้งองค์กรความร่วมมือ การศึกษาระหว่างรัฐและเอกชน ทั้งระดับชาติและระดับสถานศึกษา โดยให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ในรูปแบบของการตั้งองค์กรความร่วมมือการศึกษาของรัฐ และเอกชนในระดับชาติ และองค์กรความร่วมมือการศึกษาของรัฐและเอกชนในระดับสถานศึกษา

1.8 การกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย

ถึงแม้ว่าภารกิจนี้ มหาวิทยาลัยจะพยายามสอดแทรกไปในภารกิจอื่นแล้วก็ตาม แต่ดูจะเป็นลักษณะผิวเผินและลอยอยู่รอบ ๆ เท่านั้น ถ้ามหาวิทยาลัยเห็นความสำคัญของภารกิจนี้ ยังมีอยู่จริง ควรได้บรรจุวิชาศิลปะและวัฒนธรรมในหลักสูตรปริญญาตรีในวิชาพื้นฐานหรือวิชาเลือกแกมบังคับหนึ่งวิชา เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาได้เข้าเรียนและเข้าร่วมทำกิจกรรมกันอย่างจริงจัง (พรชูลี อาชาวำรุง, 2546)

1.9 ตัวอย่างบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สอนศาสนาในต่างประเทศ

1.9.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การเรียนการสอนศาสนาระดับอุดมศึกษาในต่างประเทศ ได้แก่ มหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด (Harvard University) ได้มีการเปิดสอนเกี่ยวกับศาสนา ใน Harvard Divinity school มีการเรียนการสอน ดังนี้

1.9.1.1 หลักสูตรการเรียนการสอน เทววิทยา และศาสนศึกษาในมหาวิทยาลัย Harvard มีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความท้าทายที่ศาสนชุมชนกำลังเผชิญอยู่

1.9.1.2 ความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่ศาสนชุมชนกำลังเผชิญ คือ เรื่องของความหมายของศาสนา และปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือ

1.9.1.3 การศึกษาเรื่องศาสนา และเทววิทยาใน Harvard จึงมีขึ้นเพื่อทำความเข้าใจ ประเมิน วิพากษ์วิจารณ์และยืนยัน รวมถึงนำเอาหลักคำสอนทางศาสนาไปปฏิบัติ

1.9.1.4 โครงสร้างหลักสูตรของที่นี่จึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนออกแบบโครงการศึกษาได้ตามความสนใจของตนเอง และเน้นเรื่องประเด็นทางศาสนา และความเข้าใจศาสนา ในสังคมร่วมสมัย

1.9.1.5 บัณฑิตที่ศึกษาวิชาเทววิทยาใน Harvard มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความเข้าใจทางด้านเทววิทยา และศาสนาในหลากหลายสาขาอาชีพ ทั้งในหมู่คณะสงฆ์ นักบวช สายงานวิชาการ การศึกษาและสายอาชีพอื่น ๆ เช่น นักเขียน นักกฎหมาย สายงานทางการแพทย์ และงานภาครัฐบาล (Harvard Divinity School, 2011 : Online)

1.9.2 ประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ

ประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ ได้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนา เช่น university of wales ได้เปิดการเรียนการสอน School of Theology and Religious Studies (Trinity College Carmarthen) university of wales

1.9.2.1 จุดประสงค์ของการศึกษา ศาสนวิทยา ในมหาวิทยาลัย Trinity คือ การมุ่งเสริมสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องในศาสนาต่างๆ ไม่เฉพาะแต่ศาสนาอิสลาม จูดายห์ หรือคริสต์เท่านั้น แต่ศาสนาอื่น ๆ ในโลกด้วย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

1.9.2.2 หลักสูตรการเรียนที่ใช้ในมหาวิทยาลัย Trinity จึงประกอบไปด้วย ประเด็นร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ศาสนากับดนตรีป๊อป ศาสนากับภาพยนตร์ หรือ ประวัติของศาสนาต่างๆ ด้วย

1.9.2.3 การศึกษาประวัติศาสตร์และหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของศาสนา รวมถึงประเด็นร่วมสมัยต่าง ๆ และปัญหาสังคมที่เชื่อมโยงกับศาสนาผ่านสื่อการเรียนการสอน ที่ทันสมัย ครบวงจรจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสำคัญของศาสนาในโลกยุคปัจจุบันมากขึ้น (university of wales , 2010 : Online)

1.9.3 มหาวิทยาลัยซันเดอร์แลนด์ (university of Sunderland) ในประเทศ อังกฤษ มีจุดมุ่งหมาย

1.9.3.1 มุ่งสอนศาสนาพุทธเชิงปรัชญาทั้งในระดับปริญญาโทและ วุฒิปัต

1.9.3.2 เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้เรื่องศาสนาในหัวข้อเฉพาะที่สนใจ

1.9.3.3 เพื่อให้นักศึกษาสามารถวิเคราะห์ วิพากษ์แนวคิดให้ศาสนาพุทธและ ประวัติศาสตร์

1.9.3.4 เพื่อให้นักศึกษาที่ต้องการศึกษาเรื่องศาสนาได้เข้าใจและได้รับความรู้ ศาสนาพุทธอย่างแท้จริง

1.9.3.5 เพื่อเปิดโอกาสให้ศึกษาวิจัยในเรื่องศาสนาพุทธ

1.9.3.6 เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกการค้นคว้าเพื่อทำการวิจัย

(university of Sunderland , 2010 : Online)

1.9.4 ประเทศฮังการี

มหาวิทยาลัยพุทธศาสนา บูดapest (budapest buddhist university)

1.9.4.1 มุ่งเผยแพร่การสอนศาสนาพุทธ /เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ศาสนาพุทธเพื่อให้ได้เรียนรู้เข้าใจในภูมิหลังของประเพณี ศาสนาพุทธหรือสามารถทำงาน/ศึกษา ร่วมกันได้

1.9.4.2 มีหลักสูตร สอนเนื้อหาหลักของศาสนาพุทธ ลัทธิเทววิทยา เช่น ทิเบต และ การเปรียบเทียบศาสนา/ ปรัชญาของภาษาบาลี /สันสกฤตและภาษาตะวันออกอื่น ๆ ได้แก่ อินเดีย จีน ญี่ปุ่น (budapest buddhist university , 2010 : Online)

1.9.5 ประเทศออสเตรเลีย

Department of Studies in Religion มุ่งสอนศาสนาพุทธในภูมิภาคต่าง ๆ

โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชียแต่ละแขนงเช่นภาษาบาลีสันสกฤต ทิเบต

1.9.6 มหาวิทยาลัยซิดนีย์ University of Sydney Australia Master of Buddhist Studies Course เพื่อพัฒนาเผยแพร่ศาสนาพุทธในหมู่นักศึกษาและ องค์กรตัวแทน นักศึกษาต่าง ๆ โดยเนื้อหาของหลักสูตรเกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวปฏิบัติตามหลักศาสนาพุทธภูมิ หลังของศาสนาพุทธรวมทั้งศิลปะและมานุษยวิทยา การวิเคราะห์ในเรื่องการทำสมาธิตาม แนวทางศาสนาพุทธ (University of Sydney Australia , 2010 : Online)

1.9.7 มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยเวียดนาม (Vietnam Buddhist University) พระพุทธศาสนาในประเทศเวียดนาม ดินแดนประเทศเวียดนามในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 3 อาณาเขต คือ ตังเกี๋ย (Tong king) ได้แก่ แถบลุ่มแม่น้ำแดง อาณัม (Annam) ได้แก่ แผ่นดินแคบยาวทอดตามชายฝั่งทะเล ที่อยู่ตอนกลางระหว่างตั้งเกี๋ยกับ โคชินจีน (Cochin China) ได้แก่ แผ่นดินส่วนล่างทั้งหมด ปัจจุบันนี้ อาณัมภาคใต้ เป็นอาณาจักรจัมปา ส่วนโคชินจีนเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในประเทศ กัมพูชาปัจจุบัน อาณาจักรอาณัม มีอารยธรรมสืบสายมาจากจีน ส่วนจัมปากับฟูนันมีอารยธรรม ที่สืบสายมาจากอินเดียอาณาจักรอาณัมมีอายุเกือบ 3 พันปี แต่ไม่มีหลักฐานชัดเจน จนถึงราว พุทธศตวรรษที่ 300 ได้จัดตั้งเป็นอาณาจักรเวียดนาม (เวียดนาม แปลว่า อาณาจักรฝ่ายทักษิณ) ต่อมาอาณาจักรเวียดนาม ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีน ใน พ.ศ. 433 เป็นเวลานานกว่า 1,000 ปี ในระยะนี้ เรียกประเทศเวียดนามว่า อาณัม แปลว่า ปักขีได้ที่สงบ จากการตกเป็นเมืองขึ้นของจีน จึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนแทบทั้งสิ้น

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 1482 เวียดนามได้ทำการกอบกู้เอกราชจากจีนได้สำเร็จ ได้ ประกาศอิสรภาพจากจีน ต่อมาอาณาจักรเวียดนามได้แผ่อำนาจมาทางใต้สามารถเข้ายึดครอง นครจัมปาได้ในที่สุด พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศเวียดนาม เมื่อราวพุทธศตวรรษ ที่ 7 ในขณะนั้น เวียดนามตกอยู่ในอำนาจของจีน พระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่เวียดนามในยุคแรก นั้น เป็นพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยสันนิษฐานว่าท่านเมียวโป (Meou-Po) ได้เดินทางมาจาก ประเทศจีนเข้ามาเผยแผ่ เวียดนามจึงได้รับเอาศาสนาจากจีน รวมทั้งคัมภีร์ทางศาสนา ก็เป็น ภาษาจีนเหมือนกัน สันนิษฐานกันว่า ได้มีพระภิกษุชาวอินเดีย คือ พระมหาชีวก พระกัลยาณรุจิ และพระถังเซงโฮย ได้เดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนา ในยุคเดียวกับท่านเมียวโป แต่การเผยแผ่พุทธศาสนาก็ไม่เจริญนัก เพราะกษัตริย์จีนในขณะนั้นนับถือศาสนาขงจื้อ ไม่ ส่งเสริมพระพุทธ ศาสนา และยังไม่พอพระทัยที่มีคนนับถือพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อชาวเวียดนาม กอบกู้เอกราชได้สำเร็จ พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ในครั้งนั้นได้มีพระภิกษุชาว อินเดีย ชื่อ วินีตรุจิ ท่านได้ศึกษาพุทธศาสนาในอินเดีย ได้เดินทางมาศึกษาพุทธศาสนานิกาย เซน หรือ เตียน (Thien) ในประเทศจีน แล้วเดินทางมาเผยแผ่ พุทธศาสนานิกายเตียน หรือ เซน

ในเวียดนามจนพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ คราวที่เวียดนามกู้อิสรภาพ ได้ตั้งอาณาจักรโคโคเวียด ใน พ.ศ. 1482 หลังจากได้อิสรภาพแล้ว ก็เกิดการแย่งชิงอำนาจกันเอง ประมาณ 30 ปี ระยะเวลาพุทธศาสนาซบเซาขาดการทำนุบำรุง ต่อมาเมื่อราชวงศ์ดิงห์ ขึ้นครองอำนาจในปี พ.ศ. 1212 แล้ว พระพุทธศาสนากลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง พระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก

ใน พ.ศ. 1511-1522 รัฐบาลได้จัดตั้งองค์การปกครองคณะสงฆ์ขึ้น โดยรวมเอาคณะนักบวชเข้ากับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เข้าในระบบฐานันดรศักดิ์เดียวกัน พระเจ้าจักรพรรดิเวียดนาม ทรงสถาปนาพระภิกษุองค์หนึ่งเป็นประมุขสงฆ์ของเวียดนาม และแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ด้วย ในสมัยกษัตริย์องค์ที่ 2 แห่งราชวงศ์เล (1548-1551) ได้ส่งพระสงฆ์ไปขอพระไตรปิฎกจากประเทศจีน 1 ชุด และทรงแนะนำให้ประชาชนเลิก นับถือผีสาง เทวดา มานับถือพระพุทธศาสนา แต่ประชาชนยังนับถือผีสาง เทวดา พร้อมกับพุทธศาสนาด้วย สมัยราชวงศ์เล (215 ปี) เป็นช่วงที่พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เพราะเป็นศาสนาเดียวที่ได้รับการอุปถัมภ์ และศรัทธาอย่างแรงกล้าจากราชวงศ์นี้ เช่น สมัยของพระเจ้าไลไทต้อง (1571-1588) ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง เช่น โปรดให้สร้างวิหาร 95 แห่ง สมัยพระเจ้าไลทันต้อง (1597-1615) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ ทรงเอาใจใส่บ้านเมือง และประชาชนมาก ดำเนินรอยตามพระเจ้าอโศกมหาราช เช่น สงเคราะห์ประชาชนผู้ทุกข์ยาก เป็นต้น

พ.ศ. 1957 เวียดนามได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนอีก ตั้งแต่ พ.ศ. 1957-1974เป็นเวลา 17 ปี ก็ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมไปมาก เพราะกษัตริย์ราชวงศ์หมิงของจีน ได้ส่งเสริมแต่ลัทธิขงจื้อ และเต๋า ในขณะที่พุทธศาสนานิกายตันตระ ของทิเบตก็เข้ามา จีนได้ทำลายวัด เก็บเอาทรัพย์สิน และคัมภีร์พุทธศาสนาไปหมด พอเวียดนามได้เอกราชอีก เมื่อ พ.ศ. 1974 พุทธศาสนาก็ไม่ดีขึ้น เพราะกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ ไม่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา กลับเข้าแทรกแซงกิจการทางศาสนา ในช่วงนี้เองได้เกิดนิกายดินห์โดขึ้นในเวียดนาม ซึ่งเผยแพร่มาจากจีนถึงเวียดนาม ต่อมานิกายนี้ได้ผสมผสานกับนิกายเดิม คือ นิกายเถียร จนเกิดเป็นพุทธศาสนาแบบหนึ่งขึ้นมา ที่ยังปฏิบัติกันอยู่ตามโรงเจตีย์ (Chua) ในปัจจุบัน

พ.ศ. 2014 พระเจ้าเลทันต้องได้รวบรวมอาณาจักรจัมปาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเวียดนามได้สำเร็จ จนถึง พ.ศ. 2076 เวียดนามก็ได้แตกแยกเป็น 2 อาณาจักร ได้แก่อาณาจักรฝายเหนือที่พวกตระกูลตริงห์ (Trinh) ครองอำนาจ คือแคว้นตั้งเกีย กับอาณาจักรฝายใต้ซึ่งราชวงศ์เหงียน (Nguyen) คือแคว้นอานัม ทั้ง 2 อาณาจักร ต่างทำสงครามกันมาตลอดระยะเวลา 270 ปี จนรวมเป็นอาณาจักรเดียวกันอีก เมื่อพ.ศ. 2345 ในช่วงเวลาที่แตกแยกกันเป็นเวลา 270 ปีนั้น พุทธศาสนาต่างฝ่ายต่างทำนุบำรุงพุทธศาสนา มีการสร้าง และปฏิสังขรวัดวาอารามมากมาย

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 ชาวตะวันตกได้เริ่มเดินทางมาติดต่อกับเวียดนามทางการค้าขาย และการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก มีพวกโปรตุเกส ฮอลันดา

ฝรั่งเศส สเปน และอังกฤษ เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 22 นักสอนศาสนาชาวโปรตุเกส และชาวฝรั่งเศส ได้คิดค้นวิธีการเขียนภาษาเวียดนามด้วยอักษรโรมัน จนชาวเวียดนามเล็กใช้ภาษาจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2370-2401 เวียดนามได้ทำการปราบปรามพวกคริสต์อย่างเด็ดขาดโดยการจับฆ่าตาย ทำให้พวกนักสอนศาสนาถูกฆ่าตายจำนวนมาก และพวกชาวคริสต์ผู้นับอีก จำนวนนับแสนคน จนเกิดการขัดแย้งกันระหว่างเวียดนาม กับฝรั่งเศสจนที่สุด ฝรั่งเศส สามารถเข้ายึดครองเวียดนามได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2402 ยึดครองเมืองไซ่ง่อนได้ พ.ศ. 2426 เวียดนามก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส

สมัยที่ฝรั่งเศสปกครองเวียดนามพุทธศาสนา เสื่อมโทรมลงมาก เพราะถูกเบียดเบียนจากพวกฝรั่งเศส ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ เช่นการห้ามสร้างวัด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจำกัดสิทธิพระสงฆ์ที่จะรับถวายสังฆทาน จำกัดจำนวนพระภิกษุ เป็นต้น แม้ชาวพุทธจะถูกจำกัดสิทธิ โดยไม่ได้เป็นผู้บริหารระดับสูงเลย หากจะเป็นได้ต้องนับถือศาสนาคริสต์เสียก่อน และต้องโอนสัญชาติเป็นฝรั่งเศสด้วย จึงทำให้ชาวพุทธไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร และไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียงอะไรในแผ่นดิน ชาวเวียดนามได้พยายามรวมตัวกันเพื่อลุกขึ้นสู้กับอู่อาราช แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างรุนแรงไปเป็นระยะ ๆ ในระยะนี้เองพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งมีทำที่ว่าจะสูญสิ้น ก็มีการตื่นตัว ฟันฟูกันอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2474 ได้มีการจัดตั้งสมาคมพุทธศาสนศึกษาแห่งโคชินจีน (Cochinchina Buddhist study society) ขึ้นที่เมืองไซ่ง่อน และได้มีการตั้งสมาคมทางพุทธศาสนาขึ้นอีกที่เมืองเว้ (ฮานัม) และที่เมืองฮานอย โดยสมาคม ฯ มุ่งเน้นด้านการศึกษา และสังคมสงเคราะห์ ปฏิรูปพระวินัยของสงฆ์ และส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาพุทธศาสนาแบบใหม่ ได้มีการจัดพิมพ์วารสารของพระพุทธรูปศาสนาและแปลคัมภีร์ต่าง ๆ ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาท การฟื้นฟูพุทธศาสนาในครั้งนั้น นับว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของชนระดับปัญญาชน ที่เคยประสบความผิดหวังมาจากวัตถุนิยมทางตะวันตก โดยมาสนับสนุนการฟื้นฟูพุทธศาสนาในครั้งนั้นอย่างมากมาย แต่การเผยแผ่ฟื้นฟูพุทธศาสนาก็เป็นอันหยุดชะงัก ลงอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2492 หลังสงครามโลกสงบลง การฟื้นฟูพุทธศาสนาในเวียดนามก็ได้ดำเนินการต่อไปอีก ที่เมืองฮานอยได้มีการตั้งบริหารคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ และจัดตั้งพุทธสมาคมสำหรับฆราวาสขึ้นด้วย ปี พ.ศ. 2494 ที่เมืองไซ่ง่อนได้จัดตั้งพุทธสมาคมขึ้น เพื่อฟื้นฟูการศึกษาพระพุทธรูปศาสนา แทนพุทธสมาคมเก่า ซึ่งได้ล้มเลิกกิจการไปตั้งแต่ก่อนสงครามโลก

ในปัจจุบันนี้ ประเทศเวียดนามนับถือพระพุทธรูปศาสนา ลัทธิเต๋า และขงจื้อ เป็นการนับถือผสมผสาน โดยเฉพาะทางด้านหลักธรรมคำสอน จะปฏิบัติตามคำสอนของทั้ง 3 ศาสนา ทางด้านการศึกษาพระพุทธรูปศาสนาได้มีการเปิดสอนพระพุทธรูปศาสนาขึ้น โดยมหาวิทยาลัยวันอันห์ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งพระพุทธรูปศาสนา โดยการจัดตั้งขึ้นของสหพุทธจักรเวียดนาม และได้รับการรับรองจากรัฐบาลเวียดนาม เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2507 ในปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยวันอันห์ ทำการเปิดสอน 4 คณะคือ คณะพุทธศาสตร์ และบูรพาวิทยา คณะอักษรศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะภาษาศาสตร์ เฉพาะคณะพุทธศาสตร์และบูรพาวิทยา

แบ่งออกเป็น 9 ภาควิชา คือ ภาควิชาพุทธปรัชญา วรรณคดีพุทธศาสนา พุทธศาสนาประวัติ พุทธศาสนาทั่วไป พุทธศาสนาในเวียดนาม ปรัชญาตะวันออก ปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน และ ปรัชญาตะวันตก

อิทธิพลพระพุทธศาสนาต่อประเทศเวียดนาม

อิทธิพลทางสังคม โดยวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่พึ่งของชุมชน เช่น ศาลเจดีย์ หรือโรงเจดีย์ หรือหอเจดีย์ ที่เรียกว่า จั้ว (Chua=Pagoda) เป็นที่บูชาเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นที่พักผ่อนพิศบู้ชา หรืองานเทศกาลทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธี 1 คำ 15 คำ และงานศราทธกกลางเดือน 7 เป็นต้น พระพุทธศาสนาอย่างที่น่าถือปฏิบัติตามศาลเจดีย์เหล่านั้น เป็นการผสมระหว่างนิกายเถรวาท (เซน) กับดินห์โต่ (ชิน) หรือเป็นศาสนาแบบชาวบ้านไม่สู้มีเนื้อหาหลักธรรมลึกซึ้งอะไรคือเป็นลัทธิบูชาเทพเจ้า พระโพธิสัตว์ พระอรหันต์หรือปุษนียบบุคคลของจีน เช่น พระกวางอาม (กวางอิม) เป็นต้น นอกจากนี้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา วัดเป็นสถานที่รวมแหล่งทางการศึกษาแห่งชนชั้นทุกระดับ และยังเป็นสถานที่ชุมนุมของชาวพุทธในการพบปะปรึกษาหารือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านศาสนาและทั้งในด้านการเมือง โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน และมีส่วนร่วมในการกอบกู้เอกราช อีกทั้งการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยพระสงฆ์ถือว่ามิบบาทต่อสังคมและความเป็นอยู่ เพราะการที่ประเทศเกิดความไม่สงบ และถูกรุกรานจากข้าศึก ประชาชนขาดที่พึ่ง และยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงต้องอาศัยวัด และมีพระสงฆ์ ซึ่งสามารถให้ความอบอุ่นใจ และกำลังใจ และยังเป็นผู้นำประชาชนในการต่อสู้กอบกู้เอกราช อยู่เคียงข้างกับประชาชน

อิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของเวียดนาม มีลักษณะใกล้เคียงกับเศรษฐกิจของไทย ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวนา ดังนั้นจึงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในด้านเศรษฐกิจ การปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น คำสอนเกี่ยวกับการเลี้ยงชีวิตโดยธรรม ปราศจากการทุจริต โกง ปล้นจี้ เป็นต้น ล้วนมีอิทธิพลอยู่ในจิตใจของผู้คน พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมแห่งเศรษฐกิจจะสังเกตเห็นได้ว่า บรรดาองค์กรต่าง ๆ ของคฤหัสถ์เกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น เช่น องค์กรกรรมกรชาวพุทธ องค์กรพ่อค้าย่อยชาวพุทธ สหพันธ์ลูกจ้าง และข้าราชการชาวพุทธ สมาคมครูชาวพุทธ สมาคมผู้ขับรถรับจ้างโดยसारชาวพุทธ พุทธภิกษุสตรีชาวพุทธ สมาคมเภสัชกรชาวพุทธ สมาคมนักเขียนและจิตรกรชาวพุทธ เป็นต้น องค์กรเหล่านี้ถือว่า เป็นแหล่งสำคัญของเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นอย่างมาก

อิทธิพลทางการเมือง ในระบบการปกครองประเทศชาติ มีการนำศาสนธรรมมาเป็นหลัก ในการออกกฎหมายต่าง ๆ ของบ้านเมือง และในการนี้ พระสงฆ์ก็มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นไม่ว่าจะเป็นทางด้านศาสนา การศึกษา การเมือง และสังคม ผู้นำที่เข้าถึงพุทธศาสนาทุกระดับ จะได้รับการยอมรับเลื่อมใส ศรัทธา จากสังคมเป็นอย่างมากกว่าศาสนาอื่น ๆ

พระสงฆ์มีส่วนร่วม ในการต่อสู้กับการเมือง ในสมัยรัฐบาลของโงดิงเดียม พระพุทธศาสนาถูก กดขี่ ย่ำยี จากฝ่ายรัฐบาลที่นับถือคริสต์ศาสนา เป็นการทำลายความรู้สึกของพุทธศาสนิกชน อย่างมาก ทำให้มีการเดินขบวนประท้วงขับไล่รัฐบาล โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำมวลชน พระภิกษุณีช กวางตีก ได้เผาตนเองเพื่อประท้วงรัฐบาลซึ่งก่อความสะเทือนใจแก่ชาวพุทธ เวียดนามไปทั่วประเทศ

พระสงฆ์กับผลกระทบทางการเมือง ในยุคของนายพลเหงียนเกากี ขึ้นเป็นผู้นำ ประเทศ ได้รับการต่อต้านจากชาวพุทธหัวรุนแรงอยู่ตลอด มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการต่อสู้ ระดม มวลชนเดินขบวนไปตามท้องถนนเป็นยุค ที่เรียกว่า ยุคหลวงพี่ระดมพลกลางท้องถนน (Monk and Mobs in The Street) แม้จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่อย่างยิ่งเป็นพลังอำนาจอันสำคัญยิ่งใหญ่ ที่ฝ่ายชาวบ้านเมืองยังต้องใส่ใจ หรือต้องฟังพาอาศัยเช่นกัน

เหตุแห่งความพ่ายแพ้ทางการเมืองของพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำของชาวพุทธมีจุดอ่อน สำคัญ คือ ความไม่พร้อมที่เข้าสวมบทบาทภาระหน้าที่ที่มาถึงได้ เพราะขาดพื้นฐาน การศึกษา และ เพราะตลอดเวลาเกือบ 100 ปี ที่ฝรั่งเศสยึดครองอำนาจในเวียดนาม ประชาชน ทั่วไปถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการศึกษา พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำชาวพุทธล้วนมาจากตระกูล ชาวไร่ชาวนา แม้จะได้รับการศึกษาเล่าเรียนอยู่บ้าง แต่เป็นเพียงความรู้แบบเก่า ๆ ที่สืบสานมา ตามประเพณี น้อยองค์นักที่จะพูดภาษาฝรั่งเศส อังกฤษหรือภาษาอื่น ๆ ได้ในวงการเมืองถือว่า พระสงฆ์เป็นกลุ่มชนผู้ด้อย หรือไร้การศึกษา มีลักษณะเด่นคือ กลัว และ ตูถูกวัฒนธรรมจาก ภายนอก แต่มีกำลังอิทธิพลอยู่ในหมู่ประชาชนทั่วไป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ ในสมัยนายพลเหงียน คานห์ ซึนครอง อำนาจแทนนายพลเดื่อง วัน มินห์ พระสงฆ์ ที่เป็นผู้นำชาวพุทธก็ร่วมกันสนับสนุน ขบวนการ ต่าง ๆ เช่นองค์การเยาวชนที่เป็นฐานกำลัง พร้อมทั้งจะปฏิบัติการตามคำสั่งก็มีมาก ผู้นำใน วงการภายนอกก็หันมาสนใจ รัฐบาลที่เข้ามาใหม่ก็ต้องเอาใจ พระสามารถพูดเสียงดังเข้าไปถึง กลางเวทีการเมือง คือ ต้องการให้คณะสงฆ์ มีเสียงในรัฐบาล หรือว่ารัฐบาลต้องรับฟังคณะสงฆ์ ต้องการให้คนที่คณะสงฆ์เลือก หรือเห็นเหมาะสมเข้าไปดำรงตำแหน่งในรัฐบาล ต้องการให้รัฐ อนุรักษ์พระพุทธศาสนามากขึ้น และต้องการให้เยาวชนชาวพุทธมีสิทธิ มีส่วนในชะตากรรมของ สังคมเวียดนามมากขึ้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553)

1.9.8 Dhammakaya Open University (DOU)

เป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ในระบบการศึกษาทางไกล จัดตั้งขึ้นเป็น สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามรัฐบัญญัติการอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาเอกชนมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา DOU มีสำนักงานใหญ่ ณ เลขที่ 801, E. Foothill Blvd., P.O. Box 1036, Azusa, California, 91702, USA. DOU มีสำนักงานประสานงานในสหรัฐอเมริกา เป็น สำนักงานฯ ระดับภูมิภาค 6 แห่ง คือ ซีแอตเติล เท็กซัส ชิคาโก นิวเจอร์ซีย์ เวอร์จิเนีย แอตแลนต้า และนอกจากนี้ DOU ยังมีชมรมและศูนย์ประสานงานในระดับภูมิภาคนอกประเทศ

สหรัฐอเมริกา คือ ทวีปยุโรป 5 แห่ง ได้แก่ ประเทศอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส เบลเยียม สเปน ทวีปเอเชีย 10 แห่ง ได้แก่ ญี่ปุ่น (โตเกียว โอซาก้า นางาโน โทชิหงิ) ไต้หวัน ฮองกง สิงคโปร์ มาเลเซีย (กัวลาลัมเปอร์ ปีนัง) รวมถึงโอเชียเนีย คือ ออสเตรเลีย (ซิดนีย์ เพิร์ท เมลเบิร์น) และ นิวซีแลนด์ ในประเทศไทย DOU ได้มอบหมายให้ชมรมประสานงาน DOU เป็นตัวแทนการรับสมัครนักศึกษา และการลงทะเบียนเรียนของนักศึกษา และการลงทะเบียนเรียนของนักศึกษา Dhammakaya Open University (DOU)

ปรัชญา DOU ยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตแบบไร้พรมแดน เป็นการศึกษาควบคู่การดำรงชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาและฝึกฝนศาสตร์แห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้มีวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม มีความสุขที่แท้จริงและสามารถเป็นผู้นำบุคคลอื่นให้มีวิถีชีวิตที่ถูกต้องอย่างตนเองได้ โดยมีเป้าหมายทางการศึกษาให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมะทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกประสบการณ์การปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง มีความเข้าใจเรื่องโลกและชีวิตความเป็นจริง มีอุดมการณ์เป้าหมายชีวิตในการเกิดมาเป็นมนุษย์ สามารถฝึกฝนอบรมตนเองตามพุทธวิธี เป็นผู้มีลักษณะนิสัยที่งดงามนำความสงบเย็นมาสู่ชีวิตตน และบุคคลรอบข้าง สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองและผู้อื่นได้ ทั้งเป็นการเปิดโอกาสและขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยไม่จำกัดเพศ วิชา ศาสนาและเชื้อชาติ

ปณิธาน มุ่งพัฒนาความเป็นเลิศในการให้การศึกษาศาสตร์แห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านระบบการศึกษาทางไกล มุ่งจัดการศึกษาให้ทั้งความรู้ทางวิชาการ และการฝึกฝนในภาคปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาสามารถ ซึมซับเอาความรู้ที่ได้ศึกษามาปฏิบัติจนเกิดความคุ้นเคย สามารถใช้งานได้จริง นำไปสู่วิถีชีวิต ที่สมบูรณ์เปี่ยมสุข

จุดมุ่งหมาย เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ในพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้แก่ตนเองและบุคคลในครอบครัว ในชุมชน และในสังคมโลกและเพื่อสร้างนักศึกษาให้เป็นผู้นำและต้นแบบทางศีลธรรมแก่สังคม เพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติ (วัดพระธรรมกาย,2553)

ตอนที่ 2 บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.1 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ไม่แตกต่างจากบทบาทตามที่สถาบันอุดมศึกษาทางโลกดำเนินการ กล่าวคือ มีบทบาทในการผลิตบัณฑิตให้เป็นคนดีของสังคม มีบทบาทในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะของมหาวิทยาลัยสงฆ์จะเป็นการเน้นในเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บทบาทในการบริการทางวิชาการซึ่งในมหาวิทยาลัยสงฆ์ส่วนใหญ่จะบริการในวิชาการที่เกี่ยวกับการชี้นำสังคมในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม บทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ก็เป็นบทบาท

หนึ่งที่เป็นหัวใจหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เนื่องจากศาสนากับวัฒนธรรมยากที่จะแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน

2.2 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์

บทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้นมิต่อพระพุทธศาสนา และสังคม ทำให้สังคมมีความสุข ใจมีความสุข คนอื่นก็มีความสุข สังคมจะอยู่รอดได้เพราะมีคนดีมากกว่าคนชั่ว มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทต่อการสร้างคนให้เป็นคนดีมาเป็นเวลานานถึงหกสิบปี การที่สังคมไทยจะได้รับความสุขจากการศึกษาพระพุทธศาสนา ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด ครอบครัว และรัฐบาล ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยมั่นคง ถ้าสถาบันทั้งสี่มีความมั่นคง สังคมก็จะมั่นคงไปด้วย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ได้เพราะรัฐบาลให้การสนับสนุนส่วนหนึ่ง และแรงศรัทธาของประชาชน คนทั่วโลกได้รับทราบข่าวสารได้อย่างรวดเร็วเพราะโลกแห่งการติดต่อสื่อสารโลกแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังคงมุ่งมั่นสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาสังคมให้สงบและสันติสุขสืบไป (พระราชเมธาภรณ์ : ข่าวสด 22 พฤษภาคม 2549)

บทบาทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อรับใช้สังคม ประเทศชาติและพระศาสนา จัดบริการพระภิกษุสามเณรและบุคคลทั่วไป อบรมเผยแผ่ความรู้ ให้ความรู้ ให้รู้วิธีการสอนมีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาและอบรมสั่งสอนเป็นส่วนช่วยให้พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการเผยแผ่ได้ผลดียิ่งขึ้น ให้เป็นผู้มีความสมบูรณ์ด้วยวิทยฐานะความรู้ในวิชาการความคิดสร้างสรรค์ และมีคุณธรรมในวิชาชีพ อันยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ทั้งแก่ตนเอง ส่วนรวมและคณะสงฆ์ และสามารถดำเนินการสอนจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและสถานการณ์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552)

มหาวิทยาลัยสงฆ์นอกจากการจัดการศึกษาแล้วยังให้การบริการไปพร้อม ๆ กันด้วยด้านสังคม สงเคราะห์ชุมชนนั้นมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีบทบาทด้านการจัดการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนโดยจัดโครงการเข้าค่ายคุณธรรมเป็นประจำ การช่วยเหลือประชาชนเมื่อประชาชนประสบภัยธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็อยู่เคียงข้างชาวบ้านไม่ว่าจะดีหรือร้าย จะให้ความร่วมมือตลอด เช่น ในส่วนดีร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคราวที่เกิดภัยพิบัติสึนามิในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งสร้างความทุกข์ยากและความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงแก่ประชาชน มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งแสดงบทบาทในการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบในคราวนั้นอย่างเต็มที่ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้มีนโยบายสร้างห้องสมุดเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาเข้าใจชีวิตอย่างยั่งยืน คนต้องศึกษาศาสนธรรมให้ถูกต้อง จะได้เข้าใจชีวิต เมื่อประสบเคราะห์กรรมจะได้ไม่เสียใจมากจนเกินไป จิตใจที่มั่นคงและยึดมั่นในหลักธรรมในพระพุทธศาสนาย่อมจะเป็นการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน ในฐานะพระสงฆ์ ต้องมาร่วมใจช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ จะเป็นเหมือนการ

ช่วยเหลือกันและกัน ภัยต่างๆ จะลดน้อยลง ช่วยเหลือได้ทางใจ โดยให้กำลังใจ แนะนำสั่งสอน ให้อนุรักษ์ธรรมชาติ ทำในสิ่งที่ถูกต้อง มหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะบุคคลากร ต้องช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจ จะได้ช่วยลดภัยธรรมชาติให้น้อยลง

2.3 การกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.3.1 ด้านการผลิตบัณฑิต การกิจด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกำหนดเป็นเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้วยคุณลักษณะและจริยธรรม มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อให้บัณฑิตมีคุณลักษณะดังกล่าวมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการผลิตบัณฑิต คือ ระบบคัดเลือกผู้เข้าศึกษา การพัฒนาหลักสูตร ระบบการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ บุคลากร การบริหารจัดการ อาคารสถานที่ กิจกรรมนิสิต สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศทางวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตระหนักถึงวิวัฒนาการของสังคมโลกที่ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง จึงให้ความสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตที่ทรงความรู้และสามารถทางพระพุทธศาสนาที่สร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ เพื่อวิถีชีวิตที่ดีงาม สามารถชี้นำสังคมสู่วิถีทางที่ถูกต้อง และเสริมสร้างสันติสุขแก่สังคมโลก โดยอาศัยพุทธธรรมเป็นสัจธรรมแห่งการดำรงชีวิต

2.3.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา การกิจด้านการวิจัยในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพัฒนาด้านการวิจัยพื้นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสหวิทยาการ และนำผลงานการวิจัยมาประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลร่วมสมัยทางพระศาสนาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม และสถาบันศาสนาตลอดถึงการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

2.3.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ การกิจด้านการเผยแผ่และบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มุ่งให้บริการวิชาการแก่สังคม ด้วยการเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา พัฒนาจิตใจของประชาชนพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้การบริการวิชาการแก่สังคมบรรลุผล จึงให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กันกับการบริการวิชาการแก่สังคม จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริการวิชาการแก่สังคมร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกเพื่อให้การบริการวิชาการแก่สังคมรวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อการเผยแผ่

2.3.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การกิจด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้

ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเป็นพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงต้องปรับปรุงหลักสูตรระยะสั้นให้สนองต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมสร้างความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ ศิลปวัฒนธรรม และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมียุทธศาสตร์ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คือ ทรนงค์ให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านศิลปวัฒนธรรมโดยจัดหลักสูตรระยะสั้น และพัฒนาระบบการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูแก่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสังฆาธิการ สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนแนะนำให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม การคัดสรรและการประยุกต์วัฒนธรรมจากภายนอกที่จำเป็นต้องยอมรับ

ตอนที่ 3 การก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.1 ประวัติในการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย มีอยู่ 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีประวัติความเป็นมา ดังนี้

3.1.1 ประวัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ปฏิบัติภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการ วิชาการแก่ชุมชน และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงรับมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงประจำปี อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงตั้งวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการ คือ เพื่อเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศแห่งกุลบุตรและเพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดการสั่งสอนพระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระราชประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อให้พระราชประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกรัฐมนตรี มหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมด้วยพระเถรานุเถระ จึงได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยอาศัยนามว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

- 1) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม
- 2) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ
- 3) เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ
- 4) เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน

5) เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

6) เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย

7) เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า กรรมการสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ได้เริ่มเปิดให้การอบรมศึกษาแก่ภิกษุสามเณรตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 จนถึงปัจจุบัน

เหตุผลที่ทำให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงพระดำริจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ นั้น ปรากฏในรายงานประจำปีของมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าพระเถรานุเถระทั้งหลาย มีความประสงค์ในการจัดตั้งวิทยาลัยเป็นที่ฝึกสอนพระปริยัติธรรมแลอักษรสมัยของภิกษุสามเณรและศิษย์วัดนั้น ด้วยเห็นว่าธรรมเนียมในประเทศนี้ วัดทั้งหลายเป็นโรงเรียนที่ศึกษาวิชาความรู้ของราษฎร ตั้งแต่ต้นเรียนอักษรฝึกกิริยามารยาทตลอดจนถึงเรียนพระปริยัติธรรม บรรดาราษฎรมีบุตรหลานก็นำเข้ามาฝากเป็นศิษย์วัด ให้เรียนวิชาความรู้ จนถึงเติบโตใหญ่อุปสมบทเป็นภิกษุ บางพวกก็ได้เข้าไปจนเป็นคณาจารย์ปกครองกันต่อไป บางพวกอยู่สมควรแก่ศรัทธาแล้ว ก็ลาสิกขาบวสิกไปประกอบการหาเลี้ยงชีพของตนในทางฆราวาส มีธรรมเนียม ดังนี้

วิธีการปกครองของวัดนั้น ไม่ได้จัดเป็นชั้นตามสถานที่ ว่าสถานที่นั้นสอนชั้นสูง สถานที่นั้นสอนชั้นต่ำ ดูที่วงที่เหมือนในวัดหนึ่งจะมีทั้งชั้นสูงชั้นต่ำ คือราษฎรนำบุตรหลานเข้ามาฝากภิกษุสามเณร ให้เรียนอักษรและฝึกกิริยามารยาทเป็นต้น การฝึกสอนชั้นนี้จัดว่าเป็นชั้นต่ำ การฝึกสอนภิกษุสามเณรให้เล่าเรียนมคธภาษาก็ดี ให้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมก็ดี การศึกษาชั้นนี้จัดว่าเป็นชั้นสูง แต่การดำเนินไปไม่เรียบร้อยดังวิธีที่จัด เพราะมีข้อขัดขวางดังต่อไปนี้

ราษฎรผู้จะนำบุตรหลานมาฝากต่อภิกษุสามเณรในวัดนั้น ๆ ก็ฝากในสำนักที่ตนรู้จักคุ้นเคย ภิกษุสามเณรผู้เป็นอาจารย์นั้น บางรูปก็มีความรู้มาก บางรูปก็มีความรู้น้อย ทั้งไม่มี

หลักสูตรแห่งการเล่าเรียนว่าถึงไหนจัดเป็นใช้ได้ ความรู้ของศิษย์จึงไม่เสมอกัน ตั้งแต่กรมศึกษาธิการจัดหลักสูตรสำหรับสอนความรู้ขึ้นแล้ว การเล่าเรียนจึงมีข้อกำหนด แต่เพราะความรู้ของภิกษุสามเณรผู้เป็นอาจารย์ไม่เสมอกัน ทั้งความนิยมของเด็กผู้เล่าเรียนก็ดี ของผู้ใหญ่ก็ดี เป็นแต่เพียงอ่านได้เขียนได้เท่านั้นก็พอประสงค์ ความรู้ของนักเรียนที่ออกจากวัดจึงยังจัดว่าถึงกำหนดแท้ไม่ได้

ส่วนการเล่าเรียนมคธภาษานั้นแต่เดิมไม่บังคับ แล้วแต่ใครสมัครจะเรียน ในทุกวันนี้ความนิยมในการเล่าเรียนมคธภาษาน้อยลง ด้วยผู้ที่มาบวชเป็นภิกษุสามเณรจะหาผู้ที่มีศรัทธาแท้เป็นอันยาก ทั้งพื้นเดิมก็เป็นคนขี้ดสน ต้องการแต่ความรู้ที่จะให้ผลเป็นเครื่องเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่ต้องการความรู้ที่เป็นอาภรณ์ของบุรุษ หรือความรู้ที่เป็นเครื่องเจริญผล โดยเพิ่มสติปัญญาสามารถ และวิธีฝึกสอนเด็กก็เป็นการเน้นซ้ำ หากจะมีผู้อุตสาหะเรียนบ้าง จะหาอาจารย์ผู้บอกให้รู้จริงเห็นจริงก็ได้ยาก ทั้งผู้เรียนจะชำนาญในภาษาของตนมาก่อนก็ได้โดยยาก หลักสูตรก็มากขึ้น และการสอบความรู้มีระยะเวลาหลายปีจึงสอบครั้งหนึ่ง ด้วยอาศัยเหตุเหล่านี้จึงมีอาจารย์สอนให้รู้จริงเห็นจริงได้น้อย เรียนไม่ทันรู้ละทิ้งไปเสียก็มี บางที่เรียนรู้พอจะสอบความรู้ได้ อยู่ไม่ถึงเวลาสอบก็มี เข้าสอบจนเป็นบาเรียนแล้วก็มี แต่จะหาผู้สอบได้จนจบหลักสูตรได้น้อย เพราะหลักสูตรที่ตั้งไว้มีความหลากหลาย ผู้เป็นบาเรียนเพียง 4 ประโยค 5 ประโยค นับว่ากว้างขวางมีผู้นับหน้าถือตาแสวงหาลาภผลเลี้ยงตัว พอตั้งตัวได้แล้ว ก็ไม่คิดที่จะเป็นนักเรียนต่อไป บางรูปก็รับตำแหน่งพระราชาคณะปกครองหมู่คณะ การเรียนมคธภาษาจึงไม่เจริญก้าวหน้า

ส่วนการเรียนพระปริยัติธรรมนั้นเป็น 2 ชั้น คือชั้นต่ำ 1 ชั้นสูง 1 การให้อวาทสังสอน แลให้ศึกษาในตำรับภาษาไทยจัดเป็นชั้นต่ำ สำหรับภิกษุสามเณรบวชใหม่ ตลอดไปจนถึงผู้ไม่ได้เรียนมคธภาษา การอ่านการทรงภาษาบาลีไตรปิฎกจัดเป็นชั้นสูง สำหรับผู้รู้ภาษามคธ การฝึกสอนชั้นต่ำไม่เจริญได้ เพราะผู้ที่เข้ามาบวชไม่ชำนาญในภาษาของตนทั่วทุกคน ฟังคำสอนก็จำไม่ได้ อ่านหนังสือก็ไม่ค่อยเข้าใจ แลการฝึกสอนชั้นสูงไม่เจริญได้ โดยเหตุที่หลักสูตรสำหรับมคธภาษาเป็นอย่างหนึ่ง พระปริยัติธรรมที่จำเป็นจะต้องรู้เป็นอย่างหนึ่ง ผู้เล่าเรียนได้เรียนมคธภาษาสอบความรู้ได้แล้ว ยังต้องวกมาดูบาลีไตรปิฎกอีกเป็นสองซ้ำอยู่ จะหาผู้สมัครเรียนแต่ภาษามคธก็ได้โดยยากแล้ว จะหาผู้รู้ภาษามคธแล้วศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป ก็ต้องได้โดยยากเป็นธรรมดา

ถ้าจะคิดบำรุงวิทยาความรู้ให้สมควรกับประเพณีที่เป็นมาแต่เดิมแลให้เจริญทันเวลา จำเป็นที่จะต้องคิดจัดการแก้ไขตามสมควรแก่เวลา ในการศึกษาของศิษย์วัด จะต้องจัดให้เด็กมีที่เรียนได้ตลอดหลักสูตรของกรมศึกษาธิการทั่วทุกคน แลจะต้องฝึกฝนให้ประพฤติกิริยามารยาทให้เรียบร้อย การเรียนมคธภาษาจะต้องจัดหลักสูตรให้สั้นลง แต่ย่นความรู้ให้จุลงในชั้นนั้น ๆ ให้เป็นทำนองเดียวกันกับการเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงด้วย ต้องบังคับบรรดาภิกษุสามเณรที่มีอายุควรแก่การเล่าเรียน ให้เล่าเรียนถ้วนทั่วทุกรูป คิดแก้ไขวิธีสอนให้เรียนง่ายขึ้นให้รู้ได้จริง ให้

จบหลักสูตรได้ก่อนที่นักเรียนจะเป็นคนกว้างขวางจนตั้งตัวได้ จะต้องจัดการสอบความรู้ทุกปี เปลี่ยนแปลงวิธีสอบให้เป็นไปโดยสะดวก มีใช้เขียนแทนแปลด้วยปากเป็นต้น

การฝึกสอนพระปริยัติธรรมทั้งสองชั้น เมื่อการฝึกสอนภาษาไทยแลมครภาษาเจริญ แล้วก็คงเจริญตามกัน เมื่อสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระราชศรัทธาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นไว้เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ในคณะธรรมยุติกนิกาย พระเถรานุเถระทั้งหลายได้ชองอันดี จึงได้จัดการเปลี่ยนแปลงวิธีเล่าเรียนในคณะตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ร.ศ. 112 จนถึงบัดนี้

ในการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ได้ทรงวางวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิชา ซึ่งเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศแห่งกุลบุตรและเพื่อเป็นสถานที่จัดการสั่งสอนพระพุทธศาสนาและพระองค์ได้ทรงอธิบายขยายความของวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ไว้ดังนี้

1) การเล่าเรียนของภิกษุสามเณรนั้นประเพณีเดิมเคยเรียนมูลปกรณ์ก่อน แล้วจึงเรียนอรรถกถาธรรมบท มงคลัตถทีปนี สวรรตสังคหเป็นต้น ถึงกำหนด 3 ปี มีการสอบปริยัติธรรม ครั้งหนึ่ง บางคราวถ้าขัดข้องก็เลื่อนออกไป ถึง 6 ปีครั้งหนึ่ง หนังสือสำหรับสอบนั้นมี 2 อย่าง สำหรับฝ่ายไทยอย่าง 1 สำหรับฝ่ายรามัญอย่าง 1 สำหรับฝ่ายไทยนั้นจัดเป็น 9 ชั้น อรรถกถาธรรมบทแบ่งเป็น 3 ชั้นคือ ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 3 มงคลัตถทีปนีชั้นต้นชั้นที่ 4 สวรรตสังคหชั้นที่ 5 สวรรตทีปนีฎีกาพระวินัยชั้นที่ 9 พระภิกษุสามเณรผู้จะสอบความรู้ จบประโยคแล้ว รับหนังสือตามประโยคมาดูเสร็จแล้ว เข้าไปแปลในที่ประชุมพระราชาคณะด้วยปาก ตามเวลาที่กำหนดให้ ถ้าแปลได้ตลอดประโยคในเวลาที่กำหนดไว้ นั้น จัดเป็นได้ ถ้าครบกำหนดเวลาแล้วยังแปลไม่ตลอดประโยค จัดเป็นตก ผู้ที่สอบได้ตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป จึงนับว่าเป็นเปรียญ แม้สอบชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ได้แล้ว ถ้าตกชั้นที่ 3 ก็นับว่าตก ถึงคราวหน้าจะเข้าแปลใหม่ต้องแปลตั้งแต่ชั้นที่ 1 ขึ้นไปอีก ฝ่ายรามัญนั้นจัดเป็น 4 ชั้น บาลีมหาวิภังค์ คืออาทิกถณ์ หรือปาจิตตี้อย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่จะเลือก เป็นชั้นที่ 1 บาลีมหาวิภังค์หรือจุลลวคค์ อย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่จะเลือก เป็นชั้นที่ 2 บาลีมุตตกวินยวินิจฉัยเป็นชั้นที่ 3 ปฐมสมันตปาสาทิกาอรรถกถาพระวินัย เป็นชั้นที่ 4 แปลเป็นภาษารามัญ แต่ต้องบอกสัมพันธด้วย ถ้าแปลได้ตั้งแต่ชั้นที่ 2 ขึ้นไป จึงนับว่าเป็นเปรียญ เปรียญเหล่านี้ถ้ายังไม่ได้แปลถึงชั้นที่สุด หรือยังไม่ได้รับตำแหน่งยศเป็นพระราชาคณะ แม้ถึงจะมีพรรษาชุกกาลมากก็ยังนับว่ามีหน้าที่จะต้องแปลชั้นสูงขึ้นไปอีก ต่อเมื่อใดแปลถึงชั้นที่สุดแล้วก็ดี ได้รับตำแหน่งยศเป็นพระราชาคณะ ในระหว่างนั้นก็ดี จึงนับว่าสิ้นเขตที่จะแปลหนังสืออีก ภิกษุสามเณรผู้เริ่มเรียน กว่าที่จะเรียนจบมูลปกรณ์ก็ช้านาน มักเป็นที่ระอาเบื่อหน่ายแล้วละทิ้งเสีย แม้ถึงเรียนตลอดบ้างก็ไม่เข้าใจตลอดไปได้ เพราะธรรมดาคณเรียนใหม่ ไม่อาจเข้าใจฉบับเรียนที่พิสดารให้ตลอดไปได้ จะกำหนดจำได้แต่เพียงพอแก่สติปัญญา ท่านผู้ชานาญในวิธีสอนบางท่านจึงได้คิดแต่งวิธีสอนผู้เริ่มเรียนใหม่ เรียกชื่อว่าบพทมาลา ย่อบ้าง พิศดารบ้าง ตามความประสงค์ของท่าน สำหรับสอนแทนมูลปกรณ์ เพื่อจะใช้เวลาเรียนเร็วขึ้น ส่วนการเรียน

นั้น สถานที่หนึ่งก็มีความรู้คนหนึ่งสอนนักเรียนทุกชั้นไม่ได้แบ่งเป็นแผนก จึงหาครูที่มีความรู้พอจะสอนได้ตลอดเป็นอันยาก ทั้งเป็นที่ลำบากของครูผู้สอนจะสอนนั้นด้วย ส่วนกำหนดเวลาสอบความรู้ 3 ปีครั้งหนึ่ง หรือ 6 ปีครั้งหนึ่งนั้น เป็นเวลานาน ผู้ที่เรียนมีความรู้พอจะสอบได้ แต่ยังไม่ถึงสมัยที่จะสอบ หรือผู้ที่สอบตกแล้ว มักสิ้นหวังที่จะรอคอยคราวสอบครั้งหน้า แลนักเรียนคนหนึ่งสอบคราวหนึ่งก็ได้ไม่กี่ชั้นนัก จึงไม่มีใครจะมีเปรียญประโยคสูงจะหาครูที่สอนหนังสือชั้นสูง ๆ ได้ก็ยากเข้าทุกที ถึงจะมีผู้สอบชั้นสูงได้บ้าง ก็คงต้องรับตำแหน่งยศพระราชาคณะเสียในระหว่างยังไม่ทันสอบชั้นสูงด้วยเหตุจำเป็น จะต้องเป็นเจ้าอาวาสเป็นต้น ไม่ค่อยมีนักเรียนที่สอบได้ถึงชั้นที่สุดตามแบบที่ตั้งไว้ ส่วนการแปลด้วยปากนั้น สอบวันหนึ่งไม่ได้ก็รูป กว่าจะจบการสอบคราวหนึ่งถึง 3 เดือน เมื่อเป็นเช่นนี้ จะกำหนดการสอบให้เร็วเข้ามาก็ไม่ได้ และเปรียญที่สอบความรู้ได้ถึงชั้นนั้น ๆ แล้ว ก็มีความรู้พออ่านหนังสือเข้าใจได้เท่านั้น ผู้สอบยังไม่ทราบว่าเป็นผู้ทรงธรรมวินัย สมควรจะปกครองหมู่คณะแล้วหรือไม่ อาศัยเหตุผลที่กล่าวมานี้ การเรียนพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณร จึงนับว่ายังไม่เจริญการที่จะคิดแก้ไขให้การเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณรเจริญขึ้นทันเวลา วิทยาลัยจึงได้จัดวิธีสอนแลสอบความรู้ดังนี้ ในเบื้องต้นให้เรียนบาลีไวยากรณ์ ซึ่งเป็นหนังสือชนิดเดียวกับบทมาลา แล้วจึงขึ้นคัมภีร์ต่อไป แบบที่สำหรับสอบความรู้นั้น บาลีไวยากรณ์เป็นชั้นนักเรียนที่ 3 อรรถกถาธรรมบท ความนิทาน เป็นชั้นนักเรียนที่ 2 แกกถาธรรมบทบันปลาย เป็นนักเรียนชั้นที่ 1 แกกถาธรรมบทบันต้น เป็นชั้นเปรียญที่ 3 (ต่อไปถ้ามีกำลังจะพิมพ์มังคลัตถที่ปนี้ได้ จะใช้เป็นแบบสำหรับสอบชั้นเปรียญที่ 3) พระบาลีพระวินัยมหาวิคค์และจุลวิคค์ กับบาลีพระอภิธรรมบางเล่ม เป็นชั้นเปรียญที่ 1 กำหนดสอบไล่ทุกปี วิธีสอบไล่เน้นใช้เขียน แต่ยอมให้ผิดได้ไม่เกินกำหนด ถ้าได้ชั้นไหนแล้วก็ป็นอันได้ วิทยาลัยได้รับพระบรมราชานุญาตให้สอบไล่ได้โดยวิธีที่จัดนี้ เป็นส่วนพิเศษ

2) การที่ประชุมชนจะเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนมีอยู่ 3 ทาง คือ ได้ฟังธรรมเทศนา ได้สนทนาธรรม ได้อ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอน การเทศนานั้นมีที่วัดตามกำหนดวันพระบ้าง มีที่โรงธรรมในที่นั้น ๆ บ้าง มีด้วยกิจนิมนต์ในมังคลาสมัยบ้าง เทศนาที่จัดตามกำหนดวันพระนั้น จะได้ฟังก็แค่คนที่เข้าวัดเท่านั้น ส่วนเทศนาในโรงธรรมนั้นตั้งขึ้นที่ไหนก็มีแต่คนในจังหวัดนั้น และมักจะเทศนาแต่เรื่องนิทานนิยายอะไรต่าง ๆ ไม่เป็นทางที่จะให้เข้าใจในพระพุทธศาสนาดีขึ้น การเทศนาด้วยกิจนิมนต์ในมังคลาสมัยนั้นก็มักมีแบบไว้สำหรับพิธีนั้น ๆ ใครเคยฟังเรื่องใดก็ฟังเรื่องนั้นซ้ำ ๆ อยู่นั้น ไม่ค่อยจะได้ฟังเรื่องที่แปลกจากนั้น ส่วนการสนทนาธรรมนั้น เป็นทางที่จะเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจน เพราะผู้ฟังถามข้อที่ตัวไม่เข้าใจหรือสงสัยอยู่ได้ แต่จะหาผู้ที่เข้าใจในการสนทนานี้ยากยิ่งนัก ส่วนการอ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอนนั้น เป็นที่เข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ดีกว่าฟังเทศนา เพราะอ่านเองมีเวลาที่จะกำหนดตรึกตรองได้ตามชอบใจ และถ้าจำได้แล้วลืมเสียกลับดูอีกก็ได้ แต่หนังสือที่สำหรับจะอ่านเช่นนั้นยังไม่มีแพร่หลายพอที่ประชุมชนจะแสวงหาไว้อ่านได้ หนังสือที่มีอยู่แล้วก็ยังไม่ได้แสดงคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาให้สิ้นเชิง เป็นแต่แสดงบางข้อความตามประสงค์ของผู้แต่งหนังสือเหล่านั้น ๆ ความ

ยินดีในธรรมของคนก็ต่างกัน บางคนยินดีในธรรมที่ลึกซึ้ง บางคนยินดีในธรรมที่ไม่ลึกซึ้ง ถ้าถูกอภัยก็พอใจอ่าน ถ้าไม่ถูกอภัยก็ไม่พอใจอ่าน หนังสือสำหรับสั่งสอนประชุมชนควรมีหลายอย่างตามอภัยของของคนต่าง ๆ กัน ในการที่จะแนะนำให้ประชุมชนเข้าใจในพระพุทธศาสนาชัดเจนดีนั้น เป็นกิจที่วิทยาลัยควรดำเนินการ 2 อย่าง คือ มีธรรมเทศนาที่วัดตามกำหนดวันพระอย่างหนึ่ง จัดพิมพ์หนังสือแสดงคำสั่งสอนอย่างหนึ่ง ส่วนการมีเทศนาตามกำหนดวันพระนั้น ได้เคยมีเป็นประเพณีของวัดมาแล้ว ส่วนการพิมพ์หนังสือแสดงคำสอนนั้นวิทยาลัยจะจัดขึ้นตามกำลังที่จะจัดได้

3) การฝึกสอนเด็กชาวเมืองนั้น วิทยาลัยจะจัดให้มีโรงเรียนสำหรับสอนหนังสือไทยและเลข พร้อมกับฝึกกิริยาเด็กให้เรียบร้อย สอนให้รู้จักดีชั่วตามสมควร

ใน 3 ข้อที่กล่าวแล้วนี้การเล่าเรียนของภิกษุสามเณรวิทยาลัยได้จัดแล้วส่วนอีก 2 ข้อนั้นอาจจัดได้เมื่อใด ก็จัดเมื่อนั้นตามลำดับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงชี้ให้เห็นว่าการศึกษาของพระสงฆ์เท่าที่ผ่านมาไม่เจริญก้าวหน้า เพราะสาเหตุหลายประการ กล่าวคือ

1) ตำราเรียนบางส่วนไม่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนต้องใช้เวลาเรียนนานเกินจำเป็น จนผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเรียนไปไม่ค่อยตลอด

2) เนื่องจากตำราเรียนยากเกินความจำเป็น แม้ผู้ที่เรียนผ่านไปได้ก็มักจะไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน

3) การเรียนไม่มีการจัดเป็นชั้นอย่างเป็นระบบ ครูคนเดียวสอนหมดทุกอย่าง เป็นเหตุให้หาครูที่สอนได้อย่างสมบูรณ์ตามหลักสูตรยาก

4) การสอบไม่มีกำหนดที่แน่นอนและทิ้งระยะนานเกินไป คือ 3 ปีครั้ง 6 ปีครั้ง

5) วิธีการสอบยังล้าหลัง คือสอบด้วยวิธีแปลด้วยปาก ซึ่งการสอบแต่ละครั้งต้องใช้เวลามาก แต่สอบนักเรียนได้จำนวนน้อยคน

เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นั้นเอง ที่ทำให้ผู้ที่ผ่านการสอบได้แล้วก็มั่นใจไม่ได้ว่าเป็นผู้รู้พระธรรมวินัยดี เพราะส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใจในสิ่งที่ตนเรียน และเรื่องที่เรียนในชั้นนั้น ๆ บางทีก็ไม่ใช้เรื่องที่จำเป็นจะต้องรู้ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ หากกล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอนและวิธีสอบนั่นเอง

วิธีที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงพระดำริขึ้นเพื่อแก้ไขการศึกษาของภิกษุสามเณรให้เจริญทันกาลสมัย ดังที่ได้จัดขึ้นในมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็คือในด้านการสอนนั้นจัดหลักสูตรให้มีน้อยชั้น สามารถเรียนให้จบได้ในเวลาอันสั้น เรียนได้ง่ายขึ้น แต่ได้ความรู้พอเพียงแก่ความต้องการ ส่วนการสอบนั้น ให้มีการสอบทุกปีและสอบด้วยวิธีเขียน กล่าวโดยสรุปก็คือจัดหลักสูตรให้เหมาะสม ใช้เวลาเรียนสั้น เรียนง่ายได้ความรู้มาก และวัดผลได้แม่นยำ

สรุปความเป็นมาของการสถาปนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้สร้างวิทยาลัยขึ้น โดยพระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ผู้เป็นที่มาแห่งนาม “มหามกุฏราชวิทยาลัย”

พ.ศ. 2488 เรียกนามมหามกุฏราชวิทยาลัยว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. 2489 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ นายกรัฐมนตรีมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงประกาศใช้ระเบียบและหลักสูตรของสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย และเปิดการอบรมการศึกษาแก่ภิกษุสามเณร โดยจัดเป็นหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิตไว้ 4 ปี และเปิดเรียนในปีนี้เป็นรุ่นแรก

พ.ศ. 2490 เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ คือกำหนดไว้ว่าผู้ศึกษาจะต้องผ่านการศึกษาระดับเตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 1- 2 ก่อนแล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นปริญญา ศาสนศาสตร์บัณฑิตปีที่ 1 ได้

พ.ศ. 2493 เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ คือ กำหนดไว้ว่าผู้ศึกษาจะต้องผ่านชั้นบูรพศึกษา(สมัยนั้นเรียกว่าชั้นมูล)1ปีก่อนจากนั้นก็เข้าศึกษาชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ 2 ปี แล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต ปีที่ 1 ใช้เวลาศึกษาภาควิชาการรวม 7 ปี กับจะต้องรับการอบรมพิเศษและค้นคว้าอีก 1 ปี รวมทั้งสิ้น 8 ปีจึงจะมีสิทธิรับปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต (ศ.บ.)

พ.ศ. 2498 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เสด็จทรงวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งใช้เป็นอาคารเรียนในปัจจุบัน

พ.ศ. 2501 ย้ายสำนักงานบริหารสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จากตึกหอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร มาที่อาคารเรียนตึกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในปัจจุบัน

พ.ศ. 2504 ปรับปรุงโครงสร้างสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยและโครงสร้างหลักสูตรใหม่เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน

พ.ศ. 2505 เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ แบ่งชั้นเรียนออกเป็น 7 ชั้น คือ บูรพศึกษา 1 ชั้น เตรียมศาสนศาสตร์ 2 ชั้น ปริญญาศาสนศาสตร์-บัณฑิต 4 ชั้น ตั้งแต่ปีที่ 1-5 เรียนเต็มทุกวิชา ในชั้นปีที่ 6-7 แยกเรียนเป็น 2 สาขา คือ สาขาปรัชญา และสาขาจิตวิทยา เพื่อปรับสภาพให้เข้ากับมาตรฐานของมหาวิทยาลัยทั่วไป

พ.ศ. 2506 เปลี่ยนแปลงหลักสูตรอีกในชั้นปีที่ 6-7 แยกออกเป็น 3 สาขา คือ สาขาปรัชญา สาขาจิตวิทยา และสาขาสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2507 ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรอีก คือในชั้นปีที่ 6-7 แยกเรียนเป็น 7 สาขา คือ สาขาปรัชญา สาขาจิตวิทยา สาขาสังคมศาสตร์ สาขาบาลี-สันสกฤต สาขาโบราณคดี สาขาภาษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา แต่สามารถเปิดสอนได้เพียง 3 สาขา คือ สาขาปรัชญา สาขาจิตวิทยา สาขาสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2511 ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต 4 ปี เป็นระบบหน่วยกิต รวมเป็น 240 หน่วยกิต เป็นครั้งแรก

พ.ศ. 2512 มีคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ.2513 ได้เปิดการศึกษาครบ 4 คณะ คือคณะศาสนาและปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์

พ.ศ. 2517 ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต 4 ปี ตามระบบหน่วยกิตลดลงเหลือเพียง 200 หน่วยกิต

พ.ศ. 2518 ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต 4 ปี ตามระบบหน่วยกิต คือ ต้องศึกษาให้ได้หน่วยกิตรวมอย่างน้อย 144 หน่วยกิต เพื่อปรับหลักสูตรให้เข้ากับมาตรฐานการศึกษาชั้นปริญญาตรี ของทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อเสนอหลักสูตรให้สภาผู้แทนราษฎรใช้ประกอบการพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512

พ.ศ. 2525 ได้เปลี่ยนชื่อคณะศิลปศาสตร์ เป็น คณะมนุษยศาสตร์

พ.ศ. 2526 ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต 4 ปี เฉพาะบางรายวิชาให้เหมาะสม และมีโครงสร้างของหลักสูตรทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต แบ่งออกเป็น 4 คณะ คือ คณะศาสนาและปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และคณะศึกษาศาสตร์ ส่วนชั้นบูรพศึกษา ใช้เวลาเรียน 1 ปี ชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ ใช้เวลาเรียน 2 ปี ชั้นปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต ใช้เวลาเรียน 4 ปี รวมการศึกษาภาควิชาการเป็น 7 ปี และต้องปฏิบัติศาสนกิจตามที่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยมอบหมายอีก 1 ปี รวมเป็น 8 ปี

พ.ศ. 2527 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ให้ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า ศาสนศาสตรบัณฑิต ใช้อักษรย่อว่า ศน.บ. พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้สำหรับผู้สำเร็จก่อนวันที่ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ด้วย

พ.ศ. 2530 เปิดการศึกษาชั้นปริญญาโท เรียกว่า บัณฑิตวิทยาลัย ขึ้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2530 มี 2 คณะ คือ คณะพุทธศาสนาและปรัชญา และคณะพุทธศาสนนิเทศ ได้เปิดทำการสอน ในวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2531 ผู้สำเร็จการศึกษามีสิทธิรับปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ใช้อักษรย่อว่า ศน.ม. (สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา) (สาขาพุทธศาสนนิเทศ)

พ.ศ. 2534 ได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรใหม่และมีสาขาวิชาเอกในแต่ละคณะเพิ่มขึ้น ดังนี้ คณะศาสนาและปรัชญา วิชาเอก พุทธศาสตร์ ปรัชญา ศาสนาเปรียบเทียบ ศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ วิชาเอก ภาษาไทย ภาษาบาลีและสันสกฤต ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาศาสตร์วรรณคดีอังกฤษ หลักสูตรภาษาบาลีพิเศษ คณะสังคมศาสตร์ วิชาเอก สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์, โบราณคดี คณะ

ศึกษาศาสตร์ วิชาเอก การศึกษา การบริหารการศึกษา การให้คำปรึกษาและการแนะแนว การศึกษานอกระบบ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย

พ.ศ. 2535 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ ว่าด้วยการจัดการศึกษาของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535 และสภามหาวิทยาลัย อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จังหวัด นครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2536 คณะมนุษยศาสตร์ เปิดสอนภาควิชา ภาษาบาลีและสันสกฤต

พ.ศ. 2537 สภามหาวิทยาลัย อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2538 สภามหาวิทยาลัย อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย

พ.ศ. 2539 คณะศาสนาและปรัชญา เปิดสอนภาควิชา พุทธศาสตร์ สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งศูนย์คอมพิวเตอร์ สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย เสนอ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ และ พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการ พระพุทธศาสนา เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรและผ่านคณะกรรมการวิสามัญวาระแรก กำลังเสนอ เข้าสู่วาระที่สอง

พ.ศ.2540 รัฐสภาได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ คณะกรรมาธิการพิจารณาเสร็จสิ้นแล้ว 3 วาระพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดตั้งส่วนงาน วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 สภามหาวิทยาลัย ออกประกาศ มหาวิทยาลัยว่าด้วยการแบ่งส่วนงาน พ.ศ. 2540 และออกข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการจัดตั้ง ส่วนงาน พ.ศ. 2540 ออกข้อบังคับว่าด้วยการประชุมมหาวิทยาลัยข้อบังคับว่าด้วยการให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ และข้อบังคับว่าด้วยกองทุนสวัสดิการบุคลากร พ.ศ. 2540

พ.ศ. 2541 สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศ มหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้

- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การเลือกสรร กรรมการสภาวิชาการ ซึ่งเลือกจากอาจารย์ประจำคณะ พ.ศ. 2541
- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการดำเนินการแต่งตั้ง บุคคลให้ดำรงตำแหน่งบริหารในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2541
- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการสรรหากรรมการสภา มหาวิทยาลัยจากผู้ทรงคุณวุฒิ พ.ศ. 2541
- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการสรรหากรรมการสภา มหาวิทยาลัยจากผู้บริหาร พ.ศ. 2541
- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. 2541
- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยเงินประจำตำแหน่ง พ.ศ. 2541

- ประกาศมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยภารกิจและหน้าที่ของส่วนงานในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2541

- ข้อกำหนดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยวัน เวลาทำงาน วันหยุด การลา และเกณฑ์การลา พ.ศ. 2541

พ.ศ. 2542 สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้

- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แก้ไขเพิ่มเติม ข้อบังคับสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2526 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2534)

- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยคุณสมบัติ หลักเกณฑ์ และวิธีการแต่งตั้งอาจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์พิเศษ พ.ศ. 2542

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการใช้ห้องสมุด พ.ศ. 2542

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัย พ.ศ. 2542

- สัญญารับเงินอุดหนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษา พ.ศ. 2542

- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการเบิกจ่ายค่าตอบแทนการบรรยายพิเศษ พ.ศ. 2542

พ.ศ. 2543 สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้

- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แก้ไขเพิ่มเติม ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการดำเนินการแต่งตั้งบุคลากรให้ดำรงตำแหน่งบริหารงานในมหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2541) พ.ศ. 2543

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาภาคฤดูร้อน พ.ศ. 2543

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการอบรมกรรมฐานภาคปกติ พ.ศ. 2543

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจสำหรับพระนักศึกษา พ.ศ. 2543

- ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการประชุมสภาวิชาการ พ.ศ. 2543

- ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย และคณะกรรมการประจำคณะ พ.ศ. 2543
 - ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดการศึกษาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์ พ.ศ. 2543
 - คณะสังคมศาสตร์ เปิดสอนภาควิชารัฐศาสตร์การปกครอง พ.ศ. 2544 สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้
 - สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้
 - หลักสูตรศาสนตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง 2543 จำนวน 14 สาขาวิชา
 - มติสภามหาวิทยาลัยครั้งที่ 4/2544 เรื่องขอแก้ไขสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์
 - ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยใช้ชื่อเต็มและย่อมหาวิทยาลัย และวิทยาเขตภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พ.ศ. 2544
 - ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการรับบริจาค พ.ศ. 2544
 - ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการปฏิบัติงานสำหรับคฤหัสถ์ พ.ศ. 2544
- พ.ศ. 2545 สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้
- สภามหาวิทยาลัยออกข้อบังคับระเบียบข้อกำหนด และประกาศมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจ ดังนี้
 - ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการส่งเสริมการวิจัย พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - ระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการส่งเสริมการผลิตตำราและเอกสารทางวิชาการ พ.ศ. 2545
 - ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ พ.ศ. 2545
- สรุปมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในอดีตใช้นามสถาบันว่า สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ รัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 เพื่อการศึกษาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการสภา

มหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมด้วยพระเถรานุเถระได้ทรงประกาศตั้งและดำเนินการเรียนการสอน วิชาการชั้นสูง ในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

- 1) เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร
- 2) เพื่อเป็นสถาบันการศึกษา ค้นคว้า วิชาการทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ
- 3) เพื่อเป็นสถาบันเผยแพร่ธรรมของพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศแก่ผู้สนใจ
- 4) เพื่อเป็นสถาบันให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร มีความรู้ความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน
- 5) เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้ ความสามารถโต้ตอบ อภิปรายปัญหาธรรม ได้อย่างกว้างขวางทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
- 6) เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงถาวรอยู่ตลอดกาลนาน จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้วนั้น ทางมหาวิทยาลัยมีความประสงค์ที่จะให้พระนักศึกษาที่ศึกษาจบปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ช่วยเหลืองานพระศาสนาโดยการออกไปปฏิบัติหน้าที่อบรมสั่งสอนประชาชน เพื่อช่วยลดปัญหาสังคมที่เกิดจากการที่ประชาชนในสังคมขาดศีลธรรม แต่พระนักศึกษาที่จะออกไปทำงานต้องเรียนจบปริญญาตรีเสียก่อน ดังนั้นวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะนักศึกษาที่ศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยส่วนมากก็จะลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้ผู้ที่ทำงานด้านศาสนาอยู่ลดลง

3.1.2 ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ซึ่งสมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภารเจ้าสมเด็จพระพรหมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ.2432 มีชื่อเดิมว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” และมีพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2439 โดยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่อนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติยศของพระองค์สืบไป ดังปรากฏในประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย ต่อไปนี้

ประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย

ศุภมัสดุพระพุทธศาสนกาล เปนอดีตภาค ล่วงแล้ว 2439 พรรษา บัณฑิตกาล จันทรคตินิยม จุลศักราช 1258 วานระสังวัจฉระภัทรบพมาส ชุณหปีษ สัปดาห์ดีถี รวิวาร สूरียคตีกาล รัตนโกสินทร์ ศก 115 กันยายนมาศ เตรสมะมาสาหะคุณพิเศษ ประิเนทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระพรหมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฏ บุรุษยรัตนราชรวินช วรุตมพงษ์บริพัตร วรชัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุกาโต สุชาติสังสุทธเคราะห์ณี จักรกรีบรมนารถ มหามกุฏราชวรังกูร สุจริตมูลสุสาชิต อรรค อุกฤษฐไพบูลย์บุรพาตุลย์กฤษฏาภินิหารสุภาธิการรังสฤษฏ์ รัษฎลักษณ์วิจิตรโสภาคย

สรรพางค์ มหาชนโตมางคประณต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดมบรมสุขุมาล
 ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณ อุดลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิ์สมญา ฟินิต
 ประชาณารถเปรมกระมลชัตติยราชประยูร มุลมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเดชาธิการ บริบูรณ์คุณสาร
 สยามมาทินคร วรุธเมกราชดิลก มหาปรีวารนายก อันนตัมหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินทร
 อเนกชนนิกร สโมสรรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหดม บรมราชสมบัติ นพปฎลเสวตฉัตรราชฉัตร ศิริ
 รัตโนปลักษณ์ มหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพศทศิวิชัย สกลมไหศวริยมหาสวามินทร์
 มเหศวร มหินทรมหารามาธิราชโรดม บรมนารถชิตอาชาไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุดล
 ศักดิ์ อรรคนเรศราชิปดี เมตตากาภูณาสิตลหฤไทย โอนโปไมยบุญการ สกลไพศาล มหารัษฎา
 ธิบดินทร์ ปรมินทร์ธรรมิกราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระดำริห์ว่า จำเดิมแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ บรมราชาภิเศกแล้วมาได้
 ทรงทูลบำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรรุ่งเรืองเจริญขึ้นโดยลำดับแต่พระสัทธรรมในพระบรมพุทธ
 ศาสนานี้ย่อมมีเหตุปัจจัยอาศัยกันแลกัน เมื่อพระปริยัติสัทธรรมเจริญแพร่หลายอยู่
 พระปฏิบัติสัทธรรมจึงจะเจริญไพบูลย์ได้ เมื่อพระปฏิบัติสัทธรรมไพบูลย์อยู่ พระปฏิเวทสัทธรรม
 จึงจะสมบูรณ์ได้ พระปริยัติสัทธรรมย่อมเป็นรากเหง้าเค้ามูลแห่งพระศาสนา พระศาสนาจะดำรง
 อยู่แลเจริญขึ้น ก็ด้วยพระปริยัติสัทธรรม การที่จะบำรุงพระปริยัติสัทธรรม อันเป็นรากเหง้าของ
 พระพุทธศาสนาให้ไพศาลบริบูรณ์ยิ่งขึ้นก็ย่อมอาศัยการบำรุงให้มีผู้เล่าเรียน แลที่เล่าเรียนให้
 สะดวกยิ่งขึ้น การเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรมที่เป็นไปอยู่ในเวลานั้น ก็ได้โปรดเกล้าให้จัดการ
 บำรุงทั่วไปทุกพระอาราม แต่ยังหาเป็นอันนับว่าบริบูรณ์แท้ไม่ เพราะเป็นแต่สถานที่เล่าเรียนใน
 ชั้นต้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งวิทยาลัยที่จะเล่าเรียนพระไตรปิฎกแลวิชาชั้นสูงขึ้น 2
 สถานๆ หนึ่งเป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกายให้ตั้งที่วัดบวรนิเวศวรวิหาร พระ
 อารามหลวงพระราชทานนามว่ามหาจุฬาราชวิทยาลัย เป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรม
 ชนกนารถ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกสถานหนึ่งเป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่าย
 มหานิกายได้ตั้งไว้ที่วัดมหาธาตุราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวงนี้มีนามว่า “มหาธาตุวิทยาลัย”
 ได้เปิดการเล่าเรียนแต่วันที่ 8 พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก 108 สืบมาแต่สังฆิกเสนาสน์ สำหรับ
 มหาธาตุวิทยาลัยนี้ ยังไม่เป็นที่สมควรแก่การเล่าเรียนในสมัยที่การเรียนเจริญขึ้นสืบมานี้ จึงทรง
 พระราชดำริห์ที่จะทรงสร้างสังฆิกเสนาสน์สำหรับมหาธาตุวิทยาลัยนี้ขึ้นใหม่ให้เป็นสถานอัน
 สมควรแก่การเล่าเรียน การนี้ยังอยู่ในระหว่างพระบรมราชดำริห์ยังหาทันตลอดไม่ พอประจวบ
 เวลาที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งมีพระราช
 ประสูติกาล ณ วันพฤหัสบดี เดือนเจ็ดแรมสิบสองค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศกจุลศักราช 1240 ตรงกับ
 วันที่ 27 มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก 97 เสด็จสวรรคต ล่วงไปในวันที่ 4 มกราคม รัตนโกสินทร์
 113 ตรงกับวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้นเก้าค่ำ ปีมะเมีย ฉศก จุลศักราช 1256 (พระมหาสุรพล สุจริโต
 และคณะ, 2540)

พระพิมลธรรม พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) สนองพระราชปรารภ โดยในปี พ.ศ. 2489 พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ รูปที่ 15 มีความประสงค์จะปรับปรุงการศึกษา ภายในสถาบันการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงมอบหมายให้ พระมหาบุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ป.ธ.8 (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมมหาวิธานวัตร) อาจารย์แห่งมหาธาตุวิทยาลัย และบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาธาตุวิทยาลัย ซึ่งกำลังปรับปรุงกิจการห้องสมุดของมหาธาตุวิทยาลัย ได้ช่วยรวบรวมความเป็นมา ด้านการจัดการศึกษาของมหาธาตุวิทยาลัยทั้งปวง เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานทางเอกสารของมหาธาตุวิทยาลัยสืบไป

เมื่อพระมหาบุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ได้ไปติดต่อกับนายชนิด อยู่โพธิ์ หัวหน้าแผนกวรรณคดี ได้ให้ความอนุเคราะห์ด้วยดี และได้ขอความร่วมมือจากนายยิ้ม บัณฑิตยางกูร หัวหน้ากองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ช่วยอำนวยความสะดวกอีกต่อหนึ่ง และได้พบเอกสารสำคัญที่เกี่ยวกับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสารที่พบนี้ คือ ลายพระหัตถ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปถึงหม่อมเจ้าประภากร ลงวันที่ 23 กันยายน ร.ศ. 115 เมื่อพระมหาบุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ได้พบลายพระหัตถ์นี้แล้ว ได้นำสำเนาลายพระหัตถ์ไปถวายพระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) ซึ่งพระพิมลธรรมได้นำเรื่องนี้ไปปรึกษาหารือกับพระเถรานุเถระในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และต่างวัด โดยทุกรูปเห็นพ้องต้องกันว่า สมควร ที่จะได้จัดการศึกษาของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามพระราชปณิธานที่ล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระราชทานไว้ จนกระทั่งในที่สุดพระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) จึงได้มีหนังสือนิมนต์พระเถระทั้งจากวัดมหาธาตุ และวัดอื่นๆ จำนวน 57 รูป และฆราวาสอีกจำนวนหนึ่งมาประชุมกัน ณ หอปริยัติ วัดมหาธาตุฯ ในวันจันทร์ที่ 23 ธันวาคม 2489 เวลา 17.00 น. โดยถือเป็นการประชุมที่ด่วนมาก และลับเฉพาะ จะสังเกตเห็นได้ชัดก็คือหนังสือนัดประชุม ออกเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม เพื่อนิมนต์เข้าประชุมวันที่ 23 ธันวาคม เป็นการออกหนังสือเชิญล่วงหน้าเพียงหนึ่งวันเท่านั้น

ผู้ที่ได้รับอาราธนาหรือเชิญเข้าประชุมครั้งนี้ ประกอบด้วยทั้งฝ่ายบรรพชิต 7 รูป และฆราวาส 4 คน ซึ่งทุกท่านจะได้รับ เอกสารบันทึกโครงการปรับปรุงมหาธาตุวิทยาลัย หรือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำโดย หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการให้ถือว่าบันทึกนี้เป็นความลับ และอ่านได้เฉพาะผู้ที่ได้รับเชิญมาประชุมเท่านั้น

การริเริ่มการจัดการศึกษา เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น พระพิมลธรรม(ช้อย ฐานทตฺตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในสมัยนั้นจึงจัดประชุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย จำนวน 57 รูป เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 และประกาศให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและ

วิชาชั้นสูงในระดับมหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรกเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 โดยมีพัฒนาการพอสรุปได้ตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายการบอกพระปริยัติธรรมจากแก่งจันทน์หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปตั้งที่วัดมหาธาตุ เพื่อให้เป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและพระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย

พ.ศ. 2435 รัชกาลที่ 5 ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงพระยาภาสกรวงษ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ प्रารมถึงการที่ทรงจะเปลี่ยนชื่อมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2439 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัย เป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานตุดตมหาเถร) ประชุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย 57 รูป เพื่อประกาศให้มีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา และประกาศใช้ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490 พร้อมทั้งประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภามหาวิทยาลัย คณะแรก

- ประชุมสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นครั้งแรก เพื่อเลือกตั้ง อธิการบดี เลขาธิการและคณบดี รวมทั้งตั้งกรรมการแผนกต่างๆ ของมหาวิทยาลัย
- ประกอบพิธีเปิดเรียนในชั้นอบรมพื้นความรู้ให้แก่พระนิสิตรุ่นแรกของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- เปิดบริการมหาจุฬาบรรณาคาร

พ.ศ. 2492 เปิดดำเนินการโรงเรียนแผนกบาลีมัธยมศึกษา ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบาลีสหศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- เปิดดำเนินการการศึกษาแผนกบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเป็นทางการ

พ.ศ. 2494 จัดตั้งคณะพุทธศาสตร์ แต่เปิดสอนครั้งแรกในปี พ.ศ. 2494

พ.ศ. 2497 มีผู้สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รุ่นแรก 6 รูป

พ.ศ. 2498 สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นประธานในการวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3 ชั้น

พ.ศ. 2499 จัดตั้งสำนักธรรมวิจัย เพื่อสนองงานเผยแผ่และกิจการต่างๆ ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2500 ปรับเปลี่ยนระบบการวัดผลมาเป็นระบบหน่วยกิต โดยกำหนดให้นิสิตต้องศึกษา อย่างน้อย 126 หน่วยกิต และปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปีก่อนรับปริญญาบัตร ประกาศใช้หลักสูตรระบบทวิภาคหรือซีเมสเตอร์และระบบหน่วยกิตเป็นแห่งแรกของประเทศไทย

พ.ศ. 2501 จุดกำเนิดโรงเรียนพุทธศาสนานานาชาติแห่งแรกในประเทศไทยที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขยายสาขาออกไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ

พ.ศ. 2504 เปิดคณะครุศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นคณะที่สอง

พ.ศ. 2505 เปิดสอนคณะครุศาสตร์

พ.ศ. 2506 เปิดสอนหลักสูตรแผนกอบรมครูศาสนศึกษา ระดับประกาศนียบัตรและเปิดสอน คณะเอเชียอาคเนย์และเปลี่ยนเป็นคณะมานุษยสังเคราะห์ศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2516

พ.ศ. 2512 ปรับหลักสูตรแผนกอบรมครูศาสนศึกษาเป็นวิทยาลัยครูศาสนศึกษา และปรับเปลี่ยนหน่วยกิตเป็น 200 หน่วยกิต การจัดการเรียนการสอนช่วง 2 ทศวรรษแรก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และรัฐเท่าที่ควร ทำให้ประสบปัญหาด้านสถานะของมหาวิทยาลัยและงบประมาณเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถจัดการศึกษามาได้อย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. 2512 คณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง " การศึกษาของมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2512 " และ เรื่อง " การศึกษาของสงฆ์ พ.ศ. 2512 " คำสั่งทั้ง 2 ฉบับนี้ส่งผลให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มี สถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย โดยสมบูรณ์

พ.ศ. 2521 เริ่มขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค เริ่มตั้งวิทยาเขตแห่งแรกที่ จังหวัดหนองคาย และได้ขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ที่มีความพร้อมด้านบุคลากรงบประมาณ อาคารสถานที่ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตในกำกับดูแล ทั่วประเทศ 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 4 แห่ง และ ศูนย์การศึกษา 1 แห่ง คือ

- วิทยาเขตหนองคาย ตั้งอยู่ที่วัดศรีชะเกษ อ. เมือง จ. หนองคาย จัดตั้งเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2521

- วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่วัดแจ้ง อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช จัดตั้งเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2528

- วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่วัดสวนดอก อ. เมือง จ. เชียงใหม่ จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2527

- วิทยาเขตขอนแก่น ตั้งอยู่ที่วัดธาตุเมืองเก่า อ. เมือง จ. ขอนแก่น จัดตั้งเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2529

- วิทยาเขตนครราชสีมา ตั้งอยู่ที่บ้านหัวถนน ถนนชาติพัฒนา ตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จัดตั้งเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2529

- วิทยาเขตอุบลราชธานี ตั้งอยู่ที่วัดมหาวนาราม อ. เมือง จ. อุบลราชธานี จัดตั้งเมื่อเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2530

- วิทยาเขตแพร่ ตั้งอยู่ที่วัดพระบาทมิ่งเมือง อ. เมือง จ. แพร่ จัดตั้งเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2530

- วิทยาเขตสุรินทร์ ตั้งอยู่ที่วัดศาลาลอย อ. เมือง จ. สุรินทร์ จัดตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2530

- วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ที่วัดศรีโคมคำ อ. เมือง จ. พะเยา จัดตั้งเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2534

- วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส ตั้งอยู่ที่วัดมหาสวัสดิ์นาคพุมาราม อำเภอ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2535

พ.ศ. 2522 ตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระ

พ.ศ. 2524 แยกคณะมานุษยสงเคราะห์ศาสตร์ เป็น คณะมนุษยศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2526 ประกาศใช้หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต ไม่น้อยกว่า ๑๕๐ หน่วยกิต

พ.ศ. 2526 มหาวิทยาลัยได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่ โดยลด จำนวนหน่วยกิตจาก 200 หน่วยกิต ให้เหลือเพียง 150 หน่วยกิต และปรับปรุงระบบการบริหาร วิชาการใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2527 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ได้ดำเนินการ เสนอ ร่างพระราชบัญญัติกำหนดวิถยฐานะ ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา โดยรัฐสภาได้ให้ความ เห็นชอบ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย แล้วประกาศใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศักดิ์และ สิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่รัฐให้การ รับรอง

พ.ศ. 2530 ตั้งบัณฑิตวิทยาลัย (ปริญญาโท)

พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาที่วัดศรีสุदारาม เขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ ศึกษาของนิสิตปีที่ 1 - 4 ของคณะครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

พ.ศ. 2535 คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานได้ ออกระเบียบคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ว่าด้วยการจัดการศึกษา มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย พ.ศ. 2535 โดยมหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบ สากกล (คณะเอเชียอาคเนย์และเปลี่ยนเป็นคณะมานุษยสงเคราะห์ศาสตร์เมื่อ พ.ศ.2516)

พ.ศ. 2538 ประกาศใช้หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2538

พ.ศ. 2540 แม้มหาวิทยาลัยจะมีพระราชบัญญัติกำหนดวิถยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการ พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 แล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่มีการรับรองสถานภาพ ความเป็นนิติบุคคลของ มหาวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงทำให้ไม่สามารถขยาย การจัดการศึกษาในระดับ ปริญญาโท และปริญญาเอก ตามวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัยได้

ดังนั้น จึงมีความพยายามในการผลักดันให้มีการดำเนินการตามกฎหมายหรือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเป็นการเฉพาะ โดยใช้เวลาในการดำเนินการเป็นเวลานานถึง 50 ปี

จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ได้เสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัย มีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐบาล และเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ เน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พ.ศ.2549 อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยประชุมคณะ กรรมการเตรียมงานวิสาขบูชาโลกฯ 2549 มีผู้แทนจากต่างประเทศ จำนวน 15 ประเทศ เช่น กัมพูชา พม่า ศรีลังกา เวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา มีผู้เข้าประชุมกว่า 90 รูป/คน ในจำนวนนี้มีผู้แทนองค์กรจากประเทศไทยรวมอยู่ด้วย เช่น ผู้แทน ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ) ผู้แทนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ยุวพุทธิกสมาคมแห่งโลก มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาโลก มหาวิทยาลัยมหิดล เสถียรธรรมสถาน มูลนิธิแสงพุทธธรรมโลก สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

พ.ศ.2549 สมเด็จพระพุฒาจารย์ ในฐานะประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานพิธีปิดการประชุมชาวพุทธนานาชาติ จาก 45 ประเทศทั่วโลก เนื่องในวันวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก ประจำปี 2549

พ.ศ. 2550 สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้มอบหมายให้พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้แทนเดินทางไปยังประเทศศรีลังกาเพื่อร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี 2550 โดยมีสมเด็จพระสังฆราชจาก 8 ประเทศเข้าร่วม

พ.ศ. 2550 พระธรรมโกษาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะประธานคณะกรรมการจัดประชุมวิสาขบูชา แลกเปลี่ยนข่าวพุทธเน้นสันติภาพเทิดพระเกียรติครองราชย์ 60 ปี ในพิธีปิดการประชุมชาวพุทธนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลก จำนวน 13 ข้อ ประกอบด้วย 1. จะเพิ่มพูนศักยภาพและความร่วมมือกันระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนาทั่วโลกเพื่อให้เกิดเอกภาพและความเป็นปึกแผ่น 2. จะส่งเสริมกิจกรรมด้านสังคม เพื่อให้เป็นสังคมที่มีธรรมะ เน้นพัฒนาสันติภาพจากภายในให้เกิดความรู้สึกนึกคิดคำพูด และการกระทำ สอดคล้องกับสังคมธรรมะ 3. จัดตั้งศูนย์ฝึกสมาธิภาวนา ให้มีขึ้นทั่วโลกและฝึกครูสอนสมาธิภาวนาให้มากขึ้น เป็นต้น

พ.ศ. 2550 อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมคณะผู้บริหารไปร่วมพิธีฉลอง พ.ศ. 2550 ที่ประเทศศรีลังกา โดยมีพระวิสุทธภิกขุศาสดา รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระศรีสิทธิมนูญ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระครูปลัดสุวัฒนวัชรคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาสุกวี สุจิตโต พระมหาสุเทพ สุปัญโญโตและนายสมหมาย สุภามิต ได้เดินทางไป

ร่วมพิธีพุทธชยันตีหรือการฉลองวาระพุทธศักราช ครบ 2550 ปี อธิการบดีเสนอบทความ เรื่อง The Buddhist Way to a Better World ในการประชุมชาวพุทธนานาชาติ ณ ประเทศศรีลังกา

ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนา มหาวิทยาลัยโดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ ที่สร้างคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยได้อย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลิตคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม

จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ จัดการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนา มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล และสันติสุข

บริการวิชาการอย่างมีคุณภาพ มุ่งมั่นในการให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ และนานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา

บริหารอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใสตรวจสอบได้ และความคุ้มค่า รวมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ อย่างแท้จริง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กำหนดพันธกิจ ดังนี้

1. ผลิตบัณฑิต ผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 9 ประการ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์ กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

2. วิจัยและพัฒนา การวิจัยและค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ศีลธรรม และจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

3. ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ตามปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ด้วยการปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้ประสานสอดคล้อง เอื้อต่อการส่งเสริม สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน จัดประชุม สัมมนา และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพในการธำรงรักษา เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจในวงกว้าง

4. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เสริมสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้เอื้อต่อการศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ

3.2 กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.2.1 ระเบียบ หลักสูตร แนวทางของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490 เป็นระเบียบที่ได้กำหนดไว้ตามแถลงการณ์ ว่า พระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะรุ่งเรืองมั่นคงถาวรเป็นประโยชน์แก่นิกรชนทุกหมู่เหล่าสืบไปได้ ก็ด้วยความปฏิบัติชอบของพุทธบริษัทเป็นสำคัญ แต่ความปฏิบัติชอบนั้นย่อมมีการศึกษาเป็นมูลฐานพุทธบริษัทที่ศึกษาจนซาบซึ้งถึงประโยชน์แล้ว รู้จักสิ่งที่ดีและไม่ควรจึงปฏิบัติได้ถูกต้องและชอบธรรมเมื่อความปฏิบัติชอบยังอยู่อย่างนี้ก็แน่นอนที่พระศาสนาต้องซื่อว่ายังตั้งอยู่มั่นคง ข้อนี้พระพุทธองค์ได้มีพระพุทธดำรัสไว้ว่า “ เหตุผล 5 ประการเท่านั้นที่เป็นไปเพื่อให้สัตถธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ดำรงมั่นไม่พินเฝ้าอันตรธานได้ คือ 1. เหล่าภิกษุตั้งใจฟังคำสั่งสอน 2. ตั้งใจเรียนให้รอบรู้คำสั่งสอน 3. ตั้งใจจดจำคำสั่งสอน 4. ตั้งใจไตร่ตรองถึงประโยชน์ของคำสั่งสอนที่จดจำไว้วันนั้น และ 5. รู้เหตุรู้ผลแล้วตั้งใจปฏิบัติให้ชอบธรรม” ยิ่งกว่านั้นพุทธบริษัทที่ปฏิบัติชอบเพราะศีกษาดีแล้วยังแสดงว่าพระพุทธเจ้ามีความรู้ดีจริงๆ พระธรรมเป็นคำสั่งสอนที่ดีแท้ พระสงฆ์เป็นปฏิบัติดีแน่นอน นี่แลพระพุทธศาสนาจะรุ่งเรือง ฉะนั้นการศึกษาจึงนับว่า เป็นอุปการณที่สำคัญของพระพุทธศาสนาเมื่อจัดการศึกษาให้กับพุทธบริษัทให้มีความรู้กว้างขวางถูกต้องเหมาะสมแก่กาลเทศะแล้วก็เท่ากับหว่านพืชลงในนาดี ย่อมมีผลานิสงส์มากมาย ใช่แต่พระศาสนาก็หาไม่ยอมมีประโยชน์ทั่วไปแก่ประเทศชาติด้วย ผู้หวังให้เกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่จะดูตายเรื่องนี้เสียไม่ได้ จำเป็นต้องจัดตั้งทำตามสมควร โดยสมเด็จพระบรมมพิตรพระราชสมภาร พระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ 5 ทรงเป็นพระธรรมราชาพระองค์หนึ่ง ซึ่งทรงซาบซึ้งเรื่องนี้ดี ดังนั้นจึงได้ทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการปรับปรุงการศึกษา ทรงตั้งวิทยาลัยเพื่อเป็นแหล่งศึกษาขึ้นในคณะสงฆ์เฉพาะมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็เป็นแห่งหนึ่งที่พระองค์ทรงสถาปนาไว้โดยกระแสพระราชปรารภที่แจ้งอยู่ในคำปรารภแล้ว

3.2.2 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ให้ไว้ ณ วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2527 เป็นปีที่ 39 ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้

ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา โดยมีมาตราที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ดังต่อไปนี้

มาตรา 3 วิชาการพระพุทธศาสนา หมายความว่า วิชาการซึ่งจัดให้พระภิกษุสามเณรศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสนามหลวง

มาตรา 4 ให้ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีสนามหลวง เปรียญธรรมเก้าประโยค มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า “เปรียญธรรมเก้าประโยค” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.9”

มาตรา 5 นอกจากปริญญาตามมาตรา 4 พระภิกษุสามเณรซึ่งได้ศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาอาจได้รับประกาศนียบัตรรับรองความรู้ตามหลักสูตรที่คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ความเห็นชอบ

มาตรา 6 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์คณะหนึ่ง ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ แม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ อธิบดีกรมการศาสนา อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน อธิบดีกรมวิชาการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกินเจ็ดคนซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเป็นกรรมการ

ให้คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์เลือกกรรมการผู้หนึ่งเป็นรองประธานกรรมการ ให้อธิบดีกรมการศาสนา เป็นเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ และให้อธิบดีกรมการศาสนา ทำหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์

มาตรา 10 คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น
- 2) กำหนดมาตรฐานและให้ความเห็นชอบหลักสูตรวิชาการพระพุทธศาสนา
- 3) กำหนดพื้นความรู้ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์การเข้าศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การสอบและเงื่อนไขในการรับปริญญา หรือประกาศนียบัตร
- 4) ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก และป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก
- 5) วินิจฉัยสั่งการเพื่อยับยั้งหรือยุติการดำเนินกิจการที่ขัดต่อพระธรรมวินัยหรือขัดต่อกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ หรือคำสั่งของสถานศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัตินี้

(6) วางระเบียบ และออกข้อบังคับหรือคำสั่งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 12 ให้ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสนามหลวง เปรียญธรรมเก้าประโยค ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตจากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรีตามมาตรา 4

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระภิกษุสามเณรซึ่งได้ศึกษาและสอบไล่ได้เปรียญเก้าประโยคตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสนามหลวงของคณะสงฆ์ ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เทียบชั้นบัณฑิตด้านสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักร สมควรกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรทั้งสามนี้ให้สูงเท่ากับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักร จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ต่อมาได้มีการแก้ไขและประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อดำเนินงานด้านการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตและพุทธศาสตรบัณฑิตขึ้น โดยเฉพาะแล้ว สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตและพุทธศาสตรบัณฑิต ตลอดจนองค์ประกอบของคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

3.2.3 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ 2 ฉบับ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา คือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้ประกาศให้ไว้ ณ วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 เป็นปีที่ 52 ในรัชกาลปัจจุบัน โดยที่พระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกัน จึงนำเสนอโดยสรุปในสาระหรือในมาตราที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ดังต่อไปนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ “สภามหาวิทยาลัย” หมายความว่า สภามหาวิทยาลัยสงฆ์ “สภาวิชาการ” หมายความว่า สภาวิชาการมหาวิทยาลัยสงฆ์ “วิทยาเขต” หมายความว่า เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไปตั้งอยู่ในเขตนั้นตามที่สภามหาวิทยาลัย กำหนด

หมวด 1 การจัดตั้ง วัตถุประสงค์ และอำนาจหน้าที่

มาตรา 6 ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่งเป็นนิติบุคคล ให้มหาวิทยาลัย เป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษ วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

มาตรา 8 มหาวิทยาลัยอาจแบ่งส่วนงานดังนี้ สำนักงานอธิการบดี สำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย มหาวิทยาลัยอาจให้มีหน่วยงานที่เรียกชื่อ อย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยเพื่อดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในมาตรา 6 เป็นส่วนงานในมหาวิทยาลัยอีกได้ สำนักงานอธิการบดีและ สำนักงานวิทยาเขต อาจแบ่งส่วนงานเป็นกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะ เทียบเท่ากอง บัณฑิตวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณะบดี กอง หรือหน่วยงานที่ เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง คณะหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะ เทียบเท่า คณะ อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณะบดี ภาควิชา กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะ เทียบเท่าภาควิชาหรือกอง สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มี ฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานบริหาร กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

มาตรา 10 ภายใต้วัตถุประสงค์ตามมาตรา 6 มหาวิทยาลัยจะรับสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัยก็ได้และมีอำนาจให้ปริญญา อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นใดชั้นหนึ่งแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนานั้นได้ การรับเข้าสมทบหรือยกเลิกการสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย และให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา การควบคุมสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ รับเข้าสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา 12 มหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่กระทำการต่างๆ ภายในวัตถุประสงค์ตามที่ กำหนดในมาตรา 6 และอำนาจหน้าที่เช่นว่านี้ให้รวมถึง ชื่อ สร้าง จัดหา โอน รับโอน เช่า ให้ เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน ถือกรรมสิทธิ์ มีสิทธิครอบครอง หรือมีทรัพย์สินต่างๆ ใน ทรัพย์สิน และจำหน่ายสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตลอดจนรับทรัพย์สินที่มีผู้อุดหนุนหรืออุทิศให้ การจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนอสังหาริมทรัพย์ของ มหาวิทยาลัย ให้กระทำได้เฉพาะอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาตามมาตรา 13 วรรคสาม ซึ่งมี

วัตถุประสงค์ให้จำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนได้ รับค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับและค่าบริการในการให้บริการภายในอำนาจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งทำความตกลงและกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าบริการนั้นร่วมมือกับหน่วยงานอื่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือของเอกชนในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนา แก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม กู้ยืมเงิน ให้กู้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สินหรือลงทุน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา 6 ร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่างประเทศหรือระหว่างประเทศในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีทุนการศึกษาและทุนการวิจัยในสาขาวิชาต่างๆ

มาตรา 13 รายได้ของมหาวิทยาลัยมีดังนี้ เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลจัดสรรให้เป็นรายปี เงินอุดหนุนและทรัพย์สินซึ่งมีผู้อุทิศให้แก่มหาวิทยาลัย เงินอุดหนุนจากศาสนสมบัติกลาง เงินผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับ และค่าบริการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย รายได้หรือผลประโยชน์ที่ได้มาจากการลงทุนและจากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย รายได้หรือผลประโยชน์อย่างอื่น เงินอุดหนุนทั่วไปนั้น รัฐบาลพึงจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัยโดยตรง โดยการเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนที่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา 6 รายได้ของมหาวิทยาลัยไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ ในกรณีรายได้มีจำนวนไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยและค่าภาระต่างๆ ที่เหมาะสม และมหาวิทยาลัยไม่สามารถหาเงินจากแหล่งอื่นได้ รัฐบาลพึงจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินให้แก่มหาวิทยาลัยเท่าจำนวนที่จำเป็น

หมวด 2 การดำเนินการ

มาตรา 17 ให้มีสภามหาวิทยาลัยประกอบด้วย นายกสภามหาวิทยาลัย ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระเถระ กรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง ได้แก่ อธิการบดี ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิบดีกรมการศาสนา ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนและเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรรมการสภามหาวิทยาลัยจำนวนเจ็ดรูปซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีหรือคณบดี โดยคำแนะนำของกรรมการสภามหาวิทยาลัย โดยตำแหน่ง กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่าหก รูปหรือคนแต่ไม่เกินแปดรูปหรือคนซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุ หรือคฤหัสถ์โดยคำแนะนำของกรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง และในจำนวนนี้จะต้องเป็นพระภิกษุไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง

มาตรา 19 สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะให้มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้ วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม วางระเบียบ ออกข้อบังคับ ข้อกำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัยและอาจ

มอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบและออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้ อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุมัติปริญญา และประกาศนียบัตร อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว อนุมัติการรับเข้าสมทบหรือการยกเลิกการสมทบของสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา อนุมัติการเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการยุบ รวม และยกเลิกหลักสูตรและสาขาวิชา พิจารณาดำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอนอธิการบดีออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้าง สวัสดิการและประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง การออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์การลงโทษของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดหารายได้ ออกข้อบังคับและวางระเบียบต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานการเงิน และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยอนุมัติงบประมาณรายจ่ายของมหาวิทยาลัยแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อกระทำการใดๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัยที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

มาตรา 22 สภาวิชาการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้ พิจารณากำหนดหลักสูตร การสอนและการวัดผลการศึกษาเสนอการให้ปริญญาประกาศนียบัตรบัณฑิตต่อปริญญาและประกาศนียบัตรเสนอการจัดตั้ง ยุบ รวม และเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานในหน่วยงานดังกล่าวควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามพระบาลีในพระไตรปิฎก พิจารณาการรับสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัย พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งและถอดถอนศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์พิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ต่อสภามหาวิทยาลัย พิจารณาให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งหัวหน้าภาควิชา และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา จัดหาวิธีการอันจะทำให้การศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้น พิจารณาให้ความเห็นแก่

สภามหาวิทยาลัยในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อกระทำการใดๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของ สภาวิชาการ ให้คำปรึกษาแก่อธิการบดีและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่สภามหาวิทยาลัยหรืออธิการบดี มอบหมาย

มาตรา 26 อธิการบดีและรองอธิการบดีต้องมีคุณสมบัติได้รับปริญญาชั้นใดชั้นหนึ่งหรือ เทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง และได้ทำการ สอนมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัย รับรอง หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

มาตรา 31 ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ประกอบด้วย รอง อธิการบดีประจำวิทยาเขตเป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่อ อื่นๆ ที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยในวิทยาเขตนั้น เป็นกรรมการโดย ตำแหน่ง และกรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากคณาจารย์ประจำในวิทยาเขตนั้นมีจำนวน ไม่เกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการโดยตำแหน่ง แต่ไม่น้อยกว่าสามคน

มาตรา 32 คณะกรรมการประจำวิทยาเขตมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้ ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินกิจการต่างๆ ภายในวิทยาเขตต่ออธิการบดี ประธานงานระหว่าง บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย และหน่วยงานที่เรียกชื่ออื่นที่มีฐานะ เทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยภายในวิทยาเขตพิจารณาเสนอการออก ระเบียบปฏิบัติของวิทยาเขตต่ออธิการบดี และวางระเบียบหรือออกข้อบังคับอื่นตามที่สภา มหาวิทยาลัยมอบหมาย พิจารณาเสนอแผนพัฒนา แผนงานและงบประมาณประจำปีของ หน่วยงานต่างๆ ของวิทยาเขต ต่อรองอธิการบดีประจำวิทยาเขต ปฏิบัติงานอื่นตามที่อธิการบดี มอบหมาย

ส่วนเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสถาบันการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุสามเณร มีขอบเขตในการให้การศึกษาอย่างจำกัดและยังไม่มีระเบียบการ บริหารงานที่ชัดเจนและเหมาะสม ทำให้ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาและ การผลิตบุคลากรทางศาสนาของประเทศสมควรขยายขอบเขตการให้การศึกษาของ สถาบันการศึกษาดังกล่าวให้กว้างขวางยิ่งขึ้นและจัดระเบียบการบริหารงานให้ชัดเจนและ เหมาะสม โดยจัดตั้งสถาบันการศึกษาดังกล่าวขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อดำเนินงานด้านการศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้ง การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

3.2.4 แผนพัฒนาการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ระยะที่ 9(พ.ศ.2545-2549)

การจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการจัดทำแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนแม่บทมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแผนการดำเนินงานด้านการบริหาร ได้แก่ การจัดหาสถานที่ก่อสร้างที่ทำการถาวรให้เป็นศูนย์กลางในการให้บริการจัดการเรียนการสอนและปฏิบัติการกิจด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ให้สามารถตอบสนองความต้องการผู้เรียน ทั้งพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ จึงได้ทำการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ละปีเสาะแสวงหาที่ดินที่เหมาะสมในการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาทั้งในเชิงปริมาณ สภาพแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน(INFRA STRUCTURE) ต่าง ๆ การให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจการของมหาวิทยาลัยของฝ่ายต่าง ๆ แล้วนำมาประมวลเพื่อทำการวิเคราะห์ประกอบการตัดสินใจที่จะขยายเขตการศึกษาออกไปจัดตั้งในเขตปริมาตรในรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป จากการศึกษารายละเอียดดังกล่าวแล้วพบว่า มีผู้แสดงความประสงค์ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขยายเขตการศึกษาเข้าไปดำเนินการจัดการเรียนการสอนในบริเวณอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและพร้อมให้การสนับสนุนทั้งการหาสถานที่ตั้งและอำนวยความสะดวกเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีองค์ประกอบอื่นที่สนับสนุน เช่น สถานที่ตั้งมีสภาพแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศทางวิชาการ การคมนาคมสะดวก ระบบสาธารณูปโภคอื่นเอื้ออำนวยอย่างเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยจึงได้จัดทำแผนแม่บทในพื้นที่ดังกล่าว และนำผลมาจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยในช่วงปี พ.ศ.2543-2549 โดยกำหนดแผนวิชาการ แผนกายภาพ แผนครุภัณฑ์และเทคโนโลยี แผนกำลังคน และแผนงบประมาณ เพื่อนำเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนามหาวิทยาลัย เพื่อให้สำนักงานงบประมาณได้จัดสรรงบประมาณ สนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2544 เป็นต้นไป โดยมีแผนการดำเนินงานสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการวิเคราะห์แผนแม่บท จัดทำเป็นแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ในช่วงปี พ.ศ.2543-2549 ประกอบด้วยแผนวิชาการ แผนกายภาพ แผนครุภัณฑ์และเทคโนโลยี แผนกำลังคน และแผนงบประมาณ เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ ให้สำนักงานงบประมาณจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยต่อไป

2) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อใช้ประกอบการจัดทำคำขอตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปี ประกอบด้วยกิจกรรมด้านวิชาการ ด้านการก่อสร้าง ด้านบุคลากร การจัดหาครุภัณฑ์และเทคโนโลยี และงบประมาณเป็นรายปี จำแนกตามแผนงานและหมวดเงิน นอกจากนี้ยังใช้เป็นคู่มือในการบริหารงานของผู้บริหารและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ รวมทั้งปฏิบัติการกิจอุดมศึกษาด้านอื่นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้วย

3) จัดทำแผนและดำเนินการก่อสร้างอาคารสถานที่ ระบบสาธารณูปโภค และภูมิสถาปัตยกรรมของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาวิชาการและแผนการจ้างงานด้านอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย

4) จัดทำแผนพัฒนาหลักสูตรสาขาวิชาต่าง ๆ ตามแผนพัฒนาวิชาการ ทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการวิจัยให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อให้มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาตามเป้าหมาย

5) จัดทำแผนการจัดหาครุภัณฑ์ประกอบอาคาร แผนการจัดหาครุภัณฑ์การศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรสาขาวิชาที่เปิดสอนและภารกิจอื่น ๆ ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย

6) จัดทำแผนการจัดหาและพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับภารกิจความรับผิดชอบด้านต่าง ๆ และเป้าหมายการรับนิสิตตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัย

7) จัดทำแผนปรับปรุงระบบการบริหารงานทั้งระบบการบริหารงานบุคคล ระบบงบประมาณ ระบบการบริหารงานวิชาการ ให้เอื้อต่อการบริหารงานที่มีอิสระคล่องตัวใช้บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

8) จัดทำแผนการจัดตั้งองค์กรและกำหนดกลไกการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาโดยให้เริ่มปฏิบัติตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป

9) จัดทำแผนการเคลื่อนย้ายสำนักงานไปเปิดทำการจัดการเรียนการสอนและปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยาให้สอดคล้องกับแผนการก่อสร้างอาคาร ระบบสาธารณูปโภคและภูมิสถาปัตยกรรมของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ปฏิบัติภารกิจในฐานะสถาบันอุดมศึกษา โดยได้มีการจัดการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1) การจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ในส่วนกลาง 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์

2) การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยจัดตั้งวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ รวม 14 แห่ง คือ

ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 7 แห่ง คือ วิทยาเขตหนองคาย วิทยาเขตขอนแก่น วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาลัยสงฆ์นครพนม วิทยาลัยสงฆ์เลย

ในเขตภาคเหนือ จำนวน 4 แห่ง คือ วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาเขตพะเยา วิทยาเขตแพร่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ในเขตภาคใต้ จำนวน 1 แห่ง คือ วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ในเขตภาคกลาง จำนวน 2 แห่ง คือ วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐมและวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

3) การจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดสอนระดับปริญญาโท ในส่วนกลางและวิทยาเขตเชียงใหม่ สำหรับพระภิกษุ

สามแฉกและคฤหิษฐ์ 4 สาขาวิชา คือ สาขาพระพุทธศาสนา สาขาปรัชญา สาขารัฐศาสตร์ และ สาขาภาษาบาลี นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมีแผนจะเปิดสอนระดับปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา รวมทั้งหลักสูตรนานาชาติระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา ในปีการศึกษา 2543

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาตระหนักถึงความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและมีคุณธรรมทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นอกจากนั้นยังมีภารกิจหลักในด้านการศึกษา การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในฐานะสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยตระหนักถึงความสำคัญของแผนพัฒนาและภารกิจหลักดังกล่าว จึงได้พยายามจัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐและคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพการศึกษามุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล แต่มหาวิทยาลัยไม่สามารถจะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาและภารกิจหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะประสบปัญหาข้อจำกัดด้านอาคารสถานที่ที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาและศูนย์กลางในการประสานงานกับวิทยาเขต มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีอาคารสถานที่ที่จัดถาวรเป็นศูนย์ในการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว จึงได้กำหนดทิศทางการพัฒนาและจัดทำแผนแม่บทมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยาขึ้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีบทบาทในการให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและวิชาการชั้นสูงที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย ให้การบริการทางวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1) ด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพราะเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการชักนำให้เกิดความเจริญ ยั่งยืนนาน และการหลีกเลี่ยงภาวะชะงักงัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องปรับตัวให้มีพลวัตและความหลากหลายมากขึ้น มหาวิทยาลัยจึงได้กำหนดเป็นเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นผู้รอบรู้วิชาการ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและ จริยธรรม มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการผลิตบัณฑิต รวมทั้งปรับขยายกลุ่มเป้าหมายให้มีความหลากหลายมากขึ้น

2) ด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพัฒนาด้านการวิจัยพื้นฐานเพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและพัฒนาการความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสหวิทยาการ และจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม และสถาบันศาสนา ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาสร้างฐานสำหรับการวิจัยประยุกต์ที่เป็นรูปธรรมให้นำไปปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางต่อไป

3) ด้านบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มุ่งให้การบริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น ด้วยการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะพลเมืองของสังคมไทยให้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมไทย ตามหลักพระพุทธศาสนาและมุ่งส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการบริการวิชาการแก่สังคม เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการบริการวิชาการแก่สังคม มุ่งเน้นการส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมด้านนี้จึงกำหนดให้ร่วมมือกับคณะสงฆ์ด้วย

4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจะกว้างขวางยิ่งขึ้นในอนาคต เพราะแนวโน้มการผสมผสานทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในประชาคมโลกในด้านเศรษฐกิจ มากขึ้น ทำให้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไม่ควรถูกจำกัดอยู่แต่การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่ควรหมายรวมถึงการศึกษาให้เข้าใจความเป็นไทยอย่างถ่องแท้ เพื่อนำไปสู่การสงวนความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมในประชาคมโลก อย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี การเสริมสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับบุคคล องค์กร และสังคม

5) ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดให้มีภารกิจหลักที่แตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป ประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย การพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองดีของสังคมได้ต้องอาศัยพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจึงต้องปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถเชื่อมต่อ ภารกิจด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา อีกทั้งจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการประชุมสัมมนาและฝึกอบรมด้านพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมสร้างความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าของพุทธศิลป์ เป็นต้น

3.2.5 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

โดย ให้ไว้ ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2505 เป็นปีที่ 17 ในรัชกาลปัจจุบัน และ ให้ไว้ ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 เป็นปีที่ 47 ในรัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ซึ่งมีมาตราที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

มาตรา 4 ภายในระยะเวลาหนึ่งปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับบรรดากฎกระทรวง สัญฆานัตติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ในราชกิจจานุเบกษา ให้คงใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้จนกว่าจะมีกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับ หรือระเบียบของมหาเถรสมาคม ยกเลิก หรือมีความอย่างเดียวกัน หรือขัดหรือแย้งกัน หรือกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 5 เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา 4 บรรดาอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในสัญญาตติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจกำหนดโดยกฎมหาเถรสมาคมให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดรูปใดหรือหลายรูปรวมกันเป็นคณะตามที่เห็นสมควรได้

หมวด 2 มหาเถรสมาคม

มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะ ทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ

มาตรา 15 มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

หมวด 3 การปกครองคณะสงฆ์

มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

มาตรา 20 ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาชน

มาตรา 21 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตปกครอง ดังนี้ ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล จำนวนและเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาชน

มาตรา 22 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับดังต่อไปนี้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะ อำเภอ เจ้าคณะตำบล

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและ คฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคมเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้ ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษ

สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535ตามที่ได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 นั้น อาศัยเหตุผลพอสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติบางมาตราไม่ชัดเจนไม่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงเป็นการสมควรที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้เหมาะสมต่อไป โดยเพิ่มเติมบทนิยามเพื่อให้ได้ความชัดเจนและสะดวกในการตีความ ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชให้มีเพียงพระองค์เดียว เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาขัดแย้งในวงการคณะสงฆ์กำหนดขั้นตอนการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช กำหนดอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคมให้ชัดเจน กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่เพื่อทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสละสมณเพศของพระภิกษุ พร้อมทั้งกำหนดให้พระภิกษุต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศนั้นต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น เพิ่มเติมบทบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลและให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 72 มีผลให้วัดไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนี้ เพื่อประโยชน์ในการปกครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดร้าง ซึ่ง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มิได้บัญญัติไว้ ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลางให้แก่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาดิกรรมแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกาเพื่อให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นและได้บัญญัติเพิ่มเติม ห้ามมิให้ผู้ใดยกอายุความขึ้นต่อสู้ที่ศาสนสมบัติกลาง พร้อมทั้งกำหนดให้เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี เพื่อเป็นการคุ้มครองที่ศาสนสมบัติกลางอันเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา เพิ่มเติมบทกำหนดโทษผู้ที่ยุทธรณ์ประมาทดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อสมเด็จพระสังฆราช เนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มิได้บัญญัติไว้ อีกทั้งปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้อง กับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ประกาศใช้นี้ เป็นการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันให้เหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น มิใช่เป็นการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติขึ้นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่แต่ประการใด เพียงแต่เป็นการแก้ไข เพิ่มเติมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติโดยเป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จำนวน 16 มาตรา และเพิ่มเติมจำนวน 9 มาตรา

3.2.6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยย่อเพื่อความเข้าใจโดยแยกเป็นหมวดๆดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สำหรับเรื่องการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้ มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภท มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บ

ค่าใช้จ่าย บุคคล ซึ่งมีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ หรือมีร่างกายพิการ หรือมีความต้องการเป็นพิเศษ หรือผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาทั้งภาคบังคับ และ นอกเหนือจากภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว บิดามารดา บุคคล ชุมชน องค์กร และ สถาบันต่าง ๆ ทางสังคมที่สนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณีดังนี้ การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้ การศึกษาแก่บุตรหรือผู้ซึ่งอยู่ในความดูแล รวมทั้งเงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐานและการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

หมวด 3 ระบบการศึกษา การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาจัดได้ทั้งสามรูปแบบ และให้มีการ เทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็น ผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษา ขั้นพื้นฐานซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งแบ่งเป็นระดับ ต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา ให้มีการศึกษาภาคบังคับเก้าปี นับจากอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด จน อายุย่างเข้าปีที่สิบหก หรือเมื่อสอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ

สำหรับเรื่องสถานศึกษานั้น การศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้จัดใน สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ เอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบัน ศาสนา ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และ สถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือ หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดการ อาชีวศึกษา การฝึกอบรบวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถาน ศึกษาของเอกชน สถาน ประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษา เฉพาะทางตามความต้องการและ ความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญ ที่สุด ผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษาต้อง ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาทั้งสามรูปแบบ ในหมวด 3 ต้องเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม และ กระบวนการเรียนรู้ ในเรื่องสาระความรู้ ให้บูรณา การความรู้และทักษะด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับแต่ ละระดับการศึกษา ได้แก่ ด้านความรู้ เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้าน ศาสนา ศิลป วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ด้านภาษา

โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย ด้านคณิตศาสตร์ ด้านการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับ ความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งให้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล และปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา นอกจากนี้ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต้องส่งเสริมให้ผู้สอน จัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ การประเมินผลผู้เรียน ให้สถานศึกษาพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความ ประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ ส่วนการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ ให้ใช้วิธีการที่หลากหลายและนำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบด้วย หลักสูตรการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ต้องมีความหลากหลาย โดยส่วนกลางจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นความเป็นไทยและความเป็นพลเมืองดี การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะของสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนสังคมและประเทศชาติ สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มเรื่องการพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสังคมศึกษา

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ แบ่งเป็นสามระดับ คือ ระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา เพื่อเป็นการกระจายอำนาจลงไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษาให้มากที่สุด

ระดับชาติ ให้มีกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่ กำกับดูแล การศึกษาทุกระดับและทุกประเภทรวมทั้ง การศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาสนับสนุนทรัพยากรรวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล การจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีองค์กรหลักที่เป็นคณะ บุคคลในรูปสภาหรือคณะกรรมการสี่องค์กร คือ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่ รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีและมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด ให้สำนักงานของทั้งสี่องค์กรเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการแต่ละองค์กร ประกอบด้วยกรรมการ โดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน มี

เลขาธิการของแต่ละสำนักงาน เป็นกรรมการและเลขานุการ สภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาของชาตินโยบายและแผนด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม การสนับสนุนทรัพยากร การประเมินผลการจัดการศึกษา การดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม รวมทั้งการพิจารณากลับกรอกรกฎหมายและกฎกระทรวง คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอแผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง คณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย และแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล ดำเนินการจัดการศึกษาและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ

ระดับเขตพื้นที่การศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา และจำนวนประชากรเป็นหลัก รวมทั้งความเหมาะสมด้านอื่นด้วย ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาให้มีคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ประสานส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย รวมทั้งการกำกับดูแลหน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพครู และผู้ประกอบการวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม โดยให้ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

ระดับสถานศึกษา ให้แต่ละสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา มีคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาและจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คณะกรรมการสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ และให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ ทั้งนี้ ให้กระทรวงกระจายอำนาจ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภทตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น เพื่อเป็นการรองรับสิทธิและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม รวมทั้งประสานและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาได้

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร และจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งทุกห้าปี โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินและจัดให้มีการประเมินดังกล่าว รวมทั้งเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกไม่ได้มาตรฐานให้สำนักงานรับรองมาตรฐานฯ จัดทำข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานต้นสังกัด ให้สถานศึกษาปรับปรุง ภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการ ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานฯ รายงานต่อคณะกรรมการต้นสังกัด เพื่อให้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยรัฐจัดสรรงบประมาณและกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ ฯลฯ ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา เป็นองค์กรอิสระมีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ รวมทั้งกำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบ

วิชาชีพ ทั้งนี้ ยกเว้น ผู้ที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย จัดการศึกษาในศูนย์การเรียน วิทยากรพิเศษ และผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษา ให้ข้าราชการของหน่วยงานทางการศึกษา ในระดับสถานศึกษาและระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงาน บุคคลของข้าราชการครู ตามหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนามาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐใน สถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายเฉพาะของสถานศึกษานั้น ๆ

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ให้มีการระดมทรัพยากรและการ ลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน ประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา โดยให้รัฐและองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ใช้มาตรการภาษีส่งเสริมและให้แรงจูงใจ รวมทั้งใช้มาตรการลดหย่อน หรือยกเว้น ภาษีตามความเหมาะสม

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รัฐจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้าง พื้นฐานที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารใน รูปอื่นเพื่อประโยชน์สำหรับการศึกษา การทะนุบำรุง ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความ จำเป็น รัฐส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา สื่อ สิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยจัดให้มีเงินสนับสนุนและเปิดให้มี การแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ได้ อันจะนำไปสู่การแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้มีการระดมทุน เพื่อ จัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จากเงินอุดหนุนของรัฐ ค่าสัมปทานและผลกำไรที่ ได้จากการดำเนินกิจการ ด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคมจากทุก ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน รวมทั้งให้มีการลดอัตราค่าบริการ เป็นพิเศษในการใช้เทคโนโลยี ให้มีหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและ ประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

3.2.7 แผนพัฒนาการอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

วิสัยทัศน์สำหรับการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ภายใต้กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) มีดังนี้

1) สถาบันอุดมศึกษาผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มุ่งตอบสนองผู้เรียนในวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุเพื่อรองรับเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่างๆรวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบนำไปสู่การพัฒนาประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์ได้

2) อุดมศึกษาไทยมีศักยภาพในการสร้างความรู้และนวัตกรรม และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา (Education Hub) และการวิจัยและพัฒนาในภูมิภาค บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการแข่งขันในระดับสากลสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน โดยใช้กลไก ธรรมชาติ ทรัพยากร อุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพ เชิงระบบ

เป้าหมายการพัฒนาอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565)

1) มุ่งยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทยเพื่อผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และมีสมรรถนะสากล สามารถเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคม และปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต

2) มุ่งพัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาไทยในการสร้างความรู้และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการแข่งขันในระดับสากล รวมทั้งเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนและท้องถิ่นบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ และเอกภาพเชิงระบบ โดยใช้กลไก ธรรมชาติ ทรัพยากร อุดมศึกษาทั้งประเทศ

3) มุ่งแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีส่วนช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนจากวิกฤติด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเรื่องการว่างงาน

4) มุ่งปฏิรูปอุดมศึกษาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษาไทย

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดเป้าหมายภายใน ปี 2554 ไว้ดังนี้

1) มีผู้เข้าเรียนอุดมศึกษาของประเทศไม่น้อยกว่าร้อยละ37ของประชากรวัย18-24ปี หรือจำนวนประมาณ 2,242,970 คน

2) เพิ่มสัดส่วนผู้เข้าศึกษาอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จากเดิม 28 : 72 เป็น 33 : 67

3) มุ่งปฏิรูปการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มสัดส่วนคุณวุฒิอาจารย์ระดับปริญญาเอกให้เป็นร้อยละ 30

4) ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษามีงานทำไม่น้อยกว่าร้อยละ 75

5) ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นผู้มีทักษะวิชาการ ทักษะวิชาชีพ มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย มีจิตสำนึกของการเป็นผู้ประกอบการ สามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต มีความสามารถด้านวิเคราะห์ สังเคราะห์ สามารถใช้เทคโนโลยีพื้นฐานได้เป็นอย่างดี มีทักษะในการสื่อสารทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

6) มีสถาบันอุดมศึกษาได้รับการจัดอันดับในเวทีโลกอย่างน้อย 5 แห่ง

7) ชะลอการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นใหม่ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 สำหรับการจัดการอุดมศึกษาเอกชนให้คำนึงถึงความเชี่ยวชาญ ความต้องการในการพัฒนาประเทศ พื้นที่ให้บริการและแนวโน้มประชากร

8) เน้นการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรมการผลิตและภาคอุตสาหกรรมบริการในการเพิ่มขีดความสามารถการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาแรงงานที่มีความรู้ใหม่เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อเพิ่มศักยภาพของไทยในการแข่งขันกับนานาชาติ

9) เพิ่มศักยภาพการผลิตผลงานวิจัยและนวัตกรรม ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย

10) เพิ่มจำนวนผู้เรียนอุดมศึกษานอกเหนือช่วงอายุ 18-24 ปี โดยใช้ระบบสะสมหน่วยกิตในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อรองรับการศึกษาตลอดชีวิต

11) มีพระราชบัญญัติอุดมศึกษาที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพในเรื่องการบริหารจัดการ การเงิน คุณภาพมาตรฐาน สติติอุดมศึกษาและการรายงาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุดมศึกษาไทยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยมีเป้าหมาย

1) ชะลอการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สำหรับการจัดการอุดมศึกษาเอกชนให้คำนึงถึงความเชี่ยวชาญ ความต้องการในการพัฒนาประเทศ พื้นที่การให้บริการ และแนวโน้มประชากร

2) ยุบเลิก/ยุบรวมสาขาวิชาที่ซ้ำซ้อนหรือที่มีมากเกินไป

3) ปฏิรูปอุดมศึกษาทั้งระบบ เพื่อพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษาไทย

4) พัฒนาบัณฑิตทั้งเรื่องวิชาการและการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

5) มีการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเป็น 4 กลุ่มตามความเชี่ยวชาญของสถาบัน ประกอบด้วย (1) กลุ่มวิทยาลัยชุมชน โดยให้มีสัดส่วนอาจารย์ปริญญาเอก 10 % และนักศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 20 : 80 (2) กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตผู้นำ โดยให้มีสัดส่วนอาจารย์ปริญญาเอก 50 % และนักศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 60 : 40 (3) กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตเฉพาะทาง โดยให้มีสัดส่วนอาจารย์ปริญญาเอก 70 % และนักศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 60 : 40 และ (4) กลุ่มสถาบันที่เน้นการวิจัยขั้นสูงและระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะระดับปริญญาเอก โดยให้มีสัดส่วนอาจารย์ปริญญาเอก 100 % และนักศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 90 : 10

3.2.8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

คณะรัฐมนตรีรับทราบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสนอ โดยมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล สรุปได้ดังนี้

วิสัยทัศน์ประเทศไทย มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุ่ง ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

พันธกิจ เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวทางปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้ พัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรมนำความรอบรู้อย่างเท่าทัน เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2) เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง ยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

3) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้ และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อทำให้มูลค่าการ ผลิตสูงขึ้น

4) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน

5) เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึง ผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

6) เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความ หลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการ พัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกใน การรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน

7) เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชนและภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย ให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เป้าหมาย การพัฒนาคุณภาพคนและความเข้มแข็งของชุมชน

1) คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม อารมณ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมี ศักดิ์ศรี และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2) เพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำลังแรงงาน ระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และเพิ่มสัดส่วนบุคลากร ด้านการวิจัยและพัฒนาเป็น 10 คน ต่อประชากร 10,000 คน

3) อายุคาดหมายเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับการลดอัตราเพิ่มของ การเจ็บป่วยด้วยโรคป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอด เลือดสมอง และมะเร็ง นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และลดรายจ่ายด้านสุขภาพของบุคคล ลงในระยะยาว

การพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณเพิ่มกิจกรรม สร้างสรรค์สังคมและบรรเทาปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554

เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล

1) มุ่งให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนนภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ที่ 5.0 ภายในปี 2554 ระบบราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการดำเนินงานที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ลดกำลังคนภาครัฐการให้ได้อย่างละ 10 ภายในปี 2554 ธรรมาภิบาลในภาครัฐกิจเอกชนเพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้นภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง รัฐสิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ

2) สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลในบริบทไทย ให้มีการศึกษาวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมาภิบาล และวัฒนธรรมสันติวิธีเพิ่มขึ้นในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

4.1 เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พัฒนาการ และแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผู้วิจัยได้นำมาประมวลไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์ด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพจากปรากฏการณ์ตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ สามารถรวบรวมข้อมูลให้ได้ภาพ คือ สามารถรวบรวมข้อมูลให้ได้ภาพรวมทั้งหมด (Holistic) การศึกษาปรากฏการณ์หรือสภาพของปัญหาจะต้องเป็นการนำความเข้าใจปรากฏการณ์หรือสภาพของปัญหาในบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่ปรากฏการณ์หรือปัญหานั้นเกี่ยวข้องอยู่ (Contextual) การวิเคราะห์ข้อมูลจะไม่ลึกซึ่งถ้าไม่นำเอาบริบทมาช่วยอธิบายการเน้นให้ความสำคัญในการศึกษาภาพรวม และบริบทของปรากฏการณ์ที่ศึกษา นับเป็นลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยเชิงคุณภาพยอมรับและให้ความสำคัญกับตัวแปรด้านสภาพแวดล้อม และบริบทหลักการคิดของงานวิจัยเชิงคุณภาพอยู่ที่ว่าเราจะเข้าใจปรากฏการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีความหมายไม่ได้ถ้าไม่พิจารณาในเรื่องบริบท กล่าวโดยสรุป ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีลักษณะเด่นดังนี้ (อมรา พงศาพิชญ์.2537)

- 1) มีความต้องการข้อมูลที่รอบด้าน
- 2) มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม
- 3) งานที่ต้องการเข้าใจระบบความคิด ระบบความเชื่อและตรรกของผู้ที่อยู่ในสังคม
- 4) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและปรากฏการณ์ทางสังคม
- 5) การเก็บข้อมูลที่ต้องการจากแหล่งข้อมูลหรือเลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้รู้เรื่องนั้นดี

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพมีสาระสำคัญดังนี้

(อุทุมพร จามรมาน, 2533)

1) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพียงแต่มีโครงสร้างของคำถามสำหรับเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกโดยผู้สัมภาษณ์มีหัวข้อหรือประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า แต่ไม่กำหนดคำตอบ ซึ่งนิยมใช้เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์มีจำนวนไม่มากนัก และผู้วิจัยต้องการแสวงหาประเด็นใหม่ที่น่าสนใจ หรือเพื่อชี้แจงแนวในการกำหนดสมมติฐานการวิจัย และใช้เพื่อการอภิปรายผลการวิจัยให้กว้างขวางและลึกซึ้ง

2) การอภิปรายกลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) หรือการระดมความคิด ได้แก่ การนำผู้ให้ข้อมูลมารวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แล้วถามคำถามเพื่อให้กลุ่มให้ข้อมูลโดยการอภิปราย

3) การสังเกตพฤติกรรมหรือวิธีการปฏิบัติการ เป็นวิธีเก็บข้อมูลเพื่อการเสาะแสวงหาข้อมูลจากกลุ่มเล็ก เทคนิคก็ต้องใช้ผู้ที่ชำนาญในการสังเกตการณ์วิเคราะห์ และมีความอดทนในการสังเกตที่ใช้เวลา

4) การวิเคราะห์เนื้อหาสาระเอกสาร เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ร่วมกับวิธีรวบรวมข้อมูลแบบอื่น โดยเฉพาะในการอ่านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผลจากการอ่านจะช่วยให้ผู้วิจัยกว้างขวางลึกซึ้ง

การวิจัยเชิงคุณภาพไม่จำเป็นต้องใช้สาระสำคัญครบทั้ง 4 ประการ จะเลือกอย่างหนึ่งอย่างใด สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกสาระสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (In-depth Unstructured Interview) ในแนวลึกเป็นหลัก

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ชยันต์ วรรณะภุติ (2537) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไว้ว่าการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้ามาจัดการกระทำให้เป็นแบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยอาจจะใช้เครื่องมือทางทฤษฎีมาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยอาจจะใช้เครื่องมือทางทฤษฎีมาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ก็ได้ หากกล่าวอย่างเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีความหมาย 2 ประการ ได้แก่

1) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะ ความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ถูกวิจัย (Native's Category)

2) มิได้มีความหมายแค่เพียงการจัดระบบข้อมูล จำแนกและจัดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเป็นหมวดหมู่ เป็นระบบ เพื่อเข้าใจถึงแบบแผนเท่านั้น แต่เป็นการหาความสัมพันธ์ของข้อมูล แยกแยะเงื่อนไขเพื่ออธิบายสาเหตุความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น

4.2 การวิเคราะห์สาระ (Content Analysis)

การวิเคราะห์สาระ หรือการวิเคราะห์เนื้อเรื่องมาจากภาษาอังกฤษว่า Content Analysis หมายถึง วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้กระบวนการหลายแบบมาสรุปอ้างอิงผลที่ได้จากข้อความหลักการสำคัญของการวิเคราะห์สาระ คือ การจำแนกคำ กลุ่มคำ ประโยค จากข้อความเข้ากลุ่มจากนั้นจึงจัดกลุ่มนำเสนอข้อค้นพบ พร้อมทั้งแปลความหมาย (Weber, R.P., 1985 อ้างถึงในหนังสือ วิรัชชัย, 2538)

ลักษณะทั่วไปในการวิเคราะห์สาระตามแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2553: 145) การวิเคราะห์เอกสาร หรือการวิเคราะห์เนื้อหา คือเทคนิคการวิจัยที่พยายามจะบรรยายเนื้อหาของข้อความหรือเอกสารโดยใช้วิธีการเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบและเน้นสภาพวัตถุวิสัย (Objectivity) (Berelson, 1952) การบรรยายนี้เน้นที่เนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความ พิจารณาจากเนื้อหาโดยผู้วิจัยไม่มีอคติหรือความรู้สึกของตัวเองเข้าไป ไม่เน้นการตีความหรือหาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง หรือความหมายระหว่างบรรทัด สำหรับนักวิจัยบางคนถือว่า การวิเคราะห์เนื้อหาอาจไม่จำเป็นต้องเป็นวิธีการเชิงปริมาณก็ได้เพียงแต่ให้ระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความหรือสาระเป็นอย่างดีและมีระบบและเป็นสภาพวัตถุวิสัย (Holsti, 1969) อาจสรุปได้ว่าการวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความเป็นระบบ 2) ความเป็นสภาพวัตถุวิสัยและอิงกรอบแนวคิดทฤษฎี การวิเคราะห์เนื้อหาที่นักวิจัยมีข้อพึงระวัง 2 ประการ ประการแรก คือเนื้อหาที่จะได้จากการวิเคราะห์เอกสารเป็นเนื้อหาตามที่มีอยู่ในเอกสารไม่ใช่เนื้อหาที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนด นอกจากเอกสารนั้นจะเป็นเอกสารที่ผู้วิจัยขอให้ผู้อื่นเขียนขึ้นตามความประสงค์ของตน ประการที่สอง คุณลักษณะเฉพาะที่นักวิจัยจะบรรยายหรือวิเคราะห์ ควรเป็นคุณลักษณะที่ดึงขึ้นมาได้จากเอกสารมากกว่าเป็นการบรรยายหรือวิเคราะห์โดยมีกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ล่วงหน้า กรอบแนวคิดเป็นเพียงสิ่งที่นำมาช่วยในการสร้างข้อสรุปหรือโยงข้อมูลที่ดึงออกมาได้แล้วเท่านั้น มิเช่นนั้นแล้วการวิเคราะห์เนื้อหาก็คงไม่มีความเป็นวัตถุวิสัยและความเป็นระบบได้เลย

ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัย มีดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยต้องตั้งกฎเกณฑ์ ขึ้นสำหรับการคัดเลือกเอกสารและหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ ใครก็ตามที่มาเป็นผู้วิเคราะห์เนื้อหาต่อไปจะได้มีเกณฑ์และระเบียบเดียวกันในการคัดเลือกไม่ว่าผู้วิเคราะห์แต่ละคนต่างก็มีเกณฑ์ของตนเองและรับช่วงงานต่อกันไม่ได้

2) ผู้วิจัยต้องการวางเค้าโครงของข้อมูลโดยการทำรายชื่อบุคคลหรือข้อความในเอกสารที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories) การทำเช่นนี้จะช่วยให้การวิเคราะห์มีความสม่ำเสมอ ผู้วิเคราะห์สามารถตัดสินใจว่าจะดึงคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบท(Text)และจะทิ้งคำหรือข้อความใดออกไป

3) ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยควรตั้งคำถามเกี่ยวกับเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ เช่น ใครเป็นผู้เขียน เขียนให้ใครอ่าน ช่วงเวลาที่เขียนเป็นอย่างไร ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้การวิเคราะห์เป็นไปอย่างลึกซึ้งขึ้น การพิจารณาเอกสารในสภาพที่เป็นองค์ประกอบจึงเป็นสิ่งจำเป็น การบรรยายคุณลักษณะเฉพาะของเนื้อหาโดยไม่โยงไปสู่ลักษณะของเอกสาร ของผู้ส่งสาร และผู้รับสาร จะทำให้ผลการวิเคราะห์มีคุณค่าน้อย

4) โดยปกติการวิเคราะห์เนื้อหาสาระจะกระทำกับเนื้อหาตามที่ปรากฏ (Manifest Content) ในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (latent content) การวัดความถี่ของคำหรือข้อความในเอกสารก็หมายถึงคำหรือข้อความที่มีอยู่ ไม่ใช่คำหรือข้อความที่ผู้วิจัยตีความได้ การตีความข้อความจะกระทำในอีกขั้นตอนหนึ่งภายหลังเมื่อผู้วิจัยจะสรุปข้อมูล

4.3 รูปแบบการตรวจสอบโดยวิธีอิงผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship)

การดำเนินการโดยวิธีอิงผู้ทรงคุณวุฒิตามแนวคิดของ Eisner จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากรูปแบบการตรวจสอบอื่น ๆ (พรชูลี อาชวอำรุง, 2528) Eisner เป็นผู้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้น และได้ชี้ถึงปัญหาการวิจัย มักจะถูกครอบงำด้วยกระบวนการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการรุกรานเชิงปริมาณมากเกินไป ทั้ง ๆ ที่เรื่องราวของการศึกษาหลายเรื่องเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน ทั้งนี้ Eisner เชื่อว่าการรับรู้สิ่งใด ๆ ก็ตาม ด้วยความเท่าทันเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของความเป็นผู้รู้ (Connoisseurship) ด้วยเหตุนี้ แนวทางการประเมินผลทางการศึกษาตามแนวของ Eisner จะมีลักษณะพื้นฐานต่างจากแนวทางอื่น ๆ ดังนี้

1) เป็นรูปแบบที่มีได้เน้นสัมฤทธิ์ผลของวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการตรวจสอบแบบถึงเป้าหมาย (Goal – Based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบการตรวจสอบแบบสนองตอบ (Responsive model) หรือการรองรับกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการตรวจสอบแบบอิงการตัดสินใจ (Decision making model) อย่างไม่อย่างหนึ่ง แต่การตรวจสอบโดยผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เฉพาะในประเด็นที่ถูกนำขึ้นมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือกับกระบวนการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันจากวิจรณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2) เป็นรูปแบบการตรวจสอบที่เน้นความเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่ประเมิน โดยพัฒนามาจากการวิเคราะห์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากในการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ นอกจากการใช้วิจรณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้น ต่อมาได้มีการนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาระดับสูงในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เล่นในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล

รูปแบบนี้จึงเป็นที่นิยมในการนำมาใช้ตรวจสอบประเมินผลในวงการอุดมศึกษาที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง

3) เป็นรูปแบบการตรวจสอบที่ใช้ตัวบุคคลผู้ทรงคุณวุฒินั้นเองเป็นเครื่องมือการประเมินผล โดยเน้นความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นจะเที่ยงธรรมและมีวิจารณญาณที่ดี ทั้งนี้ มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญการของผู้ทรงคุณวุฒินั้นเอง

4) เป็นรูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตาม ทัศนคติและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะพิจารณา การข้อมูล ที่ต้องการ การเก็บรวบรวม ประมวล และวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่ เชื่อถือ (High Credibility) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

4.4 การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment)

ประเภทของความต้องการจำเป็น

แบบที่ 1 พิจารณาถึงวิธีการค้นหา

1) ความต้องการจำเป็นที่ชัดเจนเป็นความต้องการจำเป็นที่เพียงพอแต่อาศัยสามัญ สำนึกประสบการณ์ หรือการสังเกตติดตามผลเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องสำรวจ หรือวิเคราะห์วิจัย อย่างจริงจังก็สามารถบอกได้ เพราะสามารถเห็นได้ชัดเจนไม่จำเป็นต้องค้นหา

2) ความต้องการจำเป็นที่ต้องค้นหา มักจะแอบแฝงมากับนโยบายจุดประสงค์ หรือ เป้าประสงค์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นจะต้องแสวงหาปัญหาที่ แท้จริงให้พบ

แบบที่ 2 การแยกประเภทโดยพิจารณาช่วงเวลา

1) ความต้องการจำเป็นในปัจจุบัน หมายถึง ความต้องการจำเป็นที่จะต้องจัดทำใน ปัจจุบันเพื่อช่วยแก้ปัญหา หรืออุปสรรคที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

2) ความต้องการจำเป็นในอนาคต หมายถึง ความต้องการจำเป็นซึ่งต้องกระทำใน ปัจจุบัน เพื่อให้เป็นมาตรฐานในการดำเนินงานในอนาคต หรือเพื่อป้องกันปัญหาอุปสรรคที่จะ เกิดในอนาคต

แบบที่ 3 การแยกประเภทตามแนวของแบรดชอว์ (Bradsgaw)

แบรดชอว์ได้แยกความจำเป็นออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1) ความต้องการจำเป็นเมื่อเทียบกับปทัสถาน ได้แก่ ความต้องการจำเป็นที่จะต้อง ให้มีตามปทัสถานที่กำหนดไว้ ผู้ที่มีหรืออยู่ในฐานะต่ำกว่าหรือสูงกว่าปทัสถานจะพยายามเพิ่ม หรือลดให้ได้ปทัสถาน

2) ความต้องการจำเป็นทั่วไป มีความหมายเช่นเดียวกับ Want ความต้องการจำเป็น ประเภทนี้ผู้ถูกถามว่า ต้องการอะไร จะระบุออกมาง่าย ๆ แต่อย่างไรก็ตามอะไรที่ประชาชน

ตอบว่าเป็นความต้องการจำเป็นนั้น จะเป็นผลโดยตรงจากความรู้ความเข้าใจของผู้นั้นว่า สังคมยอมรับความต้องการนั้นหรือไม่ เป็นไปได้หรือไม่ และบางคนอาจจะรู้สึกว่าเป็นการเหมาะสมที่จะแสดงความต้องการจำเป็นของตนต่อผู้อื่น และบางคนอาจขอให้ผู้อื่นสนองความต้องการของตน ทั้ง ๆ ที่ตนไม่ต้องการจริง ๆ

3) ความต้องการจำเป็นที่แสดงออกมาชัดเจน ความจำเป็นประเภทนี้เหมือนกับความต้องการทางเศรษฐกิจ

4) ความต้องการจำเป็นเกิดจากการเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นประเภทนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเปรียบเทียบระหว่างประชาชนที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน ฝ่ายหนึ่งมีอีกฝ่ายหนึ่งไม่มี ขั้นตอนในการประเมินความต้องการจำเป็น

ลูมิล ว่องวานิช (2548: 80 – 83) ได้จำแนกกระบวนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่จำแนกออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาสิ่งที่มุ่งหวัง

2) การศึกษาสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

3) การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้จากข้อ (1) และข้อ (2) และจัดลำดับความสำคัญของผลที่เกิดขึ้น เพื่อกำหนดเป็นความต้องการจำเป็น

4) การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างในข้อ (3) และจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น

5) การศึกษาและกำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็นที่วิเคราะห์ได้จากข้อที่ 4

ขั้นตอนการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น

เจมส์ ดับเบิลยู แอลชูด (James W. Altschuld, 1996) กล่าวว่าในการประเมินความต้องการจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมิน 2) มีการกำหนดว่าความต้องการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นของใคร 3) มีเนื้อหาสาระของความต้องการจำเป็นในเรื่องใด 4) มีการนิยามความต้องการจำเป็นอย่างไร โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานตามความคิดของ Altschuld ดังนี้

1) การกำหนดจุดมุ่งหมายและเหตุผลที่ต้องการประเมินความต้องการจำเป็น ระบุองค์การ/กลุ่ม/บุคคลที่ต้องการประเมินความต้องการจำเป็น

2) กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นที่ประเมิน

3) การออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็น กำหนดผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นและนิยามความต้องการจำเป็น กำหนดวิธีการประเมินความต้องการจำเป็น กำหนดผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือประเมินความต้องการจำเป็น การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด และการกำหนดแนวทางขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นจากความต้องการจำเป็น

4) การนำผลไปใช้ประโยชน์ตามเป้าหมายที่กำหนด

วิทกิน (Witkin,2000) เห็นว่าการประเมินความต้องการจำเป็นมีลักษณะคล้ายคลึงกับการประเมินแบบมีระบบโดยทั่วไป จึงได้เสนอแผนสามระยะสำหรับการประเมินความต้องการจำเป็นดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการประเมินหรือสำรวจเป็นเรื่องการกำหนดขอบเขตและประเด็นของความต้องการจำเป็น กำหนดจุดมุ่งหมายแหล่งข้อมูลการใช้ประโยชน์ข้อมูล การกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน

ระยะที่ 2 การประเมินหรือระยะเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น การจัดลำดับความต้องการและวิเคราะห์หาสาเหตุ

ระยะที่ 3 หลังการประเมินหรือระยะการนำผลไปใช้ประโยชน์ งานหลักคือ การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังและเกณฑ์การตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหา การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การนำเสนอข้อมูลที่ได้รับแก่ผู้ที่มีส่วนได้เสีย และการนำผลไปใช้ประโยชน์

เอ็นเคริล (Ncrel,2002) เป็นศูนย์ปฏิบัติการทางการศึกษาระดับภาคเหนือตอนกลางของ USA ได้เสนอว่า การประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการส่วนหนึ่งของการประเมินโครงการ เป็นกระบวนการที่ระบุความแตกต่างของวิสัยทัศน์และเป้าหมายกับสภาพที่เป็นอยู่จริง ศูนย์นี้ได้แสดงแนวทางปฏิบัติในการประเมินความต้องการจำเป็นเป็นขั้นตอน ดังนี้

1) การวางแผนการประเมินความต้องการจำเป็น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย

2) การกำหนดเป้าหมายของการทำงานโดยยึดวิสัยทัศน์

3) การจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น

4) การกำหนดข้อมูลที่ต้องจัดหาเพิ่ม

5) การเลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

6) การกำหนดช่วงเวลาในการทำงาน

7) การมีความไวพอที่จะพบว่าในการประเมินความต้องการจำเป็นอาจมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยใช้ทรัพยากรหรือเวลาของคนบางกลุ่ม

8) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและจัดเรียงระดับความสำคัญ

9) การรายงานผลการทำงาน

10) การเคารพต่อคุณค่าของกลุ่มเป้าหมายที่ถูกประเมินความต้องการจำเป็น

แนวคิดโครงการ แซร์แอ็ท(Sare Act) ของ ไวท์(White,2002) ได้กำหนดกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการประเมินความต้องการจำเป็น เป็นการกำหนดขอบเขตการประเมิน การเลือกรูปแบบการประเมิน การกำหนดจุดเน้นประเด็นในการประเมิน การกำหนดงบประมาณ การกำหนดผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินความต้องการจำเป็น

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบการประเมินความต้องการจำเป็น ด้วยการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การกำหนดขอบข่ายข้อมูล การออกแบบเครื่องมือ การกำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่กำหนด โดยทั่วไปเป็นการดำเนินการสุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนจากประชากรกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดระบบและการนำเสนอผล

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในยุคที่การประกันและการประเมินคุณภาพมีความสำคัญ การวางแผนพัฒนาการศึกษาจำเป็นต้องมีข้อมูลที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงและเมื่อรวมกับความตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาสังคมฐานความรู้ ทำให้แนวทางการวิจัยปรับเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นการวิจัยแบบบูรณาการมากขึ้น แนวคิดการวิจัยแบบนี้ทำให้ต้องนำการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) มาใช้เพื่อการศึกษาสภาพพื้นฐานในขั้นต้นของการตัดสินใจดำเนินงานใดๆ เพื่อให้เข้าใจสภาพบริบทที่เป็นอยู่ก่อนที่จะดำเนินการประเมินและการวิจัย

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Future Research)

การวิจัยอนาคต หรือเรียกว่าการวิจัยเชิงอนาคต เป็นการวิจัยที่ได้รับการพัฒนามีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ประการแรก เพื่อกำหนดอนาคตของหน่วยงาน/องค์กร และประการที่สองเพื่อวิเคราะห์ศึกษา ตัดสินใจ เลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาหน่วยงาน/องค์กรให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต ความสำคัญของการวิจัยอนาคตพัฒนาขึ้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของโลกทุกวันนี้เกิดขึ้นเร็วมาก ด้วยความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีข่าวสารและการอยู่ในยุคโลกไร้พรมแดน จึงมีปัจจัยมากที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละสังคม (สุวิมล ว่องวานิช, 2548 : 216)

การวิจัยอนาคตสามารถทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบตามแนวคิดพื้นฐานของการวิจัยเชิงอนาคต และเทคนิคการวิจัยอนาคตทั้ง 2 รูปแบบได้แก่ เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique) และเทคนิควงล้ออนาคต (Future Wheels Technique)

5.1 แนวคิดพื้นฐานและจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตได้มีการศึกษาปรากฏประมาณกลางปี 1960's โดยนักวิจัยอนาคตกลุ่มแรกได้แก่ คาน เฮลเมอร์ โจวีเนล การ์เบอร์ มาร์คเล นาร์นัสและเบล (Herman Kahn, Olaf Helman, Bertrand de Jouvenel, Dennis Gabor, Oliver Markley, Burt Nanus, and Wendell Bell) พื้นฐานของการวิจัยอนาคตได้ปรากฏให้เห็นในกลางศตวรรษที่ 19 ในปี พ.ศ. 2540 เบล (Wendell Bell) ได้เสนอแนะรูปแบบที่หลากหลายของการทำวิจัยอนาคต วิธีการหนึ่งอาจดีกว่าอีกวิธีหนึ่งเมื่อถึงตอนต้นของศตวรรษที่ 20 การวิจัยภาคสนามเกิดขึ้น มีการถกเถียงเกี่ยวกับการคิดแบบระบบทางวิทยาศาสตร์ในเชิงวิชาการ และการวางแผนเศรษฐกิจและ

การเมืองระดับประเทศขึ้นโดยได้รับความนิยมในประเทศฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต และอีสเทิร์น บล็อก (Eastern bloc) (Wikipedia, the free encyclopedia, 2008) ทางด้านการศึกษา การวิจัยอนาคตได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งคราว การศึกษาวิจัยอนาคตในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มต้นขึ้นในปี 1960's มีการเริ่มต้นพัฒนาในหลายๆ ประเทศว่า การศึกษาวิจัยอนาคตสามารถช่วยในการหาแนวคิด เครื่องมือและกระบวนการและนี่คือวิธีสอนให้นักศึกษาได้รู้จักคิดแบบระยะยาวอย่างเป็นลำดับ และมีการคิดแบบจินตนาการซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาเกิดความเปลี่ยนแปลงคือ

1) ความคิดที่เกิดขึ้นในใจและมีความยั่งยืนในตัวของตนเองและความคิดรอบๆ ตัวออกไปในเชิงอนาคต

2) การพัฒนาความรู้และทักษะความชำนาญโดยการสอบสวนอย่างรอบคอบและเกิดการวิจัยอนาคตที่มีความเหมาะสมกว่าเดิม

3) เกิดความเข้าใจในพลังที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวและมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สภาวะทางสังคมและระบบนิเวศวิทยาที่ทำให้การวิจัยอนาคตไม่เป็นไปตามแบบมาตรฐานเดิมๆ หรืออาจต้องเลือกแบบใดแบบหนึ่งที่มีความเหมาะสมกว่า

4) เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ มีมโนธรรมขึ้นภายในจิตใจและการกระทำที่จะสร้างสิ่งที่ดีกว่าในอนาคต

ดาเทอร์ (Dator,2008) ได้ให้ความหมายของวิจัยอนาคตไว้ว่า 1) เป็นการค้นพบกระบวนการในการหาคำตอบในอนาคต มากกว่าที่จะพบในอดีต เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาของปัจจุบัน 2) แยกแยะปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นด้วยระยะเวลาที่พอมืออยู่ ดังนั้นกระบวนการในการหาคำตอบสามารถที่จะมองเห็นทางไม่เพียงแต่เท่านั้นการจัดการในภาวะวิกฤตจะเกิดขึ้นแบบไม่รู้จบจนกลายเป็นอำนาจในการตัดสินใจในปัญหาที่เกิดขึ้น 3) เป็นการค้นพบหนทางเพื่อที่จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิดในอนาคต และให้บุคคลอื่นเป็นผู้ตัดสินใจและเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เพื่อที่ว่าบุคคลนั้นจะได้ไม่ทำอะไรที่ผิดพลาดไป ภาพในอนาคตที่ออกมาจะได้ไม่คลาดเคลื่อนไป ดาร์เตอร์ได้กล่าวว่าการวิจัยอนาคตสามารถค้นหาสิ่งที่ความเกี่ยวข้องกันอยู่มากกว่าเพื่อที่จะค้นหากว้างออกไปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมรอบตัว ดูคล้ายกับว่าเป็นการค้นหาตัวของตนเองอนาคตจะมีความเกี่ยวข้องกับนักวิจัยอนาคตในแต่ละบุคคลซึ่งเขาเชื่อมั่นเป็นหาทางที่ท้าทายการนำไปสู่หนทางในปัจจุบันและในอดีต อนาคตจะเป็นความท้าทายในชีวิตประจำวันและเป็นความคิดของนักวิจัยอนาคตแต่ละบุคคล

เกิร์น (Glenn ,1994) ได้กล่าวถึงการศึกษาและการวิจัยอนาคตไว้ว่า เป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่อาจเป็นไปได้ ซึ่งมีใช่เป็นเพียงความนิยมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงชั่วขณะเท่านั้น แต่ยังมีหมายถึงสิ่งที่จะสร้างความแตกต่างให้กับระบบหรือระเบียบข้อมูลต่างๆ ในช่วงระยะเวลา 10-25 ปี ข้างหน้าขึ้นไป ดังนั้นนักอนาคตนิยมจึงเป็นตัวแทนของผู้ที่จะบอกถึงสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้และสิ่งที่จะต้องทำให้เป็นไป โดยไม่ใช่เป็นการพยากรณ์ว่าอะไรจะเกิดขึ้น แต่เป็นการเรียกร้องที่จะรู้มากขึ้นเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้และอนาคตที่พึงปรารถนา โดยศึกษาว่าอนาคตจะพัฒนาไปอย่างไร วิธีวิทยาการวิจัยอนาคตจึงมีได้ก่อให้เกิดการบรรยาย

เกี่ยวกับอนาคตที่แม่นยำหรือสมบูรณ์ แต่วิธีวิทยาการวิจัยอนาคตจะช่วยแสดงสิ่งที่เป็นไปได้ ช่วยให้ความกระจ่างในการวางนโยบาย ระบุและประเมินการกระทำใดๆ ที่เป็นทางเลือก หลีกเลี่ยงหลุมพรางที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต รวมไปถึงการฉายโอกาสอันดีต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

โคมิสซ์(Comish,1977) ซึ่งเป็นนักปรัชญาที่มีความคิดเห็นต่อเนืองแบบมีเหตุมีผลหรือมองปรากฏการณ์ของอนาคตได้กล่าวถึงแนวคิดและมุมมองในมิติของนักวิจัยอนาคตว่า หลักการที่จะเห็นภาพของอนาคตได้นั้นจะต้องประกอบด้วยหลัก 3 ประการคือ

1) ความเป็นเอกภาพ (The unity or interconnectedness of reality) ต้องมีความเข้าใจเรื่องของอนาคตแบบสมบูรณ์ จุดเชื่อมต่อและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ในขณะที่มนุษย์จะมองเห็นเฉพาะในสิ่งที่ต้องการเห็นและทุกสิ่งที่อยากรู้และมีความรู้สึกในจักรวาลนี้ แต่เขาไม่อาจแบ่งแยกสิ่งต่างๆ เหล่านี้ออกจากกันได้ พวกเขาเต็มไปด้วยความรู้สึกที่อยากมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในจักรวาลนี้ แต่ในความเป็นจริงพวกเขาจะยอมรับเฉพาะข้อความที่มีเหตุผลเท่านั้น ในมุมมองของคนหนึ่งมีอิทธิพลส่งถึงคนอื่นในระบบจักรวาลคือ จะมีผลกระทบต่อมุมมองของคนอื่นด้วย มีผลสืบเนื่องต่อพฤติกรรมของอีกคนหนึ่ง ไม่เพียงเท่านั้นยังส่งผลกระทบถึงคนอื่นต่อไปด้วย

2) ความสำคัญอย่างยวดยิ่งของเวลา (The crucial importance of time) เวลาเป็นหลักการที่สำคัญของอนาคต ในขณะที่ความเป็นหนึ่งเดียวในจักรวาลนั้นคือเอกภาพของเวลา Comish ได้เขียนหนังสือไว้ว่า “ในโลกอนาคตจะทำให้เกิดการสร้างโลกในปัจจุบันและนี่เป็นเหตุผลที่เราสามารถที่จะรู้เกี่ยวกับโลกอนาคตด้วยการมองดูอย่างระมัดระวังในขณะที่มีช่องว่างของเอกภาพอยู่ในระบบจักรวาลก็มีเอกภาพของเวลาด้วย”ในทางเลือกอื่นผลสืบเนื่องของพฤติกรรมหรือการตัดสินใจที่เกิดขึ้นในอดีตจะส่งผลกระทบบนเหตุการณ์ในปัจจุบัน เขากล่าวว่าภาวะวิกฤตคือสิ่งที่เราต้องเผชิญหน้าในปัจจุบันคือปัญหาที่เกิดขึ้นต่อมาและแล้วเราก็จะเพิกเฉยกับสิ่งที่เกิดขึ้นไปเมื่อวานนี้

3) ความคิดเห็น (The importance of idea) เนื่องจากว่าเราไม่ทราบว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น แต่เราสามารถที่จะจินตนาการภาพได้ จินตนาการนั้นเราสามารถสร้างมาจากความเป็นไปได้ในอนาคต ความคิดที่เป็นอนาคตจะบอกเป็นนัยๆ ถึงการเชื่อมโยงประสบการณ์อดีตกับปัจจุบัน ความคิดเห็นเป็นเรื่องส่วนบุคคลตามธรรมชาติ แต่เราอาจจะแบ่งปันให้กับผู้อื่นและพวกเขาสามารถที่สร้างความคิดเห็นด้วยแรงขับภายใน สามารถที่เปลี่ยนแปลงทิศทางของสภาวะสังคมให้ขณะที่ความคิดเห็นนั้นจะมีการผ่อนปรนกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2549) ได้ให้ความหมายการวิจัยอนาคตไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกอนาคตต่างๆ ที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากร หรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง และได้ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตเป็นการวิจัยที่ตั้งอยู่บนแนวคิดตามปรัชญาอนาคตนิยม (Futurism) แนวคิดนี้เป็นแนวความคิดใหม่ เน้นการมองไกลออกไปใน

อนาคต เพื่อสร้างอนาคตไม่ใช่เพื่อตามแก้ปัญหา และเป็นการสำรวจแนวโน้มที่เกิดขึ้น และเสนอในทางนโยบาย

5.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

เกิร์น (Glenn, 1994) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต คือเป็นการสำรวจ สร้าง ทดสอบ ทั้งความเป็นไปได้และความต้องการเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตอย่างเป็นระบบ โดยวิสัยทัศน์จะช่วยสร้างนโยบายระยะยาว ยุทธศาสตร์ และการวางแผนต่างๆ ซึ่งจะทำให้ความต้องการและสภาพแวดล้อมในอนาคตที่น่าจะเป็นถูกจัดระเบียบได้ง่ายขึ้น

การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- 1) เพื่อบรรยายทางเลือกในอนาคตที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้สำหรับประชากรกลุ่มหนึ่ง
- 2) เพื่อพิจารณาบทวนระดับความรู้หรือความไม่รู้ของเราเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้
- 3) เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลพาดพิงหรือผลอันอาจเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้เหล่านั้น
- 4) เพื่อเตือนให้ทราบล่วงหน้าถึงอนาคตอันไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น
- 5) ทำให้เข้าใจกฎเกณฑ์ของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (พันธ์ุสุริย์ ลดาวัลย์และคณะ, 2527 : 24)

กล่าวโดยสรุปว่า จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง หากแต่อยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ในเรื่องที่จะศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นและป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนไปจนถึงการกำหนดยุทธวิธี และกลวิธี ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ การป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530: 42)

5.3 เทคนิคการวิจัยอนาคตเดลฟาย แบบปรับปรุง (modified Delphi

Technicque)

ความเป็นมาและความหมายของเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (modified Delphi Technicque)

รอย (Roy, 1991) กล่าวว่า การวิจัยอนาคตที่ทันสมัยได้เริ่มขึ้นในราวทศวรรษที่ 1960 โดยมีพื้นฐานอยู่ที่เรื่องราวของวิธีการวิจัยอนาคต เทคนิคการวิจัยในระยะแรกที่พบ คือ เทคนิคเดลฟาย (Delphi) การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross-Impact modeling) เกมส์ (Gaming) และ แบบจำลอง (Simulation) ก่อนที่จะมีการแทนที่ด้วยเครื่องมือการวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากกว่า โดยเฉพาะเทคนิคเดลฟาย ในปัจจุบันไม่ค่อยได้รับความนิยมตั้งแต่มีการพิสูจน์พบว่ามี

ค่าใช้จ่ายสูงและเครื่องมือที่ปรับประยุกต์ใช้ไม่มีความชัดเจน ในทางกลับกันเทคนิคการวิเคราะห์ผลกระทบกลับได้รับความนิยมมากขึ้นเนื่องจากการบรรยายเชิงพรรณนาการปฏิสัมพันธ์ได้ลึกซึ้งกว่า ในปัจจุบันพบว่าได้มีการปรับประยุกต์เทคนิควิธีการวิจัยแบบอื่นๆ มาใช้ร่วมกับการวิจัยขนาดมากขึ้น

รูปแบบของเทคนิคเดลฟาย มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบดั้งเดิม และรูปแบบปรับปรุง ธรรมชาติของเดลฟายมีลักษณะสำคัญคือ การให้กลุ่มตัวอย่างตอบข้อมูลหลายรอบทำให้สิ้นเปลืองเวลาในการดำเนินงาน จึงมีผู้พยายามลดเวลาในการใช้เทคนิคเดลฟายให้ได้มากที่สุด โดยการหาวิธีที่ทำให้เกิดฉันทามติ (consensus) เร็วที่สุด อันเป็นที่มาของรูปแบบเดลฟายแบบปรับปรุงซึ่งมีผู้พัฒนาหลายรูปแบบ

เทคนิคการวิจัยขนาดแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique) หมายถึงเทคนิคเดลฟายที่มีการปรับปรุงวิธีการหรือขั้นตอนในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิมโดยเฉพาะข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาในการเก็บข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามของเทคนิคเดลฟาย ในแต่ละรอบใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 40 วัน จึงได้มีความพยายามที่จะลดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ (สุวิมล ว่องวานิช, 2548 : 232) ตัวอย่างเช่น การใช้วิธีการสัมภาษณ์แทนการตอบแบบสอบถาม ปลายเปิดในรอบแรกเหมือนกับจุมพล พูลภัทรชีวินได้ปรับปรุงเทคนิคเดลฟาย ให้เหมาะกับการวิจัยขนาดโดยพัฒนาเทคนิคที่เรียกว่า เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) เทคนิคนี้เก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกด้วยการสัมภาษณ์ไม่มีการจำกัดขอบเขตของแนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ ผู้ให้สัมภาษณ์มีโอกาสปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและแก้ไขข้อมูลที่ทำให้สัมภาษณ์ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ

วัตถุประสงค์และเหตุผลการใช้เทคนิคเดลฟาย

วัตถุประสงค์การใช้เทคนิคเดลฟายคือ การได้มาซึ่งข้อมูล/ ข้อเสนอแนะและการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือในเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจเช่น การแก้ปัญหาการวางแผน และการตัดสินใจ โดยที่ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความร่วมมือไม่ต้องมาปรากฏตัวประชุมร่วมกันเทคนิคดังกล่าวนี้ออกแบบมาเพื่อใช้ประโยชน์ข้อได้เปรียบของความคิดสร้างสรรค์ของผู้เชี่ยวชาญและอำนวยความสะดวกของการใช้กลุ่มและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มโครงสร้างของกระบวนการใช้ประโยชน์สูงสุดจากข้อดี และลดข้อเสียของการใช้กลุ่ม

เหตุผลที่ต้องใช้เทคนิคเดลฟาย มีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

- 1) เมื่อข้อมูลในอดีตและปัจจุบันไม่แม่นยำพอหรือไม่มีให้ใช้ศึกษา
- 2) ปัญหาที่ไม่สามารถทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณได้อย่างแม่นยำ และต้องใช้ประโยชน์จากการตัดสินใจเชิงจิตวิสัย (Subjective judgments) เป็นหลัก
- 3) บุคคลที่เข้ามาเป็นผู้เชี่ยวชาญศึกษาปัญหาที่กว้างและซับซ้อนมีประสบการณ์หรือความชำนาญที่หลากหลาย และต้องไม่สื่อสารกัน

- 4) ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากที่ไม่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบเผชิญหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการประชุม ผู้เชี่ยวชาญมากจนไม่สามารถทำได้ หากไม่ใช่เทคนิคเดลฟาย
- 6) ประสิทธิภาพของการประชุมจะเพิ่มขึ้นหากใช้กระบวนการสื่อสารกลุ่มที่ไม่มี การพบปะกันมาเสริม
- 7) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลมีมากหรือไม่ สามารถดำเนินการได้ ต้องใช้กระบวนการสื่อสารกลุ่มโดยไม่เห็นหน้าตากัน
- 8) จะต้องอาศัยความหลากหลายของผู้เชี่ยวชาญมาเข้าร่วม เพื่อให้เกิดความมั่นใจ ในความถูกต้องของผลลัพธ์กล่าวคือ เพื่อหลีกเลี่ยงการผูกขาดด้วยเหตุผลทางด้านจำนวนหรือ ความแข็งแกร่งทางด้านบุคลิกภาพ
- 9) เมื่อต้องการศึกษาความสำคัญของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ต้องอาศัยความ คิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหลายคน
- 10) เมื่อต้องการประเมินผลการจัดสรรงบประมาณในลักษณะต่างๆโดยที่ยังไม่มี การจัดสรรไว้ล่วงหน้า
- 11) เพื่อศึกษาสำรวจทางเลือกในการวางผังเมืองและผังภูมิภาพก่อนลงมือวางผังเมือง
- 12) เพื่อใช้ในการวางแผนวิทยาเขตมหาวิทยาลัยหรือหลักสูตรก่อนดำเนินการ
- 13) เพื่อศึกษาทางเลือกที่เป็นไปได้ด้านนโยบายก่อนประกาศนโยบาย
- 14) ปัญหาการพัฒนาความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมหรือ เศรษฐกิจ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และกรรณิกา สุขเกษม, 2547 : 302-305)

เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงได้มีการนำมาใช้ในการศึกษานานาชาติ และเริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นตามกาลเวลา เหตุผลของการปรับปรุงคือการดำเนินงานใช้ผู้เชี่ยวชาญแทน การประชุมระดมสมองสอดคล้องกับปัญหาของการศึกษาที่มุ่งสู่ประเด็นเลย โดยไม่ต้องไปเริ่ม จากประเด็นที่กว้างๆ ก่อนทุกทีไปเช่นที่เคยปฏิบัติกันในการดำเนินการเทคนิคเดลฟายแบบ ดั้งเดิม ตัวอย่างของการใช้เทคนิคเดลฟาย แบบปรับปรุงคือ ผลงานของร็อคเวลล์เฟอร์กาสสัน และมาร์ค (Rockwell, Furgasson and Mark, 2000) ที่ใช้เทคนิคเดลฟายในการจัดลำดับ ความสำคัญของการวิจัยและประเมินผลทางไกลในมลรัฐตะวันตกตอนกลางของสหรัฐอเมริกา โดยใช้แบบจำลองชิปปี้ (CIPP) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971) ที่ครอบคลุมบริบท (context) ปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (product) โดยที่ องค์ประกอบทั้ง 4 ตัวมีรายการย่อยหลายรายการที่ต้องมาจัดลำดับความสำคัญซึ่งในกรณีนี้ เกี่ยวข้องกับการวิจัยประเมินผลทางไกล จะเห็นว่าเทคนิคเดลฟายยังคงใช้ผู้เชี่ยวชาญในการให้ ความคิดเห็นโดยไม่ต้องเจอหน้ากันซึ่งให้ข้อสรุป/ข้อค้นพบภายในระยะเวลาที่รวดเร็ว ไม่ว่าจะ เป็นการถามผู้เชี่ยวชาญโดยตรงโดยที่ผู้วิจัยไม่ต้องเตรียมข้อมูลใดๆให้กับผู้เชี่ยวชาญหรือจะ ทำการศึกษาได้ข้อสรุปเบื้องต้นแล้วว่าในเรื่องที่จะศึกษานั้นเป็นอย่างไร ให้ผู้เชี่ยวชาญแสดง

ความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยมากนักน้อยเพียงใด แล้วนำสรุปความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นรายงานการศึกษาต่อไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และกรรณิกา สุขเกษม, 2547 :317-320)

5.4 ขั้นตอนการใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

การวางกรอบการวิจัย ชั้นแรกผู้วิจัยต้องกำหนดกรอบของการวิจัยเนื่องจากประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นประเด็นเชิงคุณลักษณะที่มีขอบข่ายกว้าง กรอบการวิจัยอาจได้มาจากการศึกษาจากเอกสารหรือจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามฉบับแรกซึ่งมักจะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางภายในกรอบที่กำหนด (ชนิตา รัชพลเมือง, 2539)

กำหนดและเตรียมผู้เชี่ยวชาญ ชั้นนี้ถือว่าสำคัญและจำเป็นมาก เราเชื่อว่าได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เชี่ยวชาญจริงๆ ทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น ส่วนการเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญก็ยิ่งมีความจำเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญอาจมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยลักษณะนี้หรืออาจไม่มีให้ผู้วิจัยได้เต็มที่ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัวอธิบายถึงจุดมุ่งหมายขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณ และประโยชน์ของการวิจัย ย้ำถึงความจำเป็นแบบความสำคัญของการใช้ผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงขอความร่วมมือ ถ้าไม่รับความร่วมมือก็จำเป็นต้องไปหาผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นต่อไป ถ้าได้รับความร่วมมือก็ขอนัดวันและเวลาสำหรับสัมภาษณ์ การเตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวนอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่าได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดียังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัว เตรียมข้อมูล จัดระบบข้อมูลและความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2539) เนื่องจากเทคนิคเดลฟายเป็นการรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องต้องกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้นผลการวิจัยถูกต้องมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและจำนวนผู้เชี่ยวชาญ จากการศึกษาของแม็กมิลลัน (Macmillan, 1989) พบว่าหากจำนวนผู้เชี่ยวชาญมีขนาดตั้งแต่ 17 ขึ้นไปอัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมากจนคงที่

เครื่องมือที่ใช้ การเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำคัญ รูปแบบขอแบบสอบถามทั้งสองประเภทคือแบบสอบถามปลายเปิดและแบบสอบถามปลายปิดชนิดประมาณค่า (โดยทั่วไปใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับ) การเก็บข้อมูลในรอบแรกโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมความคิดเห็นแบบกว้างๆ จากผู้เชี่ยวชาญ สำหรับแบบสอบถามในรอบที่สองพัฒนามาจากคำตอบของแบบสอบถามในรอบแรกโดยนำความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญมาสังเคราะห์สร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่าแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจัดลำดับความสำคัญหรือคาดการณ์แนวโน้มแต่ละข้อ การจัดทำแบบสอบถามในรอบที่สามนั้นจะมีการนำคำตอบของแต่ละข้อที่ได้รับจากแบบสอบถามรอบที่สองทั้งหมดมาคำนวณค่าสถิติ ประเด็นที่ต้องพิจารณาในการจัดทำแบบสอบถามคือการ

เลือกค่าสถิติที่ใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับได้แก่ ค่ามัธยฐาน(Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) หรือความถี่ ร้อยละ เป็นต้น

ขั้นการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลสำหรับการใช้เทคนิคเดลฟายมีหลายรอบส่วนใหญ่ไม่เกิน 4 รอบแต่ละรอบจะมีการเตรียมข้อมูล การนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการที่แตกต่างกันตั้งรายละเอียด ดังนี้

การเก็บข้อมูลรอบที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อมูลกว้างๆ จากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้คำถามปลายเปิด ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น การเก็บข้อมูลในรอบนี้ต้องมีการจัดทำจดหมายนำที่ชี้แจงจุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญยอมสละเวลาให้ข้อมูล ถ้าเป็นไปได้ควรส่งแบบสอบถามในรอบแรกไปยังผู้เชี่ยวชาญที่ตอบรับจะเข้าร่วมในกระบวนการทันทีเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้ให้ข้อมูลและเป็นการกระตุ้นความกระตือรือร้นในการให้ข้อมูลกับสมาชิกในกระบวนการเดลฟาย

การเก็บข้อมูลรอบที่ 2 หลังจากที่ได้คำตอบจากรอบแรกแล้วต้องทำการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปประเด็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเพื่อนำไปให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏในข้อความทุกประเด็น ในขั้นตอนนี้มีการจัดทำแบบสอบถามที่เป็นคำถามปลายปิดในรูปมาตรฐานค่าสำหรับเก็บข้อมูลในรอบที่สอง คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามที่สองนี้เป็นข้อมูลความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในรอบแรก ต้องไม่นำเสนอแนวคิดของตนเองเพิ่มเติมไปในแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่สองจะได้รับการวิเคราะห์เพื่อสรุปผลของกลุ่มแล้วจัดทำเป็นแบบสอบถามสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลรอบที่สาม

การเก็บข้อมูลรอบที่ 3 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากรอบที่สองมาสร้างเป็นแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลในรอบที่สาม จุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูลในรอบนี้เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลซ้ำ ในรอบนี้ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนจะได้รับข้อมูลย้อนกลับโดยมีข้อมูล 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของกลุ่มที่แสดงด้วยค่าทางสถิติ ส่วนที่สองเป็นข้อมูลที่เป็นคำตอบของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าของคำตอบแต่ละคนสำหรับการนำเสนอข้อมูลย้อนกลับส่วนแรกผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้รับเหมือนกันส่วนข้อมูลส่วนที่สองผู้เชี่ยวชาญจะได้รับเฉพาะคำตอบของตนเองแบบสอบถามที่ส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่สามแต่ละคนจึงมีลักษณะไม่เหมือนกันการเก็บข้อมูลในรอบนี้ต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความคิดเห็นของตนเองใหม่หลังจากที่ได้เห็นความคิดเห็นของกลุ่มจากข้อมูลส่วนหนึ่ง หากยังคงยืนยันหรือไม่เปลี่ยนคำตอบจากรอบที่สองก็สามารถให้เหตุผลประกอบได้ ข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมาต้องทำการวิเคราะห์และตรวจสอบระดับความสอดคล้องหรือฉันทามติของกลุ่มว่าสามารถยุติการเก็บข้อมูลได้หรือไม่ ผู้วิจัยก็สามารถยุติกระบวนการเดลฟายได้ในรอบที่สาม แต่หากยังไม่พบฉันทามติก็ควรดำเนินการต่อไปในรอบที่สี่โดยวิธีการแบบเดียวกัน (Dewar, 2008; สุวิมล ว่องวานิช, 2548 : 223-224)

การรายงานและแปลผล ขั้นตอนนี้เป็นการจัดทำรายงานผลที่ได้จากวิเคราะห์ข้อมูลจากรอบสุดท้ายเพื่อเสนอกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจสำหรับนำไปใช้ประโยชน์

ต่อไป การแปลผลดูที่ระดับฉันทามติที่เหมาะสมจากงานวิจัยของเมอร์รี่และแฮมมอน (Murry and Hammon, 1995) ได้ตั้งระดับฉันทามติไว้ ณ ระดับ 75% และการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาของค่าของคำตอบจากระดับฉันทามติที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงน้อยกว่า 20 % ของรอบที่ผ่านมา ในขณะที่ฟลานเดอร์ (Flander, 1989) กำหนดระดับฉันทามติที่เหมาะสมไว้ ณ ระดับ 60% และ ลินส์โตน (Linstone, 1978) ให้ข้อเสนอว่า ควรยุติการวิจัยในรอบต่อไป เมื่อระดับฉันทามติเพิ่มขึ้นหรือลดลงน้อยกว่า 15% เมื่อเปรียบเทียบกับรอบที่ผ่านมา สำหรับเกณฑ์พิจารณาฉันทามติพิจารณาด้วยค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมและมัธยฐานน้อยกว่า 1.00 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.50

สรุปว่าขั้นตอนของกระบวนการเดลฟายของมหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ (University of Illinois Extension ,2007) ได้ระบุขั้นตอนไว้ 8 ขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมการโดยการวางแผนร่วมกัน ได้แก่ การวางกรอบแนวคิดการวิจัย การออกแบบการสร้างประเด็นคำถาม การรับคำตอบกลับของแบบสอบถามที่สัมภาษณ์ทางอีเมลล์

2) เป็นการสร้างแบบสอบถามในรอบแรก โดยการสำรวจข้อมูลจากเอกสาร การสอบถามผู้เชี่ยวชาญต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ประเด็น ปัญหา สถานการณ์ ข้อคิดเห็นต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้แล้วทำการสร้างแบบสอบถามปลายเปิดโดยใช้คำถามง่ายๆ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิอาจตอบกลับทางอีเมลล์ หรือการนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

3) เป็นการรวบรวมผลจากข้อมูลในแบบสอบถามและสร้างแบบสอบถามในรอบที่สองแล้วเตรียมให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสอบถามให้ผลสะท้อนกลับ

4) ในแบบสอบถามรอบที่สองเป็นการรวบรวมข้อคำถามที่ได้จากการรวบรวมจากการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิในรอบแรกแล้วทำการตรวจสอบเพื่อประเมินคำถามในแต่ละข้อ ในความเป็นไปได้ ข้อเสนอแนะในแต่ละประเด็นว่าวิธีการระดมสมองในรอบแรกทำให้ได้ประเด็นที่มีความเป็นไปได้จริงและได้ประเด็นที่เป็นแนวคิดใหม่ แล้วจัดส่งแบบสอบถามในรอบที่สองให้ผู้เชี่ยวชาญ

5) เป็นการพัฒนาแบบสอบถามในรอบที่สาม ทำการสรุปวิเคราะห์ค่าทางสถิติตามประเด็น

6) ผู้วิจัยทำการส่งแบบสอบถามในรอบที่สาม เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญเดิมได้มีการตรวจสอบความคิดเห็นว่ายังคงยืนยันความคิดเห็นเดิมหรือไม่ ถ้าหากไม่ตรงกับความคิดเห็นเดิมให้ผลสะท้อนกลับในข้อเสนอแนะ

7) ขั้นตอนนี้เป็นกรรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามชุดที่สามทำการตรวจสอบผลสะท้อนกลับ สรุปวิเคราะห์ค่าสถิติ หากไม่ได้รับฉันทามติอาจต้องส่งแบบสอบถามในรอบต่อไปเพื่อทำการสรุปฉันทามติให้ได้

8) ขั้นการรายงานผล ผู้วิจัยรายงานผลตามประเด็น ข้อมูลจากรอบสุดท้ายนำเสนอกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจต่อไป

5.5 ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย คือ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบแบบสอบถามโดยได้แสดงความคิดเห็นที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากผู้อื่น ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามจากข้อมูลย้อนกลับในรอบต่อๆ ไปทำให้สามารถทบทวนความคิดของตนเองและให้ข้อคิดที่ละเอียดขึ้น ถูกต้องมากขึ้น ผู้ใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัยมีความเห็นว่าการตอบแบบสอบถามตามเทคนิคเดลฟายให้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นประโยชน์มากกว่าการสัมภาษณ์หรือให้ผู้เชี่ยวชาญมานั่งอภิปรายประชุมร่วมกัน ลดการถกเถียง การให้เหตุผลซึ่งอาจทำให้สับสน สนับสนุนให้ผู้ตอบคิดด้วยตนเองโดยปราศจากการรบกวน สนับสนุนการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระโดยไม่ต้องเกรงต่อการถูกดูแคลนการที่ไม่ต้องเผชิญหน้ากันสามารถใช้การตอบทางอีเมลล์ได้

ข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย คือ การตอบแบบสอบถามหลายรอบ อาจทำให้ผู้ตอบรำคาญ เสียเวลาในการวิจัยมาก อาจได้รับความคิดที่ไม่ดีเนื่องจากไม่มีการอภิปราย เป็นการปิดกั้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นของบั้นนี้(Bunning, 1979) ดังนั้น ในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการตอบแบบสอบถามโดยในรอบที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 17 คน ส่วนในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เป็นการตอบแบบสอบถามโดยเลือกจำนวนกลุ่มตัวอย่างคนละกลุ่มกับในรอบที่ 1 จำนวน 30 คนเพื่อเป็นการลดข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิมตามที่ไดกล่าวมา ดังเช่นงานวิจัยของสุวลี ทวีบุตร(2540 : 46-47) เป็นงานวิจัยเปรียบเทียบผลการสร้างฉันทามติและระดับการให้ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญระหว่างการใช้เทคนิคเดลฟายแบบเดิมและเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 เป็นคนละกลุ่มกับในรอบที่ 2 และ 3 เช่นเดียวกัน วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและบทบาทหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยของสุวลี ทวีบุตรนี้คือ การแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ทำหน้าที่ร่วมระดมสมองด้วยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงในรอบที่ 1 ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลเป็นนิสิตมหาบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 คณะสายวิทยาศาสตร์และคณะสายสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 6 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดประมาณค่า 5 ระดับในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เป็นนิสิตมหาบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 จากคณะต่าง ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 35 คน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของร็อกเวลล์ เฟอร์กูสันและมาร์ค (Rockwell, Furguson Mark, 2000 อ้างถึงใน ศันสนีย์ จันท์สถิตพร, 2549: 48-49) ได้ใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงในการวิจัยและประเมิน เพื่อเรียงลำดับก่อนหลังของการจัดการศึกษาทางไกลใน Midwest State โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาทางไกล 2) หาข้อสรุปในการจัดการศึกษาทางไกล 3) ดำเนินตามกระบวนการจัดการศึกษาทางไกลตามแผน 4) เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นจากโครงการที่พัฒนาการวิจัยใช้รูปแบบการ

ประเมินแบบ CIPP ของสตัฟเฟอเบีมส์ (Stufflebeams, 1971) เพื่อหาคำตอบของการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การประเมินความต้องการจำเป็น โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญ 43 คน และมีขั้นตอนการตอบแบบสอบถาม 3 รอบดังนี้ รอบที่ 1 สมาชิก 20 คนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญตอบคำถามรอบที่ 1 จากแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งเรียงจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พร้อมทั้งให้ข้อชี้แจงจากคำถามแต่ละข้อ ในรอบที่ 2 เป็นสมาชิก 28 คนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญตอบคำถามในรอบที่ 2 จากแบบสอบถามที่ตอบกลับจากรอบที่ 1 ซึ่งผ่านการหาค่าเฉลี่ยแล้ว โดยแบบสอบถามรอบนี้จะเป็นแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า 3 ระดับเรียงจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดโดยให้สมาชิก 10 คนพิจารณาค่าเฉลี่ย จัดอันดับ 10 อันดับ พร้อมทั้งแสดงเหตุผลประกอบโดยแบบสอบถามรอบที่ 2 มีลักษณะของข้อคำถามเช่นเดียวกับแบบสอบถามในรอบแรก ในรอบที่ 3 ผู้เข้าร่วมประชุม 14 คนซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมประชุมในการประชุมเรื่องการเรียนทางไกล ตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 แล้วจัดเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ยที่ได้คำนวณไว้ หลังจากนั้นให้สมาชิก 5 คนซึ่งเป็นสมาชิกในท้องถิ่นซึ่งมีความสนใจในการศึกษาทางไกลทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เป็นผู้วิจารณ์รายงานยืนยันข้อค้นพบและการแปลในรายงาน นอกจากนี้ รอทเวลล์ (Rothwell, 1996) ได้นำเทคนิคเดลฟายแบบเดิมมาปรับใช้ด้วยวิธีการเดียวกันนี้ในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงแล้วเรียกชื่อใหม่ว่า a reverse Delphi procedure (Nelson, 2002 : online) อย่างไรก็ตามเทคนิคเดลฟายยังมีข้อบกพร่องที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดความเป็นศาสตร์ ให้ผลไม่แม่นยำ อาร์มสตรองได้กล่าวไว้ (Amstrong, 1978) แมคริดาคิส และวิลไรท์ (Makridakis and Wheelright, 1978) ได้ระบุว่าเดลฟายมีข้อบกพร่องในเรื่อง ความเชื่อถือได้น้อยในการรวบรวมความคิดเห็นที่ขึ้นอยู่กับผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกมา ความคลุมเครือของแบบสอบถามมีผลต่อคำตอบและความยากในการประเมินระดับความเชี่ยวชาญที่จะใช้ในการพยากรณ์

โดยสรุปหลักการของเดลฟายมีด้วยกัน 3 ประการคือ การกำหนดโครงสร้างของเส้นทางการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เทคนิคนี้เหมาะกับการใช้การคาดการณ์ในมิติที่ไม่ซับซ้อน ส่วนใหญ่มีมิติเดียว เทคนิคเดลฟายนั้นได้มีการปรับปรุงมาประยุกต์ใช้หลายลักษณะ แต่หลักการใหญ่ยังคงเหมือนเดิม กล่าวคือเทคนิคเดลฟายเป็นระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ศึกษาปัญหาพร้อมสมัยและปัญหาของอนาคต ที่อาศัยการตัดสินใจของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยที่ผู้เชี่ยวชาญไม่ต้องมาประชุมกัน การพิสูจน์ความถูกต้องและเชื่อถือได้ของผลการใช้เทคนิคเดลฟายอาจจะพิจารณาจากความถี่พิถีพิถันของการให้รายละเอียดของการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนว่าได้ทำอย่างประณีตถูกต้องตามหลักวิชาการ วิธีนี้สามารถที่นำไปใช้คู่กับเทคนิควงล้ออนาคตอันดับต่อไป

5.6 การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงวิธี EDFR

เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) หมายถึงเทคนิคเดลฟายที่มีการปรับปรุงวิธีการหรือขั้นตอนการดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และลดข้อจำกัดที่

เกิดขึ้นในเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิมโดยเฉพาะข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาในการเก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามของเทคนิคเดลฟายในแต่ละรอบใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 40 วัน จึงมีความพยายามหาวิธีลดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) การใช้วิธีการระดมความคิดเห็นแทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมแนวคิดที่หลากหลายของกลุ่มบุคคล สำหรับการจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิดในรอบที่ 2 ของเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม การระดมความคิดเห็นจะช่วยลดระยะเวลาสำหรับการจัดทำแบบสอบถามในรอบสอง เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้วยเทคนิคระดมความคิดเห็นจะทำให้ได้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และมีการอภิปรายภายในกลุ่มอย่างมีเหตุผล (สุวลี ทวีบุตร, 2540) และช่วยลดระยะเวลาในการออกแบบสอบถามกลับคืนในรอบแรก

2) การใช้วิธี สัมภาษณ์แทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก จุมพล พูลภัทรชีวิน ได้ปรับปรุงเทคนิคเดลฟายให้เหมาะกับการวิจัยอนาคต โดยพัฒนาเทคนิคที่เรียก EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เทคนิคนี้เก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกด้วยการสัมภาษณ์ไม่มีการจำกัดขอบเขตของแนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ ผู้ให้สัมภาษณ์มีโอกาสปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขข้อมูลเพื่อให้สัมภาษณ์ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2549)

3) การประชุมแบบเดลฟาย (Delphi Conference) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะของการประชุม ระหว่างการประชุมจะเก็บข้อมูลซ้ำด้วยแบบสอบถาม และนำเสนอข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่ม และขอให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาและตรวจสอบความคิดเห็นของตนเองอีกครั้งพร้อมกับการสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายกันภายในกลุ่ม การเก็บข้อมูลแบบนี้ไม่สามารถปิดบังสถานภาพทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลได้ ผู้วิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลได้

4) เดลฟายที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน(Computer-Based Delphi)(SEMEOVOLTECH, 2002) การวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นข้อมูลของสมาชิกในกระบวนการ โดยไม่ต้องอาศัยการสรุปหรือวิเคราะห์ความคิดโดยนักวิจัยซึ่งอาจมีความลำเอียงวิธีนี้จะเก็บข้อมูลได้รวดเร็ว ประหยัด

5) เดลฟายกลุ่ม (Group Delphi) วิกกินและเอลชูด (Witkin and Altschuld ,1995) เสนอการใช้เดลฟายกลุ่มโดยการกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและเชิญเข้ามีส่วนร่วมในการประชุม เมื่อได้รับการตอบรับและผู้เชี่ยวชาญให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมในการประชุมแล้ว ผู้ประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessor) ส่งแบบสอบถามรอบที่ 1 ไปให้ก่อนการประชุม หลังจากนั้นก่อนหรือหลังการประชุมประมาณ 3-4 ชม. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะได้รับแบบสอบถามฉบับที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญใช้ช่วงเวลาระหว่างพักการประชุมประมาณ 20 นาที ในการตอบแบบสอบถามโดยผู้ประเมินความต้องการจำเป็นขอความร่วมมือไม่ให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามภายในกลุ่ม ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นรวบรวมคำตอบที่ได้อย่างรวดเร็ว

จากนั้นสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 เมื่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 เสร็จเรียบร้อย ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นจำข้อเสนอแนะหรือประเด็นที่มีผู้ไม่เห็นด้วยมาพิจารณาร่วมกันแบบเผชิญหน้าเพื่อหาข้อสรุป

โดยสรุป การใช้เทคนิคเดลฟายตามความคิดของกอร์ดอน (Gordon, 1994) เป็นวิธีการอภิปรายที่มีการควบคุมประเด็นการอภิปรายโดยผู้อำนวยการความสะดวก มีการเปิดเผยความคิดเห็น และใช้วิธีการสร้างฉันทามติที่ปราศจากการแสดงอารมณ์ของผู้ให้ข้อมูล ไม่ว่าจะ เป็นอารมณ์โกรธ ร้อน หรือเย็น แม้ว่าในบางครั้งจะไม่สามารถหาฉันทามติได้จากเทคนิคนี้ แต่ก็มีข้อมูลเหตุผลที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายได้ หลักการของเดลฟายมี 3 ประการ คือการกำหนดโครงสร้างของเส้นทางการส่งผ่านข้อมูล ข่าวนสาร การใช้ข้อมูลย้อนกลับ และการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เทคนิคนี้เหมาะสมกับการใช้กับการคาดการณ์ในมิติที่ไม่ซับซ้อน ส่วนใหญ่มีมิติเดียววิธีนี้สามารถไปใช้คู่กับเทคนิคเชิงอนาคตอื่น ๆ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้

ความยากของการนำเทคนิคเดลฟายไปใช้อยู่ที่การนำเสนอข้อมูลในรอบ 3, 4,... เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่คุ้นเคยกับวิธีการนี้ได้เข้าใจวิธีการให้ข้อมูล วิธีนี้มีการนำเสนอค่าสถิติได้แก่ค่ามัธยฐานซึ่งนิยมใช้มากกว่าค่าเฉลี่ยและมีค่าพิสัยควอร์ไทล์ (inter-quartile) ที่แสดงขอบเขตของการตอบของคนประมาณ 50 % ซึ่งจะเห็นจากมาตราประมาณค่า 7 ระดับ จะมีคนประมาณ 25 % ที่ตอบโดยให้ค่าอยู่ในช่วง 1-3 และประมาณ 25 % ตอบอยู่ในช่วง 5-7 และประมาณ 50 % หรือครึ่งหนึ่งตอบอยู่ในช่วงพิสัยควอร์ไทล์ คือค่าระหว่าง 3.2-5.5 (ค่าประมาณ) และตัวอย่างนี้ ค่ามัธยฐานน่าจะเป็นค่าที่อยู่ระหว่างค่า 4.5 (ค่าประมาณ) ตามตัวอย่างนี้จะเห็นว่าลักษณะของข้อมูลที่ได้รับค่อนข้างกระจาย ค่าพิสัยควอร์ไทล์มีค่ามากกว่า 1.5 ซึ่งเป็นค่าที่ใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินระดับฉันทามติ ข้อมูลในลักษณะนี้ควรดำเนินการทำเดลฟายในรอบต่อไป แต่หากคนประมาณครึ่งหนึ่งหรือ 50 % มีการตอบที่เกาะกลุ่มกัน ค่าพิสัยควอร์ไทล์จะน้อยกว่า แสดงว่าเสียงส่วนใหญ่เห็นพ้องกัน หากไม่ใช้เกณฑ์พิสัยควอร์ไทล์อาจให้ค่าสมบูรณ์ของผลต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐาน ถ้ามีค่าไม่เกิน 1 แสดงว่ามีฉันทามติ (สุวิมล ว่องวานิช, 2548)

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 แนวโน้มอนาคตทางสังคมและการบริหารมหาวิทยาลัยไทย

6.1.1 แนวโน้มอนาคตทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการศึกษา

โอแฮร์และโอเดล (o' Hair, M.J. and Odel, S.J. 1995) ได้กล่าวถึงแนวโน้มสำคัญ 7 ประการของสังคมอนาคต ซึ่งจะมีผลกระทบเป็นพิเศษต่อระบบการอุดมศึกษาดังต่อไปนี้

แนวโน้มที่ 1 เราผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ คือ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมอุตสาหกรรมสู่สังคมสารสนเทศหรือสังคมการสื่อสาร การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เห็นได้ชัดเจนทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยโทรศัพท์ โทรทัศน์

คอมพิวเตอร์และองค์ประกอบของเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ แนวโน้มนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่เห็นได้ชัดก็คือ มีงานใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการศึกษาเป็นพิเศษ และมีการปลูกฝังทักษะทางเทคนิค นักการอุดมศึกษาควรจะประสานสัมพันธ์ร่วมมือกับผู้นำทางธุรกิจ เพื่อที่จะทำให้มีการนำสมรรถนะในการทำงานของอาชีพต่าง ๆ มาพิจารณา เพื่อจัดทำหลักสูตรรายวิชาที่มีการจัดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ความจำเป็นที่ต้องนำสมรรถนะการทำงานเกี่ยวข้องกับรายวิชาที่จัดสอน ก็เพื่อเป็นการช่วยให้บัณฑิตนักศึกษามีสมรรถนะอาชีพได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ระบบการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นสิ่งซึ่งจำเป็นและเกิดขึ้นทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามาในบ้านทุกบ้าน เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนการสอน การบริการทางห้องสมุดปัจจุบันนี้ก็ได้อาศัยกลไกทางอิเล็กทรอนิกส์เช่นกัน

แนวโน้มที่ 2 การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นรวดเร็วกว่าที่เคยปรากฏในอดีตของศตวรรษที่ผ่านมา โทเฟลอร์ (Toffler, 1970) ได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า อาการช็อกของอนาคต (future shock) ตัวอย่างของสิ่งซึ่งเปลี่ยนแปลงก็คือ มีสินค้าหลายอย่าง สัดส่วนถึง 1/3 ที่อยู่ในตลาดปัจจุบัน ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนเมื่อ 10 ปีที่แล้ว มีหนังสือใหม่ ๆ พิมพ์ขึ้นไม่ต่ำกว่า 1,000 ฉบับต่อ 1 วัน และปรากฏคำใหม่ ๆ ในภาษาต่าง ๆ ซึ่งคนในอดีตไม่เคยรู้จัก นอกจากนี้ องค์ความรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นข้อเท็จจริงหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในปัจจุบันนี้จะทันสมัยใน 10 ปีข้างหน้า ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้เห็นได้ชัดเจนตามปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ปรากฏการณ์กล้องจุลทรรศน์ หรือ telescoping effect ซึ่งคำพูดในปัจจุบันซึ่งใช้ชีวิตจนถึงอายุประมาณ 62 ปี ซึ่งถือว่าเป็นอายุเฉลี่ยในยุคปัจจุบันนั้นได้เห็นความเปลี่ยนแปลงในชีวิตเท่ากับรุ่นบรรพบุรุษที่เกิดมาก่อน ระยะเวลา 800 ปี (Toffler, 1970) คาดว่าในอนาคต 10 ปี จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกันหรือรวดเร็วกว่าความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้เป็นสิ่งซึ่งครูบาอาจารย์ที่สูงอายุไม่สามารถจะเข้าใจหรือรับได้ ดังนั้น จึงควรจะมีการปฏิรูปการอุดมศึกษาเพื่อที่จะทำให้คุณาจารย์และสถาบันอุดมศึกษาสามารถปรับตัวและรับการเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่วงการวิชาการ สารวิชา และยุทธวิธีในการเรียนการสอนให้เหมาะสมด้วย

แนวโน้มที่ 3 ความเป็นส่วนตัวและการพึ่งพาตนเองจัดเป็นสาระสำคัญที่สุดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และการอุดมศึกษาไม่เป็นข้อยกเว้น พบว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงการเน้นการพึ่งพาตนเองสูงขึ้น เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องธุรกิจ ผู้บริหาร เลขานุการ นิสิตนักศึกษา มีความจำเป็นที่จะต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ด้วยตนเอง การเรียนการสอนเน้นผู้เรียน เน้นความเป็นเอกกัตบุคคลและยังมุ่งสู่การสอนจากบ้าน (home schooling) ด้วย นอกจากนี้ แนวโน้มอนาคตจะเน้นให้ผู้ปกครองสอนลูกหลานด้วยแหล่งทรัพยากรของตนเองที่บ้าน โดยอาศัยกรอบแนวคิดการชั้นนำของโรงเรียน สภาวะทั่วโลกยังชี้ให้เห็นว่ามีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการและปกครองสถาบันการอุดมศึกษาทุกระดับในลักษณะที่เชื่อมั่นในความสามารถของรัฐ ในการกำกับดูแลของสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาลดลง (Fields, 1993; Toffler & Toffler,

1993; Naisbitt, 1982) อำนาจและการตัดสินใจได้รับการถ่ายโอนจากภาครัฐไปสู่ชุมชน และชุมชนท้องถิ่นมีแนวโน้มที่จะได้รับความใส่ใจและอำนาจสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่มีที่สิ้นสุด

การเคลื่อนไหวทางการอุดมศึกษาก็คือ การมุ่งสู่การบริหารจัดการโดยเน้นสถานที่ตั้ง (site-based management) ไม่ได้รวมเฉพาะผู้บริหาร คณาจารย์และบุคลากรต่าง ๆ ซึ่งเป็นประชาคมของการอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้โอกาสนิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหลัก ๆ รวมทั้งผู้ปกครอง ผู้นำทางธุรกิจ นักวิชาชีพทางการแพทย์และอื่น ๆ การควบคุมกำกับดูแลการอุดมศึกษามุ่งไปสู่การให้อำนาจแก่ท้องถิ่น โดยการเลือกของผู้ปกครอง ซึ่งถือว่าท้องถิ่นนั้นเป็นผู้กำกับดูแลการอุดมศึกษา ในขณะที่เดิวก่อนอาจารย์ไม่สามารถที่จะสอนนิสิตนักศึกษาอยู่ในห้องเรียนที่ประตูปิดอีกต่อไป แต่มีความคาดหวังว่าอาจารย์จะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในท้องถิ่น เพื่อจัดหลักสูตรของโรงเรียนรวมทั้งการแสวงหางบประมาณเพื่อการจัดสรรงบประมาณด้วย (Juny, 1991, 1993)

แนวโน้มที่ 4 การเปลี่ยนแปลงของประชากรกำลังเกิดขึ้นในขณะที่สังคมอุตสาหกรรมกำลังหมดความสำคัญลง ท่ามกลางพัฒนาการของสังคมการสื่อสาร ประการแรก มีการย้ายถิ่นฐานทั่วประเทศ บุคคลซึ่งเกิดขึ้นในถิ่นฐานหนึ่งเติบโตและทำงานในถิ่นฐานอื่น และเน้นชุมชนเมืองมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งเมืองใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ตามความต้องการทางด้านลักษณะงานด้วย ประการที่สองประชากรไทยในปัจจุบันมีอายุสูงขึ้น อันเป็นลักษณะที่พ้องต้องกันกับแนวโน้มของโลกตามที่ ดิชวาลด์และฟลาวเวอร์ (Dychtwald and Flower, 1989) ได้กล่าวถึงในหนังสือชื่อ Age Wave ดังนั้น ชาวไทยในปัจจุบันซึ่งมีสุขภาพดีขึ้นเพราะเทคโนโลยีทางการแพทย์พัฒนาขึ้นนั้นจึงเปลี่ยนงานและผู้ซึ่งเกษียณอายุการทำงานเมื่อ 60 ปี แล้วก็ยังสามารถจะทำงานต่อได้อีก และสามารถเปลี่ยนไปทำงานใหม่เป็นงานที่สองและงานที่สามได้

แนวโน้มที่ 5 ในปัจจุบันและในอนาคตนั้น คนเราจะใช้ชีวิตอยู่ในลักษณะพหุคุณหลากหลายที่เรียกว่า Multiption society ในประเทศไทยได้เกิดโรงเรียนให้เลือกขึ้นมากมาย ปัจจุบันนี้มีโรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนหลายรูปแบบ มีโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศหรือโรงเรียนซึ่งสอนวิชาชีพเฉพาะในการดูแลคนไข้ ตลอดจนมีโปรแกรมพิเศษต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีและอนาคตเราจะได้เห็นข้อเลือกโดยการเรียนรู้ตามอัชยาศัย เช่น การเรียนจากบ้านในฐานะที่เป็นโปรแกรมร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา (home school)

แนวโน้มที่ 6 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ นั้น จะพบว่า ผู้จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะสร้างงานของตนเอง ลักษณะของธุรกิจรายย่อยหรือขนาดเล็กจะเป็นส่วนใหญ่ของธุรกิจทั้งหมดในประเทศไทย อันเป็นแนวโน้มของโลก ในขณะที่หลักสูตรในปัจจุบันเน้นการผลิตบัณฑิตไปเพื่อเข้าสู่การทำงานขององค์กร ซึ่งตั้งอยู่แล้วมิใช่ไปสร้างงานด้วยตนเอง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความเป็นจริงในอนาคตของการเปลี่ยนแปลงลักษณะวิถีชีวิตและการทำงาน

แนวโน้มที่ 7 เราควรจะต้องยอมรับว่าเราใช้ชีวิตอยู่ในโลกซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรมพหุคูณ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ปราศจากพรมแดนและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูงนี้ วัฒนธรรมท้องถิ่นถูกคุกคามและลดความสำคัญลงกลายเป็นวัฒนธรรมของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในชุมชนเมือง อาจารย์มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะยอมรับวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกัน จากที่ตนเองยึดถือหรือยอมรับในค่านิยม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการแต่งตัว ดนตรี การแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือคณาจารย์ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนั้น เรื่องวัฒนธรรมของประชาคมอุดมศึกษาไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ผู้บริหาร วัฒนธรรมอาจารย์หรือวัฒนธรรมนิสิตนักศึกษา จึงสำคัญยิ่งในการปฏิรูปอุดมศึกษา

6.1.2 การบริหารมหาวิทยาลัยไทยในอนาคต

มหาวิทยาลัยหลายหน้าที่ มหาวิทยาลัยเริ่มต้นด้วยโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นแต่เพียงโรงเรียนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยคืออะไร คนส่วนมากจะเห็นภาพของศูนย์การค้าของโรงแรม ของโรงพยาบาล ของโรงเรียนสาธิต ของสถาบันวิจัย ของสถาบันการศึกษาต่อเนื่อง ของโรงพิมพ์ ของร้านหนังสือ ของโรงละคร ในบางแห่งก็เห็นภาพของทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ฟาร์มเพาะกล้า เพาะกุ้ง โรงงาน ภาพเหล่านี้รวมเข้าอยู่ในหนึ่งมหาวิทยาลัยหรือหลายภาพในหลายมหาวิทยาลัย บทบาทและหน้าที่ของมหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงไปและเปลี่ยนไปในลักษณะทับถมเพิ่มพูน เป็นภาพหลายภาพทับและซ้อนกันอยู่

มหาวิทยาลัยยังทำหน้าที่ในการให้การศึกษอบรมกุลบุตร กุลธิดา ของประเทศชาติอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภาระหน้าที่ในการฝึกอบรมคนซึ่งเป็นภาระแรก และภาระหลักนั้น มหาวิทยาลัยยังทำหน้าที่อยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงและคงต้องทำต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพียงแต่ลักษณะแหล่งบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยจะอบรมและพัฒนาขึ้นนั้น คงจะเปลี่ยนแปลงไปและการเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนก็คือ จากบัณฑิตข้าราชการและบัณฑิตวิชาชีพกลายเป็นบัณฑิตธุรกิจมากยิ่งขึ้น ส่วนการก้าวไปสู่บัณฑิตคิดค้นและบัณฑิตชั้นนำนั้นคงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในยุคต่อไป ซึ่งเป็นยุคของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทยปัจจุบัน ภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่จะผลิตบัณฑิตในลักษณะดังกล่าวคงยังไม่สามารถตัดสินใจ และคัดเลือกลักษณะเด่นอย่างใดอย่างหนึ่งได้เต็มที่นัก แต่การกำหนดจุดเน้นคงพอจะเป็นรูปธรรมได้บ้างตามแต่ละสถาบัน

มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาวิชาชีพยังคงเป็นภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะคณะทางวิชาชีพ (Professional Schools) ต่าง ๆ นั้น ยังเน้นคณะหลักของมหาวิทยาลัยอยู่ไม่ใช่น้อย วิชาชีพต่าง ๆ นั้นมีกระบวนการพัฒนาเนื้อหา และเทคนิคด้านวิธีการทดลอง ปฏิบัติ เรียนรู้ แก่ไข ทดลองใหม่ ปฏิบัติใหม่ อยู่ตลอดเวลา ทำให้การพัฒนาทางอาชีพดำเนินไปได้อย่างสม่ำเสมอในสภาพมหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่ การเปลี่ยนแปลงแบบบริหารมหาวิทยาลัยจะมีผลต่อการดำเนินงานในทางอาชีพของแต่ละอาชีพเพียงใด กระบวนการทางวิชาชีพจะจำกัดลงโดยทำให้มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ในเชิงวิชาชีพได้ดีขึ้นหรือไม่ เป็นสิ่งที่ต้องตอบคำตอบให้ชัดเจน

มหาวิทยาลัยกับจิตใจและรสนิยมของสังคมนั้นนับเป็นภาระหน้าที่ที่ละเอียด ซับซ้อน และประณีต จิตใจที่ดี รสนิยมที่ประณีต ทั้งสองสิ่งนี้ถือเป็นเครื่องชี้พัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม ประเทศชาติที่คนมีจิตใจสูงและรสนิยมสูงจะสะท้อนการศึกษาที่สูง โดยเฉพาะ การศึกษาในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยนอกจากสร้างคนที่มีจิตใจดีและรสนิยมที่เหมาะสมแล้ว ยังมีภาระหน้าที่ที่จะต้องสร้างมวลชนที่มีจิตใจและรสนิยมสูงตามไปด้วย หน้าที่นี้เป็นหน้าที่ เสี่ยงละ เป็นหน้าที่ที่มีแต่ขาดทุน ไม่มีผลกำไรตอบแทนให้เห็นชัด นอกจากภาพรวมของสังคม ภาระหน้าที่จึงเป็นของรัฐหรือหน่วยงานรัฐบาลเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่มหาวิทยาลัยจำเป็นต้อง ลงทุนทั้งในด้านการศึกษา การเผยแพร่ และการบริการ ระบบบริหารที่จะพัฒนาขึ้นต้องประสาน หน้าที่นี้ให้ได้

มหาวิทยาลัยกับการให้บริการนี้ เป็นภาพใหม่ของมหาวิทยาลัยไทย แต่เดิมนั้น มหาวิทยาลัยให้บริการสังคมเพียงการผลิตบัณฑิตให้เท่านั้น แต่วิถีชีวิตของธุรกิจและสังคม สมัยใหม่มีแนวโน้มที่จะพึ่งราชการและเทคนิคใหม่ขึ้นเรื่อย ๆ บทบาทการเผยแพร่สู่ชุมชน ไม่ใช่ ระบบของปริญญา (Degree System) จึงเกิดขึ้น และเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในช่วงหลัง พร้อม ทั้งเป็นที่ต้องการเพิ่มขึ้นมากด้วย เช่น บริการทางสุขภาพอนามัย บริการทางด้านกฎหมาย บริการทางด้านการศึกษา เป็นต้น การบริการเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นบริการเฉพาะและจัดให้กับคน เฉพาะ กลุ่มเฉพาะ แต่อีกหลายส่วนเป็นบริการแก่คนทั่วไป การปรับเปลี่ยนการบริหารใด ๆ ต้องมีหลักประกันให้การบริการยังคงมีอยู่เพียงพอ และไม่แพงขึ้นจนเกินกว่าความสามารถใน รายจ่ายค่าบริการของประชาชน

6.1.3 บริบทอุดมศึกษาร่วมสมัย

การอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษา การฝึกอบรมและการฝึกวิจัยในระดับหลัง มัธยมศึกษา ภารกิจของการอุดมศึกษาต้องเปิดโอกาสให้คนได้เรียนสูงขึ้นและสามารถเรียนรู้ได้ ตลอดชีวิต รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าเรียนมากขึ้น นานาประเทศทั่วโลกจึงให้ ความสำคัญกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและดำเนินการทบทวนบทบาทการจัดการศึกษาใน ประเทศของตน เพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของ ประเทศให้เท่าเทียมกับนานาประเทศได้อย่างมั่นคง ผลการวิเคราะห์สาระผู้วิจัยขอนำเสนอ บริบทอุดมศึกษาร่วมสมัยในประเด็นต่าง ๆ คือ พันธกิจและภารกิจอุดมศึกษาโลก และปัญญา โลกกว่าด้วย การอุดมศึกษา : ด้านการบริหารจัดการ รายละเอียด ดังนี้

พันธกิจและภารกิจอุดมศึกษาโลก ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้น โลกยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) นานาประเทศทั่วโลกทั้งใน ทวีปอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลียและเอเชีย ต่างพากันทบทวนบทบาทและการจัดการศึกษาของ ประเทศของตนเอง โดยต่างกำหนดวิสัยทัศน์ในการใช้การศึกษาเป็นกลไกในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมของประเทศให้ก้าวสู่ศตวรรษใหม่ได้อย่างมั่นคงและ ทัดเทียมกับนานาชาติ จากผลการประชุมระดับโลกเกี่ยวกับอุดมศึกษา ซึ่งองค์การยูเนสโกจัดขึ้น

ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ 5 – 9 ตุลาคม 2541 ได้ให้คำนิยาม “การอุดมศึกษาไว้ว่า หมายถึง การศึกษา การฝึกอบรมและการฝึกวิจัยในระดับหลังมัธยมศึกษา กิจกรรมวิชาการเหล่านี้จัดโดยวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาอื่นใดที่ได้รับการรับรอง วิทยฐานะจากหน่วยงานกลางของรัฐ และที่ประชุมได้พิจารณาเห็นความเห็นว่า ความต้องการในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยจำนวนนักศึกษาที่เข้าเรียนระดับอุดมศึกษาได้เพิ่มขึ้นทั่วโลกกว่า 6 เท่าจาก 13 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2503 มาเป็น 83 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งผลการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ให้การรับรอง พันธกิจและภารกิจของการอุดมศึกษาไว้ 17 มาตรา ดังนี้ (เกษม วัฒนชัย, 2545)

มาตรา 1 การอุดมศึกษามีภารกิจหลักที่จะให้การศึกษอบรม การฝึกอบรมและการวิจัยแก่เยาวชนและแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ชีวิต

มาตรา 2 การอุดมศึกษาจะต้องยึดบรรทัดฐานแห่งจริยธรรมสำหรับกิจกรรมวิชาการทุกชนิด นอกจากนี้ยังต้องมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ แต่ก็มีควมรับผิดชอบในภาระหน้าที่และศึกษาแนวโน้มของสังคมอย่างรู้เท่าทัน

มาตรา 3 การอุดมศึกษาจะต้องให้โอกาสทางการศึกษาแก่ทุกคน สนับสนุนให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้เข้าสู่การอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อยผู้ยากจนหรือผู้พิการ

มาตรา 4 สนับสนุนให้สตรีได้เข้าสู่อุดมศึกษาอย่างทัดเทียมกับบุรุษ

มาตรา 5 เพิ่มพูนความรู้ด้านการวิจัยทั้งด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ และให้นำผลวิจัยนี้มาเผยแพร่ถ่ายทอดและประยุกต์ใช้

มาตรา 6 การอุดมศึกษาจะต้องเน้นความสอดคล้องของกิจกรรมวิชาการกับความ ต้องการและความจำเป็นของสังคม

มาตรา 7 เพิ่มความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับสถานประกอบการ

มาตรา 8 เพิ่มความหลากหลายในการให้การศึกษและการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เรียนจากภูมิหลังที่หลากหลายสามารถเข้าถึงได้มากที่สุด

มาตรา 9 เน้นการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้คิดเป็นและคิดอย่างสร้างสรรค์

มาตรา 10 ให้ความสำคัญต่อคณาจารย์และนักศึกษาในการจัดการศึกษา

มาตรา 11 จัดให้มีการประเมินผลเชิงคุณภาพ

มาตรา 12 ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและทางการสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้

มาตรา 13 เพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ระบบบริหารการอุดมศึกษา

มาตรา 14 ให้ถือว่าการจัดสรรงบประมาณเพื่อการอุดมศึกษาเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐด้วย และจะต้องจัดให้ทั่วถึงทั้งแก่สถาบันของรัฐของชุมชนและของเอกชน

มาตรา 15 สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้และการประยุกต์ความรู้ระหว่างประเทศ

มาตรา 16 ให้เปลี่ยนสภาพสมองไหล (Brain Drain) ซึ่งเป็นภาวะที่ประเทศด้อยพัฒนาสูญเสียผู้มีความรู้ไปให้ประเทศที่เจริญแล้ว กลับมาเป็นสภาพสมองกำไร (Brain Gain) ซึ่งหมายถึงภาวะสมองไหลกลับ คือ ผู้มีความรู้กลับไปทำงานในประเทศที่ยังด้อยพัฒนา

มาตรา 17 สร้างเครือข่ายผู้ร่วมงานและพันธมิตรในการจัดการอุดมศึกษา ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและสากล

นอกจากผลการประชุมในครั้งนี้ ยังได้สรุปภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องทำอย่างเร่งด่วน ดังนี้ (เกษม วัฒนชัย, 2545)

1) ทุกสถาบันควรถูกกำหนดพันธกิจ (Mission) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการ โดยคำนึงถึงความต้องการของสังคม ทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต

2) ต้องมีความคล่องตัวในการบริหารสถาบัน (Institutional Autonomy) สร้างระบบบริหารสถาบันให้มีประสิทธิภาพสูงในระดับมาตรฐานสากล ตรวจสอบได้ทั้งจากการตรวจสอบภายในและภายนอก

3) ต้องประกันให้อิสระทางด้านวิชาการ (Academic Freedom) อิสรภาพทางวิชาการ หมายถึง ความมีอิสระของนักวิชาการที่ค้นหาความรู้เผยแพร่ถ่ายทอดความรู้นั้น ใครจะมาบังคับ กะเกณฑ์ไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันนักวิชาการก็ต้องรับผิดชอบต่องานวิชาการนั้นว่า จะไม่ทำลายศีลธรรมอันดี และไม่ทำลายความสงบสุขของสังคมและนักวิชาการต้องยึดความเป็นกลาง

4) ให้ยึดหลักจริยธรรมพื้นฐานสำหรับทุกสาขาวิชาชีพและยึดหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ สำหรับแต่ละวิชาชีพ

5) พัฒนาคณาจารย์เพื่อทำหน้าที่สอน วิจัย อบรม ฟูมฟักลูกศิษย์ และภาระหน้าที่อื่นของมหาวิทยาลัยอย่างมีประสิทธิภาพ

6) สถาบันอุดมศึกษาต้องให้บริการชุมชน กิจกรรมวิชาการเหล่านี้ต้องมีเป้าหมาย เพื่อกำจัดความไม่รู้ ความยากจน ความรุนแรง ความอดอยาก และโรคร้ายไข้เจ็บในสังคม

7) สถาบันอุดมศึกษาต้องเปิดกว้างและให้โอกาสทางการศึกษา กำจัดกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการเข้าศึกษา สร้างระบบการเทียบโอนรายวิชาและรับโอนนักศึกษาให้คล่องตัวที่สุดเท่าที่มาตรฐานการศึกษาจะพึงให้ทำได้ นอกจากนั้นยังควรจัดโครงการพิเศษ เพื่อให้ผู้ประกอบการได้เข้ามาศึกษาต่อดังที่เรียกกันว่า การอุดมศึกษาผู้ใหญ่

8) สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างความสัมพันธ์กับสถานประกอบการ เพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งในเรื่องการฝึกอบรม การวิจัย และการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้ามาศึกษาต่อ

9) สถาบันอุดมศึกษาต้องส่งเสริมการวิจัยในทุกสาขาวิชา ให้ถือว่าการสอนและการวิจัยเป็นคู่แฝดกัน

10) สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการให้คำแนะนำและปรึกษาแก่นักศึกษา จัดสอนเสริมเพื่อปรับฐานให้เข้มแข็งสำหรับนักศึกษาที่มีพื้นฐานอ่อนด้วยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและดูแลการกิจอยู่ของนักศึกษา

11) สถาบันอุดมศึกษาต้องให้หลักประกันว่า การเรียนการสอนและการฝึกงานตามหลักสูตรจะทำให้บัณฑิตมีความรู้ ทักษะและเจตคติอยู่ในระดับพร้อมที่จะออกไปปฏิบัติงานได้จริง และความช่วยเหลือผู้สำเร็จการศึกษาในการหางานทำหรือในการสร้างงานด้วยตนเอง

ปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษา : ด้านการบริหารจัดการ

การรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์และการปฏิบัติมีประเด็นสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริหารจัดการนั้นมีอยู่ 7 ประการคือ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542)

1) การกิจใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษานี้ ชี้ชัดว่าภารกิจสำคัญของอุดมศึกษาในศตวรรษหน้าไม่ใช่เพียงแต่การศึกษาในวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งหรือสร้างนักวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งอย่างที่เคยปฏิบัติมา แต่อุดมศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ สูงขึ้น และสามารถเรียนได้ตลอดชีวิต จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเต็มที่ (Optional Range of Choice) และมีระบบที่ยืดหยุ่นทั้งเข้าและออก รวมทั้งมีโอกาสที่จะเติบโตและพัฒนาให้เต็มที่ควบคู่ไปกับการเลื่อนฐานะทางสังคมจากการอุดมศึกษาด้วย ภารกิจใหม่นี้ทำให้อุดมศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนเป้า ปรับเปลี่ยนกิจกรรมวิชาการและปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการใหม่พร้อมกันไป

2) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา โดยรวมและการเปิดโอกาสทางการศึกษา บทบาทใหม่ของอุดมศึกษา ปฏิญญาเรียกร้องให้อุดมศึกษาร่วมทำงานอย่างเข้มข้นกับทั้งพ่อแม่ โรงเรียน นักเรียน ชุมชน ในการพัฒนาการศึกษาทุกระดับ โดยไม่ให้มีรอยต่อของแต่ละระดับพร้อมกันนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าเรียนอุดมศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่ความสามารถของผู้เรียนจะเข้าเรียนได้ เป็นแนวทางเพื่อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตดำเนินไปได้อย่างดี แนวทางในข้อนี้จะทำให้ต้องเปลี่ยนเป้าหมายและระบบทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาขึ้นใหม่

3) การส่งเสริมให้ดำเนินการวิจัยอย่างเต็มที่และจริงจัง ภารกิจนี้แม้จะเป็นภารกิจหลักของอุดมศึกษาอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้มีการเน้นอย่างจริงจัง ในปฏิญญานี้ได้กล่าวไว้ชัดเจนว่าจุดมุ่งหมายของอุดมศึกษาจะต้องส่งเสริมงานวิจัยและใช้ความรู้จากการวิจัยนั้น ช่วยพัฒนาสังคมทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจทั้งจะต้องส่งเสริมการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ควบคู่กันไปกับการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และการสร้างสรรค์ทางศิลปะ การเปลี่ยนแปลงนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนจุดเน้นของวิชาการครั้งสำคัญและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบการจูงใจและรางวัลในระบบของการบริหารบุคคลด้วยเช่นกัน

4) การส่งเสริมเสรีภาพทางวิชาการและความรับผิดชอบ ปฏิญญา ยังคงย้ำและเน้นหลักการสำคัญของการอุดมศึกษาในเรื่องของเสรีภาพทางวิชาการ แต่ก็เป็นการย้ำที่ควบคู่ไปกับจริยธรรมและความรับผิดชอบ นั่นคือ ปฏิญญา กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษารวมทั้งอาจารย์และนักศึกษาจะต้องรักษาและพัฒนาภาระสำคัญด้วยการยึดมั่นในจริยธรรม หลักวิชาและสติปัญญาอย่างเยี่ยงยอดในทุกกิจกรรม สามารถที่จะแสดงออกอย่างรับผิดชอบต่อปัญหาทางจริยธรรม วัฒนธรรมและสังคมได้อย่างเต็มเปี่ยม พร้อมทั้งวิเคราะห์วิจารณ์ มองอนาคตและชี้ปัญหา รวมถึงแนวทางป้องกันปัญหาให้แก่สังคมได้อย่างมีอิสระและเสรีภาพทางวิชาการอย่างเต็มที่ ภารกิจนี้ทำให้อุดมศึกษาจะต้องมีความเป็นอิสระและดำเนินการอย่างมีเสรีภาพเพียงพอ

5) การเน้นตัวผู้เรียน การคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ เป็นเป้าหมายหลักสำหรับอนาคต ซึ่งปฏิญญาโลกบ่งไว้ชัดเจน ในสภาพการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกเราในปัจจุบัน จำเป็นจะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นความหลากหลายของผู้เรียน สาระ วิธีการ การปฏิบัติและวิธีการให้ข้อมูล รวมถึงความร่วมมือกับชุมชนและสังคม นอกจากนั้นควรเรียนจากประสบการณ์จริง คิดสร้างสรรค์อะไรใหม่ ๆ และสามารถวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาของสังคมได้ มองเห็นทางแก้และรับผิดชอบต่อสังคมด้วยรูปแบบนี้ เป็นการเปลี่ยนวิถีคิดของการอุดมศึกษาที่มีมาแต่เดิม ที่ถือเอาตัวผู้สอนเป็นใหญ่และผู้เรียนต้องเรียนตามทีผู้สอนเสนอและบอกให้เป็นสำคัญ

6) ความสัมพันธ์กับโลกของงาน ความสอดคล้องกับชุมชนและสนองตอบต่อความต้องการของสังคม ข้อเรียกร้องนี้ก็เห็นได้ชัดเจนจากบทบาทของอุดมศึกษาที่เป็นมาแต่เดิมที่มีลักษณะเป็นหอคอยางาข้าง วางตัวไว้สูงกว่าสังคม ทำให้สิ่งที่บัณฑิตเรียนมาไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเท่าที่ควร นอกจากนั้น อุดมศึกษายังต้องรับใช้สังคม ทั้งระยะสั้น ระยะยาวด้วยการยอมรับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทิศทางของการอุดมศึกษาใหม่อย่างมาก

7) คุณภาพ การประเมินและการวางแผนระยะยาว ปฏิญญาฉบับนี้ยังมีจุดเน้นที่สำคัญอีกในเรื่องของคุณภาพและการประเมินคุณภาพ โดยเฉพาะถือว่าการประเมินคุณภาพ ซึ่งจะต้องมีทั้งการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินจากภายนอก โดยผู้เชี่ยวชาญในระดับสากล ซึ่งจะต้องอาศัยเครือข่ายและความร่วมมือเข้ามาเพื่อช่วยส่งเสริมคุณภาพให้ได้ การที่จะทำให้คุณภาพเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง ก็จำเป็นจะต้องมีการวางแผนระยะยาว ประกอบด้วย โดยเป็นการวางแผนระยะยาวที่สอดคล้อง สอนองตอบต่อความต้องการของสังคมและของแต่ละสถาบันด้วยพร้อมกันไป การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการอุดมศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นของปฏิญญานี้จึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้

8) ให้ความสนใจกับบุคคลและเทคโนโลยี ปฏิญญาฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญกับบุคลากรในอุดมศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะอาจารย์และนักศึกษาเพราะเป็นกำลังสำคัญของอุดมศึกษา โดยอาจารย์จะต้องได้รับการส่งเสริมให้เป็นเลิศทางด้านการศึกษาและการเรียนการสอน ในขณะที่นักศึกษาก็จะต้องได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาถึงขีดสุด ทั้งระบบการศึกษาที่เหมาะสม นอกจากนั้น เทคโนโลยีก็ยังเป็นสิ่งสำคัญในอุดมศึกษา เพราะจะเป็นทั้งเครื่องมือและงานวิชาการที่สำคัญของการอุดมศึกษา

9) สร้างความแข็งแกร่งทางการบริหารจัดการและการเงิน ข้อสุดท้ายจากปฏิญญาที่จะหยิบยกมา กล่าวถึงคือ เรื่องของการสร้างความแข็งแกร่งทางการบริหารจัดการและการเงิน โดยสถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีอิสระในการบริหารงาน แต่ก็พร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบจากสังคมภายนอก จากนั้นยังจะต้องมีการบริหารที่มุ่งอนาคต มีประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในเรื่องของการเงินก็ต้องโปร่งใส รัฐจะต้องดูแลเป็นหลัก แต่ก็เปิดโอกาสให้ชุมชน สังคมเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วยอย่างเต็มที่

แนวโน้มหลักทั้งเก้าประการตามที่กล่าวมา ตามปฏิญญาโลกว่าด้วย การอุดมศึกษานั้น สะท้อนให้เห็นชัดว่า การที่จะดำเนินไปให้สอดคล้องกับแนวทางของโลกหรือจะปรับเปลี่ยน กระแสของโลกให้สอดคล้องกับของไทยมากขึ้นนั้น จำเป็นที่เราจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการอุดมศึกษาและการบริหารจัดการอุดมศึกษาอย่างมาก

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์

ภัทรพร ศิริกาญจน์ (2535) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “ทำหน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน” ได้พบว่า ตามพุทธบัญญัติ หรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรม และช่วยเหลือ คฤหัสถ์ให้พ้นทุกข์ได้ตามความเหมาะสมและความสามารถ ในปัจจุบันสภาพสังคมมีความ ซับซ้อน และประชาชนมีปัญหาชีวิตมากขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดยิ่ง กว่าแต่ก่อน และเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน จนบางครั้งก็ถูกวิจารณ์ว่า ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเป็นผู้รักษาพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด และปฏิบัติสอดคล้องกับนโยบายของรัฐเสมอมา ส่วนรัฐ คณะสงฆ์ก็ยังเห็นว่าบทบาทหน้าที่หลัก ของพระสงฆ์ คือ การปฏิบัติธรรม เพื่อความพ้นทุกข์และเทศนาสั่งสอนประชาชน พระนักพัฒนา มีอยู่มากมายทั่วทุกภาคในประเทศไทย และไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกับพระวินัยจนขาดความเป็นสมณะ

วงศ์ไทย ศรีลารักษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ปัญหา การศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2532 ถึง พ.ศ. 2527) “มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์วิวัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ถึง พ.ศ. 2527 ในด้านการศึกษาทางฝ่ายพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการศึกษา วิธีการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย ตลอดจนปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับ การศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ถึง พ.ศ. 2527 รวมทั้งศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยที่มีต่อคณะสงฆ์ และต่อสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญมีหลายประการ เช่น การขาดแคลน บุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ การปรับตัวของคณะสงฆ์ในการ เปลี่ยนค่านิยมทางการศึกษา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบการศึกษา การขาดการ สนับสนุนจากรัฐ โดยเฉพาะด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตามการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย เป็นการเปิดโอกาสให้การศึกษาเล่าเรียนของประชาชนเปิดกว้างขึ้น อีกทั้งทำให้การ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของพระสงฆ์ดีขึ้น เป็นการเสริมสร้างคุณภาพและความเป็นระเบียบ เรียบร้อยของสังคม

พาสนา กิจถาวร (2524.) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของคณะ สงฆ์ในด้านการศึกษาแก่สามัญชน ซึ่งเป็นยุคแห่งการปรับปรุงและพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านซึ่ง พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนากำลังคนที่เป็นทรัพยากรอัน

สำคัญที่สุดของชาติ และเพื่อเป็นการเผยแพร่ขยายของวัฒนธรรม เป็นการสร้างสำนึกแห่งความเป็นชาติให้เกิดกับประชาชนโดยทั่วไปซึ่งในยุคนี้ต้องอาศัยคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรหลักที่สังคมไทยทุกหน่วยยอมรับโดยจัดตั้งโรงเรียนในวัด ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการปรับปรุงระบบการบริหารการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์ครั้งใหญ่ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อนโยบายด้านการศึกษาได้

นิตยา วงศ์วิวัฒน์ (2524) ได้ทำการศึกษาเรื่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทำให้ทราบว่า พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองสงฆ์ พ.ศ. 2445 แสดงให้เห็นถึงพระบรมราโชบายของรัฐบาลที่ 5 ซึ่งเห็นคุณค่าของการศึกษาในวัด โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามวัดต่าง ๆ มีพระภิกษุเป็นผู้บรมสั่งสอน และโปรดเกล้าฯ ให้จัดการตีพิมพ์หนังสือแบบเรียนหลวงทั้งส่วนที่จะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแก่สงฆ์และวิชาความรู้่ออย่างอื่นเป็นอันมาก เพื่อถวายเป็นความรู้พระภิกษุไว้สำหรับฝึกสอนทั่วไป

มนัส เกิดปรำรงค์(2527.) ได้ทำการศึกษาเรื่องพัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยพบว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์และได้วิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ 3 ด้านได้แก่ ด้านหลักสูตรและการสอน การบริหารงาน และบทบาทที่มีต่อสังคมไทย และได้คาดคะเนแนวโน้มที่สำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในระยะหลัง พ.ศ. 2526 ไว้ว่า รัฐบาลไทยอาจจะรับรองวิทยฐานะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และอาจเพิ่มสาขา สถานศึกษาหรือวิทยาเขตในต่างจังหวัด

อำนาจ บัวศิริ (2539.) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ นานาชาติในประเทศไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบควรมีองค์ประกอบ ได้แก่ ภาวการณ์นำหลักการ ปรัชญาที่สะท้อนความเป็นนานาชาติ โปรแกรมการเรียน การสอน คณาจารย์ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสที่มาจากหลายประเทศมาปฏิบัติงานร่วมกัน พร้อมทั้งต้องจัดโครงสร้างภายในของสถาบันให้บริหารจัดการเป็นของตนเอง

ตอนที่ 7 สรุปข้อค้นพบจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี 2 ประเด็น คือ 1) การดำเนินการในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยทางโลก 2) การดำเนินงานในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1 การดำเนินการในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยทางโลก

เนื่องจากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ไว้ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุดมศึกษา คือ มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ใน

ประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยให้พัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรมนำความรอบรู้อย่างเท่าทัน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

นอกจากนี้ บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยทางโลก ในแผนพัฒนาอุดมศึกษา ได้กำหนดภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา (mission and function) ควรเป็นลักษณะที่ตั้งอยู่บนฐานของหลักการ “ความหลากหลาย” ของอุดมศึกษา ไม่ใช่เป็นเพียงเพื่อการเปิด ตั้งขยายจำนวนสถาบันไปทั่วทุก ๆ แห่งของประเทศ หรือการเปิดสอนสาขาวิชานั้นสาขานี้ให้มากมายจนครบถ้วนเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบไปแล้วนั้น แล้วบอกว่าเป็นบทบาท เป็นภารกิจ เป็นความรับผิดชอบและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย สิ่งเหล่านี้เป็นข้ออ้างของมหาวิทยาลัยมานานและเห็นชัดเจนมากในปัจจุบัน หลักการที่สำคัญเพื่อให้การศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาดำเนินไปอย่างเต็มศักยภาพ ควรยึดหลักการ คือ สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งควรยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารและจัดการอุดมศึกษา ความมีอิสระในการปกครองตนเอง ความมีอิสระ และความคล่องตัวในการดำเนินงาน และความมีเสรีภาพทางวิชาการ และมีระบบที่ตรวจสอบและวัดได้พึงมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อผู้เรียน สาธารณชนและสังคมของประเทศรวมทั้งสถาบันอุดมศึกษา พึงได้รับการจัดสรรงบประมาณแบบหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีบทบาทและภารกิจ ดังนี้

7.1.1 ภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตใหม่มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการสร้างพุทธิปัญญา และความฉลาดเฉลียวเยี่ยงคีภษิต เพื่อสร้างคุณสมบัติบัณฑิตที่พึงประสงค์ ด้วยการปฏิรูประบบการเรียนการสอนและฝึกอบรมนิสิต นักศึกษา สร้างบรรยากาศแห่งการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิต นักศึกษา จัดหลักสูตรที่หลากหลายที่มุ่งการพัฒนาทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี รวมทั้งการปฏิรูประบบการวัดผลด้วยการพิจารณาจากความประพฤติ การร่วมกิจกรรมและการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนิสิต นักศึกษาเป็นหลัก ไม่ใช่การวัดความรู้ความจำ บทบาทในการสร้างสรรค์ความเข้มแข็งและความเชื่อถือได้ของตนเอง เพื่อการรับผิดชอบต่อสาธารณะ มหาวิทยาลัยต้องเสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและความเป็นสากลบนฐานปรัชญาการศึกษาของตน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเร่งสร้างคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของตน ด้วยระบบการตรวจสอบและประเมินผลและระบบการประกันคุณภาพ เพื่อพร้อมให้การตรวจสอบจากสาธารณชน

7.1.2 การกิจด้านการวิจัยในมหาวิทยาลัย ให้มุ่งสร้างองค์ความรู้ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้พยายามผลิตงานวิจัยในปริมาณที่มากในระดับหนึ่งแล้ว แต่งานวิจัยเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นการสร้างองค์ความรู้ย่อย ๆ เพียงเพื่อสนองทุนวิจัยเท่านั้น ขาดทั้งระบบ ขาดทั้งความต่อเนื่อง และขาดการนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่พยายามกำหนดไว้ การวิจัยที่ทิ้งเปล่าเหล่านี้ ควรได้นำงานวิจัยเหล่านั้นมาร้อยเรียงสาระเดียวกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำไปสานต่อสู่การปฏิบัติหรือไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “การสร้างและพัฒนาต้นแบบ” ให้ได้บทบาทการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัย ควรเน้นการส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่ออุดรอยรั่วทางสังคมด้วยการกล่อมเกลากลูกฝังคนรุ่นใหม่เข้าไปช่วยพัฒนาสังคมไปสู่ความสมดุลแบบไทย

7.1.3 การกิจด้านการบริการทางวิชาการในมหาวิทยาลัย เป็นงานในภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องดำเนินการ เพื่อรับใช้สังคมและประเทศชาติในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาที่เต็มไปด้วยผู้ทรงความรู้ ซึ่งในการบริการทางวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการวิชาการในเบื้องต้น ก่อนที่จะถ่ายทอดสู่สาธารณชน โดยร่วมกับสถาบันสังคมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจัดเทคโนโลยีและวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนนวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนเข้าไปเผยแพร่ให้มีการจัดฝึกอบรม ระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้ความรู้และหลักการที่ถูกต้องเหมาะสมและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยศักยภาพของชุมชนเอง ด้วยการชี้แนะทางเลือกให้ชุมชน และสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน โดยพื้นฐานเดิมยังต้องดำรงอยู่ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง มีศักดิ์ศรี และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

7.1.4 การกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่าภารกิจนี้มหาวิทยาลัยจะพยายามสอดแทรกไปในภารกิจอื่นแล้วก็ตาม แต่ดูจะเป็นลักษณะผิวเผินและลอยอยู่รอบ ๆ เท่านั้น ถ้ามหาวิทยาลัยเห็นความสำคัญของภารกิจนี้ยังมีอยู่จริง ควรได้บรรจุวิชาศิลปะและวัฒนธรรมในหลักสูตรปริญญาตรีในวิชาพื้นฐานหรือวิชาเลือกแกมบังคับหนึ่งวิชา เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาได้เข้าเรียนและเข้าร่วมทำกิจกรรมกันอย่างจริงจัง(พรชูลี อาชาวำรุง,2546)

7.2 การดำเนินงานในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง

จากประวัติความเป็นมาของการศึกษาสงฆ์จะเห็นว่า ในอดีตการศึกษาของพระสงฆ์เท่าที่ผ่านมานั้นไม่เจริญก้าวหน้า เพราะสาเหตุหลายประการ กล่าวคือ ตำราเรียนบางส่วนไม่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนต้องใช้เวลารเรียนนานเกินจำเป็น จนผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเรียนไปไม่ค่อยตลอดตำราเรียนยากเกินความจำเป็น แม้ผู้ที่เรียนผ่านไปได้อีกก็มักจะไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน การเรียนไม่มีการจัดเป็นชั้นอย่างเป็นระบบ ครูคนเดียวสอนหมดทุกอย่าง เป็นเหตุให้หาครูที่สอนได้อย่างสมบูรณ์ตามหลักสูตรยาก การสอบไม่มีกำหนดที่แน่นอนและทิ้งระยะเวลานานเกินไป คือ 3 ปีครั้งบ้าง 6 ปีครั้งบ้าง วิธีการสอบยังล้าหลัง คือสอบด้วยวิธีแปลด้วยปาก ซึ่งการสอบแต่ละครั้งต้องใช้เวลามาก แต่สอบนักเรียนได้จำนวนน้อยคน ต่อมาได้มีความพยายามที่

จะพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นสถาบันการศึกษา ค้นคว้า วิชาการทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ เพื่อเป็นสถาบันเผยแผ่ธรรมของ พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศแก่ผู้ที่สนใจ เพื่อเป็นสถาบันให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร มีความรู้ ความสามารถ ในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้ ความสามารถได้ตอบ อภิปรายปัญหาธรรมได้อย่างกว้างขวางทั้งแก่ชาวไทยและชาว ต่างประเทศ เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงถาวรคงอยู่ตลอดกาลนาน

สำหรับในส่วนของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งได้กำหนดไว้ใน มาตรา 37 กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้ บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและ คฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรม วินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ดังนั้นการสนอง งานคณะสงฆ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงต้องสนองงานในงานดังกล่าวด้วย

ในอดีตก่อนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ในปี พ.ศ. 2540 มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่งต้องดำเนินการและปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาพ.ศ. 2527โดยเหตุผลที่มีการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระภิกษุสามเณรซึ่งได้ศึกษาและสอบไล่ได้เปรียญ เก้าประโยคตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสันามหลวงของคณะสงฆ์ ปริยญาศาสนศาสตรบัณฑิตตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตของสภาการศึกษามหา มกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตตามหลักสูตรปริญญา พุทธศาสตรบัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์เทียบชั้นบัณฑิตด้านสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยฝ่าย อาณาจักร จึงได้กำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรทั้งสามนี้ให้สูงเท่ากับปริญญา ตร์ของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักร จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ ต่อมาได้มีการแก้ไขและ ประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 เนื่องจากได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและ พระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อดำเนินงานด้านการศึกษา วิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตและพุทธศาสตรบัณฑิตขึ้น โดยเฉพาะแล้ว จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จ วิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาตาม หลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตและพุทธศาสตรบัณฑิต ตลอดจนองค์ประกอบของ

คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดย มหาวิทยาลัยสงฆ์จะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และสามารถจะรับสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัยได้ และมีอำนาจให้ปริญญา อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นใดชั้นหนึ่ง แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาอันได้

มหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาตระหนักถึงความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตให้คุณภาพและคุณธรรม ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นอกจากนั้นยังมีภารกิจหลักในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา จึงได้พยายามจัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนามโนบายของรัฐและคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพ การศึกษามุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล แต่มหาวิทยาลัยไม่สามารถจะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาและภารกิจหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะประสบปัญหาข้อจำกัดด้านอาคารสถานที่ที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาและศูนย์กลางในการประสานงานกับวิทยาเขต มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีอาคารสถานที่ที่ถาวรเป็นศูนย์ในการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว จึงได้กำหนดทิศทางการพัฒนาและจัดทำแผนแม่บทมหาวิทยาลัยมหาสงฆ์ขึ้น เพื่อให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ที่มีบทบาทในการให้การศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูง ที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย ให้การบริการทางวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้

7.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงฆ์ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพราะเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการชักนำให้เกิดความเจริญ ยั่งยืนนาน และการหลีกเลี่ยงภาวะชะงักงัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มหาวิทยาลัยสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวให้มีพลวัตและความหลากหลายมากขึ้น มหาวิทยาลัยสงฆ์จึงได้กำหนดเป็นเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นผู้รอบรู้วิชาการ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีความสามารถในการ

แก้ปัญหา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและ จริยธรรม มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มหาวิทยาลัยสงฆ์จำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการผลิตบัณฑิต รวมทั้งปรับขยายกลุ่มเป้าหมายให้มีความหลากหลายมากขึ้น

7.2.2 ด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์จำเป็นต้องพัฒนาด้านการวิจัยพื้นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและพัฒนาคำรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสหวิทยาการ และจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหา ด้านศีลธรรม จริยธรรม และสถาบันศาสนา ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาสร้างฐานสำหรับการวิจัยประยุกต์ที่เป็นรูปธรรมให้นำไปปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางต่อไป

7.2.3 ด้านบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยสงฆ์ มุ่งให้บริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น ด้วยการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะพลเมืองของสังคมไทย ให้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมไทย ตามหลักพระพุทธศาสนาและมุ่งส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการบริการวิชาการแก่สังคม เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการบริการวิชาการแก่สังคม มุ่งเน้นการส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมด้านนี้จึงกำหนดให้ร่วมมือกับคณะสงฆ์ด้วย

7.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจะกว้างขวางยิ่งขึ้นในอนาคต เพราะแนวโน้มการผสมผสานทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในประชาคมโลกในด้านเศรษฐกิจ มากขึ้น ทำให้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไม่ควรถูกจำกัดอยู่แต่การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่ควรหมายรวมถึงการศึกษาให้เข้าใจความเป็นไทยอย่างถ่องแท้ เพื่อนำไปสู่การส่งวนความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันในประชาคมโลก อย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี การเสริมสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับบุคคล องค์กร และสังคม

7.2.5 ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดให้มีภารกิจหลักที่แตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วไปประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองดีของสังคมได้ต้องอาศัยพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์จึงต้องปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถเอื้อต่อ ภารกิจด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา อีกทั้งจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการประชุมสัมมนา และฝึกอบรมด้านพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมสร้างความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าของพุทธศิลป์ เป็นต้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ ศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อนำเสนอ แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกได้ ดังนี้

1. กลุ่มเอกสาร ประกอบด้วย

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่เอกสารที่เป็นต้นฉบับ เป็นหลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้เกี่ยวข้องโดยตรง หรืออยู่ในเหตุการณ์ได้แก่ แผ่นไมโครฟิล์มจาก หอจดหมายเหตุ กฎหมาย พระราชบัญญัติ เอกสารราชการ

1.2 เอกสารชั้นรอง(Secondary Sources) ได้แก่ รายงานการประชุม เอกสารทางวิชาการ รายงานประจำปี รายงานการวิจัย วารสาร หนังสือทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์

2. กลุ่มบุคคล ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และผู้บริหารในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง ได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสำนัก/กอง หัวหน้าฝ่าย ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค จำนวน 279 รูป/คน

2.2 กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง จำนวน 544 รูป/คน

2.3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางการอุดมศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารและเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 35 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และผู้บริหารในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง ได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสำนัก/กอง หัวหน้าฝ่าย ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค จำนวนประชากร 279 รูป/คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง(Purposive Sampling)จากผู้บริหารทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง และวิทยาเขต 17 แห่ง เลือกเฉพาะบางตำแหน่ง ได้แก่ ตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดีในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง คณบดี

รองคณบดี ผู้ช่วยคณบดี ผู้อำนวยการ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 191 รูป/คน ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร

มหาวิทยาลัย	ตำแหน่ง						รวม
	อธิการบดี	รองอธิการบดี ส่วนกลาง	รองอธิการบดี วิทยาเขต	คณบดี	รองคณบดี/ ผู้ช่วยคณบดี	ผู้อำนวยการ	
มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราช วิทยาลัย	1	8	-	5	5	4	23
วิทยาเขตมจร.10 แห่ง	-	-	10	25	25	30	90
มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย	1	8	-	5	5	3	22
วิทยาเขตมจร. 7 แห่ง	-	-	7	14	14	21	56
รวม	2	16	17	49	49	58	191

2. กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และในส่วนภูมิภาค(วิทยาเขต) 17 แห่ง แบ่งเป็นอาจารย์จำนวน 544 รูป/คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของอาร์.วี.เครซีและมอร์แกน(R.V.Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 386 รูป/คน

ตารางที่ 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างอาจารย์

ระดับ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		วิทยาเขตมจร.10 แห่ง		มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย		วิทยาเขตมจร. 7 แห่ง		รวมกลุ่ม ตัวอย่าง
	ประชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	
อาจารย์	157	112	222	141	53	46	112	87	386
รวม	253				133				
รวมทั้งสิ้น	386								

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจเครื่องมือวิเคราะห์ความต้องการจำนวน 5 รูป/คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนกำหนดทางเลือกสำหรับการวิเคราะห์ แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 24 รูป/คน และในขั้นตอนตรวจสอบการนำเสนอภาพแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling)รวม 35 รูป/คน

เกณฑ์ในการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ มีดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์
2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางการอุดมศึกษาและเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นเวลา 10 ปี ขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถาม เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยการสำรวจความต้องการ โดยสอบถามผู้บริหาร และคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 577 รูป/คน (ในภาคผนวก ข.) โดยใช้แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการและแบบให้เติมคำในช่องว่าง รวมจำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการดำเนินการตามบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 65 ข้อ ซึ่งมีเกณฑ์ ดังนี้

- 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น มากที่สุด
- 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น มาก
- 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น ปานกลาง
- 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อย
- 1 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ควรจะเป็น เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ(ในภาคผนวก ข)

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ (ในภาคผนวก ค) โดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง(Structured Interview)ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากการสรุปเนื้อหาสาระจากเอกสารและจากแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เป็นแนวโน้มในอนาคต โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คน รอบที่ 1 ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายเปิด

ส่วนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคต เป็นคำถามปลายเปิด

ชุดที่ 3 เป็นแบบสอบถามเดลฟาย รอบที่ 1 สอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เป็นสิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในชุดที่ 2 นำมาสร้างคำถามเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในอนาคต แต่ละข้อนั้นว่า มีความเหมาะสมในการกำหนดแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในแต่ละด้าน ดังนี้

1 หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	น้อยที่สุด
2 หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	น้อย
3 หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	ปานกลาง
4 หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	มาก
5 หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	มากที่สุด

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

จากคำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ในชุดที่ 3 ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน และพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วแสดงตำแหน่งของมัธยฐาน พิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งคะแนนที่ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนตอบในรอบที่ 2 ของแต่ละข้อความ จัดทำเป็นแบบสอบถาม Modified Delphi Technique ในชุดที่ 4 ต่อไป

ชุดที่ 4 เป็นแบบสอบถามเดลฟาย รอบที่ 2 เพื่อใช้ในการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิคนเดิมจำนวน 24 รูป/คน เกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคตที่ได้มีการสรุปตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้จากการตอบแบบสอบถามเดลฟายรอบที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แต่ในชุดนี้เพิ่มการแสดงตำแหน่งมัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและคำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละรูป/คนในแต่ละข้อ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้พิจารณาตัดสินในการตอบแบบสอบถามเดลฟายในรอบที่ 3 รวมทั้งขอให้เพิ่มเติมเหตุผลในกรณีที่คำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิแตกต่างกันไปจากความคิดเห็นของกลุ่ม และในการตอบแบบสอบถามในรอบที่ 3 เป็นการยืนยันคำตอบ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบสอบถามเพื่อสำรวจความต้องการบทบาทและภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประเด็นคำถามแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามทั้งปลายเปิดและปลายปิดนั้น ผู้วิจัยได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน (IOC) ตรวจสอบหาคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และความชัดเจนของการใช้ภาษา ในตอนที่ 2 ของแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการบทบาทและภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผลที่ได้แบบสอบถามทั้ง 65 ข้อ ส่วนใหญ่มีความตรงเชิงเนื้อหา ดัชนีของความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามแต่ละจุดประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence) หรือ IOC > .5 เป็นค่าที่ใช้ได้

และจากนั้น นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับคณาจารย์และผู้บริหารในวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 30 รูป/คนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Coefficient Alpha's Chronbach) (Chronbach, 1970: 161) ได้ความเที่ยงเท่ากับ 0.9836 ซึ่งนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิในด้านอุดมศึกษา ด้านวิจัยและด้านมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 5 รูป/คน ได้แก่

1. พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์,ดร.คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มมร.
2. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ,ผศ. ดร. ผู้อำนวยการสำนักงาน

สมาคมพระพุทธศาสนานานาชาติ

3. ดร.กล้า สมตระกูล มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
4. ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี บัณฑิตวิทยาลัย มมร.
5. ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานมหาเถรสมาคม สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2. แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง modified Delphi Technique วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ประเด็นคำถามแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบหาคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และทำการแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปสัมภาษณ์จริง

3. แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นแบบสอบถามปลายปิด ผู้วิจัยได้สร้างข้อคำถามแต่ละข้อจากแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการ และได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบหาคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และทำการแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง ในรอบที่ 1 และ 2 โดยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และทำการแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

4. การตรวจสอบร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์ใช้อิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship Process) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวโน้มของบทบาทและภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นกระบวนการตรวจสอบความสมบูรณ์ชัดเจนและความเหมาะสมความเป็นไปได้ของแนวโน้มของบทบาทและภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship Process) จำนวน 6 รูป/คน ดังนี้

1. พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์,ดร.คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มมร.
2. ศาสตราจารย์จ่านงค์ ทองประเสริฐ ที่ปรึกษา มจร. ราชบัณฑิต
3. ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต
4. รองศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาโลก
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ
6. ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานมหาเถรสมาคม

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

วิธีดำเนินการและการรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยและการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย จำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับอดีตและสภาพปัจจุบันของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ รายงานการประชุม แผ่นไมโครฟิล์มจากหอจดหมายเหตุ ข้อมูลรายงานทางวิชาการ รายงานประจำปี เอกสารการประชุมวิชาการ เอกสารแผนพัฒนาการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ ฉบับที่ 9 (2545– 2549)ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง ยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น (ในภาคผนวก ก.) ผู้วิจัยทำการรวบรวมเอกสารและศึกษา แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์สาระตามแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2549 : 146 - 148) ดังนี้

1.1 การตั้งเกณฑ์สำหรับการคัดเลือกเอกสารและหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์

1.2 การวางเค้าโครงของข้อมูลโดยการทำรายชื่อคำหรือข้อความในเอกสารที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories)

1.3 การคำนึงถึงบริบท (Context)หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลเอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์

1.4 การวิเคราะห์สาระจะกระทำกับเนื้อหาตามที่ปรากฏ (Manifest)ในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (latent content)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อสำรวจความต้องการเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ และวิทยาเขต รวมจำนวนทั้งสิ้น 191 รูป/คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค(วิทยาเขต) จำนวน 386 รูป/คน โดยส่งจดหมายอย่างเป็นทางการไปก่อนล่วงหน้าในนามคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการส่งแบบสอบถามและซองเปล่า เพื่อบรรจุแบบสอบถามที่ตอบแล้วส่งกลับทางไปรษณีย์ ซึ่งจากแบบสอบถามที่แจกจ่ายไปทั้งสิ้น 577 ชุด ได้รับกลับคืนจำนวน 566 ชุดคิดเป็น ร้อยละ 98

3. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถามเพื่อถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ขอนหนังสือเชิญจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน

3.2 ในรอบสัมภาษณ์ รอบที่ 1 กำหนดและเตรียมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คน โดยติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิเป็นการส่วนตัว เพื่อขอความร่วมมือการสัมภาษณ์ อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการเก็บข้อมูล เวลาที่ใช้โดยประมาณ ประโยชน์ของการวิจัยพร้อมทั้งนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์ จากนั้นสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 24 รูป/คน ตามวัน เวลา

ที่นัดหมาย โดยเตรียมเอกสารสรุปข้อมูลพื้นฐานและสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึก ใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละท่านประมาณ 60 นาที มีการจดและบันทึกเทปขณะทำการสัมภาษณ์จนเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ โดยระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะสรุปประเด็นที่สัมภาษณ์ แต่ละประเด็นให้ผู้ทรงคุณวุฒิฟังด้วยวิธีการสรุปสะสมเป็น ระยะ ๆ เพื่อยืนยันคำให้สัมภาษณ์และแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำให้สัมภาษณ์ได้ ถ้าไม่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำผลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลแบบเดลฟายในรอบที่ 2

3.4 ในรอบที่ 2 กำหนดกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดิม จำนวน 24 รูป/คนเดิมโดยติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิเป็นการส่วนตัว เพื่อขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการเก็บข้อมูล ประโยชน์ของการวิจัยพร้อมทั้งนัดหมายวันเวลาที่ส่งแบบสอบถาม

3.5 นำแบบสอบถาม modified Delphi Technique ในรอบที่ 2 ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตอบโดยการนำส่งผู้ทรงคุณวุฒิคนเดิม จำนวน 24 รูป/คน ติดตามแบบสอบถามคืนแล้วนำทั้งหมดมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อสร้างเป็นแบบสอบถาม modified Delphi Technique ในรอบที่ 3

3.6 นำแบบสอบถาม modified Delphi Technique ในรอบที่ 3 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนเดิม จำนวน 24 รูป/คน ยืนยัน ด้วยการส่งแบบสอบถาม modified Delphi Technique ในรอบที่ 3 ไปให้ จากนั้นจึงติดตามแบบสอบถามคืนแล้วนำแบบสอบถาม modified Delphi Technique ในรอบที่ 3 มาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อวิเคราะห์และสรุปผลนำมาเขียนเป็นความเรียง

3.7 นำเสนอข้อมูลของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความเห็นสอดคล้องกันนำมาเขียนเป็นแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ฉบับร่าง

4. รวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญตรวจร่างแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ชัดเจน ความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และความเป็นไปได้ของแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ โดยอาศัยรูปแบบการวิจัยเชิงธรรมชาติประเภทหนึ่ง คือ รูปแบบอิงผู้เชี่ยวชาญ เป็นรูปแบบที่เสนอโดย Eisner(1998) เสนอว่า การวิพากษ์ทางการศึกษาต้องอาศัยการให้ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ และตระหนักเกี่ยวกับลักษณะคุณสมบัติของปรากฏการณ์ที่มีปัญหาในการวิจัย การวิเคราะห์จึงขึ้นอยู่กับความเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สะสมอยู่ในตัวผู้เชี่ยวชาญ และจากประสบการณ์ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานในการวิจัย รวมทั้งพื้นฐานการศึกษาและการฝึกฝนของผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ด้วย การเก็บข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 รูป/คน วิธีดำเนินการเก็บข้อมูลมีดังนี้

4.1 ส่งจดหมายอย่างเป็นทางการในนามคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการตรวจร่างแนวโน้มนโยบายและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยมีการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่อย่างชัดเจน และจัดส่งแนวโน้มนโยบายและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ฉบับร่าง ล่วงหน้าก่อนเก็บกลับคืน 2 สัปดาห์

4.2 ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแนวโน้มนโยบายและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พร้อมข้อเสนอแนะ

4.3 นำผลสรุปการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์ และสรุปผลแก้ไขให้สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วางกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content analysis) โดยใช้วิธีการอ่านพิเคราะห์(Scanning) ตามกระบวนการอนาคตปริทัศน์และวิธีการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Content Analysis) เขียนสรุปลงในแบบสรุปการวิเคราะห์สาระ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามแนวคิดของ สุรางค์ จันทวานิช (2549 : 146 - 148) ดังนี้

1.1 อ่านพิเคราะห์ (Scanning) ตามกระบวนการอนาคตปริทัศน์และวิธีการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Content Analysis)

1.2 สรุปสาระโดยการตั้งประเด็นที่มีความสำคัญและเป็นประเด็นหลัก คือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และประเด็นรองย่อยๆออกมา จากนั้นนำมาจัดประเภทกลุ่มโดยแบ่งเป็น 5 ยุคได้แก่ ยุคที่ 1 ยุคพระราชพิธีฐาน พ.ศ. 2432 ยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ยุคที่ 3 ยุคการมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 และยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 โดยในแต่ละยุค ได้แบ่งบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ออกเป็นกลุ่มข้อมูลต่าง ๆ จำนวน 6 กลุ่ม คือ กลุ่มตามบทบาทมี 2 บทบาทหลักและกลุ่มตามภารกิจ มี 4 ด้านของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1.3 สรุปตามรายละเอียดขั้นตอนและวิธีการลงในแบบสรุปการวิเคราะห์สาระ ตามประเภทกลุ่มที่กำหนดไว้ในแต่ละยุครวม 5 ยุค เพื่อให้ได้ประเด็นหลักที่เป็นแก่นแท้ของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำไปวิเคราะห์ร่วมกับแบบสอบถามจากผู้บริหารและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์และผลการทำสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเพื่อสำรวจความต้องการเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์แบบสอบถาม การคัดเลือกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก จากนั้นได้จัดทำตารางแสดงผล รวมถึง หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน(S.D.)และจัดลำดับความสำคัญด้วยค่าเฉลี่ยโดยใช้โปรแกรม SPSS ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.)การแปลค่าของมาตราส่วนประมาณค่าข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่ใช้วัดโดยมาตราส่วนประมาณค่า ได้กำหนดค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับข้อความนั้นใน
ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับข้อความนั้นใน
ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับข้อความนั้นใน
ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับข้อความนั้นใน
ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับข้อความนั้นใน
ระดับน้อยที่สุด

ข้อมูลที่ได้จากข้อคำถามปลายเปิดซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคตของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีที่เป็นแนวโน้มในด้านบทบาทและภารกิจ ผู้วิจัยได้ถอดความและสกัดข้อมูลมาใช้เพื่อให้การแสดงผลแนวโน้มของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีในด้านบทบาทและภารกิจมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์การวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique) แบ่งเป็นขั้นตอนของการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique)วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 ในรอบสัมภาษณ์รอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยการสรุปวิเคราะห์และนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถามแบบเดลฟายในรอบที่ 2 ต่อไป

3.2 ในรอบที่ 2 จากคำตอบในรอบสัมภาษณ์ นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 แบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของ Likert type ให้นำหน้าหั่นคะแนนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1	หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	น้อยที่สุด
2	หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	น้อย
3	หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	ปานกลาง
4	หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	มาก
5	หมายถึง	ข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	มากที่สุด

จากคำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิในรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐานและพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วแสดงตำแหน่งของมัธยฐาน พิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่ง

คะแนนที่ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนตอบในรอบที่ 2 ของแต่ละข้อความ จัดทำเป็นแบบสอบถามในรอบที่ 3 ต่อไป

3.3 รอบที่ 3 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามในรอบที่ 3 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 24 รูป/คน รูป/คนเดิมตอบ ยืนยันคำตอบอีกครั้งในรอบที่ 3 พร้อมทั้งให้เหตุผลในกรณีคำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่นอกพิสัยระหว่าง ควอไทล์ คำตอบที่ได้ในรอบที่ 3 นี้ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม ความแตกต่างระหว่างค่ามัธยฐานกับฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ถือเกณฑ์การแปลผลตามเกณฑ์ ดังนี้

(1) ค่ามัธยฐาน (Median) ที่คำนวณได้จากคำตอบ

ค่ามัธยฐานต่ำกว่า 1.50 หมายความว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นต่อข้อความนั้นในระดับน้อยที่สุด

ค่ามัธยฐานต่ำกว่า 1.50 ถึง 2.49 หมายความว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นต่อข้อความนั้นในระดับน้อย

ค่ามัธยฐานต่ำกว่า 2.50 ถึง 3.49 หมายความว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นต่อข้อความนั้นในระดับพอสมควร

ค่ามัธยฐานต่ำกว่า 3.50 ถึง 4.49 หมายความว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นต่อข้อความนั้นในระดับมาก

ค่ามัธยฐานต่ำกว่า 4.50 ขึ้นไป หมายความว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นต่อข้อความนั้นในระดับมากที่สุด

(2) พิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquatile range)

ผู้วิจัยคำนวณค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ โดยการคำนวณหาค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับควอไทล์ที่ 1 ถ้าพิสัยระหว่างควอไทล์ของข้อความมีค่าไม่เกิน 1.50 แสดงว่าทัศนคติของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อข้อความนั้นสอดคล้อง แต่ถ้าผลคำนวณค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ค่ามากกว่า 1.50 แสดงว่าทัศนคติของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อข้อความนั้นไม่สอดคล้องกัน

(3) ความแตกต่างระหว่างมัธยฐาน (Median) กับฐานนิยม (Mode)

ผู้วิจัยคำนวณหาค่าฐานนิยมของแต่ละข้อความ แล้วนำมาหาค่าความแตกต่างกันระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยมของแต่ละข้อความ เพื่อเป็นการสนับสนุนความสอดคล้องกันของทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างประชากร ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์ในการตัดสินข้อความที่มีความแตกต่างกันระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยมไม่เกิน 1 แสดงว่ากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกับข้อความนั้น

การสรุปและการอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยนำข้อความที่ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็น โดยผ่านกระบวนการศึกษาเดลฟาย ซึ่งพิจารณาผลการคำนวณในแต่ละข้อความที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป พิจารณาความสอดคล้องในแต่ละข้อความจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 และความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับค่ามัธยฐานไม่เกิน 1 ทั้ง 2 ประเด็นเมื่อข้อความในแบบสอบถามรอบที่ 3 ตรงกับเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยถือว่าผู้ทรงคุณวุฒิมี

ความเห็นว่า ข้อความนั้นเป็นแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์สอดคล้องกัน

4. ข้อมูลที่ได้จากการตรวจร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ของผู้เชี่ยวชาญ 6 รูป/คน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์อดีตถึงปัจจุบันเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยศึกษาจากเอกสาร รายงานการประชุม บทความ งานวิจัย ข้อเขียน ข้อวิเคราะห์ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติและการพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง โดย วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 ศึกษาจากระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ แผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขต ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)กลุ่มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กลุ่มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและหลักการบริหารและพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

1.2 ศึกษาจากแนวคิดและหลักการบริหารจัดการและพัฒนาสถาบันระดับอุดมศึกษา 4 ด้าน ตามหลักของแมค โดแนล และวิจิตร ศรีสะอ้าน (2533) คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการทางวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โดยผู้วิจัยทำการรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ แล้วบันทึกข้อมูล ที่สรุปลงในแบบวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) ตามแนวคิดของสกุมาค์ จันทวานิช (2549:146-148) โดยใช้วิธีการอ่านวิเคราะห์ (Scanning) ตามกระบวนการอนาคตปริทัศน์และวิธีการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Content Analysis) สรุปสาระโดยการตั้งประเด็นที่มีประเด็นที่มีความสำคัญเป็นประเด็นหลัก คือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และประเด็นรองย่อย ๆ ออกมา เขียนสรุปลงในแบบสรุปการวิเคราะห์สาระแล้วพิจารณาและแยกจัดประเภทกลุ่มเรื่องต่าง ๆ ในแต่ละยุค

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยสร้างแบบสอบถามและนำไปสอบถามผู้บริหาร และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งและวิทยาเขต 17 แห่ง เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง

โดยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงขลบุรีและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงขลบุรี โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะการตอบสนองเดียว ทำการเก็บข้อมูลแล้วหาค่าเฉลี่ยเพื่อบอกระดับความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง หาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อแสดงการกระจายการตอบและทำการจัดลำดับความสำคัญด้วยค่าเฉลี่ย (สุวิมล ว่องวาณิช, 2548) โดยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีในขั้นตอนที่ 1 มาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบ่งออกเป็น 2 ตอน และตอนที่ 3 เป็นคำถามแบบปลายเปิด คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการดำเนินการตามบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีที่ควรจะเป็น

แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและจัดลำดับความสำคัญด้วยค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์แนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีโดยการนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์รวมกันกับขั้นตอนที่ 2 แล้วนำมาสร้างแนวโน้ม บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี ร่วมกับการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 24 รูป/คน ด้วยเทคนิควิธีการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique) วิธี EDPR (Ethnographic Delphi Futures Research) (จุมพล พูลภัทรชีวิน , 2549) ดังนี้

รอบที่ 1 รอบสัมภาษณ์ เพื่อระดมความคิดเห็นในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี จำนวน 24 รูป/คน โดยตั้งประเด็นข้อคำถามเกี่ยวแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี ตามองค์ประกอบ ในอนาคต และ ข้อเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติงานในอนาคต เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างคำถามปลายเปิด คือ

ส่วนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี ใน 2 บทบาท และ 4 ภารกิจ จำนวนคำถาม 27 คำถาม

ส่วนที่ 3 แนวโน้มการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงขลบุรี จำนวนคำถาม 5 คำถาม

จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมและความชัดเจนจากนั้นจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1) นัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำเอกสารที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาก่อนสัมภาษณ์ เอกสารที่นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิมี 2 ชุด ได้แก่ โครงร่างวิทยานิพนธ์ แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิด

2) นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ สำหรับสัมภาษณ์ตามความสะดวกของผู้ทรงคุณวุฒิ

3) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตามวัน เวลา และสถานที่ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้นัดหมายไว้โดยมีการจดบันทึกขณะสัมภาษณ์และขออนุญาตผู้ทรงคุณวุฒิในการบันทึกเทป การสัมภาษณ์จะไม่ถามชี้นำ ใช้การสัมภาษณ์แบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive interview) เทคนิคนี้พัฒนาโดยจุมพล พูลภัทรชีวิน(2536)เป็นการสัมภาษณ์ไม่ถามชี้นำไม่เปิดกว้างและใช้เทคนิคการสรุปสะสม(Cumulative summarization technique) และสัมภาษณ์ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละท่านโดยเฉลี่ย 1 ชั่วโมง

รอบที่ 2 การรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 24 รูป/คนเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 24 รูป/คน ประเมินระดับแนวโน้มความน่าจะเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในแต่ละด้าน พร้อมข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1) นำแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในแต่ละด้านในรอบสัมภาษณ์ มาสร้างเป็นแบบสอบถามในรอบที่ 2 ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องชัดเจนของข้อคำถาม และทำการปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำ ทั้งนี้เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ชัดเจนมากที่สุด

2) แบบสอบถามรอบที่ 2 ประกอบด้วย นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิรูป/ คน เดิมจำนวน 24 รูป/ คน ตามวัน เวลา และสถานที่ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้นัดหมายไว้

3) รวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิของแต่ละข้อคำถามมาวิเคราะห์สรุปหาค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เพื่อให้ได้แนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่จะนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิในรอบที่ 3

รอบที่ 3 รวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 24 รูป/คนเดิม เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องความคิดเห็นของข้อมูล มีวิธีการดำเนินการโดยนำแบบสอบถามฉบับใหม่ที่มีข้อความเดิมซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ โดยเพิ่มตำแหน่งของมัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่วิเคราะห์ได้ของแต่ละข้อคำถาม เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันพิจารณาอีกครั้งว่ายืนยันการคงไว้ซึ่งคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับคำตอบของกลุ่มทรงคุณวุฒิหากไม่เห็นด้วยก็ให้แสดงเหตุผลประกอบการยืนยันคำตอบที่อยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาการตอบใหม่ ซึ่งโดยปกติกระบวนการ

ทำซ้ำ (Interactive Process) แบบนี้จะดำเนินต่อไป ราวๆสองหรือสามรอบ หรือจนกว่าจะได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จุดมุ่งหมายของกระทำซ้ำดังกล่าว เพื่อที่จะกรอง (Refine) ความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2536 : 181) อีกครั้งว่ายืนยันการคงไว้ซึ่งคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบให้สอดคล้องกับคำตอบของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าจะได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ

การสรุปและอภิปรายผลจากการตรวจสอบนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่มีความเห็นสอดคล้องกันนำมาเป็นแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยพิจารณาตามเกณฑ์การตัดสินระดับฉันทามติสำหรับการตอบที่เป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ เกณฑ์สำหรับการตรวจสอบการได้รับฉันทามติ กรณีที่มีการกำหนดระดับความคิดเห็นที่มีต่อข้อความ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นในระดับปานกลางขึ้นไปจึงจะถือว่ามีความเห็นระดับฉันทามติ ดังนี้

- 1) ค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 3.50
- 2) ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยมไม่เกิน 1.00
- 3) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 (สุวิมล ว่องวาณิช, 2548)

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้แบบสัมภาษณ์ในรอบสัมภาษณ์รอบที่1และรอบแบบสอบถามในรอบที่ 2และ3จำนวน 24 รูป/คนเดิม โดยมีเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้

- 1) มีคุณวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป
- 2) มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับด้านนโยบายและการวางแผนพัฒนาบทบาทและภารกิจในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ไม่น้อยกว่า 5 ปี
- 3) มีหน้าที่รับผิดชอบและ หรือมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาบทบาทและภารกิจในมหาวิทยาลัยสงฆ์
- 4) มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารการอุดมศึกษา ไม่น้อยกว่า 10 ปี

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย(Purposive Sampling) และใช้วิธีการสุ่มแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำและนำเสนอแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

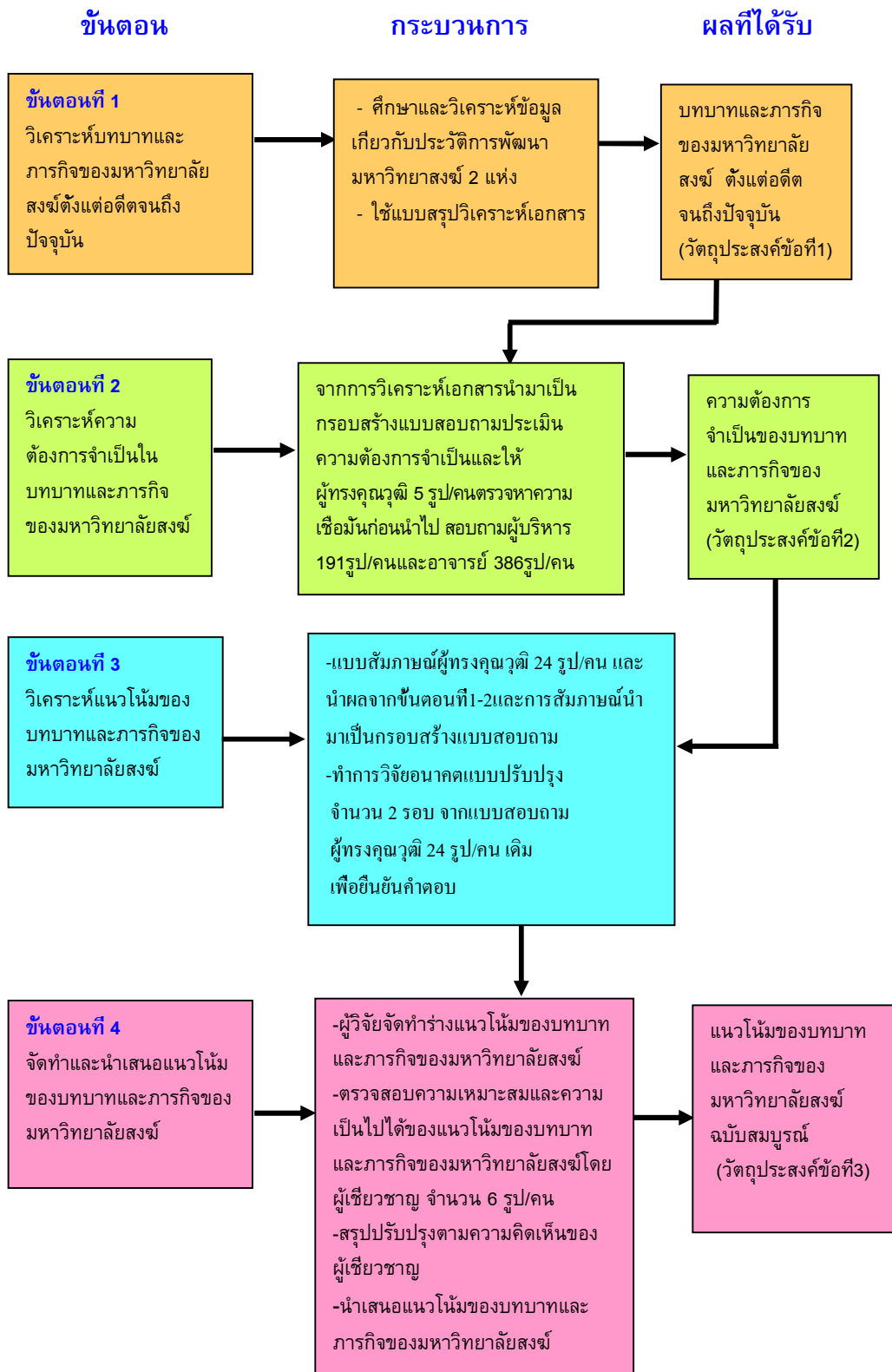
ผู้วิจัยเป็นผู้ร่างแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 จากนั้น นำร่างแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ได้ พร้อมกับแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ชัดเจนและเหมาะสมของร่างแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ที่คัดเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 6 รูป/คน ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยดำเนินการตามแนวคิดของอิสเนอร์ (Eisner,1998) มีขั้นตอนดังนี้

- 1) กำหนด ผู้เชี่ยวชาญที่จะตรวจสอบพร้อมทั้งข้อเสนอแนะ
- 2) ผู้วิจัยส่งแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์(ฉบับร่าง)พร้อมทั้งแบบสอบถามและหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ร่วมตรวจสอบล่วงหน้าประมาณ 2 สัปดาห์
- 3) ผู้วิจัยนัดหมายเวลาเพื่อขอรับผลการตรวจสอบคืน
- 4) ผู้วิจัยสรุปผลการตรวจสอบแนวโน้มบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และปรับปรุงตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ

จากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (modified Delphi Technique) รอบสุดท้าย และผลจากการตรวจสอบตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มาประมวลและแก้ไข ก่อนนำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์

ขั้นตอนการวิจัย สรุปได้ โดยแสดงตามแผนภูมิที่ 2 ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ขั้นตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุงวิธี EDFR

ขั้นตอนที่ 4 แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียด 4 ขั้นตอน ตามลำดับดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารต่างๆ ที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ได้แก่ กฎหมาย จดหมายเหตุ พระราชบันทึก พระราชหัตถเลขา ราชกิจจานุเบกษา หนังสือสั่งการ เอกสารราชการ เอกสารส่วนบุคคล รายงานประจำปี วารสาร หนังสือทั่วไป หนังสือที่ระลึก เอกสารประชุมสัมมนา จุลสาร วิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและจำแนกข้อมูลเป็นตาราง (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก.) ตามยุคสมัยและสรุปเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวม 5 ยุค ได้แก่ ยุคที่ 1 ยุคพระราชพิธีรัตน พ.ศ. 2432 ยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 และยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 –ปัจจุบัน

จากการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยนำเสนอเป็นข้อสรุปในแต่ละยุค ดังนี้

ยุคที่1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432

จากการวิเคราะห์เอกสาร โดยแบ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ออกเป็น 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นสถาบันการศึกษาของพระภิกษุสามเณร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้น เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูง

1.1 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคนี้ มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูง เป็นไปตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งวิทยาลัยขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2436 โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและต่อมาได้เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัยเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 และทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์โดยเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูง เฉพาะพระภิกษุสามเณร ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เพื่อให้การศึกษามีแบบแผนที่แน่นอน มีวิธีการศึกษาที่ทันสมัย และเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจน ใช้เป็นสถานที่ให้ความรู้ทั้งของชาติและของต่างประเทศ แก่กุลบุตร รวมทั้งให้การอบรมสั่งสอน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าบทบาทของมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 เป็นไปตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง เฉพาะพระภิกษุสามเณร ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และให้การอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

1.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคนี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ตั้งวัตถุประสงค์การดำเนินงานของมหามกุฏราชวิทยาลัยไว้ 3 ประการ คือ เป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ เป็นสถานศึกษาวิชาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศแห่งกุลบุตร และเป็นสถานศึกษาที่จัดการสั่งสอนพระพุทธศาสนา มหามกุฏราชวิทยาลัยจึง ใช้เป็นสถานที่อบรมพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองนำมาฝากพระภิกษุสามเณรไว้ในวัด เพื่อให้ได้รับการศึกษาในวิทยาการต่าง ๆ อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ในยุคนั้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 บทบาทของมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะในการสนองงานคณะสงฆ์ คือ เป็นสถานที่อบรมพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองนำมาฝากไว้เพื่อให้ได้รับการศึกษาในวิทยาการต่าง ๆ

1.2.ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์)

1.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ภารกิจของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ทำหน้าที่ผลิตศาสนทายาทให้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรม เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 ถึงปี พ.ศ. 2443 รวม 8 ปี มีจำนวนผู้สอบไล่ได้ในชั้นเรียนต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 435 รูป การเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรในสมัยนั้น มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทั้งด้านปริยัติธรรมและหนังสือไทย รวมทั้งความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ อันจะทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้นำทั้งทางด้านศาสนาและการศึกษาของประชาชน

โดยใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้งขึ้นใหม่ในมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2436 มี 6 ชั้น คือ ชั้นนักเรียนตรี โท เอก ชั้นบาเรียนตรี โท เอก ต่อมาได้เพิ่มหลักสูตรพระปริยัติธรรมให้กว้างขวางออกไปอีก 4 ชั้นคือ ชั้นนักเรียนตรีพิเศษ ชั้นนักเรียนโทพิเศษ ชั้นนักเรียนเอกพิเศษ และชั้นบาเรียนตรีพิเศษ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบนี้ ดำเนินการมาได้เพียงระยะเวลาหนึ่งก็ต้องยกเลิก และได้รวมนักเรียนในมหามกุฏราชวิทยาลัยไปสอบในสนามหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเก่าตามเดิมมาจนตลอดรัชกาลที่ 5

สำหรับการบริหารงานในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหามกุฏราชวิทยาลัยมีการบริหารงาน ในระยะแรกตั้ง มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานเอกเทศอิสระ แต่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ และพระบรมราชานุญาตในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำเนินงานในรูปแบบของกรรมการสภา ประกอบด้วย กรรมการฝ่ายบรรพชิต คณะธรรมยุติกนิกาย 13 รูป และกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ 5 ท่าน โดยเฉพาะ กรรมการฝ่ายบรรพชิต ในระยะแรกๆ ให้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นกรรมการ กำหนดรูปละ 1 ปี เมื่อครบวาระแล้วก็ให้เลือกกันใหม่ สำหรับกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ไม่มีวาระ

ส่วนการบริหารงานด้านบุคลากร มหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคแรก ๆ นั้น จะให้กรรมการสภาผลัดเปลี่ยนกันเป็นนายก กำหนดรูปละ 1 ปี เมื่อครบวาระแล้วก็ให้เลือกกันใหม่ ตำแหน่งนายกในยุคแรก ๆ นั้น เรียกว่าสภานายก ต่อมาเรียกว่า นายกรรมการ ซึ่งได้ใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งนายกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ คือ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่ ดำรงตำแหน่งนายกรรมการโดยตำแหน่ง ในฐานะเป็นผู้จัดการรักษาผลประโยชน์ของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2476 มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จดทะเบียนทรัพย์สินที่มีอยู่จัดตั้งเป็น “มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์” ซึ่งมีอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ เป็นกรรมการผู้จัดการ

(ไม่เรียกว่านายกรัฐมนตรี) ในปี พ.ศ. 2478 กรมพระคลังข้างที่เปลี่ยนเป็นสำนักงานพระคลังข้างที่ ตำแหน่งอธิบดีกรมก็เปลี่ยนเป็นผู้อำนวยการสำนักงานมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์และรับเอาหน้าที่จัดการรักษาผลประโยชน์ของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มาดำเนินงานเอง ซึ่งมีไวยาวัจกรใหญ่ของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ เป็นกรรมการผู้จัดการ

ส่วนการบริหารงานด้านงบประมาณ ในยุคแรกนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงเป็นประจำปี ปีละ 60 ชั่ง นอกจากนี้ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์บำรุงมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในพระราชวโรกาสสำคัญๆ อยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินงานของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ เป็นไปอย่างกว้างขวางและมั่นคงยิ่งขึ้น กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ จึงได้จัดตั้งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้น มีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะนำดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มาช่วยบำรุงอุดหนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ส่วนการบริหารอาคารสถานที่ มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในระยะแรกเริ่มนั้น ตั้งอยู่ที่ตำหนักทรงพรต และหอสหจร ในวัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดการในมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ แบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกที่ 1 เป็นส่วนของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ซึ่งเป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง และเป็นที่พักผ่อนสอยไล่ประโยค 1 ขึ้นไป แผนกที่ 2 จัดโรงเรียนตามพระอาราม เป็นสาขาของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มีธรรมเนียมและวิธีการเรียนการสอนอย่างเดียวกันทุกโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าภารกิจของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในด้านการผลิตบัณฑิต ในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 คือ ทำหน้าที่ผลิตศาสนทายาท ให้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรม เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 ถึงปี พ.ศ. 2443 รวม 8 ปี มีจำนวนผู้สอบไล่ได้ในชั้นเรียนต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 435 รูป การเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรในสมัยนั้น มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทั้งด้านปริยัติธรรมและหนังสือไทย รวมทั้งความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ อันจะทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้นำทั้งทางด้านศาสนาและการศึกษาของประชาชน โดยใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้งขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2436 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบนี้ ดำเนินการมาได้เพียงระยะเวลาหนึ่งก็ต้องยกเลิก และได้รวมนักเรียนในมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ไปสอบในสนามหลวง ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเก่าตามเดิมมาจนตลอดรัชกาลที่ 5 สำหรับการบริหารงานในยุคพระราชปณิธาน มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ เป็นหน่วยงานเอกเทศอิสระ แต่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินงานในรูปของกรรมการสภา ประกอบด้วย กรรมการฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ การบริหารงานด้านงบประมาณ ในยุคแรกนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงเป็นประจำปี ในปี พ.ศ. 2476 มีการจัดตั้ง “มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์” นำดอกผลมาช่วยบำรุงอุดหนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

1.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคนี้ บทบาทในการวิจัยครั้งนั้นยังไม่พบ มีแต่เพียงค้นคว้าและแต่งตำราไว้ประกอบการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม หนังสือหรือตำราเหล่านั้น จะพิมพ์ด้วยตัวอักษรไทย ไม่ใช่ตัวอักษรขอม ตามพระราชดำริในสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส

กล่าวโดยสรุปได้ว่าภารกิจของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 ยังไม่พบว่ามิจงานวิจัย

1.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคนี้ มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้จัดทำนิตยสารธรรมจักษุ นิตยสารนี้เป็นนิตยสารรายเดือน เริ่มออกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2439 จนถึงปัจจุบันนี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพุทธศาสนาแก่สังคม จัดทำวารสารธรรมสมบัติ ออกเป็นรายเดือน ตั้งแต่ พ.ศ. 2448 จนถึง พ.ศ. 2469 ก็เลิก เป็นวารสารทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมและเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป จัดพิมพ์หนังสือพระพุทธศาสนา เช่น หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมที่บรรดากรรมการของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้ช่วยกันแต่งขึ้น แล้วแจกจ่ายไปตามวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดหัวเมืองต่าง ๆ เป็นเหตุให้วัดนั้น ๆ บรรเทาความขาดแคลนหนังสือพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาเล่าเรียนได้เป็นอันมาก จัดตั้งโรงเรียนหนังสือไทย สอนเด็กวัดและเด็กบ้าน ใช้หลักสูตรกรมศึกษาธิการ เมื่อถึงคราวสอบไล่ก็ไปรวมสอบในสนามของกรมศึกษาธิการ ณ พระตำหนักสวนกุหลาบ เริ่มจัดตั้งในปี พ.ศ. 2436 ต่อมา ในปี พ.ศ. 2439 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ จัดหลักสูตร และสอบเอง แตกต่างไปจากกรมศึกษาธิการ จัดการศึกษาในหัวเมือง ระหว่าง พ.ศ. 2441-2444 เป้าหมายของการจัดการศึกษาก็เพื่อให้นักเรียนรู้หนังสือไทยอ่านออกเขียนได้ และมีศีลธรรมตามสมควรแก่ฐานะ มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อส่งออกไปสอนในโรงเรียนหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งการจัดการศึกษาในหัวเมืองครั้งนี้ นับว่ามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มีบทบาทให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเป็นอย่างดี ใช้งบประมาณน้อย ใช้พระภิกษุสามเณรและวัดทั่วราชอาณาจักรมาช่วยสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ เป็นการระดมสรรพกำลังให้ชาวไทยรู้หนังสือเพื่อฝึกฝนให้ทันกับสถานการณ์ของบ้านเมืองในเวลานั้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าภารกิจของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มีบทบาทในการบริการทางวิชาการแก่สังคมเป็นอย่างดีโดยใช้งบประมาณน้อย แต่ใช้พระภิกษุสามเณรและวัดทั่วราชอาณาจักร เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อส่งครูพระ ออกไปสอนในโรงเรียนหัวเมืองต่าง ๆ ช่วยสร้างเสริมความรู้ให้แก่ชาวไทยได้รู้หนังสือ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งโรงเรียนหนังสือไทย สอนเด็กวัดและเด็กบ้าน ใช้หลักสูตรและสอบที่กรมศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. 2436 ต่อมา ในปี พ.ศ. 2439 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ จัดหลักสูตร และสอบเอง เพื่อให้นักเรียนรู้หนังสือไทยอ่านออกเขียนได้ และมีศีลธรรมตามสมควรแก่ฐานะ มีการจัดทำหนังสือเทศน์ หนังสือธรรม

นิตยสาร/วารสารเป็นรายเดือน เริ่มออกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2439 เพื่อให้บริการทางวิชาการและเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป กับทั้งเพื่อบรรเทาความขาดแคลนหนังสือ โดยได้แจกจ่ายไปตามวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดหัวเมืองต่าง ๆ

1.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคนี้ นับว่ามหาหมากกุฎราชวิทยาลัยฯ ให้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นอย่างดียิ่ง โดยจะเห็นว่าได้ส่งเสริมให้มีการใช้ตำราพระปริยัติธรรมเป็นภาษาไทย ไม่ใช่อักษรขอม ตัวอักษรไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งมหาหมากกุฎราชวิทยาลัยฯ หวงแหน และฟื้นฟูส่งเสริมให้ใช้ภาษาไทยในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่าภารกิจของมหาหมากกุฎราชวิทยาลัยฯ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 คือได้ส่งเสริมให้มีการใช้ตำราพระปริยัติธรรมเป็นภาษาไทย ในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 กล่าวได้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในยุคพระราชปณิธาน การศึกษาพระปริยัติธรรม ยังไม่มีรูปแบบการบริหารงานที่ชัดเจน แต่อยู่ในความอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ พระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ทั้งทางด้านพุทธศาสนาและความรู้ในวิชาการต่าง ๆ รับผิดชอบหน้าที่เป็นครูของประชาชน โดยให้ความรู้ทั้งด้านพุทธศาสนา และวิชาการทางโลกแก่กุลบุตรที่บวชเรียน ในพระพุทธศาสนา

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยด้านพระพุทธศาสนาแห่งคณะสงฆ์ไทยขึ้น เมื่อปีพุทธศักราช 2430 ต่อมาปีพุทธศักราช 2439 เปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเปิดสอนระดับปริญญาตรี โดยพระองค์ไม่เพียงแต่จะทรงเปลี่ยนนามเท่านั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะเปลี่ยนโครงสร้างการศึกษาของมหาธาตุวิทยาลัยด้วย และทรงมีพระราชประสงค์จะให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้มีเพียงเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณรเท่านั้น หากรวมไปถึงคฤหัสถ์ทำนองเดียวกับมหาวิทยาลัยในยุโรป (จำนงค์ทองประเสริฐ, 2533: 1-2) ช่วงนี้จึงจัดได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญยิ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิธีการเรียน หลักสูตรและวิธีการวัดผลการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมือง ภายใต้การนำของกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย (อุษา ชัยโชติชัย, 2526 : 81) ในสมัยนี้ได้มีการปรับปรุงชำระพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง และได้จัดพิมพ์เป็นภาษาไทยแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2436 พระราชทานไปตามอารามหลวงต่าง ๆ และได้ส่งเผยแพร่ไปยังต่างประเทศที่ขอมา ที่เหลือออกนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จำหน่ายในราคาพอสมควร (มนัส เกิดปรางค์ , 2527 : 30) นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งสถานศึกษาพระปริยัติ

ธรรมชั้นสูงขึ้น 2 แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งภายหลังได้พัฒนามาเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแบบเก่า (บาลีสนาทลวง) และการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบใหม่ หรือแบบมหามกุฏราชวิทยาลัย ควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระปริยัติธรรมแบบใหม่นี้ ดำเนินการมาได้เพียง 8 ครั้ง (พ.ศ. 2436-2443) ก็ยกเลิก และได้กลับไปใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบเก่าตามเดิม จนสิ้นสมัยรัชกาลที่ 5

ครั้งถึงสมัยรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ดำเนินการปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่ง อันเป็นรากฐานของการศึกษาของคณะสงฆ์จนถึงปัจจุบันนี้ โดยทรงจัดหลักสูตรการศึกษาแบบนักธรรมขึ้น ความสำคัญของการศึกษาแบบนักธรรม คือ เน้นความรู้ในด้าน “ธรรมวินัย” มากกว่าความรู้ใน “ภาษาบาลี” เนื่องจากทรงเห็นว่า พระธรรมวินัยเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับพระสงฆ์สามเณรมากกว่า โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่บวชในระยะสั้นตามประเพณีการบวชของชาวไทย สำหรับภาษาบาลีเหมาะสำหรับพระสงฆ์ที่บวชอยู่นาน ๆ ที่จะศึกษาค้นคว้าพระปริยัติธรรมในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การศึกษาแบบนักธรรมที่จัดขึ้นใหม่นี้มุ่งสอนความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมและข้อปฏิบัติทางศาสนา โดยใช้แบบเรียนที่เป็นภาษาไทย วิธีการวัดผลก็เป็น การเขียนตอบเป็นภาษาไทยทั้งหมด (อุษา ชัยโชติชัย, 2526 : 267-269)

นอกจากนี้ พระองค์ยังได้นำเอาหลักสูตรพระปริยัติธรรมมาผนวกเข้ากับหลักสูตรนักธรรมที่ทรงจัดขึ้นใหม่ เรียกว่า “เปรียญธรรม” เป็นผลให้การศึกษาของคณะสงฆ์ไม่ต้องมีการแบ่งแยกเป็น 2 ฝ่าย อย่างที่เคยแบ่งแยกในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาค่านิยมแบบเก่าที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในเวลานั้นและยังเป็นการสอดคล้องกับแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้การศึกษาแบบเก่าและแบบใหม่ประสานกลมกลืนกัน ก่อให้เกิดผลดีตามมาคือ พระสงฆ์สามเณรมีความรู้ในหลักธรรมและข้อวินัยดีขึ้น ซึ่งเป็นผลต่อความประพฤติของพระภิกษุสามเณรเอง และการให้พระสงฆ์สามเณรมีความรู้ในหนังสือไทย ก็เป็นประโยชน์ต่อการที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังต้องทำหน้าที่เป็นครูสอนราษฎรในระดับความรู้สามัญ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 7 อีกด้วย (พระมหามณเฑียร, 2534 : 61)

หลักสูตรการศึกษาแบบนักธรรม และพระปริยัติธรรมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดวางรูปแบบในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ ได้เป็นรากฐานในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมาจนถึง พ.ศ. 2489 และ พ.ศ. 2490 การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยได้แบ่งแยกออกเป็น 2 ฝ่ายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งได้มีการปฏิรูปการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเรือนในขณะนั้น โดยยกฐานะมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้นดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในขณะที่คณะสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตาม

รูปแบบที่สมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรสได้วางไว้ (หลักสูตรเปรียญธรรมหรือบาลีสนามหลวง และนักระรมสนามหลวง หรือการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบใหม่) มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดบ้างเล็กน้อย แต่หลักการส่วนใหญ่ยังคงเหมือนเดิม

1.1 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในปี พ.ศ.2432 เป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงของพระภิกษุสามเณรฝ่ายคณะมหานิกายและคฤหัสถ์ โดยใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมในมหาธาตุวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ยังคงใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเก่า ครั้นถึง พ.ศ. 2440 เป็นต้นมามีการใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม 2 แบบควบคู่กัน คือ ทั้งหลักสูตรแบบเก่า และหลักสูตรแบบใหม่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบใหม่นี้ กำหนดหลักสูตรเป็น 5 ชั้น ซึ่งปรับปรุงมาจากหลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเดิม ซึ่งมี 9 ชั้น หรือ 9 ประโยค โดยมีจุดมุ่งหมายคือ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง กำหนดให้ผู้เรียนต้องศึกษาและสอบได้บาลีไวยากรณ์แล้วจึงจะเรียนในระดับประโยคต่อไป งบประมาณในระยะแรกเริ่มนั้น ได้รับพระราชทานงบประมาณปีละ 60 ชั่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในปี พ.ศ.2432 เป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงของพระภิกษุสามเณรฝ่ายคณะมหานิกายและคฤหัสถ์ โดยใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมในมหาธาตุวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ยังคงใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเก่า จนถึง พ.ศ. 2440 มีการใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม 2 แบบควบคู่กัน คือ ทั้งหลักสูตรแบบเก่า และหลักสูตรแบบใหม่ โดยเน้นให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง

1.1.2 ในกาารสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 ในการสนองงานคณะสงฆ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ช่วยสังคมไทยด้านผลิตศาสนทายาท ให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรม เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนาและหากลาสิกขา ก็สามารถทำประโยชน์ให้แก่ชาติไทยได้เป็นอย่างดี อันเป็นการสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ.2432 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ช่วยคณะสงฆ์ผลิตศาสนทายาท สืบต่อพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรม เป็นการสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง

1.2 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1.2.1. ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 ด้านการผลิตบัณฑิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรที่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามออกไปตั้งขึ้นที่วัดมหาธาตุฯ พระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย ทรงมีพระราชประสงค์ตั้งเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงของพระภิกษุสามเณรฝ่ายคณะมหานิกายและคฤหิ์สัถ์ ในปี พ.ศ. 2439 พระราชทานนามเปลี่ยนจากมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการผลิตบัณฑิตในช่วงนี้ เป็นการผลิตศาสนทายาท ให้แก่คณะสงฆ์ เน้นให้ความรู้ทางพระปริยัติธรรม เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักสูตรและการสอนหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของมหาธาตุวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ยังคงใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเก่า ครั้นถึง พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา มีหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม 2 แบบควบคู่กัน คือ ทั้งหลักสูตรแบบเก่า และหลักสูตรแบบใหม่ หรือแบบมหามกุฏราชวิทยาลัย หลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบใหม่นี้ กำหนดหลักสูตรเป็น 5 ชั้น ซึ่งปรับปรุงมาจากหลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเดิม ซึ่งมี 9 ชั้น หรือ 9 ประโยค โดยมีจุดมุ่งหมายคือ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้ง กำหนดให้ผู้เรียนต้องศึกษาและสอบได้บาลีไวยากรณ์แล้วจึงจะเรียนในระดับประโยคต่อไป นักเรียนมีเวลาเรียนตามตารางสอนในแต่ละวัน จัดสอบปีละครั้ง โดยใช้วิธีเขียนตอบ กำหนดให้หลักสูตรที่ 1, 2 และ 3 เป็นประโยคแปล แล้วแต่ผู้สอบไล่ จะเลือกแปลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามหลักสูตรนั้น ๆ หลักสูตรที่ 4 และ 5 เป็นประโยคแก้ปัญหา ตอบเป็นภาษาบาลี ส่วนเกณฑ์การประเมินผลนั้น กำหนดไว้ว่าสอบหลักสูตรที่ 1 ผ่าน นับเป็นประโยคหนึ่ง สอบหลักสูตรที่ 2 ผ่าน นับเป็นประโยคสอง สอบหลักสูตรที่ 3 ผ่าน นับเป็นประโยคสาม (ผู้สอบได้ตั้งแต่ประโยคสามขึ้นไป เรียกว่า บาเรียน) สอบหลักสูตรที่ 4 ผ่าน นับเป็นบาเรียนชั้นกลาง และสอบหลักสูตรที่ 5 ผ่าน นับเป็นบาเรียนชั้นสูง

สำหรับผู้ที่เข้าศึกษามีข้อกำหนดคือ ต้องเป็นพระภิกษุสามเณรอายุตั้งแต่ 15-25 ปี และสอบได้บาลีไวยากรณ์แล้วจึงจะเข้าเรียนประโยคหนึ่งได้ ส่วนนักเรียนที่เคยเรียนพระปริยัติธรรมแบบเก่าที่กำหนดเป็น 9 ประโยค ให้สอบเทียบความรู้ ถ้าสอบได้ในชั้นหลักสูตรใดก็ให้เรียนในชั้นหลักสูตรนั้น และไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษา แต่กำหนดประโยคไว้

ด้านการเรียนการสอน สอนให้นักเรียนแปลศัพท์บาลีเป็นข้อความภาษาไทยได้ ส่วนวิธีการสอบ ใช้วิธีเขียนตอบ โดยในประโยคต้น ๆ ให้ผู้เข้าสอบเลือกแปล ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามหลักสูตรนั้น ๆ ส่วนหลักสูตรชั้นกลาง และชั้นสูง เป็นประโยคแก้ปัญหา ตอบเป็นภาษาบาลี

ส่วนการประเมินผล ผู้สอบผ่านหลักสูตรที่ 1, 2 และ 3 นับเป็นประโยคหนึ่ง สอง และสาม ตามลำดับ ผู้สอบผ่านหลักสูตร 5 และ 6 นับเป็นบาเรียนชั้นกลาง และบาเรียนชั้นสูง (มนัส เกิดปรำรงค์, 2527 : 57-60)

ด้านการบริหารงาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในยุคพระราชปณิธาน มีการบริหารงาน (มนัส เกิดปรำรงค์, 2527 : 60-64)

1) การบริหารงานที่สัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ขึ้นอยู่กับกระทรวง ราชการและอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมมาปรับใช้ในการจัดการศึกษา

2) การบริหารงานภายใน การบริหารงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะแรกเริ่มนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเป็นประเพณีสำหรับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2435 (ร.ศ.111) ให้มีการบริหารงานเป็นมหาเถรสมาคม โดยให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายบรรพชิตคณะ มหานิกาย อยู่ในความดูแลตรวจตราของเสนาบดี กระทรวงธรรมการ มหาเถรสมาคม ประกอบด้วย นายก 1 รูป อุปนายก 1 รูปและคณะที่ปรึกษาอีกจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 รูปและไม่เกิน 10 รูป คณะที่ปรึกษามหาเถรสมาคมนี้อยู่ในตำแหน่งวาระละ 5 ปี เมื่อครบกำหนด ตามวาระจะ ทรงอาราธนาใหม่อีกก็ได้แล้วแต่กรณี อุปนายกทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการรักษาราชการทั่วไปในมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แทนนายกแห่งมหาเถรสมาคม มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ตรวจตราดูแลความเป็นไปของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แนะนำแก้ไขให้ดีขึ้นตามที่นายก ของมหาเถรสมาคม เห็นสมควรว่าเป็นความต้องการของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็น ประธานใน มหาเถรสมาคมในโอกาส ซึ่งที่ปรึกษาประชุมเรื่องการศึกษาทั้งปวง ส่วนหน้าที่ของ คณะที่ปรึกษามหาเถรสมาคมนั้น มีหน้าที่ให้คำปรึกษาในที่ประชุมเกี่ยวกับหลักสูตรในการศึกษา ว่าสมควรจะเป็นแบบใด แล้วตั้งระเบียบปฏิบัติไว้ให้คำปรึกษาวางแผนการสอบไล่ความรู้ว่าแต่ละ ครั้งสมควรจะดำเนินการอย่างไร ให้การอุดหนุนบำรุงผลประโยชน์ และความเจริญของ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3) การบริหารงานด้านบุคลากร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ เป็นนายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยตำแหน่ง เป็นผู้อำนวยการศึกษาพระปริยัติธรรมในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มี มหาเถรสมาคม และ มีที่ปรึกษาของมหาเถรสมาคมไม่ต่ำกว่า 4 รูป และไม่เกิน 10 รูป อยู่ใน ตำแหน่งวาระละ 5 ปี เมื่อครบกำหนดตามวาระจะทรงอาราธนาใหม่อีกก็ได้แล้วแต่กรณี แต่ ตำแหน่งนายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไม่เปลี่ยนแปลงจนกว่าจะสิ้นสุดการเป็นอธิบดี สงฆ์วัดมหาธาตุฯ จึงจะเปลี่ยนแปลง มีพระภิกษุสามเณรผู้ทรงสมณศักดิ์ และความรู้ กับคุณศัพท์ ที่มีความรู้เป็นผู้สอนพระปริยัติธรรม

4) การบริหารงานด้านงบประมาณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในระยะ แรกเริ่มนั้น ได้รับพระราชทานงบประมาณปีละ 60 ชั่ง ในจำนวนเงินปีละ 60 ชั่งนี้ ได้แบ่งเป็น เงินเดือนอาจารย์ ค่าใช้จ่าย และค่าสำหรับภัตตาหารเพลถวายพระภิกษุสามเณรที่มาเล่าเรียน พระปริยัติธรรม นอกจากนี้ก็มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคบำรุงมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยบ้าง ใน ปี พ.ศ. 2467 จึงได้มีการจัดตั้งมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำดอกผลมาเป็น ค่าใช้จ่าย ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เนื่องจากงบประมาณแผ่นดินไม่พอเพียงในการ

ใช้จ่าย มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์จัดการ มาแต่สมัยแรกตั้ง มีระเบียบการดำเนินการอย่างรัดกุม ต่อมาได้จดทะเบียนตราสารตั้งเป็นมูลนิธิ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2475 และดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้

5) การบริหารงานด้านอาคารสถานที่ ในปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น ณ วัดมหาธาตุฯ โดยให้ย้ายที่ราชบัณฑิตยสถานพระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณร จาก วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาตั้งเป็นมหาธาตุวิทยาลัย ณ ศาลาเรียนหนังสือซึ่งสร้างไว้แต่ในสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนข้างหน้าวัดมหาธาตุ 4 หลัง และด้านเหนือ 2 หลัง ภายหลังจึงย้ายการสอนพระปริยัติธรรมของมหาธาตุวิทยาลัยฯ เข้าไปตั้งในระเบียบพระอุโบสถ วัดมหาธาตุฯ ต่อมาในปี พ.ศ. 2439 จึงได้สร้างสังฆเสนาสน์ราชวิทยาลัย สำหรับมหาธาตุ วิทยาลัยฯ (ภายหลังใช้เป็นหอสมุดแห่งชาติ) ในปี พ.ศ. 2451 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ จึงได้ย้ายมาสอนอยู่บนตำหนักสมเด็จพระสังฆราช และคณะต่าง ๆ ในวัดมหาธาตุ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 ด้านการผลิตบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรที่หน้า วัดพระศรีรัตนศาสดารามออกไปตั้งขึ้นที่วัดมหาธาตุฯ พระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย ทรงมีพระราชประสงค์ตั้งเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงของพระภิกษุสามเณรฝ่าย คณะมหานิกายและคฤหัสถ์ ในปี พ.ศ. 2439 พระราชทานนามเปลี่ยนจากมหาธาตุวิทยาลัยเป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการผลิตบัณฑิตในช่วงนี้ เป็นการผลิตศาสนทายาทให้แก่ คณะสงฆ์ เน้นให้ความรู้ทางพระปริยัติธรรม เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแบบเก่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2432จนถึงปี พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา ใช้หลักสูตร การศึกษาพระปริยัติธรรม 2 แบบควบคู่กัน คือ ทั้งหลักสูตรแบบเก่า และหลักสูตรแบบใหม่ หรือ แบบมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ การประเมินผลสอบหลักสูตรที่ 1 ผ่าน นับเป็นประโยคหนึ่ง สอบ หลักสูตรที่ 2 ผ่าน นับเป็นประโยคสอง สอบหลักสูตรที่ 3 ผ่าน นับเป็นประโยคสาม (ผู้สอบได้ ตั้งแต่ประโยคสามขึ้นไป เรียกว่า บาเรียน) สอบหลักสูตรที่ 4 ผ่าน นับเป็นบาเรียนชั้นกลาง และ สอบหลักสูตรที่ 5 ผ่าน นับเป็นบาเรียนชั้นสูง ผู้ที่จะเข้าศึกษา ต้องเป็นพระภิกษุสามเณรอายุ ตั้งแต่ 15-25 ปี และสอบได้บาลีไวยากรณ์แล้วจึงจะเข้าเรียนประโยคหนึ่งได้ ส่วนนักเรียนที่เคย เรียนพระปริยัติธรรมแบบเก่าที่กำหนดเป็น 9 ประโยค ให้สอบเทียบความรู้ ถ้าสอบได้ในชั้น หลักสูตรใดก็ให้เรียนในชั้นหลักสูตรนั้น การบริหารงานของ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯในยุค พระราชปณิธาน ขึ้นอยู่กับกระทรวงธรรมการและอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้มีการบริหารงาน เป็นมหาเถรสมาคม โดยให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายบรรพชิตคณะมหานิกาย อยู่ในความดูแลตรวจ ตราของเสนาบดี กระทรวงธรรมการ มหาเถรสมาคม การบริหารงบประมาณมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยฯ ในระยะแรกเริ่มนั้น ได้รับพระราชทานงบประมาณปีละ 60 ชั่งเป็นเงินเดือน

อาจารย์ ค่าใช้จ่าย และค่าสำหรับภัตตาหารเพลถวายพระภิกษุสามเณรที่มาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม นอกจากนี้ก็มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคบำรุงมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยบ้าง ในปี พ.ศ.2467 จึงได้มีการจัดตั้งมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำดอกผลมาเป็นค่าใช้จ่าย

1.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังไม่มี การวิจัยอย่างเป็นทางการ เนื่องจากยังไม่มีปรากฏเป็นหลักฐาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ยังไม่มี การวิจัย

1.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ มีประชาชนเข้าไปฟังเป็นจำนวนมาก เป็นการให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมไทย จัดส่งพระมหาเปรียญไปเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในต่างจังหวัดทั่วราชอาณาจักร นานวันเข้าพระสงฆ์เหล่านั้นก็ได้ปฏิบัติหน้าที่พระพุทธศาสนาเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ มีการจัดส่งพระมหาเปรียญ ไปเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม และไปเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เป็นการช่วยงานคณะสงฆ์ไทย

1.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รักษาทำนองเทศน์มหาชาติตามแบบโบราณ และรักษาทำนองสวดมนต์แบบมหานิกายไว้อันเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยรักษาทำนองเทศน์มหาชาติและสวดมนต์แบบมหานิกายตามแบบโบราณ

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ การผลิตบัณฑิตเป็นไปตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง เฉพาะพระภิกษุสามเณร ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย เพื่อช่วยคณะสงฆ์ผลิตศาสนทายาท สืบต่อพระพุทธศาสนาให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรมอันเป็นการสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง ตลอดจนใช้เป็นที่ให้การอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ส่วนงานด้านวิจัยยังไม่พบว่ามิจงานวิจัย สำหรับด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มีบทบาทในการบริการทางวิชาการแก่สังคมเป็นอย่างดี

โดยใช้พระภิกษุสามเณรและวัดทั่วราชอาณาจักรเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อส่งครูพระ ออกไปสอนในโรงเรียนหัวเมืองต่าง ๆ

ส่วนที่แตกต่าง คือ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ต่างดำเนินการตามความเหมาะสม เช่น มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ เน้นส่งเสริมให้มีการใช้ตำราพระปริยัติธรรมเป็นภาษาไทย ในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ส่วน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ รักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยรักษาทำนองเทศน์มหาชาติและสวดมนต์แบบมหานิกายตามแบบโบราณ

ยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489

จากการวิเคราะห์เอกสาร โดยแบ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ออกเป็น 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยุคนี้ เริ่มจากการที่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้เล็งเห็นว่าสถาบันการศึกษาจะเจริญก้าวหน้า และตั้งมั่นอยู่ได้นั้นต้องมีการสืบเนื่อง มีการปรับปรุงให้ทันกับความเจริญของสังคมโลก สถาบันการศึกษาของสงฆ์ก็เช่นกัน ที่สามารถตั้งมั่นและสืบต่อเนื่องกันมาจนทุกวันนี้ เพราะสถาบันการศึกษาของสงฆ์ได้มีการปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับความเจริญของสังคม หรือเหตุการณ์โลก เริ่มแรกนั้นพระภิกษุสามเณรในศาสนาพุทธศึกษาเรื่องราวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ พร้อมกับศึกษาวิชาประกอบที่เหมาะสมกับสังคมในสมัยนั้น เมื่อสถานการณ์ของโลก ได้เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ทางมนุษยศาสตร์ และทางสังคมศาสตร์ได้ก้าวหน้าและแพร่หลายโดยทั่วไป การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และวิชาประกอบ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนเดิมไม่เป็นการเพียงพอ พระภิกษุสามเณรจึงต้องหันมาศึกษาวิชาแบบสมัยใหม่ อันเหมาะสมแก่ภาวะของสมณสาธิต เพื่อจะประยุกต์ หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้ทันสมัยและเหตุการณ์ยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง การศึกษาของพระภิกษุสามเณรในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงดำเนินการที่มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในปี พ.ศ. 2489 โดยพระเถระฝ่ายธรรมยุติกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นร่วมกันที่จะจัดพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ตามแนวการศึกษาที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสที่ทรงวางไว้โดยได้ทรงจัดการศึกษาเฉพาะวิทยาการ ซึ่งเป็นของชาติภูมิแล้ว แต่ยังมีได้ทรงจัดการศึกษาให้กว้างขวางออกไปถึงวิทยาอันเป็นของต่างประเทศก็ทรงสิ้นพระชนม์ ฉะนั้น เพื่อให้วัตถุประสงค์ของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ที่จะพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงเริ่มไว้แล้วนั้นให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์เต็มตามพระประสงค์จึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรขึ้นใหม่ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา และวิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม โดยจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น ใช้ชื่อว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้ดำเนินการอีกแห่งหนึ่งที่

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ใช้นามว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ เมื่อปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา การที่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกันคือ เป็นการสนองพระราชประสงค์เดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือให้พระภิกษุสามเณรได้มีสถานศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงและมีความจำเป็น ในปัจจุบันที่จะต้องเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนสมัยใหม่ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น พระเถระชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และมหานิกาย มีความเห็นตรงกันว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทันสมัย เป็นการเพิ่มพูนความสามารถให้แก่พระภิกษุสามเณร เพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นทั้งในและนอกประเทศ (มนัส เกิดปรำงค์, 2527 : 88-89)

2.1. บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ยุคเริ่มการจัดการศึกษา ในปี พ.ศ. 2489 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้เปิดการสอนในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรก ให้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรไม่จำกัดนิกาย เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ 7 ประการ คือ เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิชาทั้งของชาติและต่างชาติ เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนได้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้าโต้ตอบ หรืออภิปรายธรรม ได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทย และชาวต่างประเทศ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย และเพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ” สถาบันการศึกษาของพระภิกษุสามเณรแห่งนี้ ได้เริ่มให้การศึกษาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนเดิมไม่เป็นการเพียงพอ พระภิกษุสามเณรจึงต้องหันมาศึกษาวิชาแบบสมัยใหม่ อันเหมาะสมแก่ภาวะของสมณสาธิต

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคเริ่มการจัดการศึกษา ในปี พ.ศ. 2489 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ได้เปิดการสอนในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรไม่จำกัดนิกาย เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัยภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ”

2.1.2 ใน การ ส น อ ง ง า น ค ณ ะ ส ง ม ์

เป็นการสนองพระราชประสงค์เดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ให้พระภิกษุสามเณรได้มีสถานศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงและมีความจำเป็นในปัจจุบันที่จะต้องเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนสมัยใหม่ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น พระเถระชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย มีความเห็นตรงกันว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทันสมัย เป็นการเพิ่มพูนความสามารถให้แก่พระภิกษุสามเณร เพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นทั้งในและนอกประเทศ เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัยและเพื่อความเจริญก้าวหน้าและคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคเริ่มการจัดการศึกษา ในปี พ.ศ. 2489 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้ให้การศึกษาระดับชั้นสูงแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย อันเป็นการสนองพระราชประสงค์เดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2. การ ก ิจ ข อ ง ม ห า วิ ท ย า ล ัย ส ง ม ์

2.2.1 ด ำ น การ ผล ิต บ ั ญ ฑ ิต

ในยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ได้ผลิตศาสนศาสตร์บัณฑิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489-2499 มีจำนวนเพียง 30 รูปเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมีงบประมาณไม่เพียงพอ การเปิดสอนในปี พ.ศ. 2489 กำหนดให้พระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 แต่เนื่องจากพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่มีความรู้วิชาสามัญเพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กับมีความรู้ทางพระปริยัติธรรมอีกบ้างเท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาในด้านความรู้วิชาสามัญ เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องศึกษาด้วยความยากลำบาก ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. 2490 สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ จึงต้องเปิดสอนชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 1 ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 เปิดสอนชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 2 และในปี พ.ศ. 2493 ต้องเปิดสอนชั้นมูล หรือชั้นสำรองวิธีการสอนของอาจารย์ส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบบรรยายประกอบการทำรายงานที่ได้จากการค้นคว้า ถ้าเป็นวิชาภาษาบาลี หรือภาษาต่าง ๆ มักจะสอนแบบอธิบาย และให้ท่องจำในระยะแรก การเรียนของนักศึกษา นอกจากจะเรียนวิชาตามหลักสูตรแล้ว ยังได้เชิญผู้มีความรู้มาบรรยายความรู้รอบตัว ตลอดจนเรื่องสมถะวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในทางปฏิบัติได้จัดให้มีการบำเพ็ญสมาธิทุกวันในห้องเรียนตามเวลาที่กำหนดไว้ และชี้แจงให้นักศึกษาสนใจในธรรมปฏิบัติ รวมทั้งความสำคัญในการปฏิบัติตามพระวินัย เป็นหน่วยงานเอกเทศ เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปแบบมหาวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการบ้าง ในด้านที่ให้ทุนอุดหนุนเป็นบางส่วน แต่ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในด้านการขึ้นสังกัดอย่างเป็นทางการ การบริหารงบประมาณเป็นไปตามระเบียบสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ พุทธศักราช 2489 คือ

การใช้จ่ายของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ให้เป็นไปตามงบประมาณ ให้มี
 กรรมการคณะหนึ่ง ตั้งขึ้นตามมติของคณะกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
 เพื่อหารายได้บำรุงสภาการศึกษา ถ้าเป็นการสมควรจะให้นักศึกษามหาวิทยาลัยบ้างก็
 ให้ทำได้ตามมติคณะกรรมการสภาการศึกษา งบประมาณรายได้ของสภาการศึกษา ในระยะ
 เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น ได้รับงบประมาณจากงบประมาณประจำปีเป็นเงิน
 อุดหนุนของรัฐบาลและจากมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้ให้โดยเป็นเงินที่ได้จากการ
 บริจาค จากผลกำไร จากการจำหน่ายหนังสือ และจากเงินอุปถัมภ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 มหามกุฏราชวิทยาลัย
 ได้ผลิตศาสนศาสตร์บัณฑิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489-2499 คณะเดียวเนื่องจากมาจากมหาวิทยาลัยมี
 งบประมาณไม่เพียงพอ แต่เนื่องจากพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่มีความรู้วิชาสามัญเพียง
 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็มีความรู้ทางพระปริยัติธรรมบ้าง ทำให้เกิดปัญหาในด้านความรู้
 วิชาสามัญ ทำให้ในปี พ.ศ. 2490-2493 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เปิดสอนชั้น
 เตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 1,ปีที่ 2 ,ชั้นมูล หรือชั้นสำรอง ตามลำดับ วิธีการสอนของอาจารย์ส่วนใหญ่
 ใช้วิธีสอนแบบบรรยายประกอบการทำรายงาน ในทางปฏิบัติได้จัดให้มีการบำเพ็ญสมาธิทุก
 วันในห้องเรียนและให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามพระวินัย

2.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

การวิจัยในระหว่างปี พ.ศ. 2489-2499 ยังไม่มีปรากฏ มีแต่การค้นคว้าและแต่ง
 ตำราเรียน แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งเพื่อให้พระภิกษุมีความสามารถในการค้นคว้า
 ได้ตอบหรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคเริ่มการจัดการศึกษา ในปี พ.ศ. 2489 มหามกุฏราช
 วิทยาลัยยังไม่มีปรากฏว่ามีการวิจัย

2.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคนี้ มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดทำนิตยสารธรรมจักขุเผยแผ่ความรู้ด้าน
 วิชาการทางพระพุทธศาสนา จัดนักศึกษาไปบรรยายธรรมทางวิทยุ 1 ป.ณ. ในทุกวันพฤหัสบดี
 ทุกเดือน ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2490 จนถึงปัจจุบันนี้ และแสดงปาฐกถาธรรมที่กรม กอง องค์การ
 และสมาคมต่าง ๆ ไปเผยแผ่ศาสนธรรมในต่างจังหวัด และต่างประเทศ ในบางโอกาส จัด
 อาจารย์ฝ่ายบรรพชิตไปสอนพระสูตรตันตปิฎกที่พุทธสมาคม จัดส่งพระนักศึกษาที่สำเร็จ
 ศาสนศาสตร์บัณฑิตไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างจังหวัด เช่น สอนพระปริยัติธรรมด้านนักธรรม และ
 บาลี สอนศีลธรรมประจำโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และ
 ความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคเริ่มการจัดการศึกษา ในปี พ.ศ.2489มหามกุฏราช
 วิทยาลัยได้จัดทำนิตยสาร ส่งพระนักศึกษาและอาจารย์ไปเผยแผ่ศาสนธรรมในต่างจังหวัด
 และต่างประเทศ ตามที่มีผู้ยื่นความประสงค์ขอมา

2.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคนี้ บทบาทในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในระยะเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังไม่เด่นชัด แต่อยู่ในลักษณะปลูกฝังศิลปวัฒนธรรม ในรูปการเรียนการสอน แต่ละรายวิชา ให้ผู้ศึกษานำไปใช้และนำไปทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรมของชาติในชีวิตประจำวัน เช่น วิชาภาษาและวรรณคดีไทย วิชาโบราณคดี และวิชาสังคมวิทยา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคเริ่มการการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 มหามกุฏราชวิทยาลัย ยังไม่มีบทบาทในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เด่นชัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมแต่พระภิกษุสามเณรที่หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดารามออกไป ตั้งขึ้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย ทรงมีพระราชประสงค์ตั้งเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงของพระภิกษุสามเณรฝ่ายคณะมหานิกาย และคฤหัสถ์ ในปี พ.ศ. 2439 พระราชทานนามเปลี่ยนจากมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและทรงสร้างอาคารถาวรวัตถุเพื่อให้พระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกายได้ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูงเช่นเดียวกับพระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกายที่มหามกุฏราชวิทยาลัย และได้จัดการศึกษาเรื่อยมาจนถึงวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานตตเถร) ได้ร่วมกับพระเถรานุเถระ ฝ่ายมหานิกาย ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดประกาศจัดตั้งดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้นามตามพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทั้งในทางศาสนา และในวิชาการทางโลกที่เหมาะสม ภายใต้การบริหารงานของสภามหาวิทยาลัยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้เปิดดำเนินการศึกษาในวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

2.1. บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ได้จัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรและการสอน ดังนี้

1) **ด้านหลักสูตร** ในระยะเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา (มี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมพินความรู้ กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา) และในระดับอุดมศึกษามีรายวิชาที่เปิดสอน (มนัส เกิดปรำงค์, 2527 : 113)

ในการเรียนการสอน กำหนดให้สัปดาห์หนึ่งเรียน 5 วัน วันหยุดคือวันพระและวันอาทิตย์ ได้กำหนดชั่วโมงเรียนชั้นอบรมพินความรู้ (บาลีอบรมศึกษา) และ ชั้นเตรียมอุดมศึกษา (บาลีเตรียมอุดมศึกษา) เรียนวันละ 5 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 13.00 – 18.00 น. ส่วน

ระดับอุดมศึกษาเรียนวันละ 6 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 13.00 – 19.00 น. ส่วนคุณสมบัติผู้ที่จะเข้าศึกษาในแต่ละชั้น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ (มโนส เกิดปรางค์, 2527 : 112-113) ได้กำหนดไว้ดังนี้

ชั้นอบรมพินความรู้รับพระภิกษุสามเณรที่สอบได้ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 4 ขึ้นไป

ชั้นเตรียมอุดมศึกษา รับพระภิกษุสามเณรเปรียญที่สำเร็จชั้นอบรมพินความรู้ (บาลีอบรมศึกษา) ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ หรือสอบได้ประโยคเปรียญธรรม 4 นักธรรมชั้นเอก และสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2479 หรือเทียบเท่า

ชั้นปริญญาตรี (ชั้นบาลีอุดมศึกษา) รับพระภิกษุสามเณรผู้สำเร็จการศึกษาชั้นเตรียมอุดมศึกษา ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ หรือพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้ประโยคเตรียมอุดมศึกษา หรือเทียบเท่า และเป็นผู้สอบได้ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 5 ขึ้นไป แต่ต้องสอบคัดเลือกได้ด้วย

2) ด้านการเรียนการสอน วิชาการสอนนั้น ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังให้ผู้ศึกษาเขียนรายงานประกอบการเรียน ฝึกแสดงปาฐกถาและพูดในที่ชุมชนอีกด้วย ในการวัดผลและประเมินผลการศึกษานั้น การสอบกำหนดให้ทุกระดับชั้นใช้ระบบคะแนนคิดเป็นร้อยละ ในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาผู้สอบไล่ได้ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ถือว่าสอบได้ ส่วนในระดับอุดมศึกษา ผู้สอบไล่ได้ตั้งแต่ร้อยละ 60 ถือว่าสอบได้ (มโนส เกิดปรางค์, 2527 : 113-114)

3) ด้านการบริหารงาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในยุคเริ่มการจัดการศึกษา มีการบริหารงาน (มโนส เกิดปรางค์, 2527 : 114-121) เป็นหน่วยงานเอกเทศ แต่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ส่วน การบริหารงานภายใน ในระยะแรกใช้ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ พุทธศักราช 2490 ให้วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดพระนคร (ปัจจุบันกรุงเทพมหานคร) เป็นนิติบุคคลรับผิดชอบในนามของมหาวิทยาลัย ให้มีสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ เป็นผู้ควบคุมดูแลมหาวิทยาลัย โดยสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นประธานายก อธิการบดีเป็นอุปนายก เลขาธิการมหาวิทยาลัยเป็นเลขาธิการสภา และมีสมาชิกอีก 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกโดยตำแหน่งและสมาชิกโดยคุณวุฒิ สมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้ซึ่งสภานายกแต่งตั้ง โดยมีมติของสภาก่อนแล้วแต่สภาก จะกำหนด ให้สมาชิกประเภทนี้เป็นสมาชิกประจำ ในการแต่งตั้งครั้งแรกก่อนมีสภาก ให้สภานายกเป็นผู้พิจารณาเลือกและกำหนดจำนวนเอง ถ้าเป็นการสมควรจะตั้งกรรมการขึ้นพิจารณากำหนดก็ได้ สมาชิกโดยคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้ที่สภาก นี้ พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นพิเศษในด้านวิชาการ มีจำนวนไม่เกินกว่าจำนวนของสมาชิกโดยตำแหน่ง สมาชิกโดยคุณวุฒินี้ดำรงอยู่ในตำแหน่งมีกำหนด 4 ปี เว้นแต่จะได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นต่อไปอีกคราวละ 4 ปี การบริหารงานภายในของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ นั้น

สภานายกมีหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารทั่วไป อธิการบดี มีหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารงานภายในมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งของสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขาธิการมหาวิทยาลัย มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยอธิการบดีควบคุมงานธุรการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ ควบคุมทะเบียนสถิติ และบัญชีของมหาวิทยาลัยทั้งหมด ส่วนคณบดีมีหน้าที่ควบคุมงานธุรการของคณะให้เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับต่างๆของมหาวิทยาลัย เพื่อให้การสอนการอบรมและหลักสูตรดำเนินไปโดยเรียบร้อย โดยมีเลขานุการคณบดีเป็นผู้ช่วยฝ่ายธุรการ

4) ด้านบุคลากร เมื่อมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ดำเนินงานในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในปี พ.ศ. 2490 นั้น การบริหารงานด้านบุคลากร ได้แบ่งเป็น ฝ่ายบริหารงานและฝ่ายอาจารย์ผู้สอน บุคลากรฝ่ายบริหารงานจะเป็นบรรพชิต ส่วนบุคลากรฝ่ายอาจารย์ผู้สอนเป็นทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ โดยอาจารย์ประจำจะเป็นพระภิกษุ และอาจารย์พิเศษจะเป็นคฤหัสถ์ เพศชาย

5) ด้านงบประมาณ ตามระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ พุทธศักราช 2490 ได้กล่าวถึงการบริหารงบประมาณไว้ คือ ทูนของมหาวิทยาลัยนี้ อาจได้มาจากเงินพระบรมราชูปถัมภ์ เงินอุปถัมภ์ของประชาชน และผลประโยชน์ต่างๆที่มีผู้อุทิศ หรือที่มหาวิทยาลัยพึงจัดหาโดยชอบธรรม โดยระบบทุนและทรัพย์สิน พร้อมด้วยวิธีจัดวิธีควบคุมรักษา ให้มหาวิทยาลัยวางระเบียบปฏิบัติไว้ การบริหารงานด้านงบประมาณนี้ มีสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ เป็นผู้ควบคุมงบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัย จัดหาทุนเพื่อหมุนเวียนใช้จ่ายประจำ และรักษาทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยในระยะที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ เริ่มดำเนินงานในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในปี พ.ศ. 2490-2492 มีงบประมาณที่ไม่แน่นอน แต่ได้อาศัยเงินอุดหนุนจากรัฐบาลผ่านกรมการศาสนา ปีละ 60,000 บาท ในปีพ.ศ. 2493-2499 รัฐบาลเพิ่มเงินอุดหนุนให้อีกปีละ 20,000 บาท รวมเป็นปีละ 80,000 บาท แต่เงินงบประมาณดังกล่าวข้างต้นในแต่ละปี ไม่พอแก่การใช้จ่าย ต้องอาศัยเงินบริจาคจากประชาชนมาช่วยอุดหนุน จึงทำให้การดำเนินงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ สืบต่อมาได้ การใช้จ่ายเงินงบประมาณของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ นั้น ได้จ่ายเงินไปในประเภทเงินเดือน เงินค่าสอนรายชั่วโมง เงินนิตยภัต ค่าครุภัณฑ์ ค่าอุปกรณ์การสอน ค่าซ่อมแซมครุภัณฑ์และอื่น ๆ

6) ด้านอาคารสถานที่ แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชปณิธานไว้อย่างแรงกล้า และทรงเริ่มงานก่อสร้างอาคาร “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ในสมัยของพระองค์ เมื่อปี พ.ศ. 2439 ซึ่งใกล้จะสำเร็จอยู่แล้วก็ตาม พระองค์ทรงเสด็จสวรรคตเสียก่อน อาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้สร้างสำเร็จในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและแทนที่จะใช้เป็นอาคารเรียนของพระภิกษุสามเณรตามพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นอาคาร “หอสมุดสำหรับพระนคร” ด้วยเหตุนี้ ในระยะเริ่มดำเนินการในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ จึงต้องอาศัยอาคารเรียนของมหาธาตุวิทยาลัยเป็นที่ศึกษาตลอดมา ต่อมารัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้อนุมัติเงินจำนวนหนึ่งสำหรับสร้างอาคารเรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น ณ สถานที่ตั้งในปัจจุบัน

กล่าวสรุปได้ว่า ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในระยะเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้จัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา (มี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมพื้นความรู้ กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา) และในระดับอุดมศึกษา (ชั้นบาลีอุดมศึกษา) รับพระภิกษุสามเณรผู้สำเร็จการศึกษาชั้นเตรียมอุดมศึกษา ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ หรือพระภิกษุสามเณรผู้สอบได้ประโยคเตรียมอุดมศึกษา หรือเทียบเท่า และเป็นผู้สอบได้ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 5 ขึ้นไป แต่ต้องสอบคัดเลือกได้ด้วย การบริหารงาน ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นหน่วยงานเอกเทศ แต่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ส่วนการบริหารงานภายใน ในระยะแรกใช้ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490 มีวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นนิติบุคคลรับผิดชอบในนามของมหาวิทยาลัย ให้มีสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ เป็นผู้ควบคุมดูแลมหาวิทยาลัย การบริหารงบประมาณได้มาจากเงินพระบรมราชูปถัมภ์ เงินอุปถัมภ์ของประชาชน และผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่มีผู้อุทิศ หรือที่มหาวิทยาลัยพึงจัดหาโดยชอบธรรม และได้รัฐบาลผ่านกรมการศาสนา ปี พ.ศ. 2490-2499 ในระยะเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ต้องอาศัยอาคารเรียนของมหาธาตุวิทยาลัยเป็นที่ศึกษาตลอดมา

2.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้จัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา (มี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมพื้นความรู้ กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา) และในระดับอุดมศึกษา (มีรายวิชาที่เปิดสอน) ในการเรียนการสอน ในชั้นอบรมพื้นความรู้ (บาลีอบรมศึกษา) และชั้นเตรียมอุดมศึกษา (บาลีเตรียมอุดมศึกษา) เป็นการสนองงานคณะสงฆ์ เนื่องจากเป็นการเรียนบาลีศึกษาก่อนเข้าไปเรียนในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้จัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ในการเรียนการสอนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ส่วนหนึ่งเป็นการสนองงานคณะสงฆ์

2.2.ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการผลิตบัณฑิต ได้เปิดสอนระดับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) ใน

ปี พ.ศ. 2494 มีจำนวนผู้สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิต มีจำนวน 10 รูปเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีงบประมาณไม่เพียงพอ มีการจัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ

หลักสูตรระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา (มี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมศึกษา (มัธยมต้น) โรงเรียนบาลีอบรมศึกษา กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา (มัธยมปลาย)โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

หลักสูตรระดับอุดมศึกษา (มีรายวิชาที่เปิดสอน)ใช้เวลาศึกษา 4 ปี และออกไปปฏิบัติงานอีก 1 ปี โครงสร้างของหลักสูตรระดับปริญญาตรี เน้นหนักทางด้านภาษาและสังคมศาสตร์ ไม่มีวิชาเอกและวิชาโท วิชาที่เปิดสอนได้แก่ ภาษาบาลีไม่ต่ำกว่าเปรียญธรรม 6 ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสันสกฤต ประวัติศาสตร์ไทย และสากล การปกครองสงฆ์ ประวัติศาสตร์ ประวัติการศึกษา ความรู้ทั่วไปทางปรัชญา สังคมวิทยา จิตวิทยา กวานวิทยา ความรู้ทั่วไปทางกฎหมาย โบราณคดี และวิชาเทศนา ส่วนการเรียนการสอน กำหนดให้สัปดาห์หนึ่งเรียน 5 วัน วันหยุดคือ วันพระและวันอาทิตย์ ได้กำหนดชั่วโมงเรียนชั้นอบรมศึกษา (บาลีอบรมศึกษา) และชั้นเตรียมอุดมศึกษา (บาลีเตรียมอุดม ศึกษา)เรียนวันละ 5 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 13.00 – 18.00 น. ส่วนระดับอุดมศึกษาเรียนวันละ 6 ชั่วโมงระหว่างเวลา 13.00 –19.00 น.ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังให้ผู้ศึกษาเขียนรายงานประกอบการเรียน ฝึกแสดงปาฐกถา และพูดในที่ชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการผลิตบัณฑิต ได้เปิดสอนระดับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) ในปี พ.ศ. 2494 มีจำนวนผู้สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิต มีจำนวน 10 รูปเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีงบประมาณไม่เพียงพอ มีการจัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ หลักสูตรระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา (มี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมศึกษา(มัธยมต้น)โรงเรียนบาลีอบรมศึกษา กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา (มัธยมปลาย)โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ใช้เวลาศึกษา 4 ปี และออกไปปฏิบัติงานอีก 1 ปี โครงสร้างของหลักสูตรระดับปริญญาตรี เน้นหนักทางด้านภาษาและสังคมศาสตร์ ไม่มีวิชาเอกและวิชาโท

2.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในด้านการวิจัยในระหว่างปี พ.ศ. 2490-2499 ยังไม่มีผลงานวิจัยปรากฏ แต่มีการค้นคว้าแต่งตำราเรียนบ้าง เช่น ตำราปัจจัยศาสตร์ เล่ม 1-3

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการวิจัย ยังไม่มีผลงานปรากฏ

2.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ได้ดำเนินงานบริการทางวิชาการแก่สังคมไทย คือ จัดทำนิตยสารพุทธจักร เพื่อเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ

สามเณรและประชาชนทั่วไปได้ทราบอย่างสม่ำเสมอ เผยแผ่ศาสนธรรม ในต่างจังหวัดและต่างประเทศเป็นครั้งคราว จัดส่งพระนิสิตที่สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิตไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัด เช่น สอนพระปริยัติธรรมด้านนักธรรม และบาลี สอนจริยธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ และพัฒนาชนบท เป็นต้น จัดพระนิสิตไปบรรยายธรรม หรือแสดงปาฐกถาธรรมตามกรม กอง องค์การ และสมาคมต่างๆที่อาราธนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ได้ดำเนินงานบริการทางวิชาการแก่สังคมไทย คือ จัดทำนิตยสารเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปได้ทราบ เผยแผ่ศาสนธรรม ในต่างจังหวัดและต่างประเทศเป็นครั้งคราว จัดส่งพระนิสิตไปสอนพระปริยัติธรรม สอนจริยธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนไปบรรยายธรรม หรือแสดงปาฐกถาธรรมตามหน่วยงานต่าง ๆ

2.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การรักษาพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทย ให้ยืนยงคงอยู่คู่ชาติไทย จัดสอนวิชาทางธรรมควบคู่กับวิชาโลก ทำให้พระภิกษุสามเณรผู้สืบศาสนาพุทธมีความรู้ ความสามารถเท่าทันต่อเหตุการณ์ของโลกปัจจุบัน และสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้ทำนุบำรุงสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทย

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ซึ่งเป็นยุคเริ่มการจัดการศึกษาในรูปของมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรก ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ ได้เปิดการสอนในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน มีการจัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา โดยในการเรียนการสอนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาเป็นการสนองงานคณะสงฆ์ ด้านการวิจัย ยังไม่มีผลงานปรากฏ ส่วนด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มีการจัดทำนิตยสารเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาจัดส่งพระนิสิตนักศึกษาและอาจารย์ไปเผยแผ่ศาสนธรรมในต่างจังหวัด และต่างประเทศ ตามที่มีผู้ยื่นความประสงค์ขอมา ส่วนด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมยังไม่เด่นชัด แต่อยู่ในลักษณะปลูกฝังศิลปวัฒนธรรม ในรูปการเรียนการสอนแต่ละรายวิชา

ยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512

จากการวิเคราะห์เอกสาร โดยแบ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ออกเป็น 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ในยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ตั้งแต่ปี 2500 จนถึงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นหน่วยงานเอกเทศอิสระตามเดิม มีความสัมพันธ์กับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในด้านที่ให้เงินอุดหนุน แต่ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในด้านการขึ้นสังกัดอย่างเป็นทางการ ครั้นถึงวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 แสดงการบริหารงานของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ที่สัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกเด่นชัดขึ้น โดยให้สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ขึ้นอยู่ในสังกัดมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย จึงขึ้นสังกัดอยู่กับมหาเถรสมาคม และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านนโยบายขั้นสูง และเกี่ยวข้องกับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในด้านเป็นสำนักงานของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ และเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย กับรัฐบาลไทยในด้านการเกี่ยวกับงบประมาณ

3.1.บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย มีการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรหลายครั้ง ซึ่งเป็นการปรับปรุงทั้งสาขาวิชา และจำนวนหน่วยกิต ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในวิชาการทางพุทธศาสนา และวิชาการทางโลกที่เหมาะสม เช่นเดียวกับยุคเริ่มการจัดการศึกษา โดยจัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ

หลักสูตรระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา

1) ชั้นอบรม เปิดสอน 15 รายวิชา ได้แก่ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนา ประวัติพระพุทธศาสนาโดยสังเขป ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์เบื้องต้น เลขคณิต เรขาคณิต ประวัติมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และวิชาการใช้ห้องสมุด

2) ชั้นบูรพศึกษา เปิดสอน 13 รายวิชา ได้แก่ การศึกษาพระสูตร ประวัติพระพุทธศาสนา ศาสนาเบื้องต้น ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์เบื้องต้น เลข-พีชคณิต และเรขาคณิต

3) ชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ 1-2 เปิดสอน 14 รายวิชา ได้แก่ การศึกษาพระสูตร ประวัติพระพุทธศาสนา ศาสนาต่าง ๆ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี เรขาคณิต และตรีโกณมิติ

หลักสูตรระดับอุดมศึกษา

ชั้นปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตปีที่ 1-2 แบ่งเป็น 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชา ศาสนา หมวดวิชาภาษา และหมวดวิชาประกอบ หมวดวิชาศาสนามี 3 รายวิชา ได้แก่ การศึกษาพระสูตร การศึกษาพระอภิธรรมและศาสนาต่าง ๆ หมวดวิชาภาษามี 5 รายวิชา ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาไทย หมวดวิชาประกอบมี 7 รายวิชา ได้แก่ สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา การศึกษา ปรัชญา โบราณคดี และวิชา วาดศิลป์และกฎหมาย

ชั้นปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตปีที่ 3-4 แบ่งเป็นวิชาบังคับทั่วไป และวิชาเอก-โท ของแต่ละสาขา วิชาบังคับทั่วไปมี 7 รายวิชา ได้แก่ การศึกษาพระสูตร การศึกษาพระอภิธรรม ศาสนาเปรียบเทียบ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส

วิชาเอก-โท ของแต่ละสาขา

สาขาปรัชญา มีวิชาปรัชญาเป็นวิชาเอก จิตวิทยา และตรรกวิทยา เป็นวิชาโท สาขาจิตวิทยา มีวิชาจิตวิทยาเป็นวิชาเอก วิทยาศาสตร์ และชีววิทยา เป็นวิชาโท สาขาสังคมศาสตร์ มีวิชาสังคมศาสตร์เป็นวิชาเอก จิตวิทยาและประวัติศาสตร์ เป็นวิชาโท สาขาภาษาศาสตร์ มีวิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาเอก ภาษาฝรั่งเศสและ ภาษาเยอรมันเป็นวิชาโท

สาขาภาษาบาลีและสันสกฤต มีวิชาภาษาบาลีและ สันสกฤต เป็นวิชาเอก ภาษาไทยและโบราณคดี เป็นวิชาโท

สาขาโบราณคดีมีวิชาโบราณคดีเป็นวิชาเอกสังคมศาสตร์และภาษาสันสกฤต เป็นวิชาโท

สาขาวิชาการศึกษามีวิชาการศึกษาเป็นวิชาเอก สังคมวิทยาและจิตวิทยาเป็นวิชาโท สภาการศึกษาหม่อมกุฎราชวิทยาลัยฯ จัดการศึกษาทั้งในระดับที่ต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญาควบคู่กันไป โดยในปี พ.ศ. 2507 กำหนดให้พระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาในชั้น อบรม 3-5 เดือน ชั้นบูรพศึกษา และชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ 1-2 ชั้นละ 1 ปี และชั้นปริญญา ศาสนศาสตรบัณฑิตอีก 4 ปี หลังจากศึกษาภาควิชาการจบตามหลักสูตรแล้ว ต้องอบรม ภาคปฏิบัติอีก 1 ปี จึงจะถือว่าสำเร็จการศึกษาโดยสมบูรณ์ รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 8 ปี กับอีก 3-5 เดือน ครั้นถึงปี พ.ศ. 2511 สภาการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ ได้ ยกเลิกการศึกษาในชั้นอบรมคงเหลือแต่การศึกษาในชั้นบูรพศึกษา และชั้นเตรียม ศาสนศาสตรปีที่ 1-2

ในต้นปี พ.ศ. 2518 สภาการศึกษา ได้ใช้หลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต พุทธศักราช 2518 มีระยะเวลาการศึกษาภาควิชาการ 4 ปี และภาคปฏิบัติการ 1 ปีเมื่อนักศึกษาได้ศึกษาจบตามหลักสูตรภาควิชาแล้ว ต้องอบรมภาคปฏิบัติการอีกประมาณ 1 ปี จึงมีสิทธิได้รับปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศ.บ.)

หลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2518 ได้แบ่งออกเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะศาสนาและปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ ส่วนการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ได้แก่ ชั้นบูรพศึกษาและเตรียมศาสนศาสตรปีที่ 1-2 ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก แต่เพิ่มวิชาพิเศษ ที่สภาการศึกษา บังคับให้พระภิกษุสามเณร นักศึกษาทุกรูปต้องเรียน คือ วิชาพระพุทธศาสนา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สภาการศึกษา ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ กำหนดให้ศึกษาหลักสูตรบูรพศึกษา 1 ปี ส่วนชั้นเตรียมศาสนศาสตรซึ่งเคยใช้เวลาศึกษา 2 ปี ได้เพิ่มเวลาศึกษาเป็น 3 ปี (ศึกษาตามหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-5-6 ของกระทรวงศึกษาธิการ) และชั้นปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต อีก 4 ปี หลังจากศึกษาภาควิชาการจบตามหลักสูตรแล้ว พระนิสิตต้องปฏิบัติศาสนกิจอีก 1 ปี จึงจะถือว่าสำเร็จการศึกษาโดยสมบูรณ์ รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 9 ปี

หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ.2526 นี้ ยังเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรที่ไม่ได้ผ่านการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยเข้าศึกษาได้ด้วย (ซึ่งแต่เดิมผู้ที่จะเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยจะต้องผ่านการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นเท่านั้น)วิธีการสอนของอาจารย์ขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชา ที่สอน กล่าวคือ ในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา จะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่มย่อย วิชาพื้นฐานทั่วไป จะใช้วิธีการบรรยายประกอบการทำรายงาน ส่วนวิชาพุทธศาสนาภาคปฏิบัติ จะใช้วิธีการบรรยายประกอบการฝึกปฏิบัติ

ในการพิจารณาอนุมัติปริญญาตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2518 นั้น จะต้องมามีผลการศึกษาทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติการ มีกฎเกณฑ์ดังนี้

1) ได้ศึกษาครบจำนวนหน่วยกิตของรายวิชาต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนของแต่ละคณะ

2) ได้แต้มเฉลี่ยของหน่วยกิตไม่ต่ำกว่า 2.00

3) ไม่ปรากฏผลการศึกษาของรายวิชาใดอยู่ในระดับ F

4) ผลการศึกษาของวิชาเอก และวิชาศาสนาบังคับแต่ละรายวิชาต้องไม่ต่ำกว่าระดับ C

5) ได้ประโยคเปรียญธรรม 5 (ป.ธ.5) นครธรรมชั้นเอกหรือเทียบเท่าและผ่านการศึกษาภาคปฏิบัติการมาแล้ว 1 ปี

กฎเกณฑ์ 5 ข้อนี้ จะขาดข้อใดข้อหนึ่งมิได้ ต้องมีครบทั้ง 5 ข้อ จึงจะได้รับการพิจารณาอนุมัติปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศ.บ.) (มนัส เกิดปรางค์, 2527 : 156-157)

สำหรับคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา ในปี พ.ศ. 2507 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาไว้ว่า ต้องเป็นพระภิกษุสามเณร มีความรู้อย่างต่ำประโยคเปรียญธรรม 4 และนักธรรมชั้นเอก และต้องได้รับการอบรม 3-5 เดือน แล้วจึงสอบคัดเลือกเข้าศึกษา เมื่อสอบคัดเลือกได้จึงมีสิทธิ์เข้าศึกษาในชั้นบรรพชา ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ โดยกำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิ์เข้าศึกษาว่าต้องเป็นพระภิกษุสามเณร มีความรู้อย่างต่ำเปรียญธรรม 4 และนักธรรมเอก และสอบคัดเลือกผ่าน (ไม่ต้อง เข้ารับการอบรม 3-5 เดือน) ครั้นถึง พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติผู้มีสิทธิ์เข้าศึกษาในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ อีก คือ จะต้องเป็นผู้สอบได้ประโยคเปรียญธรรม 3 และนักธรรมชั้นเอกเป็นอย่างต่ำ หรือเทียบเท่า และจะต้องสอบคัดเลือกเข้าศึกษาชั้นบรรพชาได้ นอกจากพระภิกษุสามเณรจะเข้าศึกษาในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้โดยมีคุณวุฒิทางการศึกษาตามที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ และสอบคัดเลือกเข้าศึกษาชั้นบรรพชาได้ ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา

ในการวัดผลประเมินผลการศึกษา ในปี พ.ศ. 2511 สภาการศึกษาฯ ได้กำหนดการสอบไล่ไว้ว่า การสอบต้องได้เป็นรายหมวดวิชา เฉพาะชั้นศาสนศาสตรบัณฑิตปีที่ 4 เกือบทุกวิชา ต้องสอบเป็นภาษาอังกฤษ เว้นแต่วิชาที่ต้องการใช้ภาษาไทย เช่น วิชาแปลอังกฤษเป็นไทยในชั้นศาสนศาสตรบัณฑิตปีที่ 4 นี้ ถ้านักศึกษาสอบตก 2 ใน 3 ของหมวดวิชาทั้งหมดในการสอบครั้งแรก ผู้นั้นย่อมหมดสิทธิ์ในการสอบแก้ตัว หากนักศึกษาในทุก ๆ ชั้นสอบตกหมวดวิชาศาสนา ย่อมหมดสิทธิ์เป็นนักศึกษา ระบบระดับคะแนน ได้ 60% ของแต่ละรายหมวดวิชาถือว่า สอบได้ ได้ 80-89% ถือว่า สอบได้เกียรตินิยมอันดับโท ได้ 90-100% ถือว่า สอบได้เกียรตินิยมอันดับเอก โดยถือคะแนนรวมแต่ละชั้นในระดับศาสนศาสตรบัณฑิตตลอดทั้ง 4 ปี

ในปี พ.ศ. 2511 นักศึกษาในชั้นปริญญาตรีทุกคณะวิชาจะต้องศึกษาและสอบวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ให้ได้จำนวน 240 หน่วยกิต และต้องเข้าปฏิบัติกัมมัฏฐานกับปฏิบัติศาสนกิจภาคปฏิบัติตามที่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ กำหนดให้อีก รวมเวลาไม่ต่ำกว่าหนึ่งปี จึงจะสำเร็จการศึกษาบริบูรณ์ การปฏิบัติกัมมัฏฐานและการปฏิบัติศาสนกิจภาคปฏิบัติการณ์นี้ ไม่มีกำหนดเป็นหน่วยกิตแต่คำนึงถึงความสมบูรณ์ทั้ง 3 ชั้นของการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา คือ ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ กับเพื่อให้นักศึกษาได้ตอบแทนคุณพระศาสนา และได้มีประสบการณ์ในภาคปฏิบัตินั้น ๆ (สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ, 2512 : 17)

ส่วนเกณฑ์การตัดสินใจการประเมินผลแต่ละวิชา ตั้งแต่ระดับเตรียมอุดมศึกษา ลงมายังคงใช้ระบบคะแนนคิดเป็นร้อยละตามเดิมไม่เปลี่ยนแปลงจนถึงปี พ.ศ. 2520 การประเมินผลแต่ละวิชาในชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ (เตรียมอุดมศึกษาเดิม) จึงใช้ระบบหน่วยกิตเป็นระดับคะแนน ต่อมาในปี พ.ศ.2521การประเมินผลแต่ละวิชาในชั้นบรรพชา ได้ใช้ระบบหน่วยกิตเป็นระดับคะแนน เช่นเดียวกับชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ เป็นต้นไป

ครั้นถึงปี พ.ศ. 2526 ได้เริ่มใช้การประเมินผลตามหลักสูตรปริญญา ศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2526 กับนักศึกษาชั้นปริญญาศาสนศาสตรปีที่ 1 เป็นปีแรกเป็นต้นไป การประเมินผลตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2526 ได้กำหนด รายละเอียดในการประเมินผลไว้อย่างชัดเจนรัดกุมยิ่งกว่าหลักสูตรฉบับก่อน ๆ โดยมีวิธีการ วัดผลที่สำคัญ ดังนี้การวัดผล แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสอบย่อย การสอบไล่ และการ สอบซ่อม ส่วนการประเมินผล คิดระดับคะแนนเทียบเป็นเกรด A, B, C, D และ F เช่นเดียวกับ มาตรฐานสากล และการรายงานผลการเรียน ให้รายงานทั้งระดับคะแนน และแต่มีระดับคะแนน ในการขอรับและอนุมัติปริญญาหรืออนุปริญญา ตามข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาตรี ข้อ 25 (สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2526 : 134-135) มีข้อกำหนดไว้ ดังนี้ นักศึกษาผู้ จะมีสิทธิขอรับปริญญา ต้องศึกษารายวิชาต่าง ๆ ครบถ้วนตามความต้องการแห่งหลักสูตร และ ข้อกำหนดของภาควิชาและคณะโดยมีแต่มีระดับคะแนนเฉลี่ยสะสมตลอดหลักสูตร ตั้งแต่ 2.00 ขึ้นไป และมีเวลาศึกษาในมหาวิทยาลัยครบตามระเบียบ และได้เปรียญธรรม 5 ประโยคขึ้นไป กับนักธรรมชั้นเอก หรือได้ศึกษาวิชาภาษาบาลีครบหน่วยกิตตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยและ ได้นักธรรมชั้นเอก

สำหรับการเปิดการศึกษาในระดับปริญญาโท ได้เคยดำเนินการในปี พ.ศ. 2503 ได้เปิดหลักสูตรศาสนศาสตรชั้นปริญญาโทและเปิดการเรียน การสอนเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2503 มีนักศึกษาซึ่งสำเร็จการศึกษาศาสนศาสตรบัณฑิต สมัครเข้าศึกษาต่อ 11 รูป หลักสูตรการศึกษาประกอบด้วย ด้วยวิชา ด้านภาษา พระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ และ วิทยานิพนธ์ใช้เวลาในการศึกษา 3 ปี ผู้สำเร็จการศึกษาต้องได้เปรียญธรรม 7 ประโยค นักธรรม เอกขึ้นไป แต่โครงการนี้ดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งแล้วก็หยุดดำเนินการ เพราะพระนักศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของหน้าที่ของ สภาการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ไม่สามารถเรียนได้ตามปกติ การเรียนการสอน จึงหยุดไปโดยปริยาย ในปีเดียวกัน สภาการศึกษามหามกุฏฯ ได้จัดสัปดาห์ แห่งพระไตรปิฎก ประกอบด้วย การจัดแสดงพระไตรปิฎกทั้งฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน ฉบับ ต่าง ๆ ทั่วโลก พร้อมทั้งมีการปาฐกถาและอภิปรายเรื่องพระไตรปิฎกให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจ นับเป็นการจัดแสดงพระไตรปิฎกครั้งแรกในประเทศไทยและครั้งแรกของโลก สัปดาห์แห่ง พระไตรปิฎกนี้ได้จัดต่อมาอีกหลายครั้งโดยจัดปีเว้นปี

ส่วนการกำเนิดบัณฑิตวิทยาลัย เริ่มในปี พ.ศ. 2530 สภาการศึกษามหามกุฏฯ ได้ตั้งบัณฑิตวิทยาลัยขึ้นเพื่อจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2530 และได้เปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาโท สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา และสาขาพุทธศาสน ศึกษาเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2531 เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาด้าน พระพุทธศาสนาในระดับสูงทั้งแก่พระภิกษุและประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรก

นอกจากนี้ในยุคนี้ได้มีการสร้างอาคารเรียนใหม่ เนื่องจากแต่เดิมสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ตั้งอยู่ที่ตึกหอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมา สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้สร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่ภายในวัดบวรนิเวศวิหาร

และได้ย้ายเข้ามาเรียนในอาคารหลังใหม่นี้ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 จนถึงปัจจุบันนี้ (อ้างในมนัส เกิดปรานค์, 2527 : 104) และด้วยเหตุที่อาคารสถานที่ของสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วัดบวรนิเวศวิหารไม่พอเพียงที่จะรับพระภิกษุสามเณรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นได้ สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ จึงได้ขยายสาขาออกไปทั่วในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด รวม 8 แห่ง เพื่อจัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มีการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรหลายครั้ง ซึ่งเป็นการปรับปรุงทั้งสาขาวิชา และจำนวนหน่วยกิต ตลอดจนปรับปรุงคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา และวิธีการประเมินผลการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากล นอกจากนี้ยังมีการเปิดการศึกษาในระดับปริญญาโทแต่ต้องปิดการสอนลงโดยปริยายเนื่องจากผู้เรียนไม่มีเวลาเรียน และมีการขยายสาขาออกไปทั่วในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด รวม 8 แห่ง เพื่อจัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา เพื่อปรับพื้นฐานการศึกษาวิชาสายสามัญให้ได้มาตรฐานเป็นอันเดียวกันและเพื่อเพิ่มปริมาณนักศึกษาให้มากขึ้น. นอกจากนี้ยังเป็นการกระจายสถานศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาไปยังต่างจังหวัด เป็นการประหยัดรายจ่ายของผู้ศึกษาและช่วยเหลือผู้มีโอกาสน้อยทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาสูงกว่าการศึกษามหาวิทยาลัย

3.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้เข้าอยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคม กล่าวคือ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 ได้มีคำสั่ง มหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 กำหนดให้การบริหารงานภายในของสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ มีสภามหาวิทยาลัยของสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ทำหน้าที่บริหารงานภายใน ซึ่งแสดงการบริหารงานของสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ที่สัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกเด่นชัดขึ้น โดยให้สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ขึ้นอยู่ในสังกัดมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และนับตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2512 เป็นต้นไป สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ต้องมีความสัมพันธ์ กับสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ และกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในด้านการบริหารงาน แต่ยังคงขึ้นสังกัดอยู่กับมหาเถรสมาคมดังนั้น มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านนโยบายชั้นสูง และต้องเกี่ยวข้องกับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในด้านเป็นสำนักงานของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ และเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ กับรัฐบาลไทยในด้านที่เกี่ยวกับงบประมาณ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ อยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคม จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สนองงานคณะสงฆ์โดยตรง

3.2.ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้ผลิตศาสนศาสตรบัณฑิต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2526 จำนวนทั้งสิ้น 625 รูป บางรูปยังดำรงสมณเพศได้ช่วยงานพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นพระสังฆาธิการ เป็นอาจารย์สอนมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือสอนพระปริยัติธรรมตามสำนักเรียน ต่าง ๆ หรือทำหน้าที่บริหารงานมหาวิทยาลัยสงฆ์ บางท่านที่ลาสิกขาไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น เป็นอนุศาสนนาจารย์ เป็นอาจารย์สอนตามโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย เป็นต้น ในยุคนี้ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต 4 ปี เฉพาะบางรายวิชาให้เหมาะสม และมีโครงสร้างของหลักสูตรทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต แบ่งออกเป็น 4 คณะ คือ คณะศาสนาและปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ ส่วนชั้นบวรศึกษา ใช้เวลาเรียน 1 ปี ชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ ใช้เวลาเรียน 2 ปี ชั้นปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต ใช้เวลาเรียน 4 ปี รวมการศึกษาภาควิชาการเป็น 7 ปี และต้องปฏิบัติศาสนกิจตามที่สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยมอบหมายอีก 1 ปี รวมเป็น 8 ปี พ.ศ. 2503 ได้เปิดหลักสูตรศาสนศาสตรชั้นปริญญาโท และเปิดการสอนเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2503

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้ผลิตศาสนศาสตรบัณฑิต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2526 จำนวนทั้งสิ้น 625 รูป ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต 4 ปี เฉพาะบางรายวิชาให้เหมาะสม และมีโครงสร้างของหลักสูตรทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต แบ่งออกเป็น 4 คณะ คือ คณะศาสนาและปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ ส่วนชั้นที่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ใช้เวลาเรียนรวม 3 ปี รวมการศึกษาภาควิชาการเป็น 7 ปี และต้องปฏิบัติศาสนกิจตามที่สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยมอบหมายอีก 1 ปี รวมเป็น 8 ปี และได้เปิดหลักสูตรศาสนศาสตรชั้นปริญญาโท ใน ปี พ.ศ.2503

3.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 การวิจัยยังไม่ปรากฏ แต่การค้นคว้าและแต่งตำรามีมากพอสมควร ส่วนการค้นคว้าพระไตรปิฎกและอรรถกถา ยังดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดยั้ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ยังไม่ปรากฏว่ามีการทำวิจัย

3.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมไทย มีการดำเนินการดังนี้จัดทำนิตยสารธรรมจักษุรายสามเดือนตามวัตถุประสงค์เดิม เพื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา จัดทำวารสารพุทธชาติรายเดือน เพื่อ

เผยแผ่ผลงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และสภาการศึกษา และเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และวิทยาการ อันเป็นประโยชน์แก่เยาวชน จัดส่งพระภิกษุผู้สำเร็จการศึกษา ไปปฏิบัติศาสนกิจประจำวัดต่างๆ ในต่างจังหวัดเช่น เป็นครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม หรือสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เยาวชน เป็นต้น นอกจากนี้สภาการศึกษา ได้รับแต่งตั้งจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ 9 ต่อมาเปลี่ยน เป็นสายที่ 7 มีเขตปฏิบัติงาน 7 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด เริ่มปฏิบัติงานให้บริการทางวิชาการ แก่ประชาชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นไป โดยได้ดำเนินงานอบรมศีลธรรม วัฒนธรรมไทย สุขภาพอนามัย เป็นต้น ในภาคฤดูร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงสิ้นเดือนมิถุนายน ซึ่งศูนย์อำนาจการหรือศูนย์ปฏิบัติงานพระธรรมทูต โดยมากตั้งอยู่ที่วัดเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าคณะอำเภอ มี 40 ศูนย์ ส่วนจุดปฏิบัติงานนั้น ได้กำหนดให้จัดอย่างน้อยอำเภอละ 10 จุด เมื่อเฉลี่ยแล้วจุดปฏิบัติงานอำเภอละ 10 จุด รวมเป็น 400 จุดจัดโครงการอบรมพระภิกษุ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2509-2515 เป็นโครงการร่วมกันจัดทำระหว่างสภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย กับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระภิกษุผู้ได้รับการอบรมไปแล้ว จะได้ไปปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระพุทธ ศาสนา คือ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร อบรมศีลธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เป็นผู้นำประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นผู้ช่วยประสาน งานระหว่างทางราชการกับประชาชนในการประสานงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ จัดอบรมกัมมัฏฐานตามสมาคม และโรงเรียนต่างๆ บรรยายธรรม อบรมตามสถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์และสถานีราชการต่าง ๆ จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ประมาณ 23,000 เล่ม จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธ ศาสนาและวิทยาการอื่น ๆ แก่เยาวชนในประเทศไทยให้บริการทางวิชาการภาษาบาลีแก่แม่ชีทั่วไป ได้ดำเนินการสอนและสอบรับรองวิทยฐานะติดต่อกันมาหลายปีแล้วจนถึงปัจจุบันนี้ ได้จัดตั้งเป็นแผนกการศึกษาแม่ชี เพื่อจัดการศึกษาบาลีศึกษาสำหรับแม่ชี ให้เป็นระบบและมีระเบียบ ในการดำเนินงาน ตามบทบาทการให้บริการทางวิชาการภาษาบาลีแก่แม่ชีทั่วไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย มีการดำเนินการจัดทำนิตยสาร วารสาร รายสามเดือน รายเดือน จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ประมาณ 23,000 เล่มเพื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และเผยแผ่ผลงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และสภาการศึกษา บรรยายธรรมตามสถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์และสถานีราชการต่าง ๆ จัดส่งพระภิกษุผู้สำเร็จการศึกษาไปปฏิบัติศาสนกิจประจำวัดต่าง ๆ ในต่างจังหวัดเพื่อเป็นครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นหัวหน้าพระธรรมทูต ปฏิบัติงานให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา จัดอบรมพระภิกษุเพื่อเป็นผู้นำประชาชนในการ

พัฒนาท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2509-2515 จัดอบรมกัมมัฏฐานตามสมาคมและโรงเรียนต่างๆ และจัดการศึกษาบาลีสำหรับแม่ชี

3.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในการดำเนินการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ สภาการศึกษาได้ดำเนินการด้วยการจัดหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย เช่น รายวิชาศาสนาวัฒนธรรม และสังคมไทย ประวัติศิลปะของไทยสมัยโบราณ วัฒนธรรมไทย สมัยโบราณ อนุรักษ์ศิลปกรรม พุทธศิลป์สมัยต่าง ๆ ในประเทศไทย ประติมากรรม จิตรกรรม ประณีตศิลป์ไทย ศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย ประวัติศิลปะของไทยสมัยปัจจุบัน เป็นต้น นอกจากนี้ หลักสูตรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของสภาการศึกษา ซึ่งสอนแก่เยาวชนไทย มีรายวิชาสังคมศึกษา อันเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยและมารยาทในสังคม วิชาศาสนพิธีภาคปฏิบัติ วิชาการจัดดอกไม้สด การประดิษฐ์ดอกไม้ และการฝีมือต่าง ๆ เป็นการฝึกฝนเยาวชนให้สืบทอด และทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรมของชาติไทย นับว่าสภาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติตลอดเวลาที่ผ่านมา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในการดำเนินการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ สภาการศึกษาได้ดำเนินการด้วยการจัดหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย นอกจากนี้ หลักสูตรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของสภาศึกษายังมีรายวิชาสังคมศึกษาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและมารยาทในสังคม เพื่อฝึกฝนเยาวชนไทยให้สืบทอด และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3.1.บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในช่วง พ.ศ. 2500-2526 ได้กำหนดหลักสูตรไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษาไว้ในสถาบันเดียวกัน มีการใช้ระบบหน่วยกิตในระดับบาลีอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2500 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ามาตรฐานมหาวิทยาลัยสากล โดยใช้ระบบหน่วยกิต ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกในประเทศไทย มีการจัดตั้งคณะครุศาสตร์ขึ้น มีการพัฒนาแผนกอบรมครูศาสนศึกษาโดยลำดับจนยกฐานะเป็นวิทยาลัยครุศาสนศึกษาในปี พ.ศ. 2512 ครั้นถึงปี พ.ศ. 2526 ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตใหม่ การประเมินผลตามหลักสูตรใหม่นี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้วางข้อบังคับไว้อย่างละเอียดและชัดเจน วิธีการสอนของอาจารย์ ใช้วิธีการสอน

แบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือ การให้ทำรายงาน การถาม-ตอบในห้องเรียน การอภิปราย มีการศึกษานอกสถานที่ และฝึกปฏิบัติบางเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลวิธีในการสอนของอาจารย์แต่ละท่าน และแต่ละรายวิชาซึ่งไม่เหมือนกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ในบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้กำหนดหลักสูตรไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษาไว้ในสถาบันเดียวกัน ได้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตให้เข้ามาตรฐานมหาวิทยาลัยสากล โดยใช้ระบบหน่วยกิต และมีการใช้ระบบหน่วยกิตในระดับบาลีอุดมศึกษาเป็นแห่งแรกในประเทศไทย มีการจัดตั้งคณะครุศาสตร์และพัฒนาแผนกอบรมครุศาสนศึกษา จนยกฐานะเป็นวิทยาลัยครุศาสนศึกษาในปี พ.ศ. 2512

3.1.2 ในการสอนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ในปีพ.ศ. 2500 ถึงปีพ.ศ. 2512 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ เป็นหน่วยงานเอกเทศตามเดิม มีความสัมพันธ์กับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้เงินอุดหนุน แต่ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวกับการขึ้นสังกัดอย่างเป็นทางการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 กำหนดให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ขึ้นอยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคม มีความสัมพันธ์กับสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านนโยบายระดับสูง และมีความสัมพันธ์กับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการในฐานะที่กรมการศาสนาเป็นสำนักงานของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ และเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ กับรัฐบาลไทย เรื่องงบประมาณอุดหนุนมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 บทบาทของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในการสนองงานคณะสงฆ์ คือ ในปี พ.ศ. 2512 ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 กำหนดให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ขึ้นอยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคม มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นผู้กำหนดนโยบายระดับสูง การดำเนินงานจึงสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง

3.2.ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในด้านการผลิตบัณฑิต ในช่วงปี พ.ศ. 2524-2525 ได้ปรับปรุงหลักสูตรชั้นปริญญาตรีครั้งใหญ่ และได้มีการเพิ่มคณะใหม่เข้ามาอีก 1 คณะ คือคณะสังคมศาสตร์ โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2526 เป็นต้นมา ส่วนการผลิตพุทธศาสตรบัณฑิต

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2526 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,087 รูป พระภิกษุเหล่านี้ ส่วนหนึ่งยังดำรงสมณเพศ ได้เป็นกำลังสำคัญในการสืบต่อพระพุทธศาสนา ส่วนพระภิกษุที่ลาสิกขาบทไปแล้วได้ออกไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น เป็นอนุศาสนาจารย์เป็นอาจารย์สอนตามสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในด้านการผลิตบัณฑิต ได้มีการผลิตพุทธศาสนศาสตรบัณฑิต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2526 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,087 รูปและ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรชั้นปริญญาตรีครั้งใหญ่และเพิ่มคณะใหม่ 1 คณะ คือคณะสังคมศาสตร์ พระภิกษุเหล่านี้ เป็นกำลังสำคัญในการสืบต่อพระพุทธศาสนาและเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม

3.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในยุคนี้ผลงานวิจัยของอาจารย์ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ยังไม่ปรากฏเด่นชัด อย่างไรก็ตามมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ขึ้น มีความมุ่งหมายเพื่อวิจัยงานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการเริ่มงานวิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผน ในด้านการค้นคว้ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เริ่มโครงการตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับ “มหาจุฬาเตปิฎก” หรือพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มีความมุ่งหมายเพื่อจะตรวจทานชำระพระไตรปิฎกและจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่เป็นภาษาบาลีใช้อักษรไทยเพื่อความสะดวกแก่การอ่านและค้นคว้าต่อไป ส่วนการผลิตตำรามีมากพอสมควร

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในยุคนี้ผลงานวิจัยของอาจารย์ยังไม่ปรากฏเด่นชัด แต่มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อวิจัยงานทางพระพุทธศาสนา เป็นการเริ่มงานวิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผน นอกจากนี้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เริ่มตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขึ้นมาใหม่เป็นภาษาบาลีใช้อักษรไทยเพื่อความสะดวกแก่การอ่านและค้นคว้า

3.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ให้บริการทางวิชาการแก่สังคมไทย ดังนี้ จัดทำนิตยสารพุทธจักรเพื่อเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จัดทำวารสารเสียงธรรม และวิปัสสนาสาร เพื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมของคณะกรรมการนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำวารสารเพื่อนใจ เพื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและผลงานของโรงเรียนพุทธศาสนา

วันอาทิตย์ จัดโครงการสอนภาษาบาลีภาคพิเศษแก่คฤหัสถ์ผู้สนใจทั้งชายและหญิง เริ่มเปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา บทบาทการให้บริการสอนภาษาบาลีภาคพิเศษนี้ ให้ประโยชน์แก่ประชาชนผู้สนใจเป็นอย่างมาก เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาบาลีแก่ผู้สนใจทั่วไป โครงการนี้ได้ทำการสอนมาจนถึง พ.ศ. 2523 ก็มีได้เปิดทำการสอนอีกต่อไป เนื่องจากประสบกับปัญหาหลายประการ เปิดสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ เมื่อปี พ.ศ. 2501 เพื่อให้การศึกษาพระพุทธรักษาทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติแก่เยาวชนชายหญิงทั่วไป เป็นการปลูกฝังพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม และได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้ จัดส่งผู้สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิตไปช่วยปฏิบัติศาสนกิจในต่างจังหวัด เช่น การสอนพระปริยัติธรรมทั้งฝ่ายบาลีและนักธรรม การดำเนินงานโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ และการสอนศีลธรรมในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ต่าง ๆ เป็นต้น การส่งพระธรรมทูตออกสั่งสอนพระธรรมทางพระพุทธรักษา และสงเคราะห์ประชาชน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้รับอาราธนาจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ 10 ในปี พ.ศ. 2509 ได้เปลี่ยนเป็นสายที่ 8 มีเขตปฏิบัติงานใน 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ครั้นถึงปี พ.ศ. 2517 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้เปลี่ยนนโยบายการส่งพระธรรมทูตฯ กล่าวคือ งดส่งพระธรรมทูตจากส่วนกลาง คงให้แต่พระธรรมทูตในท้องถิ่นออกจาริกแทน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในฐานะผู้รับผิดชอบงานพระธรรมทูตสายที่ 8 จึงทำหน้าที่เพียงวางแผนควบคุมดูแลและติดตามผลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในท้องถิ่นจังหวัดนั้น ๆ จัดส่งพระธรรมจาริกออกสั่งสอนความรู้ทางพระพุทธรักษา และภาษาไทยแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคฤดูร้อน โดยได้รับอาราธนาจากกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510-2515 จึงได้จัดส่งพระนิสิต นักศึกษา และนักเรียนออกไปเป็น พระธรรมจาริก ในระหว่างปิดการศึกษาภาคฤดูร้อน จังหวัดที่พระธรรมจาริกออกปฏิบัติงาน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน แม่ฮ่องสอน ตาก พิษณุโลก เลย และเพชรบูรณ์ นับแต่ปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา จึงงดการส่งพระธรรมจาริก เพราะพระภิกษุสามเณรชาวเขาสามารถเป็นพระธรรมจาริกได้เองจำนวนมากพอแล้ว ทั้งนี้โดยสมเด็จพระพุทธิชนวงศ์ เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร(ในขณะนั้น) ได้เป็นผู้รับผิดชอบ พระธรรมจาริกส่วนนี้ จัดโครงการอบรมพระภิกษุ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2509-2515 เป็นโครงการร่วมกันจัดทำระหว่างมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ กับสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ โครงการนี้ได้หยุดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 เนื่องจากขาดเงินอุดหนุน จัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระให้บริการในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวนมาก ทั้งประเภทอยู่ประจำและไป-กลับ ส่วนในวันพระจะมีการแสดงพระธรรมเทศนาและนั่งกัมมัฏฐานปฏิบัติธรรมทุกวันพระวันละ 1 ชั่วโมง นอกจากนี้จัดให้มีการบรรยายธรรมสอนวิปัสสนากรรมฐานภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และวัดต่าง ๆ รวมทั้งทางวิทยุยานเกราะ 792 จัดให้มีสำนักหอสมุดกลาง เพื่อให้บริการในการยืมหนังสือและสิ่งพิมพ์

แก่เจ้าหน้าที่ ครู อาจารย์ นิสิต นักศึกษาและนักเรียนภายในส่วนบุคคลภายนอกจะต้องได้รับการพิจารณาอนุมัติจากผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลางก่อน จึงจะยืมหนังสืออ่านค้นคว้าได้ คณะกรรมการนิสิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้จัดโครงการอบรมศีลธรรมและพัฒนาเยาวชนภาคฤดูร้อนทุกปี เพื่อเป็นการเผยแผ่ศีลธรรมในหมู่เยาวชน อบรมให้ได้รับความรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องแก่เยาวชนไทย ให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่อาราธนา มา เพื่อไปบรรยายธรรม อบรมข้าราชการ เจ้าหน้าที่ตามหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ได้ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยจัดทำนิตยสาร วารสาร เพื่อเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและวิปัสสนาจารย์ จัดสอนภาษาบาลีภาคพิเศษแก่คฤหัสถ์ เปิดสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดส่งผู้สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิตไปช่วยปฏิบัติศาสนกิจในต่างจังหวัด เพื่อพัฒนาชุมชน รับผิดชอบงานพระธรรมทูตบางสาย จัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งชาวไทยและ ชาวต่างประเทศ จัดอบรมศีลธรรมและพัฒนาเยาวชนภาคฤดูร้อน รับอาราธนาไปบรรยายธรรม อบรมข้าราชการ เจ้าหน้าที่ตามหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป

3.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยการจัดหลักสูตรการศึกษา ให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เช่น รายวิชาพุทธศิลปะ ศิลปวิจิตรกรรมอนุรักษศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมไทย เป็นต้น รวมทั้งได้นำผู้ศึกษาไปทัศนศึกษาออกสถานที่ เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ ยังมีโครงการตรวจชำระ และพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี อักษรไทย การพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลีแต่ใช้อักษรไทยนี้ นับว่าเป็นการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติไทยทางด้านภาษาไทย เพื่อให้ชาวไทยหรือผู้รู้หนังสือไทยได้อ่าน และศึกษาค้นคว้าอย่างสะดวกสบาย เพราะแต่เดิมใช้อักษรขอม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ภารกิจของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยการจัดหลักสูตรการศึกษา นำผู้ศึกษาไปทัศนศึกษาให้เกิดความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมไทย มีการตรวจชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี อักษรไทย เพื่อให้ชาวไทยได้ศึกษาค้นคว้าอย่างสะดวกสบาย

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ

ในปี พ.ศ. 2512 ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 กำหนดให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ขึ้นอยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคม มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นผู้กำหนดนโยบายระดับสูง มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง มีการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรหลายครั้ง ซึ่งเป็นการปรับปรุงทั้งสาขาวิชา และจำนวนหน่วยกิต ตลอดจนปรับปรุงคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา และวิธีการประเมินผลการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากล โดยมีการปรับปรุงหลักสูตรชั้นปริญญาตรีครั้งใหญ่ มีการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยจัดทำนิตยสาร วารสาร เพื่อเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและจัดสอนภาษาบาลีภาคพิเศษแก่คฤหัสถ์และแม่ชี การทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ ได้จัดหลักสูตรปริญญาตรีให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

ส่วนข้อแตกต่างพบว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการใช้ระบบหน่วยกิตในระดับบาลีอุดมศึกษา เป็นแห่งแรกในประเทศไทย มีการจัดตั้งคณะครุศาสตร์และพัฒนาแผนกอบรมครูศาสนศึกษา จนยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูศาสนศึกษาในปี พ.ศ. 2512 ขณะที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการกระจายสถานศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาไปยังต่างจังหวัด เป็นการประหยัดรายจ่ายของผู้ศึกษา และช่วยเหลือผู้มีโอกาสน้อยทางการศึกษา ส่วนการทำวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อวิจัยงานทางพระพุทธศาสนา เป็นการเริ่มงานวิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผน และได้เริ่มตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ขึ้นมาใหม่เป็นภาษาบาลีใช้อักษรไทยเพื่อความสะดวกแก่การอ่านและค้นคว้า

ยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527

จากการวิเคราะห์เอกสาร โดยแบ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ออกเป็น 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4.1.บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

4.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในปี พ.ศ. 2527 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต (ของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย) พุทธศาสตร์บัณฑิต (ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) และ เปรียญธรรม 9 ประโยค ให้เท่ากับปริญญาตรีของฝ่ายราชอาณาจักรและมีผลบังคับใช้สำหรับผู้สำเร็จก่อนวันที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติด้วย (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 101 ตอนที่ 140) นับเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ในยุคนี้มีการจัดการศึกษาออกเป็น 4 คณะ คือ คณะศึกษาศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์(คณะศิลปศาสตร์)และคณะสังคมศาสตร์

ในปี พ.ศ. 2530 สภาการศึกษามหามกุฏฯ ได้ตั้งบัณฑิตวิทยาลัยขึ้นเพื่อจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2530 และได้เปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาโท สาขาศาสนาและปรัชญา และสาขาพุทธศาสนนิเทศเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2531 เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาระดับสูงทั้งแก่พระภิกษุและประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรก

นอกจากนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ได้มีการจัดตั้งวิทยาเขตของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรออกไปสู่ภูมิภาครวม 3 แห่ง ได้แก่ วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2521) วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น (พ.ศ. 2533) วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2534) สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ยังได้ขยายการศึกษาออกไปในลักษณะศูนย์การศึกษาของวิทยาเขตต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าศึกษาซึ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยเริ่มตั้งศูนย์การศึกษาวัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร ขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. 2524 และต่อมาได้จัดตั้งขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้แก่ผู้อยู่ในจังหวัดห่างไกลสามารถเข้าศึกษาในสภาการศึกษามหามกุฏฯ ได้สะดวกยิ่งขึ้น กล่าวคือ ได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ รวม 14 ศูนย์ และวิทยาเขตรวม 3 แห่ง

ระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อสนองต่อความต้องการการศึกษาวិชาการพระพุทธศาสนาในลักษณะบูรณาการวิชาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย ขึ้นในปี พ.ศ. 2531 เพื่อจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา เปิดการเรียนการสอน ในระดับปริญญาโท ดังนี้ ระดับปริญญาโท 2 สาขาวิชาหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม) คือสาขาวิชาพุทธศาสนนิเทศและสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา

การบริหารงานของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในยุคนี้ ตั้งแต่วันที่ 8 ตุลาคม 2527 เป็นต้นมา ต้องเกี่ยวข้องกับคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านนโยบายสูงสุดและแผนการจัดการศึกษามีกรมการศาสนาเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์โดยมีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการ คอยทำหน้าที่ในการประสานงานกับรัฐบาลไทยเกี่ยวกับเรื่องเงินอุดหนุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เนื่องจากรัฐบาลได้ให้การรับรองปริญญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง และได้จัดสรรเงินงบประมาณอุดหนุนเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีการจัดตั้งและขยายหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับงานของมหาวิทยาลัยจึงได้ออกระเบียบปฏิบัติของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพ.ศ. 2529 (แก้ไขเพิ่มเติมปีพ.ศ. 2531) (สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย .2531: 1-7) ระเบียบฉบับนี้เป็นเพียงแต่กำหนดโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยเอาไว้กว้าง ๆ เท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติการบริหารงานภายในของมหาวิทยาลัยยังไม่มีแผนการบริหารงานที่ชัดเจน ทำให้การกำหนดสถานภาพและสายการบังคับบัญชาส่วนงานเช่นสำนัก สถาบันที่ตั้งขึ้นใหม่ ตลอดจนการแบ่งส่วนงานและการกำหนดอำนาจหน้าที่ในแต่ละฝ่ายไม่มีความชัดเจนไปด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในปี พ.ศ. 2527 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต (สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย) พุทธศาสตร์บัณฑิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) และ เปรียญธรรม 9 ประโยค ให้เท่ากับปริญญาตรีของฝ่ายราชาอาณาจักรและมีผลบังคับใช้สำหรับผู้สำเร็จก่อนวันที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติด้วย (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 101 ตอนที่ 140) นับเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ในยุคนี้มีการจัดการศึกษาออกเป็น 4 คณะ คือ คณะศึกษาศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์(คณะศิลปศาสตร์)และคณะสังคมศาสตร์ มีเปิดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ในปี พ.ศ. 2531 2 สาขา คือ สาขาศาสนาและปรัชญา และสาขาพุทธศาสนนิเทศเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2531 เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในระดับสูงทั้งแก่พระภิกษุและประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรก ขยายวิทยาเขตของสภาการศึกษามหามกุฏฯ ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ รวม 3 แห่ง ได้แก่ วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2521) วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น (พ.ศ. 2533) วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2534) รวมทั้งจัดตั้งศูนย์การศึกษาของวิทยาเขตต่าง ๆ รวม 14 ศูนย์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าศึกษาที่อยู่ห่างไกลซึ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่วนการบริหารงานต้องเกี่ยวข้องกับคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านนโยบายสูงสุดและแผนการจัดการศึกษาซึ่งมีกรมการศาสนาเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์และทางสภาการศึกษาได้ออกระเบียบปฏิบัติของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2529 (แก้ไขเพิ่มเติมปีพ.ศ. 2531) ขึ้นอย่างไรก็ตามระเบียบฉบับนี้เป็นเพียงแต่กำหนดโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยเอาไว้กว้าง ๆ เท่านั้น ในทางปฏิบัติการบริหารงานภายในของมหาวิทยาลัยยังไม่มีแผนการบริหารงานที่ชัดเจน ทำให้การกำหนดสถานภาพและสายการบังคับบัญชาส่วนงานเช่นสำนัก สถาบันที่ตั้งขึ้นใหม่ ตลอดจนการแบ่งส่วนงานและการกำหนดอำนาจหน้าที่ในแต่ละฝ่ายไม่มีความชัดเจนไปด้วย

4.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

การจัดการศึกษาของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 มุ่งผลิตพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในวิชาการพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลกที่เหมาะสมจัดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาและระดับต่ำกว่าปริญญาเพื่อเตรียมพื้นความรู้แก่พระภิกษุสามเณรเพื่อเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาในยุคนี้ การเปิดวิทยาเขตต้องผ่านคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ การศึกษาในระดับนี้จึงสนองงานคณะสงฆ์โดยปฏิบัติตามนโยบายของคณะสงฆ์ นอกจากนี้ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีอายุมากและยังมีการกิจหน้าที่มาก กล่าวคือ ต้องบริหารงานวัด เป็นครูสอนโรงเรียนบาลีและนักธรรม และยังรับหน้าที่บริหารงานมหาวิทยาลัย เพราะพระผู้บริหารแต่ละรูปต้องทำงานควบคู่กันหลายตำแหน่ง จึงมีส่วนสัมพันธ์กับงานคณะสงฆ์โดยรวม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในการสนองงาน คณะสงฆ์ สภาการศึกษาหามกุฏราชวิทยาลัยมุ่งผลิตพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในวิชาการ พระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลกที่เหมาะสม โดยจัดหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาและระดับต่ำกว่าปริญญาเพื่อเตรียมพื้นความรู้แก่พระภิกษุสามเณร โดยการจัดการศึกษาต้องบริหารงาน ตามนโยบายของคณะสงฆ์คือต้องผ่านคณะกรรมการศึกษาของคณะสงฆ์ จึงเป็นการสนองงาน คณะสงฆ์โดยรวม

4.2. การกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

4.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการผลิตบัณฑิต ซึ่ง สภาการศึกษาหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีการผลิตศาสนทายาท ตั้งแต่ปี 2527-2534 โดยผลิต ศาสนศาสตรบัณฑิต รวม 422 รูปและศาสนศาสตรมหาบัณฑิต รวม 6 รูป บางรูปดำรงสมณเพศ ช่วยงานพระพุทธศาสนาเป็นพระสังฆาธิการ สอนพระปริยัติธรรมตามสำนักเรียน บางรูป ลาสิกขาไปประกอบอาชีพต่างๆ เนื่องจากรัฐบาลได้รับรองวุฒิการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งให้เทียบเท่ากับวุฒิปริญญาตรีทางสังคมศาสตร์จึงทำให้พระบัณฑิตมีโอกาสดำเนินงานใน สายงานที่กว้างขวางขึ้น

การศึกษาในระดับปริญญาตรี ใช้หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2526 กำหนดให้นิสิตชั้นปีที่ 1-2 ทุกคนต้องศึกษาวิชาศาสนาบังคับอย่างน้อย 50 หน่วยกิตและวิชา พื้นฐานทั่วไปอย่างน้อย 34 หน่วยกิต นิสิตชั้นปีที่ 3-4 เลือกศึกษาวิชาเอก วิชาโท ตามความ สนใจและความถนัดอย่างน้อย 52 หน่วยกิต และเมื่อเรียนภาควิชาการครบถ้วนแล้ว พระนิสิต จะต้องออกปฏิบัติศาสนกิจอีก 1 ปี จึงจะถือว่าสำเร็จการศึกษาโดยสมบูรณ์ ในยุคนี้ยังมีข้อจำกัด ในเรื่องของพระนิสิตมีพื้นความรู้แตกต่างกัน สื่อการเรียนการสอนมีน้อยและวัยของนิสิตต่างกัน มากทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ต่างกัน

เปิดการศึกษาชั้นปริญญาโท เรียกว่า บัณฑิตวิทยาลัย ขึ้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2530 มี 2 คณะ คือ คณะพุทธศาสนาและปรัชญา และคณะพุทธศาสนนิเทศ ได้เปิดทำการ สอน ใน วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2531 ผู้สำเร็จการศึกษามีสิทธิรับปริญญาศาสนศาสตรมหา บัณฑิต ใช้อักษรย่อว่า ศน.ม. (สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา , สาขาพุทธศาสนนิเทศ)

ปี 2534 ได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรใหม่และมีสาขาวิชาเอกในแต่ละคณะเพิ่มขึ้น ดังนี้

- 1) คณะศาสนาและปรัชญา วิชาเอก พุทธศาสตร์ ปรัชญา ศาสนาเปรียบเทียบ ศาสนาและปรัชญา
- 2) คณะมนุษยศาสตร์ วิชาเอก ภาษาไทย ภาษาบาลีและสันสกฤต ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาศาสตร์วรรณคดีอังกฤษ หลักสูตรภาษาบาลีพิเศษ
- 3) คณะสังคมศาสตร์ วิชาเอก สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี

4) คณะศึกษาศาสตร์ วิชาเอก การศึกษา การบริหารการศึกษา การให้
คำปรึกษาและการแนะแนว การศึกษานอกระบบ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกประธาน
คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ว่าด้วยการจัดการศึกษาของสภาการศึกษามหามกุฏราช
วิทยาลัย

พ.ศ. 2535 สภามหาวิทยาลัยฯ อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จังหวัด
นครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2536 คณะมนุษยศาสตร์ เปิดสอนภาควิชา ภาษาบาลีและสันสกฤต

พ.ศ. 2537 สภามหาวิทยาลัยฯ อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2538 สภามหาวิทยาลัยฯ อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย

พ.ศ. 2539 คณะศาสนาและปรัชญา เปิดสอนภาควิชา พุทธศาสตร์ สภาการศึกษา
มหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งศูนย์คอมพิวเตอร์และเสนอ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ และ
ขอแก้ พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการศึกษาพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการผลิต
บัณฑิต ตั้งแต่ปี 2527-2534 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้ผลิตศาสนศาสตรบัณฑิต
รวม 422 รูป และศาสนศาสตรมหาบัณฑิต รวม 6 รูป ใช้หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2526
ศึกษาอย่างน้อย 136 หน่วยกิตเมื่อเรียนภาควิชาการครบถ้วนแล้วพระนิสิตจะต้องออกปฏิบัติ
ศาสนกิจอีก 1 ปี จึงจะถือว่าสำเร็จการศึกษาโดยสมบูรณ์ ในปี 2534 ได้ปรับปรุงโครงสร้าง
หลักสูตรใหม่และมีสาขาวิชาเอกในแต่ละคณะเพิ่มขึ้น เปิดการศึกษาชั้นปริญญาโท ปีพ.ศ. 2531
มี 2 คณะ คือ คณะพุทธศาสนาและปรัชญา และคณะพุทธศาสนนิเทศ จัดตั้งวิทยาเขตเพิ่มขึ้น
รวม 3 แห่งได้แก่ วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาเขตร้อยเอ็ด จังหวัด
ร้อยเอ็ด และวิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย

4.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ
พ.ศ. 2527 ยังคงไม่มีผลงานวิจัย เพราะอาจารย์ยังไม่มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนใน
ชั้นเรียน ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีงบประมาณไม่เพียงพอนอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนไม่ค่อยมี
เวลา เนื่องจากบางท่านต้องสอนมากกว่า 1 วิชา แต่อย่างไรก็ตามได้มีการนำผลการวิจัยของผู้อื่น
มาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตร
บัณฑิต พ.ศ. 2526 ได้เน้นการสอนวิจัยในทุกวิชาเอก ทั้งนี้เพื่อปูพื้นฐานความรู้ด้านการวิจัยแก่
พระนิสิตในด้านการค้นคว้าพระไตรปิฎกและอรรถกถายังดำเนินต่อไป ส่วนการค้นคว้าและแต่ง
ตำราเฉพาะในวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีมากพอสมควร

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการวิจัยและ
พัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ยังคงไม่มีผลงานวิจัย ด้วย

เหตุผล คือ อาจารย์มีงานสอนมากและมหาวิทยาลัยไม่มีงบประมาณ อย่างไรก็ตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2526 ได้เน้นการสอนวิจัยในทุกวิชาเอก เพื่อให้แก่พระนิสิตมีพื้นฐานความรู้ด้านการวิจัยที่จะค้นคว้าพระไตรปิฎกและอรรถกถา

4.2.3 ด้านการเผยแพร่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการเผยแพร่และบริการทางวิชาการ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำนิตยสารธรรมจักรและวารสารพุทธชาติเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและเผยแพร่ผลงานของมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์หนังสือธรรมะบริการทางวิชาการแก่ประชาชน มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ ดำเนินงานจัดการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้การศึกษาวិชาการพระพุทธศาสนาทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้บริการทางวิชาการภาษาบาลีแก่แม่ชีทั่วไป โดยจัดตั้งเป็นแผนกการศึกษาแม่ชี จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของคณะสงฆ์แผนกบาลีสยามหลวง เพื่อจัดการศึกษาบาลีศึกษาสำหรับแม่ชีให้เป็นระบบ จัดส่งพระบัณฑิตไปปฏิบัติศาสนกิจประจำวัดต่างๆในกทม. ต่างจังหวัดและต่างประเทศ จัดส่งพระธรรมวิทยากรไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา อบรมศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการเผยแพร่และบริการทางวิชาการ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำนิตยสาร วารสาร และหนังสือธรรมะ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและผลงานของมหาวิทยาลัย บริการประชาชน เผยแพร่พระพุทธศาสนาทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ จัดการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และแผนกการศึกษาบาลีสำหรับแม่ชี จัดส่งพระบัณฑิตและพระธรรมวิทยากรไปปฏิบัติศาสนกิจให้การอบรมศีลธรรม ตามวัดต่างๆในกทม. ต่างจังหวัดและต่างประเทศ

4.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติด้วยการจัดหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัย ให้มีรายวิชาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย เช่น รายวิชาศาสนา วัฒนธรรม และสังคมไทย พุทธศิลป์สมัยต่างๆในประเทศไทย นอกจากนี้เปิดสอนหลักสูตรเกี่ยวกับศาสนพิธี การจัดดอกไม้สด ดอกไม้ประดิษฐ์ การฝีมือต่างๆและวิชาสังคมศึกษาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อฝึกฝนให้เด็กและเยาวชนไทยได้สืบทอดทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัย และหลักสูตรในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้มีรายวิชาที่เกี่ยวกับ

ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย เพื่อฝึกฝนให้พระนิสิต และเด็กเยาวชนไทยได้สืบทอดทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 การดำเนินการในขั้นแรก เพื่อให้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นของตนเองเป็นรูปเป็นร่าง มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เริ่มจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะ 5 ปี เมื่อ ปีพ.ศ. 2535 ในแผนพัฒนาฉบับแรกนี้ ได้กำหนดเป็นนโยบายไว้ว่า “พัฒนามหาวิทยาลัยให้มีสถานภาพสมบูรณ์ตามกฎหมาย” และกำหนดเป็นมาตรการรองรับไว้ว่า “ดำเนินการให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” การดำเนินการให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอันดับต้น ตลอดช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะ 5 ปี (2535-2539) นั้น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทุ่มเทดำเนินการในเรื่องนี้เป็นหลัก จนกระทั่งได้รับพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จออกมาในปี พ.ศ. 2540

4.1. บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

4.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในปี พ.ศ. 2527 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้ดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา โดยรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย แล้วประกาศใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่รัฐให้การรับรอง

ในปี 2527 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 ทำให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเติบโตอย่างรวดเร็ว จากที่เคยมีวิทยาเขตเพียงหนึ่งแห่งใน พ.ศ.2527 ได้มีวิทยาเขตเพิ่มขึ้นเป็น 9 แห่ง ใน พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยตั้งบัณฑิตวิทยาลัยใน พ.ศ. 2531 และเปิดการศึกษาระดับปริญญาโทในปีเดียวกัน ปัญหาที่ตามก็คือการที่มหาวิทยาลัยไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้การประสานงานกับวิทยาเขต หละหลวมทั้งในด้านบริหารทั่วไปและการบริหารงบประมาณ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 รับรองวิทยฐานะเฉพาะปริญญาตรี ไม่รับรองวิทยฐานะปริญญาโทที่เปิดสอนแล้วนั้น มหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาเอก

นอกจากนี้ ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงลดบทบาทในการเป็นสถานศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เน้นบทบาทใหม่ในการเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สนใจศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา ดังที่ปรัชญามหาวิทยาลัยในปัจจุบันมีอยู่ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

กล่าวโดยสรุปในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่รัฐให้การรับรอง นอกจากนี้ยังทำให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเติบโตอย่างรวดเร็ว จากที่เคยมีวิทยาเขตเพียงหนึ่งแห่งใน พ.ศ.2527 ได้มีวิทยาเขตเพิ่มขึ้นเป็น 9 แห่ง ใน พ.ศ. 2534 และเปิดการศึกษาระดับปริญญาโทใน พ.ศ. 2531 ปัญหาที่ตามมาคือ มหาวิทยาลัยไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้การประสานงานกับวิทยาเขตมีปัญหา และพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 ยังรับรองวิทยฐานะเฉพาะปริญญาตรี ไม่รับรองวิทยฐานะปริญญาโทที่เปิดสอนแล้วนั้น มหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาเอก

4.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ภายใต้การบริหารนโยบายโดยคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ และได้เกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือในปี พ.ศ. 2535 คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานได้ออกระเบียบคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ว่าด้วยการจัดการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงสามารถจัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบสากล

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชประสงค์ให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์มหานิกาย ถือว่าเป็นจุดเด่นของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประการหนึ่ง เพราะเท่ากับว่าจำนวนประชากรสงฆ์ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องรับภาระดูแลด้านการศึกษา นั้น มีจำนวนมากกว่าสามแสนรูป ด้วยเหตุนี้เอง มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก และต่อมาหลังจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีพระราชบัญญัติเป็นของตนเองแล้วในปี พ.ศ. 2540 เพื่อให้คงความเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลกเอาไว้ สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้มีมติให้มหาวิทยาลัยรับพระสงฆ์และคฤหัสถ์เข้าศึกษาในอัตราส่วน 70/30 คือ ให้นิสิตฝ่ายพระภิกษุสามเณรร้อยละ 70 และรับนิสิตฝ่ายคฤหัสถ์ร้อยละ 30

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ภายใต้การบริหาร

นโยบายโดยคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ และได้เกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือในปี พ.ศ. 2535 คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานได้ออกระเบียบคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ว่าด้วยการจัดการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535 ให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบสากล และเป็นสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์มหานิกายตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รับภาระดูแลด้านการศึกษาของสงฆ์ในจำนวนมากกว่าสามแสนรูปมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก

4.2 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

4.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการผลิตบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ผลิตพุทธศาสตรบัณฑิต รวม 1,460 รูป และพุทธศาสตรมหาบัณฑิต รวม 1 รูป ในปีพ.ศ. 2527-2534 บางรูปได้ลาสิกขาไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ยังคงดำรงสมณเพศก็รับใช้พระพุทธศาสนาโดยกลับไปปฏิบัติศาสนกิจในสำนักเดิม ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาที่วัดศรีสุदारาม เขตบางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ ศึกษาของนิสิตปีที่ 1 - 4 ของคณะครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

ในปีพ.ศ. 2539 แม้มหาวิทยาลัยจะมี พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 แล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่มีการรับรองสถานะภาพ ความเป็นนิติบุคคลของมหาวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงทำให้ไม่สามารถขยายการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ตามวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัยได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการผลิตบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ผลิตพุทธศาสตรบัณฑิต ในปีพ.ศ. 2527-2534 รวม 1,460 รูป และพุทธศาสตรมหาบัณฑิต รวม 1 รูป ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาที่วัดศรีสุदारาม เป็นสถานที่ศึกษาของนิสิตปีที่ 1 - 4 ของคณะครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ อย่างไรก็ตามแม้มหาวิทยาลัยจะมี พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 แล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่มีการรับรองสถานะภาพ ความเป็นนิติบุคคลของมหาวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงทำให้ไม่สามารถขยายการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโท และปริญญาเอกได้

4.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในยุคนี้อาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ยังทำการวิจัยเพื่อเพิ่มพูนวิชาการใหม่ ๆ น้อยกว่าที่ควรจะเป็น เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและกำลังคน ถึงแม้ว่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ขึ้นโดยมี

จุดมุ่งหมายเพื่อวิจัยงานทางพระพุทธศาสนาอย่างมีระเบียบแบบแผนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 แล้วก็ตาม ซึ่งสถาบันดังกล่าวได้แบ่งเป็น 3 ส่วนงาน คือ งานวิจัยหลักพุทธธรรม อยู่ในระยะเริ่มต้น มีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อวางแผนในการวิจัยค้นคว้าทางเอกสารให้กว้างขวาง มีการทำสารานุกรมศัพท์ธรรมะในพระไตรปิฎก งานวิจัยสถาบัน ได้รับมอบหมายให้วิจัย 3 เรื่อง คือ ในปี 2534 เรื่องบทบาทและหน้าที่ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในทัศนะของอาจารย์พุทธศาสตร์บัณฑิต พระนิสิตและพระสงฆ์ฆราวาส เรื่องประสิทธิภาพในการผลิตพุทธศาสตร์บัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและเรื่องการศึกษาติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตร์บัณฑิต ปี 2528-2529 นอกจากนี้ในงานตรวจชำระพระไตรปิฎก ได้ทำการตรวจชำระและจัดพิมพ์คัมภีร์อรรถกถาขึ้นใหม่โดยใช้ชื่อว่า คัมภีร์มหาจุฬาลงกรณอรรถกถา แทนคัมภีร์อรรถกถาที่ได้จัดพิมพ์มานานแล้ว 60 ปี เพื่อเป็นการจรโลงพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ยังทำการวิจัยเพื่อเพิ่มพูนวิชาการใหม่ๆ น้อยกว่าที่ควรเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและกำลังคน แม้ว่าจะมีการจัดตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อวิจัยงานทางพระพุทธศาสนาอย่างมีระเบียบแบบแผนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 แล้ว โดยมีการแบ่งเป็น 3 ส่วนงาน คือ งานวิจัยหลักพุทธธรรม งานวิจัยสถาบัน และงานตรวจชำระพระไตรปิฎก เพื่อเป็นการจรโลงพระพุทธศาสนา

4.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการบริการประชาชนโดยจัดทำวารสารพุทธจักร วารสารเสียงธรรม วารสารเพื่อนใจ เป็นวารสารรายเดือน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งกลางทางความคิดเห็นทางพระพุทธศาสนาของประชาชน จัดส่งพระบัณฑิตไปปฏิบัติศาสนกิจในสำนักเรียนต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคเพื่อบรรเทาความขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลกสมัยใหม่ การส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ปี 2508 ต่อเนื่องติดต่อกันมาสนับสนุนโครงการพระธรรมทูตในต่างประเทศ ในยุคนี้มีพระธรรมทูตที่เป็นพระสงฆ์ที่จบการศึกษาพุทธศาสตร์บัณฑิตจำนวน 68 รูป ไปปฏิบัติศาสนกิจประจำอยู่ตามวัดรวม 32 วัดใน 10 ประเทศ นอกจากนี้ได้ส่งเสริมงานพัฒนาท้องถิ่นโดยจัดส่งพระนิสิตออกไปปฏิบัติงานในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก จัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระให้บริการการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่บรรพชิตและผู้สนใจทั้งชาวไทยและต่างประเทศ รวมทั้งจัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานตามสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนบรรยายเผยแพร่ทางสถานีวิทยุยานเกราะ 792 และ 1305 มีสำนักหอสมุดกลางบริการพระนิสิตและบุคคลทั่วไป ส่งเสริมให้พระนิสิตจัดโครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามชนบทในส่วน

ภูมิภาคตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมา จัดส่งพระวิทยากรไปให้การอบรมแก่หน่วยงานต่างๆที่อาราธนามาเพื่อไปอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน/ผู้ต้องขังในทัณฑสถานของกรมราชทัณฑ์ จัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนซึ่งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับทำการศึกษาค้นคว้าหลักวิชาการทางศาสนาทุกสาขา มีสำนักธรรมวิจยมีกิจกรรมบริการคือบรรยายธรรมแก่ประชาชนทุกวันธรรมสวณะและวันอาทิตย์ อบรมวิปัสสนากรรมฐานแก่ชาวต่างประเทศ จัดพิมพ์เอกสารภาษาอังกฤษรายสะดวกเพื่อเผยแพร่กิจกรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการบริการประชาชนโดยจัดทำวารสารหลายฉบับ เป็นวารสารรายเดือน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นเวทีกลางทางความคิดเห็นทางพระพุทธศาสนาของประชาชน จัดพิมพ์เอกสารภาษาอังกฤษรายสะดวกเพื่อเผยแพร่กิจกรรม เผยแพร่ธรรมะทางสถานีวิทยุยานเกราะ 792 และ 1305 จัดส่งพระวิทยากรไปให้การอบรมแก่หน่วยงานต่างๆและทัณฑสถานของกรมราชทัณฑ์ จัดส่งพระบัณฑิตไปปฏิบัติศาสนกิจในสำนักเรียนต่างๆทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคเพื่อบรรเทาความขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความรู้และพัฒนาท้องถิ่นและส่งเสริมให้พระนิสิตจัดโครงการอบรมศีลธรรมจริยธรรมเยาวชนและประชาชน จัดส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในและต่างประเทศ จัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระให้บริการการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่บรรพชิตและผู้สนใจทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานตามสถานที่ต่างๆ จัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนซึ่งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับทำการศึกษาค้นคว้าหลักวิชาการทางศาสนาทุกสาขา จัดตั้งสำนักธรรมวิจยมีกิจกรรมบริการคือบรรยายธรรมแก่ประชาชนทุกวันธรรมสวณะและวันอาทิตย์ อบรมวิปัสสนากรรมฐานแก่ชาวต่างประเทศ

4.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีวิธีการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติด้วยการจัดหลักสูตรการศึกษาให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เช่น รายวิชาพุทธศิลป์ ศิลปวิจิตร และการอนุรักษ์ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ได้ทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติไทยทางด้านภาษาไทยตามโครงการตรวจชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีอักษรไทยซึ่งแต่เดิมจารึกไว้ด้วยอักษรขอม ซึ่งได้จัดพิมพ์ครบทั้ง 45 เล่มเพื่อเผยแพร่

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังได้กำหนดไว้เป็นพันธกิจสำคัญ คือ การสร้างศาสนทายาทให้เป็นกำลังในการส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตั้งที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กำหนดไว้เป็นแผนงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ไว้ในแผนพัฒนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535-2539 และมีมาตรการรองรับข้อหนึ่งว่า “จัดฝึกอบรมบุคลากรของสถาบันสงฆ์ เช่น พระสังฆาธิการ พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศ

พระปริยัตินิเทศ และครูสอนพระปริยัติธรรม ให้สามารถส่งเสริมพระพุทธศาสนาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม”

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดไว้ในหลักสูตรการศึกษาเป็นรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ได้ส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาไทยในการตรวจชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีอักษรไทย กำหนดเป็นแผนงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ไว้ในแผนพัฒนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535-2539 และมีมาตรการดำเนินการที่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ.2527 ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ นับเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาลเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในระดับสูง ทั้งแก่พระภิกษุและประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรก มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งเกิดการเปลี่ยนแปลงคือ มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆและทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เติบโตอย่างรวดเร็ว แม้ว่าการบริหารการศึกษาต้องดำเนินงานตามนโยบายของคณะสงฆ์คือต้องผ่านคณะกรรมการศึกษาของคณะสงฆ์ก็ตาม อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ยังไม่มีการรับรองสถานะภาพ ความเป็นนิติบุคคลของมหาวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงทำให้ไม่สามารถขยายการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกได้ งานด้านวิจัยและพัฒนา ยังคงไม่มีผลงานวิจัยมากนัก ส่วนด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้จัดหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัย และในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีรายวิชาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

ส่วนข้อแตกต่าง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระให้บริการการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่บรรพชิตและผู้สนใจทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานตามสถานที่ต่างๆ จัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนซึ่งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าหลักวิชาการทางศาสนาทุกสาขา จัดตั้งสำนักธรรมวิจัยมีกิจกรรมบริการคือบรรยายธรรมแก่ประชาชนทุกวันธรรมสวณะและวันอาทิตย์

ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 - ปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์เอกสาร โดยแบ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ออกเป็น 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 เป็นยุคที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปลี่ยนสถานะภาพมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยในปีพ.ศ. 2540

สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 สภาการศึกษา มหาวิทยาลัย จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ

ต่อมา สภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ออกข้อบังคับว่าด้วยการให้ปริญญา กิตติมศักดิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และได้มีการประทานปริญญาศาสนศาสตร ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แก่อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นเมื่อ 54 ปีที่แล้วเป็นคนแรก ในปีการศึกษา 2542

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบาย ดังนี้

ปณิธาน (Aspiration) มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนาระบบการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำ และแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

วิสัยทัศน์ (Vision Statements)

- 1) เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ
- 2) เป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมวลชนที่ผลิตบัณฑิตตามแนวพระพุทธศาสนาและบุคลากรด้านต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถ มีศีลธรรมในการดำรงชีวิตแบบพุทธ
- 3) เป็นศูนย์กลางแห่งภูมิปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนาของโลกที่สามารถชี้นำและยุติความขัดแย้งในสังคมโดยใช้หลักพุทธธรรม
- 4) เป็นสถาบันที่เน้นทำวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

พันธกิจ (Mission Statements)

- 1) ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนา ให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น
- 2) ให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการพระพุทธศาสนา
- 3) วิจัยและพัฒนางานวิชาการเชิงลึกด้านพระพุทธ ศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย
- 4) รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปะ วัฒนธรรมเพื่อให้มหาวิทยาลัย

เป็นแหล่งค้นคว้า ทำนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น รวมทั้งสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม

นโยบาย (Policies)

- 1) ผลิตบัตถิตทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนา ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ทั้งด้านความรู้ ความประพฤติมีสาราณียธรรมและพรหมวิหารธรรม
- 2) บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา
- 3) แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้านวิชาการพระพุทธศาสนา สังคม และด้านศิลปวัฒนธรรม
- 4) ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ สร้างภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ดำรงความเป็นชาติไทยตามวิถีประเพณี และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา
- 5) บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้ทันสมัย มีความโปร่งใส เน้นประสิทธิผล มีระบบสวัสดิการที่ดี สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5.1 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็น มหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ในปี 2540 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้พัฒนาไปสู่การเปิดรับคฤหัสถ์ให้เข้ามาศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก พร้อมทั้งได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสตรีโดยเฉพาะขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรกและครั้งแรกด้วย คือ มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย กล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการเปิดโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมสถานภาพของสตรีในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดโอกาสและส่งเสริมสถานภาพของแม่ชีไทย ทั้งในด้านการศึกษาและบทบาททางสังคมเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทย ต่อมามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยสภามหาวิทยาลัยได้ออกข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยว่าด้วยการจัดตั้งส่วนงาน พ.ศ. 2540 ออกข้อบังคับว่าด้วยการประชุมมหาวิทยาลัย ว่าด้วยการให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์และออกข้อบังคับว่าด้วยกองทุนสวัสดิการบุคลากร พ.ศ. 2540

การจัดรูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัย เป็นการจัดตามความในมาตราที่เกี่ยวข้องในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และเป็นการจัดตามรูปแบบของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามความในมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหา

มกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 กำหนดให้รัฐมนตรี (กระทรวงศึกษาธิการ) มีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวิทยาเขต 7 แห่ง วิทยาลัย 3 แห่ง ศูนย์การศึกษา 11 แห่งและห้องเรียน 3 แห่ง โดยมีหลักสูตรการศึกษา คือ หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิตเปิดใน 4 คณะ ได้แก่หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์(สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครอง และสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต คณะศาสนาและปรัชญา (สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ สาขาวิชาพุทธศาสตร์ และสาขาวิชาปรัชญา) หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ (สาขาวิชาการสอนภาษาไทย สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาการประถมศึกษา สาขาวิชาการศึกษานอกกระบบ และสาขาวิชาการให้คำปรึกษา และการแนะแนว) หลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์(สาขาวิชาภาษาอังกฤษและสาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต) ส่วนหลักสูตรปริญญาโท มี 2 คณะ คือ หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสนศึกษา หลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ศาสนาและปรัชญา (สาขาวิชาการจัดการศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครอง และสาขาวิชาสังคมวิทยา) ส่วนหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มีสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา สาขาเดียว (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๘) โดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเป็นสากล มีความลุ่มลึกทางหลักธรรมและหลักปฏิบัติที่สามารถศึกษาได้อย่างกว้างขวาง โดยผ่านกระบวนการศึกษาเชิงเหตุผลในแง่มุมต่างๆ อย่างเป็นระบบ ในรูปแบบของการวิจัยเชิงประจักษ์ ประยุกต์ เผยแผ่ และเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาควบคู่กันไปทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติและที่สามารถบูรณาการเข้ากับวิชาการอื่นๆ ที่มีการศึกษาอยู่ในปัจจุบันได้อย่างสมดุล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตระหนักถึงวิวัฒนาการของสังคมโลกที่ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง จึงให้ความสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตที่ทรงความรู้และสามารถทางพระพุทธศาสนาที่สร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ เพื่อวิถีชีวิตที่ดีงาม สามารถชี้นำสังคมสู่วิถีทางที่ถูกต้อง และเสริมสร้างสันติสุขแก่สังคมโลก โดยอาศัยพุทธธรรมเป็นสารัตถะแห่งการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องขยายการศึกษาให้สูงขึ้น ในระดับปริญญาเอก

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” และเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และได้มีการพัฒนาในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาโดยเปิดรับคฤหัสถ์ให้เข้ามาศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก พร้อมทั้งได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสตรีโดยเฉพาะขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรก คือ มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย จนถึงปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวิทยาเขตรวม 7 แห่ง วิทยาลัย3แห่ง ศูนย์การศึกษา11 แห่งและห้องเรียน 3 แห่ง

โดยเปิดหลักสูตรระดับปริญญาตรี 4 คณะ ได้แก่ หลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ (3 สาขาวิชา) หลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ (6 สาขาวิชา) หลักสูตรศาสนศาสตร์บัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ (2 สาขาวิชา) เปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท มี 2 คณะ คือ หลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต พุทธศาสนศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ศาสนาและปรัชญา (สาขาวิชาการจัดการศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง และสาขาวิชาสังคมวิทยา) และเปิดหลักสูตรระดับปริญญาเอก 1 หลักสูตร คือ หลักสูตรศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2548)

5.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีการพัฒนามหาวิทยาลัย จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านการศึกษาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างมาก นับแต่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของไทยเข้าสู่ระบบใหม่จากการเรียนการสอนที่ไม่มีกำหนดแน่นอนและสอบด้วยวิธีแปลกปาก (ให้กรรมการฟัง) มาเป็นการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ คือเรียนในระบบโรงเรียนที่มีการแบ่งชั้นและเวลาเรียนเวลาสอนตลอดถึงการวัดผลอย่างเป็นระบบดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังตระหนักดีและให้ความสำคัญกับการสนองงานคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของประชาชน โดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้สนองงานในกิจการคณะสงฆ์ กล่าวคือ ได้จัดหลักสูตรระยะสั้นและระยะกลางรองรับงานการพัฒนองค์กรทางพระพุทธศาสนาและศาสนบุคคล เช่น หลักสูตรการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ หลักสูตรฝึกหัดครูพระปริยัติธรรม หลักสูตรบาลีศึกษา หลักสูตรฝึกอบรมและพัฒนาพระสังฆาธิการทั้งระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด และยังได้ร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการส่งเสริมและพัฒนาศาสนทายาทและบุคลากรทางพระพุทธศาสนา จัดฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อเป็นครูสอนพระพุทธศาสนาในทุกระดับการศึกษาของชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ให้ความสำคัญกับการสนองงานคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการส่งเสริมงานของคณะสงฆ์ ได้จัดหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะขององค์กรทางพระพุทธศาสนาและศาสนบุคคลของคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ให้มีความรู้ความสามารถในการจรจรโลงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป

5.2 การกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต ในปีพ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดรับนักศึกษา คฤหัสถ์เข้าศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาเป็นครั้งแรกและในปีเดียวกันได้ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่ โดยยังคงเป็น 4 คณะวิชา และแบ่งเป็น 14 สาขาวิชา หลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2543 นี้ ได้ประกาศใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นไป เปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท 2 คณะวิชา คือ หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสนศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ศาสนาและปรัชญา(สาขาวิชาการจัดการศึกษา สาขาวิชา รัฐศาสตร์การปกครอง และสาขาวิชาสังคมวิทยา)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เริ่มโครงการย้ายมหาวิทยาลัยไปตั้งที่เลขที่ 248 หมู่ที่ 1 บ้านวัดสุวรรณ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม บนเนื้อที่ 180 ไร่ เนื่องจากสถานที่เดิมภายในวัดบวรนิเวศวิหารคับแคบไม่เพียงพอแก่การขยายกิจการของมหาวิทยาลัยซึ่งมีอัตราการขยายตัวทั้งในด้านกายภาพและในด้านวิชาการเพิ่มขึ้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์โครงการย้ายมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2548 และในปี พ.ศ. 2549 ได้เปิดหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา เป็นครั้งแรก โดยรับนักศึกษาทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนา ให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย สร้างโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มียุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (Strategics)ด้านการผลิตบัณฑิต ดังนี้

- 1) ปรับกระบวนการผลิตบัณฑิตโดยใช้ระบบและกลไกประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัยเป็นเครื่องมือ
- 2) ทบทวนการจัดการเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอน บรรณสาร เทคโนโลยีการศึกษา อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
- 3) จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ต้องการให้เกิดการปฏิรูป กล่าวคือ กระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรและคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคลโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การจัดให้มีจำนวนหน่วยกิต/ชั่วโมงเรียนหรือรายวิชาในภาคปฏิบัติ การจัดให้มีจำนวนหน่วยกิต/ชั่วโมงเรียนหรือรายวิชาในภาคสนาม การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของเนื้อหาหรือรายวิชาที่เปิดสอน การเปิดโอกาสให้นักศึกษาใช้ห้องคอมพิวเตอร์/ห้องสมุดต่อวัน ฯลฯ
- 4) จัดการเรียนการสอน โดยให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรวจนะเพิ่มมากขึ้น เพิ่มจำนวนหน่วยกิต เพิ่มชั่วโมงเรียน

5) เร่งขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูงคือระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก ซึ่งจะทำให้มหาวิทยาลัยมีโอกาสพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยได้

6) เร่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการให้บริการด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงานทะเบียนงานวัดประเมินผล การสืบค้นข้อมูลวิจัย เป็นต้น โดยเพิ่มศักยภาพซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้อย่างกว้างขวาง เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้

7) เร่งพัฒนาบุคลากรด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ให้สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อผสม สื่อการสอนทางไกล ฯลฯ ตลอดจนการใช้บุคลากรจากภายนอกที่มีคุณภาพ (Outsourcing)

8) เร่งพัฒนาอาจารย์ให้มีคุณวุฒิและตำแหน่งทางวิชาการเพิ่มขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต ในปีพ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดรับนักศึกษาภาคฤหัสถ์เข้าศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาเป็นครั้งแรกและในปีเดียวกันได้ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่จนถึงปัจจุบัน โดยยังคงเป็น 4 คณะวิชา และแบ่งเป็น 15 สาขาวิชา เปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท 2 คณะวิชา คือ หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสนศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ศาสนาและปรัชญา ในปี พ.ศ. 2548 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ย้ายมหาวิทยาลัยไปที่ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม บนเนื้อที่ 180 ไร่ และในปี พ.ศ. 2549 ได้เปิดหลักสูตร ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา เป็นครั้งแรก โดยรับนักศึกษาทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนดยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (Strategics) ในด้านการผลิตบัณฑิตไว้ชัดเจนและมีทิศทางที่จะดำเนินการไปยังวิสัยทัศน์ที่ได้ตั้งไว้ โดยเน้นใช้ระบบและกลไกประกันคุณภาพ ให้เกิดการปฏิรูปให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะ เร่งขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูงคือระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึกให้มหาวิทยาลัยมีโอกาสพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย

5.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา จัดการศึกษาในลักษณะบูรณาการวิชาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อรองรับการจัดการศึกษาและการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจึงเร่งรัดการพัฒนางานวิจัยพื้นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไป

กับกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมการพัฒนางานวิจัยเพื่อนำองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและ ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาแก้ปัญหาสังคมและพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา พัฒนาการงานวิจัยรองรับงานกิจการคณะสงฆ์ พัฒนาการวิชาการพระพุทธศาสนาเชิงลึก เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านวิชาการพระพุทธศาสนา ประยุกต์หลักพุทธวิทยาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เผยแผ่องค์ความรู้และภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัย

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ดังกล่าวมหาวิทยาลัยได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยญาณสังวร ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 รองรับภารกิจทางด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อดำเนินการด้านการศึกษาวิจัยทางพระพุทธศาสนา อันจะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยทั้งจะเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยทางพระพุทธศาสนา จัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาทางด้านพระพุทธศาสนา งานบริหารกิจการพระพุทธศาสนาและงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อประยุกต์กับวิทยาการสมัยใหม่ สร้างกรอบแนวคิดและองค์ความรู้ที่ค้นพบ มาสร้างฐานความรู้ ผลงานวิจัยประยุกต์ที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้ มหาวิทยาลัยมีบทความ/งานวิจัย จำนวน 18 เรื่อง มีงานสร้างสรรค์ จำนวน 45 เรื่อง รวมงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ 63 เรื่อง มีอาจารย์ประจำทั้งหมด 146 รูป/คน คิดเป็นอัตราส่วน จำนวนบทความ/งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ต่อจำนวนอาจารย์ประจำ 1:2.32 มีจำนวนงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านการเรียนการสอน 18 เรื่องคิดเป็นอัตราส่วนจำนวนงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ต่ออาจารย์ประจำ 1:8.11 มีเงินสนับสนุนงานวิจัยจากภายในของมหาวิทยาลัยจำนวน 1,986,000 บาท คิดเป็นอัตราส่วนจำนวนเงินสนับสนุนงานวิจัยจากภายในสถาบันต่ออาจารย์ประจำ 1 รูป/คน 13,602.74:1 ส่วนเงินสนับสนุนงานวิจัยจากภายนอกยังไม่มี งานด้านวิจัยและผลิตผลงานวิชาการนี้ มหาวิทยาลัยตระหนักดีว่ายังต้องพัฒนาจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ (Strategics) ในด้านการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1) จัดระบบวิจัยที่เน้นการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในลักษณะโครงการร่วมระหว่างหน่วยงานมหาวิทยาลัย รวมทั้งองค์กรต่าง ๆ ภายนอกมหาวิทยาลัย
- 2) พิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยในวงกว้าง โดยเฉพาะในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ
- 3) ส่งเสริมให้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อช่วยพัฒนาสถาบัน สังคม และหรือประเทศชาติ
- 4) สนับสนุนให้วิทยาเขตต่าง ๆ และศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัย ประสานงานกับสถาบันการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาวิจัยคัมภีร์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
- 5) ให้วิทยาเขตและศูนย์การศึกษาต่าง ๆ เน้นเสนอโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้านวัตถุโบราณในท้องถิ่น ประเภทศิลาจารึก คัมภีร์ใบลาน สมุดไทย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา เพื่อรองรับการจัดการศึกษา จึงเร่งรัดการพัฒนางานวิจัยพื้นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาใช้แก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจ และพัฒนารองรับงานกิจการคณะสงฆ์ พัฒนางานวิชาการพระพุทธศาสนาเชิงลึก เผยแผ่องค์ความรู้และภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัย ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ดังกล่าว จึงได้ก่อตั้ง สถาบันวิจัยญาณสังวร ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 จากการประเมินคุณภาพภายนอกในปี 2551 พบว่าผลิตงานวิจัยประยุกต์ที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้ คิดเป็นอัตราส่วน จำนวนบทความ/งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ต่อจำนวนอาจารย์ประจำ 1:2.32 ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนดยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (Strategics) ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาไว้ชัดเจนและมีทิศทางที่จะดำเนินการไปยังเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเน้นสนับสนุนการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในลักษณะโครงการร่วมระหว่างหน่วยงาน และให้วิทยาเขตต่างๆ และศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัยทำวิจัยคัมภีร์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

5.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการเผยแผ่และบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มุ่งเน้นการเผยแผ่และประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาสำหรับแก้ปัญหาสังคม ให้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อความสันติสุขและสมานฉันท์ ตลอดจนยุติความขัดแย้งด้วยหลักพุทธวิทยาโดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตระหนักและให้ความสำคัญต่อการบริการวิชาการแก่สังคม โดยจัดตั้งศูนย์บริการวิชาการ เป็นหน่วยงานดำเนินการด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานในการบริการในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดหลักสูตรการอบรมครูผู้สอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาทุกระดับการศึกษา ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนา จัดส่งพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาหลักสูตรคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ส่วนในด้านสังคม ได้ให้บริการความรู้และภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลาย ด้วยการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้นและระยะกลางสำหรับประชาชนทั่วไป เช่น การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ โดยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของมหาวิทยาลัย หลักสูตรธรรมะวันหยุดราชการ หลักสูตรการฝึกสมาธิระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง หลักสูตรบาลีศึกษา การบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น

โดยในปี 2551 จากการประเมินคุณภาพภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์กรมหาชน) สมศ. พบว่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มีกิจกรรม/โครงการที่ให้บริการแก่สังคมและชุมชนทั้งหมด 294 กิจกรรม เป็นกิจกรรมอบรมให้ความรู้ 181 กิจกรรม กิจกรรมในด้านการสัมมนา 7 กิจกรรม กิจกรรมในด้านการประชุมทางวิชาการ 13 กิจกรรมและมีกิจกรรมในด้านการให้บริการวิชาการอื่น ๆ 93 กิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 178.8 ต่ออาจารย์ประจำจำนวน 165 รูป/คน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีแหล่งให้บริการวิชาการและวิชาชีพที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในส่วนกลางและที่มหาวิทยาลัยเถรวิทย์วิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา มหาวิทยาลัยมีความสำเร็จในการบริการวิชาการและวิชาชีพตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ในระดับดี จุดเด่นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยให้ความสำคัญมากกับการอบรมความรู้ด้านศีลธรรมและจริยธรรมให้แก่ชุมชน

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังคงให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการเผยแผ่และบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ (Strategics) ดังนี้

- 1) เร่งขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน และท้องถิ่นแบบเชิงรุกให้กว้างขวาง
- 2) ให้การสนับสนุน หรือร่วมมือกับคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร / ชุมชน และครอบครัว ในด้านวิทยากร และวิชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้และป้องกันปัญหาทางสังคม เช่น โรคติดต่อดังร้ายแรง และสารเสพติดให้โทษ เป็นต้น
- 3) จัดโครงการประชุม / อบรม / สัมมนา ร่วมกับคณะสงฆ์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาสังคมร่วมกัน
- 4) เน้นบทบาทในการแก้ปัญหาด้านจิตใจแก่สังคม เช่น การให้คำเตือน แนวคิด และข้อเสนอแนะ เป็นต้น เพื่อลดปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ที่จะตามมา
- 5) จัดประชุมสัมมนาให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป
- 6) เร่งรัดการใช้ ICT เพื่อช่วยเสริมสร้างสังคมฐานความรู้ให้หลากหลาย
- 7) ใช้ ICT เพื่อขยายฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมนานาชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการเผยแผ่และบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เน้นการเผยแผ่และประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาสำหรับแก้ปัญหาสังคม เพื่อความสันติสุขและสมานฉันท์ โดยจัดตั้งศูนย์บริการวิชาการ เป็นหน่วยงานให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา จัดหลักสูตรอบรมครูผู้สอนพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาทุกระดับการศึกษา จัดส่งพระธรรมวิทยากรไปสอนศีลธรรมในสถานศึกษา พัฒนาหลักสูตรคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ด้านสังคมให้บริการความรู้และภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลาย จัดการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อบรมสมาธิ สอนบาลีศึกษา บรรยายธรรมทางสื่อมวลชนและยังมีแหล่งให้บริการวิชาการและวิชาชีพที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ 2 แห่ง คือศูนย์ศึกษา

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้รับความสำเร็จในการบริการวิชาการและวิชาชีพตามพันธกิจของอยู่ในระดับดี และในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังคงให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการเผยแผ่และ บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์(Strategics)เน้น ขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและท้องถิ่นแบบเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาด้าน จิตใจ ร่วมมือกับคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร ชุมชน ในด้านเป็นวิทยากรใช้ ICT เพื่อขยายฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมนานาชาติ

5.2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รวบรวมและจัดเก็บ ข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม โดยเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้า การเรียนรู้ การ ทะนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนด้วยหลักพุทธ วิทยา ในด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตระหนักดีว่า สังคมไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพลัง ขับเคลื่อน และด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ทำให้เกิดการผสมผสาน กลมกลืนทางด้านวัฒนธรรม ก่อให้เกิดสภาพหลากหลายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม การ ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้คำนึงถึงความหลากหลาย ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและความดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมไทย โดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมขึ้นในวิทยาเขต เพื่อเป็นหน่วยงานรองรับการ ดำเนินการ โดยมีจุดเน้นที่การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยที่แสดงถึงภูมิปัญญา ท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ให้สถาบันวิจัยญาณสังวรทำการวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริม รวมทั้งจัดโครงการต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ เป็นเวทีแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมมือกับ องค์กรท้องถิ่น ภาคประชาชนและปราชญ์ชาวบ้านจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมไทย ไม่ให้สูญหาย และดำรงอยู่ด้วยความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังตระหนักถึงความหลากหลายทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมสากลที่เข้ามาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์และผสมผสานกลมกลืนกับศิลปวัฒนธรรม ไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงจัดโครงการที่สะท้อนถึงกิจกรรมเพื่อการศึกษาให้มี ความรู้ความเข้าใจถึงความเป็นไทย นำไปสู่การธำรงรักษาความเป็นไทย เข้าใจถึงความแตกต่าง ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ให้สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างสันติสุขทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองและพล โลก รู้และเข้าใจเท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลง ความหลากหลายทางด้านศิลปวัฒนธรรม มี พฤติกรรมแสดงออกทางด้านศิลปวัฒนธรรมได้อย่างภาคภูมิใจ มีเอกลักษณ์และมีศักดิ์ศรี เสริมสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่บุคคล องค์กรและสังคม

โดยในปี 2551 จากการประเมินคุณภาพภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์กรมหาชน) สมศ. ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พบว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการดำเนินกิจกรรมในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ทั้งหมด 48 กิจกรรม เป็นกิจกรรมในด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม 13 กิจกรรม ด้านส่งเสริมภูมิปัญญาไทย 1 กิจกรรม ด้านปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม 33 กิจกรรมและด้านศิลปวัฒนธรรมอื่น ๆ 1 กิจกรรม มีการดำเนินกิจกรรมที่มีการพัฒนาและสร้างมาตรฐานศิลปวัฒนธรรมทั้งหมด 13 กิจกรรม เป็นกิจกรรมในด้านฟื้นฟู อนุรักษ์และจรรโลงศิลปวัฒนธรรม การดำเนินกิจกรรมในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนาและสร้างมาตรฐานศิลปวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยวิทยาเขตในส่วนภูมิภาคร้อยละ 98.36 โดยในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มียุทธศาสตร์ / กลยุทธ์ (Strategics)ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1) หนุนเสริมให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น

2) ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านศิลปวัฒนธรรมโดยจัดหลักสูตรระยะสั้น และพัฒนาระบบการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูแก่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสงฆ์

3) สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) แนะนำให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม การคัดสรรและการประยุกต์วัฒนธรรมจากภายนอกที่จำเป็นต้องยอมรับ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ในภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีศูนย์กลางการศึกษาค้ำค้ำว่าทะนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางด้านศิลปวัฒนธรรมสากลและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมไทย และได้ก่อตั้งศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ในวิทยาเขตเพื่อให้ภาคประชาชน มีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นเวทีแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น ภาคประชาชนและปราชญ์ชาวบ้านจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมไทยไม่ให้สูญหาย จากการประเมินคุณภาพภายนอก ในปี 2551พบว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการดำเนินกิจกรรมในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติได้เป็นอย่างดี โดยในปัจจุบัน ได้กำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ (Strategics)ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เน้นให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น ร่วมมือกับคณะสงฆ์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ จัดหลักสูตรอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การคัดสรรและการประยุกต์วัฒนธรรมจากภายนอก

5.3 แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

จากวันที่มีการสถาปนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้สร้างวิทยาลัยขึ้นโดยพระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ผู้เป็นที่มาแห่งนาม มหามกุฏราชวิทยาลัย จากวันนั้นเป็นต้นมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและมีอายุครบ 61 ปีในวันที่ 16 กันยายน 2550 ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเป็นพระนามของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันก็ได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็ดำเนินการสร้างบัณฑิตจนปัจจุบันมีจำนวนปีละเป็นหมื่นรูป

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สร้างมาแล้ว 114 ปี มีอธิการบดีมาแล้วสามท่านคือ พระศรีวิสุทธิญาณ(สุชีพ ปุญญานุภาพ) สมเด็จพระญาณวโรดม สมเด็จพระพุทธิชินวงศ์และพระราชปริยัติวิมล เป็นอธิการบดีรูปปัจจุบัน เริ่มต้นจัดการศึกษาจากนักศึกษา 8 รูปปัจจุบันมีนักศึกษาประมาณ 17,000 รูป/คน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ก้าวเดินมาอย่างมั่นคงนับจากการได้รับพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันได้ขยายสาขาไปสู่ภูมิภาคเพื่อรองรับความต้องการของประชาชนผู้ต้องการศึกษาในแต่ละสาขาวิชาที่เปิดสอน โดยกระจายส่วนงานสาขาไปภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งสิ้น 7 วิทยาเขต 13 ศูนย์การศึกษาและ 3 วิทยาลัย ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคใต้ โดยวิทยาเขต 8 แห่ง ได้แก่ มมร. ส่วนกลาง, มมร. วิทยาเขตมหาสารคาม, มมร. วิทยาเขตสรีรนครราชสีมา, มมร. วิทยาเขตอีสาน, มมร. วิทยาเขตลำนานา, มมร. วิทยาเขตศรีธรรมราช, มมร. วิทยาเขตร้อยเอ็ดและ มมร. วิทยาเขตศรีล้านช้าง วิทยาลัย 3 แห่ง ได้แก่ มมร. มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ในพระสังฆราชูปถัมภ์, มมร. วิทยาลัยโยธินและมมร. วิทยาลัยกาฬสินธุ์ ศูนย์การศึกษา 13 แห่ง ได้แก่ มมร. ศูนย์การศึกษาวัดราชาธิวาส มมร. ศูนย์การศึกษาวัดอาวุธวิกสิตาราม มมร. ศูนย์ศึกษากำแพงเพชร มมร. ศูนย์การศึกษาโคราช มมร. ศูนย์การศึกษาอุบลราชธานี มมร. ศูนย์ศึกษาด่านซ้าย มมร. ศูนย์การศึกษาชุมแพ มมร. ศูนย์การศึกษาหนองบัวลำภู มมร. ศูนย์การศึกษาศรีสะเกษ มมร. ศูนย์การศึกษาชลบุรี มมร. ศูนย์การศึกษาปราจีนบุรี มมร. ศูนย์ศึกษาเพชรบุรี มมร. ศูนย์การศึกษาสุราษฎร์ธานีและมมร. ศูนย์การศึกษาสงขลา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเคยจัดการประชุมทางไกลพระธรรมทูตสี่ทวีปนับเป็นการประชุมทางไกลครั้งแรกของคณะสงฆ์ไทย

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นองค์กรภาครัฐ ที่จัดการศึกษาเฉพาะทางระดับอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาด้านการศึกษาของชาติ

และนโยบายและจุดเน้นของรัฐบาล และการลงทุนที่เพิ่มศักยภาพของบุคคลากร และเพิ่มผลผลิตที่เหมาะสมและยั่งยืน ซึ่งมีผลดีทั้งแก่ชุมชน สังคมและประเทศ

พร้อมกันนี้ ทุกส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำร่างแผน พัฒนา มหาวิทยาลัย และแผนปฏิบัติการของแต่ละหน่วยงาน และจัดทำแม่บทการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายงาน การขยายสาขา และการเพิ่มการบริการแก่อาจารย์ นักศึกษา และประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เป็นระบบ มีขั้นตอน มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและตรงตามภารกิจของมหาวิทยาลัย โดยยึดหลักความเป็นเอกภาพและความร่วมมืออย่างยั่งยืน

5.3.1 แนวโน้มของบทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของบทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เป็นสถาบันการเรียรู้อุดมคติชีวิตของมวลชนที่ผลิตบัณฑิตตามแนวพระพุทธศาสนาและบุคลากรด้านต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถ มีศีลธรรมในการดำรงชีวิตตามแบบวิถีพุทธ โดยมีแผนยุทธศาสตร์ในปี 2548-2557 เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยขยายโอกาสทางการศึกษาผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ จัดให้มีหลักสูตรการบริหารจัดการทรัพยากรทางศาสนา (ทางไกล) และหลักสูตรขยายโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้จัดให้มีทุนการศึกษาแก่นักศึกษายากจน และมีการขยายห้องเรียนออกสู่ภูมิภาค

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 แนวโน้มของบทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ต้องการให้เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เป็นสถาบันการเรียรู้อุดมคติชีวิตของประชาชน ขยายโอกาสทางการศึกษาผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศและมีการขยายห้องเรียนออกสู่ภูมิภาคตามความต้องการของผู้เรียน

5.3.2 แนวโน้มของบทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของบทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะจัดตั้งวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางชุมชนใหม่ เป็นแหล่งฝึกอบรมและพัฒนาจิตใจของประชาชนและเยาวชนในชุมชน พัฒนาให้เป็นวัดและชุมชนแบบอย่างตามคติในพระพุทธศาสนา 9 ไร่ จัดสร้างสวนพุทธศาสน์เฉลิมพระเกียรติ เป็นสวนพุทธศาสน์ 24 ไร่ และสวนป่าปฏิบัติธรรม 33 ไร่ จัดเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อความร่มรื่นและผ่อนคลายทางธรรมชาติ รองรับการศึกษาภาคปฏิบัติ สำหรับการฝึกปฏิบัติกรรมฐานทั้งนักศึกษา บุคคลภายในและจากภายนอก เป็นศูนย์กลางแห่งภูมิปัญญาโลกตามแนวพระพุทธศาสนา ชี้นำและยุติความขัดแย้งในสังคมโดยใช้หลักพุทธธรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 แนวโน้มของบทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะเป็นศูนย์กลางแห่งภูมิปัญญาโลกตามแนวพระพุทธศาสนา โดยจะจัดตั้งวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางชุมชนใหม่ เป็นแหล่งฝึกอบรมและพัฒนาจิตใจของประชาชน เป็นวัดและชุมชนแบบอย่างตามคติในพระพุทธศาสนา จัดสร้างสวนพุทธศาสน์เฉลิมพระเกียรติและสวนป่าปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับการศึกษาภาคปฏิบัติ

5.3.3 แนวโน้มของภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดและจรโลงพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ คិតดี พุดดี และทำดี ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทางสังคมศาสตร์ และมีคุณภาพทั้งด้านความรู้และความประพฤติ ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำ เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันและความสามัคคีโดยใช้หลักสาราณีธรรมและพรหมวิหารธรรม ส่งเสริมการจัดการศึกษาหลักสูตรนานาชาติระดับปริญญาเอก 1 สาขาวิชาคือ หลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา เป็นหลักสูตรนานาชาติ ที่ร่วมดำเนินการกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศและเป็นโครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ นอกจากนี้จัดให้มีการขยายโอกาสทางการศึกษา จัดหลักสูตรการบริหารจัดการทรัพยากรทางศาสนา (สอนทางไกล)และโครงการมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย (ขยายโอกาสทางการศึกษา)รวมทั้งให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่ยากจน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดและจรโลงพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ คិតดี พุดดี และทำดี ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทางสังคมศาสตร์ และมีคุณภาพทั้งด้านความรู้และความประพฤติ ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำ เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันและความสามัคคีโดยใช้หลักสาราณีธรรมและพรหมวิหารธรรม ส่งเสริมการจัดการศึกษาหลักสูตรนานาชาติระดับปริญญาเอก 1 สาขาวิชาคือ หลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา เป็นหลักสูตรนานาชาติ ที่ร่วมดำเนินการกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศและเป็นโครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ นอกจากนี้จัดให้มีการขยายโอกาสทางการศึกษา จัดหลักสูตรการบริหารจัดการ

ทรัพยากรทางศาสนา (สอนทางไกล)และโครงการหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย (ขยายโอกาสทางการศึกษา)รวมทั้งให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่ยากจน

5.3.4 แนวโน้มภารกิจด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540แนวโน้มของภารกิจด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะมีการจัดตั้งสถาบันวิชาการพระพุทธศาสนา “สถาบันพระจอมเกล้าเฉลิมพระเกียรติ” เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม จัดตั้งกองทุนวิจัยและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ตลอดจนสร้างนักวิจัยมืออาชีพและทรัพยากรเพื่อการวิจัย และให้นำผลงานวิจัย ไปใช้หรืออ้างอิงในระดับชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะมีการจัดตั้งสถาบันวิชาการพระพุทธศาสนา “สถาบันพระจอมเกล้าเฉลิมพระเกียรติ” เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม จัดตั้งกองทุนวิจัยและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและสร้างนักวิจัยมืออาชีพ โดยนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์

5.3.5 แนวโน้มภารกิจด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยให้เป็นชุมชน “การเรียนรู้คู่ความดี” ทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาและตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจเพียง จำนวน 30 ไร่ ตลอดจนสร้างโรงเรียนเด็กเล็ก เป็นศูนย์ฝึกอบรมและเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน และโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนวิถีพุทธจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อส่งต่อผู้เรียนเข้าสู่ระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัย 11 ไร่ จัดให้มีการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม ให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นประจักษ์ชัดเจนนต่อสังคมไทยและสังคมโลก สร้างระบบการบริหารองค์กรให้เป็นองค์กรที่มีลักษณะของความเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาและมีมาตรฐานระดับสากล โดยจัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ สถาบันภาษา รวมทั้งจัดทำโครงการบริการทางวิชาการแก่สังคม ได้แก่ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการพระธรรมวิทยากร โครงการอาสาพัฒนาพระนักเผยแผ่ โครงการพัฒนาพระผู้นำชุมชน โครงการค่ายพัฒนาคุณธรรม โครงการพัฒนาครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา โครงการจริยธรรมสัตบุรุษ โครงการร่วมใจต้านภัยยาเสพติด โครงการฟื้นฟูสุขภาพจิตผู้ป่วยโรคเอดส์ โครงการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

โครงการเผยแพร่ธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ และโครงการส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยให้เป็นชุมชน “การเรียนรู้คู่ความดี” ทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาและตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจเพียง สร้างโรงเรียนเด็กเล็ก เป็นศูนย์ฝึกอบรมและเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน และโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ สถาบันภาษา รวมทั้งจัดทำโครงการบริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลาย

5.3.6 แนวโน้มภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะขยายให้มีศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ในวิทยาเขตต่างๆ เน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ให้มีการทำวิจัยในเชิงลึกเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย โดยสถาบันวิจัยญาณสังวร สนับสนุนการจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นต่างๆปีละไม่น้อยกว่า 20 กิจกรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 แนวโน้มของภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีแนวโน้มที่จะขยายให้มีศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ในวิทยาเขตต่างๆ เน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น มีการทำวิจัยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย โดยสถาบันวิจัยญาณสังวร และสนับสนุนการจัดกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมต่างๆ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งสำนักงานใหญ่อยู่ที่วัดมหาธาตุเป็นเวลา 120 ปี จนกระทั่งย้ายมาตั้งอยู่ที่ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ วันที่ 1 ตุลาคม 2551 เป็นต้นมา หลายคนประหลาดใจที่พบว่า มหาจุฬาฯ เปลี่ยนสภาพจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ที่บนที่ดินของวัดมหาธาตุ กลายมาเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ขนาดใหญ่ที่มีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 323 ไร่ที่วังน้อย มีอาคารเรียนรวมที่จุผู้เรียนได้ 14,000 รูป/คน มีหอประชุมขนาดใหญ่ที่จุคนได้ 3,500 คน มีอุโบสถกลางน้ำใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งจุพระสงฆ์ได้ 4,000 รูป ปัจจุบันมหาจุฬาฯ เปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี จนถึงปริญญาเอก ทั้งที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกว่า 40 จังหวัดทั่วประเทศ มีนิสิตทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์จำนวน 17,000 รูป/คน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากรัฐบาลปีละกว่าหนึ่งพันล้านบาท ที่

สำคัญก็คือมหาจุฬายะยังเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก และสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติอีกด้วย (พระธรรมโกศาจารย์, 2554)

5.1 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.1.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2539 แม้มหาวิทยาลัยจะมีพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธ ศาสนา พ.ศ. 2527 แล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่มีการรับรองสถานภาพ ความเป็นนิติบุคคลของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป ดังนั้น จึงมีความพยายามในการผลักดันให้มีการดำเนินการตามกฎหมายหรือพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นการเฉพาะ โดยใช้เวลาในการดำเนินการเป็นเวลานานถึง 50 ปีจนกระทั่ง พ.ศ. 2540 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐบาล และเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการ ไม่เป็นรัฐวิสาหกิจและเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปีการศึกษา 2552 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา จำนวน 528,914,428.84 บาท (คิดเป็น 77.39 เปอร์เซ็นต์) โดยเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี จำนวน 24 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท จำนวน 9 สาขาวิชา และระดับปริญญาเอก จำนวน 2 สาขาวิชา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) จุดเด่นในด้านการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยคือ จัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร เพื่อให้เป็นศาสนทายาทสืบสานต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งปัจจุบันมีนิสิตที่เป็นพระภิกษุสามเณรประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป เพื่อให้การจัดการศึกษาที่หลากหลาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดรับพุทธศาสนิกชนที่เป็นคฤหัสถ์เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีโดยเน้นในด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งในภาพรวมแล้วไม่เกิน 30 เปอร์เซ็นต์ของนิสิตทั้งหมด ในปีการศึกษา 2552 นี้ มหาวิทยาลัยมีนิสิตทั้งหมด จำนวน 11,586 รูป/คน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยมีเครือข่าย MCUnet ครอบคลุมพื้นที่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

มีการบริการข้อมูลทางวิชาการผ่านเครือข่าย MCUnet เชื่อมโยงกับโครงการเครือข่ายบริการของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (MOEN) และกระทรวงศึกษาธิการ (UNINet) สำหรับการผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ออนไลน์ ผลิตสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) บทเรียนออนไลน์ (E-Courseware) ผลิตชุดการสอนสำเร็จรูปให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น VDO on Demand ฝึกอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของคณาจารย์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้คณาจารย์สามารถนำความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการประเมินประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์โดยนิสิต เป็นต้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงสร้างการบริหารองค์กรในการกำหนดและกำกับดูแลเชิงนโยบาย ประกอบด้วย สภามหาวิทยาลัย (ส่วนกลาง) เป็นองค์กรบริหารสูงสุด มีสภาวิทยาเขต (ส่วนภูมิภาค) มีสภาวิชาการ (ส่วนกลาง) ควบคุม ดูแล กำหนดนโยบายด้านวิชาการ เชื่อมโยงประสานงานกับคณะกรรมการประจำคณะ (ส่วนกลาง) วิทยาลัยสงฆ์ (ส่วนภูมิภาค) มีคณะกรรมการบริหารงานบุคคล (ส่วนกลาง) ควบคุมดูแลและกำหนดนโยบายด้านบุคลากร เชื่อมโยงประสานงานกับคณะกรรมการบริหารงานบุคคลของวิทยาเขต

ในด้านการเงิน มีคณะกรรมการการเงินและทรัพย์สิน (ส่วนกลาง) ควบคุม ดูแล กำหนดนโยบายด้านการเงิน เชื่อมโยงประสานงานกับคณะกรรมการการเงินและทรัพย์สินของวิทยาเขต และมีคณะกรรมการกำกับดูแลนโยบายและแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ทำหน้าที่ควบคุมทิศทางการทำงานพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนงานจัดการศึกษาในส่วนกลาง มีคณะที่ 5 คณะ คือ บัณฑิตวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ดูแลรับผิดชอบร่วมกับหัวหน้าภาควิชาต่าง ๆ สำหรับส่วนงานที่จัดการศึกษาในส่วนภูมิภาค มีผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ ร่วมกับหัวหน้าสาขาวิชาดูแลรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

ด้านการพัฒนาบุคลากร มีกองกลาง สำนักงานอธิการบดี โดยฝ่ายฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร ทำหน้าที่รับผิดชอบงานพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยโดยภาพรวม มีงานพัฒนาบุคลากรสายอาจารย์ เช่น โครงการพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาโดยให้ทุนสนับสนุนในการไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทั้งในและต่างประเทศ และส่งเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะหรือวิชาชีพในหลักสูตรต่าง ๆ ที่จัดโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหน่วยงานทั่วไป

ในด้านสารสนเทศเพื่อการบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พัฒนาระบบต่าง ๆ เพื่อเป็นงานข้อมูลในการบริหารและตัดสินใจ เช่น ระบบบริหารงานบุคคล ระบบงบประมาณ การเงิน การบัญชี และพัสดุ

ปีการศึกษา 2552 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีบุคลากรสายวิชาการ (อาจารย์) จำนวนทั้งสิ้น 417 รูป/คน คิดเป็น 40.09% และบุคลากรสายปฏิบัติการ

วิชาชีพและบริหารทั่วไป จำนวน 624 รูป/คน คิดเป็น 59.91% และมีนิสิตทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวนทั้งสิ้น 11,586 รูป/คน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาล ได้เสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐบาล และเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ และเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษ วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ในปี 2552 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี จำนวน 24 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท จำนวน 9 สาขาวิชา และระดับปริญญาเอก จำนวน 2 สาขาวิชา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยมีเครือข่าย MCUnet ครอบคลุมพื้นที่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีการผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน ฝึกอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของคณาจารย์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้คณาจารย์สามารถนำความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารองค์กรในการกำหนดและกำกับดูแลเชิงนโยบาย ประกอบด้วย สภามหาวิทยาลัย (ส่วนกลาง) เป็นองค์กรบริหารสูงสุด มีสภาวิทยาเขต (ส่วนภูมิภาค) มีสภาวิชาการ (ส่วนกลาง) ควบคุม ดูแล กำหนดนโยบายด้านวิชาการ เชื่อมโยงประสานงานกับคณะกรรมการประจำคณะ (ส่วนกลาง) วิทยาลัยสงฆ์ (ส่วนภูมิภาค) มีคณะกรรมการบริหารงานบุคคล (ส่วนกลาง) ควบคุมดูแลและกำหนดนโยบายด้านบุคลากร เชื่อมโยงประสานงานกับคณะกรรมการบริหารงานบุคคลของวิทยาเขต

5.1.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พัฒนา การจัดการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตร พัฒนาคณาจารย์วิชาการ พัฒนาระบบการเรียนการสอน จัดให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา สนับสนุนทุนการศึกษาแก่พระนิสิต มุ่งพัฒนาพระนิสิตให้เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการ ใฝ่รู้ ใฝ่ค้นคว้า ควบคู่กับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาจิต เมื่อสำเร็จหลักสูตรตามชั้นเรียนแล้วพระนิสิตต้องออกไปปฏิบัติศาสนกิจอีกเป็นเวลา 1 ปี จึงจะถือว่าเป็นผู้ศึกษาจบ

หลักสูตรแต่ละระดับ ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระนิสิตได้นำความรู้ทางวิชาการผสมผสานกับประสบการณ์ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในการทำงานสนองงานของคณะสงฆ์และบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อันจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมไปพร้อมกัน โดยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาโดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาต่างๆ พัฒนาพระบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้จัดการศึกษาออกเป็นระดับต่างๆ ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสถานที่ตั้งของสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก ซึ่งมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานสภา และยังเป็นที่ตั้งของสมาคมมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (IABU) ซึ่งมีสมาชิก 116 มหาวิทยาลัยทั่วโลก และมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นนายกสมาคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตร พัฒนาบุคลากรสายวิชาการ พัฒนาระบบการเรียนการสอน จัดให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาพระนิสิตให้เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการ ควบคู่กับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาจิต ผสมผสานกับประสบการณ์ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในการทำงานสนองงานของคณะสงฆ์และบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ตลอดจนจนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังเป็นสถานที่ตั้งของสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก (ICUNDV) และเป็นที่ตั้งของสมาคมมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (IABU)

5.2 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการผลิตบัณฑิต ผลแห่งการมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการภายในองค์กร การบริหารงบประมาณ การจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัย การจัดทำปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ มาตรการ งาน และการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้บรรลุตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามที่ตราไว้ในพระราชบัญญัติ โดยในช่วงหนึ่งทศวรรษนับจากมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 ถึงพ.ศ. 2549 มหาวิทยาลัยได้จัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อเป็นแม่บทในการบริหารจัดการลำดับได้ดังนี้

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษาระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษาระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ อำเภอวังน้อย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ปีงบประมาณ พ.ศ.2543-2549

การผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพราะถือว่ามนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้กำหนดเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่ถึงพร้อมด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 9 ประการ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตร พัฒนาบุคลากรสายวิชาการ พัฒนาระบบการเรียนการสอน จัดให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา สนับสนุนทุนการศึกษาแก่นิสิต มุ่งพัฒนานิสิตให้เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการ ใฝ่รู้ ใฝ่ค้นคว้า ควบคู่กับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาจิต พร้อมกับปฏิบัติศาสนกิจอีกเป็นเวลา 1 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนิสิตได้นำความรู้ทางวิชาการผสมผสานกับประสบการณ์ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในการทำงานสนองงานของคณะสงฆ์และบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อันจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมไปพร้อมกัน

ด้านการเรียนการสอนและผลผลิตในปีการศึกษา 2552 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 1,661 รูป/คน ระดับปริญญาโท จำนวน 164 รูป/คน และระดับปริญญาเอก จำนวน 12 รูป/คน เอกลักษณะและอัตลักษณ์หลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ระดับปริญญาตรี นิสิตจะต้องศึกษาหมวดวิชาแกนพระพุทธศาสนา 30 หน่วยกิต และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 10 วัน นิสิตระดับปริญญาโท ต้องศึกษาวิชาแกนพระพุทธศาสนาไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเวลา 30 วัน นิสิตปริญญาเอกต้องศึกษาวิชาแกนพระพุทธศาสนาไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และฝึกปฏิบัติวิปัสสนา

กรรมฐานเป็นเวลา 45 วัน เพื่อให้บัณฑิตได้รับการศึกษาอบรมทั้งด้านวิชาการและจิตใจ ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาให้เป็นบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม อาจารย์ผู้สอนรายวิชามีทั้งอาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษจากภายนอกมหาวิทยาลัยมาร่วมบรรยาย นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนให้พระนิสิตที่จบการศึกษาภาคทฤษฎีตามหลักสูตรในปีที่ 4 แล้วจะต้องออกปฏิบัติศาสนกิจ ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อเรียนรู้และพัฒนาสังคมตามภูมิปัญญาบ้านเกิด หรือตามวัดหรือโรงเรียนที่วัดของตนเองสังกัด เป็นเวลา 1 ปี สำหรับนิสิตคฤหัสถ์นั้นจะต้องบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามส่วนงานต่าง ๆ ทั้งราชการหรือเอกชน เป็นเวลารวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง ถึงจะมีสิทธิ์รับปริญญาบัตรในปีนั้นได้

ปีการศึกษา 2552 ระดับปริญญาตรี เปิดสอน 24 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท เปิดสอน 9 สาขาวิชา ระดับปริญญาเอก เปิดสอน 2 สาขาวิชา โดยระดับปริญญาตรีใช้หลักสูตร 140 หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตร 4 ส่วน ประกอบด้วย (1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (2) หมวดวิชาแกนพระพุทธศาสนา (3) หมวดวิชาเฉพาะ (4) หมวดวิชาเลือกเสรี

ส่วนหลักสูตรระดับปริญญาโท 38 หน่วยกิต และหลักสูตรระดับปริญญาเอก 60 หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตร 4 ส่วน ประกอบด้วย (1) หมวดวิชาบังคับ (2) หมวดวิชาเอก (3) หมวดวิชาเลือก (4) วิทยานิพนธ์ หลักสูตรที่เปิดสอนในปีการศึกษา 2552 นี้ทุกระดับชั้นปริญญาได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ทั้งหมด รวมทั้งอาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรทุกระดับ ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร พ.ศ. 2548

ในการจัดการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มีบัณฑิตวิทยาลัยในส่วนกลางจัดการศึกษาเองทั้งระบบ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนภูมิภาค ถ้าประสงค์จะจัดการศึกษา สามารถจัดเป็นโครงการพิเศษโดยร่วมกับบัณฑิตวิทยาลัย

ระดับปริญญาตรี มีคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ในส่วนกลาง โดยภาควิชาทำหน้าที่จัดการศึกษาสาขาวิชาต่าง ๆ สำหรับส่วนงานที่จัดการศึกษาที่อยู่ในภูมิภาค สามารถนำเอาสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนอยู่ที่คณะต่าง ๆ ดังกล่าว ซึ่งสภามหาวิทยาลัยอนุมัติแล้ว และ สกอ. ให้ความเห็นชอบแล้วไปจัดการศึกษาในส่วนงานของตนได้ โดยขยายส่วนจากภาควิชาในส่วนกลางไปเป็นหัวหน้าสาขาวิชาในส่วนภูมิภาค

ในกระบวนการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีนโยบายที่จะให้นิสิตมีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองให้มาก โดยกำหนดไว้ในทุกรายวิชาว่า “ถ้าศึกษาในชั้นเรียน 2 ชั่วโมง/สัปดาห์ ต้องศึกษาด้วยตนเอง 4 ชั่วโมง/สัปดาห์ ถ้าศึกษาในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง/สัปดาห์ ต้องศึกษาด้วยตนเอง 6 ชั่วโมง/สัปดาห์”

ด้านการวัดผลประเมินผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีนโยบายที่จะให้คณาจารย์ทำการวัดผลประเมินผลในทิศทางเดียวกัน จึงได้จัดทำข้อสอบกลางขึ้น เพื่อวัดผลการเรียนการสอนทุกส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเริ่ม

ตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 เป็นต้นไป ใน 10 รายวิชา ซึ่งเป็นวิชาแกนพุทธศาสนาในเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้นิสิตระดับปริญญาตรี เมื่อศึกษารายวิชาจบตามหลักสูตรแล้ว ต้องออกปฏิบัติศาสนกิจตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นเวลา 1 ปี ก่อนรับปริญญาตามข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดการศึกษาโดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาต่าง ๆ พัฒนาบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้จัดการศึกษาออกเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้

ระดับปริญญาตรี จำนวน 28 สาขาวิชา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาษาอังกฤษ) สาขาวิชาพระอภิธรรม สาขาวิชาภาษาบาลี สาขาวิชาภาษาสันสกฤต สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ สาขาวิชาปรัชญา สาขาวิชาศาสนา/สาขามหายานศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน สาขาวิชาสังคมศึกษา สาขาวิชาจริยศึกษา สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษาและการแนะแนว สาขาวิชาคณิตศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาจิตวิทยา สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และสาขาวิชาบริหารจัดการเชิงพุทธ

ระดับปริญญาโท จำนวน 10 สาขาวิชา สาขาวิชาบาลี สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาปรัชญาสาขาวิชาธรรมนิเทศ สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ สาขาวิชาวิปัสสนากาวนา สาขาวิชามหายานศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาชีวิตและความตาย

ระดับปริญญาโท (นานาชาติ) จำนวน 2 สาขาวิชา BUDDIST STUDIES/ PHILOSOPHY

ระดับปริญญาเอก จำนวน 2 สาขาวิชา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาปรัชญา

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 2 หลักสูตรพระไตรปิฎกศึกษาวิชาชีพครู

หลักสูตรประกาศนียบัตร จำนวน 6 หลักสูตรภาษาบาลี บริหารกิจการคณะสงฆ์ ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และภาษาญี่ปุ่น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน การกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการผลิตบัณฑิต ผลแห่งการมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการภายในองค์กร การบริหารงบประมาณ การจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัย เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้บรรลุตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามที่ตราไว้ในพระราชบัญญัติ โดยในช่วงหนึ่งทศวรรษนับจากมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ถึงพ.ศ. 2549 มหาวิทยาลัยได้จัดทำแผนการ

ดำเนินงานเพื่อเป็นแม่บทในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นช่วงระยะเวลาเป็นระยะตามแผนพัฒนานั้นๆ เช่น แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การผลิตบัณฑิต มุ่งพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่ถึงพร้อมด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 9 ประการ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมและมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์หลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ระดับปริญญาตรีนิสิตจะต้องศึกษาหมวดวิชาแกนพระพุทธศาสนา 30 หน่วยกิต และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 10 วัน นิสิตระดับปริญญาโท ต้องศึกษาวิชาแกนพระพุทธศาสนาไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเวลา 30 วัน นิสิตปริญญาเอกต้องศึกษาวิชาแกนพระพุทธศาสนาไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเวลา 45 วัน เพื่อให้นิสิตได้รับการศึกษาอบรมทั้งด้านวิชาการและจิตใจ ให้เป็นบุคคลที่เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดการศึกษาโดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาต่างๆ พัฒนาระบบที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้จัดการศึกษาออกเป็นระดับต่างๆ คือระดับปริญญาตรี จำนวน 28 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท จำนวน 10 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท (นานาชาติ) จำนวน 2 สาขาวิชา ระดับปริญญาเอก จำนวน 2 สาขาวิชา หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 2 หลักสูตร หลักสูตรประกาศนียบัตร จำนวน 6 หลักสูตร

5.2.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540-ปัจจุบัน ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มุ่งพัฒนาการวิจัยพื้นฐานทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและพัฒนาการความรู้ทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีการสหวิทยาการ และจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม และสถาบันศาสนา ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาสร้างฐานสำหรับการวิจัยประยุกต์ต่อไป

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้ทำหน้าที่วางแผน ประสานงาน และปฏิบัติภารกิจด้านการวิจัยงาน โดยมีผู้อำนวยการภายใต้การกำกับดูแลโดยตรงอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา ทำหน้าที่ประสานกับส่วนงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเกี่ยวกับงานวิจัย ส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ทำงานวิจัยเพื่อสร้างองค์

ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอน และการวิจัยประยุกต์ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไทย รวมทั้งส่งเสริมบุคลากรของ มหาวิทยาลัยเพื่อทำงานวิจัยร่วมกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้นตามลำดับ นับจาก พ.ศ. 2540–2549 มีงานวิจัยที่แล้วเสร็จจำนวน 179 เรื่อง

สำหรับส่วนงานวิจัยในภูมิภาค ระดับวิทยาเขตและวิทยาลัย มีฝ่ายวิชาการและวิจัย ทำหน้าที่ด้านวิจัยโดยเฉพาะ สำหรับส่วนกลางมีฝ่ายวิจัยสถาบันและสารสนเทศ กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี ทำหน้าที่วิจัยสถาบันเป็นการเฉพาะหรือทำหน้าที่ในการจัดสรรงบประมาณ ให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ประสงค์จะทำการวิจัยสถาบัน นโยบายด้านการวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เน้นสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา จุดเน้น รองลงไปคือสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาประยุกต์หรือ บูรณาการหลักพระพุทธศาสนา เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคมอย่างเพียงพอ แม้แต่ในการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดการศึกษา ปริญญาโท เฉพาะแผนก (2) และปริญญาเอกเฉพาะแบบ 1.1 และ 2.1 เท่านั้น ซึ่งเป็นแผน กำหนดให้นิสิตต้องศึกษารายวิชาด้วย ทำวิทยานิพนธ์ด้วย อันจะเอื้ออำนวยให้มีการสร้างองค์ ความรู้ขึ้นมา สำหรับจุดเด่นในด้านการวิจัยในปีศึกษานี้ คือมีนักวิจัยรุ่นใหม่เพิ่มขึ้นและนักวิจัย หลายท่านพยายามแสวงหาทุนอุดหนุนการวิจัยจากหน่วยงานภายนอก เช่น องค์การบริหาร ส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนรากหญ้าของภูมิภาคนั้น ๆ ซึ่งมี งบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

การเสนอโครงการวิจัยในปัจจุบัน มีการวิเคราะห์โครงการวิจัย และเสนอ โครงการวิจัยที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วไปยังสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ให้ความ เห็นชอบก่อนที่จะมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน สำหรับปีการศึกษา 2552 มหาวิทยาลัย จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการวิจัย เป็นจำนวน 15,137,198.00 บาท (1.11%) คิดเป็นสัดส่วน ต่ออาจารย์ประจำโดยเฉลี่ย 35,575.08 บาท ต่อรูป/คน มีโครงการวิจัยเฉพาะที่ได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากมหาวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 65 โครงการ

สำหรับผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย แม้จะไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาก แต่ก็ม้งานวิจัยจำนวนมากที่ผ่านการรับรองจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งจะได้รับการเผยแพร่ต่อไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการในอนาคต

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540-ปัจจุบัน ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริม พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มุ่งพัฒนาการวิจัยพื้นฐานทางด้าน พระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและความรู้ทางพระพุทธศาสนาควบคู่ไป กับกระบวนการเรียนการสอน โดยมีสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทำหน้าที่วางแผน ประสานงาน และปฏิบัติการกิจด้านการวิจัย ส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยทำงานวิจัยร่วมกับหน่วยงานภายนอก สำหรับส่วนงานวิจัยในภูมิภาค ระดับวิทยาเขต

และวิทยาลัย มีฝ่ายวิชาการและวิจัย ทำหน้าที่ด้านวิจัยโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ การศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกเฉพาะแผนกที่ทำวิทยานิพนธ์ สำหรับผลงานวิจัย และงานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แม้จะไม่ได้รับการตีพิมพ์ เผยแพร่มาก แต่ก็มียานวิจัยจำนวนมากที่ผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งจะได้รับการ เผยแพร่นำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการในอนาคต

5.2.3 ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ในยุคลที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยมีการผลิต และพัฒนาเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ และสื่อเพื่อการศึกษา เป็นแหล่งรวม เนื้อหาสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะด้านคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา และปกรณ์ต่างๆตลอดจน เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ และสื่อ ทางพระพุทธศาสนา แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ยังขาดการจัดเก็บให้เป็นระบบ และมีส่วนน้อยที่ถูก จัดเก็บในรูปแบบคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล ส่วนด้านซอฟต์แวร์ มีการเลือกใช้ทั้งระบบปฏิบัติการ ระบบโปรแกรมประยุกต์ และฐานข้อมูลต่างๆตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งยังขาด มาตรฐานและการใช้ประโยชน์ร่วมกันภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา จึงได้ดำเนินการด้าน บริการวิชาการแก่สังคมมาตลอดในหลากหลายรูปแบบ ด้วยการเผยแผ่ความรู้ทาง พระพุทธศาสนาตามสื่อต่างๆ การฝึกอบรมให้ประชาชนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ใน ฐานะพุทธศาสนิกชนและพลเมืองของประเทศไทย อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมไทย ตามหลักพระพุทธศาสนา และมุ่งสนับสนุนส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น

- ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา และจัดอบรมครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนทั่วประเทศ
- จัดตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม ส่วนงานเพื่อให้บริการ วิชาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมขึ้นเป็นการเฉพาะ
- จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดสอนวิชาพระพุทธศาสนา และสอนเสริม วิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และนาฏศิลป์แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ปัจจุบัน มีเครือข่าย ร่วมกิจกรรมทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาครวม 178 แห่ง มีเยาวชนและประชาชน เข้าร่วมกิจกรรมนับตั้งแต่ดำเนินการจนถึงปัจจุบันมากกว่า 500,000 คน
- รับรองสถานภาพอภิธรรมโชติภวิทยาลัย ซึ่งมหาธาตุวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นมาแต่ เดิมเป็นส่วนงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย จัดสอนพระอภิธรรมระดับประกาศนียบัตรแก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไปทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค มีเครือข่ายร่วมดำเนิน กิจกรรมถึง 52 แห่งทั่วประเทศ มีผู้เข้าเรียนตั้งแต่ดำเนินการจนถึงปัจจุบันมากกว่า 20,000 รูป/คน

- จัดโครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี โดยจัดในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไม่ต่ำกว่าปีละ 150 แห่ง มีเยาวชนเข้าร่วมโครงการปีละไม่ต่ำกว่า 60,000 คน
- จัดโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศปีละ 1 รุ่น ๑ละ 50 รูป ใช้ระยะเวลาอบรมรุ่นละ 3 เดือน ปัจจุบันดำเนินการไปแล้ว 12 รุ่น โดยมีผู้ผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยกำหนดจำนวนกว่า 500 รูป โดยหลังจากผ่านการอบรมแล้ว ผู้ผ่านการอบรมร้อยละ 90 ได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจและจำพรรษาอยู่ในต่างประเทศ
- จัดส่งพระนิสิตสอนศีลธรรมในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ทั่วประเทศในระหว่างที่ยังศึกษาอยู่ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน เป็นการส่งเสริมและพัฒนาทักษะพระนิสิต ปีละไม่ต่ำกว่า 250 รูป
- จัดโครงการอบรมวิปัสสนากรรมฐานแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติปีละประมาณ 4 รุ่น ๑ละ 100 รูป/คน มีผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยกำหนดปีละไม่ต่ำกว่า 400 รูป/คน ทั้งนี้ไม่นับผู้ที่เข้าขอรับการอบรมเป็นรายกลุ่ม และที่มหาวิทยาลัยส่งพระวิปัสสนาจารย์ไปให้การอบรมตามหน่วยงานต่าง ๆ ที่แจ้งความประสงค์เข้ามา
- จัดกิจกรรมบรรยายธรรมทุกวันพระและวันอาทิตย์ตลอดทั้งปี ในแต่ละครั้งจะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมประมาณ 150 คน รวมปีละประมาณ 14,400 คน
- จัดบรรยายธรรมะทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ต่อเนื่องทั้งปี
- จัดทำนิตยสารพุทธจักร นำเสนอข้อมูล บทความวิชาการทางพุทธศาสนา และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม โดยจัดพิมพ์เผยแพร่ทุกเดือน ๑ละ 6,000 ฉบับ เฉลี่ยปีละ 72,000 ฉบับ
- จัดทำสื่อ ข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้พระพุทธรักษาบริการแก่ผู้สนใจทั่วไปทั้งภาษาไทยและอังกฤษผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ www.mcu.ac.th

นอกจากนี้ ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กำหนดให้มีภารกิจเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งคือ การส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น จัดให้มีหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการประชุมสัมมนาและฝึกอบรมด้านพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมสร้างความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าของพุทธศิลป์ รับผิดชอบการตามมติของมหาเถรสมาคมในการดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านพระพุทธศาสนาต่างประเทศต่าง ๆ เป็นต้น

ในปีการศึกษา 2552 มหาวิทยาลัย ได้จัดสรรงบประมาณเพื่องานบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 25,477,580.61 บาท (1.86 %) โดยมีสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม เป็นหน่วยงานกลางในการทำหน้าที่นำนโยบายของมหาวิทยาลัย ด้านการส่งเสริมและให้บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมไปสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการโครงการส่งเสริมและให้บริการวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมจำนวนหลายโครงการ โครงการสำคัญที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องและทำเป็นประจำทุกปี เช่น โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวไทยภูเขา (ธรรมจาริก) ดำเนินการโดยวิทยาเขตเชียงใหม่ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดู

ร้อนเพื่อต้านยาเสพติด โครงการอบรมพระนักเผยแผ่เพื่อเป็นพระธรรมทูตทั้งในและต่างประเทศ โครงการเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุโทรทัศน์ โครงการส่งเสริมบัณฑิตปฏิบัติศาสนกิจตามชายแดน จังหวัดสุรินทร์ โครงการอบรมวิปัสสนากรรมฐานแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป โครงการธรรมสัญจรเพื่อพัฒนาจิตใจ โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านวิปัสสนาแก่ชาวต่างชาติ ซึ่งโครงการทั้งหมดนี้ ดำเนินงานในทุกส่วนงานของมหาวิทยาลัย ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เห็นได้จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ประจำปี 2552 จำนวน 20 ส่วนงาน มีการให้บริการวิชาการแก่สังคมในภาพรวม เป็นจำนวน 82 โครงการ และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม/โครงการ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 256,810 คน คิดเป็นสัดส่วน 615 คนต่ออาจารย์ประจำ

สำหรับปีการศึกษา 2552 นี้ สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม โดยส่วนธรรมนิเทศ ได้จัดให้มีโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับข้าราชการและประชาชนทั่วไปตลอดทั้งปี เฉพาะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เท่านั้น จำนวนทั้งสิ้น 12 โครงการ โดยมีผู้เข้ารับการอบรม เป็นจำนวน 1,928 คน นอกจากนี้ ยังได้ส่งคณะพระวิทยากรไปช่วยอบรมการเข้าค่ายพุทธบุตร ค่าคุณธรรมเป็นประจำ มหาวิทยาลัยมีรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ระบบ A.M. ความถี่ 963 กิโลเฮิรต์ทุกวันตลอดปี โดยมีผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนิสิตของมหาวิทยาลัยทำหน้าที่บรรยายธรรมะออกอากาศเป็นประจำ ในส่วนภูมิภาค ทุกวิทยาเขตและวิทยาลัยของมหาวิทยาลัย จะมีสถานีวิทยุชุมชนเป็นของตนเอง ออกอากาศรายการเทศนาธรรม บรรยายธรรมหรือการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ ตามถิ่นฐานนั้น ๆ เป็นประจำเช่นกัน

ในระดับนานาชาติ มหาวิทยาลัยได้รับมอบหมายจากรัฐบาลและมหาเถรสมาคมให้จัดกิจกรรมนานาชาติเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาโลกตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ถึงปัจจุบันเป็นเวลา 7 ปีแล้ว สำหรับปีการศึกษา 2552 นี้ มหาวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมเหล่านี้ ระหว่างวันที่ 25-28 พฤษภาคม 2553 ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย ออยุธยา สำนักงานพุทธมณฑล นครปฐม และสำนักงานสหประชาชาติประจำประเทศไทย ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร กิจกรรมนานาชาตินี้ประกอบด้วย การปาฐกถา อภิปราย และบรรยายทางวิชาการ การแสดงนิทรรศการงานด้านพระพุทธศาสนา การแสดงวัฒนธรรมนานาชาติ การจัดพิมพ์หนังสือด้านพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา จึงได้ดำเนินการด้านบริการวิชาการแก่สังคมมาตลอดในหลากหลายรูปแบบ เผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตามสื่อต่าง ๆ ผลิตและพัฒนาเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ และสื่อเพื่อการศึกษา จัดทำนิตยสาร ฝึกอบรมให้ประชาชนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะพุทธศาสนิกชนและพลเมืองของประเทศ พัฒนาชุมชนและสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา และสนับสนุนส่งเสริมกิจการของคณะสงฆ์ เช่นร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

และจัดอบรมครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนทั่วประเทศ จัดตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตย์ จัดสอนพระอภิธรรมระดับประกาศนียบัตรแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค อบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ อบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน อบรมวิปัสสนากรรมฐานแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จัดส่งพระนิสิตสอนศีลธรรมในสถานศึกษาระดับต่างๆทั่วประเทศ จัดกิจกรรมบรรยายธรรมทุกวันพระและวันอาทิตย์ จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมสร้างความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าของพุทธศิลป์ รับผิดชอบการตามมติของมหาเถรสมาคม ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลและมหาเถรสมาคมให้จัดกิจกรรมนานาชาติเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาโลก

5.2.4 ด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการทํานุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทํานุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการบริการวิชาการแก่สังคม เพื่อสืบสาน อนุรักษ์ และพัฒนาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย และเพื่อธำรงเอกลักษณ์ สร้างความตระหนักในคุณค่าและการปรับประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต เสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ผลการดำเนินงานด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่ผ่านมา เช่น

- โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน
- จัดตั้งหอพุทธศิลป์เพื่อจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมด้านพุทธศิลป์
- จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศเพื่อนบ้าน
- จัดอบรมพระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ
- จัดนิทรรศการแสดงผลข้อมูล บทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา ประวัติ

ความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญของชาติทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต

- ผลงานที่โดดเด่น คือ งานตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ตลอดจนนอรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ พระพุทธศาสนาอื่นๆ เป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันก็ได้พัฒนาพระไตรปิฎกสู่ระบบการสืบค้นพระไตรปิฎกบน CD-ROM มีผู้สนใจสั่งซื้อไปเพื่อศึกษาดำเนินงานและเพื่อถวายวัดต่างๆทั้งในและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

ในระดับนานาชาติ มหาวิทยาลัยได้เป็นเจ้าภาพจัดงานประชุมที่สำคัญๆดังนี้

- ร่วมกับคณะชาวพุทธนิกายเนนบุตซุส ประเทศญี่ปุ่นจัดประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธ (The 2nd Buddhist Summit) ครั้งที่ 2 วันที่ 9-11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ณ หอประชุมพุทธมณฑล

- จัดประชุมผู้นำชาวพุทธนานาชาติ เนื่องในวิสาขบูชา วันสำคัญสากล ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 ผลของการประชุมคือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับรองให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสากล สาระสำคัญคือ ความร่วมมือในการปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของชาวโลก ส่งเสริมสันติภาพ และความร่วมมือในการฉลองวันวิสาขบูชาที่ประเทศไทย

- ในปีพ.ศ. 2547 ได้จัดประชุมนานาชาติว่าด้วยพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายานเรื่อง “ความร่วมมือ : ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวพุทธ” ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 16 –20 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 ผลจากการประชุมคือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับรองที่จะร่วมกันฉลองวันวิสาขบูชาในเดือนพฤษภาคมของทุกปี ที่สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก และสำนักงานประจำภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกตามมติที่ประชุมใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ และตกลงที่จะจัดงานฉลองวันวิสาขบูชาในปี พ.ศ. 2548 ขึ้นที่ประเทศไทย

- จัดประชุมชาวพุทธนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลกระหว่างวันที่ 18 –20 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยและมหาเถรสมาคมของไทย ในการประชุมครั้งนั้นมีชาวพุทธจาก 41 ประเทศเข้าร่วมประชุมและลงนามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีสาระสำคัญคือ การพัฒนาความร่วมมือในการศึกษา ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกัน การสร้างเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และให้จัดพิธีฉลองวันวิสาขบูชาในปี พ.ศ. 2549 ที่ประเทศไทย และที่สำคัญคือ ให้มีพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาของโลก โดยมอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้ประสานการจัดงาน

- จัดประชุมชาวพุทธนานาชาติ เนื่องในวันวิสาขบูชาโลก วันที่ 7-10 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ณ พุทธมณฑล และศูนย์ประชุมองค์การสหประชาชาติ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยและมหาเถรสมาคมของไทย เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลอง 60 ปีแห่งการเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีการจัดประชุมเชิงวิชาการ การจัดนิทรรศการพระพุทธศาสนานานาชาติ โดยมีพระภิกษุสามเณร นักวิชาการ ผู้นำชาวพุทธ และพุทธศาสนิกชนจาก 46 ประเทศ กว่า 1,500 รูป/คน มาร่วมประชุมและลงนามในแถลงการณ์ร่วม มีสาระสำคัญคือ การเพิ่มพูนความร่วมมือระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมโดยเน้นการพัฒนาสันติภาพภายในจิตใจ จัดตั้งสำนักกรรมฐานทั่วโลก สนับสนุนให้มีการผลิตสื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลด้านพระพุทธศาสนา รวบรวมจัดพิมพ์ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จัดตั้งคณะกรรมการนานาชาติทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์พระพุทธศาสนา กระตุ้นให้องค์กรต่าง ๆ ร่วมกันปกป้องประเพณีและมรดกทางพระพุทธศาสนา และส่งเสริมข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน ความมีวินัยในตนเอง การช่วยงานด้านอาสาสมัคร การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และการพัฒนาตามเศรษฐกิจแนวใหม่ และนับแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคมโดยเงินสนับสนุนจากรัฐขอให้ เป็นเจ้าภาพจัดประชุมชาวพุทธนานาชาติเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในปีการศึกษา 2552 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดสรร งบประมาณเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็น จำนวนทั้งสิ้น 58,330,320 บาท (0.43 %) การดำเนินการด้านนี้ แม้จะไม่มีส่วนงานใดทำหน้าที่ โดยตรง แต่มหาวิทยาลัยก็ได้มีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนให้แก่ส่วนงานของ มหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดำเนินงานในด้านนี้ตามความเหมาะสมกับวัฒนธรรม และประเพณีสำหรับถิ่นฐานนั้น ๆ เช่น โครงการส่งเสริมหอพุทธศิลป์ของวิทยาเขต นครศรีธรรมราช วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตพะเยา วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีโครงการอื่น ๆ เช่น อบรมพระสังฆาธิการเพื่ออนุรักษ์ศาสนวัตถุ การสอนภาษาและวรรณกรรมล้านนา การสอนและฝึกการอ่านภาษาขอม การสืบสานประเพณี และวัฒนธรรมภาคใต้ รวมโครงการและกิจกรรมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปะและ วัฒนธรรม ในปีการศึกษา 2552 นี้ จำนวน 442 โครงการ/กิจกรรม และในการเรียนการสอน ระดับปริญญาตรี มีรายวิชาที่ส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เช่น เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วิชาพุทธศิลป์ วิชาประวัติพุทธศิลป์ วิชาภาษาล้านนา วิชาวรรณกรรมท้องถิ่นไทย วิชาคติชนวิทยา องค์ประกอบที่ทำให้ พันธกิจด้านการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมมีความเด่นชัดคือ สถานะและบทบาทของผู้บริหาร ระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ล้วนแต่พระภิกษุและเป็นพระสังฆาธิ การ (พระเถระผู้ใหญ่) ท่านเหล่านี้มีส่วนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนาที่อยู่ในวัดหรือเขตปกครองของ ตนได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับงานบริการวิชาการแก่สังคม เพื่อสืบสาน ชำรงเอกลักษณ์ อนุรักษ์ และพัฒนาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทาง วัฒนธรรม ผลการดำเนินงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่ผ่านมา เช่น โครงการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน จัดตั้งหอพุทธศิลป์เพื่อจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม ด้านพุทธศิลป์ จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศเพื่อนบ้าน จัดอบรมพระสังฆาธิการ เรื่องการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ จัดนิทรรศการแสดงประวัติความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย ในวันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา และวัน สำคัญของชาติทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต ผลงานที่โดดเด่น คือ งานตรวจชำระและจัดพิมพ์ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ตลอดจนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคม ให้ร่วมกับนานาชาติจัดประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธ

นานาชาติ เนื่องในวิสาขบูชา วันสำคัญสากล ส่งเสริมหอพุทธศิลป์ของวิทยาเขตต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีโครงการอื่น ๆ เช่น อบรมพระสังฆาธิการเพื่ออนุรักษ์ศาสนวัตถุ การสอนภาษา และวรรณกรรมล้านนา การสอนและฝึกการอ่านภาษาขอม การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม และส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ที่มีรายวิชาที่ส่งเสริมการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม .

5.3 แนวโน้มของบทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.3.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการปรับปรุงและพัฒนาส่วนงานระดับคณะและภาควิชา พัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อรองรับการจัดการศึกษาหลักสูตรภาษาต่างประเทศทุกระดับ โดยเพิ่มศักยภาพของมหาวิทยาลัยด้านการจัดการศึกษาให้สามารถเปิดสอนหลักสูตรและสาขาวิชาที่เป็นการศึกษาเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรและสาขาวิชาที่ไม่มีในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ เช่น สาขาวิชาธรรมภิบาล สาขาวิชาพุทธจริยศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการวัด สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก จะต้องพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร และประชาชนคนไทยไปพร้อมกัน ทั้งนี้ ในการพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน โดยมีการวางแผนที่จะสร้างวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ (International Buddhist Studies College) ในพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซื้อเพิ่ม วิทยาลัยนานาชาติแห่งนี้จะเป็นสถานศึกษาและวิจัยของคนทั่วโลก ผู้ที่จะเข้าไปศึกษาในวิทยาลัยนี้ต้องใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน หรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ยกเว้นภาษาไทย ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งสถาบันภาษาสำหรับเตรียมคนเพื่อการนี้ โดยคาดหวังว่า การก่อสร้างวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติจะแล้วเสร็จในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยจะต้องหาเงินก่อสร้างวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติในจำนวนไม่น้อยกว่าสองพันล้านบาท ทั้งนี้เพราะราคาค่าก่อสร้างมหาวิทยาลัยในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ย่อมถูกกว่าราคาค่าก่อสร้างในอดีต เมื่อใดที่สร้างวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติแห่งนี้แล้วเสร็จ เมื่อนั้นก็ถือว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ว่าจะสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่วังน้อยให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยนาลันทาในอดีต

มหาวิทยาลัยได้จัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ ดังนี้

1) เพื่อผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์เข้าศาสตร์สาขาต่าง ๆ มีปฏิภาคน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด มีความเป็นผู้นำทางจิตใจและปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์กว้างไกล สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลก มีศรัทธาที่จะอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรม จริยธรรม และเสียสละเพื่อส่วนรวม

2) เพื่อพัฒนาศักยภาพบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยให้สามารถดำเนินภารกิจตามแนวทางการบริหารจัดการองค์การที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและคณะสงฆ์

4) เพื่อสืบสานและสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

5) เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการศึกษา การวิจัยด้าน

พระพุทธศาสนา ปรัชญา ในระดับชาติและนานาชาติ

โดยมีเป้าประสงค์ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพและยกระดับความสามารถในการปฏิบัติงานของ

บุคลากรทุกระดับ

กลยุทธ์ที่ 2 ปรับปรุง พัฒนากลไกการบริหารจัดการเพื่อก้าวสู่ความเป็นองค์กร

แห่งการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ 3 ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงาน

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 5 ระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาวิทยาลัย

กลยุทธ์ที่ 6 ประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ภาพลักษณ์และสร้างความเชื่อมั่นต่อ

มหาวิทยาลัยสู่นานาชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการปรับปรุงและพัฒนาส่วนงานระดับคณะและภาควิชา พัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อรองรับการจัดการศึกษาหลักสูตรภาษาต่างประเทศทุกระดับ โดยเพิ่มศักยภาพของมหาวิทยาลัยด้านการจัดการศึกษาให้สามารถเปิดสอนหลักสูตรและสาขาวิชาที่เป็นการศึกษาเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรและสาขาวิชาที่ไม่มีในสถาบันการศึกษาอื่นๆ เช่น สาขาวิชาธรรมาภิบาล สาขาวิชาพุทธจริยศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการวัด สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์สู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก โดยมีการวางแผนที่จะสร้างวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ (International Buddhist Studies College) จะเป็นสถานศึกษาและวิจัยของคนทั่วโลก ที่ใช้

ภาษาต่างๆ ยกเว้นภาษาไทย คาดว่าจะแล้วเสร็จในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

5.3.2 ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเฉพาะทางและการฝึกอบรมชั้นสูงแก่พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระวินยาศิการ พระสงฆ์ผู้นำในการพัฒนาสังคม ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การเตรียมความพร้อมและการพัฒนาพระสงฆ์เพื่อเป็นพระสังฆาธิการ และการเพิ่มศักยภาพด้านการบริหารการจัดการแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ เป็นศูนย์กลางในการฝึกอบรมศาสนทายาท และการฝึกอบรมกระบวนการจัดการเรียนการสอนแนวพระพุทธศาสนาแก่บุคลากรทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ โดยจะปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรนักบริหารสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับ พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ติดตั้งระบบ Super Computer สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นแม่ข่ายเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาต่างๆทั่วโลก จัดทำห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (E-Library) ตั้งศูนย์รวบรวมและผลิตสื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งสถานีโทรทัศน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแหล่งผลิตวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา สามารถช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต้องการยกระดับการศึกษาของพระสงฆ์ ปรับให้การศึกษาของพระสงฆ์สามารถสอนเป็นภาคภาษาอังกฤษเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้มากขึ้น ให้ชาวบ้าน และพระสงฆ์ ศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษสามารถสอนพระพุทธศาสนาในระดับโลก และเป็นเจ้าภาพจัดประชุมนานาชาติมากขึ้น จัดประชุมนานาชาติโดยเชิญผู้นำชาวพุทธทั่วโลกมาประชุมร่วมกันเรียกว่า Buddhist Summit พระสังฆราชจาก 16 ประเทศมาประชุมพร้อมกัน โดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกเป็นองค์ประธาน ประเทศไทยจะได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก แต่ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไม่มีเงินสนับสนุน อาศัยความเชื่อมั่น อาศัยความศรัทธาจึงจัดได้ เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า พระสงฆ์ไทยมีความสามารถจัดประชุมระดับนานาชาติเป็นที่ยอมรับทั่วโลก ถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ประเทศไทย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต้องการเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเฉพาะทางและการฝึกอบรมชั้นสูงแก่พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระวินยาศิการ พระสงฆ์

ผู้นำในการพัฒนาสังคม ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสังฆาธิการ เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการบริหารการจัดการแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ เป็นศูนย์กลางในการฝึกอบรมศาสนทายาท และการฝึกอบรมกระบวนการจัดการเรียนการสอนแนวพระพุทธศาสนาแก่บุคลากรทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ โดยจะปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรนักบริหารสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับ เป็นแหล่งผลิตพระวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวบรวมและผลิตสื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสนองงานคณะสงฆ์ .

5.4 แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.4.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540-ปัจจุบัน แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดเป็นแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตและการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้คู่คุณธรรม โดยมีเป้าประสงค์ บัณฑิตและบุคลากรที่ผ่านการศึกษอบรมเป็นผู้มีคุณธรรมนำความรู้ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำทางจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถ และทักษะในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม โดยมี กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาและขยายโอกาสการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและด้านสังคมศาสตร์

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพและบุคลากรผ่านกิจกรรมการปฏิบัติศาสนกิจและการบริการสังคม

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีเป้าประสงค์ คือ มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ซึ่งตอบสนองความต้องการของสังคม คณาจารย์มีความรู้ความชำนาญวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์เป็นที่ปรากฏ มีทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเพียงพอ โดยเน้นพัฒนาหลักสูตรทั้งหลักสูตรที่มีการจัดการเรียนการสอนอยู่เดิม การเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่ โดยมีหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางหลักสูตรทุกสาขาวิชา ทั้งหลักสูตรการเรียนการสอนเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ หลักสูตรการเรียนการสอนด้วยระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น หลักสูตรเป็นเสมือนพิมพ์เขียวการจัดการศึกษา ซึ่งการดำเนินการให้บรรลุ

ตามเป้าหมายและความคาดหวังของหลักสูตร อยู่ที่การพัฒนากระบวนการหรือวิธีการเรียนการสอน ทั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ หรือการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ หัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ จึงได้กำหนดแผนที่จะพัฒนาระบบการเรียนการสอน หรือปฏิรูประบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ดังนี้

- ระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกล(Teleconference)Audio Teleconference เป็นระบบการเรียนการสอนที่ติดต่อสื่อสารกันด้วยเสียงโดยอาศัยระบบสายโทรศัพท์ หรือผ่านดาวเทียมสื่อสาร Compute-Base Teleconference เป็นระบบการเรียนการสอน โดยระบบคอมพิวเตอร์เป็นการนำเอาคอมพิวเตอร์ มาผนวกเข้ากับโทรศัพท์ การเรียนการสอนประเภทนี้เหมาะในการให้ข้อมูลรายละเอียดของเนื้อหาที่ถูกต้อง และผู้รับสามารถเก็บบันทึกข้อมูลไว้ได้ Video Teleconference เป็นการใช้เครื่องวิดีโอ ผนวกกับระบบโทรศัพท์ในการรับ-ส่ง ภาพและข้อมูลการสอน โดยผ่านเครื่องมือประเภทนี้ เหมาะสำหรับการสาธิตหรือการแสดงเทคนิคใหม่ ๆ

- ระบบการจัดการเรียนสอน โดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ e-learning คือการเรียนการสอนในลักษณะใดก็ได้ ที่ใช้การถ่ายทอดเนื้อหาผ่านทางอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์

- การจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น

- จัดตั้งสถานีวิทยุท้องถิ่น ในลักษณะวิทยุชุมชน ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และบริการข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชน ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าการเรียไรเงิน และการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

- จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ ในลักษณะโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมและหรือสถานีโทรทัศน์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และบริการข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้า การแสวงหากำไรในทุกรูปแบบ และไม่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ มหาวิทยาลัยมีศักยภาพด้านการจัดการศึกษาสามารถเปิดสอนหลักสูตรและสาขาวิชาที่เป็นการศึกษาเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรและสาขาวิชาที่ไม่มีในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ เช่น สาขาวิชาธรรมบาลี สาขาวิชาพุทธจริยศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการวัด สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และหลักสูตรนักบริหารสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540-ปัจจุบัน แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เน้นการผลิตบัณฑิตและการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้คู่คุณธรรม โดยมีเป้าประสงค์ที่จะมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย มี

คุณภาพได้มาตรฐานสากล ซึ่งตอบสนองความต้องการของสังคม คณาจารย์มีความรู้ความชำนาญวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์เป็นที่ปรากฏ มีการพัฒนาหลักสูตร ทั้งสาขาวิชาเก่าและใหม่ โดยมีหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางหลักสูตรทุกสาขาวิชา มีหลักสูตรการเรียนการสอนเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ หลักสูตรการเรียนการสอนด้วยระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น มีระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกล (Teleconference) Audio Teleconference มีระบบการจัดการเรียนสอน โดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) มีจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น จัดตั้งสถานีโทรทัศน์เผยแผ่พระพุทธศาสนา

5.4.2 ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ให้เป็นศูนย์ประสานและทำวิจัยด้านพระพุทธศาสนานานาชาติ โดยมีเป้าประสงค์ คือให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยมีกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาการบริหารจัดการงานวิจัย

กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยทำวิจัยและใช้ความรู้จากการวิจัยเพื่อพัฒนาตน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรของมหาวิทยาลัยทำวิจัยร่วมกับองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 4 เผยแพร่ผลงานวิจัย

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนากองทุนวิจัย

การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนถึงการให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ยกกระดับให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาวិชาการด้านพระพุทธศาสนาของโลก บูรณาการการเรียนการสอนเข้ากับงานวิจัย สามารถรองรับการจัดการศึกษาแก่นิสิตปีละไม่ต่ำกว่า 3,000 รูป/คน จัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ พัฒนาแผนและขยายการวิจัย การพัฒนาบุคลากร การ

ประสานทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษา เป็นต้น จัดหาเทคโนโลยีมาให้บริการกับบุคลากรและนิสิตให้สามารถปฏิบัติภารกิจด้านการวิจัย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ให้เป็นศูนย์ประสานและทำวิจัยด้านพระพุทธศาสนานานาชาติ ยกระดับให้เป็นศูนย์กลางการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ

5.4.3 ด้านการเผยแพร่และบริการทางวิชาการ

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการเผยแพร่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมี ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเชิงรุกที่ตอบสนองความต้องการของสังคม โดยมีเป้าประสงค์ ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแหล่งบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคณะสงฆ์และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนารูปแบบและวิธีการ การบริการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่สากล

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ

กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริม สนับสนุน และสนองงานของคณะสงฆ์

เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เชื่อมโยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศด้วยภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเมียนมาร์ ภาษากัมพูชา และภาษาลาว บูรณาการการเรียนการสอนเข้ากับงานบริการวิชาการแก่สังคม พัฒนาแผนและขยายงานบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม จัดหาเทคโนโลยีมาให้บริการกับบุคลากรและนิสิตให้สามารถปฏิบัติภารกิจด้านการบริหาร ด้านจัดการเรียนการสอน และด้านการบริการวิชาการ ให้มหาวิทยาลัยมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมบูรณ์ ติดตั้งระบบ Super Computer สำหรับเป็นแหล่งข้อมูล และเป็นแม่ข่ายเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลก จัดทำห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (E-Library) ตั้งศูนย์รวบรวมและผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่

พระพุทธศาสนา ตั้งสถานีวิจัยเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งสถานีโทรทัศน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียมเพื่อให้บริการการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มี ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการบริการวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนาเชิงรุกที่ตอบสนองความต้องการของสังคม ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแหล่งบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติที่สามารถตอบสนองความต้องการและงานของคณะสงฆ์และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนารูปแบบและวิธีการ การบริการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สากล เป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เชื่อมโยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศด้วยภาษาต่างๆให้มหาวิทยาลัยมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมบูรณ์ ตั้งสถานีวิจัยและสถานีโทรทัศน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540-ปัจจุบัน แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมี ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มี เป้าประสงค์ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมีกลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนารูปแบบและวิธีการในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ

กลยุทธ์ที่ 3 เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและความสำนึกในคุณค่าของพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมจัดให้มีการบูรณาการการเรียนการสอนเข้ากับงานทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมและพัฒนาแผนและขยายงานทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสู่ต่างประเทศ จัดหาเทคโนโลยีมาให้บริการกับบุคลากรและนิสิตให้สามารถปฏิบัติการ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภายใต้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ครอบคลุมทั่วทุกวิทยาเขต และเชื่อมโยงทั่วโลก พัฒนาแผนและขยายงานทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสู่นานาชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ ในการทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยมีเป้าประสงค์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติอย่างยั่งยืน เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกในคุณค่าของพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมไทย ขยายงาน ทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมให้ครอบคลุมทั่วทุกวิทยาเขต และเชื่อมโยงทั่วโลก

กล่าวโดยสรุปในภาพรวม ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ ได้มีการพัฒนามหาวิทยาลัย ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่ตามเกณฑ์มาตรฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) โดยเปิดรับพระภิกษุสามเณร ให้เข้ามาศึกษาใน มหาวิทยาลัยสงฆ์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก และในปีพ.ศ. 2543 ได้เปิดรับนักศึกษา คฤหัสถ์เข้าศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาเป็นครั้งแรก และในปีพ.ศ. 2549 ได้เปิดหลักสูตร ปริญญาเอกเป็นครั้งแรก ส่วนงานวิจัยได้เร่งรัดการพัฒนางานวิจัยพื้นฐานเชิงลึก เพื่อสร้างองค์ ความรู้ ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนและใช้แก้ปัญหาสังคม จัดตั้งศูนย์บริการวิชาการ ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปในด้านต่าง ๆ เน้นขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน และท้องถิ่นแบบเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาด้านจิตใจ เผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อต่าง ๆ ใช้ ICT ขยายฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมนานาชาติ ด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม เน้นให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์สามเณรมีความรู้ความเข้าใจใน ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้ บรรลุตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนข้อแตกต่าง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษา ทางพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสตรีโดยเฉพาะขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรก คือ มหาบัณฑิตเถรีวิทยาลัย (ต่อมามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ก่อตั้งสวสิกวิทยาลัย)

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย สงฆ์ พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีแนวโน้มของบทบาทและภารกิจในทุกด้าน ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1. ต้องการให้เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนว พระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ขยายโอกาส ทางการศึกษาผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศและมีการขยายห้องเรียนออกสู่ ภูมิภาคตามความต้องการของผู้เรียน

2. เป็นศูนย์กลางแห่งภูมิปัญญาโลกตามแนวพระพุทธศาสนา โดยจะจัดตั้งวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางชุมชนใหม่ เป็นแหล่งฝึกอบรมและพัฒนาจิตใจของประชาชน เป็นวัดและชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นตัวอย่างตามคติในพระพุทธศาสนาให้แก่วัดต่างๆ

3. ต้องการผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทางสังคมศาสตร์ และมีคุณภาพทั้งด้านความรู้และความประพฤติ ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดและจรจรโลงพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

4. ต้องการจัดตั้งสถาบันวิชาการพระพุทธศาสนา “สถาบันพระจอมเกล้าเฉลิมพระเกียรติ” เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม

5. ต้องการจัดตั้งกองทุนวิจัยและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและสร้างนักวิจัยมืออาชีพ โดยนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์

6. ต้องการจัดตั้งวิทยาลัยการเผยแพร่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ สถาบันภาษา รวมทั้งจัดทำโครงการบริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลาย

7. ต้องการขยายและให้มีศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ในวิทยาเขตต่างๆ เน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ปรับปรุงและพัฒนาส่วนงานระดับคณะและภาควิชา พัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อรองรับการจัดการศึกษาหลักสูตรภาษาต่างประเทศทุกระดับ โดยเปิดสอนหลักสูตรและสาขาวิชาที่เป็นการศึกษาเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรและสาขาวิชาที่ไม่มีในสถาบันการศึกษาอื่นๆ เช่น สาขาวิชาธรรมบาลี สาขาวิชาพุทธจริยศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการวัด สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

2. จะสร้างวิทยาลัยพุทธศาสนศึกษานานาชาติ (International Buddhist Studies College) ให้เป็นสถานศึกษาและวิจัยของคนทั่วโลก ที่ใช้ภาษาต่างๆ ยกเว้นภาษาไทย

3. ต้องการเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเฉพาะทางและการฝึกอบรมชั้นสูงแก่พระวิปัสสนาจารย์ เป็นแหล่งผลิตพระวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

4. ต้องการเป็นศูนย์รวบรวมและผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยจะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

5. จะเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนเฉพาะทาง ด้วยระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น

6. พัฒนาและยกระดับสถาบันวิจัยพุทธศาสนศึกษาให้เป็นศูนย์ประสานและทำวิจัยด้านพระพุทธศาสนานานาชาติ

7. เป็นแหล่งบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและคณะสงฆ์

8. ขยายงานทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้ครอบคลุมทั่วทุกวิทยาเขต และเชื่อมโยงทั่วโลก

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ ความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ผลจากการวิเคราะห์แบบสอบถามความต้องการจำเป็นของผู้บริหาร และคณาจารย์ จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ สรุปได้ คือ ตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อความ	จำนวน (n = 566 รูป/ คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	475	83.9
หญิง	91	16.1
รวม	566	100
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	35	6.2
31 – 35 ปี	68	12.0
36 – 40 ปี	126	22.3
41 – 50 ปี	191	33.7
51 – 60 ปี	129	22.8
มากกว่า 60 ปี ขึ้นไป	17	3.0
รวม	566	100.0
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	97	17.2
ปริญญาโท	355	62.7
ปริญญาเอก	114	20.1
รวม	566	100.0
ตำแหน่งงาน		
อาจารย์ประจำ	217	38.3
อาจารย์อัตราจ้างของมหาวิทยาลัย	165	29.2
ผู้บริหารมหาวิทยาลัย	184	32.5
รวม	566	100.0

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน (n = 566 รูป/คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์ทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์		
1-5ปี	173	30.6
6-10ปี	173	30.6
11-15ปี	128	22.6
16-20ปี	55	9.7
20ปีขึ้นไป	37	6.5
รวม	566	100.0

จากตาราง พบว่า คณาจารย์ ส่วนใหญ่เป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 83.9 มีอายุระหว่าง 41-50ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.7 รองลงมาคืออายุ 51-60 ปี และ 36-40ปี คิดเป็นร้อยละ 22.8 และ 22.3 ตามลำดับ คณาจารย์ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาโทมากที่สุดคือ ร้อยละ 62.7 รองลงมา ระดับปริญญาเอกคิดเป็น ร้อยละ 20.1 ระดับปริญญาตรีน้อยที่สุดคิดเป็น ร้อยละ 17.2 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยและอาจารย์อัตราจ้างของมหาวิทยาลัย คิดเป็นร้อยละ 32.5 และ 29.2 ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นระยะเวลา 1-5 ปี และ 6-10 ปี รวม คิดเป็นร้อยละ 61.2

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นบทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์
ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง	4.5	0.659	มากที่สุด	3
2. เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน	4.57	0.601	มากที่สุด	1
3. เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลและความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม	4.53	0.625	มากที่สุด	2
4. สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือ กับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing)	3.93	0.897	มาก	12
5. เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อ ปวงชน เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน	4.16	0.762	มาก	10
6. สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน สากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป	4.25	0.790	มาก	7
7. พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ	4.36	0.743	มาก	5
8. พัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก	4.33	0.791	มาก	6
9. มีบทบาทในการสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยให้ประจักษ์ต่อสังคม	4.09	0.841	มาก	11
10. ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์	4.19	0.809	มาก	9
11. มีบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา	4.40	0.719	มาก	4
12. เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และ ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัย	3.93	0.904	มาก	12
13. มีบทบาทในการสร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา	4.22	0.764	มาก	8

จากตาราง พบว่า คณาจารย์ มีความเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 3 ลำดับ คือ ลำดับที่ 1 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน ($\bar{X} = 4.57$) ลำดับที่ 2

เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลและความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ($\bar{X} = 4.53$) ลำดับที่ 3 สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง ($\bar{X} = 4.5$) ส่วนที่เหลือผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเป็นบทบาทที่มีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่ข้อที่อยู่ในลำดับสุดท้าย คือ ควรสร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing) และเป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้บริการบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัย ($\bar{X} = 3.93$)

ตารางที่ 5 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของบทบาท
มหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. รับสนองงานคณะสงฆ์ โดยทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เช่น จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ ส่งเสริมให้สังคมสงบสุขและจัดกิจกรรมระดับชาติและนานาชาติ	4.56	0.618	มากที่สุด	1
2. เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้นทำหน้าที่เยียวยาสังคมแทนสถาบันพระพุทธศาสนา ให้สังคมอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์	4.34	0.735	มาก	4
3. ให้การศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนามีความมั่นคง	4.46	0.692	มาก	2
4. เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์	4.45	0.643	มาก	3
5. มีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน ช่วยเหลือประชาชนเมื่อประสบทุกข์ภัย	4.05	0.831	มาก	7
6. ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ เพื่อจรรโลงและสืบสานพระพุทธศาสนา	4.34	0.681	มาก	4
7. พัฒนาหลักสูตรต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	4.31	0.737	มาก	5
8. ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคมโดยใช้ วิชาการอย่างเป็นระบบ	4.27	0.779	มาก	6

จากตาราง พบว่า คณาจารย์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของมหาวิทยาลัย สงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ข้อ คือมหาวิทยาลัยสงฆ์มี บทบาทในการรับสนองงานคณะสงฆ์ โดยทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เช่น จัดอบรม ศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ ส่งเสริมให้สังคมสงบสุขและจัดกิจกรรมระดับชาติและ นานาชาติ ($\bar{X} = 4.56$) ส่วนที่เหลือผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเป็นบทบาทที่มีความต้องการ จำเป็นในระดับมากทุกข้อ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในข้อที่อยู่ลำดับสุดท้าย คือมีบทบาทในการ สงเคราะห์ชุมชน ช่วยเหลือประชาชนเมื่อประสบทุกข์ภัย ($\bar{X} = 4.05$) ถึงแม้อยู่ในระดับมากแต่ ค่าคะแนนเฉลี่ยต่างกว่าลำดับ 6 มาก

ตารางที่ 6 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการผลิตบัณฑิต

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. สร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอด พระพุทธศาสนา	4.49	0.588	มาก	1
2. ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำด้านจิตใจและมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของ พระพุทธศาสนา	4.38	0.659	มาก	3
3. พัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิต ให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม	4.32	0.685	มาก	7
4. ผลิตบัณฑิตให้เป็นคนดีของสังคม รู้จักเสียสละเพื่อ ส่วนรวม สร้างสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี	4.36	0.700	มาก	4
5. ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถ บูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆโดยสอดแทรก ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุก กระบวนรายวิชาเพื่อให้ บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา	4.40	0.662	มาก	2
6. ผลิตบัณฑิตหลักสูตร นานาชาติ (ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก)	4.02	0.946	มาก	11
7. พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้	4.33	1.806	มาก	6
8. พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทางด้านการใช้ภาษาอังกฤษ และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ	4.05	0.842	มาก	10
9. เน้นการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้ มีรูปแบบปกติ(ระบบเข้าห้องเรียน) การศึกษาทางไกลและ รูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้ สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)	4.02	0.803	มาก	11

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
10. ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรูปเพิ่มขึ้นโดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตให้มากขึ้น เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก	4.25	0.798	มาก	8
11. สนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาและ พัฒนาหลักสูตรคู่มือการสอนพระพุทธศาสนา	4.35	0.714	มาก	5
12. ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง	4.19	0.745	มาก	9

จากตาราง พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการผลิตบัณฑิต อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยลำดับที่ 1 ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์คือการสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.49$) ลำดับที่ 2 คือ การผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆโดยสอดแทรกความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุกกระบวนการรายวิชาเพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.40$) ลำดับที่ 3 คือ การผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำด้านจิตใจและมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.38$) เป็นที่น่าสังเกตว่าในลำดับสุดท้าย คือ การผลิตบัณฑิตหลักสูตรนานาชาติ (ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก) และการผลิตบัณฑิตที่เน้นการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ(ระบบเข้าห้องเรียน) การศึกษาทางไกลและรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility) ($\bar{X} = 4.02$) ซึ่งถึงแม้ว่าจะอยู่ในระดับมาก แต่ค่าคะแนนเฉลี่ยต่างกว่าลำดับที่ 3 มาก

ตารางที่ 7 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. วิจัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาพัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา	4.33	0.704	มาก	1
2. วิจัยทางวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรมของสังคม	4.29	0.727	มาก	2
3. วิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์	4.09	0.813	มาก	4
4. เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ	3.95	0.864	มาก	6
5. ศึกษาวิจัยองค์ความรู้พระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก	3.93	0.945	มาก	7
6. จัดระบบวิจัยที่เน้นการวิจัยสถาบันเพื่อการพัฒนาและวิจัยร่วมระหว่าง สถาบันการศึกษาตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ภายนอก	3.90	0.920	มาก	9
7. นำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อยกระดับการเรียนการสอน และพัฒนาสังคม และประเทศชาติ	3.97	0.924	มาก	5
8. ร่วมกับ สถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่น	3.92	0.977	มาก	8
9. สนับสนุนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ทำการวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆโดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.17	0.804	มาก	3
10. สนับสนุนคณาจารย์ให้นำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน	4.09	0.896	มาก	4

จากตาราง พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยลำดับที่ 1 คือ วิจัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาพัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.33$) ลำดับที่ 2 คือ วิจัยทางวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรมของสังคม ($\bar{X} = 4.29$) ลำดับที่ 3 คือ สนับสนุนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ทำการวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆโดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.17$)

ลำดับที่4 คือ วิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ ($\bar{X} = 4.09$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก นอกนั้นจะมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 4.00 แม้ว่าจะอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของประชาชนและพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา	4.50	0.670	มากที่สุด	1
2. ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกจัดกิจกรรม/เผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์	4.31	0.734	มาก	4
3. จัดห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์รวบรวมฐานข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา	3.91	0.968	มาก	9
4. พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการบริการด้าน ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ให้สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้ เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	3.94	0.953	มาก	8
5. เป็นสถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและจัดส่งพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา	4.44	0.725	มาก	2
6. จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ประชาชน	4.13	0.922	มาก	7
7. จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ ไว้สนองงานคณะสงฆ์	4.31	0.824	มาก	4
8. ขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมครูผู้สอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาและอบรมผู้นำท้องถิ่นให้กว้างขวางทั่วประเทศ	4.22	0.876	มาก	6
9. มีการบริการทางวิชาการเน้นชั้นนำสังคมในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม	4.31	0.787	มาก	4
10. เผยแพร่และบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์และสื่อต่างๆ	4.25	0.791	มาก	5
11. การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนทุกปีโดยความร่วมมือจากหน่วยงานราชการและชุมชนทั่วไป	4.43	0.744	มาก	3

จากตาราง พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ อยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 1 ข้อ นอกนั้นอยู่ในระดับมาก โดยในลำดับที่ 1 คือ การส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของประชาชนและพัฒนาชุมชนตามหลัก

พระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.50$) ลำดับสุดท้าย คือ การจัดห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์รวบรวมฐานข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.91$)

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการทำงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.54	0.685	มากที่สุด	1
2. จัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นผู้นำในการส่งเสริม พุทธศิลป์	4.25	0.784	มาก	2
3. เป็นผู้นำในการจัดตั้งหอพุทธศิลป์	3.86	1.030	มาก	11
4. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง	4.04	0.918	มาก	8
5. จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความร่วมมือกับประเทศ เพื่อนบ้าน	3.99	0.957	มาก	9
6. จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและศาสนวัตถุ	4.14	0.835	มาก	6
7. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ	4.05	0.933	มาก	7
8. ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก	3.98	1.012	มาก	10
9. จัดประชุมนานาชาติเพื่อสันติภาพโลกและการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลก	4.20	0.890	มาก	5
10. เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	4.24	0.778	มาก	3
11. เป็นศูนย์รวมเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการคัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกแก่ชุมชน	4.22	0.778	มาก	4

จากตาราง พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 1 ข้อ คือ การส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในลำดับที่ 1 ($\bar{X} = 4.54$) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก โดยลำดับที่ 2 คือ การจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นผู้นำในการส่งเสริมพุทธศิลป์ ($\bar{X} = 4.25$) ลำดับที่ 3 คือเป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.24$) ลำดับสุดท้าย คือเป็นผู้นำในการจัดตั้งหอพุทธศิลป์ ($\bar{X} = 3.86$) ซึ่งยังคงอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 10 ความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของบทบาทและ
ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในแต่ละด้าน

ข้อความ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
ภารกิจในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ	4.47	0.618	มาก	1
บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์	4.41	0.602	มาก	2
ภารกิจในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	4.38	0.651	มาก	3
บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา	4.36	0.581	มาก	4
ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการผลิตบัณฑิต	4.34	0.566	มาก	5
ภารกิจในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา	4.21	0.707	มาก	6

จากตาราง เมื่อพิจารณาผลรวมของบทบาทและภารกิจแต่ละด้าน พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเห็นว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ ($\bar{X} = 4.41$) จำเป็นกว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ($\bar{X} = 4.36$) ส่วนภารกิจในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ($\bar{X} = 4.47$) จำเป็นมากกว่าภารกิจในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.38$) และเป็นที่น่าสนใจว่า ภารกิจในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.21$) เป็นความต้องการจำเป็นน้อยกว่าด้านอื่น

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของผู้บริหารและคณาจารย์เกี่ยวกับอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ว่าควรมีบทบาทและภารกิจในด้านต่างๆ ซึ่งผู้บริหารและคณาจารย์มีความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในแต่ละด้าน สรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 11 ความคิดเห็นของคณาจารย์จากแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวโน้มของ
บทบาทภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ข้อรายการ	ความถี่
แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	
1. ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา	
1.1 สนองความต้องการของประชาชน	
1) เป็นสถาบันหลักในการศึกษาและเผยแผ่ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา	95

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อรายการ	ความถี่
2) สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาด้าน พระพุทธศาสนาเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษา	87
3) เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนช่วยเหลือประชาชนที่ขาดโอกาส ทางการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม และต้องการให้เป็น แหล่งความรู้ของประชาชน	78
4) มีบทบาทในความเป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริม การศึกษาของชาติโดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้	32
5) มีการประชาสัมพันธ์ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก (มหาวิทยาลัยต่างๆ)	21
1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสามเณรในระดับอุดมศึกษา	
1) ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุ สามเณรในระดับอุดมศึกษาที่มีอัตลักษณ์ของตนเองและมี ค่าใช้จ่ายที่ต่ำ	45
2) จะต้องเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมี คุณภาพ โดยให้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่มหาวิทยาลัยอื่นๆ	40
3) เป็นศูนย์รวมของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนเข้าศึกษาใน สถาบันมากขึ้น	34
1.3 การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์	
1) ต้องการให้คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสงฆ์เรียนฟรีทุกระดับ	39
2) ให้การศึกษาแก่ผู้สนใจอย่างทั่วถึง	35
3) มีความก้าวไกลเท่าทันตามความเปลี่ยนแปลงของโลก	23
4) เปิดวิสัยทัศน์และยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ	12
2. ในการสนองงานคณะสงฆ์	
2.1 ควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความ เรียบร้อย	
1) เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา	32
2) สนับสนุนและสนองงานของคณะสงฆ์ได้ดี	28
3) นำการปฏิบัติตามหลักของคณะสงฆ์มาจัดทำเป็นหลักสูตรการ เรียนการสอนสมัยใหม่	21

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อรายการ	ความถี่
2.2 ส่งเสริมการศาสนศึกษา	
1) เป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนระบบการบริหารกิจการและพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์โดยส่งเสริมการจัดการศาสนศึกษาตามระเบียบของมหาเถรสมาคม	54
2) เป็นหน่วยงานที่สนองกิจการของคณะสงฆ์ประจำภูมิภาคและส่งเสริมการเรียนรู้ของพระสงฆ์อย่างแท้จริง	32
3) เป็นสถาบันผลิตบัณฑิต ผลิตบุคคลที่มีคุณภาพของคณะสงฆ์	21
2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์	
1) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาเรื่องศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้และสามารถเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์ได้	36
2) สนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยเปิดเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์	35
2) เข้าร่วมร่างหลักสูตรระหว่างคณะสงฆ์กับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา	24
2.4 เผยแผ่พระพุทธศาสนา	
1) สร้างศาสนทายาทให้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรม	41
2) สามารถสนองงานด้านการศึกษา อบรม เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา	38
3) สนองงานคณะสงฆ์ในพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆเพื่อทำนุบำรุงพิธีกรรมและประเพณีที่ดีงาม	19
2.5 สนับสนุนการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์	
1) ให้ความร่วมมือคณะสงฆ์จัดเป็นหลักสูตรเพื่อการสาธารณูปการของคณะสงฆ์	29
2) สงเคราะห์ประชาชนในทุกขภยต่างๆ	22
แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	
1. ด้านการผลิตบัณฑิต	
1) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณธรรมและจริยธรรมและสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้อย่างถูกต้อง	63
2) ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพตามหลักศาสนามีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาและให้มีการเพิ่มปริมาณในการผลิตให้มากยิ่งขึ้น	59

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อรายการ	ความถี่
3) บัณฑิตที่ผลิตได้จะต้องมีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติมีเอกลักษณ์เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเน้นให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะ	54
4) จัดทำแผนการผลิตบัณฑิตในจำนวนที่เพิ่มขึ้นเพื่อรองรับผู้สนใจที่จะเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์มากขึ้นทุกปีการศึกษา	47
5) ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่จะพัฒนาประยุกต์ให้เข้ากับวิวัฒนาการในปัจจุบัน	36
6) มีแบบแผนในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	28
2. ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา	
1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือการวิจัยระหว่างองค์กรและสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการวิจัย	58
2) ส่งเสริมวิจัยพื้นฐานเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา ที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก เน้นการวิจัยเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	57
3) ส่งเสริมให้มีการวิจัยในลักษณะเชิงประยุกต์ใช้หลักธรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาด้านศีลธรรม	56
4) ส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และสังคม	55
5) ส่งเสริมให้มีการนำผลการวิจัยไปใช้จริง ตลอดจนส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัย	50
6) ส่งเสริมให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ	42
7) สนับสนุนการวิจัยพัฒนาการ ของบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนา	34
8) เน้นการวิจัยที่มีความทันสมัย	31
3. ด้านการเผยแพร่และบริการทางวิชาการ	
1) เผยแพร่และบริการทางวิชาการลงสู่ชุมชนและสังคมให้ทั่วถึงทุกภูมิภาคและก้าวไปถึงในระดับสากล	42

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อรายการ	ความถี่
2) เผยแพร่พระพุทธศาสนาต้องปฏิบัติการในเชิงรุกโดยการอาศัย สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่างๆ เข้าช่วยในการเผยแพร่ เช่น การ โฆษณา บริการข่าวทางวิทยุและป้าย อักษรวิง เป็นต้น	34
3) ให้การสนับสนุนนักวิชาการในด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อย่างเป็นระบบ	29
4) มีการเผยแพร่และบริการทางวิชาการให้มากยิ่งขึ้น	20
5) มีการวางแผนการเผยแพร่และบริการทางวิชาการที่มีเป้าหมายที่ชัดเจน	15
4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	
1) มีการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้ดียิ่งขึ้นในทุกรูปแบบเชิงอนุรักษ์ และเชิงความคิดสร้างสรรค์	38
2) นำเยาวชนมาสู่กระบวนการเรียนรู้ทางด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม	29
3) มีความเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมในด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น	28
4) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและการทำนุบำรุงประเพณีพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่น	22
5) สนับสนุนทางด้านงบประมาณและส่งเสริมบุคลากรในการทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรม	21
6) เป็นแบบอย่างในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	17
7) เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา	16
แนวโน้มของการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	
1) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็น อิสระมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนเป็นระบบและเป็นสากล และมึ การร่วมมือกับคณะสงฆ์และสังคม ในอนาคตน่าจะมีการบริหาร จัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดียิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และให้มีความทันสมัยมีความโปร่งใสเป็นธรรม	36
2) ด้านงบประมาณต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้งบจากรัฐบาล และหารายได้เอง	26

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ข้อรายการ	ความถี่
3) ด้านบุคลากรต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เพิ่มอัตรากำลังตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา	24
4) ด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษาทางไกล	22
5) มีคณะบริหารและทีมงานที่บริหารจัดการได้ดีเพื่อให้องค์กร อยู่รอด	20
6) บริหารจัดการวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรม	18
7) เปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์มากขึ้น	17

จากตาราง ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาท ภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในเรียงลำดับความถี่ ดังนี้

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ต้องการให้ สนองความต้องการของประชาชน โดยให้เป็นสถาบันหลักในการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชน สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ทั้งทางโลกและทางธรรม และต้องการให้เป็นแหล่งความรู้ของประชาชน และเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษา และให้มีบทบาทในความเป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริมการศึกษาของชาติโดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้ มีการประชาสัมพันธ์ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ต้องการให้เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสามเณรในระดับอุดมศึกษา โดยต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสามเณรในระดับอุดมศึกษาที่มีอัตลักษณ์ของตนเองและมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำ จะต้องเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมและมีคุณภาพ โดยให้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่มหาวิทยาลัยอื่น ๆ และเป็นศูนย์รวมของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนเข้าศึกษาในสถาบันมากขึ้น ต้องการให้มีการบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ โดยต้องการให้คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสงฆ์เรียนฟรีทุกระดับ ให้การศึกษาแก่ผู้สนใจอย่างทั่วถึง มีความก้าวไกลเท่าทันตามความเปลี่ยนแปลงของโลกและให้เปิดวิสัยทัศน์และยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ

สำหรับแนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ ต้องการให้มีการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยโดยเป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา สนับสนุนและสนองงานของคณะสงฆ์ได้ดี และนำการปฏิบัติตามหลักของคณะสงฆ์มาจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนสมัยใหม่

ต้องการให้มีการส่งเสริมการศาสนศึกษาโดยเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนระบบการบริหารกิจการและพัฒนาศึกษาของคณะสงฆ์โดยส่งเสริมการจัดการศาสนศึกษาตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เป็นหน่วยงานที่สนองกิจการของคณะสงฆ์ประจำภูมิภาคและส่งเสริมการเรียนรู้ของพระสงฆ์อย่างแท้จริง และเป็นสถาบันผลิตบัณฑิต ผลิตบุคคลที่มีคุณภาพของคณะสงฆ์ ต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาเรื่องศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้และสามารถเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์ได้ และให้เข้าร่วมร่างหลักสูตรระหว่างคณะสงฆ์กับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สนับสนุนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของคณะสงฆ์โดยเปิดเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เข้าร่วมร่างหลักสูตรระหว่างคณะสงฆ์กับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ต้องการให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยสร้างศาสนทายาทให้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมสามารถสนองงานด้านการศึกษา อบรม เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและสนองงานคณะสงฆ์ในพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆเพื่อทำนุบำรุง พิธีกรรมและประเพณีที่ดั่งงาม สนับสนุนการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีความร่วมมือคณะสงฆ์จัดเป็นหลักสูตรเพื่อการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ และสงเคราะห์ประชาชนในทุกขภยต่าง ๆ

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการผลิตบัณฑิต โดยต้องการให้มีการผลิตบัณฑิตให้มีคุณธรรมและจริยธรรมและสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้อย่างถูกต้อง ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพตามหลักศาสนามีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธ ศาสนา และให้มีการเพิ่มปริมาณในการผลิตให้มากยิ่งขึ้น บัณฑิตที่ผลิตได้จะต้องมีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติมีเอกลักษณ์เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเน้นให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะ จัดทำแผนการผลิตบัณฑิตในจำนวนที่เพิ่มขึ้นเพื่อรองรับผู้สนใจที่จะเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์มากขึ้นทุกปีการศึกษาและผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่จะพัฒนาประยุกต์ให้เข้ากับวิวัฒนาการในปัจจุบัน มีแบบแผนในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยต้องการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการวิจัยระหว่างองค์กรและสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการวิจัย ต้องการให้ส่งเสริมวิจัยพื้นฐานเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา ที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก เน้นการวิจัยเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการวิจัยในลักษณะเชิงประยุกต์ใช้หลักธรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาด้านศีลธรรม ส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์และสังคม ส่งเสริมให้มีการนำผลการวิจัยไปใช้จริง ตลอดจนส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัย มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอและให้การสนับสนุนการวิจัยพัฒนาการของบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนา และเน้นการวิจัยที่มีความทันสมัย

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ
 โดยต้องการให้มีการเผยแผ่และบริการทางวิชาการลงสู่ชุมชนและสังคมให้ทั่วถึงทุกภูมิภาคและ
 ก้าวไปถึงในระดับสากล เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องปฏิบัติการในเชิงรุกโดยการอาศัย
 สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่าง ๆ เข้าช่วยในการเผยแผ่ เช่น การโฆษณา บริการข่าวทางวิทยุ
 และป้าย อักษรวิง เป็นต้น และให้การสนับสนุนนักวิชาการในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 อย่างเป็นระบบและมีการวางแผนการเผยแผ่และบริการทางวิชาการที่มีเป้าหมายที่ชัดเจน

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดย
 ต้องการให้มีการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้ดียิ่งขึ้นในทุกรูปแบบเชิงอนุรักษ์และเชิงความคิด
 สร้างสรรค์ นำเยาวชนมาสู่กระบวนการเรียนรู้ทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและให้มีความเป็น
 ศูนย์กลางของการส่งเสริมในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุง
 ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

แนวโน้มนโยบายของการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยในด้านรูปแบบการบริหาร
 จัดการต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการบริหารที่เป็นอิสระมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนเป็น
 ระบบและเป็นสากล และมีการร่วมมือกับคณะสงฆ์และสังคม ในอนาคตน่าจะมีการบริหาร
 จัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ดียิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและให้มีความทันสมัยมีความ
 โปร่งใสเป็นธรรม ในด้านงบประมาณต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้งบจากรัฐบาล และหา
 รายได้เอง ในด้านบุคลากรต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เพิ่มอัตรากำลังตามเกณฑ์มาตรฐาน
 การศึกษา และในด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์
 ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษาทางไกล และให้มีคณะบริหารและทีมงานที่บริหาร
 จัดการได้ดีเพื่อให้องค์กร อยู่รอดและต้องการเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วม
 ในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์มากขึ้น

**ขั้นตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายของบทธาตและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดย
 ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique) วิธี EDFR
 (Ethnographic Delphi Futures Research)**

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ เป็นผลการวิเคราะห์เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มนโยบาย
 ของบทธาตและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
 จำนวน 3 รอบ คือ

รอบที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คน ประกอบด้วย
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางการอุดมศึกษาและด้านการบริหารที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ (รายชื่อ
 ในภาคผนวก ง) แล้วนำมาสร้างแบบสอบถามในรอบที่ 2 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็น
 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดมาจัดทำเป็นแบบสอบถามปลายปิด และรอบที่ 3

รอบที่ 2 เป็นการนำแบบสอบถามปลายปิด ซึ่งสร้างจากการใช้ข้อมูลจากผลการประมวลข้อมูลรอบแรกเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์และแนวโน้มการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ แล้วดำเนินการนำแบบสอบถามไปสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คนเดิม จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลเพื่อหาฉันทามติของคำถามแต่ละข้อจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คนเพื่อสรุปผลของกลุ่ม แล้วนำผลการวิเคราะห์มาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิดในรอบที่ 3

รอบที่ 3 เป็นการนำแบบสอบถามในรอบที่ 3 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 24 รูป/คนเดิมพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำผลตอบกลับเพื่อวิเคราะห์หาความคงที่ของระดับฉันทามติของคำถามแต่ละข้อ

รายละเอียดของผลการรวบรวมข้อมูล 3 รอบในเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุงวิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในกระบวนการเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง รอบที่ 1

3.1.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัยที่นำเสนอในส่วนนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรายบุคคล โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับความคิดเห็นเรื่องแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนแนวโน้มของการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ สรุปผลโดยวิธีวิเคราะห์สาระตามกรอบการสัมภาษณ์ ได้ข้อสรุปที่เกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใน 3 ประเด็น คือ บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จากนั้นนำไปสร้างแบบสอบถามในรอบที่ 2

3.1.2 ผลการวิเคราะห์จากการตอบแบบสอบถามของผู้ทรงคุณวุฒิ ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ในการวิเคราะห์แนวโน้มของบทบาทและภารกิจและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ปรากฏตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 12 ค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องของคำตอบในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความเหมาะสม	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)
1.ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา				
1.1 สมองความต้องการของประชาชน				
1) พัฒนา และ ประยุ กต์ ดอง ค์ ความ รู้ ด้าน พระพุทธศาสนาให้สามารถบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่อื่น ๆ เพื่อให้ความรู้และแก้ปัญหาแก่ประชาชน	5.00(5.00)	0 (0)	0(0)	ใช้ได้
2) สมองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชปณิธานของรัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยทรงให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาการชั้นสูง คือศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
3) จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อประเทศและประชาคมโลกเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชนเหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน สามารถพัฒนาจิตใจประชาชน เพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตของประชาชน เพื่อให้มีส่วนช่วยเหลือสังคมได้	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
4) สามารถจะเป็นหัวรถจักรทางปัญญาที่พาประเทศไทยออกจากวิกฤตทางศีลธรรมโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีหลักสูตรอบรมคฤหัสถ์ทุกหลักสูตรเกี่ยวข้องกับศาสนา 30%	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) พัฒนาคนไทยให้มีจิตสำนึกสาธารณะร่วมสร้างสรรค์ชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น พัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ
	เหมาะสม	Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)
6) เปิดหลักสูตรการบริหารจัดการภาครัฐด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรปริญญาตรี เน้นคุณธรรมจริยธรรมโดยเปิดให้ อบต. อบจ. สก. สข. นักการเมืองระดับชาติ และระดับท้องถิ่น เข้าศึกษา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
7) สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้งสองทาง คือทางธรรม และทางโลกควบคู่กันไป เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ เข้าศึกษาโดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับ ปริญญาตรี- โท - เอก	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
8) เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเสาหลักในตำนานของศีลธรรม จริยธรรมให้กับบ้านเมืองและประชาชน สามารถชี้นำสังคมและประชาชนให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
9) เป็นแหล่งความรู้ของประชาชน โดยเฉพาะผลงานวิจัยที่สามารถไปค้นคว้าเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ทางศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
10) ปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาเป็นตัวตั้ง (Wisdom Oriented University)	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
11) สร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยให้ประเทศมีสมรรถนะทางสันติภาพ โดยเป็นพลังทางปัญญา ที่พัฒนาคน องค์กร สถาบัน และสังคม ให้มีสมรรถนะเพียงพอที่จะชำระบูรณภาพของตนเอง และรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ในยุคโลกาภิวัตน์ให้อยู่ร่วมกันด้วยสันติ	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
12) ปฏิรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวล่วงข้อจำกัดในการวิเคราะห์วิจารณ์ไปสู่การสังเคราะห์ จัดการและร่วมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวให้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ
	เหมาะสม	Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)
13) พัฒนาคุณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐาน การอุดมศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เพื่อเตรียมความพร้อม สำหรับ “ศตวรรษแห่งเอเชีย”	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา				
1) พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศ ทางวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับชาติและ นานาชาติ สู่ความเป็นศูนย์กลางการศึกษา พระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาของโลก ทั้ง สามระดับคือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และ ระดับปริญญาเอก โดยให้มีการจัดการเรียนการสอน ทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1(0)	ใช้ได้
2) เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เน้นวิชาการด้าน วิทยาศาสตร์พื้นฐาน โดยพิจารณารับพระภิกษุ สามเณรตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย คือ พระภิกษุสามเณร 70% คฤหัสถ์ 30%	5.00(5.00)	0(0)	1(1)	ใช้ได้
3) เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทาง เศรษฐกิจต่างกัน เพื่อเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ที่ ต้องการความรู้ หรือต้องการเพิ่มวิทยฐานะหรือ ขาดโอกาสในทางอื่นเข้ามาศึกษาได้ ทั้งใน ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด อย่างกว้างขวาง และเท่าเทียมกัน เพื่อคณะสงฆ์และสืบสาน พระพุทธศาสนาส่งเสริมคุณธรรมในสังคม	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
4) เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาใน ฐานะที่เป็น สถาบันอุดมศึกษา โดยให้โอกาส พระภิกษุสามเณรที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ได้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และให้ทุนเรียนต่อ ระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรี – ปริญญาเอก	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ
	เหมาะสม	Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)
5) มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อ การศึกษาของสงฆ์ กล่าวคือ รับผู้จบเปรียญ ธรรม 9 ประโยค มาศึกษาต่อในระดับปริญญา โท ปริญญาเอก รวมทั้งรับผู้จบเปรียญธรรม 3 ประโยค เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีเป็นต้น	5.00(5.00)	0(0)	1(0.75)	ใช้ได้
1.3 การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์				
1) มหาวิทยาลัยสงฆ์กับคณะสงฆ์ควรมีเอกภาพใน การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ โดยเปิดโอกาสให้ คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และมหาวิทยาลัยสงฆ์มีส่วน ร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทุกด้าน เพื่อให้เป็นไปตามการบริหารจัดการยุคใหม่ที่ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการ	5.00(5.00)	0(0)	1.75(1)	ใช้ได้
2) ให้การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระบบมีการ บริหารแบบอิสระไม่อยู่ในกรอบของอุดมศึกษา คือ บริหารจัดการตามแบบของคณะสงฆ์ ให้ คณะสงฆ์ปกครองดูแลและให้การรับรองคุณวุฒิใบ ปริญญาบัตรกันเอง	3.00(3.00)	1.00(0)	2.00(1)	ใช้ไม่ได้
3) จัดให้มีโรงเรียนประเภทสาธิตใหม่วิทยาลัย สงฆ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา เพื่อรับเด็ก และเยาวชนที่บวชเป็นพระสงฆ์เข้ามาเรียนใน ระดับมัธยมศึกษาเป็นการผลิตศาสนทายาท ป้อนมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาจำนวน พระภิกษุที่น้อยลงและเพื่อให้ถูกต้องตาม พระราชบัญญัติปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
4) ให้วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทใน การจัดตั้งโรงเรียนสาธิตประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคตะวันออก และภาคใต้ ชื่อว่า โรงเรียนไทยสังฆอุปถัมภ์ เพื่อเป็นสุดยอดของ โรงเรียนต้นแบบที่สร้างเด็กดีให้กับประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
5) ให้คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสงฆ์เรียนฟรีตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยการอุปถัมภ์ของคณะสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
6) บริหารปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยความจับใจ ทำงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยมีความรู้เชิงระบบและทางเทคนิค มีการเสริมวิชาความรู้ทางโลกให้พระภิกษุสามเณรได้เพิ่มความรู้ความสามารถและทันต่อเหตุการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์รวมทั้งให้โอกาสทั้งคฤหัสถ์และพระสงฆ์ได้เรียนหนังสือร่วมกัน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
7) แบ่งความรับผิดชอบในเรื่องการจัดการศึกษาสงฆ์ ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง โดยให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รับผิดชอบการศึกษาสงฆ์พระปริยัติธรรมแผนกธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับผิดชอบการศึกษาสงฆ์พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	2.50(3.00)	-1.50(0)	2.75(2)	ใช้ไม่ได้
8) ยกเลิกข้อจำกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บังคับให้ผู้เรียนต้องสอบได้ ม.6 และนักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นเอกจึงจะรับปริญญาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์	3.00(3.00)	-2(0)	3.00(2)	ใช้ไม่ได้
2.การสนองงานคณะสงฆ์				
2.1 ควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา				
1) เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการ เป็นหลักสูตรพิเศษ 1 ปี เป็นหลักสูตรระยะสั้นระดับประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์(ปบส.) เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้ เพื่อกลับไปปกครองดูแลพระสงฆ์ในเขตปกครองให้เรียบร้อยดีงาม และมีหลักสูตรต่างๆเพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับและพระนักวิชาการ เช่น หลักสูตรสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ เป็นหลักสูตร 1 ปี เป็นการกระจายฐานความรู้ให้แก่พระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณรทั่วไป	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ รอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
2) จัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เป็น ศูนย์กลางการศึกษาอบรมผลิตบุคลากรทาง พระพุทธศาสนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะทางพระพุทธศาสนา และพัฒนาพระ สังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะ อำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาค มี หลักสูตรที่เรียกว่าการจัดการเชิงพุทธ ทั้งใน ระดับปริญญาตรี โท เอก เพื่อพัฒนาบุคลากร ของคณะสงฆ์ เน้นการปกครองคณะสงฆ์ การ นำหลักธรรมาภิบาลที่ดี (Good Governance) ไปใช้ ในการปกครอง หลักปฏิสังขาร หลักอภิปราย ธรรมและสัปปริสธรรม	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
3) เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุ พระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่ พระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์ อบรมขัด เกลาพระนักศึกษาที่เข้ามาเรียนให้มีความรู้ ความสามารถเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาที่ถูกต้อง เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และมุ่งให้เกิด สัมฤทธิ์ผลในการทำงาน เพื่อส่งเสริมกิจการ คณะสงฆ์ให้พัฒนายิ่งขึ้นไป	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
4) เป็นแหล่งฝึกอบรมพระนวกะให้ได้รับความรู้ใน หลักพระธรรมวินัย ให้รู้ลึก รู้จริง และรู้ละเอียด เป็นการช่วยงานคณะสงฆ์	4.00(4.00)	1.00(1)	2.75(2)	ใช้ไม่ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)	
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)		
	2.2 ส่งเสริมการศาสนศึกษา				
	1) เป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศาสนศึกษา ของคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาวิชาการพระพุทธศาสนา ชั้นพื้นฐาน ในเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของ พระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุ สามเณร และ ประชาชน ได้แก่ พระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา ธรรมศึกษาและ พระอภิธรรม เพื่อให้หลักสูตรศาสนศึกษา ครอบคลุม หลักสูตรนักธรรมและหลักสูตรบาลี เพื่อให้เป็นฐานที่ดีของการศึกษาสงฆ์และ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาทางโลกซึ่ง มหาวิทยาลัยสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตร พื้นฐานทางพระพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)		1.00(0.75)
2) ส่งเสริมการจัดการศาสนศึกษาตามระเบียบของ มหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี แผนกธรรม ธรรมศึกษา และสามัญ ศึกษา โดยสนับสนุนให้เป็นสนามสอบ ให้พระ นักศึกษาไปเป็นครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม เป็นการสร้างบุคลากรเพื่อบริหารศาสน ศึกษา ผลิตตำรา พระไตรปิฎก คัมภีร์ เปิด โรงเรียนต้นแบบจัดการ ศึกษาแผนกธรรม และ บาลี สร้างศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้	
3) เป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับมหาเถรสมาคม ใน เรื่องการออกกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัด การศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นพื้นฐานของสถาบัน พระพุทธศาสนา ซึ่งมีแผนกบาลี แผนกธรรม	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้	
4) ส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียนรู้แผนกธรรม แผนกบาลี ประจำอำเภอ ประจำตำบล ทำให้การศาสนศึกษา เจริญขึ้นได้โดยไม่ต้องผูกพันกับเจ้าอาวาสวัด	4.00(4.50)	1.00(0.5)	2.75(2)	ใช้ไม่ได้	

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
5) ส่งเสริมให้ผู้จบการศึกษาแผนกธรรมบาลี สามัญศึกษา มาเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาให้สูงขึ้น โดยส่งเสริม ให้มีหลักสูตรปริญญาตรี โท ด้านบริหารการศึกษา เพื่อให้บัณฑิตที่จบการศึกษามีความรู้ความสามารถไป บริหารจัดการศาสนศึกษา เพื่อช่วยงานของคณะสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์				
1) สนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ โดยเปิดเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือให้ใช้ สถานที่ตามวิทยาลัยเขตต่างๆ รวมทั้งให้ครูไป เป็นวิทยากร จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ เยาวชนเป็นประจำ เพื่อทำหน้าที่สร้างคนให้ เป็นคนดีมีคุณธรรม ให้สังคมสงบสุข และ จัดส่งพระภิกษุออกไปสงเคราะห์การศึกษา ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่นไปสอนเด็กก่อนเกณฑ์ ตามโรงเรียนต่างๆ	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
2) จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ สงเคราะห์ การศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่มี ฐานะยากจน ให้เรียนฟรี ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-เอกโดยการสนับสนุนของ มหาเถรสมาคมหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
3) พัฒนาบุคลากรที่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียน การกุศลของวัดต่างๆให้รู้จักคิดและทำงานอย่าง เป็นระบบ โดยส่งเสริมให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย สงฆ์ ทำให้บุคลากรเหล่านี้ได้รับการพัฒนา สามารถ นำผลงานวิจัยไปพัฒนาโรงเรียนของตนเองได้	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับ ผู้พิการ ทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นต้น เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนผู้พิการและด้อย โอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับอานิสงส์จาก หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์	4.00(4.00)	-1.00(1)	2.00(1)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
5) ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เข้าสู่กระบวนการของคณะสงฆ์ ผลิตภัณฑ์ทางด้านศาสนา ให้สอดคล้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้การศาสนศึกษา มีผลในเรื่องปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวท เป็นประโยชน์กับวัดตนเอง และทางคณะสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
6) เปิดหลักสูตรอภิศรรมบัณฑิตมีศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาสงเคราะห์ อีกรูปแบบหนึ่งที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ให้ประชาชนมาเรียนหรือเรียนทางไกล /ทางไปรษณีย์ มีสาขาทั่วประเทศ โดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้รับรอง	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
2.4 เผยแผ่พระพุทธศาสนา				
1) สร้างศาสนทายาทอันเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรม และการพัฒนาประชาชนให้มีคุณธรรม นำความรู้ เป็นหัวใจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ บัณฑิตผู้จบการศึกษาภาคฤดูร้อนแล้วต้องไปเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติศาสนกิจในชุมชน 1 ปี ฝึกอบรมพระนักศึกษาให้เทศน์เป็นภาษาอังกฤษ และรู้จักการรักษาวัฒนธรรมของพระสงฆ์ไทย และส่งออกไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศโดยทุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ อบรมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อให้ครูพระเหล่านี้ไปเป็นอาจารย์สอนตามโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
2) เป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
3) เป็นศูนย์รวมคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์และวิปัสสนาฆานาชาติ	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ รอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
4) จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา นานาชาติ สำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศไทยมี เครือข่ายความร่วมมือ161 มหาวิทยาลัยทั่ว โลก ใน 83 ประเทศ มีการเชื่อมการศึกษาด้าน พุทธศาสนาไปทั่วโลก	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
5) ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา แทนสถาบัน พระพุทธศาสนา ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้หลักวิชาอย่างเป็นระบบ ให้เข้าถึงกลุ่ม คนทุกชนชั้น เยียวยาสังคมให้สังคมอยู่รอดได้ ในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนามี ความมั่นคง	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
6) จัดประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยในต่างประเทศทุกปี เช่น สหรัฐอเมริกาเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	4.50(5.00)	0.50(0)	2.00(1)	ใช้ได้
7) มีสถานีวิทยุโทรทัศนทางการศึกษา พระพุทธศาสนาอย่างน้อย 3 ช่อง ตลอดจนมี ช่องสัญญาณดาวเทียมเป็นของตัวเอง โดย รัฐบาลให้การสนับสนุน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2.5 สนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์				
1) ให้ความร่วมมือคณะสงฆ์จัดเป็นหลักสูตรเพื่อ การสาธารณูปการของคณะสงฆ์ โดยเป็นวิชาหนึ่งใน หลักสูตร ปบส. ว่าด้วยการจัดภูมิทัศน์ในวัด ฯลฯ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) จัดเป็นกิจกรรมของนักศึกษาในโครงการ พัฒนาชนบทของพระนักศึกษา เป็นโครงการที่ ทำร่วมกับคนในชุมชน ร่วมรักษาสาธารณ สมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอก คูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปา และไฟฟ้า ขุดหาแหล่งน้ำ ฯลฯ	4.00(5.00)	1.00(0)	1.00(1)	ใช้ได้
3) เปิดเป็นวิชาเอกในระดับปริญญาตรีเรื่องพุทธ ศิลป์ มีการเรียนเกี่ยวกับการก่อสร้าง เน้น ศิลปะที่เป็นไทย การวาดภาพ การออกแบบ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในวัดแบบพุทธ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้

ตารางที่ 12 (ต่อ)

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม	ค่าความสอดคล้อง		
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
2.6 สหัชสนุนการสาธารณสงเคราะห์				
1) ช่วยสงเคราะห์กรณีเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ต่างๆโดยช่วยเหลือทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ ช่วยฟื้นฟูจิตใจประชาชน ที่ ประสบทุกข์ภัย มีการระดมทุนจากเครือข่ายทั่ว โลก ทั้งในและต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ ประสบภัยพิบัติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) ช่วยแก้วิกฤตกิจการของผู้อื่น เช่น ช่วยราชการใน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยให้ การอบรมเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด พัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ให้การอนุเคราะห์แก่ เด็กกำพร้า เป็น counseling ให้กับคนป่วย หนักในโรงพยาบาล	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) ช่วยเหลือแก้อุบัติเหตุประชาชนและสรรพสัตว์ในกรณี อื่นๆ เช่น สงเคราะห์คนชราและคนพิการ ผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ หรือโดยประการอื่น	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
4) มีหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในระดับ ปริญญาตรี เปิดในวิทยาเขตเพื่อช่วยเหลือ ประชาชน เช่น ชาวเขา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้

จากตาราง ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถามในการกำหนดแนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้เทคนิคEDFR พบว่า

ในด้านฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ในการสนองความต้องการของประชาชน เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา ในระดับอุดมศึกษา ทุกข้อได้รับฉันทามติ ส่วนในการบริหารจัดการการศึกษาสงฆ์ พบว่า ได้รับฉันทามติ เพียงร้อยละ 50 ของจำนวนข้อในข้อนี้

ในด้านการสนองงานคณะสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สหัชสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ และการสนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์ ทุกข้อได้รับฉันทามติ ส่วนในการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา การส่งเสริมการศาสนศึกษา และการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า เกือบทุกข้อได้รับฉันทามติ

ตารางที่ 13 ค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องของคำตอบในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความเหมาะสม	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)
1.การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์				
1.1 ปริมาณการผลิต				
1) เปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทยเพื่อรองรับผู้สนใจเข้าศึกษาจากทั่วโลก เพื่อความเป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก ตามที่องค์กรชาวพุทธของประเทศต่าง ๆ ลงมติให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางฯ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) มีแผนการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทปริญญาเอกและนานาชาติเท่านั้น	4.00(4.00)	1.00(0)	2.00(1)	ใช้ได้
3) พัฒนาคุณภาพในการผลิตบัณฑิตเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อสร้างความศรัทธาและเชื่อถือ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนพระนักศึกษา โดยปรับปรุงหลักสูตรให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้มากกว่า 50 สาขาวิชา โดยเฉพาะสาขาวิชาที่จะเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งขยายจำนวนรับบัณฑิตในระดับปริญญาโทเอกเพิ่มขึ้น โดยขยายให้มีการเปิดรับคฤหัสถ์ และชาวต่างประเทศที่สนใจในอัตราที่เพิ่มขึ้น	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์เท่ากับ 60 % : 40%	3.00(4.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
5) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์เท่ากับ 70 % :30%	3.00(3.00)	2.00(0)	2.75(2.50)	ใช้ไม่ได้
6) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เท่ากับ 30% :70%	2.50(2.50)	-1.5(-1.5)	3.00(2.75)	ใช้ไม่ได้
7) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้น 20% ทุกปี	4.00(4.50)	1.00(0.5)	1.75(1)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
8) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท เพิ่มขึ้น 50%ทุกปี	4.00(4.00)	0(0)	2.00(1)	ใช้ได้
9) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาเอก เพิ่มขึ้น 50%ทุกปี	4.00(4.00)	-1.00(0)	2.00(2)	ใช้ไม่ได้
10) ขยายและเปิดหลักสูตรนานาชาติ เป็นสถาบัน สมทบให้มีสาขาในต่างประเทศ เพิ่มขึ้น เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ศรีลังกา อังการี	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต				
1) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยปกติเป็นเอกลักษณ์และ วัฒนธรรมขององค์กร คือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ เช่น ก่อนจบการศึกษา มีการพัฒนาจิตใจ บังคับ ให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานทุกหลักสูตร คือ ปริญญาตรีปีละ10 วัน ปริญญาโท 1 เดือน ปริญญาเอก เดือนครึ่ง และให้ออกปฏิบัติศาสนกิจ ไม่น้อยกว่า 1ปี	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
2) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน ทางด้านพระพุทธศาสนา รู้จริงรู้ลึก เข้าใจโลก ไม่หลงในวัตถุ สามารถบูรณาการความรู้กับ ศาสตร์สาขาต่าง ๆ โดยสอดแทรกความรู้ทาง พระพุทธศาสนาในทุกกระบวนการวิชาเพื่อให้ บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จนสามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อ พัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงานและสร้างงานเพื่อ พัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ มี จิตสำนึก รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสังคม สมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี รู้จักอุทิศตน เพื่อบริการสังคมเป็นที่พึงของชุมชน ดำรง ชีวิต และ ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ โดยยึดหลัก คุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ตาม ปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทาง วิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา”	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
4) มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีการดูแลเอาใจใส่ รักษาสุขภาพของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม มีการปฏิบัติตามฐานตลอดหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้จิตใจและส่งเสริมการกีฬาโดยเข้าร่วมกีฬา สกอตเกมส์ทุกปี (เฉพาะคฤหัสถ์)	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
5) สร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา มีปฏิปทา น่าเลื่อมใส อยู่ในพระธรรมวินัย ความเสียสละ ความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บอกว่า วิชาสัมปณโณ คือพร้อมด้วยความรู้และศีลธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่สังคม	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
6) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ด้านคุณธรรม เพียบพร้อมทั้งวิชาจริยธรรมและความรู้เป็นผู้นำด้านจิตใจ ความประพฤติดี ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม และมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา รู้จักพัฒนาตนเอง อยู่อย่างเสียสละเพื่อส่วนรวม สามารถบริหารปกครองและพัฒนาวัดและเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดีเยี่ยม	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
7) เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพด้วยความภาคภูมิใจ มีความรู้อันเป็นของชาติภูมิและความรู้สากล เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยกย่องและเชิดชูภูมิปัญญาตนเอง ภูมิปัญญาชาติ และภูมิปัญญาสากล	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม	ค่าความสอดคล้อง		
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
1.3 การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต				
1) มีการเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของสังคมและหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ โดยมีหลักพระพุทธร ศาสนาเป็นแกนกลางหลักสูตรทุกสาขาวิชา เน้นผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก ตลอดจนให้มีหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น โดยบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
2) การผลิตบัณฑิตภายในประเทศอย่างมีคุณภาพ QC เพื่อเพิ่มปริมาณบัณฑิตเน้นแรงจูงใจให้เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ซึ่งเป็นหลักการเดิมของคณะสงฆ์ที่เน้นสอนนามธรรม แต่รูปธรรมมองไม่เห็นชัดทำให้ขาดแรงจูงใจให้บุคคลเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์และยังไม่ทันต่อการแก้ปัญหาสังคม โดยปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง มีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอน ให้เป็นผู้รู้ลึกทางวิชาการ และชำนาญในการสอนพร้อมทั้งมีผลงานทางการวิจัย ตามมาตรฐานเกณฑ์ที่ สกอ. กำหนด	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) มีแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งระยะยาว ระยะปานกลางและระยะสั้น เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งทางกายภาพ คุณภาพ และบริการให้เป็นแหล่งรวมความรู้และความเชี่ยวชาญวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถชี้นำสังคม ยุติข้อขัดแย้ง เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานสากล	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม้ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
4) จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นสมาคมมหาวิทยาลัย พุทธศาสนานานาชาติ เป็นศูนย์กลางศึกษา พระพุทธศาสนาของโลก บูรณาการกับศาสตร์ สมัยใหม่ โดยมีมหาวิทยาลัยทั่วโลก มาเป็นสมาชิก มี ห้องวิจัย ห้องประชุม ห้องพัก ที่ทันสมัยและครบถ้วน สมบูรณ์ สามารถรองรับนักศึกษานานาชาติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
5) สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือ กับสถาบันต่าง ๆ ทั้ง ภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจาก ภายนอก (Outsourcing)	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
6) พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกัน คุณภาพ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มี คุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ เน้นพัฒนาศักยภาพการ เรียนรู้ทางด้านการใช้ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ เน้นการเรียนการสอนที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ(ระบบ เข้าห้องเรียน) ระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับ การศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญา เอก และรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ มวลชน ให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)โดยง่าย	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
7) ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้ จารึกพระพุทธวจนะเพิ่มขึ้นโดยขยายหลักสูตร สาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อ ส่งเสริมให้มีการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
8) เตรียมความพร้อมทั้งสถานที่ ทุนงบประมาณและ วิชาการหลักสูตร มีการวางโครงสร้างพื้นฐาน ทั้ง internet เทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เชื่อมโยงเป็น เครือข่ายทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต มีการผลิตชุด วิชา เพื่อการเรียนการสอนทางไกลมีการเรียนด้วย ระบบ e-learning	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม้ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
9) มีการจัดทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนนักศึกษาและ อาจารย์ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ กับ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในต่างประเทศ เพื่อให้เกิด ความร่วมมือ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
2. การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของ มหาวิทยาลัยสงฆ์				
2.1 การส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน				
1) เน้นการวิจัยพื้นฐาน เฉพาะทางด้าน พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาองค์ความรู้จาก พระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทาง พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ยังไม่มี งานวิจัยมารองรับ เช่น เรื่องเวร เรื่องของ กรรม เรื่องการทำบุญ เรื่องพิธีกรรมงานศพ ที่ ยึดถือปฏิบัติตามสืบต่อกันมา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) จัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์(งบจากรัฐ หรือผู้มีจิตศรัทธาบริจาค)	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) มีสถาบันการวิจัยที่รับผิดชอบและวางแผนการ วิจัยในอนาคตเพื่อพัฒนา การวิจัยพื้นฐานและพัฒนา การศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างเป็นระบบ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) เน้นศึกษาวิจัยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เป็น ภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
2.2 การส่งเสริมวิจัยประยุกต์				
1) ส่งเสริมให้มีการวิจัยเชิงประยุกต์ สร้างองค์ความรู้ ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรมของ สังคม โดยนำหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้กับ ศาสตร์ต่าง ๆ ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพื่อพัฒนาประเทศ หรือเพื่อพัฒนาการเรียนการ สอน เป็นการยกระดับการเรียนการสอน ปฏิรูป กระบวนการเรียนรู้ของสงฆ์ และพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ควบคู่กับการประกันคุณภาพโดย สถาบันภายนอก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม้ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
2) ส่งเสริมให้มีการวิจัยประยุกต์ที่ทำงานเป็น เครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงาน ระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศ อย่างเป็นระบบ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
3) ส่งเสริมให้มีการวิจัยในเรื่องที่เป็นความ ต้องการของประชาชนโดยตรง โดยเชื่อมโยง ความเป็นจริงของสังคมกับหลักวิชาการเท่านั้น	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) จัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของ มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเชื่อมโยงศาสนาเข้าสู่ การพัฒนาประเทศ	4.00(5.00)	1.00(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
5) มีความร่วมมือกับประเทศต่างๆเพื่อทำการวิจัย พระพุทธศาสนาภาคสนามเช่น เกาหลี ญี่ปุ่น เพื่อการศึกษาร่องรอยการเชื่อมโยงระหว่าง ประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2.3 การส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ				
1) วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการบริหารและ ดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) วิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำหลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนาไปใช้พัฒนาการเรียนการ สอน การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางธรรม หรือเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2.4 การส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา				
1) เน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงอนาคตให้สามารถ นำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาวต่อเนื่อง ประมาณ 10 ปี 20 ปี ให้ทันยุคทันเหตุการณ์ เพื่อการพัฒนาประเทศ สังคม หรือ มหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของ สังคม	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
2) เน้นวิจัยเพื่อพัฒนาที่เป็นความต้องการของ คณะสงฆ์ หรือมาจากภายนอก ไม่ใช่เรื่องที่ มหาวิทยาลัยสงฆ์คิดทำการวิจัยเอง โดยทำการสำรวจ ความต้องการของคณะสงฆ์หรือสังคม	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มนโยบายกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
3) ส่งเสริมให้นักศึกษาทำการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน โดยของบประมาณจาก อบต. อบจ. ซึ่งเป็น ชุมชนรากหญ้าของภูมิภาค	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
2.5 การนำผลการวิจัยมาใช้				
1) จัดทำโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สากล ให้เป็นที่ปรากฏแก่สายตาชาวต่างชาติเช่น จัดทำเป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย 2 ภาษา แดลงข่าวต่อสื่อมวลชนทั้งภายในและ ต่างประเทศ(ในการประชุมที่ได้รับเชิญ) จัด ประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับนานาชาติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญา พระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสาร ระดับชาติหรือนานาชาติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) มีนโยบายและหลักการให้นำผลงานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมความดี ในพระไตรปิฎก ไป เผยแพร่สู่ประชาชนในประเทศเพื่อนำไปปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน นำเสนอ ต่อสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) นำเสนอผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล	5.00(5.00)	1.00(0)	1.00(1)	ใช้ได้
2.6 การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริม พระพุทธศาสนา				
1) จัดรวบรวมผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ให้เป็น ระเบียบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่และ ศึกษาค้นคว้า	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
2) กำหนดเป็นนโยบายในการทำวิจัยของนักศึกษา คือ ให้มีหลักสูตรเข้าไปเป็นส่วนประกอบของผลการวิจัย ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การจัดการศึกษารัฐศาสตร์ ปรัชญา มีการเปรียบเทียบเพื่อที่จะให้นำหลักสูตรม ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เป็นประโยชน์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม้ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
3) จัดระบบการวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยเน้น การวิจัยพัฒนาสถาบัน และให้มีการวิจัยร่วม ระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรภายนอก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
4) แต่งตั้งบุคคลจากสถาบันภายนอกโดยเฉพาะ สภาวิจัยแห่งชาติ มาร่วมเป็นคณะกรรมการ พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องวิจัยที่จะเสนอขอ งบประมาณจาก วช. เพื่อเป็นตัวแทนในการ ชี้แจงทำความเข้าใจกับสภาวิจัยแห่งชาติ ในเรื่อง ที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ อนุมัติตามหัวข้อหลักธรรมที่มหาวิทยาลัย ต้องการ เช่น สัญชาติในพระไตรปิฎก การ พัฒนาตามหลักปรัชญาสมุปปาท การใช้หลักอภี ริหานิยมธรรมในการปกครอง ฯลฯ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ศึกษาวิจัยคัมภีร์ พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือประเทศ นั้นๆ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
6) ส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ใน การทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทาง โลก อย่างน้อยให้ได้ประมาณ 70 - 80 % เพื่อให้คณาจารย์ได้ทำวิจัยเกิดองค์ความรู้ ใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อ การเรียนการสอน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3. การเผยแผ่และบริการงานวิชาการของ มหาวิทยาลัยสงฆ์				

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม้ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ	ค่าความสอดคล้อง		
	เหมาะสม	Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
3.1 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ				
1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่าง ๆ จัดรายการทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ซีดีเพื่อให้ธรรมชาติแก่ประชาชน โดยเฉพาะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ให้คนทั่วโลกเข้าถึงได้ง่ายและจำนวนมาก เช่น ประเทศไต้หวัน ญี่ปุ่น	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
2) จัดตั้งสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา วิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูต สถาบันภาษาต่างประเทศ เพื่อเผยแผ่ศาสนธรรม วิทยาลัยศาสนศาสตร์ในส่วนภูมิภาคประจำวิทยาเขตต่างๆ สถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ รวบรวมฐานข้อมูลและความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนจัดตั้งห้องสมุดพระพุทธศาสนาประจำวิทยาเขต	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
6) ขยายบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมผู้นำท้องถิ่นทั่วประเทศ อบรมพระผู้นำชุมชน พระนักเผยแผ่ประจำตำบล	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม้ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
7) พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
8) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นบทบาทหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษา เช่น ให้การอบรมแก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ หรือโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดค่ายพุทธบุตรในวันสำคัญ จัดตั้งพระจริยานิเทศ จัดตั้งชมรมพัฒนาชาวเขาจัดตั้งชมรมร่วมระหว่างนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งและมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
9) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์การเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเศรษฐกิจพอเพียง	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
3.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ				
1) จัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตต่างประเทศขึ้น เฉพาะ ไร่สีนองงานคณะสงฆ์มีการพัฒนาหลักสูตรพระธรรมทูตทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ มีการอบรมพระธรรมทูตเพื่อพัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านการทำงาน จัดส่งพระธรรมทูตออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่ผลิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือเป็นพระที่มีจิตอาสาที่จะเข้ามาเป็นพระธรรมทูตเพื่อออกไปเผยแผ่พุทธศาสนา 3 เดือน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาเถรสมาคมร่วมมือจัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่ พระพุทธศาสนาไปต่างประเทศ ตลอดจนจัดให้มีพระจริยานิเทศในต่างประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มนโยบายกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
3) จัดตั้งศูนย์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมสำหรับ นานาชาติในประเทศ รวมทั้งเปิดสาขาวิปัสสนา กรรมฐานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในต่างประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) จัดประชุมแลกเปลี่ยนวิชาการนานาชาติระหว่าง มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาทั่วโลกเป็นการประชุมที่มี ประเทศไทยหรือประเทศอื่นเป็นเจ้าภาพ หรือ ประชุมทางไกลระหว่างประเทศ ในเทศกาลสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯเป็นการสร้างพันธมิตรกับ มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เช่น เวียดนาม จีน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) จัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจจะไปเรียนภาษาของ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยให้เข้าไปอยู่เพื่อ ศึกษาเรียนรู้ภาษา เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถี ชีวิตของประเทศนั้นๆ เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
6) ใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ นำหลักธรรม และเทศน์คำสั่งสอนของพระอาจารย์ชื่อดัง เผย แผ่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ ออนไลน์ไปทั่วโลก ผลิต สื่อที่มีคุณภาพเป็นภาษาต่างๆ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
7) จัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ (Memorandum of Understanding) ระหว่าง มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาอื่นทั้งใน และต่างประเทศ เพื่อให้เป็นเครือข่ายการเผย แผ่พระพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
8) จัดตั้งเป็นองค์กร สมาคม ต่างศาสนา เช่น สภา ผู้นำศาสนาโลก เพื่อผูกมิตรกับทุกศาสนาซึ่งมี เป้าหมายเดียวกัน	4.00(5.00)	1.00(0)	1.00(1)	ใช้ได้
3.3 การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการ ทางวิชาการ				
1) ให้ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ความ สำคัญกับกิจกรรมนี้ มีการวางแผนการเผยแผ่และบริการ ทางวิชาการที่ชัดเจน มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง มี หลักสูตรการเผยแผ่ และหลักสูตรพัฒนาบุคลากร	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม	ค่าความสอดคล้อง		
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
2) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการบริการทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพ ให้สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
3) จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ประชาชน	5.00(5.00)	0(0)	1.75(1)	ใช้ได้
4) การเผยแผ่และบริการทางวิชาการให้มหาวิทยาลัยกำหนดเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอนด้วย	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
5) ริเริ่มให้มีโครงการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูงกลาง ต้น เกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
6) ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกจัดกิจกรรมเผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ เช่น อบรมวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ผู้นำชุมชน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4.การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์				
4.1 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์				
1) กำหนดเป็นนโยบายให้วิทยาลัยเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำวิทยาลัยเขต มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขต	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2) ให้วิทยาเขตในภาคต่าง ๆ รักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภาคโดยมีห้องพุทธศิลป์ของตัวเอง มีพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมศิลปวัฒนธรรมของภาคต่าง ๆ มีการวิเคราะห์เชิงวิชาการทางศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค ฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนไทยให้ชาวต่างชาติเห็นวัฒนธรรมความเป็นไทยเผยแพร่งานไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโหม่งภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ 2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
3) เป็นผู้นำในการสร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน(พิพิธภัณฑ์พระไตรปิฎก) เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก เพื่อแสดงบทบาทในฐานะที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) มีหลักสูตรรักษาเอกลักษณ์ของชาติ วิชาพุทธศิลป์หลายสาขา เช่น สาขาวิชาพุทธศิลป์กรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้าง บูรณ ปฏิสังขรณ์ รักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างซ้อฟ้าใบระกา ที่ถูกต้อง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก การประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมเชิงวิเคราะห์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนไทยให้ซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ศิลปวัฒนธรรมไทย จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการ เรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและ ศาสนวัตถุ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4.2 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์				
1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
2) ให้พระนักศึกษามีบทบาทในการจัดทำองค์ความรู้ KM เพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ในเชิงความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) จัดประชุมนานาชาติ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลกเพื่อสันติภาพโลก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 13 (ต่อ)

แนวโน้มนโยบายกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ รอบ2 (รอบ3)	
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)		
	4.3 การบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม				
	1) สร้างสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทาง พระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)		1.00(1)
2) ปลุกฝังจิตสำนึกให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัย สงฆ์ภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยโดยให้ เป็นตัวแทนขยายผลสู่ชุมชนต่าง ๆ เช่น อบรมคนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับ วัฒนธรรมของชาติ จัดการแสดงพื้นบ้าน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้	
3) เป็นศูนย์รวมเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงตลอดจนให้คำแนะนำ เกี่ยวกับการจัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรม จากภายนอกชุมชน ช่วยงานด้านวิชาการแก่ กระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆจัดกิจกรรม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงเน้นการมีส่วน ร่วมในด้านการวิชาการกับทุกภาคส่วนของสังคม มี การจ้างครูอาจารย์มาสอนนักศึกษาใน มหาวิทยาลัยสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้	
4) จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาระหว่าง ประเทศ เป็นศูนย์ กลางของการทำนุบำรุง ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นความร่วมมือกับ ประเทศเพื่อนบ้าน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้	

จากตาราง ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถามในการ
กำหนดแนวโน้มนโยบายกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้เทคนิค EDFR พบว่า

ในด้านการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในคุณลักษณะของบัณฑิตและการบริหาร
จัดการในการผลิตบัณฑิต ทุกข้อได้รับฉันทามติ ส่วนในปริมาณการผลิต พบว่า ได้รับฉันทามติ
เพียงร้อยละ 70 อีกร้อยละ30 ความเห็นยังไม่สอดคล้องกัน

ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน การส่งเสริมวิจัยประยุกต์ การส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ การส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) การนำผลการวิจัยมาใช้ และการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพระพุทธศาสนา ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ ทุกข้อได้รับฉันทามติ ส่วนการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ พบว่า ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์และการบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ตารางที่ 14 ค่าความเหมาะสมและค่าความสอดคล้องของคำตอบในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง

แนวโน้มการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ทั้งหมด รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ	ค่าความสอดคล้อง		
	เหมาะสม	Mo-Mdn	Q3-Q1	
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
1. รูปแบบการบริหารจัดการ				
1) เป็นอิสระและมีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง ใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีวิสัยทัศน์และเป็นประชาธิปไตยสูง คือฟังเสียงส่วนใหญ่ โดยบริหารแบบที่ทีมงานเป็นองค์คณะบุคคลจากภายนอกและภายใน เน้นเรื่อง good governance (การบริหารเชิงธรรมาภิบาล) คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจรับฟังเสียงสมาชิกทั้งองค์กร ให้คณาจารย์และบุคลากรทุกคนถือเป็นหุ้นส่วนมีส่วนร่วมและมีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้ระบบการคัดสรรบุคคลอย่างเป็นธรรม	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
2) มีบทบาทต่อคณะสงฆ์และสังคม ซึ่งคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง2แห่ง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ร่วมปรับปรุงการศึกษาสงฆ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีการออกข้อสอบชุดเดียวกัน ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ ตั้งแต่ ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา ให้การศึกษาสงฆ์มีความสอดคล้องกัน ส่วนด้านการบริการสังคม เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น หลักสูตรอบรมศีลธรรมให้แก่ครู/เยาวชนทั่วประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้

ตารางที่ 14 (ต่อ)

แนวโหม้การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
3) เป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก เป็นเหมือนศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ทั่วโลกที่ให้ต่างประเทศมาทำวิจัยในประเทศไทย เป็นการรวมคนเก่งทั่วโลกมาทำวิจัยแทนคนไทย เช่น ทำ union catalog เรื่องพระไตรปิฎกทุกภาษา ยกกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือนานาชาติเปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนได้ทุกประเทศ เป็นมหาวิทยาลัยที่คนทั่วโลกสามารถหาประโยชน์ทางวิชาการได้โดยไม่ต้องลงทุนมาก สร้างมีพันธมิตรทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ เป็นนักประยุกต์ คือ ประยุกต์พุทธศาสตร์เข้ากับสรรพศาสตร์ทั่วโลก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) การบริหารจัดการวิทยาเขต มีการบริหารแบบกระจายอำนาจให้วิทยาเขตมีอิสระและมีอำนาจในการบริหารจัดการ เพื่อความคล่องตัว รวดเร็วและได้ประโยชน์โดยตรง วิทยาเขตมีผู้บริหารของตัวเอง	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้บริการภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการและตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์	4.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้
6) เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เป็นหน่วยงานกำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมายการจัดการศึกษา การวิจัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการฝึกอบรมปฏิบัติสมาธิ ใช้บริหารมหาวิทยาลัยในทุกด้าน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
2. งบประมาณ				
1) ใช้งบจากทุนทางสังคม คือ ความศรัทธาของคนบริจาคเป็นส่วนใหญ่ (ใช้งบจากของรัฐ 40%จากเงินบริจาค 60%) โดยการสร้างศักยภาพครูอาจารย์ให้เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของสังคมให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง	4.00(5.00)	0(0)	1.00(1)	ใช้ได้

ตารางที่ 14 (ต่อ)

แนวโหม้การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป ฉันทามติ
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
2) ใช้งบจากรัฐบาลในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งไม่เพียงพอรัฐบาลควรให้การอุปถัมภ์การจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาทุกระดับและทุกประเภทอย่างทั่วถึง และเพียงพอ เพื่อให้มหาวิทยาลัยได้พัฒนาและมีเสรีภาพในการคิดนอกรอบ เช่น เปิดหลักสูตรการศึกษาสนองนโยบายรัฐเพื่อพัฒนาประเทศ หรือ หลักสูตรนานาชาติ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3) จัดหารายได้เอง เช่น รับบริจาค ทอดผ้าป่า เปิดการศึกษาภาคพิเศษ	4.50(5.00)	0.50(0)	1.75(1)	ใช้ได้
4) จัดตั้งกองทุนพุทธศาสนศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา การวิจัย เป็นการระดมทุนจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสร้าง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่วงการ ศึกษาพระพุทธศาสนา	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
3. บุคลากร				
1) จัดตั้งกองทุนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์	5.00(5.00)	0(0)	0.75(0)	ใช้ได้
2) เพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีคุณวุฒิตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ในระดับปริญญาเอก ให้เพิ่มมากขึ้น เป็น 25:60:15 จากที่กำหนดไว้ในสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐ มีสัดส่วนปริญญาเอก :โท : ตร์ เป็น 30:60:10 โดยใช้วิธีคัดสรรอย่างโปร่งใสไม่เล่นพรรคเล่นพวก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

ตารางที่ 14 (ต่อ)

แนวโน้มนโยบายการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงขลบุรี	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			ผลสรุป นันทามติ รอบ2 (รอบ3)
	ค่าความ เหมาะสม	ค่าความสอดคล้อง		
	(Mdn)รอบ2 (รอบ3)	Mo-Mdn รอบ2 (รอบ3)	Q3-Q1 รอบ2 (รอบ3)	
3) พัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงขลบุรีสู่มาตรฐานของรัฐ เช่น วิทยฐานะของบุคลากร ความเป็นมาตรฐานในเรื่องคุณวุฒิ เรื่องการศึกษา เรื่องการปฏิบัติ ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรสายการสอนทั้งในด้านคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ทักษะการใช้ภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาสากลหรือภาษาต่างประเทศอื่น ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และสมรรถนะด้านการสอน การวัดผล การวิจัย และความสามารถในการคิดเชิงวิชาการ เชิง สร้างสรรค์ รวมทั้งพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกัลยาณมิตรและแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน มีศักยภาพ เป็นคนที่มีคุณภาพ ทำงานด้วยความทุ่มเท	5.00(5.00)	0(0)	0(0)	ใช้ได้
4) เพิ่มอัตรากำลังโดย ใช้ทุนทางสังคม คือ เปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธา อาสามาเป็นอาจารย์ เพื่อถวายเป็นคุณูปการ ในมหาวิทยาลัยสงขลบุรี รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนบุคลากรสายวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในประเทศและต่างประเทศ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
5) ใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอเพราะเปิดสาขาวิชาการจำนวนมาก	5.00(5.00)	0(0)	1.75(1)	ใช้ได้
4. นวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์				
1) พัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล Virtual Classroom หรือ Virtual Campus ระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกล (Teleconference) เป็นระบบการเรียนการสอนโดยระบบคอมพิวเตอร์ การสอนแบบออนไลน์จากห้องเรียนส่วนกลางถ่ายทอดไปยังวิทยาเขตและสามารถถามย้อนกลับมาได้ เป็นห้องเรียนเสมือนจริง เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลกใช้กัน	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้

ตารางที่ 14 (ต่อ)

แนวโน้มการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิรอบ2(รอบ3)			
	ค่าความ เหมาะสม (Mdn)รอบ2 (รอบ3)	ค่าความสอดคล้อง		ผลสรุป ทั้งหมด รอบ2 (รอบ3)
		Mo-Mdn	Q3-Q1	
		รอบ2 (รอบ3)	รอบ2 (รอบ3)	
2) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและ การบริหารสารสนเทศ ให้มีเครือข่ายเชื่อมโยง ส่วนกลางและวิทยาเขต ติดตั้งระบบ Super computer สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นแม่ ข่ายในการเชื่อมโยงกับสถาบันการ ศึกษาทั่วโลก มีการร่วมมือกับเครือข่ายในระดับอุดมศึกษาทั้ง ในและต่างประเทศ แลกเปลี่ยนความรู้ ความ ถนัด ความเชี่ยวชาญใน ระบบเทคโนโลยี สารสนเทศ พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้าน เทคโนโลยี เพื่อรองรับ IT ในทศวรรษหน้า	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
3) จัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนรู้อะพหุศาสตร์ ให้ มีนวัตกรรมการเรียนการสอนทันกับเทคโนโลยีต่าง ๆ	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้
4) พัฒนาให้มีระบบการจัดการเรียนสอนทางไกล โดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) เป็น การเรียนการสอนบนเว็บไซต์ เรียนรู้ผ่าน เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) หรืออินทราเน็ต (Intranet) เป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งผู้เรียน สามารถเรียนที่ไหน เวลาใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัด	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
5) สนับสนุนการบริหารและการจัดการศึกษาโดย จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-Library) ให้บริการในระบบ e- library กระจายการศึกษา ไปยังทั่วโลก	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0.75)	ใช้ได้
6) ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงทาง เทคโนโลยี ในโลกยุคสารสนเทศซึ่งเป็นสังคมไร้ พรมแดน เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ ได้ง่าย โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เรียนรู้นวัตกรรมใหม่ ๆ (Innovation) ที่มีมูลค่า สูง จากนักคิดอนาคต (Futurists)	5.00(5.00)	0(0)	1.00(0)	ใช้ได้

จากตาราง ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถามในการ
กำหนดแนวโน้มการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้เทคนิคEDFR พบว่า

ในด้านรูปแบบการบริหารจัดการ ทุกข้อได้รับฉันทามติ
 ในด้านงบประมาณ ทุกข้อได้รับฉันทามติ
 ในด้านบุคลากร ทุกข้อได้รับฉันทามติ
 ในด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทุก
 ข้อได้รับฉันทามติ

กล่าวสรุปโดยรวมจากตารางที่ 12-14 ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นจากการ
 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและใช้แบบสอบถามในการกำหนดแนวโน้มบทบาท ภารกิจ และการ
 บริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้เทคนิคEDFR การเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 2 และ
 รอบที่ 3 ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อหาฉันทามติตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังต่อไปนี้ คือ ข้อความนั้น
 ได้รับฉันทามติ มีค่าความเหมาะสม คือ ค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 3.50 และมีความสอดคล้องกัน
 คือ มีค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยม ไม่เกิน 1.00 และค่าพิสัยระหว่าง
 ควอไทล์ไม่เกิน 1.50 (สุวิมล ว่องวานิช,2548) ผลการวิเคราะห์ พบว่า

1. แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 2 บทบาท คือ ในด้านฐานะเป็น
 สถาบันอุดมศึกษา พบว่า ในการสนองความต้องการของประชาชน การเป็นแหล่งให้การศึกษา
 พระภิกษุสามเณรในระดับอุดมศึกษา ทุกข้อได้รับฉันทามติ ส่วนในการบริหารจัดการการศึกษา
 สงฆ์ พบว่า ได้รับฉันทามติ เพียงร้อยละ 50 ของจำนวนข้อในหัวข้อนี้ ส่วนในด้าน การสนอง
 งานคณะสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ และ
 การสนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์ การส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ทุกข้อได้รับฉันทามติ
 ส่วนในการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษา
 พระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา และการส่งเสริมการศาสนศึกษาพบว่า เกือบทุกข้อได้รับ
 ฉันทามติ

โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า มีความเหมาะสมเกือบทุกข้อ และสอดคล้องเกือบทุกข้อ
 ยกเว้น ข้อที่ไม่สอดคล้อง มี 2 ข้อย่อย ดังนี้

1) การเป็นแหล่งฝึกอบรมพระนวกะให้ได้รับความรู้ในหลักพระธรรมวินัย ให้รู้ลึก
 รู้จริง และรู้ละเอียด เป็นการช่วยงานคณะสงฆ์
 2) การส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียน ธรรม-บาลี ประจำอำเภอ ประจำตำบล ทำให้
 การศาสนศึกษาเจริญขึ้นได้โดยไม่ต้องผูกพันกับเจ้าอาวาสวัด
 ข้อที่ไม่เหมาะสม มี 1 ข้อย่อย ดังนี้

1) การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระบบให้มีการบริหารแบบอิสระไม่อยู่ในกรอบ
 ของอุดมศึกษา คือ บริหารจัดการตามแบบของคณะสงฆ์ ให้คณะสงฆ์ปกครองดูแลและให้การ
 รับรองคุณวุฒิใบปริญญาบัตรกันเอง
 ข้อที่ไม่เหมาะสมกับไม่สอดคล้อง มี 2 ข้อย่อย ดังนี้

1) การแบ่งความรับผิดชอบในเรื่องการจัดการศึกษาสงฆ์ ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง โดยให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รับผิดชอบการศึกษาสงฆ์พระปริยัติธรรม แผนกธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับผิดชอบการศึกษาสงฆ์พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

2) ยกเลิกข้อจำกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บังคับให้ผู้เรียนต้องสอบได้ ม.6 และ นักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นเอกจึงจะรับปริญญาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้

2. แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 4 ภารกิจ

ในด้านการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พบว่า ในคุณลักษณะของบัณฑิต และการบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต ทุกข้อได้รับฉันทามติ ส่วนในปริมาณการผลิต พบว่า ได้รับฉันทามติ เพียงร้อยละ 70 อีกร้อยละ 30 ไม่ได้รับฉันทามติ

ในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน การส่งเสริมวิจัยประยุกต์ การส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ การส่งเสริมวิจัย เพื่อพัฒนา (Research and Development) การนำผลการวิจัยมาใช้ และการบริหารจัดการ งานวิจัยเพื่อพัฒนาพระพุทธศาสนา ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ และการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์และการบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ทุกข้อได้รับฉันทามติ

โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า มีความเหมาะสมเกือบทุกข้อ และสอดคล้องเกือบทุกข้อ ยกเว้น ข้อที่ไม่สอดคล้อง มี 1 ข้อย่อย ดังนี้

1) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาเอกเพิ่มขึ้น 50% ทุกปี
ข้อที่ไม่เหมาะสมกับไม่สอดคล้อง มี 2 ข้อย่อย ดังนี้

1) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เท่ากับ 70 % : 30%

2) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เท่ากับ 30% : 70%

3. แนวโน้มการจัดการจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 4 ด้าน

ในด้านรูปแบบการบริหารจัดการ ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านงบประมาณ ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านบุคลากร ทุกข้อได้รับฉันทามติ

ในด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทุกข้อได้รับฉันทามติ โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า มีความเหมาะสมและสอดคล้องทุกข้อ

ขั้นตอนที่ 4 แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ผู้วิจัยเป็นผู้จัดทำร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยรวบรวมจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 รอบ เพื่อร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ แล้วนำร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์พร้อมข้อมูลที่ได้จากเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ให้ผู้เชี่ยวชาญ 6 รูป/คน ตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมได้แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังนี้

แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มีประเด็นสำคัญดังนี้

1.1 ควรสนองความต้องการของประชาชน

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรสนองความต้องการของประชาชน เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางของพระพุทธศาสนาที่มีการบริหารจัดการแบบไม่หวังผลทางธุรกิจ โดยจะต้องสนองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยทรงให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูง คือศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้ง 2 ทาง คือ ทั้งทางธรรม และทางโลกควบคู่กันไป เพื่อเปิดโอกาสให้คนทุกชั้นวรรณะ เข้าศึกษาโดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับ ปริญญาตรี - โท - เอก โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นหัวรถจักรทางปัญญาที่พาประเทศไทยออกจากวิกฤติทางศีลธรรมโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีหลักสูตรอบรมคนทุกหลักสูตรมีศาสนา 30% เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรมจริยธรรมให้แก่บ้านเมืองและประชาชน สามารถชี้นำสังคมและประชาชนให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง ซึ่งจะต้องปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาเป็นตัวตั้ง (Wisdom Oriented University) พัฒนาและประยุกต์องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเพื่อให้ความรู้และแก้ปัญหาแก่ประชาชน เพื่อพัฒนาคนไทยให้มีจิตสำนึกสาธารณะร่วมสร้างสรรค์ชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในแต่ละท้องถิ่น พัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน อันเป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้แก่สังคมไทยเพื่อให้ประเทศมีสมรรถนะทางสันติภาพ โดยเป็นพลังทางปัญญา ที่

พัฒนาคน องค์กร สถาบัน และสังคม ให้มีสมรรถนะเพียงพอที่จะดำรงบูรณาภาพของตนเอง และรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์กับโลกภายนอกในยุคโลกาภิวัตน์ให้อยู่ร่วมกันด้วยสันติ และควรปฏิรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวล่วงข้อจำกัดในการวิเคราะห์วิจารณ์ไปสู่การสังเคราะห์จัดการและร่วมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไปเป็นแหล่งความรู้ของประชาชน โดยเฉพาะผลงานวิจัย ที่สามารถไปค้นคว้าเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ทางศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เปิดหลักสูตรการบริหารจัดการภาครัฐด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรปริญญาตรี เน้นคุณธรรมจริยธรรมโดยเปิดให้ นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น (อบต. อบจ. สก. สข.) เข้าศึกษา นอกจากนี้ยังควรจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อประเทศชาติและประชาคมโลก เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชนและของโลก พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน สามารถพัฒนาจิตใจประชาชน เพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตของประชาชน เพื่อให้มีส่วนช่วยเหลือสังคมได้/พัฒนาคุณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐานการอุดมศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับ “ศตวรรษแห่งเอเชีย”

กล่าวโดยสรุปมหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคตยังคงต้องสนองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชปณิธานของรัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้ง 2 ทาง คือ ทั้งทางธรรม และทางโลก เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ เข้าศึกษาโดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับ ปริญญาตรี- โท - เอก สามารถจะเป็นหัวรถจักรทางปัญญานำพาประเทศไทยออกจากวิกฤติทางศีลธรรม เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรม จริยธรรมให้แก่บ้านเมือง จะต้องปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาและจริยธรรมเป็นตัวตั้ง (Wisdom and Virtues Oriented University) เน้นทุกหลักสูตรมีศาสนา 30% เปิดหลักสูตรการบริหารจัดการภาครัฐด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรปริญญาตรี เน้นคุณธรรมจริยธรรมโดยเปิดให้นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น (อบต. อบจ. สก. สข.) เข้าศึกษา นอกจากนี้ยังควรจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อประเทศและประชาคมโลก เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชนและของโลก พัฒนาคุณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐานการอุดมศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับ “ศตวรรษแห่งเอเชีย”

1.2 ควรเป็นแหล่งให้การศึกษาระบิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน เพื่อเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ที่ต้องการความรู้ หรือต้องการเพิ่มวิทยฐานะหรือขาดโอกาส

ในทางอื่นเข้ามาศึกษาได้ ทั้งในระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด เพื่อคณะสงฆ์จะได้สืบสานพระพุทธศาสนาโดยส่งเสริมคุณธรรมในสังคม ตลอดจนเป็นแหล่งให้การศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก รวมทั้งรับผู้จบปริญญาตรี 9 ประโยค มาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ปริญญาเอก รวมทั้งรับผู้จบปริญญาตรี 3 ประโยค เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เป็นต้น ให้โอกาสพระภิกษุสามเณรที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และให้ทุนเรียนต่อระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรี – ปริญญาเอก ซึ่งการเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เน้นวิชาการด้านวิปัสสนากรรมฐาน โดยพิจารณารับพระภิกษุสามเณรตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย คือ พระภิกษุสามเณร 60% คฤหัสถ์ 40% นอกจากนี้ควรพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ สู่ความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาของโลก ทั้ง 3 ระดับคือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลกและสถาบันที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่มหาวิทยาลัยสงฆ์

กล่าวโดยสรุปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรในระดับอุดมศึกษา โดยเป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน ควรเป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เน้นวิชาการด้านวิปัสสนากรรมฐาน นอกจากนี้ควรพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ สู่ความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาของโลก ทั้ง 3 ระดับคือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

1.3 ควรเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษาสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเป็นองค์กรหลักของการบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ โดยมีการบริหารปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยความฉับไว ทำงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยมีความรู้เชิงระบบและทางเทคนิค มีการเสริมวิชาความรู้ทางโลกให้พระภิกษุสามเณรได้เพิ่มความรู้ความสามารถและทันต่อเหตุการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ รวมทั้งให้โอกาสทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้เรียนหนังสือร่วมกัน นอกจากนี้ ควรจัดให้มีโรงเรียนประเภทสาธิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา เพื่อรับเด็กและเยาวชนที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเข้ามาเรียนในระดับมัธยมศึกษา เป็นการผลิตศาสนทายาทป้อนมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาจำนวนพระภิกษุที่น้อยลงและเพื่อให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542 โดยให้วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทใน

การจัดตั้งโรงเรียนสาธิตประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ชื่อว่าโรงเรียนไทยสังฆอุปถัมภ์ เพื่อเป็นสุดยอดของโรงเรียนต้นแบบที่สร้างเด็กดี ให้แก่ประเทศไทย โดยคณะสงฆ์จะต้องมีนโยบายให้พระภิกษุสามเณรเรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยการอุปถัมภ์ของคณะสงฆ์ และให้ถือเป็นวาระแห่งชาติในการสร้างบุคลากรคุณภาพให้แผ่นดิน

กล่าวโดยสรุปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นองค์กรหลักของการบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ โดยมีการเสริมวิชาความรู้ทางโลกให้พระภิกษุสามเณรได้เพิ่มความรู้ความสามารถและทันต่อเหตุการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ ให้โอกาสทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้เรียนหนังสือร่วมกัน ควรจัดให้มีโรงเรียนประเภทสาธิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการผลิตศาสนทายาทป้อนมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาจำนวนพระภิกษุที่น้อยลง รวมทั้งจัดตั้งโรงเรียนสาธิตประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคใต้เพื่อเป็นสุดยอดของโรงเรียนต้นแบบโดยคณะสงฆ์จะต้องมีนโยบายให้พระภิกษุสามเณรเรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

2. การสนองงานคณะสงฆ์

แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ มีประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ติงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีบทบาทในการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ติงาม รักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา โดยเป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์ อบรม ขัดเกลาพระนิสิตนักศึกษาที่เข้ามาเรียนให้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาที่ถูกต้อง เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และมุ่งให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการทำงาน เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ให้พัฒนายิ่งขึ้นไป โดยอาจจัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาอบรมผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางพระพุทธศาสนา และพัฒนาพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาค มีหลักสูตรที่เรียกว่า การจัดการเชิงพุทธ ทั้งในระดับปริญญาตรี โท เอก เพื่อพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ เน้นการปกครองคณะสงฆ์ การนำหลักธรรมาภิบาลที่ดี (Good Governance) ไปใช้ในการปกครอง หลักปฏิสันถาร หลักการบริหารนิยธรรมและสัปปริสธรรม นอกจากนี้ควรเปิดเป็นหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการ เป็นหลักสูตรพิเศษ 1 ปี เป็นหลักสูตรระยะสั้นระดับประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้ เพื่อกลับไปปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองให้เรียบร้อย ติงาม และมีหลักสูตรต่างๆ เพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการ

บริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับ ตลอดจนผลิตพระนักวิชาการ เช่น หลักสูตรสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ เป็นหลักสูตร 1 ปีเป็นการกระจายฐานความรู้ให้แก่พระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณรทั่วไป โดยมีการพัฒนาบุคลากรและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อน เป็น TOT (Training of the Trainer) และควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 โดยเสริมบทบัญญัติให้บทบาทหน้าที่และอำนาจแก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนทายาท

กล่าวโดยสรุปมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา โดยเป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสนองงาน คณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น จัดตั้งสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อให้เป็น ศูนย์กลางการศึกษาอบรมผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนา มีหลักสูตรต่างๆเพื่อรองรับการ พัฒนาศักยภาพของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับ

2.2 ส่งเสริมการศาสนศึกษา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเน้นการจัดการศึกษาตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ซึ่งเป็นหัวใจการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศาสนศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เรื่อง การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม แผนกสามัญศึกษา และแผนกธรรมศึกษา โดยสนับสนุนให้ใช้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสนามสอบ ให้พระนักศึกษาไปเป็นครูสอนในโรงเรียน พระปริยัติธรรม เป็นการสร้างบุคลากรเพื่อบริหารศาสนศึกษา ควรมีการผลิตตำรา พระไตรปิฎก คัมภีร์ ตลอดจนเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบ เพื่อจัดการศึกษาแผนกธรรม และแผนกบาลี สร้างศาสนทายาทให้แก่คณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับมหาเถรสมาคม ในเรื่องการออกกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาขึ้น พื้นฐานของสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแผนกบาลี แผนกธรรมเป็นพื้นฐาน และยังคงส่งเสริมให้ผู้จบการศึกษาแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา มาเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาให้สูงขึ้น โดยส่งเสริมให้มีหลักสูตรปริญญาตรี โท ด้านบริหาร การศึกษา เพื่อให้บัณฑิตที่จบการศึกษามีความรู้ความสามารถไปบริหารจัดการ ศาสนศึกษา เพื่อช่วยงานของคณะสงฆ์ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตร การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาวิชาการพระพุทธศาสนาขึ้นพื้นฐาน ในเรื่องการบริหาร จัดการศึกษาของพระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุสามเณร และประชาชนได้แก่ พระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา ธรรมศึกษาและพระอภิธรรม เพื่อให้หลักสูตร ศาสนศึกษา ครอบคลุม หลักสูตรนักธรรมและหลักสูตรบาลีเพื่อให้เป็นฐานที่ดีของการศึกษาสงฆ์ และสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาทางโลกซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์จะได้นำมาประยุกต์ใช้เป็น หลักสูตรพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ควรมีการปรึกษาหารือกับ

แม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวงเพื่อปรับปรุงหลักสูตรบาลีและนักธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการส่งเสริมการศาสนศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบสร้างศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์ เป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ ตลอดจนส่งเสริมให้มีหลักสูตรปริญญาตรีโท ด้านบริหารการศึกษา เพื่อผลิตบัณฑิตไปบริหารจัดการการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์

2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เพื่อทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ให้สังคมสงบสุข โดยเปิดเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่ออบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ หรือให้ใช้สถานที่ตามวิทยาเขตต่างๆ รวมทั้งให้ครูของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไปเป็นวิทยากรในโรงเรียนฯ ตลอดจนผลิตบัณฑิตให้เข้าสู่กระบวนการของคณะสงฆ์ และจัดส่งพระบัณฑิตออกไปสงเคราะห์การศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ไปสอนเด็กก่อนเกณฑ์ตามโรงเรียนต่างๆ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรพัฒนาบุคลากรที่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนการกุศลของวัดต่างๆ ให้รู้จักคิดและทำงานอย่างเป็นระบบ โดยส่งเสริมให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทำให้บุคลากรเหล่านี้ได้รับการพัฒนา สามารถนำผลงานวิจัยไปพัฒนาโรงเรียนของตนเองได้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเปิดหลักสูตรอภิธรรมบัณฑิตมีศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาสงเคราะห์อีกรูปแบบหนึ่งที่น่าเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ให้ประชาชนมาเรียนหรือเรียนทางไกล หรือเรียนทางไปรษณีย์ มีสาขาทั่วประเทศ โดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้รับรอง รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรสร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นต้น เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนผู้พิการและด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับอานิสงส์จากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผลิตตำราทางด้านศาสนา ให้สอดคล้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้การศาสนศึกษามีผลในเรื่องปฎิบัติ ปฎิเวท เป็นประโยชน์กับวัดตนเอง และทางคณะสงฆ์ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ สงเคราะห์การศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่มีฐานะยากจน ให้เรียนฟรี ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-เอกโดยการสนับสนุนของมหาเถรสมาคมหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมทั้งควรให้การสงเคราะห์ร่วมดำเนินการในเรื่องเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นนโยบายของคณะสงฆ์โดยตรง

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ โดยเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากขึ้น พัฒนาบุคลากรที่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนการกุศลของวัดต่างๆ โดยส่งเสริมให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เปิดหลักสูตรอภิธรรมบัณฑิตมีศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่า

ปริญญาตรี นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ให้ประชาชนเรียนทางไกล มีสาขาทั่วประเทศ สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกาย จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์

2.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยควรสร้างศาสนทายาทอันเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรม และการพัฒนาประชาชนให้มีคุณธรรม นำความรู้ ซึ่งเป็นหัวใจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยบัณฑิตผู้ที่จบการศึกษามหาวิทยาลัยแล้วต้องไปเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติศาสนกิจในชุมชน 1 ปี ตลอดจนมหาวิทยาลัยควรให้การอบรมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อให้ครูพระเหล่านี้ไปเป็นอาจารย์สอนตามโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา แทนสถาบันพระพุทธศาสนา ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้หลักวิชาอย่างเป็นระบบ ให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น เยียวยาสังคมให้สังคมอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนามีความมั่นคง โดยอาจตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างน้อย 3 ช่อง ตลอดจนมีช่องสัญญาณดาวเทียมเป็นของตัวเอง โดยรัฐบาลให้การสนับสนุน และมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นศูนย์รวมคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา เป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก เป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์และวิปัสสนานานาชาติเป็นการฝึกอบรมพระนักศึกษารุ่นใหม่ให้เทศน์เป็นภาษาอังกฤษ และรู้จักการรักษาวัฒนธรรมของพระสงฆ์ไทย และส่งออกไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศโดยทุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และควรจัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ ให้มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศไทยและหาเครือข่ายจากมหาวิทยาลัยทั่วโลกให้มีเครือข่ายความร่วมมืออย่างน้อย 170 แห่ง ใน 83 ประเทศ เพื่อให้มีการเชื่อมโยงการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาไปทั่วโลก และสามารถเป็นองค์กรกลางในการจัดประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยในต่างประเทศทุกปี เช่น สหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศและระดับนานาชาติ โดยคณะสงฆ์และรัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้มากขึ้น

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา แทนสถาบันพระพุทธศาสนา จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างน้อย 3 ช่อง ตลอดจนมีช่องสัญญาณดาวเทียมเป็นของตัวเอง โดยรัฐบาลให้การสนับสนุน เป็นศูนย์รวมคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา เป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก เป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์และวิปัสสนานานาชาติ จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ

2.5 การสนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีบทบาทในการสนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ โดยให้ความร่วมมือคณะสงฆ์จัดเป็นหลักสูตรเพื่อการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ โดยเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร ปบส.ว่าด้วยการจัดภูมิทัศน์ในวัด หรือ จัดเป็นหลักสูตรพิเศษระยะสั้นมี 3 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน ระดับกลางและระดับสูง ฯลฯ และควรเปิดเป็นวิชาเอกในระดับปริญญาตรีเรื่อง พุทธศิลป์ ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการก่อสร้าง เน้นศิลปะที่เป็นไทย การวาดภาพ การออกแบบ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในวัดแบบพุทธ ตลอดจนควรจัดเป็นกิจกรรมของนักศึกษาในโครงการพัฒนาชนบทของพระนักศึกษา เป็นโครงการที่ทำร่วมกับคนในชุมชน ร่วมรักษาสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและไฟฟ้า ขุดหาแหล่งน้ำ ฯลฯ

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์สนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ โดยจัดเป็นหลักสูตรเพื่อการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ และจัดเป็นกิจกรรมของนักศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

2.6 สนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจัดให้มีหลักสูตรด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี เปิดในวิทยาเขตเพื่อช่วยเหลือประชาชน เช่น ชาวเขา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีบทบาทต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ในกรณีอื่น ๆ เช่น สงเคราะห์ คนชราและคนพิการ ผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ หรือโดยประการอื่น ช่วยเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น ช่วยราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยให้การอบรมเยาวชนเกี่ยวกับเรื่อง ยาเสพติด พัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ให้การอนุเคราะห์แก่เด็กกำพร้า เป็นผู้ให้คำปรึกษา (counseling) ให้แก่คนป่วยหนักในโรงพยาบาล ตลอดจนช่วยสงเคราะห์กรณีเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆโดยช่วยเหลือทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ ช่วยฟื้นฟูจิตใจประชาชนที่ ประสบทุกข์ภัย มีการระดมทุนจากเครือข่ายทั่วโลกทั้งในและต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ โดยกำหนดเป็นนโยบายและสร้างความพร้อมเพื่อความยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ในการสนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี เปิดในวิทยาเขต ช่วยฟื้นฟูจิตใจประชาชนที่ประสบทุกข์ภัยและมีการระดมทุนจากเครือข่ายทั่วโลก ทั้งในและต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีประเด็นต่อไปนี้

1.1 ปริมาณการผลิต

ในการผลิตบัณฑิตด้านปริมาณการผลิต มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีภารกิจในการพัฒนาคุณภาพในการผลิตบัณฑิตให้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อสร้างศรัทธาความเชื่อถือ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มจำนวน พระนิสิตนักศึกษา โดยปรับปรุงหลักสูตรให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้มากกว่า 50 สาขาวิชา ที่มีความเชื่อมโยงกับศาสตร์ต่างๆบนพื้นฐานของพุทธศาสตร์ โดยเฉพาะสาขาวิชาที่จะเพิ่มเติมขึ้นใหม่ควรให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งขยายจำนวนรับบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก เพิ่มขึ้น โดยขยายให้มีการเปิดรับคฤหัสถ์ และชาวต่างประเทศที่สนใจในอัตราที่เพิ่มขึ้น โดยยึดอัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์เท่ากับ 60 % : 40% และให้มีอัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้น 20% ทุกปีและให้มีอัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทเพิ่มขึ้น 50% ทุกปี โดยควรมีการพัฒนาคณาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)และมีแผนการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ กล่าวคือ ให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกและนานาชาติเท่านั้น มีการขยายและเปิดหลักสูตรนานาชาติเพิ่มขึ้นในลักษณะที่เป็นสถาบันสมทบ เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ สาขาในต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ศรีลังกา อังการี นอกจากนี้ควรเปิดเป็นวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทยเพื่อรองรับผู้สนใจที่เข้ามาศึกษาจากทั่วโลก เพื่อความเป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก ตามที่องค์กรชาวพุทธของประเทศต่าง ๆ ได้ลงมติให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการผลิตบัณฑิตในด้านปริมาณการผลิต โดยผลิตบัณฑิตให้ดียิ่งขึ้นเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อสร้างศรัทธาและเชื่อถือ ปรับปรุงหลักสูตรให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้มากกว่า 50 สาขาวิชา ขยายจำนวนรับบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก เพิ่มขึ้น โดยขยายให้มีการเปิดรับคฤหัสถ์ และชาวต่างประเทศที่สนใจในอัตราที่เพิ่มขึ้น ให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกและนานาชาติเท่านั้น เปิดเป็นวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทยและเปิดเป็นสถาบันสมทบเป็นสาขาในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมขององค์กร เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องเป็นบัณฑิตที่มีปฏิปทา นำเลื่อมใส อยู่ในพระธรรมวินัย มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ คุณธรรม เพียบพร้อมทั้งวิชาจริยธรรมและความรู้อันเป็นของชาติภูมิ เชี่ยวชาญในศาสตร์ของตนทางด้านพระพุทธศาสนา และมีความรู้สากล รู้จริงรู้ลึก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เข้าใจโลก ไม่หลงในวัตถุ เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยกย่องและเชิดชู

ภูมิปัญญาชุมชน ภูมิปัญญาชาติ และภูมิปัญญาสากล เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณมีความประพฤติที่ดีงาม ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์ตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บอกว่าวิชาสัมปณโณ คือ พร้อมด้วยความรู้และศีลธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่สังคม

นอกจากนี้ รู้จักพัฒนาตนเอง ให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นคนดี คนเก่ง และมีจิตสำนึก รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักอุทิศตนเพื่อบริการสังคมเป็นที่พึ่งของชุมชน สามารถบริหารปกครองและพัฒนาวัดและเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดีเยี่ยม สามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และสามารถปฏิบัติงานและสร้างงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากลสร้างสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี

รู้จักปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” มีการปฏิบัติกรรมฐานตลอดหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้จิตใจและส่งเสริมการกีฬาโดยเข้าร่วมกีฬา สกอ.เกมส์ทุกปี (เฉพาะคฤหัสถ์) โดยก่อนจบการศึกษาจะต้องมีการพัฒนาจิตใจ บังคับให้ปฏิบัติกรรมฐานทุกหลักสูตร คือ ปฏิญญาตรีปีละ 10 วัน ปฏิญญาโท 1 เดือน ปฏิญญาเอกเดือนครึ่ง และให้ออกไปปฏิบัติศาสนกิจ ไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยสอดแทรกความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุกกระบวนรายวิชาเพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จนสามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการผลิตบัณฑิตในด้านคุณลักษณะของบัณฑิตโดยผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ สามารถบริหารปกครองและพัฒนาวัดและเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดีเยี่ยมสามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

1.3 การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรบริหารจัดการผลิตบัณฑิตภายในประเทศอย่างมีคุณภาพ QC(Quality Control) เพื่อเพิ่มปริมาณบัณฑิต เน้นแรงจูงใจที่เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ซึ่งเป็นหลักการเดิมของคณะสงฆ์ที่เน้นสอนนามธรรม แต่รูปธรรมมองไม่เห็นชัดทำให้ขาดแรงจูงใจให้บุคคลเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์และยังไม่ทันต่อการแก้ปัญหาสังคม ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง ควรมีแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งระยะยาว ระยะปานกลางและระยะสั้น เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งทางกายภาพ คุณภาพ และบริการ ให้เป็นแหล่งรวมความรู้และความเชี่ยวชาญวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถชี้นำสังคม ยุติข้อขัดแย้ง เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานสากล ควรมีการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อม

ทั้งสถานที่ ทูบงบประมาณและวิชาการหลักสูตร มีการวางโครงสร้างพื้นฐาน ทั้ง internet เทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต มีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอน ให้เป็นผู้รู้ลึกทางวิชาการ และชำนาญในการสอนพร้อมทั้งมีผลงานทางการวิจัย ตามมาตรฐานเกณฑ์ที่ สกอ.กำหนด ควรมีการพัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ เน้นพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้อำนาจด้านการใช้ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมของชาติ เน้นการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ(ระบบเข้าห้องเรียน) ระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)โดยง่าย และมีการผลิตชุดวิชา เพื่อการเรียนการสอนทางไกลมีการเรียนด้วยระบบ e-learning ตลอดจนมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจะมีการเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของสังคมและหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ โดยมีหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางหลักสูตรทุกสาขาวิชา เน้นผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาโทและเอก ตลอดจนให้มีหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น โดยบูรณาการพระพุทธศาสนาให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ โดยยังคงให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะเพิ่มขึ้น ซึ่งควรจะมีการขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อส่งเสริมให้มีการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการผลิตบัณฑิตในด้าน การบริหารจัดการ ควรผลิตบัณฑิตภายในประเทศอย่างมีคุณภาพ QC มีแผนพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งระยะยาว ระยะปานกลางและระยะสั้น มีการเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่ เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของสังคมและหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ ให้ ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะโดยขยายหลักสูตร สาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

2. การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 ส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเน้นการวิจัยพื้นฐาน เฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ยังไม่มีงานวิจัยมารองรับ เช่น เรื่องเวร เรื่องของกรรม เรื่องการทำบุญ เรื่องพิธีกรรม งานศพ ที่ยึดถือปฏิบัติตามสืบต่อกันมา โดยต้องระมัดระวังและไม่ควรเน้นความขัดแย้ง นอกเหนือจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นหลักอยู่แล้ว เน้นศึกษาวิจัยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก จะต้องมีการสนับสนุนการวิจัยที่รับผิดชอบและวางแผนการ

วิจัยในอนาคตเพื่อพัฒนา การวิจัยพื้นฐานและพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างเป็นระบบ และถูกต้องตาม Research Methodology ตลอดจนจัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (งบจากรัฐหรือผู้มีจิตศรัทธาบริจาค)

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน เน้นการวิจัยพื้นฐาน เฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา พัฒนาการองค์ความรู้จากพระไตรปิฎก มีการวางแผนการวิจัยในอนาคตและจัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.2 ส่งเสริมวิจัยประยุกต์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเชิงประยุกต์ สร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรมของสังคม โดยนำหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงเพื่อพัฒนาประเทศ หรือเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เป็นการยกระดับการเรียนการสอน ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของสงฆ์ และพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ควบคู่กับการประกันคุณภาพโดยสถาบันภายนอก ส่งเสริมให้มีการวิจัยในเรื่องที่เป็นความต้องการของประชาชนโดยตรง โดยเชื่อมโยงความเป็นจริงของสังคมกับหลักวิชาการเท่านั้น และควรมีการส่งเสริมให้มีการวิจัยประยุกต์ที่ทำงานเป็นเครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ/ มีความร่วมมือกับประเทศต่างๆ เพื่อทำการวิจัยพระพุทธศาสนาภาคสนามเช่น เกาหลี ญี่ปุ่น เพื่อการศึกษา ร่องรอยการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ ตลอดจนจัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเชื่อมโยงศาสนาเข้าสู่การพัฒนาประเทศ

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการส่งเสริมวิจัยประยุกต์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรมของสังคม โดยนำหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ทำงานเป็นเครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ มีความร่วมมือกับประเทศต่างๆ เพื่อทำการวิจัยพระพุทธศาสนาภาคสนาม จัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.3 ส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจัดให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ กับทั้งเพื่อนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางธรรม หรือเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยความร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีและสามัญศึกษาทั่วประเทศในการจัดปฏิบัติการวิจัย

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ พัฒนาการเรียนการสอน เผยแผ่

หลักสูตรคำสอน และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีและสามัญศึกษาทั่วประเทศในการจัดปฏิบัติการวิจัย

2.4 ส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงอนาคตให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาวต่อเนื่องประมาณ 10 ปี 20 ปี ให้ทันยุคทันเหตุการณ์ เพื่อการพัฒนาประเทศ สังคมหรือมหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของสังคม นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังควรเน้นวิจัยเพื่อพัฒนาที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์ หรือมาจากภายนอก เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากคนอื่นเพื่อการพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ไม่ใช่เรื่องที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์คิดทำการวิจัยเอง โดยทำการสำรวจความต้องการของคณะสงฆ์หรือสังคม โดยส่งเสริมให้นักศึกษาทำการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน โดยของบประมาณจากองค์การบริหาร ส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นชุมชนรากหญ้าของภูมิภาค

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรพัฒนาวิจัยเชิงอนาคตให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาวเน้นวิจัยที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์และสังคม โดยของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด

2.5 การนำผลการวิจัยมาใช้

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีนโยบายและหลักการให้นำผลงานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมความดี ในพระไตรปิฎก ไปเผยแพร่สู่ประชาชนในประเทศเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน นำเสนอต่อสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ ควรจัดทำโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สากลให้เป็นที่ปรากฏแก่สายตาชาวต่างชาติเช่น จัดทำเป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย 2 ภาษา แดลงข่าวต่อสื่อมวลชนทั้งภายในและต่างประเทศ(ในการประชุมที่ได้รับเชิญ) จัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับนานาชาติ และควร นำเสนอผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการนำผลการวิจัยมาใช้ควรจัดทำโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สากล นำเสนอผลงานวิจัยพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล

2.6 การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรกำหนดเป็นนโยบายในการทำวิจัยของนิสิตนักศึกษา คือให้มีหลักสูตรเข้าไปเป็นส่วนประกอบของผลการวิจัยในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การจัดการศึกษารัฐศาสตร์ ปรัชญา มีการเปรียบเทียบเพื่อที่จะให้นำหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องจัดระบบการวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่เน้นการวิจัย

พัฒนาสถาบัน และให้มีการวิจัยร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรภายนอก ให้มีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างจริงจังต่อเนื่องมีการแลกเปลี่ยนนักวิจัยระหว่างสถาบันอื่นทั้งในและต่างประเทศ มีการศึกษาวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือประเทศนั้นๆ จัดรวบรวมผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่และศึกษาค้นคว้า มีการคัดเลือกวิทยานิพนธ์ดีมาออกเผยแพร่สู่สาธารณชน แต่งตั้งบุคคลจากสถาบันภายนอกโดยเฉพาะสภาวิจัยแห่งชาติ มาร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณากลั่นกรองเรื่องวิจัยที่จะเสนอของบประมาณจากสภาวิจัยแห่งชาติ เพื่อเป็นตัวแทนในการชี้แจงทำความเข้าใจกับสภาวิจัยแห่งชาติ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องตามหัวข้อหลักธรรมที่มหาวิทยาลัยต้องการ เช่น สัญชาติเวก ในพระไตรปิฎก การพัฒนาตามหลักปฏิจจสมุปปาต การใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครอง โดยเฉพาะควรส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลกอย่างน้อยให้ได้ประมาณ 70– 80 % เพื่อให้คณาจารย์ได้ทำวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับทั้งควรนำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอนให้มากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรกำหนดเป็นนโยบายในการทำวิจัยของนักศึกษา ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ จัดรวบรวมผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่และศึกษาค้นคว้า ส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลก อย่างน้อยให้ได้ประมาณ 70 – 80 %

3. การเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

3.1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยให้ถือว่าเป็นภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งจะต้องเน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษา เช่น ให้การอบรมแก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ หรือโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดค่ายพุทธบุตรในวันสำคัญ จัดตั้งพระจริยานิเทศ จัดตั้งชมรมพัฒนาชาวเขาจัดตั้งชมรมร่วมระหว่างนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งและมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับนานาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องจัดให้มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก และควรขยายการบริการ

วิชาการพระพุทธศาสนาให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมผู้นำท้องถิ่นทั่วประเทศ อบรมพระผู้นำชุมชน พระนักเผยแผ่ประจำตำบล จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์การเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเศรษฐกิจพอเพียง จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ รวบรวมฐานข้อมูลและความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนจัดตั้งห้องสมุดพระพุทธศาสนาประจำวิทยาเขต จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ จัดตั้งเป็นสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา วิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูต สถาบันภาษาต่างประเทศเพื่อเผยแผ่ศาสนธรรม วิทยาลัยศาสนศาสตร์ในส่วนภูมิภาคประจำวิทยาเขตต่างๆ สถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา นอกจากนี้ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่างๆ จัดรายการทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ซีดีดีเพื่อให้ธรรมะแก่ประชาชน โดยเฉพาะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ให้คนทั่วโลกเข้าถึงได้ง่ายและจำนวนมาก เช่น ประเทศไต้หวัน ญี่ปุ่น ตลอดจนมีการเชื่อมโยงเว็บไซต์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษา เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องจัดให้มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัย จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ จัดตั้งเป็นสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง

3.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรร่วมมือกับมหาเถรสมาคมจัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปต่างประเทศ ตลอดจนจัดให้มีพระจริยนิเทศในต่างประเทศรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ อาทิ จัดประชุมแลกเปลี่ยนวิชาการนานาชาติระหว่างมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาทั่วโลกเป็นการประชุมที่มีประเทศไทยหรือประเทศอื่นๆเป็นเจ้าภาพ หรือประชุมทางไกลระหว่างประเทศในเทศกาลสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ เป็นการสร้างพันธมิตรกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เช่น เวียดนาม จีน มีการจัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจจะไปเรียนภาษาของประเทศต่างๆทั่วโลก โดยให้เข้าไปอยู่เพื่อศึกษาเรียนรู้ภาษา เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประเทศนั้นๆ เพื่อนำมาเป็น

ประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ (Memorandum of Understanding) ระหว่างมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้เป็นเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดให้มีการใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ นำหลักธรรมและเทปคำสั่งสอนของพระอาจารย์ชื่อดัง เผยแผ่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ ออนไลน์ไปทั่วโลก ผลิตสื่อที่มีคุณภาพเป็นภาษาต่างๆ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังควรจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตต่างประเทศขึ้นเฉพาะ ใ้ส่นองงานคณะสงฆ์มีการพัฒนาหลักสูตรพระธรรมทูตทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ มีการอบรมพระธรรมทูตเพื่อพัฒนาทั้งด้านจิตใจ และด้านการทำงาน จัดส่งพระธรรมทูตออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นพระบัณฑิตที่ผลิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือเป็นพระที่มีจิตอาสาที่จะเข้ามาเป็นพระธรรมทูตเพื่อออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3 เดือน รวมทั้งควรจัดตั้งศูนย์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมสำหรับนานาชาติในประเทศ รวมทั้งเปิดสาขาวิปัสสนากรรมฐานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในต่างประเทศ และจัดตั้งเป็นองค์กร สมาคม ต่างศาสนา เช่น สมาพันธ์ศาสนาโลก เพื่อผูกมิตรกับทุกศาสนาซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน ตลอดจนประสานความร่วมมือกับวัดไทยในต่างประเทศ ทั่วโลก 360 วัด เป็นฐานในการส่งบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์และพระนิสิตนักศึกษาไปศึกษาต่อ โดยผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ ในต่างประเทศ จัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปต่างประเทศ มีการจัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจจะไปเรียนภาษาของประเทศต่างๆทั่วโลก จัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตต่างประเทศขึ้นเฉพาะ จัดตั้งศูนย์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมสำหรับนานาชาติ

3.3 การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับการวางแผนการเผยแผ่และบริการทางวิชาการที่ชัดเจน มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงมีหลักสูตรการเผยแผ่ และหลักสูตรพัฒนาบุคลากร โดยในการเผยแผ่และบริการทางวิชาการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์กำหนดเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอนด้วยนอกจากนี้ควรริเริ่มให้มีโครงการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง กลาง ตัน เกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอก จัดกิจกรรมเผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ เช่น อบรมวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ผู้นำชุมชน โดยจัดเป็นหลักสูตรสำหรับผู้บริหารแบบง่าย ๆ และเน้นใช้กิจกรรมในการฝึกปฏิบัติทางจิตให้มาก

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการเผยแผ่และบริการงานวิชาการในด้านการบริหารจัดการการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ กำหนดเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอน ริเริ่มให้มีโครงการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง กลาง ตัน เกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ

4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

4.1 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรกำหนดเป็นนโยบาย ให้วิทยาเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น หรือเปิดหลักสูตรเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมขึ้นโดยให้เป็นคณะหนึ่งต่างหาก ชื่อ “คณะศิลปะและโบราณคดี” โดยเปิดโอกาสให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้เข้าศึกษาในหลักสูตรนี้ รวมทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขต ให้วิทยาเขตในภาคต่าง ๆ รักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภาคโดยมีห้องพุทธศิลป์ของตัวเองเนื่องจากพุทธศิลป์คือหลักฐานที่เป็นรูปธรรมของความเป็นพระพุทธศาสนา มีพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมศิลปวัฒนธรรมของภาคต่าง ๆ มีการวิเคราะห์เชิงวิชาการทางศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค ฟันฟูวิถีชีวิตของคนไทยให้ชาวต่างชาติเห็นวัฒนธรรมความเป็นไทย เผยแพร่ผลงานไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ ควรจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนไทยให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ ศิลปวัฒนธรรมไทย ควรจัดถวายความรู้พระสังฆาธิการ เรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและศาสนวัตถุ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดลอมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควรมีหลักสูตรรักษาเอกลักษณ์ของชาติ วิชาพุทธศิลป์หลายสาขา เช่น สาขาวิชาพุทธศิลป์กรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ รักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างซ่อฟ้าใบระกาที่ถูกต้อง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตรวจจับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก การประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมเชิงวิเคราะห์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย และควรเป็นผู้นำในการสร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน (พิพิธภัณฑ์พระไตรปิฎก) เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก เพื่อแสดงบทบาทในฐานะที่ประเทศไทยเป็นศูนย์ กลางพระพุทธศาสนาของโลก

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์เป็นนโยบาย ให้วิทยาเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้วิทยาเขตในภาคต่าง ๆ รักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภาคโดยมีห้องพุทธศิลป์ของตัวเอง สร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน เก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก

4.2 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรร่วมมือกับคณะสงฆ์ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น โดยจัดให้มีการประชุมนานาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลกเพื่อสันติภาพโลก ตลอดจนให้พระนักศึกษามีบทบาทในการจัดทำองค์ความรู้ KM (Knowledge Management) เพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ในเชิงความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งควรเชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านศิลปะและโบราณคดีมาให้ความรู้แก่พระนิสิตนักศึกษา

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรร่วมมือกับคณะสงฆ์ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ให้ มากขึ้น ให้พระนักศึกษามีบทบาทในการจัดทำองค์ความรู้ KM เพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรม

4.3 การบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรสร้างสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและจัด ภูมิทัศน์สะท้อนปรัชญาพุทธเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ทางพุทธของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจัดตั้ง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาระหว่างประเทศ ควรเป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริม พระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นความร่วมมือกับประเทศเพื่อน บ้าน ปลูกฝังจิตสำนึกให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยโดยให้ เป็นตัวแทนขยายผลสู่ชุมชนต่าง เช่น อบรมคนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของ ชาติ จัดการแสดงพื้นบ้าน ควรเป็นศูนย์รวมเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุก แขนง ตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการคัดสรรและประยุกต์ ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ช่างงานด้านวิชาการแก่กระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆจัด กิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงเน้นการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการกับทุกภาคส่วนของ สังคม มีการจ้างครูอาจารย์มาสอนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการบริหารจัดการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ควรสร้าง สถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ และเป็นศูนย์รวมเครือข่าย จัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง

แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการบริหารจัดการ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเป็นอิสระและมีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ควร เชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้มาเป็นที่ปรึกษาเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น และใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีวิสัยทัศน์และเป็นประชาธิปไตยสูง คือฟัง เสียงส่วนใหญ่ โดยบริหารแบบที่มงานเป็นองค์คณะบุคคลจากภายนอกและภายใน เน้นเรื่อง การบริหารเชิงธรรมาภิบาล (good governance) คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจรับฟังเสียง สมาชิกทั้งองค์กร ให้คณาจารย์และบุคลากรทุกคนถือเป็นหุ้นส่วนมีส่วนร่วมและมีส่วนได้ส่วนเสียในการ บริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้ระบบการคัดสรรบุคคลอย่างเป็นธรรม การบริหารจัดการวิทยาเขต ควรมีการบริหารแบบกระจายอำนาจให้วิทยาเขตมีอิสระและมีอำนาจในการบริหารจัดการ เพื่อ ความคล่องตัว รวดเร็วและได้ประโยชน์โดยตรง วิทยาเขตมีผู้บริหารของตัวเองมหาวิทยาลัย สงฆ์ควรเป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนที่ให้อำนาจแก่บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุก

ภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการและตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้ควรเป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เป็นหน่วยงานกำหนดยุทธศาสตร์ และเป้าหมายการจัดการศึกษา การวิจัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการฝึกอบรมปฏิบัติ สมาธิ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในทุกด้าน เพื่อให้มีบทบาทต่อคณะสงฆ์และสังคม ซึ่งคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จาก มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดย ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ ปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ตลอดจนร่วมปรับปรุงการศึกษาสงฆ์ให้เป็น มาตรฐานเดียวกัน มีการออกข้อสอบชุดเดียวกัน ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ ตั้งแต่ ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา ให้การศึกษาสงฆ์มีความสอดคล้องกัน ส่วนด้านการบริการสังคม เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผู้นำชุมชน ผู้นำ ท้องถิ่น หลักสูตรอบรมศีลธรรมให้แก่ครู/เยาวชนทั่วประเทศ และที่สำคัญ คือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควร เป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก เป็นเหมือนศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ทั่ว โลกที่ให้ต่างประเทศมาทำวิจัยในประเทศไทย เป็นการรวมคนเก่งทั่วโลกมาทำวิจัยแทนคนไทย เช่น ทำ union catalog เรื่องพระไตรปิฎกทุกภาษา ยกกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับ อินเตอร์หรือนานาชาติเปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนได้ทุกประเทศ เป็นมหาวิทยาลัยที่คนทั่ว โลกสามารถหาประโยชน์ทางวิชาการได้โดยไม่ต้องลงทุนมาก สร้างพันธมิตรทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ มีการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ เป็นนักประยุกต์ คือ ประยุกต์พุทธศาสตร์เข้ากับ สรรพศาสตร์ทั่วโลก

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านรูปแบบการ บริหารจัดการควรเป็นอิสระและมีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งเป็นมหาวิทยาลัย ของปวงชนที่ให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วม บริหารจัดการและตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีส่วน ร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ตลอดจนร่วมปรับปรุง การศึกษาสงฆ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ยกกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือ นานาชาติเปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนได้ทุกประเทศ

2. งบประมาณ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรบริหารงบประมาณจากหลายทิศทางเพื่อความก้าวหน้าของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ กล่าวคือ ควรใช้งบจากทุนทางสังคม คือ ความศรัทธาของคนบริจาคเป็นส่วน ใหญ่ (ใช้งบจากรัฐ 40%จากเงินบริจาค 60%)โดยการสร้างศักยภาพครูอาจารย์ให้เป็นที ศรัทธาและยอมรับของสังคมให้เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจัดหารายได้เอง เช่น รับบริจาค ทอดผ้าป่า เปิดการศึกษาภาคพิเศษและควรมีการจัดตั้ง กองทุนพุทธศาสนศึกษา โดยร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดในการจัดหากองทุนเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา การวิจัย เป็นการระดมทุนจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการจัด

การศึกษา เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่วงการศึกษาระพุทธศาสนา เนื่องจากในปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับงบจากรัฐบาลในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐซึ่งไม่เพียงพอรัฐบาลควรให้การอุปถัมภ์การจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาทุกระดับและทุกประเภทอย่างทั่วถึง และเพียงพอ เพื่อให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้พัฒนาและมีเสรีภาพในการคิดนอกรอบ เช่น เปิดหลักสูตรการศึกษาสนองนโยบายรัฐเพื่อพัฒนาประเทศ หรือ หลักสูตรนานาชาติ

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านงบประมาณ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรใช้งบจากทุนทางสังคม งบจากรัฐบาล จัดหารายได้เอง จัดตั้งกองทุนพุทธศาสนศึกษา ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้พัฒนาและมีเสรีภาพในการคิดนอกรอบ

3. บุคลากร

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรบริหารบุคลากรโดยพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่มาตรฐานของรัฐ เช่น วิชยฐานะของบุคลากร ความเป็นมาตรฐานในเรื่องคุณวุฒิ เรื่องการศึกษา เรื่องการปฏิบัติ ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรสายการสอนทั้งในด้านคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ทักษะการใช้ภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาสากล หรือภาษาต่างประเทศอื่น ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และสมรรถนะด้านการสอน การวัดผล การวิจัย และความสามารถในการคิดเชิงวิชาการ เชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกัลยาณมิตรและแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน มีศักยภาพ เป็นคนที่มีคุณภาพ ทำงานด้วยความทุ่มเท ซึ่งควรจัดตั้งเป็นกองทุนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อดำเนินการบริหารจัดการพัฒนาบุคลากร นอกจากนี้ ควรเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีคุณวุฒิตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะในระดับปริญญาเอก ให้เพิ่มมากขึ้น เป็น 25:60:15 จากที่กำหนดไว้ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีสัดส่วนปริญญาเอก : โท : ตรี เป็น 30:60:10 โดยใช้วิธีการคัดสรรอย่างโปร่งใสไม่เล่นพรรคเล่นพวก กับทั้งควรเพิ่มอัตรากำลังโดย ใช้ทุนทางสังคม คือ เปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธา อาสามาเป็นอาจารย์เพื่อถวายเป็นความรู้ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนบุคลากรสายวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในและต่างประเทศ หรืออาจใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอเพราะเปิดสาขาวิชาการจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในด้านบุคลากร พัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่มาตรฐานของรัฐ ควรจัดตั้งเป็นกองทุนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อดำเนินการบริหารจัดการพัฒนาบุคลากร กับทั้งควรเพิ่มอัตรากำลังและใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอ

4. นวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรพัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล Virtual Classroom หรือ Virtual Campus ระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกล (Teleconference) เป็นระบบการเรียนการสอน โดยระบบคอมพิวเตอร์ การสอนแบบออนไลน์จากห้องเรียนส่วนกลางถ่ายทอดไป

ยังวิทยาเขตและสามารถถอยย้อนกลับมาได้ เป็นห้องเรียนเสมือนจริง เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลกใช้กันนอกจากนี้ควรพัฒนาให้มีระบบการจัดการเรียนสอนทางไกลโดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-learning) เป็นการเรียนการสอนบนเว็บไซต์ เรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) หรืออินทราเน็ต (Intranet) เป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนที่ไหน เวลาใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัด โดยควรสนับสนุนการบริหารและการจัดการศึกษาโดยจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-Library) ให้บริการในระบบ e-library กระจายการศึกษาไปยังทั่วโลก ตลอดจนควรให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ในโลกยุคสารสนเทศซึ่งเป็นสังคมไร้พรมแดน เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ได้ง่าย โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เรียนรู้นวัตกรรมใหม่ ๆ (Innovation) ที่มีมูลค่าสูง จากนักคิดอนาคต (Futurists) ควรปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและการบริหารสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มีเครือข่ายเชื่อมโยงส่วนกลางและวิทยาเขต ติดตั้งระบบ Super computer สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นแม่ข่ายในการเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาทั่วโลก มีการร่วมมือกับเครือข่ายในระดับอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ แลกเปลี่ยนความรู้ ความถนัด ความเชี่ยวชาญใน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านเทคโนโลยี เพื่อรองรับ IT ในทศวรรษหน้า รวมทั้งควรจัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนรู้อะพัพุทธศาสนา ให้มีนวัตกรรมการเรียนการสอนทันกับเทคโนโลยีต่าง ๆ ตลอดจนมีระบบควบคุมและตรวจสอบการใช้ระบบอย่างรัดกุมเพื่อป้องกันการใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ควรพัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล Virtual Classroom หรือ Virtual Campus ให้มีระบบการจัดการเรียนสอนทางไกล จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-library) ให้บริการในระบบ e-library กระจายการศึกษาไปยังทั่วโลก จัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนรู้อะพัพุทธศาสนา และมีระบบควบคุมและตรวจสอบการใช้ระบบอย่างรัดกุมเพื่อป้องกันการใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

- 1) ควรเน้นการจัดการศึกษาตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่า ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ซึ่งเป็นหัวใจการศึกษาทางพระพุทธศาสนา
- 2) ควรการเปิดโอกาสให้นักการเมืองตั้งแต่ อบต. อบจ. มีโอกาสได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากที่สุด เพราะจะเป็นประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติและแก่โลกเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อให้นักการเมืองทั้งหลายได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้น

3) ควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลกและสถาบันที่คล้ายคลึงกันในต่างประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่มหาวิทยาลัยสงฆ์

4) ควรชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์มีความสำคัญและได้เปิดโอกาสให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ และให้คฤหัสถ์เป็นนิสิตปริญญาตรี โท เอก รวมทั้งให้โอกาสนิสิตจากต่างประเทศทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้ามาศึกษาเป็นจำนวนมาก

5) ควรประสานความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพราะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการในเรื่องนี้โดยตรง โดยเน้นการทำงานร่วมกันเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนสิ้นเปลืองทรัพยากร

6) ควรยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มีบทบาทในการศึกษาพระพุทธศาสนาในเอเชียหรือโลก

7) ควรถือเป็นวาระแห่งชาติในการสร้างบุคลากรคุณภาพให้แผ่นดิน

8) ควรให้พระภิกษุสามเณรตระหนักในคุณค่าของชีวิต

9) ควรจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับกระทรวงวัฒนธรรมเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ทางการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้นเพราะเด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ถ้าต้องการให้ผู้ใหญ่ปกครองบ้านเมืองมีคุณธรรมก็ต้องสร้างเด็กในปัจจุบันให้มีคุณธรรมก่อน

2. การสนองงานคณะสงฆ์

1) ควรร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพราะมีสถาบันพระสังฆาธิการ จึงควรมาต่อยอดการทำงานร่วมกัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ ดูแลเรื่องหลักสูตร เนื้อหาการจัดการเรียนฝึกอบรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดูแลจัดการเรื่องสถานที่และงบประมาณเชื่อมโยงกับนโยบายของมหาเถรสมาคม

2) ต้องพัฒนาบุคลากรและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อน เป็นTOT (Training of the Trainer)

3) ต้องปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์โดยเสริมบทบัญญัติให้บทบาทหน้าที่และอำนาจแก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนทายาท

4) ควรเร่งรัดบทบาทการสนองงานคณะสงฆ์ให้เกิดมากขึ้นและกำหนดเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

5) ควรเน้นความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แม่กองธรรมแม่กองบาลี เพราะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย

6) ควรปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในส่วนของการจัดการศึกษาสงฆ์

7) ควรทำความเข้าใจให้คณะสงฆ์รับทราบพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

8) ควรให้กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นตัวกลางในการจัดประชุมสัมมนาระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งกับสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรม

9) ควรเน้นการดำเนินการเรื่องเด็กก่อนเกณฑ์เพราะปัจจุบันพระสงฆ์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นนโยบายของคณะสงฆ์โดยตรง

10) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการสนองงานคณะสงฆ์

11) ควรเน้นความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและคณะกรรมการของศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุสามเณรซึ่งดูแลพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการกำกับดำเนินนโยบายและงบประมาณ

12) ควรมีกฎหมายคณะสงฆ์ออกมารองรับบทบาทนี้เพื่อความชัดเจนในการทำงานระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับคณะสงฆ์

13) คณะสงฆ์และรัฐบาลควรเห็นความสำคัญในเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพราะถ้าคณะสงฆ์และรัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้มากแล้ว การทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของมหาวิทยาลัยสงฆ์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

14) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรจัดเป็นหลักสูตรพิเศษระยะสั้น อาจมี 3 ระดับ คือ ระดับ พื้นฐาน ระดับกลางและระดับสูง

15) ควรพิจารณาศึกษาพระธรรมวินัยของสงฆ์เกี่ยวกับการก่อสร้างและกิจ อันควรทำของสงฆ์ให้ชัดเจนก่อนให้การสงเคราะห์

16) รัฐบาลโดยกระทรวงวัฒนธรรมควรหาทางเพิ่มงบประมาณให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเปิด“คณะศิลปะและโบราณคดี” ขึ้นโดยเฉพาะในวิทยาเขตต่างๆควรมีอย่างน้อยภาคละ 1 วิทยาเขตที่สอนหลักสูตรนี้

17) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรกำหนดเป็นนโยบาย และให้พระสงฆ์ต้องทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ซึ่งจะเข้าใจประชาชนมากยิ่งขึ้น

18) ควรจัดหลักสูตรการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพิ่มเติมในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ซึ่งมีวิสัยที่จะทำได้ ข้อสำคัญคืองบประมาณในการใช้จ่าย ถ้ากระทรวงวัฒนธรรมให้การอุปถัมภ์งบประมาณคงไม่มีปัญหา

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1) ใน 50 สาขาวิชาของหลักสูตร ควรเน้นความเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆบนพื้นฐานของพุทธศาสตร์

2) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเตรียมความพร้อมและระลึกถึงความเป็นพุทธศาสนาเถรวาท รวมทั้งความเป็นไทยของตนเองเพื่อทำให้สังคมยอมรับในวงกว้าง

3) ควรเน้นการฝึกปฏิบัติให้มากกว่า เน้นปรียัติ (ความรู้เชิงทฤษฎีเชิงโลก) การศึกษาพระพุทธศาสนาควรเน้นการปฏิบัติให้มากเพราะผู้ปฏิบัติมากจึงจะมีความเชี่ยวชาญ และรู้จัก รู้จริง

4) ควรลดความคาดหวังคุณสมบัติของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้อยู่ในระดับปกติของความเป็นจริงของคนดีธรรมดาที่พึงทำได้จริง

5) ผู้นำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรยึดถือเรื่องคุณภาพการศึกษาและคุณภาพบัณฑิตเป็นผลผลิต Out put ที่สำคัญสูงสุด

๖) มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งควรเปิดสอนภาษาบาลีให้แก่นิสิตนักศึกษา คฤหัสถ์โดยพัฒนาการสอนบาลีให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ให้อย่างน้อยต้องมีความรู้บาลี ประโยค 6

2. การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1) ควรทำวิจัยที่เป็นวิจัยจริง ๆ และถูกต้องตาม Research Methodology และวิจัยที่ประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ชีวิตจริงให้มาก ประชาชนจะได้ประโยชน์ ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ทางศาสนาภาคปฏิบัติมากขึ้น

2) งานวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจะเน้นหลักการจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นหลักอยู่แล้ว ต้องยึดหลักให้มั่นถ้าวิจัยอย่างผิวเผินและเพี้ยนไปจะเป็นอันตราย

3) เน้นวิจัยเชิงบูรณาการให้มากขึ้น

4) ควรจัดงบประมาณให้การสนับสนุนงานวิจัยและถือเป็นนโยบาย

5) ควรสนับสนุนการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

6) ควรร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีและสามัญศึกษาทั่วประเทศในการจัดปฏิบัติการวิจัย

7) ควรนำผลงานวิจัยต่างๆและวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก มาตีพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวาง

8) ควรร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานเชิงสังคม อื่นๆในการทำวิจัย

9) ควรส่งเสริมอย่างจริงจังต่อเนื่องและมีการแลกเปลี่ยนนักวิจัยทำงานร่วมกับสถาบันอื่นๆทั้งในและต่างประเทศ

3. การเผยแพร่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1) ควรเชื่อมโยงเว็บไซต์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักเรียนพระปริยัติธรรมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2) การทำห้องสมุด E-library ควรมีนักเทคโนโลยีสารสนเทศให้พร้อม

3) ควรประสานความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ดูแลวัดไทยในต่างประเทศทั่วโลก 360 วัดเป็นฐานในการส่งบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์และพระนิสิตไปศึกษาต่อ

4) ควรจัดหลักสูตรสำหรับผู้บริหารแบบง่าย ๆ และเน้นการฝึกปฏิบัติทางจิตให้มากเน้นใช้กิจกรรมในการฝึกปฏิบัติ

4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1) ควรร่วมมือกับพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัดและวัฒนธรรมประจำอำเภอในการส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

2) มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งควรเชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านศิลปะและโบราณคดีมาให้ความรู้แก่พระนิสิตนักศึกษา

3) ควรกระตุ้นให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ชุมชน องค์กรเอกชนมีความเห็นร่วมกันในเรื่องนี้

แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งควรเชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้มาเป็นที่ปรึกษาเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นเพราะถ้านิสิตนักศึกษามีความรอบรู้ อาจทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ พัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

2) ร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดในการจัดหากองทุน

3) รัฐบาลควรมองเห็นความสำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ควรสนับสนุนให้จริงจังและต่อเนื่อง

4) ร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดรวมทั้งอบต.อบจ.ในการขอรับการส่งเสริมสนับสนุน

5) เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องสร้างบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ และควรพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีความคิดริเริ่มให้มากขึ้น จึงจะทำให้การบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ดำเนินไปด้วยดี

6) ควรมีระบบควบคุมและตรวจสอบการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรัดกุมเพื่อป้องกันการใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์สาระและการวิจัยเชิงอนาคต มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

การดำเนินการวิจัย นำเสนอตามวัตถุประสงค์ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ตามลำดับดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร(Content Analysis)เป็นเนื้อหาการวิเคราะห์ข้อมูลได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแบ่งได้ 5 ยุค คือ ยุค พระราชปณิธาน พ.ศ. 2432 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489 ยุคการมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ยุครับรองวิทยฐานะพ.ศ. 2527และยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และผู้บริหารในส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) 17 แห่ง และกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง และในส่วนภูมิภาค(วิทยาเขต) 17 แห่ง ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 577 รูป/คน เพื่อสำรวจข้อมูลความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้รับการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity)จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ดัชนีความสอดคล้องกันระหว่างข้อคำถามแต่ละจุดประสงค์หรือ ค่า IOC > .5 และตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับคณาจารย์และผู้บริหารในวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 30 รูป/คนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์หาความเที่ยง (Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค(Coefficeint Alpha's Chronbach) (Chronbach ,1970: 161) ได้ความเที่ยงเท่ากับ 0.9836

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จากผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi

Futures Research) จำนวน 3 รอบ ได้แก่ รอบที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 24 รูป/คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้สอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โครงสร้างการสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบคุณภาพความครอบคลุมของเนื้อหาจากอาจารย์ที่ปริญญานำผลสรุปจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละข้อมาจัดหมวดหมู่เพื่อสร้างแบบสอบถามในรอบที่ 2

รอบที่ 2 และรอบที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเดิม จำนวน 24รูป/คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามทั้ง 2 ชุดโดยแบบสอบถาม ได้รับการตรวจสอบคุณภาพความครอบคลุมของเนื้อหาจากอาจารย์ที่ปรึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลหาค่ามัธยฐาน ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่ 1 และ 3 เพื่อวิเคราะห์และสรุปผลนำมาเขียนเป็นความเรียงเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยผู้วิจัยจัดทำร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 แล้วนำร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์พร้อมข้อมูลที่ได้จากเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ให้ผู้เชี่ยวชาญ 6 รูป/คน ตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสม จนได้แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

จากวิธีการดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสรุปได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ได้แก่ กฎหมาย จดหมายเหตุ พระราชบันทึก พระราชหัตถเลขา ราชกิจจานุเบกษา หนังสือสั่งการ เอกสารราชการ เอกสารส่วนบุคคล รายงานประจำปี วารสาร หนังสือทั่วไป หนังสือที่ระลึก เอกสารประชุมสัมมนา จุลสาร วิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและจำแนกข้อมูล ตามยุคสมัยและสรุปเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในแต่ละยุค ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวม 5 ยุค โดยแต่ละยุคจะนำเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์และบทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในด้านผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา การเผยแผ่และบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รายละเอียดสรุปได้ดังนี้

ยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432

บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทเป็นสถานที่อบรมพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองนำมาฝากไว้เพื่อให้ได้รับการศึกษาในวิทยาการต่าง ๆ และได้ช่วยคณะสงฆ์ผลิตศาสนทายาท สืบต่อพระพุทธศาสนาให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรม เป็นการสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง

บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทเป็นไปตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือใช้เป็นทีศึกษเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง เฉพาะพระภิกษุสามเณร ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและฝ่ายคณะมหานิกายและให้การอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

ส่วนภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ การผลิตบัณฑิตเป็นไปตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมชั้นสูง เฉพาะพระภิกษุสามเณร ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย เพื่อช่วยคณะสงฆ์ผลิตศาสนทายาท สืบต่อพระพุทธศาสนาให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีความรู้ทางพระปริยัติธรรมอันเป็นการสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง ตลอดจนใช้เป็นทีให้การอบรมสั่งสอน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ส่วนงานด้านวิจัยยังไม่พบว่ามิจงานวิจัย สำหรับด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มีบทบาทในการบริการทางวิชาการแก่สังคมเป็นอย่างดีโดยใช้พระภิกษุสามเณรและวัดหัวราชอาณาจักรเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อส่งครูพระ ออกไปสอนในโรงเรียนหัวเมืองต่าง ๆ

ในส่วนที่แตกต่าง คือ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ต่างดำเนินการตามความเหมาะสม เช่น มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ เน้นส่งเสริมให้มีการใช้ตำราพระปริยัติธรรมเป็นภาษาไทย ในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ส่วนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ รักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยรักษาทำนองเทศน์มหาชาติและสวดมนต์แบบมหานิกายตามแบบโบราณ

ยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489

บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย อันเป็นการสนองพระราชประสงค์เดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้จัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ในการเรียนการสอนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ส่วนหนึ่งเป็นการสนองงานคณะสงฆ์

บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทเปิดการสอนในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2489 -2490 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน มีการจัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรไม่จำกัดนิกาย เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา

ส่วนภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ ได้ผลิตบัณฑิตเปิดการสอนในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันโดยมีการจัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ หลักสูตรระดับต่ำกว่าอุดมศึกษามี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมศึกษา(มัธยมต้น)โรงเรียนบาลีอบรมศึกษา กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา (มัธยมปลาย)โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ใช้เวลาศึกษา 4 ปี และออกไปปฏิบัติงานอีก 1 ปี โครงสร้างของหลักสูตรระดับปริญญาตรี เน้นหนักทางด้านภาษาและสังคมศาสตร์ ไม่มีวิชาเอกและวิชาโท ด้านการวิจัย ยังไม่มีผลงานปรากฏ ส่วนด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มีการจัดทำนิตยสารเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาจัดส่งพระนิสิตนักศึกษาและอาจารย์ไปเผยแผ่ศาสนธรรมในต่างจังหวัด และต่างประเทศ ตามที่มีผู้ยื่นความประสงค์ขอมา ส่วนด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมยังไม่เด่นชัด แต่อยู่ในลักษณะปลูกฝังศิลปวัฒนธรรม ในรูปการเรียนการสอนแต่ละรายวิชา

ยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512

บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทอยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคมตามคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นผู้กำหนดนโยบายระดับสูง จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สนองงานคณะสงฆ์โดยตรง

บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทมีการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรหลายครั้ง เป็นการปรับปรุงทั้งสาขาวิชา และจำนวนหน่วยกิต ตลอดจนคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา และวิธีการประเมินผลการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากลและมีการขยายสาขาออกไปทั่วในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด รวม 8 แห่ง จัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา เพื่อปรับพื้นฐานการศึกษาวิชาสายสามัญให้ได้มาตรฐานเป็นอันเดียวกันและเพื่อเพิ่มปริมาณนักศึกษาให้มากขึ้น. นอกจากนั้นยังเป็นการกระจายสถานศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาไปยังต่างจังหวัด เป็นการประหยัดรายจ่ายของผู้ศึกษา และช่วยเหลือผู้มีโอกาสน้อยทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ

ส่วนภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ ในปี พ.ศ. 2512 ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 กำหนดให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งขึ้นอยู่กับสังกัดของมหาเถรสมาคม มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นผู้กำหนดนโยบายระดับสูง มีการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรชั้นปริญญาตรีครั้งใหญ่ คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา และวิธีการประเมินผลการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากล มีการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยจัดทำนิตยสาร วารสาร เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและจัดสอนภาษาบาลีภาคพิเศษแก่คฤหัสถ์และแม่ชี การทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ ได้จัดหลักสูตรปริญญาตรีให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

ส่วนข้อแตกต่างพบว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการใช้ระบบหน่วยกิตในระดับบาลีอุดมศึกษา เป็นแห่งแรกในประเทศไทย มีการจัดตั้งคณะครุศาสตร์และพัฒนาแผนกอบรมครูศาสนศึกษา จนยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูศาสนศึกษาในปี พ.ศ. 2512 ขณะที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการกระจายสถานศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาไปยังต่างจังหวัด เป็นการประหยัดรายจ่ายของผู้ศึกษา และช่วยเหลือผู้มีโอกาสน้อยทางการศึกษา ส่วนการทำวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อวิจัยงานทางพระพุทธศาสนา เป็นการเริ่มงานวิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผน และได้เริ่มตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขึ้นมาใหม่เป็นภาษาบาลีใช้อักษรไทยเพื่อความสะดวกแก่การอ่านและค้นคว้า

ยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527

บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ ยุคนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาท จัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบสากล และเป็นสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์ธรรมยุติกายและมหานิกายตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รับภาระดูแลด้านการศึกษาของสงฆ์ในจำนวนมากกว่าสามแสนรูป เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก มุ่งผลิตพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในวิชาการพระพุทธศาสนาและวิชาการทางโลกที่เหมาะสม โดยจัดหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาและระดับต่ำกว่าปริญญาเพื่อเตรียมพินความรู้แก่พระภิกษุสามเณร โดยการจัดการศึกษาอยู่ภายใต้การบริหารงานตามนโยบายของคณะสงฆ์คือต้องผ่านคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ จึงเป็นการสนองงานคณะสงฆ์โดยรวม

บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่รัฐให้การรับรอง และ เปรียญธรรม 9 ประโยค ให้เท่ากับปริญญาตรีของฝ่ายราชอาณาจักร

นับเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ เติบโตอย่างรวดเร็ว มีการขยายโอกาสทางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาระดับสูงทั้งแก่พระภิกษุและประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรก ขยายวิทยาเขต ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ส่วนการบริหารงานต้องเกี่ยวข้องกับคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านนโยบายสูงสุดและแผนการจัดการศึกษาซึ่งมีกรมการศาสนาเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาคือ มหาวิทยาลัยไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้การประสานงานกับวิทยาเขตมีปัญหา และพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 ยังรับรองวิทยฐานะเฉพาะปริญญาตรี ไม่รับรองวิทยฐานะปริญญาโทที่เปิดสอนแล้วนั้น มหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาเอก

ส่วนภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือนับเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล และทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เติบโตอย่างรวดเร็ว แม้ว่าการบริหารการศึกษาต้องดำเนินงานตามนโยบายของคณะสงฆ์ คือ ต้องผ่านคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 ยังไม่มีการรับรองสถานะภาพความเป็นนิติบุคคลของมหาวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงทำให้ไม่สามารถขยายการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกได้ งานด้านวิจัยและพัฒนา ยังคงไม่มีผลงานวิจัยมากนัก ส่วนด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้จัดหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัย และในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์ มีรายวิชาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย

ส่วนข้อแตกต่าง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระให้บริการการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่บรรพชิตและผู้สนใจทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ไปเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานตามสถานที่ต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนซึ่งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับทำการศึกษาค้นคว้าหลักวิชาการทางศาสนาทุกสาขา จัดตั้งสำนักธรรมวิจัยมีกิจกรรมบริการคือบรรยายธรรมแก่ประชาชนทุกวันธรรมสวนะและวันอาทิตย์

ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 - ปัจจุบัน

บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาทส่งเสริมงานของคณะสงฆ์ ได้จัดหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะขององค์กรทางพระพุทธศาสนาและศาสนบุคคลของคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถในการจรโลงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป โดยพัฒนาพระสังฆาธิการและพระนิสิตนักศึกษาให้เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาจิต ผสมผสานกับประสบการณ์ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานสนองงานของคณะสงฆ์และบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ยุคนี้พบว่าทั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาท คือ เปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และได้มีการพัฒนาในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาโดยเปิดรับคฤหัสถ์ให้เข้ามาศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก พร้อมทั้งได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ระดับอุดมศึกษาสำหรับสตรีโดยเฉพาะขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรก คือ มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอกทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเสริมการจัดการเรียนการสอนครอบคลุมพื้นที่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ส่วนภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีบทบาทและภารกิจในทุกด้านที่คล้ายคลึงกัน คือ ได้มีการพัฒนามหาวิทยาลัย ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่ตามเกณฑ์มาตรฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) โดยเปิดรับพระภิกษุสามเณร ให้เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก และในปีพ.ศ. 2543 ได้เปิดรับนักศึกษาคฤหัสถ์เข้าศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาเป็นครั้งแรก และในปีพ.ศ. 2549 ได้เปิดหลักสูตรปริญญาเอก เป็นครั้งแรก ส่วนงานวิจัยได้เร่งรัดการพัฒนางานวิจัยพื้นฐานเชิงลึก เพื่อสร้างองค์ความรู้ ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนและใช้แก้ปัญหาสังคม จัดตั้งศูนย์บริการวิชาการ ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปในด้านต่างๆ เน้นขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและท้องถิ่นแบบเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาด้านจิตใจ เผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อต่างๆ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ขยายฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมนานาชาติ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เน้นให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์ฆราวาสมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้บรรลุตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนข้อแตกต่าง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ระดับอุดมศึกษาสำหรับสตรีโดยเฉพาะขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรก คือ มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย แต่ต่อมาภายหลังมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการก่อตั้งสวีกาลิขาลัย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อส่งเสริมการบรรลุนิพพาน ตามอุดมคติของพระพุทธศาสนา คือ การมีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ โดยพัฒนาตนให้พ้นทุกข์เพื่อสร้างสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข พ้นทุกข์ร่วมกัน

สำหรับการศึกษาเอกสารพบว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีแนวโน้มของบทบาทและภารกิจในทุกด้าน ดังนี้

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1. ต้องการให้เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ขยายโอกาสทางการศึกษาผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศและมีการขยายห้องเรียนออกสู่ภูมิภาคตามความต้องการของผู้เรียน

2. ต้องการเป็นศูนย์กลางแห่งภูมิปัญญาโลกตามแนวพระพุทธศาสนา โดยจะจัดตั้งวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางชุมชนใหม่ เป็นแหล่งฝึกอบรมและพัฒนาจิตใจของประชาชน เป็นวัดและชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นตัวอย่างตามคติในพระพุทธศาสนาให้แก่วัดต่างๆ

3. ต้องการผลิตบัณฑิตเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทางสังคมศาสตร์ และมีคุณภาพทั้งด้านความรู้และความประพฤติ ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดและจรจรโลงพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

4. ต้องการจัดตั้งสถาบันวิชาการพระพุทธศาสนา “สถาบันพระจอมเกล้าเฉลิมพระเกียรติ” เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม

5. ต้องการจัดตั้งกองทุนวิจัยและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและสร้างนักวิจัยมืออาชีพ โดยนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์

6. ต้องการจัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ สถาบันภาษา รวมทั้งจัดทำโครงการบริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลาย

7. ต้องการขยายและให้มีศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ในวิทยาเขตต่างๆ เน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ต้องการปรับปรุงและพัฒนาส่วนงานระดับคณะและภาควิชา พัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อรองรับการจัดการศึกษาลัทธิสุทธภาษาต่างประเทศทุกระดับ โดยเปิดสอนหลักสูตรและสาขาวิชาที่เป็นการศึกษาเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรและสาขาวิชาที่ไม่มีในสถาบันการศึกษาอื่นๆ เช่น สาขาวิชาธรรมบาลี สาขาวิชาพุทธจริยศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการวัด สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยส่งเสริมสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

2. ต้องการสร้างวิทยาลัยพุทธศาสนศึกษานานาชาติ (International Buddhist Studies College) ให้เป็นสถานศึกษาและวิจัยของคนทั่วโลก ที่ใช้ภาษาต่างๆ ยกเว้นภาษาไทย

3. ต้องการเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเฉพาะทางและการฝึกอบรมชั้นสูงแก่พระวิปัสสนาจารย์ เป็นแหล่งผลิตพระวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

4. ต้องการเป็นศูนย์รวบรวมและผลิตสื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

5. ต้องการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนเฉพาะทาง ด้วยระบบการศึกษาทางไกลทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น

6. ต้องการพัฒนาและยกระดับสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ให้เป็นศูนย์ประสานและทำวิจัยด้านพระพุทธศาสนานานาชาติ

7. ต้องการเป็นแหล่งบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและคณะสงฆ์

8. ต้องการขยายงานทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมให้ครอบคลุมทั่วทุกวิทยาเขต และเชื่อมโยงทั่วโลก

2. การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์
ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหาร และคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง และวิทยาเขต 17 แห่ง โดยใช้แบบสอบถามความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ สรุปผลได้ดังนี้

บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรให้เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลและความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง มีบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะที่มีรากฐานมาจากพระพุทธ ศาสนา พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ และสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลกสร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป ให้มีบทบาทในการสร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อ ปวงชน เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน ให้มีบทบาทในการสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยให้ประจักษ์ต่อสังคม สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing) และให้เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้กับบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัย

บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรรับสนองงานคณะสงฆ์ โดยทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เช่น จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ

ส่งเสริมให้สังคมสงบสุขและจัดกิจกรรมระดับชาติและนานาชาติ ให้การศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนามีความมั่นคง เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาสนองงานคณะสงฆ์ เป็นแหล่งเผยแพร่พระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้นทำหน้าที่เยียวยาสังคมแทนสถาบันพระพุทธศาสนา ให้สังคมอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์ มีการประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์เพื่อจรรโลงและสืบสานพระพุทธศาสนา พัฒนาหลักสูตรต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคม โดยใช้วิชาการอย่างเป็นระบบ และควรมีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน ช่วยเหลือประชาชนเมื่อประสบทุกข์ภัย

ภารกิจในด้านการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเน้นภารกิจในการสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆ โดยสอดแทรกความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุก กระบวนรายวิชาเพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ให้ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำด้านจิตใจและมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ให้บัณฑิตเป็นคนดีของสังคม รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี สนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาและ พัฒนาหลักสูตรคู่มือการสอนพระพุทธศาสนา พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ พัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิต ให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรวจนะเพิ่มขึ้นโดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตให้มากขึ้น เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทางการใช้ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ ผลิตบัณฑิตหลักสูตรนานาชาติ (ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก) และสุดท้ายมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเน้นการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ (ระบบเข้าห้องเรียน) การศึกษาทางไกลและรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)

ภารกิจในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรดำเนินการวิจัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาพัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา วิจัยทางวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศิลปธรรมจริยธรรมของสังคม สนับสนุนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ทำการวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนคณาจารย์ให้นำผลการวิจัย ไป

ใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน นอกจากนี้ ส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ นำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อยกระดับการเรียนการสอน และพัฒนาสังคม และประเทศชาติ เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ ศึกษาวิจัยองค์ความรู้พระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก ให้ร่วมกับ สถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่น และจัดระบบวิจัยที่เน้นการวิจัยสถาบันเพื่อการพัฒนาและวิจัยร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ภายนอก

ภารกิจในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของประชาชนและพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและจัดส่งพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษามีการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนทุกปีโดยความร่วมมือจากหน่วยงานราชการและชุมชนทั่วไป จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศไว้สนองงานคณะสงฆ์ ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกจัดกิจกรรม/เผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ ให้มีการบริการทางวิชาการเน้นชั้นนำสังคมในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม เผยแพร่และบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์และสื่อต่างๆ ให้มีการขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมครูผู้สอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาและอบรมผู้นำท้องถิ่นให้กว้างขวางทั่วประเทศ จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ประชาชน พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการบริการด้าน ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ให้สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้ เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จัดห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์รวบรวมฐานข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

ภารกิจในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นผู้นำในการส่งเสริม พุทธศิลป์เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์รวมเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการคัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกแก่ชุมชนจัดประชุมนานาชาติเพื่อสันติภาพโลกและการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ ของโลก จัดถวายเป็นความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและศาสนวัตถุ จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ ให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและเป็นผู้นำในการจัดตั้งหอพุทธศิลป์

กล่าวโดยสรุปความคิดเห็นเห็นความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาพรวม พบว่า คณาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเห็นว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ จำเป็นกว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ส่วนภารกิจในด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการจำเป็นมากกว่าภารกิจในด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม และเป็นที่น่าสังเกตว่า ภารกิจในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริม พระพุทธศาสนา เป็นความต้องการจำเป็นน้อยกว่าด้านอื่น

3. การสังเคราะห์และวิเคราะห์แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับ แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ ปรับปรุง (Modified Delphi Technique) วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) (จุมพล พูลภัทรชีวิน , 2549) จำนวน 3 รอบ เพื่อจัดทำร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และนำร่างแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ผู้วิจัย วิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งตรวจสอบความเหมาะสมและ ความเป็นไปได้ ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นพร้อมข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 รูป/คน มาปรับปรุง แก้ไขได้แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นำเสนอได้ดังนี้

แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมี บทบาท ดังต่อไปนี้

1. ควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตั้งมารักษา พระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ดังนี้
 - เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสนองงานคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น
 - จัดตั้งสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ
2. ส่งเสริมการศาสนศึกษา ดังนี้
 - เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบสร้างศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์
 - เป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ เน้นการจัด การศึกษาตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาหรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ
 - ให้มีหลักสูตรปริญญาตรี โท ด้านบริหารการศึกษา เพื่อผลิตบัณฑิตไปบริหาร จัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์
3. ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ดังนี้
 - เปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากขึ้น

- พัฒนาบุคลากรที่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนการกุศลของวัดต่างๆ
- เปิดหลักสูตรอภิศรรมบัณฑิตมีศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่าปริญญาตรี
- เปิดการเรียนการสอนทางไกล มีสาขาทั่วประเทศ
- สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกาย
- จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์

4. เผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

• เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา แทนสถาบันพระพุทธศาสนา

• จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศนทางการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างน้อย 3 ช่องตลอดจนมีช่องสัญญาณดาวเทียมเป็นของตัวเอง

- เป็นศูนย์รวมคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา
- เป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ
- เป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์และวิปัสสนานานาชาติ
- จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ

5. สนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ ดังนี้

- จัดหลักสูตรเพื่อการสาธารณูปการของคณะสงฆ์
- จัดเป็นหลักสูตรพิเศษระยะสั้น มี 3 ระดับคือระดับพื้นฐานระดับกลางและระดับสูง
- จัดเป็นกิจกรรมของนักศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

6. สนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

• จัดเป็นหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี เปิดในวิทยาเขต

• ระดมทุนจากเครือข่ายทั่วโลก ทั้งในและต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ

บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีบทบาท ดังต่อไปนี้

1. สนองความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ทั้ง 2 ทาง คือ ทั้งทางธรรม และทางโลก มีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับ ปริญญาตรี โท เอก

2. เป็นห้วงจักรทางปัญญาพาประเทศไทยออกจากวิกฤติทางศีลธรรม เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรม จริยธรรมให้แก่บ้านเมือง

3. ปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาและจริยธรรมเป็นตัวตั้ง (Wisdom and Virtues Oriented University)

4. เปิดให้นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นเข้าศึกษา

5. จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อประชาคมโลก เป็นมหาวิทยาลัยของโลก

6. พัฒนาคุณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐานการอุดมศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition)

7. ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกำลังเริ่มดำเนินการ)

8. เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาของโลก ทั้ง 3 ระดับคือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก

9. ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลกและสถาบันที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่มหาวิทยาลัยสงฆ์

10. เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการศึกษาของสงฆ์ กล่าวคือ รับผู้จบเปรียญธรรม 9 ประโยค มาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ปริญญาเอก

11. ให้ทุนเรียนต่อระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีถึงปริญญาเอกสำหรับพระภิกษุสามเณร

12. เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง โดยจะเน้นวิชาการด้านวิปัสสนากรรมฐาน

13. รับพระภิกษุสามเณรตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย คือ พระภิกษุสามเณร 60% คฤหัสถ์ 40% (ในปี 2553 ผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระภิกษุสามเณร 10% คฤหัสถ์ 90% ส่วนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีพระภิกษุสามเณร 83% คฤหัสถ์ 17 %)

14. จัดให้มีโรงเรียนประเภทสาธิตใหม่มหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขต เป็นโรงเรียนสาธิตพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ เพื่อเป็นสื่อยอดของโรงเรียนต้นแบบ

15. มีนโยบายให้พระภิกษุสามเณรเรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยการอุปถัมภ์ของคณะสงฆ์

ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา ในแต่ละประเด็นมีแนวโน้ม ดังต่อไปนี้

ด้านการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ปริมาณการผลิต

- ผลิตบัณฑิตเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ
- ปรับปรุงหลักสูตรให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้มากกว่า 50 สาขาวิชา
- ขยายจำนวนรับบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก เพิ่มขึ้น โดยเปิดรับคฤหัสถ์ และชาวต่างประเทศที่สนใจ
- ให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกและนานาชาติ

- เปิดเป็นวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกำลังเริ่มดำเนินการ)

- เปิดเป็นสถาบันสมทบเป็นสาขาในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกำลังเริ่มดำเนินการ)

2. คุณลักษณะของบัณฑิต

- ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ ให้เป็นเอกลักษณ์

- เป็นบัณฑิตที่มีปฏิปทา น่าเลื่อมใส เพียบพร้อมทั้งวิชาจริยธรรมและความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและความรู้สากล อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

- สามารถบริหารปกครองและพัฒนาวัดและเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดี

- สามารถบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาต่างๆ

- เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ

3. การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต

- ผลิตบัณฑิตภายในประเทศอย่างมีคุณภาพ (QC)

- มีแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งระยะยาว ระยะปานกลางและระยะสั้น

- มีการเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของสังคมและหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ

- ให้ความสำคัญกับภาษาบาลี โดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง

ด้านการวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน

- เน้นการวิจัยพื้นฐาน เฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา พัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎก ที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก

- มีการวางแผนการวิจัยในอนาคต

- จัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์

- มีสถาบันการวิจัยที่รับผิดชอบ พัฒนาวิจัยอย่างเป็นระบบ และถูกต้องตาม

Research Methodology

2. ส่งเสริมวิจัยประยุกต์

- สร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรมของสังคม

- ทำงานเป็นเครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ

- ร่วมมือกับประเทศต่างๆ เพื่อทำการวิจัยพระพุทธศาสนาภาคสนาม
 - จัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์
3. ส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ
- เน้นส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์
 - พัฒนาการเรียนการสอน
 - เผยแผ่หลักธรรมคำสอน
 - พัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีและสามัญศึกษาทั่วประเทศในการจัดปฏิบัติการวิจัย
4. ส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา
- พัฒนาวิจัยเชิงอนาคตให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาวต่อเนื่องประมาณ 10 ปี 20 ปี
 - เน้นวิจัยที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์และสังคม
5. นำผลการวิจัยมาใช้
- จัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับนานาชาติ
 - นำเสนอผลงานวิจัยพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล
 - จัดทำโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สากล ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัย
6. บริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา
- กำหนดเป็นนโยบายในการทำวิจัยของนักศึกษา
 - ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
 - จัดรวบรวมผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบ
 - ส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลก อย่างน้อยให้ได้ประมาณ 70 – 80 %
- ด้านการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์**
1. เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ ดังนี้
- เน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษา
 - เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ
 - จัดให้มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ
 - จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัย

- จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
 - จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ
 - จัดตั้งเป็นสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - จัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง
2. เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ ดังนี้
- จัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ
 - จัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจที่จะไปเรียนภาษา เข้าไปอยู่เพื่อศึกษาเรียนรู้ภาษา เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประเทศนั้นๆ
 - จัดตั้งศูนย์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมสำหรับนานาชาติในประเทศ
 - เปิดสาขาวิปัสสนากรรมฐานใหม่มหาวิทยาลัยสงฆ์ในต่างประเทศ
 - จัดตั้งเป็นองค์กร สมาคม ต่างศาสนาเพื่อผูกมิตรกับทุกศาสนา
 - ประสานความร่วมมือกับวัดไทยในต่างประเทศ ทั่วโลก 360 วัดเป็นฐานในการส่งบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์และพระนิสิตนักศึกษาไปศึกษาต่อ
3. การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ ดังนี้
- กำหนดเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอน
 - ริเริ่มให้มีโครงการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง กลาง ตัน เกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ
- ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์**
1. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ ดังนี้
- กำหนดเป็นนโยบาย ให้วิทยาเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - ให้วิทยาเขตในภาคต่าง ๆ รักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภาคโดยมีห้องพุทธศิลป์ของตัวเอง
 - เป็นผู้นำในการสร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน(พิพิธภัณฑ์พระไตรปิฎก)
2. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้
- ร่วมมือกับคณะสงฆ์ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์
 - ให้พระนักศึกษามีบทบาทในการจัดทำองค์ความรู้ (Knowledge Management : KM) เพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรมในเชิงความคิดสร้างสรรค์
3. การบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนี้
- สร้างสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา
 - จัดภูมิทัศน์สะท้อนปรัชญาพุทธเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ทางพุทธ

- จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาระหว่างประเทศเป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุง ศิลปะ วัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ให้นักศึกษาเป็นตัวแทนขยายผลสู่ชุมชนต่าง ๆ
- สร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน

ตารางที่ 15 พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาท/ภารกิจ	ยุคที่ 1 ยุคพระราชปณิธาน พ.ศ. 2432	ยุคที่ 2 ยุคเริ่มการจัดการศึกษา พ.ศ. 2489	ยุคที่ 3 ยุคมีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512	ยุคที่ 4 ยุครับรองวิทยฐานะ พ.ศ. 2527	ยุคที่ 5 ยุคประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน	แนวโน้มของบทบาทและภารกิจ
บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์	เป็นสถานที่อบรมพระพุทธรศาสนาให้แก่วัยเด็กที่บิดามารดานำมาฝากเป็นการผลิตศาสนทายาท	จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงแก่พระภิกษุสามเณรจัดหลักสูตร 2 ระดับคือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาและระดับอุดมศึกษา	อยู่ในสังกัดของมหาเถรสมาคมตามคำสั่งมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์เป็นผู้กำหนดนโยบายระดับสูง	จัดการศึกษาตามระบบสากล เป็นสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์อยู่ภายใต้การบริหารงานตามนโยบายของคณะสงฆ์คือ คณะกรรมการศึกษาของคณะสงฆ์	จัดหลักสูตรอบรมพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการและพระนิสิตนักศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	<ul style="list-style-type: none"> จัดตั้งสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบ สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกาย จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์
ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา	ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง เฉพาะพระภิกษุสามเณร และให้การอบรมสั่งสอน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน	เปิดการสอนในมหาวิทยาลัยสงฆ์รูปแบบอุดมศึกษาเป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2489-2490 ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรไม่จำกัดนิกาย	ปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรสาขาวิชาจำนวนหกชนิด คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาและวิธีการประเมินผลตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยสากลมีการขยายสาขาออกไปต่างจังหวัด	เป็นครั้งแรกที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาลทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการขยายวิทยาเขตไปยังภูมิภาคแต่ยังไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลทำให้ไม่สามารถขยายการศึกษาถึงระดับปริญญาเอก	เปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยไม่กับของรัฐ เปิดรับคณาจารย์ให้เข้าศึกษา ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเถรวาทวิทยาลัย สำหรับสตรีเป็นแห่งแรกในประเทศไทย (มจร.) และสาขาวิทยาลัย (มจร.) เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี โท และเอกทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคตามเกณฑ์มาตรฐาน	<ul style="list-style-type: none"> ปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้สอดคล้องกับสังคม เปิดดำเนินการเพื่อระดับชาติและระดับท้องถิ่น เป็นสถาบันการศึกษาที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง จัดให้มีโรงเรียนสาธิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขตประจำภาค
ภารกิจ 1. ผลิตบัณฑิต	ใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมชั้นสูง	เปิดการสอนในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรกจัดหลักสูตรไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษามี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมศึกษา (มัธยมต้น) โรงเรียนบาลีอบรมศึกษา กับชั้นเตรียมอุดมศึกษา (มัธยมปลาย)	ปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรจัดตั้งคณะครุศาสตร์และพัฒนาแผนกอบรมครู ศึกษาศึกษาในฐานะเป็นวิทยาลัยครุศาสตร์ศึกษาในปี พ.ศ. 2512 และใช้ระบบหน่วยกิต ในระดับบาลี อุดมศึกษาเป็นแห่งแรกในประเทศไทย (มจร.) กระจายสถานศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาไปยังต่างจังหวัด เป็นการประหยัดรายจ่ายของผู้ศึกษา และช่วยเหลือผู้มีโอกาสเรียนทางการศึกษาส่วนมากที่ วิจัย (มจร.)	ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เติบโตอย่างรวดเร็ว แม้ว่าการบริหารการศึกษาต้องดำเนินงานภายใต้นโยบายของคณะสงฆ์	ปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรีใหม่ตามเกณฑ์มาตรฐาน ปีพ.ศ. 2543 เปิดรับคณาจารย์เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาเป็นครั้งแรกและในปีพ.ศ. 2549 เปิดหลักสูตรปริญญาเอก เป็นครั้งแรก	<ul style="list-style-type: none"> ให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท เอกและนานาชาติ เปิดเป็นวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ ให้เป็นเอกลักษณ์ ขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลี
2. วิจัยและพัฒนา	ยังไม่พบว่ามีการวิจัย	ยังไม่มีผลงานวิจัย	ตั้งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เริ่มงานวิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผนตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก (มจร.)	มีผลงานวิจัยจำนวนมาก จัดตั้งสำนักธรรมวิจัย (มจร.)	เร่งรัดการพัฒนางานวิจัยพื้นฐานเชิงลึก สร้างองค์ความรู้ ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนและชี้แก้ปัญหาสังคม	<ul style="list-style-type: none"> เน้นการวิจัยพื้นฐาน ภาษาบาลี จัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัย พัฒนาวิจัยเชิงอนาคต
3. เผยแผ่และ บริการงานวิชาการ	ให้พระภิกษุสามเณรและวัดทั่วประเทศเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู เพื่อส่งครู พระออกไปสอนในโรงเรียนหัวเมืองต่าง ๆ	จัดทำนิตยสารเผยแผ่ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาสงฆ์พระนิสิตนักศึกษาและอาจารย์ไปเผยแผ่ศาสนธรรมในต่างจังหวัดและต่างประเทศ	จัดทำนิตยสารวารสาร เผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา จัดสอนภาษาบาลีภาคพิเศษแก่คณาจารย์และนิสิต	จัดตั้งสถาบันวิปัสสนาธุระแก่บรรพชิตและผู้สนใจทั่วชาวไทยและต่างประเทศ จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ไปเป็นวิทยากร จัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาคัมภีร์สัน จัดบรรยายธรรมแก่ประชาชนทุกวันธรรมสวนะและ วันอาทิตย์ (มจร.)	จัดตั้งศูนย์บริการวิชาการ ให้แก่ประชาชนทั่วไป เน้นขยายบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่นแบบเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาด้านจิตใจ เผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อต่างๆ ให้เทคโนโลยีสารสนเทศ ขยายฐานความรู้พระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมนานาชาติ	<ul style="list-style-type: none"> จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พุทธศาสนาและริการ จัดตั้งสถาบันเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งสถาบันโทรทัศน์และวิทยุ จัดส่งพระสงฆ์ไปเยี่ยมผู้ยากไร้ในต่างจังหวัด ประสานวัดไทยในต่างประเทศ 360 วัด ส่งพระไปศึกษา
4. ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม	- ส่งเสริมให้มีการใช้ตำราพระปริยัติธรรมเป็นภาษาไทยในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป (มจร.) - รักษาทำนองเทศน์มหาชาติและสวดมนต์แบบมหานิกายตามแบบโบราณ (มจร.)	ยังไม่เด่นชัด อยู่ในรูปการเรียนการสอนแต่ละรายวิชา	จัดหลักสูตรปริญญาตรีให้มีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย	จัดหลักสูตรการศึกษามีรายวิชาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย และตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	เน้นให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> ให้วิทยาเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งคณะศิลปและโบราณคดี เป็นผู้นำในการสร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน สร้างสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา สร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นอภิปรายที่สำคัญ ดังนี้

แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา และการสนองงานคณะสงฆ์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า มีความเป็นไปได้และความเหมาะสม ดังนี้

1. แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา

ในภาพรวมของแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้สามารถสนองตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยทรงให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาการชั้นสูง คือ ศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน ซึ่งในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์มีแนวโน้มที่จะเน้นให้เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางของพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันศึกษาพระไตรปิฎกที่มีการบริหารจัดการแบบไม่หวังผลทางธุรกิจ เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ที่เน้นวิชาการด้านวิปัสสนากรรมฐาน และวิชาการทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการเปิดสอนด้านเทววิทยา ในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard Divinity school) ที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความเข้าใจทางด้านเทววิทยา และหลักศาสนาในหลากหลายสาขาอาชีพ ทั้งในหมู่คณะสงฆ์ นักบวช สายงานวิชาการ การศึกษาและสายอาชีพอื่น ๆ เช่น นักเขียน นักกฎหมาย สายงานทางการแพทย์ และงานภาครัฐบาล นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังมีแนวโน้มที่จะจัดให้มีโรงเรียนสาธิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการผลิตศาสนทายาทป้อนมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาจำนวนพระภิกษุที่น้อยลง รวมทั้งจัดตั้งโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคใต้เพื่อเป็นสื่อยอดของโรงเรียนต้นแบบ โดย คณะสงฆ์จะต้องมีนโยบายให้พระภิกษุสามเณรเรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาซึ่งถือเป็นวาระแห่งชาติในการสร้างบุคลากรคุณภาพให้แผ่นดิน ที่กล่าวนี้มีความเป็นไปได้มากเพราะหลักการของพระพุทธศาสนาสนับสนุนการดำเนินชีวิตของประชาชนไปสู่แนวทางที่สร้างความสุขแก่ชีวิตครอบครัวและสังคมซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของคนทุกคนอยู่แล้ว ซึ่งตรงกับ ประพันธ์ ธรรมไชย (2552) ที่กล่าวว่าการพัฒนามหาวิทยาลัยในปัจจุบันต่างเน้นการพัฒนาโรงเรียนสาธิตสนับสนุนให้มีการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนสาธิตระยะ 10 ปี (2551-2560) โดยให้โรงเรียนสาธิตมีอิสระในการดำเนิน การบริหารจัดการศึกษา ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไปเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคตยังคงบทบาทใน

การต้องสนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้ง 2 ทาง คือ ทั้งทาง
 ธรรม และทางโลก เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนใน
 ระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ
 ต่างกัน และยังเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้าศึกษาโดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับปริญญาตรี โท
 เอก การให้โอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นไปตามภารกิจที่สอดคล้องกับภารกิจ
 อุดมศึกษาโลก (เกษม วัฒนชัย, 2545) ที่กล่าวว่า การอุดมศึกษาจะต้องให้โอกาสทางการศึกษา
 แก่ทุกคน สนับสนุนผู้ด้อยโอกาสได้เข้าสู่การอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่ม
 น้อยผู้ยากจนหรือผู้พิการและการที่มหาวิทยาลัยสงฆ์มีแนวโน้มจะเปิดหลักสูตรการบริหาร
 จัดการภาครัฐด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้นำการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น
 เข้าศึกษา ก็มีความเหมาะสมอย่างยิ่งเพราะจะเป็นประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติและแก่โลก
 ทั้งนี้เพื่อให้ให้นักการเมืองทั้งหลายได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมให้มาก
 ยิ่งขึ้นมิฉะนั้นบ้านเมืองก็จะวุ่นวายสับสนได้ ตรงกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับ
 ที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุดมศึกษาไทยจะมีความสำคัญสูงต่อประสิทธิผล
 และความสำเร็จในการกระจายอำนาจการปกครองสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้การ
 อุดมศึกษาจะเสริมภารกิจหลักหนึ่งที่สำคัญ คือ การบริการสังคมให้โดดเด่นและรองรับเหตุผล
 ของการจัดตั้งและการส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น รวมทั้งงบประมาณขององค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแหล่งรายได้ที่จะเพิ่มความสำคัญให้กับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ซึ่ง
 สถาบันอุดมศึกษาสามารถปรับตัวเข้าหาและช่วยในกิจการของท้องถิ่นได้ (กระทรวงศึกษาธิการ
 , 2550) และยังมีแนวโน้มที่จะพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการทาง
 พระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ ให้มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบ
 เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มอนาคตของสังคมซึ่งมีผลกระทบต่อการศึกษา
 ที่กล่าวถึงการอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงและพึ่งพาตนเองสูงขึ้น และไม่สามารถที่จะสอนนิสิต
 ในห้องเรียนที่ประตูปิดอีกต่อไปแต่จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันกับ
 การเปลี่ยนแปลงและยังต้องมีส่วนร่วมร่วมกับท้องถิ่นเพื่อจัดหลักสูตรของโรงเรียน รวมทั้งต้อง
 แสวงหางบประมาณ (โอแฮร์และโอเดล , 1995)

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจะมีบทบาทในการเป็นหัวรถจักรทางปัญญานำพา
 ประเทศไทยออกจากวิกฤติทางศีลธรรม เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรม จริยธรรมให้แก่
 บ้านเมือง ปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented
 University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาและจริยธรรมเป็นตัวตั้ง (Wisdom and Virtues
 Oriented University) ซึ่งตรงกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-
 2565) ที่มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาอุดมศึกษาไทย ให้มีบทบาทต่อการสร้างสังคมไทยให้เป็น
 สังคมความรู้ และสังคมอุดมปัญญา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์
 ยังมีแนวโน้มที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐานการอุดมศึกษาและปริญญาที่

ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับ “ศตวรรษแห่งเอเชีย” ซึ่งมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความมุ่งมั่นที่จะปรับเปลี่ยนและให้ความสำคัญกับบทบาทและเตรียมความพร้อมควบคู่กันไปเพื่อให้ได้รับการยอมรับและสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนโดยเฉพาะประชาชนทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศไทยปฏิรูประบบอุดมศึกษา ที่ต้องการพัฒนาอุดมศึกษา ให้เป็นหัวรถจักรทางปัญญา พาชาติออกจากวิกฤต เพราะมหาวิทยาลัยเป็นขุมกำลังทางวิชาการที่ใหญ่ที่สุด แต่มหาวิทยาลัยในปัจจุบันก็เหมือนติดอยู่ในวิธีคิดบางอย่างที่ทำให้มหาวิทยาลัยไม่มีพลังทางปัญญาเท่าที่ควรหลายมหาวิทยาลัยมีเจตจำนงที่จะเป็นพลังทางปัญญาของประเทศหรือปัญญาของแผ่นดิน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าอนุโมทนา และเป็นเรื่องที่ควรช่วยกันคิดช่วยกันทำให้ระบบอุดมศึกษาเป็นพลังทางปัญญาที่พาชาติออกจากวิกฤตได้จริงๆ (ประเวศ วะสี , 2550) ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความต้องการในลำดับแรกๆ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรให้เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน และยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นสถาบันหลักในการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา เพื่อลดช่องว่างทางการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนที่ช่วยเหลือประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม และต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสามเณรในระดับอุดมศึกษาที่มีอัตลักษณ์ของตนเองและมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำ เป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณภาพ โดยปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่มหาวิทยาลัยอื่นๆ รวมทั้งต้องการให้คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสงฆ์เรียนฟรีทุกระดับ และมีความก้าวไกลเท่าทันตามความเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งตรงกับการประชุมอุดมศึกษาโลก เน้นหลักการว่ารัฐต้องเป็นผู้ลงทุนหลักในการอุดมศึกษา ถือว่าเป็นการลงทุนเพื่อพัฒนา(จรัส สุวรรณเวลา,2551: 151)

2. แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์

ในภาพรวมของแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการสนองงานคณะสงฆ์ คือ เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสนองงานคณะสงฆ์ โดยจัดตั้งสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาและผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 โดยเสริมบทบัญญัติให้บทบาทหน้าที่และอำนาจแก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนทายาท ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ส่งเสริมการศาสนศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี แผนกธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบสร้าง

ศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์ เป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ เปิดหลักสูตรอภิธรรมในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งบทบาทเหล่านี้เป็นไปตามบทบาทของคณะสงฆ์ อันประกอบด้วย การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม ควบคุมและส่งเสริมการ ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้แนวโน้มที่พบ คือจะนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ให้ประชาชนเรียนทางไกล มีสาขาทั่วประเทศ สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกาย จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษา พระพุทธศาสนาอย่างน้อย 3 ช่อง ตลอดจนมีช่องสัญญาณดาวเทียมเป็นของตัวเอง โดยรัฐบาลให้การสนับสนุน เป็นศูนย์รวมคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา เป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก เป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์ และวิปัสสนานานาชาติ จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความต้องการในลำดับแรกๆ กล่าวคือ เป็นแหล่งพัฒนา ศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาสนองงานคณะสงฆ์ มีการประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ เพื่อจรรโลงและสืบสานพระพุทธศาสนา พัฒนาหลักสูตรต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งรองรับการพัฒนา ศักยภาพของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ กล่าวคือ เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเป็นหน่วยงานที่สนองกิจการของคณะสงฆ์ประจำภูมิภาคและเป็นสถาบันผลิตบัณฑิต ผลิตบุคคลที่มีคุณภาพของคณะสงฆ์

แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่น่าเสนอ มีความเป็นไปได้และเหมาะสมทุกข้อ ดังนี้

1. แนวโน้มของภารกิจการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในภาพรวมของแนวโน้มของภารกิจการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อสร้างความศรัทธาและเชื่อถือ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์ อันเป็นไปตามภารกิจที่สอดคล้องกับภารกิจอุดมศึกษาโลก (เกษม วัฒนชัย, 2545) ที่กล่าวว่า การอุดมศึกษาจะต้องเน้นการศึกษาเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดเป็นและคิดอย่างสร้างสรรค์ แนวโน้มประการต่อไปคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรขยายจำนวนรับทั้งภุคฆ์และฆราวาส โดยเปิดหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ ให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้มากกว่า 50 สาขาวิชาในระดับปริญญาโท เอก ให้

ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรูปพระพุทธรูปพระพุทธรูปโดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต ให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทปริญญาเอกและนานาชาติเท่านั้น เปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทยและเปิดสถาบันสมทบเป็นสาขาในต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีนิสิตจากต่างประเทศเข้ามาศึกษาคิดเป็นจำนวน ร้อยละ 10 ของนิสิตทั้งหมด นับเป็นการรับนิสิตชาวต่างประเทศเป็นอันดับ 2 รองจากมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญและยังมีการเปิดสถาบันสมทบในต่างประเทศอีก 6 ประเทศ และตรงกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุดมศึกษาไทยคงจะเพิกเฉยต่อพัฒนาการในระดับอุดมศึกษาสากลมิได้ และการอุดมศึกษาจะต้องคำนึงถึงการกระจายตัวของสถานศึกษาตามแหล่งประชากรอีกทั้งต้องคำนึงถึงความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการกำหนดนโยบายอุดมศึกษาเชิงพื้นที่เครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร(กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) และยังตรงกับแนวโน้มของการบริหารมหาวิทยาลัยในอนาคต ที่คนเราต้องใช้ชีวิตอยู่ในลักษณะพหุคูณหลากหลายที่เรียกว่า Multiplier Society, โรงเรียนนานาชาติ มีการสอนภาษาต่างประเทศ ซึ่งอนาคตจะต้องมีการเลือกเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ (O'Hair and Odel, 1995) และมหาวิทยาลัยไทยในอนาคต (เกษม วัฒนชัย, 2545) คงต้องทำหน้าที่ในการผลิตบัณฑิตอย่างไร้ที่สิ้นสุด และคงมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ ผลิตบัณฑิตวิชาชีพกลายเป็นบัณฑิตธุรกิจมากขึ้น ส่วนการก้าวไปสู่บัณฑิตคิดค้นและบัณฑิตชั้นนำคงจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในยุคต่อไป นอกจากนี้มหาวิทยาลัยกับจิตใจและรสนิยมของสังคมเป็นภาระหน้าที่ที่ละเอียดซับซ้อนและประณีต จิตใจที่ดี ทั้ง 2 สิ่งถือเป็นเครื่องชีวิตพัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม ประเทศชาติที่มีคนมีจิตใจสูงจะสะท้อนการศึกษาที่สูงโดยเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยนอกจากสร้างคนที่มีจิตใจดีที่เหมาะสมแล้วยังมีภาระหน้าที่สร้างมวลชนที่มีจิตใจและรสนิยมที่สูงตามไปด้วย หน้าที่นี้เป็นหน้าที่เสียสละที่มีแต่ขาดทุน ไม่มีผลกำไรตอบแทนให้เห็นชัด ซึ่งการที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องผลิตบัณฑิตให้เป็นคนดีและคนเก่งจึงเป็นภารกิจที่สำคัญในทุกยุคสมัย ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความต้องการในลำดับแรกๆ กล่าวคือ เน้นภารกิจในการสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆ เป็นผู้นำด้านจิตใจและมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เป็นคนดีของสังคม รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม และยังคงสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มภารกิจการผลิตบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กล่าวคือ ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ มีเอกลักษณ์เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้นำทาง จิตวิญญาณ และเน้นให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระ

พุทธวจนะ และผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพตามหลักศาสนามีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาและให้มีการเพิ่มปริมาณในการผลิตให้มากยิ่งขึ้น

2. แนวโน้มของภารกิจการวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในภาพรวมของแนวโน้มของภารกิจการวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ เน้นการวิจัยพื้นฐานเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา วิจัยประยุกต์ พัฒนางองค์ความรู้จากพระไตรปิฎก เช่นเดียวกับในมหาวิทยาลัยซันเดอแลนด์(university of Sunderland) ในประเทศอังกฤษ ที่มีการสอนศาสนาพุทธเชิงปรัชญาทั้งในระดับปริญญาโทและวุฒิปัตร์ และยังเปิดโอกาสให้นักศึกษาให้ศึกษาวิจัยในเรื่องศาสนาพุทธ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ ยังมีแนวโน้มที่จะนำหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ทำงานเป็นเครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ ร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีและสามัญศึกษาทั่วประเทศในการจัดปฏิบัติภารกิจวิจัย ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับภารกิจอุดมศึกษาโลก (เกษม วัฒนชัย, 2545) ที่มีภารกิจหลักในการให้การศึกษอบรรณและการวิจัยแก่เยาวชนและประชาชนทุกเพศทุกวัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งต้องส่งเสริมการวิจัยในทุกสาขาวิชาให้ถือว่าการสอนและการวิจัยเป็นคู่แฝดกัน และให้ดำเนินการวิจัยอย่างเต็มที่และจริงจังและนำความรู้จากงานวิจัยมาพัฒนาสังคมทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งแนวโน้มของมหาวิทยาลัยสงฆ์จะมีการวางแผนการวิจัยในอนาคตซึ่งสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาว เน้นการวิจัยที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์และสังคม พัฒนาบุคลากรในมหาวิทยาลัยให้มีความรู้ในการทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลก อย่างน้อยให้ได้ประมาณร้อยละ 70 – 80 จัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นำเสนอผลงานวิจัยพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความต้องการในลำดับแรกๆ กล่าวคือ ควรดำเนินการวิจัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาพัฒนางองค์ความรู้จากพระไตรปิฎก สร้างองค์ความรู้ใหม่ ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และแก้ปัญหาด้านศีลธรรมของสังคม สนับสนุนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ทำการวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน และยังคงสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มภารกิจการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กล่าวคือ ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือการวิจัยระหว่างองค์กรและสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการวิจัย ส่งเสริมวิจัยพื้นฐานเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา ที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก เน้นการวิจัยเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีการวิจัยในลักษณะเชิงประยุกต์ใช้หลักธรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาด้านศีลธรรม ส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และสังคม

3. แนวโน้มของภารกิจการเผยแผ่และบริการงานวิชาการ ของ มหาวิทยาลัยสงฆ์

ในภาพรวมของแนวโน้มของภารกิจการเผยแผ่และบริการงานวิชาการ ของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ จะเน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอน เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ จัดให้มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2551-2554) ที่มีวิสัยทัศน์สำหรับการพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษาไทยให้มีศักยภาพในการสร้างความรู้และนวัตกรรมและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศและมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา (Education Hub) และการวิจัยและพัฒนาในภูมิภาคบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนและท้องถิ่นโดยใช้กลไกธรรมาภิบาล เครือข่ายอุดมศึกษาทั้งประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังมีแนวโน้มที่จะจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ จัดตั้งเป็นสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเอง ออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง เชื่อมโยงเว็บไซต์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ จัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปต่างประเทศ มีการจัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจจะไปเรียนภาษาของประเทศต่างๆทั่วโลกโดยส่งนักศึกษาไปฝังตัวเพื่อเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ตรงกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ที่กล่าวว่าพัฒนาอุดมศึกษาไทยต้องเปิดโลกทัศน์และเตรียมความพร้อมสำหรับบัณฑิตในสภาวะโลกาภิวัตน์ การเพิ่มความเข้มข้น และประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของนักศึกษาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของต่างประเทศเป็นสิ่งที่ต้องสนับสนุน ทั้งนี้การเรียนด้านภาษาที่มีประสิทธิภาพและซึมซับวัฒนธรรมต้องมีบริบท การแลกเปลี่ยนนักศึกษา การจัดหลักสูตรสองภาษาจะเป็นกลไกสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังมีแนวโน้มที่จะจัดตั้งวิทยาลัย พระธรรมทูตต่างประเทศขึ้นเฉพาะจัดตั้งศูนย์การศึกษา และการปฏิบัติธรรมสำหรับนานาชาติประสานความร่วมมือกับวัดไทยในต่างประเทศ ทั่วโลก 360 วัดเป็นฐานในการส่งบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์และพระนิสิตนักศึกษาไปศึกษาต่อ ซึ่งตรงกับภารกิจของมหาวิทยาลัยไทยในอนาคต (เกษม วัฒนชัย, 2545) ที่ได้กล่าวถึงมหาวิทยาลัยกับการให้บริการเป็นภาพใหม่ของมหาวิทยาลัย แต่เดิมนั้นมหาวิทยาลัยให้บริการสังคมเพียงการผลิตบัณฑิตเท่านั้น แต่วิถีชีวิตของสังคมสมัยใหม่มีแนวโน้มพึ่งเทคนิคใหม่เป็นภารกิจการเผยแผ่สู่ชุมชนไม่ใช่ระบบของปริญญา (Degree System) จึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งเป็นที่ต้องการเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความต้องการในลำดับแรกๆ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมให้ทั่วถึงทุกภูมิภาค และก้าวสู่สากล

โดยทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของประชาชนและผู้นำท้องถิ่นให้กว้างขวางทั่วประเทศ จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศไว้สนองงานคณะสงฆ์ จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ประชาชน ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มภารกิจการเผยแผ่และบริการงานวิชาการ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กล่าวคือ เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมให้ทั่วถึงทุกภูมิภาคอย่างเป็นระบบและก้าวไปถึงในระดับสากล และปฏิบัติการในเชิงรุกโดยใช้สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่างๆในการเผยแผ่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

4. แนวโน้มของภารกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ในภาพรวมของแนวโน้มของภารกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ ควรทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ เชิงความคิดสร้างสรรค์ เปิดหลักสูตรเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม โดยให้เป็นคณะหนึ่งต่างหาก ชื่อ “คณะศิลปะและโบราณคดี” เปิดโอกาสให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้เข้าศึกษาในหลักสูตรนี้รวมทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ สร้างหอพระไตรปิฎกเก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก กำหนดเป็นนโยบายให้วิทยาเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้วิทยาเขตมีห้องพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์รวมเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง กล่าวคือ ต้องพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ การปฏิบัติภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต้องเป็นการผสมผสานกับภารกิจด้านอื่นจึงจะเป็นการพัฒนาประชาชนให้มีสติปัญญาและคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีความต้องการในลำดับแรกๆ กล่าวคือ เป็นผู้นำในการส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปลุกฝังจิตสำนึกให้ชาวซึ่งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์และศิลปวัฒนธรรม จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและศาสนวัตถุ จัดตั้งหอพุทธศิลป์ เป็นศูนย์รวมเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง สร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และยังคงสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มภารกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ กล่าวคือ มีการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในทุกรูปแบบเชิงอนุรักษ์และเชิงความคิดสร้างสรรค์ เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณีพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่น สอดรับกับงานวิจัยของจิรวัดน์ พิระสันต์และ วิรุณ ตั้งเจริญ (2547) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่ามหาวิทยาลัยนเรศวรต้องพัฒนาไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากลด้วยการให้ได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติ การปฏิบัติภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต้องเป็นการผสมผสานกับภารกิจด้านอื่นๆ อันได้แก่

ด้านวิชาการ ด้านวิจัยและด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างบูรณาการ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ทั้งด้านองค์ความรู้ สติปัญญาจริยธรรมรวมทั้งการปฏิบัติตนอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข

แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีความเป็นไปได้และเหมาะสมทุกข้อ ดังนี้

1. แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ

ในภาพรวมของแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ คือ ควรเป็นอิสระและมีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนที่ให้บริการภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการและตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ตลอดจนร่วมปรับปรุงการศึกษาสงฆ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ยกกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือนานาชาติเปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนได้ทุกประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ กล่าวคือ ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นอิสระมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนเป็นระบบและเป็นสากล มีการร่วมมือกับคณะสงฆ์และสังคม มีคณะบริหารและทีมงานที่บริหารจัดการ อย่างมืออาชีพเพื่อให้องค์กร อยู่รอดโดยเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์มากขึ้นรวมทั้งบริหารจัดการวิชาการทั้งทางโลกและทางธรรม ในอนาคตให้มีการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างต่อเนื่องให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและให้มีความทันสมัยเป็นธรรม โดยมีการกำหนดปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ อาทิ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Balanced Scorecard ของโคโรเนล และอีแวนส์ (1999) ที่วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานจาก 4 มุมมอง ได้แก่ เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นให้ความสำคัญกับลูกค้า มีความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงความสำคัญและความต้องการของลูกค้า และมีวิธีที่มีประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั้งในระดับกลยุทธ์และระดับปฏิบัติการ เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการตัดสินใจและสามารถสื่อสารอย่างทั่วถึงภายในองค์กร รู้จักใช้ข้อมูลเพื่อการจัดการ เพื่อนำมหาวิทยาลัยไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหลัก เป็นมหาวิทยาลัยที่

มุ่งมั่นพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มุ่งทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมเท่าที่จะเป็นไปได้ (Coronel & Evans, 1999)

2. แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านงบประมาณ

ในภาพรวมของแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านงบประมาณ คือ ใช้งบจากทุนทางสังคม งบจากรัฐบาล จัดหารายได้เอง โดยร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดในการจัดหางบทุน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาการวิจัยเป็นกองทุนพุทธศาสนศึกษาให้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีงบประมาณเพียงพอที่จะพัฒนาและมีเสรีภาพในการคิดนอกกรอบ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านงบประมาณ กล่าวคือ ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้งบประมาณจากรัฐบาลและหารายได้เอง ตรงกับกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ที่กล่าวว่ากลไกสำคัญที่หลายประเทศใช้ปฏิรูปอุดมศึกษาได้สำเร็จ คือ ธรรมภิบาลและการบริหารและการปฏิรูปการเงินอุดมศึกษา การลงทุนในอุดมศึกษาผ่านระบบงบประมาณปัจจุบันยังไม่สะท้อนคุณภาพการศึกษาและยังมีได้เป็นกลไกกำกับเชิงนโยบายอย่างเต็มที่ การแบ่งภาระค่าใช้จ่ายเพื่ออุดมศึกษาระหว่างผู้เรียน รัฐและผู้ได้รับประโยชน์จากผลผลิตอุดมศึกษาไม่เหมาะสม นอกจากนั้นสถาบันอุดมศึกษาไทยจำนวนมากมีภาระที่จะต้องแสวงหาแหล่งทุนเพื่อรักษามาตรฐานการศึกษานอกเหนือจากรองรับจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้น ได้รับการตำหนิจากสาธารณะว่าเป็นอุดมศึกษาพาณิชย์ จึงได้เสนอให้รัฐปรับการจัดสรรงบประมาณประจำปีสำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐที่ยังเป็น Supply-Side Financing ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศและเป็นไปตาม Performance-Based มากขึ้น และมีการจัดรูปแบบใหม่ของกองทุนประเภท Contribution Scheme ตั้งกองทุนพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาอาจารย์และบุคลากร ใช้หลักการ Financial Autonomy ในการบริหารการเงินอุดมศึกษาบนฐานการแบ่งกลุ่มอุดมศึกษา

3. แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านบุคลากร

ในภาพรวมของแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านบุคลากรคือ ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์พัฒนาบุคลากรสู่มาตรฐานของรัฐ ควรจัดตั้งเป็นกองทุนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อดำเนินการบริหารจัดการพัฒนาบุคลากร กับทั้งควรเพิ่มอัตรากำลังและใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านบุคลากร กล่าวคือ ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เพิ่มอัตรากำลังตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ซึ่งตรงกับประพันธ์ ธรรมไชย (2552) ที่กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากร ควรมีการวางแผนเตรียมบุคลากรสายผู้สอนให้มีความชัดเจนโดยใช้แผนพัฒนาวิชาการเป็นหลักและกำหนดมาตรการอย่างเป็นรูปธรรม ในการสรรหาอาจารย์ให้สอดคล้องกับความต้องการ มีการพัฒนาบุคลากรสายผู้สอนก่อนเข้าปฏิบัติงานให้เข้าใจภารกิจของมหาวิทยาลัยทุกด้าน สร้าง

ค่านิยมร่วม สืบสานวัฒนธรรมขององค์กรที่ดีงาม และดูแลสนับสนุนทางด้านขวัญกำลังใจ จัดหาทรัพยากรที่เพียงพอต่อการปฏิบัติการกิจหลักด้านการสอน การวิจัย และการบริการทางวิชาการอย่างมีคุณภาพ

4. แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ในภาพรวมของแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือ ควรพัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล Virtual Classroom หรือ Virtual Campus ให้มีระบบการจัดการเรียนสอนทางไกล จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ให้บริการในระบบ E-Library กระจายการศึกษาไปยังทั่วโลก จัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนรู้อะพสุตศาสนา และมีระบบควบคุมและตรวจสอบการใช้ระบบอย่างรัดกุมเพื่อป้องกันการใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องซึ่งอาจทำได้โดยขอความร่วมมือกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้จัดเป็นโครงการดูแลรักษาและป้องกันระบบให้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดเห็นของคณาจารย์เกี่ยวกับแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ ต้องการให้มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษาทางไกลอันเป็นไปตามภารกิจที่สอดคล้องกับภารกิจอุดมศึกษาโลก (เกษม วัฒนชัย, 2545) ที่กล่าวว่าภารกิจใหม่เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาชี้ชัดว่าภารกิจสำคัญของอุดมศึกษาในศตวรรษหน้าไม่ใช่เพียงแต่การศึกษาในวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งอย่างที่เคยปฏิบัติมาแต่อุดมศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้สูงขึ้นและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเต็มที่ และมีระบบที่ยืดหยุ่นทั้งเข้าและออก และพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าเรียนให้มากที่สุดเท่าที่ความสามารถของผู้เรียนจะเรียนได้ ซึ่งตรงกับยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น การเข้าใช้ห้องสมุด (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553)

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ได้มีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ ดังนี้
ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. ควรนำเสนอความต้องการของคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่กระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ในระดับนโยบาย

2. ในปัจจุบันสังคมมีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำผิดศีลธรรมมากมายซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารและพัฒนาประเทศ ประกอบกับมหาวิทยาลัยสงฆ์เองก็มีความตั้งใจที่จะปรับปรุงบทบาทและภารกิจเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมช่วยแบ่งเบาการแก้ปัญหาศีลธรรมของสังคมส่วนหนึ่ง ซึ่งภาครัฐควรให้ความสำคัญแก่มหาวิทยาลัยสงฆ์โดยการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอที่จะทำให้การพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทัดเทียมมหาวิทยาลัยทางโลก

3. บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่นำเสนอในบางประเด็นเกี่ยวข้องกับกฎหมายคณะสงฆ์ เช่น การให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 โดยเสริมบทบัญญัติให้บทบาทหน้าที่และอำนาจแก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนทายาท ซึ่งภาครัฐควรพิจารณาในเรื่องนี้และปรับปรุงกฎหมายเพื่อส่งเสริมบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถสนองงานคณะสงฆ์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนและพัฒนาประชาชนให้เป็นคนดีและคนเก่ง

4. รัฐควรพิจารณาแนวคิดความร่วมมือให้เป็นรูปธรรม โดยนำเสนอโครงการความร่วมมือและกำหนดเป็นนโยบายหลักในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ตามกรอบแนวโน้มของภารกิจและบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อพัฒนาให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลกอย่างแท้จริง

5. รัฐควรพิจารณาให้การสนับสนุน จัดคลื่นความถี่และช่องสัญญาณดาวเทียมสำหรับสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษาพระพุทธศาสนา อย่างน้อย 3 ช่อง

6. รัฐควรมีนโยบายให้การส่งเสริม คณะสงฆ์สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรนำผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้มลงสู่การปฏิบัติตามลำดับความสำคัญและความพร้อม ดังนี้

ด้านการสนองงานคณะสงฆ์

1. ควรเป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาโดยจัดตั้งสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ให้การส่งเสริมการศาสนศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบของมหาเถรสมาคม
2. ควรเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบแผนกบาลี แผนกธรรม แผนกสามัญศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์
3. ควรเป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์
4. ควรเปิดหลักสูตรอภิศรรมในระดับบัณฑิตศึกษา
5. ควรให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะ โดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

ด้านการผลิตบัณฑิต

1. ควรกำหนดให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกและนานาชาติ
2. ควรเปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทย
3. ควรเปิดสถาบันสมทบเป็นสาขาในต่างประเทศให้มากยิ่งขึ้น

ด้านการวิจัยและพัฒนา

1. ควรจัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์
2. ควรจัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ด้านการเผยแผ่และบริการงานวิชาการ

1. ควรสร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกายและจัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์
2. ควรเป็นสถาบันหรือศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างน้อย3ช่องเป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง ตลอดจนมีช่องสัญญาณดาวเทียม
3. ควรจัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการงานวิชาการ
4. ควรตั้งเป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ
5. ควรเป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์และวิปัสสนานานาชาติ

6. ควรจัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ
7. ควรจัดตั้งโรงเรียนสาธิตประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคใต้เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบ ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

1. ควรเปิดหลักสูตรเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม โดยให้เป็นคณะหนึ่งต่างหาก ชื่อ “คณะศิลปะและโบราณคดี” เปิดโอกาสให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้เข้าศึกษาในหลักสูตรนี้ รวมทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์
2. ควรให้วิทยาเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีห้องพุทธศิลป์
3. ควรเป็นศูนย์รวมเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง
4. ควรสร้างหอพระไตรปิฎกเก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ความพร้อมและแผนการบริหารจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในบทบาทนานาชาติ เพื่อให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รู้ทิศทางและเตรียมการเพื่อพัฒนาไปสู่การศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติ
2. ควรมีการศึกษบทบาทและภารกิจของคณะสงฆ์ต่อการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา เพื่อผลที่ได้จากการศึกษามาเชื่อมต่อการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะในระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา เพื่อให้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีทิศทางที่ชัดเจนที่จะรับสนองงานคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา ซึ่งจะได้มีส่วนร่วมพัฒนาการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองแผนงาน, ฝ่าย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542. รายละเอียดเกี่ยวกับอาคารและสถานที่ตั้งทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต 10 ธันวาคม 2544. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2551. ทิศทางการอุดมศึกษาไทย (ออนไลน์) แหล่งที่มา creative.pinionteam.net/maxzaa/2008/07/05/ [2551, กรกฎาคม 25]
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2539. แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540- 2544) สำนักงานนายกรัฐมนตรี กรุงเทพมหานคร : อรรถพลการพิมพ์ .
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, 2546. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่ กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์ .
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, 2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน กราฟฟิค.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , สำนักงาน, 2543. การจัดการศึกษาเฉพาะทางของประเทศไทยปี 2543. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี จำกัด.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงาน. 2550. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน .2550. กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์. 2541. แนวคิดสู่ความเป็นเลิศทางการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.ลีฟวิ่ง.
- จรัส สุวรรณเวลา. 2540. บนเส้นทางสู่อุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัส สุวรรณเวลา. 2551. ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยไทย กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จูไรรัตน์ แสนใจรักษ์. 2531. พัฒนาการคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2489-2527. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. 2536. อนาคตศึกษา. ความรู้และความเข้าใจพื้นฐานในวารสารครุศาสตร์ 6 (กรกฎาคม – ธันวาคม) : 1-4.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. 2549. เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research). ในเอกสารบรรยายพิเศษเรื่อง การวิจัยแบบเดลฟาย, วันที่ 10 มกราคม 2549. (อัดสำเนา)

- ชาย โพธิ์ธิดา.2522.มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย การศึกษาบทบาทของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.ธนบุรี : โรงพิมพ์สหประชาพาณิชย์.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. 2537. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงพร สุขศิริวัฒน์. 2536. พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย พ.ศ. 2527-2534 .
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2538. วิธีวิทยาการขั้นสูงด้านการวิจัยและสถิติ วารสารวิธีวิทยาการวิจัย.
7 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 1-36.
- นิตา ชูโต.2540. การวิจัยเชิงคุณภาพ.กรุงเทพมหานคร : พี เอ็น การพิมพ์.
- นิลวรรณ แซ่จิว. 2543. อนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกอบ คุปรัตน์. 2530. การพัฒนาคุณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา : ปัญหาและทางออก.
กรุงเทพมหานคร ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปทีป เมธาคุณวุฒิ และคนอื่นๆ. 2535.รายงานการวิจัยเรื่อง การรับรู้และความคิดเห็นต่ออาชีพของนักศึกษาสถาบันการฝึกหัดครูในภูมิภาคตะวันตก. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พระครูสุนทรธรรมโสภณ (วิเชียร ปญญาวุฑฒิ) คุณลักษณะของอาจารย์ระดับอุดมศึกษา
เดลินิวส์. (28 ธันวาคม 2549): 14.
- พระเทพเวที(ประยูร ปรยุตโต)2531. อนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ 1
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระราชเมธาภรณ์. 2549. บทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีต่อ
พระพุทธศาสนา และสังคม ข่าวสด.(22 พฤษภาคม 2549): 12
- พระมหาผดุงเกียรติ ธีรานนโท.2534.การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย(พ.ศ.2489-2530)
กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,บัณฑิตวิทยาลัยสภาการศึกษามหา
มกุฏราชวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวำรุง. 2546.การบริหารอุดมศึกษา.กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทาง
วิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวำรุง. 2528. การวิจัยทางการอุดมศึกษา. ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พรเพ็ญ สิงหวรรณกุล. 2541. อนาคตภาพการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับพยาบาลวิชาชีพ.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา ภาควิชาพยาบาลศาสตร์
คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ฟ้าม่วย เรื่องเลิศบุญ. 2539. การศึกษาแนวโน้มการบริหารในการสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในศตวรรษที่ 21. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พาสนา กิจถาวร. 2524.บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์รัตน์. 2542.การบริหารจัดการอุดมศึกษา หลักและแนวทางตามแนวปฏิรูป. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อัสส่าเนา)
- ไพฑูริย์ สีนลาร์รัตน์. 2532.สรุปการสัมมนา : ทิศทางใหม่ของการครุศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์รัตน์. 2543. การพัฒนาคณาจารย์. ทบวงมหาวิทยาลัย. (ม.ป.ท.)
- พูนพร ศรีสะอาด. 2534. การศึกษาเปรียบเทียบการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อความวิตกกังวลของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4 ของวิทยาลัยพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทรพร ศิริกาญจน. 2535.หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระภิกษุเขียนสุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตยา วงศ์วิวัฒน์. 2524.พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- มนัส เกิดปรำรงค์. 2527.พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ในพระบรมราชูปถัมภ์.2532 ก. 100 ปี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(พ.ศ.2432-2532).เอกสารการประชุมสัมมนาทางวิชาการ หนึ่งศตวรรษพระพุทธศาสนาในสังคมไทย
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2542.รายงานประจำปี 2541.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2543.รายงานประจำปี 2542.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2544.รายงานประจำปี 2543.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2545.รายงานประจำปี 2544.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2547.รายงานประจำปี 2545-2546.
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2548.รายงานประจำปี 2547.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2549.รายงานประจำปี 2548.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2550.รายงานประจำปี 2549.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาปริทรรศน์.2541.สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการงาน 50 ปี อุดมศึกษามหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2542.รายงานประจำปี 2541.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
 มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2543.รายงานประจำปี 2542.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2544.รายงานประจำปี 2543.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2545.รายงานประจำปี 2544.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2547.รายงานประจำปี 2545-2546.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2548.รายงานประจำปี 2547.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2549.รายงานประจำปี 2548.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย,มหาวิทยาลัย.2550.รายงานประจำปี 2549.กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.[ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.mcu.ac.th>.
 [2008, July 26]
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.mbu.ac.th>
 [2008, July 26]
- โยธิน แสงวงศ์.2530.การสนทนากลุ่ม. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 7 (กุมภาพันธ์) : 48-56.

- รามคำแหง,มหาวิทยาลัย.2540 บทบาทของมหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ภูมิภาค: ศึกษาเฉพาะกรณีสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ .
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชกิจจานุเบกษา.2505.79 ตอนที่ 115,น.29-44.
- วิจิตร ศรีสอาน.2518.หลักการอุดมศึกษา .กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช
- วิชุดา กิจธรรม.2549.การคาดการณ์อนาคตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยการประยุกต์ใช้เทคนิคเชิงปริมาณและคุณภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันทนีย์ วงศ์ยัง.2548.รูปแบบการพัฒนาอาจารย์คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏเชียงใหม่สู่การเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วัดพระธรรมกาย.2553 มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในระบบการศึกษาทางไกล Dhammakaya Open University (DOU) [online] Available from : www. Dhammakaya Open University (2552,กุมภาพันธ์ 24)
- วงศ์ไทย ศรีลารักษ์ .2542. “ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย(พ.ศ. 2432-2527)”วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยมหิดล. สมพงษ์ พลະสุรย์. (บรรณารักษ์). กงล้อแห่งความดี. เส้นทางปฏิรูปการศึกษาไทย. 1 ,14 (5 ตุลาคม 2542) : 1,11.
- สมหมาย จันทรเรือง. 2544. พัฒนาการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในสหัสวรรษใหม่. พิมพ์ครั้งที่1.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2550. ทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวม. เดลินิวส์. (9 มีนาคม 2550) : 14.
- สายธาร อินทวดี. 2533. บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ปัญหาคณะสงฆ์ไทย(พ.ศ.2445-2530)วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สายทิพย์ จิตตมาศ .2527.บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย พ.ศ. 2489-2526 .
กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ,ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- สิริวัฒน์ คำวันสาและทองพรรษ์ ราชภัฏจี.2525.สงฆ์ไทยใน200ปีเล่ม 2.กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาคาร.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. 2524.สงฆ์ไทยใน200ปี.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ศรีอนันต์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. เอกสารประกอบการสัมมนา “แผนพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐ” ระหว่างวันที่ 13-15 มิถุนายน 2540 ณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์.2547. วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ : การวิจัยปัญหาปัจจุบันและการวิจัยอนาคตกาล. กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้า พรินติ้ง.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2546. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวลี ทวีบุตร. 2540. การเปรียบเทียบผลการสร้างฉันทามติและระดับการให้ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญระหว่างการใช้เทคนิคเดลฟายแบบเดิมและเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช.2548. การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพมหานคร : ธรรมดาเพรส
- สุภางค์ จันทวานิช.2546.วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.พิมพ์ครั้งที่ 11.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2540. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สำนักบริหารวิชาการ .2546 [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.academic.chula.ca.th./thaiver/Entrance/Enrean_01.htm [2006, July 26]
- อมรา พงศาพิชญ์.2537. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรรถชัย สกลสุภาภรณ์. 2542. บทบาทพระสงฆ์ที่สงเคราะห์เด็กนักเรียนที่พักอาศัยอยู่ในวัดเขตจังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดม พรหมแก้วงาม.2530. การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการสนทนากลุ่มกับงานการศึกษาออกโรงเรียน. วารสารการวิจัย. 9 (สิงหาคม – กันยายน) : 21- 28.
- อุทุมพร จามรมาน. 2533. การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง วารสารวิธีวิทยาการวิจัย ฉบับพิเศษ. (กรกฎาคม) : 98-106.
- อุษา ชัยโชติชัย.2526. การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยระหว่างปี 2432-2490 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำนาจ บัวศิริ.2539.การพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์นานาชาติในประเทศไทย.วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Armstrong.1978. The Delphi Method. [Online]. Available from: <http://www.iit.edu/-it/Delphi.html> [2007, August 4]
- Berquist, H.W. and Others.(1981)Designing Undergraduate Education.San Francisco : Jossey – Bass ,Publishers.
- Becher, T.1984 The cultural view.In Burton Clark (ed) Perspective on higher education pp.465-498. California : University Of California press.
- Bucher, C. A., Foundation of Physical Education 1968 5th ed. Saint Louis : The C.V. Mosby.
- Bucher, C. A., Foundation of Physical Education 1992 7th ed. Saint Louis : The C.V. Mosby .
- Bucher, C. A., and Kooning, Constance R.,Methods and Materials for Secondary School Physical Education. 5th ed.
- Budapest buddhist university (2010) [Online] Available from : [http:// www.tkbh-hu. / ENGLISH/ index.html](http://www.tkbh-hu./ENGLISH/index.html). [2010, March 4]
- Bowen H. R.and Schuster, J. H. 1986 American Professors : A National Resource Imperiled. New York : Oxford University Press.
- Certo,S. C.,and Peter,J.P.1991.Strategic management : concept and application. New York : McGraw-Hill.
- Clark, B, The higher education system : Academic organization in cross – national perspective. California : University of California press, 1983.
- Custer, R.L., Scarcella, J.A., and Stewart, B.R.(1999). The modified Delphi Technipue : A Rotational Modification. Journal of Vocational and Technical Education.15(2).[Online]. Available from: Journals: <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JVTE/V15N2/custer.html> [2006, February 2]
- Dalton, G.E., and Thompson,P.H. The Four Stage of profession career, : A new look at performance by professionals. Organization dynamics. (June,1976): 40- 42.
- Dator.J. 2006.Future Research : A Second look, and yet look again. [Online]. Available from : <http://www.future.hawaii.edu/dator/futures/futres> (Romania).htm [2008, April 4]
- Dator, J. 2008.Campus Future. [Online]. Available from: [http://www.future.hawaii.edu/dator/futures/futures\(Romania\).thm](http://www.future.hawaii.edu/dator/futures/futures(Romania).thm)[2008, April4]

- Department of Education Tasmania. 2007. Learning, Teaching and Assessment Guide Glossary. [Online]. Available from :
<http://www.ltas.education.tas.gov.au/glossary.thm> [2008, January 4]
- Dewar, J. 1993. Delphi Analysis. The pages present the slides from the Delphi presentation at the conference. [Online]. Available from:
http://www.rand.org/scitech/stpi/Evision/Transcripts/Day_1-am.pdf
 [2005, February 10]
- Eisner, E. 1976 Education connoisseurship and criticism : Their form and function in educational evaluation. Journal of Aesthetic Education.
- Erikson, E.H. 1975 Life history and the historical moments. New York: Norton.
- Erikson, E.H. 1956. Childhood and society. New York : Norton.
- Erikson, E.H. 1975. Life history and the historical moments. New York Norton.
- Curtis, A. 1996 Early years teacher's personal and professional needs. A Handbook for Teacher Development. England : Arena.
- Fields, I.J. 1993. The challenge ahead: information technology in the primary school curriculum .Switzerland : Harwood academic.
- Gillbert, A.D. 1999. Human resource management. The University of Melbourne Australia.
- Glenn, J.C. 1994. Future research methodology. Participatory methods. New York: ac/UNU Millennium Project.
- Glenn, J.C. 1999. Introduction to the future research methodology series. Washington, D.C.: American Council for the United Nations University The Millennium Project.
- Gordon, J.R. 1993. A diagnostic approach to organizational behavior 4th ed.
 Boston : Allyn and Bacon.
- Griffin, R.W. 1996. Management : Human resource in organization. Boston : Houghton. Harvard Divinity School [Online] 2011 Available from <http://www.hds.harvard.edu/history.html>. [2010, February 24]
- Kolb, D.A. learning styles and disciplinary differences. In A.W. Chickering (ed.) The modern American college. San Francisco : Jossey-Bass, 1985
- Kolter, P, and Murphy, P, E. 1981. Strategic planning for higher education. Journal of Higher Education 52: 470-489.
- Kremer, J. 1991. Identifying faculty types using peer ratings of teaching, research, and service. Research in Higher Education 32: 351-361

- Krejcie, R V., and Daryle, W. M. 1970. "Determining Sample Size for Research Activities," Educational and Psychological Measurement. 30 : 607 – 610.
- Krippendorff, K. (ed) 1980. Content analysis : An Introduction to the methodology. 5, USA : Sage publication.
- Krueger, R.A.1994.Focus : A practical guide for applied research. Thousand Oaks SAGE Publications.
- Likert,R.1971. Ner pattern of management. New York : McGraw-Hill.
- Masow, A.H.1954.Motivation and Personality. New York:Harper & Row, publishers.
- Miller, P. 1987Ten Characteristics of a Good Teacher. English Forum. No.I, 40-41. แปล โดย พรพิมล พงศ์สุวรรณ และอนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ. มิตรรฐ. 30 ธันวาคม 2534 : 39 – 42.
- Miller, T. K. ,and Prince, J. S. 1976.The Future of Student Affairs. San Francisco : Jossey – Bass Publishers.
- Millman, J., and Darling – Hammond, L. 1990 The New Handbook of Teacher Evaluation. Newbury Park, London : Sage.
- Morgan, David, L. 1998. Planning focus groups. SAGE Publication, California
- Nelson-Becker, H.B.2005.Does a Dual Degree make a difference in social work: An empirical study. Journal of Religion & Spirituality in Social work: 24(1/2).
- Popham, W.J.1993. Education Evaluation. (3 ed.) MA: Allyn and Bacon.
- Scriven, M. 1995.Duties of the Teacher. Kalamazoo : Publishers.
- Scriven, M. 1994.Duties of the Teacher. Kalamazoo : Ellsworth Hall.
- Shinkfield, A. J.,and Stufflebeam, Daniel L. 1995.Teacher Evaluation : Guide to Effective Practice. Boston : Kluwer Academic Publishers.
- Stewart, D.W.,and Sharnsadani, P.N.1990. Focus groups : Theory and Pratices. Newbury Park : SAGE Publications.
- University of wales (2010) School of Theology and Religious Studies [Online]. Available from : http:// www.trinity-cm.ac.uk /english/fac_edu/sch_trs/welcome.asp. [2010,March 4]
- University of Sunderland (2010) seacoast.sunderland [Online] Available from : http:// seacoast.sunderland.ac.uk/~osOphr/. [2010,March 4]
- University of sydney Australia (2010). Master of Buddhist Studies Course [Online]. Available from : http:// www.uniguru.com/studyabroad/Australia-courses/Master-Buddhist-Studies-co. [2010,March 4]

- Vaughn, S., Schumm, J.S., and Sinaugub, J. 1996. Focus group interview in education and psychology. Thousand Oaks : SAGE Publications.
- Wehrich,H.1986. Management Excellence. McGraw-Hill. Company.
- Witkin , B.R., and Altschuld, J.W 1995 .From Needs Assessments to Action. Thousand Oaks, CA : Sage Publications.
- Wikipedia, the free encyclopedia. 2008.Future wheel. [Online]. Available from:
[http://en.wikipedia.org/wiki/futures wheel](http://en.wikipedia.org/wiki/futures_wheel)_[2008, March 14]
- Worldbank 2005.Cited in Croft, M.1992.Single or Dual Mode: Challenges and Choices for the Future of Education.[Online].Available from:
<http://66.102.7104search?q=cache:LogdgWIMUPo:www1.worodbank.org/di..>
[2005, April 4]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ
พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ตารางที่ เกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	เกณฑ์การวิพากษ์ภายนอก/ความแท้(Reliability)						เกณฑ์การวิพากษ์ภายใน/ความเที่ยง(validity)				
	ผู้บันทึก/ผู้เขียนเอกสาร	ปีที่บันทึก (อายุของเอกสาร)	ลักษณะเอกสาร/ชนิดเอกสาร (เดิม)	จุดมุ่งหมายการบันทึกเอกสาร	ผู้อ่าน (สภาพแวดล้อมของการเขียนเอกสาร)	แหล่งที่มาของเอกสาร	ประสบการณ์ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
เอกสารชั้นต้น											
1.กฎหมาย, พระราชบัญญัติ, ราชกิจจานุเบกษา	หน่วยงานราชการ	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัดสำเนา	ระเบียบปฏิบัติ/กฎหมายกำกับการบริหารงาน	ผู้ปฏิบัติงาน ผู้สนใจทั่วไป	หน่วยงานราชการ					
2.จดหมายราชการ	ผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานที่ออก	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัดสำเนา	สั่งการ/ขอความร่วมมือ/ขอความอนุเคราะห์	ชื่อบุคคลหรือตำแหน่งที่ปรากฏในจดหมาย	หน่วยงานราชการ					
3.จดหมายเหตุ	จดหมายเหตุเจ้าของเรื่อง	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัดสำเนา	บันทึกเหตุการณ์บอกบริบทของสังคมแต่ละยุค	บุคคลทั่วไป	ผู้บันทึก	ผู้บันทึกมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง, ผู้ได้รับมอบหมายให้บันทึก, ผู้บันทึกเกี่ยวข้องกับและใกล้ชิดกับเรื่องที่บันทึก	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่บันทึก	มีการอ้างอิง ไม่มีข้อโต้แย้งอื่นๆ ปรากฏ	
4.พระบรมราโชวาท, พระราชดำรัส	หน่วยงานราชการ	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัดสำเนา	ให้แนวทาง, แนะนำ	บุคคลทั่วไปและผู้เกี่ยวข้อง	หน่วยงานราชการ	บันทึกตามพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	ตามวาระโอกาส	

ประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ พัฒนาการและแนวโน้ม ของบทบาทและภารกิจ ของมหาวิทยาลัยสงขล	เกณฑ์การวิพากษ์ภายนอก/ความแท้(Reliability)						เกณฑ์การวิพากษ์ภายใน/ความเที่ยง(validity)			
	ผู้บันทึก/ ผู้เขียน เอกสาร	ปีที่บันทึก (อายุของ เอกสาร)	ลักษณะ เอกสาร/ ชนิดเอกสาร (เดิม)	จุดมุ่งหมาย การบันทึก เอกสาร	ผู้อ่าน (สภาพแวดล้อม ของการ เขียนเอกสาร)	แหล่งที่มา ของ เอกสาร	ประสบการณ์ ความสามารถใน การบันทึก	ความ เต็มใจ ในการ บันทึก	ผู้บันทึกอยู่ใน เหตุการณ์	มีหลักฐาน สนับสนุน
5.เอกสารทางราชการ, หนังสือสั่งการ	หน่วยราชการ	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัด สำเนา	เป็นการ สื่อสาร ระหว่างหน่วย ราชการ	ผู้ปฏิบัติงาน และผู้เกี่ยวข้อง	หน่วย ราชการ	บันทึกตามรูปแบบที่ เป็นทางการ	ผู้บันทึก ได้รับ ข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ใน เหตุการณ์	มีการปฏิบัติ ตามที่ปรากฏ ในเอกสาร
6.เอกสารส่วนบุคคล ,อัตชีวประวัติ	เจ้าของ เอกสาร เจ้าของ ประวัติ	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัด สำเนา	บันทึก เหตุการณ์ บันทึก เรื่องราว ต่างๆที่สนใจ หรือเกี่ยวข้องกับ ตัวเอง	ผู้บันทึก ,ทายาท	เจ้าของ บันทึก	ผู้บันทึกเป็นเจ้าของ เรื่องและใกล้ชิดกับ เรื่องที่บันทึก	ผู้บันทึก ได้รับ ข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ใน เหตุการณ์	เหตุการณ์ ,บุคคล, สถานที่, สิ่งของที่ เกี่ยวกับ บันทึกนั้น
เอกสารชั้นรอง										
7.รายงานการวิจัย ,วิทยานิพนธ์	ผู้ทำวิจัย,ผู้ทำ วิทยานิพนธ์	ตามที่ปรากฏ	ต้นฉบับ/อัด สำเนา	แสวงหาและ สร้างองค์ ความรู้ใหม่	นักวิชาการ/ ผู้สนใจทั่วไป	สถาบันการ ศึกษา/ หน่วย งานวิจัย	ผู้วิจัย/ผู้ทำ วิทยานิพนธ์เป็นผู้ บันทึกเองตามวิธีการ วิจัย	ผู้บันทึก ได้รับ ข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ใน เหตุการณ์	เป็นองค์ ความรู้ใหม่ที่ ได้จากผล การวิจัยและ วิทยานิพนธ์
8.หนังสือทั่วไป,ตำราเรียน, แบบเรียน,หนังสือแปล, หนังสือที่ระลึก,เอกสารการ ประชุมวิชาการ,เอกสารการ สัมมนา,ชีวประวัติ	ผู้เชี่ยวชาญ/ นักวิชาการ/ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ตามที่ปรากฏ	เป็นการรวบรวม เรียบเรียง/ ปรับปรุง/แปล/ ถอดความ/สรุป ความ	เพื่อเผยแพร่ แก่ผู้สนใจ ทั่วไป	นิสิตนักศึกษา นักวิชาการและ ผู้สนใจทั่วไป	เอกสารอ้างอิง/ การจัดประชุม สัมมนา/เหตุ การณ์/ข้อมูล ของหน่วยงาน	ความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญความ เกี่ยวข้องของผู้บันทึก	ผู้บันทึก ได้รับ ข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกอาจอยู่ หรือไม่อยู่ใน เหตุการณ์	มีเหตุการณ์/ มีข้อมูล/ ตรวจสอบ ได้/มีแหล่ง อ้างอิง

ประเภทเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ พัฒนาการและแนวโน้ม ของบทบาทและภารกิจ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์	เกณฑ์การวิพากษ์ภายนอก/ความแท้(Reliability)						เกณฑ์การวิพากษ์ภายใน/ความเที่ยง(validity)			
	ผู้บันทึก/ ผู้เขียน เอกสาร	ปีที่บันทึก (อายุของ เอกสาร)	ลักษณะ เอกสาร/ ชนิดเอกสาร (เดิม)	จุดมุ่งหมาย การบันทึก เอกสาร	ผู้อ่าน (สภาพแวดล้อม ของการ เขียนเอกสาร)	แหล่งที่มา ของ เอกสาร	ประสิทธิภาพใน ความสามารถใน การบันทึก	ความ เต็มใจ ในการ บันทึก	ผู้บันทึกอยู่ใน เหตุการณ์	มีหลักฐาน สนับสนุน
9. สิ่งพิมพ์ ต่อเนื่อง ได้แก่วารสาร, หนังสือพิมพ์, จุลสาร	ผู้เชี่ยวชาญ/ นักวิชาการ/ สื่อมวลชน/ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ตามที่ปรากฏ	เป็นสิ่งพิมพ์ที่ มีกำหนดออก อย่างต่อเนื่อง เนื้อหาเสนอ เรื่องใดเรื่อง หนึ่ง	เพื่อเผยแพร่ แก่ผู้สนใจ ทั่วไป	นิสิตนักศึกษา นักวิชาการและ ผู้สนใจทั่วไป	หน่วยงาน ราชการ/ เอกชน/ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความเชี่ยวชาญ/ ความสนใจของผู้ บันทึก	ผู้บันทึก ได้รับ ข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกอาจอยู่ หรือไม่อยู่ใน เหตุการณ์	มีเหตุการณ์/ มีข้อมูล/ สถานที่ที่ เกี่ยวข้อง

ภาคผนวก ข.

**แบบสอบถามสำรวจความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับ
บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์**

แบบสอบถาม

ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น และตอนที่ 3 เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับสถานภาพความเป็นจริงของท่าน

- 1. เพศ ชาย หญิง
- 2. อายุ ต่ำกว่า 30 ปี 31 – 35 ปี 36 – 40 ปี
 41 – 50 ปี 51 – 60 ปี มากกว่า 60 ปี ขึ้นไป
- 3. ระดับการศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท
 ปริญญาเอก อื่น ๆ.....
- 4. อาชีพ อาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย อาจารย์อัตราจ้างของมหาวิทยาลัย
 ผู้บริหารมหาวิทยาลัย อื่น ๆ.....
- 5. ประสบการณ์ทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์.....ปี

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน ซึ่งเกณฑ์การพิจารณา มี

ค่า ตัวเลข ดังนี้

- 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น มากที่สุด
- 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น มาก
- 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น ปานกลาง
- 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อย
- 1 หมายถึง ท่านเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อยที่สุด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา					
1.1 สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง					
1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน					
1.3 เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลและความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.4 สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing)					
1.5 เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อ ปวงชน เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน					
1.6 สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป					
1.7 พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ					
1.8 พัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก					
1.9 มีบทบาทในการสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยให้ประจักษ์ต่อสังคม					
1.10 ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์					
1.11 มีบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา					
1.12 เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัย					
1.13 มีบทบาทในการสร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา					
1.14 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
2. บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์					
2.1 รับสนองงานคณะสงฆ์ โดยทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เช่น จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ ส่งเสริมให้สังคมสงบสุขและจัดกิจกรรมระดับชาติและนานาชาติ					
2.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้นทำหน้าที่เยียวยาสังคมแทนสถาบันพระพุทธศาสนา ให้สังคมอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์					
2.3 ให้การศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนามีความมั่นคง					
2.4 เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์					
2.5 มีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน ช่วยเหลือประชาชนเมื่อประสบทุกข์ภัย					
2.6 ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ เพื่อจรรโลงและสืบสานพระพุทธศาสนา					
2.7 พัฒนาหลักสูตรต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์					
2.8 ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคมโดยใช้ วิชาการอย่างเป็นระบบ					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.9 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
3. การกิจในด้านการผลิตบัณฑิต					
3.1 สร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา					
3.2 ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำด้านจิตใจและมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา					
3.3 พัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิต ให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม					
3.4 ผลิตบัณฑิตให้เป็นคนดีของสังคม รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี					
3.5 ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆโดยสอดแทรกความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุกกระบวนการวิชาเพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา					
3.6 ผลิตบัณฑิตหลักสูตร นานาชาติ (ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก)					
3.7 พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้					
3.8 พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทางด้านการใช้ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ					
3.9 เน้นการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ (ระบบเข้าห้องเรียน) การศึกษาทางไกลและรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)					
3.10 ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะเพิ่มขึ้น โดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตให้มากขึ้น เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก					
3.11 สนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรคู่มือการสอนพระพุทธศาสนา					
3.12 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง					
3.13 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
4. การกิจในด้านการศึกษาวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา					
4.1 วิจัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนาพัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา					
4.2 วิจัยทางวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรมของสังคม					
4.3 วิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์					
4.4 เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสาร					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ระดับชาติหรือนานาชาติ					
4.5 ศึกษาวิจัยองค์ความรู้พระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก					
4.6 จัดระบบวิจัยที่เน้นการวิจัยสถาบันเพื่อการพัฒนาและวิจัยร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ภายนอก					
4.7 นำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อยกระดับการเรียนการสอน และพัฒนาสังคม และประเทศชาติ					
4.8 ร่วมกับ สถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่น					
4.9 สนับสนุนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ทำการวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
4.10 สนับสนุนคณาจารย์ให้นำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน					
4.11 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
5. การกิจในด้านเผยแผ่และบริการทางวิชาการ					
5.1 ส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของประชาชนและพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา					
5.2 ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกจัดกิจกรรม/เผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์					
5.3 จัดห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์รวบรวมฐานข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา					
5.4 พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการบริการด้าน ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ให้สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้ เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค					
5.5 เป็นสถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและจัดส่งพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา					
5.6 จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ประชาชน					
5.7 จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตต่างประเทศ ไว้สนองงานคณะสงฆ์					
5.8 ขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน ท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมครูผู้สอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาและอบรมผู้นำท้องถิ่นให้กว้างขวางทั่วประเทศ					
5.9 มีการบริการทางวิชาการเน้นชั้นนำสังคมในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม					
5.10 เผยแพร่และบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์และสื่อต่างๆ					
5.11 การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนทุกปี โดยความร่วมมือจากหน่วยงานราชการและชุมชนทั่วไป					
5.12 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
6. การกิจในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม					
6.1 ส่งเสริม ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
6.2 จัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวซึ่งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นผู้นำในการส่งเสริมพุทธศิลป์					
6.3 เป็นผู้นำในการจัดตั้งหอพุทธศิลป์					
6.4 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง					
6.5 จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความร่วมมือกับประเทศ เพื่อนบ้าน					
6.6 จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและศาสนวัตถุ					
6.7 จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ					
6.8 ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก					
6.9 จัดประชุมนานาชาติเพื่อสันติภาพโลกและการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลก					
6.10 เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					
6.11 เป็นศูนย์รวมเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการคัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกแก่ชุมชน					
6.12 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

ตอนที่ 3 ท่านคิดว่าในอนาคตมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรมีบทบาทและการกิจอย่างไร (กรุณาตอบทุกข้อ)

- แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์
 - ฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา.....
 - การสนองงานคณะสงฆ์
- แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์
 - ด้านการผลิตบัณฑิต.. ..
 - ด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา.....
 - ด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ
 - ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม.....
- แนวโน้มในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์.....

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

การประเมินระดับความคิดเห็นความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา
ของแบบสอบถามความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที่					รวม	ค่า ICO	แปลผล	
	1	2	3	4	5				
1. บทบาทในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา									
1.1	สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง	+1	0	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.2	เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนในระดับ อุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน	0	+1	0	+1	+1	+3	0.75	ใช้ได้
1.3	เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลและความรู้ทางด้าน พระพุทธศาสนาแก่สังคม	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.4	สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Network) ความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing)	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.5	เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อ ปวงชนเหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน	0	+1	0	+1	-1	+1	0.20	ใช้ไม่ได้
1.6	สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป	0	+1	0	+1	+1	+3	0.75	ใช้ได้
1.7	พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.8	พัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.9	มีบทบาทในการสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยให้ประจักษ์ต่อสังคม	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที่					รวม	ค่า ICO	แปลผล
	1	2	3	4	5			
1.10 ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.11 มีบทบาทในการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.12 เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และ ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัย	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
1.13 มีบทบาทในการสร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา								
1.14 สร้างปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนา	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
1.15 อื่นๆ (โปรดระบุ).....								
2. บทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์								
2.1 รับสนองงานคณะสงฆ์ โดยทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เช่น จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ ส่งเสริมให้สังคมสงบสุขและจัดกิจกรรมระดับชาติและนานาชาติ	0	+1	0	+1	+1	+3	0.75	ใช้ได้
2.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น เป็นการทำหน้าที่เยี่ยวยาสังคมแทนสถาบันพระพุทธศาสนา ให้สังคมอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์	0	+1	0	+1	+1	+3	0.75	ใช้ได้
2.3 ให้การศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนามีความมั่นคง	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
2.4 เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาสนองงานคณะสงฆ์	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
2.5 มีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชนช่วยเหลือประชาชนเมื่อประสบทุกข์ภัย	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที					รวม	ค่า ICO	แปลผล	
	1	2	3	4	5				
26	ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ เพื่อ จรรโลงและสืบสานพระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
27	พัฒนาหลักสูตรต่างๆเพื่อเป็นแหล่ง รองรับการพัฒนาศักยภาพของพระ สงฆ์ในการบริหารกิจการคณะ สงฆ์							0	
28	ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคมโดย ใช้ วิชาการอย่างเป็นระบบ								
29	อื่นๆ (โปรดระบุ).....								
3. การกิจในด้านการผลิตบัณฑิต									
3.1	มีการสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
3.2	ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำด้านจิตใจและ มีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่าง สร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตาม แนวทางของพระพุทธศาสนา	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
3.3	พัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตให้มี ปฏิปทาน่าเลื่อมใสเพียบพร้อมด้วย คุณธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
3.4	ผลิตบัณฑิตให้เป็นคนดีของสังคม รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสังคม สมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
3.5	ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทางด้าน พระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการ ความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆโดย สอดแทรกความรู้ทางพระพุทธ ศาสนาในทุก กระบวนรายวิชา เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจ ในพระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
3.6	ผลิตบัณฑิตหลักสูตร นานาชาติ (ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก)	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
3.7	พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบ การประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่ กำหนดไว้	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที					รวม	ค่า ICO	แปลผล	
	1	2	3	4	5				
3.8	พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทั้งด้านการใช้ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
3.9	เน้นการเรียนรู้การสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ (ระบบเข้าห้องเรียน) การศึกษาทางไกล และรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
3.10	ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรูปจะเพิ่มขึ้น โดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตให้มากขึ้น เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
3.11	สนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาและพัฒนาหลักสูตรคู่มือการสอนพระพุทธศาสนา	+1	0	0	+1	+1	+3	0.75	ใช้ได้
3.12	ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
3.13	อื่นๆ (โปรดระบุ).....								
4. การกิจในด้านการศึกษาวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา									
4.1	วิจัยเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา พัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
4.2	วิจัยทางวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรมของสังคม	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
4.3	วิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที					รวม	ค่า ICO	แปลผล	
	1	2	3	4	5				
4.4	เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและ ภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการ เรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสารระดับชาติ หรือนานาชาติ	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
4.5	ศึกษารายละเอียดของความรู้ภาษาบาลีเพื่อ การวิจัยในเชิงลึก	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
4.6	จัดระบบวิจัยที่เน้นการวิจัยสถาบัน เพื่อการพัฒนาและวิจัยร่วมระหว่าง สถาบันการศึกษาตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ภายนอก	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
4.7	นำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อยกระดับการ เรียนการสอน และพัฒนาสังคม และ ประเทศชาติ	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
4.8	ร่วมกับ สถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ ศึกษาราย ละเอียดพระพุทธรูปที่มีอยู่ใน ท้องถิ่น	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
4.9	สนับสนุนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ ทำการวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
4.10	สนับสนุนคณาจารย์ให้นำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
4.11	อื่นๆ (โปรดระบุ).....								
5. การกิจในด้านการเผยแพร่และบริการทาง วิชาการ									
5.1	ส่งเสริมและพัฒนาจิตใจของประชาชน และพัฒนาชุมชนตามหลัก พระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
5.2	ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงาน ภายนอกจัดกิจกรรมเผยแพร่และ ส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
5.3	จัดห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์รวบรวม ฐานข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาและเป็น ศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้ ทางพระพุทธศาสนา	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
5.4	พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการบริการ ด้าน ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ให้ สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกัน	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที					รวม	ค่า ICO	แปลผล
	1	2	3	4	5			
ได้ เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้ง ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค								
5.5 เป็นสถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรม และจัดส่งพระธรรมวิทยากร ออกสอน พระพุทธรศาสนาและศีลธรรมใน สถานศึกษา	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
5.6 จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทาง พระพุทธรศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัย การเผยแผ่พระพุทธรศาสนาเพื่อไว้ บริการแก่ประชาชน	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
5.7 จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูต ต่างประเทศ ไว้สนองงานคณะสงฆ์	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
5.8 ขยายการบริการวิชาการพระพุทธร ศาสนาแก่ชุมชน ท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมครูผู้สอนพระพุทธร ศาสนาในสถานศึกษาและอบรมผู้นำ ท้องถิ่นให้กว้างขวางทั่วประเทศ	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
5.9 มีการบริการทางวิชาการเน้นชี้นำสังคม ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม	0	+1	+1	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
5.10 เผยแพร่และบรรยายธรรมทางสถานี วิทยุและโทรทัศน์และสื่อต่างๆ								
5.11 การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนทุก ปี โดย ความร่วมมือจากหน่วยงาน ราชการและชุมชนทั่วไป								
5.12 อื่นๆ (โปรดระบุ).....								
6. การกิจในด้านการทำงานบำรุง ศิลปะวัฒนธรรม								
6.1 ส่งเสริม ทำนุบำรุง ศิลปะวัฒนธรรมและ อนุรักษ์สิ่งแวดลอมที่มีพื้นฐานมาจาก หลักธรรมทางพระพุทธรศาสนา	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
6.2 จัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกให้ซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของพุทธรศิลปะ ศิลปะ วัฒนธรรม เพื่อให้เป็นผู้นำในการ ส่งเสริมพุทธรศิลปะ	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
6.3 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมทุก แขนง	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
6.4 จัดตั้งหอพุทธรศิลปะ	+1	+1	+1	+1	0	+4	0.80	ใช้ได้
6.5 จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาเพื่อ สร้างความร่วมมือกับประเทศ เพื่อน บ้าน	+1	+1	+1	+1	0	+4	0.80	ใช้ได้

ข้อรายการ	ประมาณค่าความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนที่					รวม	ค่า ICO	แปลผล
	1	2	3	4	5			
6.6 จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและศาสนวัตถุ	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
6.7 จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
6.8 ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก	+1	+1	+1	+1	0	+4	0.80	ใช้ได้
6.9 จัดประชุมนานาชาติเพื่อสันติภาพโลกและการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลก	+1	+1	0	+1	+1	+4	0.80	ใช้ได้
6.10 เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	+1	+1	+1	+1	0	+4	0.80	ใช้ได้
6.11 เป็นศูนย์รวมเครือข่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกแก่ชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	+5	1.00	ใช้ได้
6.12 อื่นๆ (โปรดระบุ).....								

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์

ภาคผนวก ค.

แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique)

วิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

รอบที่ 1-3

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรื่อง แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง

หน่วยงาน/สถาบัน

วันที่ให้สัมภาษณ์/เวลา/สถานที่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

I แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ท่านคิดว่าบทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาควรจะเป็นอย่างไร

1.1 สนองความต้องการของประชาชนโดย.....

.....

1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสงฆ์ในระดับอุดมศึกษาโดย.....

.....

1.3 การบริหารจัดการการศึกษาสงฆ์โดย.....

.....

1.4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา.....

.....

2. ท่านคิดว่าบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ควรจะเป็นอย่างไร

2.1 ควบคุมดูแลพระภิกษุสงฆ์ในปกครองให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา โดย

2.2 ส่งเสริมการศาสนศึกษาโดย

.....

2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ โดย.....

.....

2.4 เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดย

.....

2.5 สนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ โดย.....

.....

2.6 สนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์โดย.....

.....

2.7 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงาน คณะ สงฆ์

.....

II แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ท่านคิดว่าในอนาคตการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นอย่างไร

1.1 ปริมาณการผลิต

.....

1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต.....

1.3 การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต (ไทยและนานาชาติ) เช่น หลักสูตร อาจารย์ผู้สอน เทคโนโลยี นวัตกรรม การเรียนการสอน ฯลฯ

1.4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิต

2. ท่านคิดว่าในโอกาสการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจะเป็นอย่างไร

2.1 ควรมุ่งเน้นในการส่งเสริมวิจัยประเภทใด เช่น วิจัยพื้นฐาน วิจัยประยุกต์ วิจัยเชิงปฏิบัติการ วิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development)

2.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้มีการนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนามากน้อยเพียงใด

2.3 ควรบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

2.4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา

3. ท่านคิดว่าในโอกาสการเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจะเป็นอย่างไร

2.1 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศในรูปแบบใดบ้าง.....

2.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ต่างประเทศในรูปแบบใดบ้าง.....

2.3 มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเผยแผ่สนองพระพุทธประสงค์ของคณะสงฆ์ไทยอย่างไร

2.4 ควรบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการอย่างไร

2.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ.....

4. ท่านคิดว่าในโอกาสการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจะเป็นอย่างไร

4.1 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดย

4.2 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์โดย.....

4.3 ควรบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างไร

III แนวโน้มการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ท่านคิดว่าในอนาคตมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรบริหารจัดการในด้านต่อไปนี้ได้อย่างไร

1.1 รูปแบบการบริหารจัดการ.....

1.2 งบประมาณ.....

.....

1.3 บุคลากร

.....

1.4 นวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์.....

.....

1.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยรวม.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูล

แบบสอบถามวิจัยอนาคตเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique) รอบที่ 2
เรื่อง แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

.....

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง “ พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ” ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) โดยในรอบนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเป็นแบบสอบถามปลายปิด ชนิดมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ขึ้นโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 24 รูป/คนเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ เป็นการให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตามเกณฑ์ของมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อและกรุณาส่งกลับผู้วิจัยภายในวันที่ 30 มกราคม 2554 เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อคิดเห็นของท่านไปวิเคราะห์เพื่อหาความคิดเห็นที่สอดคล้องเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อยืนยันความคิดเห็นที่เป็นฉันทามติของกลุ่มขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร

นิสิตภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อ – นามสกุล ผู้ตอบแบบสอบถาม.....

ตำแหน่ง

หน่วยงาน/สถาบัน

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับ

แนวโน้มที่ควรจะเป็นในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตามเกณฑ์การพิจารณามีค่าตัวเลข ดังนี้

5	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรจะเกิดขึ้น	มากที่สุด
4	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรจะเกิดขึ้น	มาก
3	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรจะเกิดขึ้น	ปานกลาง
2	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรจะเกิดขึ้น	น้อย
1	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรจะเกิดขึ้น	น้อยที่สุด

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา					
1.1 สหองความต้องการของประชาชน					
1) พัฒนาและประยุกต์องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้สามารถบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่อื่นๆเพื่อให้ความรู้และแก้ปัญหาแก่ประชาชน					
2) สหองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติของรัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยทรงให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูง คือศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน					
3) จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อประเทศและประชาคมโลกเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชน เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียน สามารถพัฒนาจิตใจประชาชน เพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตของประชาชน เพื่อให้มีส่วนช่วยเหลือสังคมได้					
4) สามารถจะเป็นหัวใจจักรทางปัญญาที่พาประเทศไทยออกจากวิกฤตทางศีลธรรม โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีหลักสูตรอบรมฆราวาส ทุกหลักสูตรเกี่ยวข้องมีศาสนา 30%					
5) พัฒนาคนไทยให้มีจิตสำนึกสาธารณะร่วมสร้างสรรค์ชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น พัฒนาดตนเองให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน					
6) เปิดหลักสูตรการบริหารจัดการภาครัฐด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรปริญญาตรี เน้นคุณธรรมจริยธรรมโดยเปิดให้ อบต. อบจ. สก. สข. นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เข้าศึกษา					

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
7) สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้งสองทาง คือทางธรรม และทางโลกควบคู่กันไป เปิดโอกาสให้ฆราวาส เข้าศึกษาโดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับปริญญาตรี-โท-เอก					
8) เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรม จริยธรรมให้กับบ้านเมืองและประชาชน สามารถชี้นำสังคมและประชาชนให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง					
9) เป็นแหล่งความรู้ของประชาชน โดยเฉพาะผลงานวิจัยที่สามารถไปค้นคว้าเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ทางศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต					
10) ปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาเป็นตัวตั้ง (Wisdom Oriented University)					
11) สร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยให้ประเทศมีสมรรถนะทางสันติภาพ โดยเป็นพลังทางปัญญา ที่พัฒนาคน องค์การ สถาบัน และสังคม ให้มีสมรรถนะเพียงพอที่จะชำระบูรณภาพของตนเอง และรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ในยุคโลกาภิวัตน์ให้อยู่ร่วมกันด้วยสันติ					
12) ปฏิรูปรวมมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวล่วงข้อจำกัดในการวิเคราะห์วิจารณ์ไปสู่การสังเคราะห์ จัดการและร่วมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและพยายามพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป					
13) พัฒนาคูณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐานการอุดมศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับ "ศตวรรษแห่งเอเชีย"					
1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา					
1) พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ สู่ความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาของโลก ทั้งสามระดับคือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ					
2) เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เน้นวิชาการด้านวิปัสสนากรรมฐาน โดยพิจารณารับพระภิกษุสามเณรตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย คือพระภิกษุสามเณร 70% ฆราวาส 30%					
3) เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ฆราวาสที่ต้องการความรู้ หรือต้องการเพิ่มวิทยฐานะหรือขาดโอกาสในทางอื่นเข้ามาศึกษาได้ ทั้งในระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด อย่างกว้างขวางและเท่าเทียมกัน เพื่อคณะสงฆ์และสืบสานพระพุทธศาสนา ส่งเสริมคุณธรรมในสังคม					

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4) เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสงฆ์ในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา โดยให้โอกาสพระภิกษุสามเณรที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ได้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และให้ทุนเรียนต่อระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรี – ปริญญาเอก					
5) มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการศึกษาของสงฆ์ กล่าวคือ รับผิดชอบปริญญาธรรม 9 ประโยค มาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ปริญญาเอกรวมทั้งรับผิดชอบปริญญาธรรม 3 ประโยค เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เป็นต้น					
1.3 การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์					
1) มหาวิทยาลัยสงฆ์กับคณะสงฆ์ควรมีเอกภาพในการบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ โดยเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ และมหาวิทยาลัยสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทุกด้าน เพื่อให้เป็นไปตามการบริหารจัดการยุคใหม่ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ					
2) ให้การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระบบมีการบริหารแบบอิสระไม่อยู่ในกรอบของอุดมศึกษา คือ บริหารจัดการตามแบบของคณะสงฆ์ ให้คณะสงฆ์ปกครองดูแลและให้การรับรองคุณภาพไปปริญญาบัตรตนเอง					
3) จัดให้มีโรงเรียนประเภทสาธิตในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา เพื่อรับเด็กและเยาวชนที่บวชเป็นพระสงฆ์เข้ามาเรียนในระดับมัธยมศึกษาเป็นการผลิตศาสนทายาทป้อนมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาจำนวนพระภิกษุที่น้อยลง และเพื่อให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542					
4) ให้วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทในการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคตะวันออก และภาคใต้ ชื่อว่าโรงเรียนไทยสังฆอุปถัมภ์ เพื่อเป็นสุดยอดของโรงเรียนต้นแบบที่สร้างเด็กดีให้กับประเทศ					
5) ให้คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสงฆ์เรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยการอุปถัมภ์ของคณะสงฆ์					
6) บริหารปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยความจับใจ ทำงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยมีความรู้เชิงระบบและทางเทคนิค มีการเสริมวิชาความรู้ทางโลกให้พระภิกษุสงฆ์ได้เพิ่มความรู้ความสามารถและทันต่อเหตุการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์รวมทั้งให้โอกาสทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ได้เรียนหนังสือร่วมกัน					
7) แบ่งความรับผิดชอบในเรื่องการจัดการศึกษาสงฆ์ ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง โดยให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รับผิดชอบการศึกษาสงฆ์ พระปริยัติธรรมแผนกธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รับผิดชอบการศึกษาสงฆ์ พระปริยัติธรรมแผนกบาลี					
8) ยกเลิกข้อจำกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บังคับให้ผู้เรียนต้องสอบได้ ม.6 และนักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นเอกจึงจะรับปริญญาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์					

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.การสนองงานคณะสงฆ์					
2.1 ควบคุมดูแลพระภิกษุสงฆ์ในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา					
1) เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการ เป็นหลักสูตรพิเศษ 1 ปี เป็นหลักสูตรระยะสั้นระดับประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์(ปบส.) เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้ เพื่อกลับไปปกครองดูแลพระสงฆ์ในเขตปกครองให้เรียบร้อยดีงาม และมีหลักสูตรต่างๆเพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับและพระนักวิชาการ เช่น หลักสูตรสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ เป็นหลักสูตร 1 ปีเป็นการกระจายฐานความรู้ให้แก่พระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณรทั่วไป					
2) จัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เป็นศูนย์กลางการศึกษาอบรมผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางพระพุทธศาสนา และพัฒนาพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาค มีหลักสูตรที่เรียกว่าการจัดการเชิงพุทธทั้งในระดับปริญญาตรี โท เอก เพื่อพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ เน้นการปกครองคณะสงฆ์ การนำหลักธรรมาภิบาลที่ดี (Good Governance) ไปใช้ในการปกครอง หลักปฏิสันถาร หลักอภิปรายธรรมและสัปปุริสธรรม					
3) เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์ อบรมขัดเกลาพระนักศึกษาคณะสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาที่ถูกต้อง เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และมุ่งให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการทำงาน เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ให้พัฒนารุดหน้าไป					
4) เป็นแหล่งฝึกอบรมพระนวกะให้ได้รับความรู้ในหลักพระธรรมวินัย ให้รู้ลึก รู้จริง และรู้ละเอียด เป็นการช่วยงานคณะสงฆ์					
2.2 ส่งเสริมการศาสนศึกษา					
1) เป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาวิชาการพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ในเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ได้แก่ พระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษ ธรรมศึกษาและพระอภิธรรม เพื่อให้หลักสูตรการศาสนศึกษาครอบคลุม หลักสูตรนักธรรม และหลักสูตรบาลี เพื่อให้เป็นฐานที่ดีของการศึกษาสงฆ์ และสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษารวมถึงมหาวิทยาลัยสงฆ์ นำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา					
2) ส่งเสริมการจัดการการศาสนศึกษาตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม ธรรมศึกษา และสามัญศึกษา โดยสนับสนุนให้เป็นสนามสอบให้พระนักศึกษากลับไปเป็นครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นการสร้างบุคลากรเพื่อบริหารการศาสนศึกษา ผลิตตำรา พระไตรปิฎก คัมภีร์ เปิดโรงเรียนต้นแบบจัดการศึกษา แผนกธรรม และบาลี สร้างศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์					

แนวโหม้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3) เป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับมหาเถรสมาคม ในเรื่องการออกกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานของสถาบัน พระพุทธศาสนา ซึ่งมีแผนกบาลี แผนกธรรม					
4) ส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียนรู้ ธรรม-บาลี ประจำอำเภอ ประจำตำบล ทำให้การ ศาสนศึกษาเจริญขึ้นได้โดยไม่ต้องผูกพันกับเจ้าอาวาสวัด					
5) ส่งเสริมให้ผู้จบการศึกษาแผนกธรรม บาลี สามัญศึกษา มาเรียนต่อใน ระดับอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาให้สูงขึ้น โดยส่งเสริมให้มี หลักสูตรปริญญาตรี โท ด้านบริหารการศึกษา เพื่อให้บัณฑิตที่จบการศึกษามี ความรู้ความสามารถไปบริหารจัดการศาสนศึกษา เพื่อช่วยงานของคณะสงฆ์					
2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์					
1) สนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยเปิดเป็นโรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือให้ใช้สถานที่ตาม วิทยาลัยเขตต่างๆ รวมทั้งให้ครูไปเป็นวิทยากร จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรม แก่เยาวชนเป็นประจำ เพื่อทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ให้ สังคมสงบสุข และจัดส่งพระภิกษุออกไปสงเคราะห์การศึกษาตามสถานที่ ต่าง ๆ เช่น ไปสอนเด็กก่อนเกณฑ์ตามโรงเรียนต่างๆ					
2) จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ สงเคราะห์การศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ทางการศึกษาที่มีฐานะยากจน ให้เรียนฟรี ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่ระดับ ปริญญาตรี-เอก โดยการสนับสนุนของมหาเถรสมาคมหรือสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ					
3) พัฒนาบุคลากรที่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนการกุศลของวัดต่างๆให้รู้จักคิด และทำงานอย่างเป็นระบบ โดยส่งเสริมให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทำให้บุคลากร เหล่านี้ได้รับการพัฒนา สามารถนำผลงานวิจัยไปพัฒนาโรงเรียนของตนเองได้					
4) สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับ ผู้พิการทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตา บอด เป็นต้น เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนผู้พิการและด้อยโอกาสทาง การศึกษา ให้ได้รับอันสงส์จากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
5) ผลิตบัณฑิต เพื่อให้เข้าสู่กระบวนการของคณะสงฆ์ ผลิตตำราทางด้าน ศาสนา ให้สอดคล้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้การศาสนศึกษามีผลใน เรื่องปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวท เป็นประโยชน์กับวัดตนเอง และทางคณะสงฆ์					
6) เปิดหลักสูตรอบรมภิกษุที่มีศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่าปริญญาตรี เป็น การศึกษาสงเคราะห์อีกรูปแบบหนึ่งที่น่าเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการ เรียนการสอน ให้ประชาชนมาเรียนหรือเรียนทางไกล /ทางไปรษณีย์ มีสาขา ทั่วประเทศ โดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้รับรอง					

แนวโหมบตบตทของมหวิทยลัยสงฆ์	ระดับควมคืดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.4 เฝยแฝ่พระพุทศศสน					
1) สร้งศสนทกยทอ์นเป็นงำล้งสำคัญในกรณเฝ่หลักรรรม และกรพัฒนประชชนให้ม็ คุณธรรมนำควมรู้ เป็นหัวใจของมหวิทยลัยสงฆ์ บัณศิตผู้ที่จบกรศีกษษภคทฤษฏี แล้วต้งไปเฝยแฝ่รรมและปฏิบัติศสนกิจในชุมชน1ปี ฝึกรบรรมพระนัศีกษให้ เทศน์เป็นภษอังกฤษ และรู้จักกรรักษำวัฒนธรรมของพระสงฆ์ไทย และส่งออก ไปปฏิบัติศสนกิจในต้งประเทศโดยทุนของมหวิทยลัยสงฆ์ อบรมครูพระสอนศึศรรมใน โรงเรียนเพื่อให้ครูพระเหล่านั้ไปเป็นอจกรยสอนตมโรงเรียนมัธยมต้ง ๆ ทั่วประเทศ เป็นกรณเฝ่พระพุทศศสน					
2) เป็นสำนักรฝึกรบรรมพระธรรมทูตที่ไปเฝยแฝ่พระพุทศศสนในต้งประเทศทั่วโลก					
3) เป็นศูนย์รรมคัมภีร์และเอกสารทงพระพุทศศสน และเป็นศูนย์กรณเฝ่ พระพุทศศสน เป็นศูนย์กรบรรมพระนัศเทศน์และวิปัสสนานานชชาติ					
4) จัดต้งสมคมมหวิทยลัยพระพุทศศสนานชชาติ สำนักรงใหญ่อยู่ทีประเทศไทยม็ เครือขำควมร่วมมือ161 มหวิทยลัยทั่วโลก ใน83 ประเทศ ม็กรเชื่อมกรศีกษำดำน พุทศศสนไปทั่วโลก					
5) ทำหน้ำที่เฝยแฝ่พระพุทศศสน แทนสถบำนพระพุทศศสน ปลุกฝ้งคุณธรรมจรยธรรม โดยใช้หลักภิกษอขำงเป็นระบบ ให้เขำถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น เยียวยาสังคมให้สังคมอยู่รอด ได้ในยุคโลกภวิวัฒน์ ทำให้สถบำนพระพุทศศสนม็ควมมั่นคง					
6) จัดประชุมสมัชชสงฆ์ไทยในต้งประเทศทุกปี เช่นสหรัฐอเมริกา เพื่อกรณเฝ่พระพุทศศสน					
7) ม็สถบำนวิฑูโรทศน์ทงกรศีกษพระพุทศศสนขำงน้อย3 ช่ง ตลอดจนม็ ช่งสถัญญถดวเทียมเป็นขงตัวเอง โดยัฐบำนให้กรสนับสนุน					
2.5 สนับสนุนกรสรธรรณูปกรของคณะสงฆ์					
1) ให้ควมร่วมมือคณะสงฆ์จัดเป็นหลักรสูตรเพื่อกรสรธรรณูปกรของคณะ สงฆ์ โดยเป็นวิชหนึ่งในหลักรสูตร ปบส. ว่ำด้วยกรจัดภูมิทัศน์ในวัด ฯลฯ					
2) จัดเป็นกิจกรรมของนัศีกษในโครงการพัฒนชนมของพระนัศีกษ เป็นโครงการที่ ร่วมนกับคนในชุมชน ร่วมรักษษธรรณสมบัตติ เช่น กรสร้งถนนหนง การขุดลอกคู คลอง กรสร้งฉบปนสถบำน กรสร้งประปาและไฟฟ้า ขุดหำแหล่งน้ำ ฯลฯ					
3) เป็ดเป็นวิชเอกในระดับปริญญาตรีเรื่องพุทศศสปี ม็กรเรียนเกี่ยวกับกร ก่อสร้ง เน้นศึลปะที่เป็นไทย กรรวตภพ กรออกแบบ กรอนุรักษ์ ศึลป่วฒนธรรมในวัดแบบพุทศ					
2.6 สนับสนุนกรสรธรรณสงเคราะห้					
1) ช่วยสงเคราะห้กรณเกิดภยพิบัติทงธรรณชชาติต้งๆโดยช่วยเหลือทงงำล้ง ภยและงำล้งทรพยรรมทงสิ่งขงต้ง ๆ ช่วยฟื้นฟูจิตใจประชชนที่ ประสบทุข์ภย ม็กรระดมทุนจกรเครือขำทั่วโลก ทงในและต้งประเทศเพื่อ ช่วยเหลือประชชนที่ประสบภยพิบัติ					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2) ช่วยแก้วิกฤตกิจการของผู้อื่น เช่น ช่วยราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสฟติดโดยให้การอบรมเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องยาเสฟติด พัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ให้การอนุเคราะห์แก่เด็กกำพร้า เป็น counseling ให้กับคนป่วยหนักในโรงพยาบาล					
3) ช่วยเหลือแก้วิกฤตประชาชนและสรรพสัตว์ในกรณีอื่นๆ เช่น สงเคราะห์คนชราและคนพิการ ผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ หรือโดยประการอื่น					
4) มีหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในระดับปริญญาตรี เปิดในวิทยาเขตเพื่อช่วยเหลือประชาชน เช่น ชาวเขา					
แนวโน้มนโยบายการกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
1.1 ปริมาณการผลิต					
1) เปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทยเพื่อรองรับผู้สนใจเข้าศึกษาจากทั่วโลก เพื่อความเป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก ตามที่องค์กรชาวพุทธของประเทศต่าง ๆ ลงมติให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง					
2) มีแผนการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยให้วิทยาเขตเป็นผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโท ปริญญาเอกและนานาชาติเท่านั้น					
3) พัฒนาคุณภาพในการผลิตบัณฑิตเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อสร้างความศรัทธาและเชื่อถือ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนพระนักศึกษ โดยปรับปรุงหลักสูตรให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้มากกว่า 50 สาขาวิชา โดยเฉพาะสาขาวิชาที่จะเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งขยายจำนวนรับบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก เพิ่มขึ้นโดยขยายให้มีการเปิดรับฆราวาสและชาวต่างประเทศที่สนใจในอัตราที่เพิ่มขึ้น					
4) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเท่ากับ 60 % : 40%					
5) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเท่ากับ 70 % :30%					
6) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส เท่ากับ 30% :70%					
7) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้น 20% ทุกปี					
8) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทเพิ่มขึ้น 50%ทุกปี					
9) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาเอกเพิ่มขึ้น 50%ทุกปี					
10) ขยายและเปิดหลักสูตรนานาชาติ เป็นสถาบันสมทบให้มีสาขาในต่างประเทศเพิ่มขึ้น เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ศรีลังกา อังการี					
1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต					

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความ คิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมขององค์กร คือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ เช่น ก่อนจบการศึกษามีการพัฒนาจิตใจ บังคับให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานทุกหลักสูตร คือ ปริญาตรีปีละ10 วัน ปริญาโท 1 เดือน ปริญาเอกเดือนครึ่ง และให้ออกปฏิบัติศาสนกิจ ไม่น้อยกว่า 1ปี					
2) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน ทางด้านพระพุทธศาสนา รู้จริงรู้ลึก เข้าใจโลก ไม่หลงในวัตถุ สามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆโดยสอดแทรกความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุกกระบวนการวิชาเพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จนสามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงานและสร้างงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล					
3) เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ มีจิตสำนึก รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี รู้จักอุทิศตนเพื่อบริการสังคมเป็นที่พึ่งของชุมชน ดำรงชีวิต และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา”					
4) มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีการดูแลเอาใจใส่ รักษาสุขภาพของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม มีการปฏิบัติกรรมฐานตลอดหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้จิตใจและส่งเสริมการกีฬาโดยเข้าร่วมกีฬา สกอตเกมส์ทุกปี (เฉพาะฤดูร้อน)					
5) สร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา มีปฏิปทา นำเลื่อมใส อยู่ในพระธรรมวินัย ความเสียสละ ความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บอกว่า วิชาสัมปณเฑาะ คือพร้อมด้วยความรู้และศีลธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่สังคม					
6) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ด้านคุณธรรม เพียบพร้อมทั้งวิชาจริยธรรมและความรู้เป็นผู้นำด้านจิตใจ ความประพฤติดี ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม และมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา รู้จักพัฒนาตนเอง อยู่อย่างเสียสละเพื่อส่วนรวม สามารถบริหารปกครองและพัฒนาวัดและเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดีเยี่ยม					
7) เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพด้วยความภาคภูมิใจ มีความรู้อันเป็นของชาติภูมิและความรู้สากล เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยกย่องและเชิดชูภูมิปัญญาตนเอง ภูมิปัญญาชาติ และภูมิปัญญาสากล					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงขล	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.3 การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต					
1) มีการเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของสังคมและหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ โดยมีหลักสูตรพุทธศาสนเป็นแกนกลาง หลักสูตรทุกสาขาวิชา เน้นผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก ตลอดจนให้มีหลักสูตรฝึกอบรบระยะสั้น โดยบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับพุทธศาสนา					
2) การผลิตบัณฑิตภายในประเทศอย่างมีคุณภาพ QC เพื่อเพิ่มปริมาณบัณฑิตที่เน้นแรงจูงใจที่เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ซึ่งเป็นหลักการเดิมของคณะสงฆ์ที่เน้นสอนนามธรรม แต่รูปธรรมมองไม่เห็นชัดทำให้ขาดแรงจูงใจให้บุคคลเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยสงขล และยังไม่ทันต่อการแก้ปัญหาสังคม โดยปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อใหม่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง มีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนให้เป็นผู้รู้ลึกทางวิชาการ และชำนาญในการสอนพร้อมทั้งมีผลงานทางกรวิจัย ตามมาตรฐานเกณฑ์ที่ สกอ.กำหนด					
3) มีแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงขล ทั้งระยะยาว ระยะปานกลางและระยะสั้น เพื่อพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขล ทั้งทางกายภาพ คุณภาพ และบริการให้เป็นแหล่งรวมความรู้และความเชี่ยวชาญวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถชี้นำสังคม ยุติข้อขัดแย้ง เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานสากล					
4) จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นสมาคมมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ เป็นศูนย์กลางศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่โดยมีมหาวิทยาลัยทั่วโลกเป็นสมาชิกมี ห้องวิจัยห้องประชุมห้องพักที่ทันสมัยและครบถ้วนสมบูรณ์ สามารถรองรับนักศึกษานานาชาติ					
5) สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือ กับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing)					
6) พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ เน้นพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทั้งด้านการใช้ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ เน้นการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ(ระบบเข้าห้องเรียน) ระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชนให้สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility)โดยง่าย					
7) ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธวจนะเพิ่มขึ้นโดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อส่งเสริมให้มีกรวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก					
8) เติบโตพร้อมทั้งสถานี ทุன்பะมาณและวิชาการหลักสูตรมีการวางโครงสร้างพื้นฐานทั้ง internetเทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต มีการผลิตชุดวิชาเพื่อการเรียนการสอนทางไกล มีการเรียนด้วยระบบ elearning					
9) มีการจัดทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ระหว่างมหาวิทยาลัยสงขล กับมหาวิทยาลัยสงขลในต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
2.1 การส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน					
1) เน้นการวิจัยพื้นฐาน เฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาองค์ความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ยังไม่มีงานวิจัยมารองรับ เช่น เรื่องเวร เรื่องของกรรม เรื่องการทำบุญ เรื่องพิธีการงานศพ ที่ยึดถือปฏิบัติตามสืบต่อกันมา					
2) จัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์(งบจากรัฐหรือผู้มีจิตศรัทธาบริจาค)					
3) มีสถาบันการวิจัยที่รับผิดชอบและวางแผนการวิจัยในอนาคตเพื่อพัฒนา การวิจัยพื้นฐานและพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างเป็นระบบ					
4) เน้นศึกษาวิจัยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีเพื่อการวิจัยในเชิงลึก					
2.2 การส่งเสริมวิจัยประยุกต์					
1) ส่งเสริมให้มีการวิจัยเชิงประยุกต์ สร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรมของสังคม โดยนำหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงเพื่อพัฒนาประเทศ หรือเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เป็นการยกระดับการเรียนการสอน ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของสงฆ์ และพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ควบคู่กับการประกันคุณภาพโดยสถาบันภายนอก					
2) ส่งเสริมให้มีการวิจัยประยุกต์ที่ทำงานเป็นเครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ					
3) ส่งเสริมให้มีการวิจัยในเรื่องที่เป็นความต้องการของประชาชนโดยตรง โดยเชื่อมโยงความเป็นจริงของสังคมกับหลักวิชาการเท่านั้น					
4) จัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเชื่อมโยงศาสนาเข้าสู่การพัฒนาประเทศ					
5) มีความร่วมมือกับประเทศต่างๆ เพื่อทำการวิจัยพระพุทธศาสนาภาคสนาม เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น เพื่อการศึกษารองรอยการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ					
2.3 การส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ					
1) วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์					
2) วิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางธรรม หรือเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น					
2.4 การส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา					
1) เน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงอนาคตให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาวต่อเนื่องประมาณ 10 ปี 20 ปี ให้ทันยุคทันสมัยเหตุการณ์ เพื่อการพัฒนาประเทศ สังคมหรือมหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของสังคม					
2) เน้นวิจัยเพื่อพัฒนาที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์ หรือมาจากภายนอก ไม่ใช่เรื่องที่มหาวิทยาลัยสงฆ์คิดทำการวิจัยเอง โดยทำการสำรวจความต้องการของคณะสงฆ์หรือสังคม					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3) ส่งเสริมให้นักศึกษาทำการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน โดยของบประมาณจาก อบต. อบจ. ซึ่งเป็นชุมชนรากหญ้าของภูมิภาค					
2.5 การนำผลการวิจัยมาใช้					
1) จัดทำโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สากลให้เป็นที่ปรากฏแก่สายตาชาวต่างชาติเช่น จัดทำเป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย 2 ภาษา แดลงข่าวต่อสื่อมวลชนทั้งภายในและต่างประเทศ(ในการประชุมที่ได้รับเชิญ) จัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับนานาชาติ					
2) เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ					
3) มีนโยบายและหลักการให้นำผลงานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมความดีในพระไตรปิฎก ไปเผยแพร่สู่ประชาชนในประเทศเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน นำเสนอต่อสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศและ					
4) นำเสนอผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล					
2.6 การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา					
1) จัดรวบรวมผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่และศึกษาค้นคว้า					
2) กำหนดเป็นนโยบายในการทำวิจัยของนักศึกษา คือให้มีกิจกรรมเข้าไปเป็นส่วนประกอบของผลการวิจัยในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การจัดการศึกษารัฐศาสตร์ ปรัชญา มีการเปรียบเทียบเพื่อที่จะให้นำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เป็นประโยชน์					
3) จัดระบบการวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยเน้นการวิจัยพัฒนาสถาบัน และให้มีการวิจัยร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรภายนอก					
4) แต่งตั้งบุคคลจากสถาบันภายนอกโดยเฉพาะสภาวิจัยแห่งชาติ มาร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณากลับกรองเรื่องวิจัยที่จะเสนอของบประมาณจาก วช. เพื่อเป็นตัวแทนในการชี้แจงทำความเข้าใจกับสภาวิจัยแห่งชาติ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องตามหัวข้อหลักกรรมที่มหาวิทยาลัยต้องการ เช่น สัตว์ชาติเขตในพระไตรปิฎก การพัฒนาตามหลักปฏิจจสมุปบาท การใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการปกครอง ฯลฯ					
5) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือประเทศนั้นๆ					
6) ส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลก อย่างน้อยให้ได้ประมาณ 70 – 80 % เพื่อให้คณาจารย์ได้ทำวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และนำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3.การเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
3.1 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ					
1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่างๆ จัดรายการทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ วิทยุชุมชนหนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ซีดีเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และฆราวาส โดยเฉพาะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ให้คนทั่วโลกเข้าถึงได้ง่ายและจำนวนมาก เช่น ประเทศไต้หวัน ญี่ปุ่น					
2) จัดตั้งสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา วิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตสถาบันภาษาต่างประเทศเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรม วิทยาลัยศาสนศาสตร์ในสวนภูมิภาคประจำวิทยาเขตต่างๆ สถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา					
3) จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ					
4) มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก					
5) จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ รวบรวมฐานข้อมูลและความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนจัดตั้งห้องสมุดพระพุทธศาสนาประจำวิทยาเขต					
6) ขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน ท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมผู้นำท้องถิ่นทั่วประเทศ อบรมพระผู้นำชุมชน พระนักเผยแผ่ประจำตำบล					
7) พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ					
8) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นบทบาทหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษา เช่น ให้การอบรมแก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ หรือโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดค่ายพุทธบุตรในวันสำคัญ จัดตั้งพระจริยานิเทศ จัดตั้งชมรมพัฒนาเยาวชนจัดตั้งชมรมร่วมระหว่างนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งและมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท					
9) จัดตั้งศูนย์การริเริ่มธุรกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัย ให้เป็นศูนย์การริเริ่มธุรกิจพอเพียงและถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมธุรกิจพอเพียง					
3.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ					
1) จัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตต่างประเทศขึ้นเฉพาะ ไว้สนองงานคณะสงฆ์มีการพัฒนาหลักสูตรพระธรรมทูตทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ มีการอบรมพระธรรมทูตเพื่อพัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านการทำงาน จัดส่งพระธรรมทูตออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นพระบัณฑิตที่ผลิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือเป็นพระที่มีจิตอาสาที่จะเข้ามาเป็นพระธรรมทูตเพื่อออกไปเผยแผ่พุทธศาสนา 3 เดือน					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2) มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาเถรสมาคมร่วมมือจัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปต่างประเทศ ตลอดจนจัดให้มีพระจริยนิเทศในต่างประเทศ					
3) จัดตั้งศูนย์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมสำหรับนานาชาติในประเทศ รวมทั้งเปิดสาขาวิปัสสนากรรมฐานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในต่างประเทศ					
4) จัดประชุมแลกเปลี่ยนวิชาการนานาชาติระหว่างมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาทั่วโลกเป็นการประชุมที่มีประเทศไทยหรือประเทศอื่นๆเป็นเจ้าภาพ หรือประชุมทางไกลระหว่างประเทศ ในเทศกาลสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ เป็นการสร้างพันธมิตรกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เช่น เวียดนาม จีน					
5) จัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจจะไปเรียนภาษาของประเทศต่างๆทั่วโลก โดยให้เข้าไปอยู่เพื่อศึกษาเรียนรู้ภาษา เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประเทศนั้นๆ เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
6) ใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ นำหลักธรรมและเทศน์คำสั่งสอนของพระอาจารย์ชื่อดัง เผยแผ่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ ออนไลน์ไปทั่วโลก ผลิตสื่อที่มีคุณภาพเป็นภาษาต่างๆ					
7) จัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ (Memorandum of Understanding) ระหว่างมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้เป็นเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
8) จัดตั้งเป็นองค์กร สมาคม ต่างศาสนา เช่น สมาคมผู้นำศาสนาโลก เพื่อผูกมิตรกับทุกศาสนาซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน					
3.3 การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ					
1) ให้ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ความสำคัญกับกิจกรรมนี้ มีการวางแผนการเผยแผ่และบริการทางวิชาการที่ชัดเจน มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง มีหลักสูตรการเผยแผ่ และหลักสูตรพัฒนาบุคลากร					
2) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและบริการทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพ ให้สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค					
3) จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้งวิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ประชาชน					
4) การเผยแผ่และบริการทางวิชาการให้มหาวิทยาลัยกำหนดเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอนด้วย					
5) ริเริ่มให้มีโครงการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง กลาง ตัน เกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา					
6) ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกจัดกิจกรรมเผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ เช่น อบรมวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ผู้นำชุมชน					

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4.การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
4.1 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์					
1) กำหนดเป็นนโยบาย ให้วิทยาลัยเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำวิทยาลัยเขต มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขต					
2) ให้วิทยาเขตในภาคต่าง ๆ รักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภาคโดยมีห้องพุทธศิลป์ของตัวเอง มีพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมศิลปวัฒนธรรมของภาคต่าง ๆ มีการวิเคราะห์เชิงวิชาการทางศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค ฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนไทยให้ชาวต่างชาติเห็นวัฒนธรรมความเป็นไทย เผยแพร่ผลงานไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ					
3) เป็นผู้นำในการสร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน(พิพิธภัณฑ์พระไตรปิฎก) เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก เพื่อแสดงบทบาทในฐานะที่ประเทศไทยเป็นศูนย์ กลางพระพุทธศาสนาของโลก					
4) มีหลักสูตรรักษาเอกลักษณ์ของชาติ วิชาพุทธศิลป์หลายสาขา เช่น สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ รักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างซ้อฟ้าโบรภาที่ถูกต้อง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก การประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมเชิงวิเคราะห์ให้แก่แต่ละยุคแต่ละสมัย					
5) จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนไทยให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ศิลปวัฒนธรรมไทย จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและ ศาสนวัตถุ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
4.2 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์					
1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น					
2) ให้พระนักศึกษามีบทบาทในการจัดทำองค์ความรู้ KM เพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ในเชิงความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
3) จัดประชุมนานาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลกเพื่อสันติภาพโลก					
4.3 การบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม					
1) สร้างสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
2) ปลูกฝังจิตสำนึกให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยโดยให้เป็นตัวแทนขยายผลสู่ชุมชนต่าง ๆ เช่น อบรมคนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ จัดการแสดงพื้นบ้าน					
3) เป็นศูนย์รวมเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงตลอด จนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ช่วยงานด้านวิชาการแก่กระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงเน้นการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการกับทุกภาคส่วนของสังคม มีการจ้างครูอาจารย์มาสอนนักศึกษาใน มหาวิทยาลัยสงฆ์					

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4) จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาระหว่างประเทศ เป็นศูนย์กลางของการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน					
แนวโน้มนโยบายการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
5	4	3	2	1	
1. รูปแบบการบริหารจัดการ					
1) เป็นอิสระและมีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง ใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีวิสัยทัศน์และเป็นประชาธิปไตยสูง คือฟังเสียงส่วนใหญ่ โดยบริหารแบบที่มงานเป็นองค์กรคณะบุคคลจากภายนอกและภายใน เน้นเรื่อง good governance (การบริหารเชิงธรรมาภิบาล) คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจรับฟังเสียงสมาชิกทั้งองค์กร ให้คณาจารย์และบุคลากรทุกคนถือเป็นหุ้นส่วนมีส่วนร่วมและมีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้ระบบการคัดสรรบุคคลอย่างเป็นธรรม					
2) มีบทบาทต่อคณะสงฆ์และสังคม ซึ่งคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ร่วมปรับปรุงการศึกษาสงฆ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีการออกข้อสอบชุดเดียวกัน ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ ตั้งแต่ ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา ให้การศึกษาสงฆ์มีความสอดคล้องกัน ส่วนด้านการบริการสังคม เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น หลักสูตรอบรมศีลธรรมให้แก่ครู/เยาวชนทั่วประเทศ					
3) เป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก เป็นเหมือนศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ทั่วโลกที่ให้ต่างประเทศมาทำวิจัยในประเทศไทย เป็นการรวมคนเก่งทั่วโลกมาทำวิจัยแทนคนไทย เช่น ทำ union catalog เรื่องพระไตรปิฎกทุกภาษา ยกสถาบันมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือนานาชาติเปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนได้ทุกประเทศ เป็นมหาวิทยาลัยที่คนทั่วโลกสามารถหาประโยชน์ทางวิชาการได้โดยไม่ต้องลงทุนมาก สร้างมีพันธมิตรทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ เป็นนักประยุกต์ คือ ประยุกต์พุทธศาสตร์เข้ากับสรรพศาสตร์ทั่วโลก					
4) การบริหารจัดการวิทยาเขต มีการบริหารแบบกระจายอำนาจให้วิทยาเขตมีอิสระและมีอำนาจในการบริหารจัดการ เพื่อความคล่องตัว รวดเร็วและได้ประโยชน์โดยตรง วิทยาเขตมีผู้บริหารของตัวเอง					
5) เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้นักลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการและตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์					

แนวโน้มนโยบายบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
6) เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เป็นหน่วยงานกำหนด ยุทธศาสตร์และเป้าหมายการจัดการศึกษา การวิจัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการฝึกอบรมปฏิบัติสมาธิ ใช้บริหารมหาวิทยาลัยในทุกด้าน					
2. งบประมาณ					
1) ใช้งบจากทุนทางสังคม คือ ความศรัทธาของคนบริจาคเป็นส่วนใหญ่ (ใช้งบจากของรัฐ 40%จากเงินบริจาค 60%)โดยการสร้างศักยภาพครูอาจารย์ให้เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของสังคมให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง					
2) ใช้งบจากรัฐบาลในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งไม่เพียงพอ รัฐบาลควรให้การอุปถัมภ์การจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาทุกระดับ และทุกประเภทอย่างทั่วถึง และเพียงพอ เพื่อให้มหาวิทยาลัยได้พัฒนาและมีเสรีภาพในการคิดนอกรอบ เช่น เปิดหลักสูตรการศึกษานองนโยบายรัฐเพื่อพัฒนาประเทศ หรือ หลักสูตรนานาชาติ					
3) จัดหารายได้เอง เช่น รับบริจาค ทอดผ้าป่า เปิดการศึกษาภาคพิเศษ					
4) จัดตั้งกองทุนพุทธศาสนศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา การวิจัย เป็นการระดมทุนจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสร้าง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่วงการ ศึกษาพระพุทธศาสนา					
3. บุคลากร					
1) จัดตั้งกองทุนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์					
2) เพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีคุณวุฒิตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ในระดับปริญญาเอก ให้เพิ่มมากขึ้น เป็น 25:60:15 จากที่กำหนดไว้ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีสัดส่วนปริญญา เอก :โท : ตรี เป็น 30:60:10 โดยใช้วิธีคัดสรรอย่างโปร่งใสไม่เล่นพรรคเล่นพวก					
3) พัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่มาตรฐานของรัฐ เช่น วิทยฐานะของบุคลากร ความเป็นมาตรฐานในเรื่องคุณวุฒิ เรื่องการศึกษา เรื่องการปฏิบัติ ความเป็นเลิศตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรสายการสอนทั้งในด้านคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ทักษะการใช้ภาษา ทั้งภาษาไทย และภาษาสากลหรือภาษาต่างประเทศอื่น ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และสมรรถนะด้านการสอน การวัดผล การวิจัย และความสามารถในการคิดเชิงวิชาการ เชิง สร้างสรรค์ รวมทั้งพัฒนาคุณลักษณะ ความเป็นครูตามแนวพระพุทธ ศาสนา เป็นกัลยาณมิตรและแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน มีศักยภาพ เป็นคนที่มีคุณภาพ ทำงานด้วยความทุ่มเท					
4) เพิ่มอัตรากำลังโดย ใช้ทุนทางสังคม คือ เปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธา อาสาสมัคร เป็นอาจารย์เพื่อถวายเป็นบุญมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนบุคลากรสายวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในและต่างประเทศ					
5) ใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอเพราะเปิดสาขาวิชาการจำนวนมาก					

แนวโหม้การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4. นวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์					
1) พัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล Virtual Classroom หรือ Virtual Campus ระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกล (Teleconference) เป็นระบบการเรียนการสอน โดยระบบคอมพิวเตอร์ การสอนแบบออนไลน์จากห้องเรียนส่วนกลางถ่ายทอดไปยังวิทยาเขตและสามารถถามย้อนกลับมาได้ เป็นห้องเรียนเสมือนจริง เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สถาบัน การศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลกใช้กัน					
2) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและการบริหารสารสนเทศ ให้มีเครือข่ายเชื่อมโยงส่วนกลางและวิทยาเขต ติดตั้งระบบ Super computer สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นแม่ข่ายในการเชื่อมโยงกับสถาบันการ ศึกษาทั่วโลก มีการร่วมมือกับเครือข่ายในระดับอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ แลกเปลี่ยนความรู้ ความถนัด ความเชี่ยวชาญใน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านเทคโนโลยี เพื่อรองรับ IT ในทศวรรษหน้า					
3) จัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนรู้อะพหุศาสตร์ ให้มีนวัตกรรมการเรียนการสอนทันกับเทคโนโลยีต่าง ๆ					
4) พัฒนาให้มีระบบการจัดการเรียนการสอนทางไกลโดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-learning)เป็นการเรียนการสอนบนเว็บไซต์เรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) หรืออินทราเน็ต (Intranet) เป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนที่ไหน เวลาใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัด					
5) สนับสนุนการบริหารและการจัดการศึกษาโดยจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-Library) ให้บริการในระบบ e- library กระจายการศึกษาไปยังทั่วโลก					
6) ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ในโลกยุคสารสนเทศซึ่งเป็นสังคมไร้พรมแดน เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ได้ง่าย โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เรียนรู้่นวัตกรรมใหม่ ๆ (Innovation) ที่มีมูลค่าสูง จากนักคิดอนาคต (Futurists)					

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ให้
แนวคิดในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคต

นมัสการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูง ในความอนุเคราะห์ ของพระคุณเจ้าที่ได้กรุณาให้ความเมตตาเป็นอย่างดียิ่งในการสัมภาษณ์ในรอบที่ 1 ในการวิจัยเรื่อง “ พัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ” และการตอบแบบสอบถามในรอบที่ 2 สำหรับจุดมุ่งหมายของการตอบแบบสอบถามในรอบที่ 3 เพื่อให้พระคุณเจ้าได้ทราบภาพรวมของความคิดเห็นของกลุ่มในรอบที่ผ่านมาและพิจารณาทบทวน คำตอบของพระคุณเจ้าเอง โดยในรอบนี้พระคุณเจ้าอาจเปลี่ยนแปลงหรือยืนยันคำตอบเดิมได้ โดยผู้วิจัยได้แสดงความสอดคล้องของแต่ละข้อจากการตอบแบบสอบถามในรอบที่ 2 ของผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านด้วยการระบุค่ามัธยฐาน(Median)และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)ที่คำนวณได้และแสดงตำแหน่งคำตอบของพระคุณเจ้าในรอบที่ผ่านมาเพื่อประกอบการพิจารณาดังกล่าว

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาในการตอบแบบสอบถามในรอบที่ 3 จากพระคุณเจ้า และขอความกรุณาพระคุณเจ้าตอบแบบสอบถามโดยอาจเปลี่ยนแปลงหรือยืนยันคำตอบเดิมก็ได้ และกรุณาส่งกลับผู้วิจัยภายในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2554 เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อคิดเห็นของพระคุณเจ้าไปวิเคราะห์เพื่อหาความเห็นที่สอดคล้องที่เป็นฉันทามติของกลุ่มขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของพระคุณเจ้าเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร)

นิสิตภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัย

แบบสอบถามวิจัยอนาคตเทคนิคเคลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Technique)

รอบที่ 3 เรื่อง แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อ – นามสกุล ผู้ตอบแบบสอบถาม.....

ตำแหน่ง

หน่วยงาน/สถาบัน.....

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) รอบที่ 3 จุดมุ่งหมายของการตอบแบบสอบถามรอบนี้ เพื่อให้ท่านได้ทราบภาพรวมของความคิดเห็นของกลุ่มในรอบที่ผ่านมาและพิจารณาทบทวนคำตอบของท่านเอง โดยในรอบนี้ท่านอาจเปลี่ยนแปลงหรือยืนยันคำตอบเดิมได้ เพื่อประกอบการพิจารณาดังกล่าวผู้วิจัยได้แสดงความสอดคล้องของแต่ละข้อความจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านด้วยการระบุค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ที่คำนวณได้ และแสดงตำแหน่งคำตอบของท่านในรอบที่ผ่านมา ดังนี้

สัญลักษณ์ \clubsuit หมายถึง ค่ามัธยฐานของระดับความคิดเห็นจากคำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สัญลักษณ์ \sqcup หมายถึง ขอบเขตของพิสัยระหว่างควอไทล์ของคำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สัญลักษณ์ * หมายถึง ตำแหน่งคำตอบของท่านในรอบที่ผ่านมา(รอบที่ 2)

หลังจากพิจารณาภาพรวมของคำตอบจากกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม และตำแหน่งคำตอบของท่านในรอบที่ผ่านมาแล้ว ขอความกรุณาท่านใส่เครื่องหมาย \checkmark ในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน เกี่ยวกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตามเกณฑ์การพิจารณาระดับคะแนนมีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	มากที่สุด
4	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	มาก
3	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	ปานกลาง
2	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	น้อย
1	หมายถึง	ท่านเห็นว่าข้อความนั้นควรเกิดขึ้น	น้อยที่สุด

กรณีที่ท่านยืนยันคำตอบเดิมเฉพาะข้อที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของพิสัยระหว่างควอไทล์ กรุณาแสดงเหตุผลประกอบ

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์รอบที่ 3

แนวโน้มบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
1.ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา						
1.1 สหองความต้องการของประชาชน						
1) พัฒนาและประยุกต์องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้สามารถบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่อื่นๆเพื่อให้ความรู้และแก้ปัญหาแก่ประชาชน	*	+				
2) สหองความต้องการของประชาชนในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชปณิธานของรัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยทรงให้สถาบันการศึกษาแห่งนี้เป็นที่ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูง คือศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน	*	+				
3) จัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อประเทศและประชาคมโลกเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชน เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของผู้เรียนสามารถพัฒนาจิตใจประชาชน เพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตของประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมได้	*	+				
4) สามารถจะเป็นหัวรถจักรทางปัญญาที่พาประเทศไทยออกจากวิกฤตทางศีลธรรมโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีหลักสูตรอบรมฆราวาส ทุกหลักสูตรเกี่ยวข้องกับศาสนา 30%		+	*			
5) พัฒนานคนไทยให้มีจิตสำนึกสาธารณะร่วมสร้างสรรค์ชุมชนสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น พัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน		+	*			
6) เปิดหลักสูตรการบริหารจัดการภาครัฐด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรปริญญาตรี เน้นคุณธรรมจริยธรรมโดยเปิดให้ อบต. อบจ. สก. สข. นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เข้าศึกษา		+	*			
7) สหองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้งสองทาง คือทางธรรม และทางโลกควบคู่กันไป เปิดโอกาสให้ฆราวาส เข้าศึกษาโดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งระดับ ปริญญาตรี- โท - เอก		+	*			
8) เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรม จริยธรรมให้กับบ้านเมืองและประชาชน สามารถชี้นำสังคมและประชาชนให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง		+	*			
9) เป็นแหล่งความรู้ของประชาชน โดยเฉพาะผลงานวิจัย ที่สามารถไปค้นคว้าเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ทางศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต		+	*			

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
10) ปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง (Knowledge Oriented University) ไปเป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาเป็นตัวตั้ง (Wisdom Oriented University)	☒	*				
11) สร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับสังคมไทยให้ประเทศมีสมรรถนะทางสันติภาพ โดยเป็นพลังทางปัญญาที่พัฒนาคณะ องค์กร สถาบัน และสังคม ให้มีสมรรถนะเพียงพอที่จะธำรงบูรณภาพของตนเอง และรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ในยุคโลกาภิวัตน์ให้อยู่ร่วมกันด้วยสันติ	☒	*				
12) ปฏิรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวล่วงข้อจำกัดในการวิเคราะห์วิจารณ์ไปสู่การสังเคราะห์ จัดการและร่วมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบการอุดมศึกษาของสงฆ์ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานสากล และพยายามพัฒนาให้สูงขึ้น	☒	*				
13) พัฒนาคุณภาพการศึกษาสงฆ์ให้มีมาตรฐานการอุดมศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับ "ศตวรรษแห่งเอเชีย"	☒	*				
1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา						
1) พัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ พระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ สู่วิชาการ ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาของโลก ทั้งสามระดับคือ ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	☒	*				
2) เป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เน้นวิชาการด้านวิปัสสนากรรมฐาน โดยพิจารณารับพระภิกษุสามเณรตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย คือพระภิกษุสามเณร 70% ขรवास 30%	☒	*				
3) เป็นแหล่งให้การศึกษแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนในระดับอุดมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ขรवासที่ต้องการความรู้ หรือต้องการเพิ่มวิทยฐานะหรือขาดโอกาสในทางอื่นเข้ามาศึกษาได้ ทั้งในระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุด อย่างกว้างขวางและเท่าเทียมกัน เพื่อคณะสงฆ์และสืบสานพระพุทธศาสนาส่งเสริมคุณธรรมในสังคม	☒	*				
4) เป็นแหล่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา โดยให้โอกาสพระภิกษุสามเณรที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และให้ทุนเรียนต่อระดับอุดมศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรี – ปริญญาเอก	☒	*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
5) มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการศึกษาของสงฆ์ กล่าวคือ รับผู้จบเปรียญธรรม 9 ประโยค มาศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ปริญญาเอก รวมทั้งรับผู้จบเปรียญธรรม 3 ประโยค เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีเป็นต้น	⊕	*				
1.3 การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์						
1) มหาวิทยาลัยสงฆ์กับคณะสงฆ์ควรมีเอกภาพในการบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ โดยเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ และมหาวิทยาลัยสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทุกด้าน เพื่อให้เป็นไปตามการบริหารจัดการยุคใหม่ที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ	⊕	*				
2) ให้การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระบบมีการบริหารแบบอิสระไม่อยู่ในกรอบของอุดมศึกษา คือ บริหารจัดการตามแบบของคณะสงฆ์ ให้คณะสงฆ์ปกครองดูแลและให้การรับรองคุณวุฒิใบปริญญาบัตรตนเอง	⊕	*				
3) จัดให้มีโรงเรียนประเภทสาธิตใหม่มหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา เพื่อรับเด็กและเยาวชนที่บวชเป็นพระสงฆ์เข้ามาเรียนในระดับมัธยมศึกษาเป็นการผลิตศาสนทายาทบ่อนมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อแก้ปัญหาจำนวนพระภิกษุที่น้อยลงและเพื่อให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2542	⊕	*				
4) ให้วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทในการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตประจำภาค มีทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคตะวันออก และภาคใต้ ชื่อว่าโรงเรียนไทยสังฆมอุปถัมภ์ เพื่อเป็นสุดยอดของโรงเรียนต้นแบบที่สร้างเด็กดีให้กับประเทศ	⊕	*				
5) ให้คณะสงฆ์มีนโยบายให้พระสงฆ์เรียนฟรี ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยการอุปถัมภ์ของคณะสงฆ์	⊕	*				
6) บริหารปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยความจับใจทำงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยมีความรู้เชิงระบบและทางเทคนิค มีการเสริมวิชาความรู้ทางโลกให้พระภิกษุสงฆ์ได้เพิ่มความรู้ความสามารถและทันต่อเหตุการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์รวมทั้งให้โอกาสทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ได้เรียนหนังสือร่วมกัน	⊕	*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
7) แบ่งความรับผิดชอบในเรื่องการจัดการศึกษาสงฆ์ ระหว่าง มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง โดยให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย รับผิดชอบการศึกษาสงฆ์พระปริยัติธรรมแผนกธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย รับผิดชอบการศึกษาสงฆ์ พระปริยัติธรรมแผนกบาลี			*			
8) ยกเลิกข้อจำกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บังคับให้ผู้เรียนต้องสอบได้ ม.6 และนักธรรมหรือธรรมศึกษาชั้นนอกจึงจะรับปริญญาจาก มหาวิทยาลัยสงฆ์				*		
2.การสนองงานคณะสงฆ์						
2.1 ความคุ้มครองพระภิกษุสงฆ์ในปกครองให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา						
1) เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการ เป็นหลักสูตรพิเศษ 1 ปี เป็นหลักสูตรระยะสั้นระดับประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีความรู้ เพื่อกลับไปปกครองดูแลพระสงฆ์ในเขตปกครองให้เรียบร้อยดีงาม และมีหลักสูตรต่างๆ เพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับและพระนักวิชาการ เช่น หลักสูตรสำหรับครูสอนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ เป็นหลักสูตร 1 ปี เป็นการกระจายฐานความรู้ให้แก่พระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณรทั่วไป		*				
2) จัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ เป็นศูนย์กลางการศึกษาอบรมผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางพระพุทธศาสนา และพัฒนาพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาคมีหลักสูตรที่เรียกว่าการจัดการเชิงพุทธ ทั้งในระดับปริญญาตรี โท เอก เพื่อพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ เน้นการปกครองคณะสงฆ์ การนำหลักธรรมาภิบาลที่ดี (Good Governance) ไปใช้ในการปกครอง หลักปฏิสันถาร หลักอภิปรายธรรมและสัปปุริสธรรม		*				
3) เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนองงานคณะสงฆ์ อบรมขัดเกลาพระนักศึกษาคณะที่เข้ามาเรียนให้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้อุทิศตนศึกษาที่ถูกต้อง เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และมุ่งให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการทำงาน เพื่อส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ให้พัฒนายิ่งขึ้นไป		*				
4) เป็นแหล่งฝึกอบรมพระนวกะให้ได้รับความรู้ในหลักพระธรรมวินัยให้รู้ลึก รู้จริง และรู้ละเอียด เป็นการศึกษาช่วยงานคณะสงฆ์			*			

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2.2 ส่งเสริมการศาสนศึกษา						
1) เป็นผู้นำในการปรับปรุงหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาวิชาการพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ในเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของพระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ได้แก่ พระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา ธรรมศึกษาและพระอภิธรรม เพื่อให้หลักสูตรการศึกษาคครอบคลุม หลักสูตรนักธรรมและหลักสูตรบาลี เพื่อให้เป็นฐานที่ดีของการศึกษาสงฆ์และสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาทางโลกซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา		*				
2) ส่งเสริมการจัดการศาสนศึกษาตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม ธรรมศึกษา และสามัญศึกษา โดยสนับสนุนให้เป็นสนามสอบให้พระนักศึกษากลับเป็นครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นการสร้างบุคลากรเพื่อบริหารการศาสนศึกษา ผลิตตารา พระไตรปิฎก คัมภีร์ เปิดโรงเรียนต้นแบบจัดการศึกษาแผนกธรรม และบาลี สร้างศาสนทายาทให้กับคณะสงฆ์		*				
3) เป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับมหาเถรสมาคม ในเรื่องการออกกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานของสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแผนกบาลี แผนกธรรม		*				
4) ส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียน ธรรมบาลี ประจำอำเภอ ประจำตำบล ทำให้การศาสนศึกษาเจริญขึ้นได้โดยไม่ต้องผูกพันกับเจ้าอาวาสวัด		*				
5) ส่งเสริมให้ผู้จบการศึกษาแผนกธรรม บาลี สามัญศึกษา มาเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาให้สูงขึ้น โดยส่งเสริมให้มีหลักสูตรปริญญาตรี โท ด้านบริหารการศึกษา เพื่อให้บัณฑิตที่จบการศึกษามีความรู้ความสามารถไปบริหารจัดการการศาสนศึกษา เพื่อช่วยงานของคณะสงฆ์		*				
2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์						
1) สนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยเปิดเป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือให้ใช้สถานที่ตามวิทยาลัยเขตต่างๆ รวมทั้งให้ครูไปเป็นวิทยากร จัดอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ เพื่อทำหน้าที่สร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ให้สังคมสงบสุข และจัดส่งพระภิกษุที่ออกไปสงเคราะห์การศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ไปสอนเด็กก่อนเกณฑ์ตามโรงเรียนต่างๆ		*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2) จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ สงเคราะห์การศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่มีฐานะยากจน ให้เรียนฟรี ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-เอก โดยการสนับสนุนของมหาเถรสมาคมหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	☒	*				
3) พัฒนาบุคลากรที่เป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนการกุศลของวัดต่างๆ ให้รู้จักคิดและทำงานอย่างเป็นระบบ โดยส่งเสริมให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทำให้บุคลากรเหล่านี้ได้รับการพัฒนาสามารถนำผลงานวิจัยไปพัฒนาโรงเรียนของตนเองได้	☒	*				
4) สร้างหลักสูตรศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้พิการทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นต้น เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนผู้พิการและด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับอันติสงส์จากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์	☒	*				
5) ผลิตบัณฑิต เพื่อให้เข้าสู่กระบวนการของคณะสงฆ์ ผลิตตำราทางด้านศาสนา ให้สอดคล้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้การศาสนศึกษามีผลในเรื่องปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวท เป็นประโยชน์กับวัดตนเอง และทางคณะสงฆ์	☒	*				
6) เปิดหลักสูตรอภิธรรมบัณฑิตมีศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาสงเคราะห์อีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ให้ประชาชนมาเรียนหรือเรียนทางไกล /ทางไปรษณีย์ มีสาขาทั่วประเทศ โดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้รับรอง	☒	*				
2.4 เผยแผ่พระพุทธศาสนา						
1) สร้างศาสนทายาทอันเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรม และการพัฒนาประชาชนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เป็นหัวใจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ บัณฑิตผู้จบการศึกษากฎหมายแล้วต้องไปเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติศาสนกิจในชุมชน 1 ปี ฝึกอบรมพระนักศึกษารุ่นใหม่เป็นภาษาอังกฤษ และรู้จักการรักษาวัฒนธรรมของพระสงฆ์ไทย และส่งออกไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศโดยทุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ อบรมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อให้ครูพระเหล่านี้ไปเป็นอาจารย์สอนตามโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	☒	*				
2) เป็นสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศทั่วโลก	☒	*				
3) เป็นศูนย์รวมคัมภีร์และเอกสารทางพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางอบรมพระนักเทศน์และวิปัสสนาฆาต	☒	*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
4) จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ สำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศไทยมีเครือข่ายความร่วมมือ 161 มหาวิทยาลัยทั่วโลก ใน 83 ประเทศ มีการเชื่อม การศึกษาด้านพุทธศาสนาไปทั่วโลก	*					
5) ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา แทนสถาบัน พระพุทธศาสนา ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้หลัก วิชาอย่างเป็นระบบ ให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น เยียวยา สังคมให้สังคมอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้สถาบัน พระพุทธศาสนามีความมั่นคง		*				
6) จัดประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยในต่างประเทศทุกปี เช่น สหรัฐอเมริกา เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา		*				
7) มีสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่าง น้อย 3 ช่อง ตลอดจนมีช่องสัญญาณดาวเทียมเป็นของ ตัวเอง โดยรัฐบาลให้การสนับสนุน		*				
2.5 สนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์						
1) ให้ความร่วมมือคณะสงฆ์จัดเป็นหลักสูตรเพื่อการ สาธารณูปการของคณะสงฆ์ โดยเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร ปบส. ว่าด้วยการจัดภูมิทัศน์ในวัด ฯลฯ		*				
2) จัดเป็นกิจกรรมของนักศึกษาในโครงการพัฒนาชนบทของ พระนักศึกษา เป็นโครงการที่ทำร่วมกับคนในชุมชน ร่วม รักษาสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุด ลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและ ไฟฟ้า ขุดหาแหล่งน้ำ ฯลฯ			*			
3) เปิดเป็นวิชาเอกในระดับปริญญาตรีเรื่องพุทธศิลป์ มีการ เรียนเกี่ยวกับการก่อสร้าง เน้นศิลปะที่เป็นไทย การวาดภาพ การ ออกแบบ การอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมในวัดแบบพุทธ		*				
2.6 สนับสนุนการสาธารณสงเคราะห์						
1) ช่วยสงเคราะห์กรณีเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆโดย ช่วยเหลือทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ ช่วยฟื้นฟูจิตใจประชาชนที่ ประสบทุกข์ภัย มีการระดมทุน จากเครือข่ายทั่วโลก ทั้งในและต่างประเทศเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ ประสบภัยพิบัติ		*				
2) ช่วยเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น ช่วยราชการในการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยให้การอบรมเยาวชน เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด พัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ให้การ อนุเคราะห์แก่เด็กกำพร้า เป็น counseling ให้กับคนป่วย หนักในโรงพยาบาล		*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
3) ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ในกรณีอื่นๆ เช่น สงเคราะห์คนชราและคนพิการ ผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ หรือโดยประการอื่น	☒	*				
4) มีหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี เปิด ในวิทยาเขตเพื่อช่วยเหลือประชาชน เช่น ชาวเขา	☒	*				
1.การผลิตภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์						
1.1 ปริมาณการผลิต						
1) เปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติในประเทศไทยเพื่อ รองรับผู้สนใจเข้าศึกษาจากทั่วโลก เพื่อความเป็น ศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก ตามที่องค์กร ชาวพุทธของประเทศต่าง ๆ ลงมติให้ประเทศไทยเป็น ศูนย์กลางฯ	* ☒					
2) มีแผนการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์โดย ให้วิทยาเขตเป็น ผู้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ส่วนกลางจะผลิตบัณฑิต ระดับปริญญาโท ปริญญาเอกและนานาชาติเท่านั้น	☒	*				
3) พัฒนาคูณภาพในการผลิตบัณฑิตเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อ สร้างความศรัทธาและเชื่อถือ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนพระ นักศึกษา โดยปรับปรุงหลักสูตรให้มีสาขาวิชาให้เลือกศึกษาให้ มากกว่า 50 สาขาวิชา โดยเฉพาะสาขาวิชาที่จะเพิ่มเติมขึ้นใหม่ให้ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริ รวมทั้งขยายจำนวนรับบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก เพิ่มขึ้น โดยขยายให้มีการเปิดรับมรณวาส และชาวต่างประเทศที่สนใจ ในอัตราที่เพิ่มขึ้น	☒	*				
4) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเท่ากับ 60% : 40%	☒	*☒				
5) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเท่ากับ 70% :30%	☒	☒	*			
6) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเท่ากับ 30% :70%	☒	☒	☒	*		
7) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้น 20% ทุกปี	☒	*☒				
8) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทเพิ่มขึ้น 50% ทุกปี	☒	☒	*			
9) อัตราส่วนการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาเอกเพิ่มขึ้น 50% ทุกปี	☒	☒	*			
10) ขยายและเปิดหลักสูตรนานาชาติ เป็นสถาบันสมทบให้มีสาขาใน ต่างประเทศ เพิ่มขึ้น เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ศรีลังกา อังกฤษ	☒	*				

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต						
1) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่า บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมขององค์กร คือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ เช่น ก่อนจบการศึกษามีการพัฒนาจิตใจ บังคับให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานทุกหลักสูตร คือ ปริยญาตรีปีละ10 วัน ปริยญาโท 1 เดือน ปริยญาเอกเดือนครึ่ง และให้ออกปฏิบัติศาสนกิจ ไม่น้อยกว่า 1ปี	*	⊕				
2) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน ทางด้านพระพุทธศาสนา รู้จริงรู้ลึก เข้าใจโลก ไม่หลงในวัตถุ สามารถบูรณาการความรู้กับศาสตร์สาขาต่างๆโดยสอดแทรกความรู้ทางพระพุทธศาสนาในทุกกระบวนการวิชาเพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จนสามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงานและสร้างงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล	*	⊕				
3) เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ มีจิตสำนึก รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สร้างสังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรและสามัคคี รู้จักอุทิศตนเพื่อบริการสังคมเป็นที่พึ่งของชุมชน ดำรงชีวิต และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความ เป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา”	*	⊕				
4) มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีการดูแลเอาใจใส่ รักษาสุขภาพของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม มีการปฏิบัติกรรมฐานตลอดหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้จิตใจและส่งเสริมการกีฬาโดยเข้าร่วมกีฬา สกอตเกมส์ทุกปี (เฉพาะคฤหัสถ์)		*				
5) สร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา มีปฏิปทา นำเลื่อมใส อยู่ในพระธรรมวินัย ความเสียสละ ความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่บอกว่า วิชาสัมปณโณ คือพร้อมด้วย ความรู้และศีลธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่สังคม	*	⊕				
6) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ด้านคุณธรรม เพียบพร้อมทั้งวิชาจริยธรรมและความรู้เป็นผู้นำด้านจิตใจ ความประพฤติดี ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม และมีสติปัญญา คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา รู้จักพัฒนาตนเอง อยู่อย่างเสียสละเพื่อส่วนรวม สามารถบริหารปกครองและพัฒนาวัดและเผยแผ่ธรรมได้เป็นอย่างดีเยี่ยม	*	⊕				

แนวโน้มนโยบายกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
7) เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพด้วยความภาคภูมิใจ มีความรู้อันเป็นของชาติภูมิและความรู้สากล เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยกย่องและเชิดชูภูมิปัญญาตนเอง ภูมิปัญญาชาติ และภูมิปัญญาสากล	*					
1.3 การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต						
1) มีการเพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาใหม่เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของสังคมและหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ โดยมีหลักพระพุทธ ศาสนาเป็นแกนกลาง หลักสูตรทุกสาขาวิชา เน้นผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาโท เอก ตลอดจนให้มีหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น โดยบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับพุทธศาสนา		*				
2) การผลิตบัณฑิตภายในประเทศอย่างมีคุณภาพ QC เพื่อเพิ่มปริมาณบัณฑิตเน้นแรงจูงใจที่เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ซึ่งเป็นหลักการเดิมของคณะสงฆ์ที่เน้นสอนนามธรรม แต่รูปธรรมมองไม่เห็นชัดทำให้ขาดแรงจูงใจให้บุคคลเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์และยังไม่ทันต่อการแก้ปัญหาสังคม โดยปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง มีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอน ให้เป็นผู้รู้ลึกทางวิชาการ และชำนาญในการสอนพร้อมทั้งมีผลงานทางการวิจัยตามมาตรฐานเกณฑ์ที่ สกอ.กำหนด		*				
3) มีแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งระยะยาว ระยะปานกลางและระยะสั้น เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งทางกายภาพ คุณภาพ และบริการให้เป็นแหล่งรวมความรู้และความเชี่ยวชาญวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถชี้นำสังคม ยุติข้อขัดแย้ง เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานสากล		*				
4) จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นสมาคมมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา นานาชาติ เป็นศูนย์กลางศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยมีมหาวิทยาลัยทั่วโลกมาเป็นสมาชิก มีห้องวิจัย ห้องประชุม ห้องพักที่ทันสมัยและครบถ้วน สมบูรณ์ สามารถรองรับนักศึกษานานาชาติ		*				
5) สร้างเครือข่ายพันธมิตร เป็นแบบเครือข่าย (Networking) ความร่วมมือ กับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ และระดมทรัพยากรจากภายนอก (Outsourcing)		*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
6) พัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ เน้นพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทางด้านการใช้ ภาษาอังกฤษและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติ เน้นการเรียน การสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยให้มีรูปแบบปกติ (ระบบเข้าห้องเรียน) ระบบการศึกษาทางไกล ทุกระดับ การศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และรูปแบบอื่นที่เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่มวลชน ให้ สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility) โดยง่าย		*				
7) ให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะที่เป็นภาษาที่ใช้จารึก พระพุทธวจนะเพิ่มขึ้นโดยขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและ พระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อส่งเสริมให้มีการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก		*				
8) เตรียมความพร้อมทั้งสถานที่ ทุนงบประมาณและวิชาการ หลักสูตร มีการวางโครงสร้างพื้นฐาน ทั้ง internet เทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้ง ส่วนกลางและวิทยาเขต มีการผลิตชุดวิชา เพื่อการเรียน การสอนทางไกล มีการเรียน ด้วยระบบ e-learning		*				
9) มีการจัดทำข้อตกลงแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ใน ต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ		*				
2. การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์						
2.1 การส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน						
1) เน้นการวิจัยพื้นฐาน เฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อ พัฒนาคณะความรู้จากพระไตรปิฎกและความเข้าใจปัญหาทาง พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ยังไม่มีงานวิจัยมา รองรับ เช่น เรื่องเวร เรื่องของกรรม เรื่องการทำบุญ เรื่องพิธีกรรมงานศพ ที่ยึดถือปฏิบัติตามสืบต่อกันมา		*				
2) จัดตั้งกองทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์(งบจากรัฐหรือผู้มีจิต ศรัทธาบริจาค)		*				
3) มีสถาบันการวิจัยที่รับผิดชอบและวางแผนการวิจัยใน อนาคตเพื่อพัฒนา การวิจัยพื้นฐานและพัฒนาศึกษา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างเป็นระบบ		*				
4) เน้นศึกษาวิจัยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีเพื่อ การวิจัยในเชิงลึก		*				

แนวโหม่งภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2.2 การส่งเสริมวิจัยประยุกต์						
1) ส่งเสริมให้มีการวิจัยเชิงประยุกต์ สร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรมของสังคม โดยนำหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงเพื่อพัฒนาประเทศ หรือเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เป็นการยกระดับการเรียนการสอน ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของสงฆ์ และพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ควบคู่กับการประกันคุณภาพโดยสถาบันภายนอก		*				
2) ส่งเสริมให้มีการวิจัยประยุกต์ที่ทำงานเป็นเครือข่ายของการวิจัยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตทั่วประเทศอย่างเป็นระบบ		*				
3) ส่งเสริมให้มีการวิจัยในเรื่องที่เป็นความต้องการของประชาชนโดยตรง โดยเชื่อมโยงความเป็นจริงของสังคมกับหลักวิชาการเท่านั้น		*				
4) จัดตั้งสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อเชื่อมโยงศาสนาเข้าสู่การพัฒนาประเทศ		*				
5) มีความร่วมมือกับประเทศต่างๆเพื่อทำการวิจัยพระพุทธศาสนาภาคสนามเช่น เกาหลี ญี่ปุ่น เพื่อการศึกษาร่องรอยการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ		*				
2.3 การส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ						
1) วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการบริหารและดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์		*				
2) วิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางธรรม หรือเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น		*				
2.4 การส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา						
1) เน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงอนาคตให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ได้ในระยะยาวต่อเนื่องประมาณ 10 ปี 20 ปี ให้ทันยุคทันเหตุการณ์ เพื่อการพัฒนาประเทศ สังคมหรือมหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของสังคม		*				
2) เน้นวิจัยเพื่อพัฒนาที่เป็นความต้องการของคณะสงฆ์ หรือมาจากภายนอก ไม่ใช่เรื่องที่มหาวิทยาลัยสงฆ์คิดทำการวิจัยเอง โดยทำการสำรวจความต้องการของคณะสงฆ์หรือสังคม		*				
3) ส่งเสริมให้นักศึกษาทำการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน โดยของบประมาณจาก อบต. อบจ. ซึ่งเป็นชุมชนรากหญ้าของภูมิภาค		*				

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
2.5 การนำผลการวิจัยมาใช้						
1) จัดทำโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยออกสู่สากลให้เป็นที่ปรากฏแก่สายตาชาวต่างชาติเช่น จัดทำเป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย 2 ภาษา แดลงข่าวต่อสื่อมวลชนทั้งภายในและต่างประเทศ(ในการประชุมที่ได้รับเชิญ) จัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับนานาชาติ	☒	*				
2) เผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัยและภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมสมัยและในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ	☒	*				
3) มีนโยบายและหลักการให้นำผลงานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมความดี ในพระไตรปิฎก ไปเผยแพร่สู่ประชาชนในประเทศ เพื่อให้นำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน นำเสนอต่อสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศและ	☒	*				
4) นำเสนอผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศต่อรัฐบาล	☒	*				
2.6 การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา						
1) จัดรวบรวมผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่และศึกษาค้นคว้า	☒	*				
2) กำหนดเป็นนโยบายในการทำวิจัยของนักศึกษาคือให้มีหลักสูตรเข้าไปเป็นส่วนประกอบของผลการวิจัยในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การจัดการศึกษารัฐศาสตร์ ปรัชญา มีการเปรียบเทียบเพื่อที่จะให้นำหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เป็นประโยชน์	☒	*				
3) จัดระบบการวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยเน้นการวิจัยพัฒนาสถาบัน และให้มีการวิจัยร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรภายนอก	☒	*				
4) แต่งตั้งบุคคลจากสถาบันภายนอกโดยเฉพาะสภาวิจัยแห่งชาติ มาร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณากันกรองเรื่องวิจัยที่จะเสนอของบประมาณจาก วช. เพื่อเป็นตัวแทนในการชี้แจงทำความเข้าใจกับสภาวิจัยแห่งชาติ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องตามหัวข้อหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยต้องการ เช่น สัญชาติเขตในพระไตรปิฎก การพัฒนาตามหลักปฏิจจสมุปบาท การใช้หลักบริหารนิยธรรมในการปกครอง ฯลฯ	☒	*				
5) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ ศึกษาวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือประเทศนั้นๆ	☒	*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
6) ส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความรู้ในการทำวิจัยให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยทางโลก อย่างน้อยให้ได้ประมาณ 70 – 80 % เพื่อให้คณาจารย์ได้ทำวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำผลกรวิจัย ไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน		*				
3.การเผยแผ่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์						
3.1 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ						
1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อมวลชนและสื่อประเภทต่างๆ จัดรายการทางสถานีโทรทัศน์และวิทยุ วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ซีดีเพื่อให้ธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์และวิทยุ เป็นของตนเองออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านดาวเทียม ให้คนทั่วโลกเข้าถึงได้ง่ายและจำนวนมาก เช่น ประเทศไต้หวัน ญี่ปุ่น		*				
2) จัดตั้งสถาบันเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา วิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูต สถาบันภาษาต่างประเทศเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรม วิทยาลัยศาสนศาสตร์ใน ส่วนภูมิภาคประจำวิทยาเขตต่างๆ สถาบันผลิตครูพระสอนศีลธรรมและพระธรรมวิทยากร ออกสอนพระพุทธศาสนาและศีลธรรมในสถานศึกษา		*				
3) จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการ		*				
4) มีหลักสูตรพิเศษธรรมนิเทศ เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก		*				
5) จัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ รวบรวมฐานข้อมูลและความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนจัดตั้งห้องสมุดพระพุทธศาสนาประจำวิทยาเขต		*				
6) ขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน ท้องถิ่นแบบเชิงรุก เช่น การจัดอบรมผู้นำท้องถิ่นทั่วประเทศ อบรมพระผู้นำชุมชน พระนักเผยแผ่ประจำตำบล		*				
7) พัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ		*				

แนวโน้มนโยบายกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
8) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นบทบาทหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเน้นให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษา เช่น ให้การอบรมแก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ หรือโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดค่ายพุทธบุตรในวันสำคัญ จัดตั้งพระจริยานิเทศ จัดตั้งชมรมพัฒนาชาวเขา จัดตั้งชมรมร่วมระหว่างนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งและมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท		*				
9) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์การเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเศรษฐกิจพอเพียง		*				
3.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ						
1) จัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตต่างประเทศขึ้นเฉพาะไว้สนองงานคณะสงฆ์มีการพัฒนาหลักสูตรพระธรรมทูตทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ มีการอบรมพระธรรมทูตเพื่อพัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านการทำงาน จัดส่งพระธรรมทูตออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นพระบัณฑิตที่ผลิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือเป็นพระที่มีจิตอาสาที่จะเข้ามาเป็นพระธรรมทูตเพื่อออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3 เดือน		*				
2) มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาเถรสมาคมร่วมมือจัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปต่างประเทศ ตลอดจนจัดให้มีพระจริยานิเทศในต่างประเทศ		*				
3) จัดตั้งศูนย์การศึกษาและการปฏิบัติธรรมสำหรับนานาชาติในประเทศรวมทั้งเปิดสาขาวิปัสสนากรรมฐานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในต่างประเทศ		*				
4) จัดประชุมแลกเปลี่ยนวิชาการนานาชาติระหว่างมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาทั่วโลกเป็นการประชุมที่มีประเทศไทยหรือประเทศอื่น ๆ เป็นเจ้าภาพ หรือประชุมทางไกลระหว่างประเทศ ในเทศกาลสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ เป็นการสร้างพันธมิตรกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เช่น เวียดนาม จีน		*				
5) จัดส่งพระสงฆ์ที่สนใจจะไปเรียนภาษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยให้เข้าไปอยู่เพื่อศึกษาเรียนรู้ภาษา เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประเทศนั้นๆ เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา		*				
6) ใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ นำหลักธรรมและเทปคำสั่งสอนของพระอาจารย์ชื่อดัง เผยแผ่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ ออนไลน์ไปทั่วโลก ผลิตสื่อที่มีคุณภาพเป็นภาษาต่างๆ		*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
7) จัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ (Memorandum of Understanding) ระหว่างมหาวิทยาลัย หรือ สถาบันการศึกษาอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้เป็น เครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	⊕	*				
8) จัดตั้งเป็นองค์กร สมาคม ต่างศาสนา เช่น สมาคมนักศาสนา โลก เพื่อผูกมิตรกับทุกศาสนาซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน	⊕	*				
3.3 การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ						
1) ให้ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ความสำคัญ กับกิจกรรมนี้ มีการวางแผนการเผยแผ่และบริการทาง วิชาการที่ชัดเจน มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง มี หลักสูตรการเผยแผ่ และหลักสูตรพัฒนาบุคลากร	⊕	*				
2) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและบริการทางวิชาการให้มี ประสิทธิภาพ ให้สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้เป็นระบบ เครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	⊕	*				
3) จัดตั้งสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เช่น จัดตั้ง วิทยาลัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อไว้บริการแก่ ประชาชน	⊕	*				
4) การเผยแผ่และบริการทางวิชาการให้มหาวิทยาลัยกำหนด เป็นกิจกรรมหนึ่งของนักศึกษาให้มีผลต่อการเรียนการสอน ด้วย	⊕	*				
5) ริเริ่มให้มีโครงการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง กลาง ดัน เกี่ยวกับการเผยแผ่และบริการทางวิชาการโดยสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา	⊕	*				
6) ร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกจัดกิจกรรมเผยแผ่และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ เช่น อบรมวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่ผู้นำชุมชน	⊕	*				
4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์						
4.1 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์						
1) กำหนดเป็นนโยบาย ให้วิทยาลัยเขตจัดตั้งคณะศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นประจำวิทยาลัยเขต มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมประจำ มหาวิทยาลัยสงฆ์และวิทยาเขต	⊕	*				
2) ให้วิทยาเขตในภาคต่าง ๆ รักษาสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละภาคโดยมีห้องพุทธศิลป์ของตัวเอง มี พิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมศิลปวัฒนธรรมของภาคต่าง ๆ มีการวิเคราะห์เชิงวิชาการทางศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค พื้นฟูวิถีชีวิตของคนไทยให้ชาวต่างชาติเห็นวัฒนธรรม ความเป็นไทย เผยแพร่ผลงานไปยังห้องสมุดทั่วประเทศ	⊕	*				

แนวโน้มนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
3) เป็นผู้ดำเนินการสร้างหอพระไตรปิฎกและธรรมสถาน (พิพิธภัณฑ์พระไตรปิฎก) เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเก็บรักษาพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากทั่วโลก เพื่อแสดงบทบาทในฐานะที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก		*				
4) มีหลักสูตรรักษาเอกลักษณ์ของชาติ วิชาพุทธศิลป์หลายสาขา เช่น สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ รักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก การประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมเชิงวิเคราะห์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย		*				
5) จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนไทยให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ ศิลปวัฒนธรรมไทย จัดถวายความรู้พระสังฆาธิการเรื่องการอนุรักษ์ศาสนพิธีและ ศาสนวัตถุ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา		*				
4.2 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์						
1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น		*				
2) ให้พระนักศึกษามีบทบาทในการจัดทำองค์ความรู้ KM เพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ในเชิงความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์		*				
3) จัดประชุมนานาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของโลก เพื่อสันติภาพโลก		*				
4.3 การบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม						
1) สร้างสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์		*				
2) ปลูกฝังจิตสำนึกให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยโดยให้เป็นตัวแทนขยายผลสู่ชุมชนต่าง ๆ เช่น อบรมคนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ จัดการแสดงพื้นบ้าน		*				
3) เป็นศูนย์รวมเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ทุกแขนงตลอดจนให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดสรรและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ช่วยงานด้านวิชาการแก่กระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงเน้นการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการกับทุกภาคส่วนของสังคม มีการจ้างครูอาจารย์มาสอนนักศึกษาใน มหาวิทยาลัยสงฆ์		*				

แนวโน้มภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
4) จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาระหว่างประเทศ เป็นศูนย์กลางของการทำงานบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน	✚	*				
1. รูปแบบการบริหารจัดการ						
1) เป็นอิสระและมีการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง ใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีวิสัยทัศน์และเป็นประชาธิปไตยสูง คือฟังเสียงส่วนใหญ่ โดยบริหารแบบที่ทีมงานเป็นองค์คณะบุคคลจากภายนอกและภายใน เน้นเรื่อง good governance (การบริหารเชิงธรรมาภิบาล) คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับฟังเสียงสมาชิกทั้งองค์กร ให้คณาจารย์และบุคลากรทุกคนถือเป็นหุ้นส่วนมีส่วนร่วมและมีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้ระบบการคัดสรรบุคคลอย่างเป็นธรรม	✚	*				
2) มีบทบาทต่อคณะสงฆ์และสังคม ซึ่งคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทันสมัย ร่วมปรับปรุงการศึกษาสงฆ์ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีการออกข้อสอบชุดเดียวกัน ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ ตั้งแต่ ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา ให้การศึกษาสงฆ์มีความสอดคล้องกัน ส่วนด้านการบริการสังคม เปิดหลักสูตรสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น หลักสูตรอบรมศีลธรรมให้แก่ครู/เยาวชนทั่วประเทศ	✚	*				
3) เป็นศูนย์กลางวิชาการพระพุทธศาสนาของโลก เป็นเหมือนศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ทั่วโลกที่ให้ต่างประเทศมาทำวิจัยในประเทศไทย เป็นการรวมคนเก่งทั่วโลกมาทำวิจัยแทนคนไทย เช่น ทำ union catalog เรื่องพระไตรปิฎกทุกภาษา ยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือนานาชาติเปิดกว้างให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนได้ทุกประเทศ เป็นมหาวิทยาลัยที่คนทั่วโลกสามารถหาประโยชน์ทางวิชาการได้โดยที่ไม่ต้องลงทุนมาก สร้างมีพันธมิตรทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ เป็นนักประยุกต์ คือ ประยุกต์พุทธศาสตร์เข้ากับสรรพศาสตร์ทั่วโลก	✚	*				

แนวโหม้การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
4) การบริหารจัดการวิทยาเขต มีการบริหารแบบกระจายอำนาจให้วิทยาเขตมีอิสระและมีอำนาจในการบริหารจัดการ เพื่อความคล่องตัว รวดเร็วและได้ประโยชน์โดยตรง วิทยาเขตมีผู้บริหารของตัวเอง		*				
5) เป็นมหาวิทยาลัยปวงชนที่ให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) และทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการและตัดสินใจในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์		*				
6) เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา เป็นหน่วยงานกำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมายการจัดการศึกษา การวิจัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการฝึกอบรมปฏิบัติสมาธิ ใช้บริหารมหาวิทยาลัยในทุกด้าน		*				
2. งบประมาณ						
1) ใช้งบจากทุนทางสังคม คือ ความศรัทธาของคนบริจาคเป็นส่วนใหญ่ (ใช้งบจากของรัฐ 40%จากเงินบริจาค 60%) โดย การสร้างศักยภาพครูอาจารย์ให้เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของสังคมให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง		*				
2) ใช้งบจากรัฐบาลในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งไม่เพียงพอรัฐบาลควรให้การอุปถัมภ์การจัดการศึกษา วิชาการพระพุทธศาสนาทุกระดับและทุกประเภทอย่างทั่วถึง และเพียงพอ เพื่อให้มหาวิทยาลัยได้พัฒนาและมีเสรีภาพในการคิดนอกกรอบ เช่น เปิดหลักสูตรการศึกษาสนองนโยบายรัฐเพื่อพัฒนาประเทศ หรือ หลักสูตรนานาชาติ		*				
3) จัดหารายได้เอง เช่น รับบริจาค ทอดผ้าป่า เปิดการศึกษาภาคพิเศษ		*				
4) จัดตั้งกองทุนพุทธศาสนศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา การวิจัย เป็นการระดมทุนจากทุกภาคส่วน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสร้าง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่วงการ ศึกษาพระพุทธศาสนา		*				
3. บุคลากร						
1) จัดตั้งกองทุนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์		*				
2) เพิ่มอัตรากำลังบุคลากรที่มีคุณวุฒิตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ในระดับปริญญาเอก ให้เพิ่มมากขึ้น เป็น 25:60:15 จากที่กำหนดไว้ในสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐ มีสัดส่วนปริญญา เอก :โท :ตรี เป็น 30:60:10 โดยใช้วิธีคัดสรรอย่างโปร่งใสไม่เล่นพรรคเล่นพวก		*				

แนวโหม้การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
3) พัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่มาตรฐานของรัฐ เช่น วิทยฐานะของบุคลากร ความเป็นมาตรฐานในเรื่อง คุณวุฒิ เรื่องการศึกษา เรื่องการปฏิบัติ ความเป็นเลิศตามแนว พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรสายการสอนทั้งในด้าน คุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ทักษะการใช้ภาษา ทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่น ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และ เทคโนโลยีสารสนเทศ และสมรรถนะด้านการสอน การวัดผล การวิจัย และความสามารถในการคิดเชิงวิชาการ เชิง สร้างสรรค์ รวมทั้งพัฒนา คุณลักษณะความเป็นครูตามแนวพระพุทธ ศาสนา เป็นนักัลยาณมิตร และแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน มีศักยภาพ เป็นคนที่มีคุณภาพ ทำงาน ด้วยความทุ่มเท		*				
4) เพิ่มอัตรากำลังโดย ใช้ทุนทางสังคม คือ เปิดโอกาสให้ผู้มี จิตศรัทธา อาสามาเป็นอาจารย์เพื่อถวายเป็นความรู้ ใน มหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนบุคลากรสาย วิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในและต่างประเทศ		*				
5) ใช้เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มี ไม่เพียงพอเพราะเปิดสาขาวิชาการจำนวนมาก		*				
4.นวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและ สื่ออิเล็กทรอนิกส์						
1) พัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกล Virtual Classroom หรือ Virtual Campus ระบบการจัดการเรียนการสอน ทางไกล (Teleconference) เป็นระบบการเรียนการสอน โดยระบบคอมพิวเตอร์ การสอนแบบออนไลน์จากห้องเรียน ส่วนกลางถ่ายทอดไปยังวิทยาเขตและสามารถถามย้อนกลับ มาได้ เป็นห้องเรียนเสมือนจริง เป็นนวัตกรรมทางการศึกษา ที่สถาบัน การศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลกใช้กัน		*				
2) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและการบริหาร สารสนเทศ ให้มีเครือข่ายเชื่อมโยงส่วนกลางและวิทยาเขต ติดตั้งระบบ Super computer สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลและ เป็นแม่ข่ายในการเชื่อมโยงกับสถาบันการ ศึกษาทั่วโลก มี การร่วมมือกับเครือข่ายในระดับอุดมศึกษาทั้งในและ ต่างประเทศ แลกเปลี่ยนความรู้ ความถนัด ความเชี่ยวชาญ ใน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พัฒนาศักยภาพบุคลากร ด้านเทคโนโลยี เพื่อรองรับ IT ในทศวรรษหน้า		*				
3) จัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนรู้อุพระพุทธศาสนา ให้มีนวัตกรรม การเรียนการสอนทันกับเทคโนโลยีต่าง ๆ		*				

แนวโหม้การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์	ระดับความคิดเห็น					เหตุผล
	5	4	3	2	1	
4) พัฒนาให้มีระบบการจัดการเรียนสอนทางไกลโดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-learning)เป็นการเรียนการสอนบนเว็บไซต์เรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) หรือ อินทราเน็ต (Intranet) เป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนที่ไหน เวลาใดก็ได้ ไม่มีข้อจำกัด		*				
5) สนับสนุนการบริหารและการจัดการศึกษาโดยจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-Library) ให้บริการในระบบ e- library กระจายการศึกษาไปยังทั่วโลก		*				
6) ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในโลกยุคสารสนเทศซึ่งเป็นสังคมไร้พรมแดน เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ได้ง่าย โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เรียนรู้นวัตกรรมใหม่ ๆ (Innovation) ที่มีมูลค่าสูงจากนักคิดอนาคต (Futurists)		*				

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ให้แนวคิดในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคต

ภาคผนวก ง.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ **modified Delphi Technique**

ผู้ทรงคุณวุฒิ 24 รูป/คน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 12 รูป/คน

1. พระเทพปริยัติวิมล อธิการบดี
2. พระมหาปัญญา ปญญาวุฑโฒ,ผศ. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร,
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
3. พระครูธีรสารปริยัติคุณ ,ดร.รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
4. พระมหาวิทยาลัยปริยคุณสีโล รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา
5. รศ.ศรชัย ท้าวมิตร ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา
6. นายณรงค์ จันทร์ลำภู ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายแผนงานและงบประมาณ
7. พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ ,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
8. พระศรีมงคลเมธี ,ดร. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา
9. พระราชบัณฑิต รองอธิการบดีวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
พระนครศรีอยุธยา
10. พระมหาสาคร ชิตงุโร รองอธิการบดีวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
จังหวัดขอนแก่น
11. พระราชพิศาลมุนี รองอธิการบดีวิทยาเขตล้านนา จ.เชียงใหม่
12. พระเทพวินยาภรณ์ รองอธิการบดีวิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 12 รูป/คน

1. พระธรรมโกศาจารย์,ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดี
2. พระวิสุทธวิภัทรธาดา รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
3. พระคัมภีรญาณ ,รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
4. พระครูสุตกิจบริหาร รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
5. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ผู้อำนวยการสำนักงานสมาคมพระพุทธศาสนา
นานาชาติ
6. พระครูโฆสิตปริยัติยาภรณ์ (ธีรพงษ์ สิริธโร) รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่
7. พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น
8. พระสุธีวรญาณ รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา
9. ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
10. พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ (ไสว) รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
(สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
11. พระสุธีธรรมานวัตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
12. พระราชวรมุนี คณบดีคณะพุทธศาสตร์

ภาคผนวก จ.

เหตุผลของการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ
แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

เหตุผลของการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ(Connoisseurship Process)

เกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ
แนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมและความเป็นไปได้
ของร่างแนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
แนวโน้มของบทบาท ของมหาวิทยาลัยสงฆ์			
1.ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา			
1.1 สมองความต้องการของประชาชน			
	เหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มากเพราะหลักการของพระพุทธศาสนาสนับสนุนการดำเนินชีวิตของประชาชนไปสู่แนวทางที่สร้างความสุขแก่ชีวิตครอบครัวและสังคมซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของคนทุกคนอยู่แล้ว	ควรเน้นการจัดการศึกษาตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาหรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ซึ่งเป็นหัวใจการศึกษาทางพระพุทธศาสนา
	ในส่วนของความเป็นสถาบันศึกษาพระไตรปิฎกและให้โอกาสแก่ประชาชนผู้ขาดโอกาสมีความเหมาะสมอย่างยิ่งเพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางของพระพุทธศาสนาโดยมีการบริหารจัดการแบบไม่หวังผลทางธุรกิจ	แนวโน้มที่ได้ใส่หมายเลขกำกับไว้ น่าจะเป็นไปได้เพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญของบทบาทและเตรียมความพร้อมควบคู่กันไป ถ้าองค์กรไม่เข้มแข็งการกำหนดบทบาทที่สูงมากๆจะเป็นไปได้หรือไม่	
		มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะหากมหาวิทยาลัยปรับเปลี่ยนไปในทิศทางอันเป็นแนวโน้มของการวิจัยนี้ มหาวิทยาลัยจึงจักยืนหยัดอยู่ได้เพราะจะได้รับการยอมรับและสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะประชาชนทั่วไป	
	เหมาะสม ในมาตรา 1 ระบุไว้ว่า “เป็นที่สั่งสอนพระบาลีแก่พระภิกษุสามเณร คณะมหานิกายและคฤหัสถ์ตามแต่ศรัทธาที่จะศึกษา..”	มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์มาก การเปิดโอกาสให้นักการเมืองตั้งแต่ อบต.อบจ. มีโอกาสได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากที่สุด	

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
		จะเป็นประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติและแก่โลกเป็น อย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้ นักการเมืองทั้งหลายได้ ตระหนักถึงความสำคัญของ คุณธรรมและจริยธรรมให้มาก ยิ่งขึ้นมิฉะนั้นบ้านเมืองก็จะ วุ่นวายสับสนดังที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน ทำนองเดียวกันที่ มหาวิทยาลัยสงฆ์เปิดโอกาสให้ เจ้าคณะพระสังฆาธิการเข้า เรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ ฉะนั้น	
1.2 เป็นแหล่งให้การศึกษาพระภิกษุสงฆ์ในระดับอุดมศึกษา			
	เหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ให้ใช้คำใดคำหนึ่งระหว่างคำว่า พระภิกษุสงฆ์หรือพระภิกษุ สามเณร
		ควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนาแห่งโลกและ สถาบันที่คล้ายคลึงกันใน ต่างประเทศเพื่อสร้างความ เข้มแข็งให้แก่มหาวิทยาลัย	
	เห็นด้วยโดยเฉพาะใน ประเด็นที่ห้ามวิทยาลัย สงฆ์เป็นแหล่งให้การศึกษา แก่พระภิกษุสามเณรใน ระดับอุดมศึกษาและ ประชาชนโดยมีค่าใช้จ่าย ต่ำ ในส่วนของการพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้เป็นเลิศทางวิชาการและ เป็นศูนย์กลางการศึกษา พระพุทธศาสนามีความ เหมาะสมแต่ต้องใช้เวลาใน การเตรียมความพร้อม	มีความเป็นไปได้ เพราะมี เช่นนั้นมหาวิทยาลัยสงฆ์จะ ด้อยคุณค่าลงและจะขาด ความสำคัญของการเป็น มหาวิทยาลัยสงฆ์หมายถึง หมดอัตลักษณ์ของตน	
		ความเป็นไปได้นี้คงยากเพราะ การพัฒนาต้องอาศัยบุคลากร ภายใน	ต้องให้พระสงฆ์ในมหาวิทยาลัย เห็นร่วมกันและพร้อมที่จะ ดำเนินการ
	เหมาะสม ควรใช้คำว่า “ภิกษุและสามเณร”แทน คำว่า “พระภิกษุสงฆ์” ดังที่	ควรทำให้กว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งนี้ รัฐบาลจะต้องจัดสรร งบประมาณให้มากแก่การ	ควรชี้ให้เห็นว่าปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปิดโอกาส ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการเข้า

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	ปรากฏใน “ ฎีกา ร.ศ.111”	ดำเนินการของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อสร้างคนดีมีคุณธรรมให้มากๆไม่ใช่มีเฉพาะแต่ปัญญาเท่านั้นแต่ไม่มีคุณธรรม	มาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์จบไปหลายรุ่นแล้วและมีนิสิตปริญญาตรี โท เอกที่เป็นคฤหัสถ์ก็ศึกษาจบรับปริญญาไปหลายรุ่นเช่นเดียวกันนอกจากนั้นยังมีนิสิตจากต่างประเทศทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้ามาศึกษาเป็นจำนวนมาก
1.3 การบริหารจัดการศึกษาสงฆ์			
	เหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ควรประสานความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพราะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการในเรื่องนี้โดยตรงต้องเน้นการทำงานร่วมกันเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนสิ้นเปลืองทรัพยากร
	เป็นวิสัยทัศน์ที่คิดไกลเห็นด้วย	การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมสายสามัญศึกษา สาริต ดุจะยากกว่าการปรับปรุงโรงเรียนที่มีอยู่แล้ว วิทยาเขตที่เข้มแข็งน่าจะลงนาร่องสัก1-2ภาคก่อน	น่าจะมียุทธศาสตร์ในการศึกษาพระพุทธศาสนาในเอเชียหรือโลก
	ข้อนี้ดีที่สุดเพราะเป็นการแก้ไขปัญหาให้ทั้งทางคณะสงฆ์ที่อาจจะขาดแคลนศาสนทายาทและทางบ้านเมืองที่ขาดแคลนคนดีเป็นอย่างมาก	มีความเป็นไปได้อย่างยิ่งเพราะสภาพแวดล้อมพร้อมทั้งคณะสงฆ์บ้านเมืองและประชาชนเพียงแต่ขอให้มีการทำความเข้าใจให้ทราบกันเป็นอย่างดีทุกฝ่าย	ให้ถือเป็นวาระแห่งชาติในการสร้างบุคลากรคุณภาพให้แผ่นดิน
		มีความเป็นไปได้ในอนาคต	ต้องให้พระตระหนักในคุณค่าชีวิตของพระ
	โรงเรียนสาริตมหาจุฬายาเจียจัดมาแล้ว เรียกว่า “โรงเรียนบาลีสาริตศึกษา” รับภิกษุสามเณรเข้าเรียนถ้าขยายไปยังวิทยาเขตบ้างก็ดี แต่รัฐบาลต้องจัดงบประมาณให้เพียงพอครอบคลุมถึงโรงเรียนสาริตด้วยจะให้มหาวิทยาลัยสงฆ์	ทางที่ดีต้องหาทางให้กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตั้งงบประมาณให้เพียงพอแก่การศึกษาและการขยายการศึกษาไปยังวิทยาเขตให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้อย่าให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องกังวลกับการหางบประมาณเพิ่มเติม	ควรจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับกระทรวงวัฒนธรรมเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ทางการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้นเพราะเดี๋ยวนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ถ้าต้องการให้ผู้ใหญ่อยู่ปกครองบ้านเมืองมีคุณธรรมก็ต้องสร้างเด็กใน

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	รับผิดชอบแต่ผู้เดียวทำได้ยากเพราะเคยมีปัญหามาแล้ว	อีกเลย	ปัจจุบันให้มีคุณธรรมก่อน

2.การสนองงานคณะสงฆ์

2.1ความคุมดูแลพระภิกษุสงฆ์ในปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

	มีความเหมาะสมมาก เห็นด้วยในทุกบทบาท เพียงแต่คิดว่าการอบรมพระสังฆาธิการ ครูสอนปริยัติธรรมไม่ควรเน้นการให้ประกาศนียบัตรแต่ควรทำหลักสูตรระยะสั้นต่อเนื่องกันเป็นระยะๆในหัวข้อเรื่องที่ทำเป็น	มีความเป็นไปได้มาก ต้องพัฒนาบุคลากรและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อน เป็นTOT (Training of the trainer)	ควรร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพราะมีสถาบันพระสังฆาธิการอยู่แล้ว จึงควรมาต่อยอดทำงานร่วมกัน มจร.ดูแลเรื่องหลักสูตรเนื้อหา การจัดการเรียนฝึกอบรมสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดูแลจัดการเรื่องสถานที่และงบประมาณเชื่อมโยงกับนโยบายของมหาเถรสมาคม
	ในส่วนนี้อาจจะทำให้ไม่ง่ายขึ้นเพราะต้องทับซ้อนกับบทบาทอำนาจและหน้าที่ของเจ้าคณะปกครองต่างๆที่มีอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์	ถ้าจะให้เป็นไปได้โดยสะดวกและปราศจากอุปสรรคควรมีการเพิ่มบทบาทนี้ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เข้าไปในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์	ต้องปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์โดยเสริมบทบาทบัญญัติให้บทบาทหน้าที่และอำนาจแก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนาทายาท
	ผู้ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ใช้คำต่างกัน ที่มหาจุฬายใช้ “นิสิต” ในมหา มกุฏฯใช้ “นักศึกษา” จึงควรใช้คำว่า “นิสิตนักศึกษา” ส่วนคำว่า “พระสงฆ์” บางแห่งมีได้หมายถึงเฉพาะ “ภิกษุ” หากรวมถึง “สามเณร” จึงควรใช้คำว่า “พระภิกษุสามเณร”	มีทางเป็นไปได้ ควรสนับสนุนเพราะเป็นนโยบายของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่แล้ว	ควรเร่งรัดให้เกิดขึ้นและกำหนดเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ “พระสังฆาธิการ” ควรรวมไปถึงเจ้าอาวาสและ “ผู้ช่วยเจ้าอาวาส” ด้วยเพราะท่านเหล่านี้ต่อไปอาจเป็นเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอต่อไป

2.2ส่งเสริมการ ศาสนศึกษา

	มีความเหมาะสมมาก เห็นด้วยต้องจัดลำดับความสำคัญว่าจะทำบทบาทก่อน-หลัง	มีความเป็นไปได้มาก ไม่ควรทำทุกบทบาทพร้อมกันทุกอย่างเป็นข้อเสนอ บทบาทที่น่าจะเป็นอาจทำให้ผู้วิจัย Organizeลำบาก	ควรเน้นความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แม้มองธรรม แม่กองบาลี เพราะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายอยู่แล้ว
--	---	--	---

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
		มีความเป็นไปได้ถ้ามีการระบุบทบาทหน้าที่และอำนาจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์	ควรปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในส่วนของจัดการศึกษาสงฆ์
	มีความเหมาะสมมากหากมีข้อความปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพราะไม่เช่นนั้นยามใดที่เจ้าคณะปกครองต่างๆไม่เห็นด้วยหรือมีทัศนคติส่วนตัวที่ไม่ดีต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็อาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้	ควรหาวิธีให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ได้มีการปรึกษาหารือกับแม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวงเพื่อปรับปรุงหลักการบาลีและนักธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไม่ใช่ต่างคนต่างทำ	ควรทำความเข้าใจให้คณะสงฆ์รับทราบพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรให้กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นตัวกลางในการสัมมนาระหว่าง มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งกับสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรม
2.3 ส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์			
	มีความเหมาะสมมาก เห็นด้วย ผู้วิจัยต้องเลือกให้เหมาะสมกับความพร้อมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วย เช่น การทำบทเรียนทางไกล E-learning การสอนผู้พิการ การสอนเด็กเล็กก่อนวัยเรียนทำได้เพียงใด	มีความเป็นไปได้มาก บทบาทที่เสนอน่าจะทำทั้งนั้น แต่ต้องเลือกกว่าแนวโน้มใดบ้างที่บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ น่าจะทำได้ทันทีและพร้อมที่จะเตรียมการ	ควรเน้นการดำเนินการเรื่องเด็กก่อนเกณฑ์เพราะปัจจุบันอยู่ในการดูแลของอบต.แต่ฝ่ายเดียว พระสงฆ์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นนโยบายของคณะสงฆ์โดยตรง มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับ
	มีความเหมาะสมในอนาคต เพราะเป็นแนวโน้มที่ดีมีประโยชน์ต่อประชาชน แต่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องปรับตนเองให้พร้อมมากกว่าในปัจจุบัน หากจะดำเนินการศึกษาสงเคราะห์อย่างจริงจัง	มีความเป็นไปได้ แต่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องปรับตนเองให้พร้อมทั้งงบประมาณ บุคลากร และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	
	เหมาะสมและเห็นว่าโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มหาจุฬาลงกรณเป็นผู้ริเริ่มเป็นแห่งแรก เวลานี้มีสาขาทั่วประเทศ แต่การทำงานมีปัญหบ้าง เพราะเดิมไม่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานประมาณ	ควรให้กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหาวิธีสนับสนุนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของบประมาณจากรัฐบาลเพราะการสร้างเด็กให้มีความรู้และคุณธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม	

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	ต่อมารมการศาสนาได้ให้การช่วยเหลือแต่ก็น้อยมากทำให้ไม่สามารถขยายกิจการอย่างที่ตั้งใจไว้	และประเทศไทย	
2.4 เผยแผ่พระพุทธศาสนา			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ควรเน้นความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะกรรมการศตภ. ซึ่งดูแลพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการกำกับดำเนินนโยบายและงบประมาณ
	มีความเหมาะสมมากเพราะเป็นแนวโน้มบทบาทเชิงรุกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งในปัจจุบันมีการแสวงหาแนวทางนี้ให้เป็นจริง	มีความเป็นไปได้สูงเพราะสถานการณ์บีบบังคับให้ต้องมีบทบาทนี้	ควรมีกฎหมายคณะสงฆ์ออกมารองรับบทบาทนี้เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์กับผู้ปกครองคณะสงฆ์
	ในการส่งพระไปสอนตามโรงเรียนต่างๆมหาจุฬาราชวิทยาลัยตั้งตั้งแต่ปี 2497 ถึง 2500 โดยสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการติดต่อกันมาโดยมีการประเมินผลร่วมกันระหว่างมหาจุฬาราชวิทยาลัยกับโรงเรียนต่างๆสรุปได้ว่านักเรียนสนใจวิชาพระพุทธศาสนามาก คณะเนนวิชาที่สูงผิดปรกติ ความประพฤติของนักเรียนดีมากอย่างคาดไม่ถึงทำให้มหาจุฬาราชวิทยาลัยต้องเปิดแผนกงานวิจัยและสอนพุทธปรัชญาทุกวันอาทิตย์เมื่อปี 2500	มีความเป็นไปได้เพราะมหาจุฬาราชวิทยาลัยเปิดอบรมพระธรรมทูตมาหลายปีจนศิษย์เก่ามหาจุฬาราชวิทยาลัยได้ตั้ง สมัชชาสังคัมไทยในสหรัฐอเมริกาทำให้ชาวไทยลาว กัมพูชาในสหรัฐอเมริกามีหลักใจสำหรับยึดเหนี่ยวมาก และมีชาวต่างประเทศสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น	เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่ทั้งคณะสงฆ์ และรัฐบาลไม่ได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพราะถ้าคณะสงฆ์และรัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้มากแล้วการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของมหาจุฬาราชวิทยาลัยจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น
2.5 สนับสนุนการสาธารณูปการของคณะสงฆ์			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	จัดเป็นหลักสูตรพิเศษระยะสั้น อาจมี 3 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน ระดับกลางและระดับสูง
	เห็นด้วยงานโยธาทั้งหลายพระภิกษุอาจทำได้เพียง	ควรคำนึงถึงศักยภาพของพระนักศึกษาด้วย	

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	เป็นผู้นำชาวบ้านลงแรงสร้าง		
	มีวงจำกัดและอาจนำไปสู่การมีบทบาทที่เกินเลย นอกจากนี้การก่อสร้างเป็นกิจกรรมที่ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยของสงฆ์ ดังนั้นบทบาทนี้น่าจะเป็นเฉพาะกาลเฉพาะกิจ	มีความเป็นไปได้แต่ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับพระธรรมวินัยของสงฆ์	ควรพิจารณาศึกษาพระธรรมวินัยของสงฆ์เกี่ยวกับการก่อสร้างและกิจอันควรทำของสงฆ์
	มีความเหมาะสม มหาจุฬายะเคยให้อาจารย์ด้านศิลปะและโบราณคดีมาสอนในมหาวิทยาลัยฯทั้งนี้เพราะศิลปะและวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่อยู่ในวัดถ้านิสิตไม่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะและเป็นผู้ทำลายศิลปะและวัฒนธรรมไทยโดยไม่ตั้งใจทั้งนี้เพราะขาดความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะและวัฒนธรรม	มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเปิดหลักสูตรเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมขึ้นโดยให้เป็นคณะหนึ่งต่างหาก ชื่อ "คณะศิลปะและโบราณคดี" โดยเปิดโอกาสให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้เข้าศึกษาในหลักสูตรนี้รวมทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์	รัฐบาลโดยกระทรวงวัฒนธรรมควรหาทางเพิ่มงบประมาณให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเปิด "คณะศิลปะและโบราณคดี" ขึ้น โดยเฉพาะในวิทยาเขตต่างๆ ควรมีอย่างน้อยภาคละ 1 วิทยาเขตที่สอนหลักสูตรนี้
2.6 สหับสนุนการสาธารณสงเคราะห์			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	พระสงฆ์ต้องทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ซึ่งจะเข้าใจประชาชนได้
	พระภิกษุสงฆ์อาจทำงานสังคมสงเคราะห์ได้ในระดับหนึ่งแต่คงไม่ใช่คนทำงานหลัก น่าจะใช้การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะดีกว่า		
	มีความเหมาะสม แต่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องมีความพร้อมและนโยบาย	มีความเป็นไปได้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องกำหนดนโยบายและสร้างความพร้อมเพื่อความยั่งยืน	มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรกำหนดเป็นนโยบาย
	มีความเหมาะสมเพราะมหาจุฬายะดำเนินการอยู่แล้วโดยให้การช่วยเหลือด้านสาธารณสงเคราะห์ทั้งในประเทศและต่างประเทศเช่นประเทศสหภาพพม่า ฯลฯ	มีความเป็นไปได้ เพราะมหาจุฬายะมีคณะสังฆมคัสตร์ อาจเพิ่มหลักสูตรเกี่ยวกับกรสังคมสงเคราะห์เข้าไปส่วนหนึ่งของคณะได้	ควรจัดหลักสูตรเพิ่มเติมในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีวิสัยที่จะทำได้ข้อสำคัญคืองบประมาณในการใช้จ่าย ถ้ากระทรวงวัฒนธรรมให้การอุปถัมภ์งบประมาณคงไม่มีปัญหา

ตารางที่ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความสมบูรณ์ชัดเจนความเหมาะสมและความ
เป็นไปได้ของร่างแนວໂນມ์ของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
แนວໂນມ์ของภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์			
1.การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์			
1.1 ปริมาณการผลิต			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ใน50สาขานั้นควรเน้นความเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆบนพื้นฐานของพุทธศาสตร์
	มีความเหมาะสม ตามขีดความสามารถของมหาวิทยาลัยสงฆ์ส่วนกลางและวิทยาเขต	การขยายหลักสูตรทุกระดับควรกล่าวถึงการพัฒนาคณาจารย์พระสงฆ์เลย โดยเฉพาะระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีเกณฑ์ของสกอ.กำหนดอยู่	ทำให้สังคมยอมรับในวงกว้าง
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มากเพราะมีผู้สนใจที่จะศึกษาพระพุทธรศาสนาอยู่ทั่วโลก	มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเตรียมความพร้อมและระลึกถึงความ เป็นพุทธศาสนาเถรวาทรวมทั้งความเป็นไทยของตนเอง
	มีความเหมาะสม แต่การผลิตบัณฑิตปริญญาโท-เอกมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องคำนึงถึงคุณภาพให้มาก การที่จะรับนิสิตนักศึกษา ระดับปริญญาโท-เอกต้องคำนึงอาจารย์ที่จะเป็นที่ปรึกษา และ ควบคุมวิทยานิพนธ์ ไม่ใช่จะคิดเอาแต่ปริมาณเท่านั้น เรื่องนี้มหาจุฬายาคำนึงมากเวลานี้ก็ได้สนับสนุนวิทยาเขตที่มีความพร้อมดำเนินการสอนระดับปริญญาโท-เอก	มีความเป็นไปได้ แต่การผลิตบัณฑิตปริญญาโท-เอกจำเป็นต้องมีคณาจารย์จำนวนมากซึ่งต้องใช้งบประมาณมากขึ้น กระทรวงวัฒนธรรมต้องเจรจากับทางรัฐบาลให้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้จัดหางบประมาณให้เพียงพอเท่ากับการบรรจุคณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ และ ประสบการณ์ให้มากพอ	
1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	เน้นการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้นที่ผ่านมานั้นปริยัติมาก(ความรู้เชิงทฤษฎีเชิงโลกมาก) การศึกษาพระพุทธรศาสนาควรเน้นการปฏิบัติให้มากเพราะผู้ปฏิบัติมากจึงจะมีความเชี่ยวชาญและรู้ลึก รู้จริง

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
		หากจัดเรียงเรียงคุณสมบัติเป็นกลุ่มหรือdomainให้ดีจะชัดเจนน่าสู่การปฏิบัติได้	ควรลดความคาดหวังคุณสมบัติลงให้อยู่ในระดับปกติของความเป็นจริงของคนธรรมดาที่พึงทำได้จริง
	ตามหลักสูตรของมหาจุฬายานิสิตที่จบปริญญาตรีจะต้องปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปีจึงจะรับปริญญาได้ นอกจากนั้นผู้จบการศึกษาทุกระดับจะต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	มีความเป็นไปได้ เพราะวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนา ในต่างประเทศได้ขอเป็นสถาบันสมทบของมหาจุฬายานิสิตและใช้หลักสูตรของมหาจุฬายานิสิตในเอเชียและยุโรป ต่อไปอาจมีสหรัฐอเมริกาด้วย นิสิตที่จบการศึกษาแล้วเขามารับปริญญาบัตรจากมหาจุฬายานิสิตทุกปี ซึ่งการรับสถาบันสมทบมหาจุฬายานิสิต มีการส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบก่อนและมีข้อตกลงร่วมกันชัดเจน	
1.3 การบริหารจัดการในการผลิตบัณฑิต			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ขอให้เน้นต้องมีภาคปฏิบัติให้มากขึ้น
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้ ถ้ามหาวิทยาลัยสงฆ์มีนโยบายเชิงปฏิบัติอย่างชัดเจน	ผู้นำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องถือเรื่องคุณภาพการศึกษาและคุณภาพบัณฑิตเป็นOut put ที่สำคัญสูงสุด
	สมัยแรกมหาจุฬายานิสิตกำหนดว่าผู้ที่ได้รับพุทธศาสตรบัณฑิตต้องมีความรู้บาลีอย่างน้อยประโยค 6 ส่วนที่มหามกุฏยกำหนดว่าผู้ที่ได้รับ ศาสตรศาสตรบัณฑิตต้องมีความรู้เป็นเปรียญอย่างน้อย 5 ประโยค ต่อมาผู้จบปริญญาตรีแม้ไม่เป็นเปรียญก็ได้ทำให้ความรู้ทางภาษาบาลีอ่อนลงถึงจะมีการเรียนภาษาบาลีอยู่บ้างก็ไม่เหมือนสมัยแรก	ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งได้รับคฤหัสถ์เข้ามาศึกษาระดับปริญญาตรี-เอกโดยไม่มีความรู้ภาษาบาลีเลยจึงเห็นควรให้มีการเรียนบาลีให้มีความรู้ระดับเปรียญ 6 ประโยคเหมือนมหาวิทยาลัยทางโลกอย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ผู้จะเรียนระดับปริญญาโทและเอกภาคภาษาไทยเขาบังคับให้เรียนภาษาบาลีด้วยควรเน้นด้านคุณภาพให้มากกว่าปริมาณ	มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งควรเปิดสอนภาษาบาลีให้แก่ นิสิตนักศึกษาคฤหัสถ์โดยพัฒนาการสอนบาลีให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ดังที่บางมหาวิทยาลัยกำลังทำอยู่
2.การวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์			
2.1 การส่งเสริมวิจัยพื้นฐาน			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ขอให้ทำวิจัยที่เป็นวิจัยจริงๆ

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
			และ ถูก ต้อง ตาม Research Methodology และวิจัยที่ประยุกต์หลักกรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวันชีวิตจริงให้มาก ประชาชนจะได้ประโยชน์ ผู้เรียนก็จะได้ความรู้ทาง ศาสนาปฏิบัติมากขึ้นด้วย
	เห็นด้วยและมีข้อสังเกตว่า งานวิจัยของมหาวิทยาลัย สงฆ์ไม่ควรจะเน้นความ ชัดแย้ง นอกเหนือจาก พระไตรปิฎกซึ่งเป็นหลักอยู่แล้ว เช่น ถ้ามีหลักว่า หาก ยังมี วิชชา ตัณหา อูปาทานอยู่ก็ยังคงมา เวียนว่ายตายเกิด ก็สุดวิสัย ที่จะวิจัยว่าเขามาเกิดอีก หรือไม่ เรื่องกรรมก็เช่นกัน ต้องยึดหลักให้มั่นถ้าวิจัย อย่างผิวเผินและเพี้ยนไป เช่น การตัดกรรมก็อันตราย	ควรพัฒนากระบวนการวิจัย อย่างระมัดระวังมุ่งผลทางบวก มากกว่าสร้างความขัดแย้ง	
		มีความเป็นไปได้ต้องสร้าง ความพร้อม	อย่างคับแคบจะได้ไม่คุ้มเสีย
		มีความเป็นไปได้	มหาจุฬารามมีสถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์มาหลายปีแล้ว มีการ ประชุมเกี่ยวกับงานวิจัยทุกปี และมีผลงานออกมาทั้งภาค ภาษาไทยและอังกฤษ โดยมีผู้ เข้าประชุมทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศ
2.2 การส่งเสริมวิจัยประยุกต์			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	เน้นวิจัยเชิงบูรณาการให้มากขึ้น
	มีความเหมาะสมสูงสุด เพราะ แสดง ให้ เห็น ความสำคัญหรือลักษณะเด่น ของพุทธศาสนาว่าสามารถ นำมาใช้ได้จริงทุกสถานการณ์ และทุกศาสตร์สามารถนำหลักคำ สอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ ร่วมได้	มีความเป็นไปได้เพราะการ ใช้สหศาสตร์ในการแก้ปัญหา ต่าง ๆ ของโลกเป็นที่นิยมใน ปัจจุบันและอนาคตน่าจะยังคง นิยมอย่างนี้	ควรจัดงบประมาณให้การ สนับสนุนและสนับสนุนการใช้ วิจัยในการเรียนการสอน
	มีความเหมาะสมและเป็น		มหาจุฬารามมีความสัมพันธ์

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	<p>ความคิดเห็นที่ดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยพระราชทานพระบรมราโชวาทในที่ประชุมพุทธสมาคมเมื่อ 20 ปีที่แล้วว่า พระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งยังช่วยในการศึกษาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์แต่ว่าภิกษุสามเณรโดยทั่วไปไม่ชอบวิชาคำนวณซึ่งขาดความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ควรเชิญอาจารย์ที่เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนามาถวายเป็นความรู้ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เช่น ศ.ดร.ระวี ภาวิไล จะทำให้นักศึกษามีความรู้สามารถวิจัยด้านการประยุกต์พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ได้ลึกซึ้งซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกในยุคโลกาภิวัตน์เป็นอย่างยิ่ง</p>		<p>ใกล้เคียงกับสถาบันทางพระพุทธศาสนาในต่างประเทศและเป็นสถาบันสมทบเกือบ 10 ประเทศข้อสำคัญต้องพยายามส่งเสริมให้นักศึกษาให้สนใจวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น</p>
2.3 การส่งเสริมวิจัยเชิงปฏิบัติการ			
	<p>มีความเหมาะสมและมีความคิดเห็นที่ดี</p>	<p>มีความเป็นไปได้มาก</p>	<p>ควรร่วมมือกับสำนักเรียนธรรมบาลีและสามัญศึกษาทั่วประเทศในการจัดปฏิบัติการวิจัย</p>
		<p>มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะหากมีการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปดำเนินการให้ปรากฏผลดีอย่างเป็นรูปธรรมย่อมเป็นผลดีแก่พระพุทธศาสนา</p>	<p>ควรเสนออธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งให้สนับสนุนส่งเสริมให้มีการวิจัยให้มากขึ้น</p>
2.4 การส่งเสริมวิจัยเพื่อพัฒนา			
	<p>เห็นด้วย</p>	<p>สังคมมีความซับซ้อนสืบสนองอย่างรวดเร็วการพัฒนาเชิงอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก้าวทันได้ยากแต่ก็ควรพยายาม</p>	

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	มีความเหมาะสมมากเพราะเป็นการเปิดกว้างเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากคนอื่นเพื่อการพัฒนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์	มีความเป็นไปได้มากและมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรให้บสนับสนุน	มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรให้บสนับสนุนและถือเป็นนโยบาย
	มีความเหมาะสมและมีความคิดเห็นที่ดีแต่เป็นที่น่าเสียดายที่ผลงานวิจัยต่างๆ และวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากไม่เคยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมเท่าที่ควร		ผลงานวิจัยต่างๆ และวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ควรตีพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวาง
2.5 การนำผลการวิจัยมาใช้			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ควรร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานเชิงสังคมอื่นๆ ในการทำวิจัย
	มีความเหมาะสมและมีความคิดเห็นที่ดี	มีความเป็นไปได้มาก	ควรเผยแพร่ผลงานวิจัยต่างๆ และวิทยานิพนธ์ให้มากขึ้น
2.6 การบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ควรส่งเสริมอย่างจริงจังต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนนักวิจัยทำงานร่วมกับสถาบันอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศ
	มีความเหมาะสม งานวิจัยเป็นสิ่งสมควรค่าแก่การสนับสนุนอย่างยิ่ง	มีความเป็นไปได้มาก เพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้คัดเลือกวิทยานิพนธ์ดีมาออกเผยแพร่อยู่มาก	
3.การเผยแพร่และบริการงานวิชาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์			
3.1 เผยแพร่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการภายในประเทศ			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	เชื่อมโยงเว็บไซต์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
			การทำห้องสมุด E-library ต้องมีนักเทคโนโลยีสารสนเทศพร้อม ต้องใช้เวลาเตรียมความพร้อม
	มีความเหมาะสมมากเพราะ	งานมีมากเพียงเฉพาะงาน	

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	จำ ให้ พัน ธิ กิ ข ของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้แสดงต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม	ประชุมก็ไม่มีเวลาเหลือแล้ว ไม่มีงบประมาณมาจ้างผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายกฎหมายมาร่วมงาน	
	มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง มีภารกิจในการเผยแผ่พระวิชาการอยู่แล้วเพียงแต่ยังน้อยเกินไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณในการจัดพิมพ์และจัดทำซีดีและเจ้าหน้าที่ที่มีจำกัด		
3.2 เผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการทางวิชาการในต่างประเทศ			
	มีความเหมาะสม แต่การติดต่อกับต่างประเทศเป็นเรื่องใหญ่ และ ต้อง ใช้ งบประมาณมาก ขณะนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ทำอยู่แล้วแต่ในวงจำกัด ทั้งนี้เพราะบุคลากรและงบประมาณ	มีความเป็นไปได้มาก	ประสานความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธ ศาสนา แห่งชาติที่ดูแลวัดไทยในต่างประเทศทั่วโลก 360วัด เป็นฐานในการส่งบุคลากรของ มหาวิทยาลัยสงฆ์และพระนิสิตไปศึกษาต่อ
3.3การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่และบริการทางวิชาการ			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	จัดหลักสูตรสำหรับผู้บริหารแบบง่ายๆและเน้นการฝึกปฏิบัติทางจิตให้มากขึ้นใช้กิจกรรมในการฝึก
	มีความเหมาะสมขณะนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ทำอยู่แล้วเผยแผ่ทั้งด้าน การพิมพ์วิทยุโทรทัศน์แต่ อยู่ในวงจำกัดทั้งนี้เพราะบุคลากรและงบประมาณ	มีความเป็นไปได้มากกำหนด ในแบบการพัฒนาบุคลากรของ มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำมา ปฏิบัติทุกปีๆละ3ครั้งเป็น อย่าง น้อย	
		มีความเป็นไปได้ แต่อยู่ที่ จะ ทำอย่างไรให้รัฐบาลมองเห็น ความสำคัญของมหาวิทยาลัย สงฆ์และให้การสนับสนุนการเผยแผ่	
4.2 ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเชิงความคิดสร้างสรรค์			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ให้ความร่วมมือกับวัฒนธรรม จังหวัดและวัฒนธรรมประจำ อำเภอท้องถิ่นนั้นๆ
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มากถ้า	

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์	มหาวิทยาลัยสงฆ์มีแผนรองรับและมีงบประมาณ	
	มีความเหมาะสมควรส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาที่มีความรู้จะได้ไม่เป็นผู้ทำลายโดยไม่รู้เท่าทัน	มีความเป็นไปได้มาก	มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งควรเชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านศิลปะและโบราณคดีมาให้ความรู้แก่นิสิตนักศึกษา
4.3 การบริหารจัดการด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม			
	บางส่วนเหมาะสมเช่นการสร้างศาสนสถานที่เป็นเอกลักษณ์ทางพุทธและจัดภูมิทัศน์สะท้อนปรัชญาพุทธแต่บางเรื่องอาจเกินกำลัง	เป็นไปได้ตามความพร้อม	ควรกระตุ้นให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ ชุมชนองค์กรเอกชนมีความเห็นร่วมกัน

ตารางที่ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความสมบูรณ์ชัดเจนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างแนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
แนวโน้มของการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์			
1. รูปแบบการบริหารจัดการ			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	
	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้ยากเพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งมีความเป็นอิสระต่อกัน	
	มีความเหมาะสม	มีความเป็นไปได้	มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งควรเชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้มาเป็นที่ปรึกษาเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นเพราะถ้า นิสิตนักศึกษาที่มีความรอบรู้อาจทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์พัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วตั้งที่มหาจุฬาราชวิทยาลัยดำเนินการอยู่แล้ว
2.งบประมาณ			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดในการจัดหากองทุน
			รัฐบาลควรมองเห็นความสำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ข้อรายการ	ของความเหมาะสม	ของความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
3.บุคลากร			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัด ทุกวัดรวมทั้งอบต.อบจ.ใน การขอรับการส่งเสริม
			เป็นเรื่องจำเป็นต้องสร้าง บุคลากรทั้งบรรพชิตและ คฤหัสถ์ให้มีคุณภาพและ ประสิทธิภาพจึงจะทำให้ การบริหารมหาวิทยาลัย ดำเนินไปด้วยดี
4.นวัตกรรมการเรียนการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออิเล็กทรอนิกส์			
	มีความเหมาะสมมาก	มีความเป็นไปได้มาก	ควรสนับสนุนให้จริงจังและ ต่อเนื่อง
			แต่ต้องมีระบบควบคุมและ ตรวจสอบการใช้ระบบ อย่างรัดกุมเพื่อป้องกันการ ใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง
			ควรพัฒนาบุคลากรให้มี ความรู้ความสามารถและมี ความคิดริเริ่มให้มากขึ้น

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร เกิดวันที่ 1 ตุลาคม 2492 สถานที่เกิดจังหวัดนนทบุรี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี การศึกษาศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2518 จากมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ (บางเขน) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาอุดมศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2527 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษาภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2549 ตำแหน่งในอดีต เลขานุการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม รองอธิบดีกรมการศาสนา รองผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม